EDITURA
FLAVIUS IOSEPHUS

ISTORIA

RĂZBOIULUI IUDEILOR ÎMPOTRIVA ROMANILOR

Prefaţă de RAZVAN THEODORESCU Traducere de GHENELI WOLF şi ION ACSAN
Cuvânt asupra ediţiei şi note explicative de ION ACSAN

EDITURA HASEFER
EDITURA HASEFER Bucureşti 1997
Coperta ADAR DARIAN
Redactor SANDU SINGER
Culegere computerizată Cristina Popa
© Editura HASEFER a F.C.E.R.
Carte editată cu sprijinul Guvernului României
Departametul pentru Protecţia Minorităţilor
şi cu sprijinul Fundaţiei SOROS
pentru o societate deschisă
ISBN 973-9235-27-1

PREFAŢA

Cu câţiva ani în urmă, într-o zi toridă de vară, mă aflam la Masada, impunătoarea fortăreaţă de la hotarul răsăritean al Israelului, ridicată pe o stâncă la 500 de metri deasupra celui mai jos loc din lume, „Lacul de asfalt" sau Marea Moartă.
Aproape orbit de soare, mă străduiam să cuprind cu ochii, până departe, un peisaj halucinant în pustietatea sa, cu deşertul pietros al Iudeii prelungit spre Iordania, cu locuri legate de amintirea biblicului rege David sau de începuturile creştine, precum Qumranul esenienilor şi al celebrelor manuscrise aici descoperite în nisip.
Privind steagul alb-albastru purtând steaua abia amintitului rege evreu înaintea căruia aici, la Masada, depun jurământul soldaţii din trupele blindate ale statului Israel, ascultam cuvintele ghidului.
Ele evocau ultimul moment al rezistenţei înaintea forţei romane care se consumase în acest decor împietrit, în primăvara anului 73, după ce Titus cucerise Ierusalimul şi năruise templul gigantic al lui Herodes, ridicat pe temeliile celui, aproape legendar, al lui Solomon.
Era povestea unui gest eroic, al zeloţilor de la Masada conduşi de Eleazar ben Iair, apărători ai acestei ultime cetăţi independente a vechiului Israel — înaintea spulberării evreilor în toate punctele cardinale —, ce au preferat moartea prin sinucidere robiei pe viaţă.
Era, de fapt, o istorie pe care — mi-am amintit-o brusc atunci — o citisem ca student, comparând sfârşitul iudeilor de la Marea Moartă cu cel al dacilor din Carpaţi, tot înaintea acvilei romane, câteva decenii mai târziu. Aşa mi-a revenit în minte finalul *Războiului iudaic* al lui Iosephus Flavius, martor al înfrângerilor evreieşti de acum aproape două milenii, în acea zi în care, la Masada, am înţeles cel mai bine, poate, cultul memoriei din civilizaţia evreilor de astăzi.
în felul său Iosephus Flavius a fost un personaj tragic. Membru al unei familii preoţeşti a Templului, rudă cu dinastia elenistică a Haşmo-neilor, cunoscător al Torei şi al practicilor ascetice din deşert, apropiat al fariseilor din Ierusalim şi exaltator al iudaismului, Iosef ben Matitiahu a fost, în acelaşi timp, produsul unui sincretism cultural, admirând greco-romanitatea şi forţa imperiului roman.
Un imperiu care i-a înfruntat şi nimicit patria, dar despre care el, evreul scriind în aramaică şi tălmăcindu-şj opera în greceşte — adoptând
chiar modelul Tucidide, recunoscut în discursurile presărate prin tot textul, nu s-a sfiit să

vorbească cu respect. Ca şi Herodes ziditorul de temple şi amfiteatre unde au fost înălţate statui — ne aflăm, nu trebuie uitat, într-o lume unde legea mozaică interzicea chipul cioplit —, Iosephus Flavius a fost un „modern", un om al timpului său. Considerat de tradiţia rabinică un duplicitar şi un trădător, el a fost, în fapt, un lucid între mulţi fanatici sau aşteptători ai lui Mesia. A fost un om al păcii într-o vreme a războiului, el însuşi fiind chemat de coreligionari să organizeze trupele evreieşti din Galileea, ce s-au opus zadarnic lui Flavius Vespasianus, generalul lui Nero, devenit la rându-i împărat în iulie 69. Era acelaşi Vespasianus care 1-a luat prizonier pe autorul nostru după asediul cetăţii Iotapata, care 1-a e-liberat apoi dându-i şi numele genetic al Flaviilor, care 1-a ţinut în preajma sa şi a fiului său Titus, în Orient ca şi la Roma. Aici şi-a scris Iosephus, între 75 şi 79 ceea ce romanii au numit *Bellum ludaicum* şi ſot aici a încheiat către 93-94, aşijderea în greceşte, *Antichităţile iudaice* — în spiritul celor romane scrise de Dionisie din Halicarnas —, operă în care gustul pentru precizie şi detaliu al istoricului evreu s-a aflat în largu-i.

Nu mai puţin, între scrierile sale greceşti elaborate în răstimpul petrecut în „caput mundi" — şi care au fost, pe cât se pare, realizate graţie mecenatului unui bogat cărturar, studios al lui Homer, Epaphroditos — încă se prenumără *Contra lui Apion,* operă polemică făcând apologia iudaismului şi dând informaţii pline de interes despre antisemitismul primului secol al Principatului roman, ca şi cunoscuta autobiografie, „Viaţa" sa, ce pare a fi fost adăugată unei a doua ediţii a „Antichităţilor" dacă judecăm după propria-i mărturisire: „Trebuie, cred, să adaug aici — scria Iosephus — tot ce am făcut în viaţa mea şi care nu a fost consemnat în *Războiul iudaic"* (Flavius Iosephe, Autobiogaphie, Ed. A. Pelletier, Paris, 1959, LXXIV, 43).

Pragmatic, realist, el ştia şi afirma — cu un curaj din care nu a lipsit, desigur, o undă de firesc oportunism — că Roma este o putere mult prea mare pentru a fi înfruntată, că evreii sunt meniţi unei înţelegeri cu stăpânii lumii. Şi culmea, o spunea acest iudeu în chiar timpul când patria sa devenea locul fundamentalei şi definitivei negări a trecătoarei împărăţii a Cezarilor, în favoarea celeilalte împărăţii, cereşti, a lui Mesia, cel anunţat de profeţii *Vechiului Testament;* dar, curios, o spunea fără a şti ceva semnificativ despre ceea ce făptuiseră întru spirit, pe pământul Palestinei, evreul Isus Cristos şi discipolii săi în vremea apostolică şi evanghelică. Paradoxal, Iosephus Flavius — cel născut în chiar anul când celebrul Pontius Pilat era rechemat în Italia, cel trecut prin mediul esenie-nilor atât de legaţi de epoca iudeo-creştină, cel ajuns la Roma în chiar anul incendierii neroniene puse în seama creştinilor — rămâne un izvor decisiv pentru istoria evreiască, dar neaşteptat de tăcut în ceea ce priveşte acea parte creştină, crescută din iudaism, care a contribuit esenţial la

VI

clădirea unei noi civilizaţii. Pentru a extinde paradoxul, voi adăuga că tocmai marii cărturari şi teologi creştini ai epocii patristice au fost cei care, folosind din plin scrierile sale, au fost cei care au făcut elogiul european al lui Iosephus Flavius: pentru Eusebiu din Cesarea el a fost cel mai celebru evreu al timpului său, iar pentru Ieronim numele ce i se potrivea era cel de „Tit Liviu grec" (Graecus Livius).

Cu o eleganţă stilistică din care nu lipseşte filonul de retorism — un exeget modern scria undeva că Iosephus s-a născut pentru a fi rabin, dar soarta 1-a făcut retor! —, autorul nostru nu are spirit critic foarte ascuţit, se complace în autoflatări, pozează adesea în salvator, în timp ce naraţia sa este punctată de descrieri de comploturi, de preziceri şi de vise, ceea ce a făcut ca textele lui Iosef ben Matitiahu să fi fost la fel de mult dezbătute şi controversate, ca şi personalitatea autorului. Ceea ce nu i se poate răpi însă istoricului evreu este meritul, pe care abia epoca modernă îl va înţelege mai bine, de a fi făcut *istorie contemporană* în sensul cel mai strict al cuvântului. Era o calitate pe care, orgolios, şi-o recunoaşte, înaintea altora, în chiar textul „Vieţii" sale, acum o mie nouă sute de ani: „am oferit volumele mele împăraţilor înşişi, pe când evenimentele erau încă aproape sub ochii noştri" (op. cit., LXV, 361).

Acest apologet lucid al adversarului care ni-1 aminteşte întrucâtva pe bizantinul Cristobul din Imbros, un alt imitator al lui Tucidide, ce elogia pe duşmanul Bizanţului şi cuceritorul acestuia, Mahomed al II-lea, a fost un autor foarte bine ştiut în Europa Bizantină şi grecofilă a Renaşterii: ediţia princeps a scrierilor lui Josephus Flavius apărea, în greceşte, la Basel în 1544, cu traducere franceză în 1558 şi germană în 1592, cu multe reeditări în mediile protestante din Olanda, Elveţia şi Germania secolelor XVII şi XVIII.

Ca o curiozitate, aproape, autorul *Războiului iudaic* a fost ştiut de români pe o filieră maghiară a epocii Luminilor, unul dintre tălmăcitorii asidui ai Scolii Ardelene, Ioan Barac — elev al reformaţilor din Aiud şi Cluj — publicând la Bucureşti, în 1821, „răsipirea cea de pe urmă a Ierusalimului... scoasă din cartea lui Iosif Flavie", cu o versificaţie simplă, săltăreaţă, de coloratură folclorică: „întâi s-au stricat Gadara,/ Care s-a topit ca ceara".

Traducerea română ce urmează s-a făcut iniţial după o versiune germană, realizată în buna descendenţă a marilor ediţii Iosephus Flavius datorate savanţilor germani (cea de la Berlin 1885-1894, cea de la Leipzig 1886-1896), fiind revăzută după originalul elin şi confruntată cu alte ediţii mai recente.

Răzvan Theodorescu

CUVÂNT ASUPRA EDIŢIEI

în urmă cu 1960 de ani, când cel de al doilea împărat al Romei, Tiberiu, murea probabil

asasinat la Misenum, lăsându-şi tronul, pentru scurtă vreme, nepotului său poreclit de soldaţi Caligula „Cizmuliţă", la Ierusalim venea pe lume Iosephus, care avea să ocupe un loc de seamă în galeria celebrilor istorici ai antichităţii greco-ro-mane. Destinul său aparte prezintă tulburătoare asemănări cu unii dintre ei: comandantul de cavalerie din Liga aheană Polybios din Megalopolis s-a numărat printre cei 1000 de ostateci, aduşi la Roma după încheierea celui de-al treilea război macedonean. împrietenindu-se cu Publius Cornelius Scipio Aemilianus, alături de care participă la blocada şi cucerirea Cartaginei şi la asediul Numanţiei, din duşman al romanilor, ajunge autorul unei istorii universale în 40 de cărţi în care urmăreşte fantastica ascensiune a Romei republicane de la o simplă putere locală, la invincibila stăpână a întregului bazin mediteranean. Gloria lui n-a fost contestată de compatrioţii săi, supuşi de romani, sub învinuirea de înaltă trădare, ci s-a bucurat de stima posterităţii, opera sa neajungând, din păcate, în întregime, până la noi. Modelul lui Polybios a fost atenianul Tucidide: înainte de a deveni istoricul *Războiului peloponesiac,* numit de concetăţenii săi strateg şi comandant de escadră, el n-a reuşit să împiedice cucerirea cetăţii .aliate Amphipolis, fiind biruit de mai destoinicul general spartan Brasidas. Această înfrângere i-a adus lui Tucidide un exil de 20 de ani, răgaz în care nenorocosul strateg s-a documentat temeinic asupra războiului dintre Atena şi Sparta biruitoare, descriindu-1 într-o capodoperă, din păcate neterminată.

Tatăl lui Iosephus făcea parte dintr-un trib sacerdotal iar, prin muna lui, el descindea din familia regilor Haşmonei. A fost el însuşi preot al Templului din Ierusalim; străvechii editori ai operei sale în greceşte şi în latineşte îl denumeau: „hierosolymitanus sacerdos" şi „heroicus", spre a sublinia eroismul de care a dat dovadă în timpul participării sale la războiul iudeilor împotriva romanilor, de jugul cărora să scape cu orice preţ.

Cât de precoce şi strălucită a fost inteligenţa lui o dovedeşte faptul că încă de pe când era foarte tânăr, rabinii veneau să-1 consulte în

VIII

probleme juridico-religioase. S-a iniţiat în doctrinele principalelor secte ale vremii: saduchei, esenieni şi farizei — prezentate pe larg în scrierile sale — oprindu-se la ultima, cea mai moderată, care îi îngăduia să ducă o viaţă activă. Spre a desăvârşi aleasa educaţie a fiului, tatăl său 1-a încredinţat pe Iosephus pentru câţiva ani învăţatului ascet Banus. Prima lui misiune a fost una diplomatică pe când de-abia împlinise 26 de ani. Pe tronul Romei se perindaseră rând pe rând Caligula şi Claudius, iar domnia turbulentului Nero se apropia de dezastruosul ei sfârşit. Procuratorul roman Felix trimisese în faţa judecăţii numeroşi preoţi iudei şi Iosephus trebuia să obţină eliberarea lor. Astfel a ajuns el pentru prima oară la Roma, unde a petrecut vreo doi ani (64-66). Prin mijlocirea unei actriţe, a ajuns până la Poppaea Sabina, cea de a doua soţie a lui Nero, şi misiunea a fost dusă la bun sfârşit, cu mijloace adecvate epocii. Iosephus a fost, fireşte, secondat de compatrioţii săi aflaţi în mare număr la Roma şi, graţie influenţei lor, şi-a creat numeroase relaţii utile, fără să-şi neglijeze propria instruire şi buna însuşire a culturii latine. Abia întors acasă, a fost prins în vălmăşagul revoltei anti-romane, care cuprinsese întreaga Iudee. După ce demonstrase calităţi de diplomat, Iosephus trebuia să-şi etaleze şi virtuţile sale militare într-un război necruţător. A fost numit comandantul Galileei şi a consolidat cetăţile sale, primele care urmau să înfrunte vitregiile războiului. Titus Flavius Vespasianus, cel mai experimentat general roman, a fost pus de Nero în fruntea legiunilor romane, trimise să reprime răscoala. Asediat la Iotapata, Iosephus i-a ţinut piept vreme de 47 de zile, uimindu-1 şi exasperân-du-1 pe Vespasianus cu tenacitatea şi abilitatea lui strategică. Când fortăreaţa a fost în sfârşit cucerită, Iosephus s-a refugiat într-o cisternă, de unde a scăpat ca prin minune de la moarte, predându-se romanilor. Vespasianus a ţinut să-1 cunoască şi să-1 trimită lui Nero, la Roma. Ilustrul său captiv 1-a sfătuit să n-o facă şi i-a prezis că acel ce 1-a luat prizonier ca general, îl va elibera ca... împărat. Iosephus s-a dovedit un vizionar, care continua tradiţia profeţilor din *Vechiul Testament,* şi nu un linguşitor de circumstanţă. O dată cu adeverirea prezicerii sale, Iosephus a fost eliberat de Vespasianus, pe care 1-a însoţit la Alexandria. întemeietorul unei noi dinastii, a Flaviilor, s-a îndreptat spre Roma, încredinţând fiului şi succesorului său la tron, Titus, sarcina cuceririi Ierusalimului. Cât timp a fost socotit mort, compatrioţii săi l-au proclamat erou. Admiraţia lor s-a preschimbat într-o ură crâncenă după reapariţia lui în statul major al lui Titus, sub

IX

zidurile Ierusalimului asediat. Ca translator al duşmanilor şi mediator, Iosephus s-a

străduit însă zadarnic să-şi salveze de la dezastru oraşul natal şi neasemuitul său Templu. Căpeteniile extremiştilor zeloţi, împărţiţi în tabere rivale, pentru cucerirea supremaţiei, s-au coalizat în faţa primejdiei, opunându-se cu îndârjire capitulării i-au terorizat şi lichidat pe susţinătorii înţelegerii cu inamicul. Foametea bântuia nu numai populaţia, ci s-a abătut şi asupra zeloţilor care smulgeau ultimele rezerve de mâncare din gura oamenilor simpli, asediul căpătând dimensiuni paroxistice. Prin intermediul transfugilor norocoşi, care înşelaseră vigilenţa străjilor zelote, Iosephus a fost la curent cu tragicele evenimente petrecute îndărătul zidurilor străpunse rând pe rând de berbecii asediatorilor. A memorat sau a notat totul pentru o viitoare istorie a războiului iudeilor cu romanii. în vara anului 70, Templul a fost incendiat şi oraşul cucerit în întregime, din strămoşescul Ierusalim nerămânând nici piatră peste piatră, aşa cum preziseseră odinioară profeţii. După ce fusese diplomat, general, prizonier şi **intermediar,** între compatrioţii care îl urau şi duşmanii care îl preţuiau la justa lui valoare, Iosephus şi-a descoperit adevăratul ţel al vieţii sale zbuciumate: acela de cronicar al războiului iudeo-roman, la care participase direct şi al cuceririi şi distrugerii Ierusalimului, al cărui martor ocular fusese, fără posibilitatea de a mai salva ceva. Prin scrierile sale, Iosephus a sperat să şteargă acuzaţia de trădare, care îl stigmatiza pe nedrept, transmiţând posterităţii o lucidă şi îndurerată naraţiune a evenimentelor adânc gravate în memoria lui.
Iosephus şi-a luat numele de Flavius, devenind „libertul" şi „clientul" lui Vespasianus, care i-a acordat cetăţenia romană, o substanţială pensie anuală şi un domeniu în Iudeea natală. A revenit la Roma cu biruitorul Titus, care, alături de părintele său imperial, şi-a sărbătorit Triumful, imortalizat apoi prin Arcul purtându-i numele. El 1-a încurajat pe Flavius Iosephus să scrie *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor (Peri tou ioudaikou polemou,* în elină şi *Bellum iudaicum,* în latină). După ce a elaborat-o mai întâi în limba lui maternă, aramaica, versiune destinată părţilor, babilonienilor şi coreligionarilor de dincolo de Eufrat, autorul a transpus lucrarea, revizuită şi adăugită, în limba lui Tucidide şi Polybios, cu ajutorul unor cărturari care stăpâneau limba greacă mai bine decât el. Primul traducător în latină, Rufinus din Aquileia, a fost contemporan cu Iosephus Flavius, cel de al doilea fiind sanctificatul episcop Ambrosius (secolul IV). Ea a circulat în Evul Mediu, atribuită lui
X
Hegesipos, forma alterată a numelui lui Iosephus Flavius. Cele şapte cărţi descriu în circa 600 de pagini, istoria Iudeei elenistice, de la victorioasa răscoală a Macabeilor, prezentată în finalul *Vechiului Testament,* şi până la sfârşitul Haşmoneilor, domnia lui Herodes cel Mare, perioada procuratorilor şi mai ales, primul război al evreilor (68-73), culminând cu tragica cucerice a Masadei, adică aproape două secole şi jumătate de istorie densă. Următoarea lucrare: *Iudaike Archaiologhia (Antichităţi iudaice),* în 20 de cărţi, urmăreşte destinul evreilor, socotit drept cel mai vechi popor, de la facerea lumii şi până la Nero (anul 66), îmbinând tradiţiile biblice cu relatările scriitorilor greci şi romani. Ea a fost terminată în timpul domniei lui Domitianus, fratele lui Titus, care îşi pusese apostila pe *Războiul iudeilor,* domnia lui durând doar doi ani (79-81).
Detractorilor şi antisioniştilor din Alexandria, din rândul cărora făcea parte şi Apion, le-a răspuns prin scurta lui lucrare polemică, intitulată *Contra lui Apion* (Kata Apionos).
Ambele opere au fost dedicate de prestigiosul istoric ocrotitorului său, Epaphroditus, care număra printre sclavii săi pe filosoful Epictet, fostul secretar al lui Nero, fiind executat din ordinul lui Domitianus. Ultima scriere care ne-a parvenit se numeşte *Iosephou bios* (Autobiografie). Moartea lui a survenit la Roma, probabil în timpul primului război al lui Traianus cu dacii...
Manuscrisul unei traduceri româneşti a *Antichităţilor ebraice* de Iosif Flaviu, făcută probabil din latineşte, se afla prin 1805 în posesia preotului Lebu din Braşov, de unde a ajuns după şapte decenii în mâinile poetului. I. A. Lepădat (1876-77). El s-a interesat şi de Ioan Barac, autorul unui poem în 9 cânturi, în stihuri (cu valoare documentară), înfăţişând tot după Iosif Flaviu *Risipirea cea de pe urmă a Ierusalimului,* cu involuntară naivitate: „Numai singurel Sionul,/ rămăsese trist ca tronul, / ca o vădană săracă/ ce în lacrimi se îneacă..."
Primul care s-a încumetat să transpună în româneşte vasta lucrare a lui Flavius Iosephus a fost Gheneli Wolf. Necunoscând limba elină şi nefiind nici filolog, lucrarea lui avea carenţe stilistice şi artistice, fără să distingă plasticele descrieri şi magistrale discursuri fictive, de naraţiunile predominante. Sursa ei era o traducere germană centenară:

Geschichte des Jiidischen Krieges, Ubersetzt und mit Einleitung und Anmerkungen versehen von Dr. ***Heinrich*** *Clementz, Halle, Verlag von Otto Hendel.* Prefaţa traducătorului german data din mai 1900. Cu un an înainte, tipărise la aceeaşi editură, în două volume masive,

XI

Judische Altertumer. în ambele cazuri, Heinrich Clementz apelase la ediţia greco-latină a lui W. Dindorf, apărută la Paris în 1847 şi reeditată în 1865. Didacticele titluri ale capitolelor erau împrumutate dintr-o ediţie a lui Havercamp, care văzuse lumina tiparului la Amsterdam în 1726.

Solicitat de Editura Hasefer să revizuiesc manuscrisul, nu m-am mărginit să stilizez traducerea unei traduceri şi am mers la originalul grec, complicându-mi mult misiunea. Dificilul autor atât de controversat m-a cucerit, stimulându-mă să înving obstacolele pe care mi le punea în cale. Cu unele excepţii, am păstrat notele de subsol ale traducerii lui H. Clementz, indicate prin n.t, renunţând la titlurile capitolelor. Pentru a facilita înţelegerea textului original, am adăugat propriile mele note (n.e.). Ediţia lui Clementz prezintă lacune, pe care le-am completat, multiplicând explicaţiile indispensabile cititorului modern, pentru înţelegerea evenimentelor istorice. Numeroasele personaje omonime se particularizaseră, conform tradiţiei iudaice, după ascendenţa paternă a fiecăruia, nu după locul de baştină, ca în cazul scriitorilor din Grecia antică. Caracterul explicativ al *Indicelui alfabetic de nume* face superfluă trimiterea la pagina unde apare personajul vizat. Am păstrat grafia numelor din original, folosind pentru cronologie, Horia C. Matei: *Enciclopedia Antichităţii,* Editura Meronia, Bucureşti, 1995, 495 pag..

ION ACSAN.

CARTEA ÎNTÂI

EXORDIU

1. Războiul dintre iudei şi romani este cel mai crâncen în comparaţie nu numai cu înfruntările desfăşurate în vremurile noastre, ci şi cu cele de care am aflat că au fost odinioară, fie că aceste războaie s-au purtat între o cetate cu altă cetate sau între un popor cu alt popor; unii, ce nici nu fuseseră martori ai evenimentelor, au însăilat nişte fapte neserioase şi contradictorii, bazate pe simple pălăvrăgeli, pe care apoi le-au prelucrat după moda sofiştilor[1]; alţii, mânaţi de slugărnicie faţă de romani sau de ura lor faţă de iudei, deşi luaseră parte la întâmplări, au răstălmăcit lucrurile, astfel încât scrierile lor conţin pe de o parte învinuiri, pe de altă parte laude, nicăieri însă fidela redare a istoriei. Tocmai de aceea eu — Iosephus, fiul lui Matthias, (iudeu prin naştere), originar din Ierusalim, preot, participant mai întâi la luptele împotriva romanilor, constrâns mai apoi de împrejurări să însoţesc bătăliile ulterioare — mi-am propus ca, întru folosul celor ce vieţuiesc sub stăpânirea romanilor, să transpun în greceşte[2] istoria acestui război, pe care în prealabil am trimis-o neamurilor străine din interiorul Asiei[3], scrisă în limba maternă.

2. Căci atunci când s-a produs această clătinare, cum am mai spus, foarte puternică, statul roman era bântuit de un rău interior, în vreme ce la iudei, cei ce se gândeau la schimbarea stării existente, fără să ducă lipsă de ostaşi şi de mijloace băneşti, profitând de situaţia atât de tulbure, au stârnit o răscoală: astfel că, datorită dezordinii gene-

[1] Adică de a etala în scrierile lor numai talentul oratoric cu care se făleau (n.t.).

[2] Flavius Iosephus precizează **într-o** altă lucrare *(Contra lui Apion,* I, 50) că s-a folosit de câţiva colaboratori în „grecizarea" operei sale care n-a fost pur şi simplu tradusă, semitismele fiind absente (n.e.).

[3] Limba maternă a autorului nu era ebraica, ci aramaica şi „neamurile negreceşti"' (în original „barbare") sunt în primul rând fraţii de sânge şi de credinţă care locuiau în Babilon. în paragraful 2 se face aluzie şi la părţi, mesopotamieni ş.a. (n.e.).

rale, Orientul a inspirat unora speranţa cuceririi lui, iar altora spaima pierderii definitive: căci iudeii trăgeau nădejdea că înruditele popoare de dincolo de Eufrat vor pune mâna pe arme o dată cu ei, în vreme ce romanilor le dădeau de furcă vecinii lor, galii[4] şi nici celţii nu se potoleau deloc[5]. Pretutindeni se răspândise revolta după moartea lui Nero[6], ceea ce a oferit multora prilejul să aspire la dobândirea tronului, iar schimbarea domnilor era întotdeauna binevenită pentru armata ahtiată de câştiguri. Aşadar mi s-a părut nedrept să admit nepăsător ca adevărul despre evenimente atât de importante să rămână de izbelişte şi nici ca părţii, babilonienii, arabii aflaţi la mare depărtare, precum şi confraţii noştri de dincolo de Eufrat şi cei din Adiabene[7] să nu cunoască exact datorită lucrării mele, din ce pricini a pornit, prin ce încercări a trecut în desfăşurarea lui şi cum s-a încheiat acest război; aşijderi grecii şi romanii care n-au luat

parte la campania militară n-ar fi aflat ce s-a întâmplat aievea, rămânând dependenţi de lactura unor scrieri confecţionate sub imboldul minciunii şi al linguşelilor.
3. Autorii nu se sfiesc, totuşi, să intituleze „Istorii" mâzgăliturile lor care, nu numai că nu relatează fapte sigure, dar sunt de-a dreptul lipsite de noimă. Căci ei vor să înfăţişeze măreţia romanilor şi nu contenesc să micşoreze isprăvile iudeilor şi să-i înjosească: numai că eu nu înţeleg cum pot să pară atât de mari cei care au biruit nişte pitici. Reiese că ei nu ţin seama nici de durata războiului, nici de multitudinea oştilor romane care au trudit în bătălii, nici de faima comandanţilor militari care au asudat din greu sub zidurile Ierusalimului, strălucirea faptelor acestora fiind ştirbită, după părerea mea, de către dânşii.
4. Ţelul urmărit de mine nu este să rivalizez cu cei ce exaltă actele de bravură ale romanilor şi, în schimb, să ridic în slăvi isprăvile
4 în original „galaţii", termen folosit de greci pentru celţii stabiliţi în Galatia, regiune din centrul Asiei Mici. Dar celţii au migrat şi în Galia. Textul se referă însă la Caius Iulius Vindex, guvernatorul Galliei Lugudunensis, care s-a răzvrătit împotriva lui Nero (68 e.n.), fiind înfrânt de forţele rămase fidele împăratului în bătălia de la Vesontio (n.e.).
5 Aluzie la Caius Iulius Civilis, principe batav care a declanşat în anul 69 o răscoală a triburilor germanice şi galice, urmărind întemeierea unui stat independent la Roma. A fost învins la sfârşitul anului 70 e.n.(n.e.).
6 Ultimul suveran din dinastia Iulio-claudică s-a sinucis la 9 iunie 68, după ce Senatul 1-a recunoscut ca împărat pe Servius Sulpicius Galba (n.e.).
7 Regat din nordul Mesopotamiei, situat între afluenţii fluviului Tigru, râurile Zabu Mare şi Zabu Mic, ajungând să denumească apoi teritoriul fostei Asirii. A devenit principat vasal Regatului Seleucid, ulterior suveranilor părţi. Regii din Adiabene trecuseră la credinţa iudaică, adăpostind colonii evreieşti în ţara lor (n.e.).
compatrioţilor mei, ci să descriu cu exactitate faptele ambelor tabere; totuşi, în ceea ce am de spus privitor la evenimente, voi plăti tribut simţămintelor personale, prin îngăduinţa pe care mi-o iau, de a-mi exprima durerea întru deplângerea nenorocirilor abătute asupra patriei mele. Căci doar discordiile interne poartă vina prăbuşirii sale, chiar tiranii iudei[8] sunt cei ce au atras asupra Templului Sfânt braţele înarmate şi torţele romanilor care doreau să-1 cruţe, după cum mărturiseşte nimicitorul oraşului, împăratul Titus însuşi: de-a lungul întregului război i-a fost milă de popor, care era ţinut în frâu de nişte răzvrătiţi; adeseori, din proprie iniţiativă, el a tot amânat asaltul final, prelungind astfel asediul pentru a da posibilitate vinovaţilor să se răzgândească. Dacă mă va calomnia cineva pentru învinuirile aduse tiranilor şi jafurilor săvârşite de ei, sau pentru faptul că am suspinat datorită nenorocirilor patriei mele, acela să-mi trateze cu îngăduinţă durerea, deşi ea a înflăcărat datina scrierii istoriei. Deoarece, dintre toate oraşele care au fost supuse de romani, numai al nostru a fost hărăzit să atingă culmea prosperităţii, pentru a fi mai apoi prăvălit în cea mai adâncă nenorocire. într-adevăr, luând toate calamităţile care au avut loc de-a lungul timpului, spre a le compara cu cea pe care au îndurat-o iudeii, după părerea mea nu s-ar găsi nici măcar una care s-o întreacă; şi, întrucât nici un străin nu poartă vina ei, cu atât mai greu mi-a fost să-mi domolesc suspinele. Dacă se iveşte vreun judecător mai aspru, nevrând să se lase înduplecat de milă, acela fie îndreptăţit să pună faptele pe seama istoriei, iar suspinele, pe seama istoricului.
5. La rândul meu, aş avea întemeiate motive să aduc critici învăţaţilor greci: contemporanii unor evenimente atât de importante încât, dacă ar fi să le comparăm, războaiele de odinioară ajung să pară fără însemnătate, ei îşi asumă rolul de judecători ai acelor evenimente, denigrându-i pe cei ce s-au ostenit cu cercetarea lor şi care rămân mai prejos prin elocvenţă, dar stau mai presus în expunerea faptelor relatate. Chiar aceşti greci erudiţi s-au încumetat să scrie despre faptele asirienilor şi mezilor, de parcă autorii din vechime nu le-ar fi redat cu destulă măiestrie; de fapt, precursorii nu le sunt inferiori nici în privinţa talentului şi nici a concepţiei lor. Căci osârdia fiecăruia dintre înaintaşi era să consemneze în scris întâmplările vremii sale: faptul de a fi contemporani cu evenimentele constituia o garanţie că povestirea lor va căpăta limpezimea dorită şi ar fi fost înjositor pentru ei ca să-şi
8 Aluzie la conducătorii zeloţilor pe care autorul îi socoteşte principalii vinovaţi de catastrofala desfăşurare a războiului (n.e.).
amăgească cititorii care erau la curent cu cele întâmplate. Fără nici o îndoială, conservarea amintirii faptelor nepovestite anterior şi transmiterea către urmaşi a evenimentelor vremii tale — iată ce socotesc eu demn de toată lauda pentru un istoric: nu depune o muncă harnică şi meritoasă cel ce remodelează planul şi ordinea unei lucrări însuşite de la altul, ci numai acela care relatează lucruri noi şi alcătuieşte o is-

torie în întregime originală. Aşa am procedat şi eu, care, deşi străin, nu mi-am drămuit banii şi eforturile, oferind grecilor şi romanilor memorialul unor mari fapte războinice. Grecii de baştină, cum li se oferă prilejul să câştige bani sau să pledeze în procese, au întotdeauna gura larg deschisă şi o limbă nestrunită; când vine vorba însă de istorie, unde trebuie să spui adevărul şi faptele sunt adunate cu multă trudă, buzele lor rămân mute şi ei lasă pe seama unor oameni fără talent şi nefamiliarizaţi cu starea lucrurilor — sarcina de-a scrie despre isprăvile comandanţilor de oşti. Cinstirea adevărului istoric să rămână aşadar în grija noastră, de vreme ce grecii nu se mai sinchisesc de el!

6. Să scriu despre obârşia iudeilor, despre ce fel de popor a fost, despre felul cum s-a înfăptuit exodul din Egipt, despre ţinuturile pe care le-a cutreierat, despre regiunile pe care le-a cucerit, pentru a pleca din nou de acolo[9] — socot că acum nu este momentul potrivit şi de altfel asta nici nu-şi mai are rostul de vreme ce mulţi iudei au tratat anterior cu exactitate istoria strămunilor mei, iar cei câţiva greci care le-au tradus scrierile în limba lor, nu s-au abătut prea mult de la adevăr. Ca atare, lucrarea mea începe să depene şirul evenimentelor de acolo de unde ele au fost părăsite de istorici şi de profeţii noştri. Numai partea privitoare la războiul contemporan trăit de mine, o voi prezenta pe îndelete şi cu toată exactitatea de care sunt în stare. Doar cele petrecute înainte de vremea mea vor fi străbătute mai pe scurt.

7. Voi spune cum Antioh, supranumit Epiphanes[10], a luat cu asalt Ierusalimul şi, după ce 1-a stăpânit vreme de trei ani şi şase luni, a fost alungat din ţară de către fiii lui Haşmoneus; apoi, cum urmaşii acestora, în disputele lor pentru succesiunea la tron, i-au atras în treburile lor pe romani şi pe Pompeius şi cum Herodes, feciorul lui Antipater, apelând la ajutorul lui Sossius[11], a pus capăt dinastiei lor;

9 în acest paragraf introductiv, Flavius Iosephus prefigurează ampla sa lucrare în 20 de cărţi: *Antichităţi iudaice* referindu-se nu numai la scrierile biblice, ci şi la cele ale unor autori elini: Filon, Demetrios, Eupolemos (n.e.).

[10] Antioh IV Epiphanes, suveran al Regatului Seleucid (175-163 î.e.n.), într-unui din războaiele sale siriene (170-165 î.e.n.), a cucerit temporar o mare parte din Egipt, precum şi Ierusalimul (n.e.).

H Guvernator al Siriei, numit de Marcus Antonius(n.e.).

cum, după moartea lui Herodes, poporul s-a răzvrătit atunci când Augustus cârmuia la Roma, iar Quintilus Varus era guvernatorul provinciei i[2] aşijderi cum, în al doisprezecelea an al domniei lui Nero, a izbucnit războiul, ce anume s-a petrecut sub Cestiusi[3] şi câte localităţi au fost luate cu asalt de către iudei la începutul ostilităţilor.

8. Apoi voi relata cum iudeii şi-au fortificat oraşele învecinate; cum Nero, temându-se că înfrângerile lui Cestius îi ameninţă autoritatea, a încredinţat conducerea războiului lui Vespasianus şi cum acesta însoţit de fiul său cel mai vârstnic, a pătruns în ţara iudeilor; adaug şi cât de numeroasă era armata aflată sub comanda lui, precum şi câte trupe auxiliare i-au stat la dispoziţie când a cotropit întreaga Galilee; cum au ajuns sub dominaţia lui Vespasianus oraşele acestui ţinut, parte dintre ele doar cu ajutorul forţei armate, parte prin tratative de capitulare. Ajuns aici, voi descrie care este tactica de luptă a romanilor, deosebita instruire a legiunilor, întinderea şi caracteristicile naturale ale celor două Galilei[14], graniţele Iudeii, particularităţile ţării, lacurile şi izvoarele de pe teritoriul ei; voi cerceta în amănunţime, în cadrul fiecărui oraş cucerit, soarta prizonierilor iudei, potrivit cu cele văzute de mine: nu voi trece sub tăcere nici una din nenorocirile prin care am trecut eu însumi, fiindcă mă adresez unor oameni care cunosc cum stau lucrurile.

9. Voi arăta cum, situaţia iudeilor devenind între timp critică, Nero s-a stins din viaţă, iar Vespasianus, care tocmai se afla în marş forţat spre Ierusalim, a fost readus înapoi de succesiunea sa la tronul imperiului; ce fel de semne fatidice i-au prevestit această înălţare şi tulburările care au avut loc la Roma; cum el însuşi, în pofida voinţei sale, a fost proclamat împărat de către soldaţi; apoi cum în vreme ce era plecat în Egipt pentru punerea la punct a treburilor statului roman, printre iudei au izbucnit aprige dispute; cum tiranii au pus mâna pe putere, luptând unii împotriva altora.

10. Urmează felul cum, venind din Egipt, Titus a năvălit iarăşi în ţara iudeilor; cum şi de unde şi-a strâns trupele sale şi care era mulţimea lor; cât a avut de suferit oraşul de pe urma conflictelor interne, la sosirea lui acolo; câte asalturi a dispus să se facă şi câte

12 Publius Quintilius Varus a guvernat Siria între anii 6-4 î.e.n., fiind unul dintre favoriţii lui Augustus (n.e.).

1[3] Gallus Cestius, în calitatea lui de guvernator al Siriei, a pornit un război împotriva iudeilor, mărşăluind înspre Ierusalim, unde va asalta fără succes Templul Sfânt

1^ Aluzie la Galileea de Sus şi Galileea de Jos (cea de Nord şi cea de Sud) (n.e.).

parapete de asediu a înălţat; voi înfăţişa şi tripla incintă a zidurilor şi dimensiunile

acestora, temeinicia fortificaţiilor Ierusalimului, planul Sanctuarului şi al Templului, proporţiile acestor construcţii, ca şi cele ale altarului, toate fiind descrise amănunţit; unele datini ale zilelor de sărbătoare, cele şapte purificări[15], atributele religioase ale sacer-doţilor, precum şi odăjdiile lor şi cele ale Marelui Preot, alcătuirea Sanctuarului din Templu: în privinţa lor, nimic nu va fi tăinuit, nimic nu li se va alătura.
11. în sfârşit, voi descrie cruzimea tiranilor faţă de propriii lor compatrioţi şi atitudinea moderată a romanilor faţă de nişte străini; de câte ori Titus, din dorinţa lui de a salva oraşul şi Templul, a chemat taberele răzvrătiţilor să ajungă la o înţelegere; cu deosebire, voi expune pe îndelete chinurile şi năpastele îndurate de popor şi din nenorocirile care i-au silit să capituleze, cât revine războiului, cât anume certurilor interne şi cât foametei propriu-zise. Nu voi trece sub tăcere nici amarnica soartă a transfugilor, nici aspra pedepsire a prizonierilor, nici incendierea Templului, fără încuviinţarea Caesarului, nici câte obiecte de cult au fost smulse din flăcări, nici distrugerea întregului oraş, nici semnele şi minunile prevestitoare ale dezastrului, aşijderi capturarea tiranilor, mulţimea celor vânduţi ca sclavi şi ce soartă a avut fiecare în parte; nici cum romanii au suprimat ultimele rămăşiţe ale împotrivirii, dărâmând din temelii fortificaţiile locale şi cum Titus a străbătut toată ţara pentru a institui ordinea: nu voi omite nici reîntoarcerea împăratului la Roma şi sărbătorirea triumfului său.
12. Toate aceste fapte au fost pe larg înfăţişate în şapte cărţi pentru a nu oferi vreun prilej de reproş sau de învinuire celor care cunosc bine faptele şi au participat la război: am scris pentru iubitorii de adevăr, nu pentru cei ce citesc doar pentru desfătarea lor. Voi începe aşadar povestirea propriu-zisă potrivit rezumatului făcut la începutul capitolelor lucrării mele.

CAPITOLUL I

[15] Ritualul celor şapte trepte de purificare se referea la preoţii care slujeau în marele sanctuar din Ierusalim, ele fiind dependente de zonele lui de acces (n.e.).

1. în vremea aceea[1], pe când Antioh Epiphanes se războia cu Ptolemeu VI[2] pentru stăpânirea Siriei întregi[3], între iudeii de rang înalt izbucnise o dezbinare cu privire la întâietatea puterii, deoarece nici unul dintre cei investiţi cu onoruri nu catadixea să se supună celuilalt, de o seamă cu el; Onias[4], unul dintre Marii Preoţi, a obţinut până la urmă câştig de cauză, izgonind din oraş pe fiii lui Tobias. Aceştia şi-au aflat refugiul la Antioh, pe care l-au rugat stăruitor să invadeze Iudeea, propunând să fie ei înşişi conducătorii oştilor sale. Regele s-a lăsat lesne convins fiindcă asta era şi o veche dorinţă a lui[5]; aşadar, punând în mişcare o armată mare, a luat cu asalt Ierusalimul[6] şi a măcelărit un mare număr de susţinători ai lui Ptolemeu, acordând soldaţilor săi deplina libertate de a jefui oraşul; el însuşi a prădat Templul şi vreme de trei ani şi şase luni a interzis jertfele zilnice. Marele Preot Onias[7] s-a refugiat la Ptolemeu şi a obţinut de la dânsul

[1] în 174î.e.n.(n.t.).
- Aşa-numitul Philometor (180-145 î.e.n.); el nu era în stare să-i smulgă lui Antioh obiectul aflat în dispută — Siria — pe care o pierduse datorită fratelui şi predecesorului acestuia, Seleucos IV (Philopator) (n.t.).
[3] Aici ea cuprinde: Coelesiria (Siria meridională, între Liban şi Antiliban), împreună cu Fenicia şi Iudeea (vezi *Contra lui Apion,* II, 5). Pe atunci, Iudeea era sub dominaţia Seleucizilor (n.t.).
[4] Nu Onias ci Iesus (Iason) i-a alungat pe fiii lui Tobias (vezi *Antichităţi iudaice,* XII, 5,1) (n.t).
[3] Constrâns prin presiuni ale diplomaţiei romane, să părăsească Egiptul, pe care îl şi cucerise în mare parte, proclamându-se regent, Antioh IV găseşte prilejul să-şi răzbune pierderile teritoriale şi să se răfuiască cu iudeii din tabăra favorabilă Ptolemeilor. Pretextul religios acoperă pe deplin ţelurile politice reale (n.e.).
6 Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XII, 5, 3 şi 4, Antioh a cucerit oraşul în două rânduri: prima oară prin trădare şi, după alţi doi ani, prin vicleşug. Flavius Iosephus se referă aici la cea de-a doua cucerire a oraşului (170 î.e.n.) (n.t.).
[7] Fiul Marelui Preot Onias III. De fapt, el n-a apucat să fie niciodată Mare Preot, dar a fost numit ca atare în virtutea faptului că ar fi fost îndreptăţit să ocupe această demnitate (n.t.).

un teritoriu în noma Heliopolis[8], unde el şi-a construit un orăşel aidoma Ierusalimului, precum şi un templu după modelul aceluiaşi oraş. Dar despre asta vom vorbi mai pe larg la momentul potrivit[9].
2. Dar Antioh nu s-a mulţumit doar cu nesperata cucerire a cetăţii, nici cu jafurile şi marile vărsări de sânge, ci, ameţit de patimi şi stârnit de amintirea celor îndurate de el în timpul asediului, i-a silit pe iudei ca, încălcând datinile strămoşeşti, să-şi lase copiii necircum-cişi şi să jertfească porci pe altarele lor. împotriva acestei porunci s-a răzvrătit întregul popor, iar cetăţenii cei mai de vază au căzut pradă săbiei călăului. Numit de Antioh comandantul trupelor de ocupaţie, Bacchides[10] nu-şi precupeţea cruzimea

înnăscută în aplicarea ordinelor păgâne: fără a evita excesul de zel în încălcarea legilor, rând pe rând a supus torturilor pe iudeii cei mai de seamă, şi a pus în faţa privirii tuturor cetăţenilor spectrul distrugerii oraşului lor, până într-atât încât, întrecând orice măsură a nelegiuirii, a făcut să încolţească în asupriţii săi cutezanţa răzbunării.
3. Astfel că, Matthias, fiul lui Haşmoneus[11], un preot din satul Modein[12], a înjghebat o ceată bine înarmată împreună cu cei din familia lui — căci el avea cinci feciori — şi 1-a răpus cu jungherul pe Bacchides[13]. Fără să mai zăbovească, temându-se de numeroasele trupe de ocupaţie, s-a şi refugiat în munţi. Dar, după ce o mare mulţime de oameni din popor s-a adunat în jurul lui, acesta a prins curaj, s-a pogorât din munţi şi i-a învins în luptă pe comandanţii lui Antioh, izgonindu-i din Iudeea. Norocoasa faptă militară i-a asigurat putere şi prestigiu, iar compatrioţii lui l-au ales bucuroşi suveranul lor

8 La detaliile legate de poziţia oraşelor şi a teritoriilor mai mari, mă voi referi aici, ca şi în următoarele mele relatări istorice, la *Indicele alfabetic de nume* de la sfârşitul lucrării (n.t.).

9 Vezi Cartea a şaptea, X, 2, unde se vorbeşte despre distrugerea templului din Heliopolis (n.e.).

10 *Cartea întâi a Macabeilor* (7,8), menţionează acest personaj ca dregător al regelui abia în 162 î.e.n., sau opt ani mai târziu. Neconcordanţe în cronologia Macabeilor şi a Haşmoneilor, întâlnite şi în alte locuri, par să arate că Flavius Iosephus nu s-a ghidat după izvoarele biblice (n.e.).

[11] După *Antichităţi iudaice,* XII, 6, 1, *Matthatias* (în loc de Matthias) era fiul lui Ioannes, fiul lui Simon, fiul lui Haşmoneus: adică strănepotul acestuia (n.e.).

'- în *Antichităţi iudaice: Modii* (n.t.).

13 în *Antichităţi iudaice,* XII, 6, 2, cel înjunghiat se numeşte Apelles, nu Bacchides (n.t.).

drept recunoştinţă pentru că îi eliberase de jugul străinilor; la moartea lui[14], el a lăsat comanda supremă fiului său mai vârstnic, Iudas[i5].
4. Acesta, presupunând fireşte că Antioh nu va sta cu mâinile încrucişate, a pregătit o oaste constituită din compatrioţi de-ai săi, a încheiat o alianţă cu romanii — fiind primul care a făcut acest lucru — şi 1-a învins pe Antioh cu pierderi mari atunci când el a năvălit iarăşi în ţară. înflăcărat de recenta sa victorie, el s-a năpustit după aceea asupra garnizoanei oraşului, care nu fusese încă nimicită, a alungat-o din oraşul de sus înspre oraşul de jos, denumit Akra[i6], a ocupat templul, curăţând întregul teritoriu din jur, 1-a împrejmuit cu un zid, a confecţionat noi obiecte de cult, întrucât cele vechi fuseseră profanate, aducându-le pe acestea în Templu, apoi a făurit şi un alt altar, unde a reînceput aducerea de jertfe. Tocmai când oraşul de-abia apucase să se bucure iar de slujbele religioase solemne, a survenit moartea lui Antioh, dar urmaşul tronului precum şi al urii sale faţă de iudei a devenit fiul său Antiohi[7].
5. în fruntea unei armate de 50.000 de pedestraşi, vreo 5.000 de călăreţi.şi 80 de elefanţi^, acesta a pătruns în Iudeea până în ţinuturile muntoase. A cucerit orăşelul Bethsura; dar în localitatea numită Bethzacharia, unde trecătoarea se îngustează, 1-a întâmpinat Iudas cu trupele sale. Mai înainte ca ostile să se încaiere, Eleazar, fratele lui Iudas, a observat un elefant mai înalt decât ceilalţi, înzestrat cu un tum semeţ, şi cu parapete aurite; convins că pe spinarea acestuia s-ar afla Antioh, s-a avântat mult mai în faţă decât oştenii săi, a străbătut rândurile duşmanilor, ajungând până la elefantul cu pricina. Datorită faptului că n-a putut ajunge până la presupusul rege, având în vedere înălţimea unde stătea cocoţat, el a rănit atunci la burtă namila care s-a prăvălit asupra lui, strivindu-i trupul sub propria-i greutate. în felul acesta ce altceva a realizat decât că şi-a primejduit viaţa, mânat de cutezanţa unei fapte mari. Dar călăuza elefantului nu era decât un soldat de rând. Dacă din întâmplare ar fi dat de Antioh, războinicul

[14] în 167 î.e.n. (n.t.).

l-[5] Iudas, numit şi Macabeul, era în realitate cel de-al treilea fiu, fiind precedat de Ionan şi Simon şi urmat de Eleazar şi Ionatan. Prin tatăl lor, aparţineau familiei sacerdotale Joiarib (n.e.).

16 „Cetăţuia" — o fortificaţie a stăpânirii siriene din oraşul Ierusalim (n.e.).

" Urmaşul lui Antioh IV Epiphanes la tronul Seleucizilor a fost fiul său Antioh V Eupator, care a avut o domnie scurtă: 164-162 î.e.n. (Iosephus Flavius îl confundă cu Antioh VI Epiphanes) (n.e.).

[is] în *Cartea 1 a Macabeilor* (6, 30), armata seleucidă numără 100.000 de pedestraşi, 20.000 de călăreţi şi 32 de elefanţi deprinşi cu războiul (n.e.).

10
11

viteaz n-ar fi dobândit decât gloria de a-şi fi riscat viaţa în speranţa că va comite o faptă mare. întâmplarea a însemnat pentru fratele său o prefigurare a rezultatului bătăliei: căci iudeii se împotriviră cu îndârjire multă vreme, dar trupele regelui, superioare ca număr şi favorizate de noroc, ieşiră victorioase. După ce a suferit pierderi mari, Iudas împreună cu supravieţuitorii au fugit în toparhia[19] Gophna. La rândul său, Antioh a mărşăluit spre Ierusalim; el n-a rămas acolo decât câteva zile, din pricina lipsei proviziilor; apoi, lăsând în oraş o garnizoană socotită destul de puternică, a plecat,

ducând restul armatei sale la iernat în Siria.
6. Dar, după retragerea regelui, Iudas n-a rămas inactiv. Cu sprijinul numeroşilor compatrioţi care i se alăturaseră, pe lângă cei pe care îi adusese el însuşi, a dat o nouă bătălie lângă satul Adasa[20] împreună cu conducătorii oastei lui Antioh şi, după ce a săvârşit minuni de vitejie, ucigând o mulţime de duşmani, şi-a găsit în cele din urmă moartea. După câteva zile, fratele său Ioannes a fost atacat mişeleşte de partizanii lui Antioh şi răpus la rândul său.

[19] „Toparhur era conducătorul unui stat sau ţinut grecesc, „toparhia" denumind nu numai prima magistratură rurală sau urbană ci şi „districtul" sau regiunea (n.e.).

[20] Iudas Macabeul n-a căzut în lupta de la Adasa (sau Akedasa), unde 1-a răpus pe Nikanor, ci în cea de la Eleasa, sau Berrethos, care a avut loc în martie 160 î.e.n. (n.e.).

CAPITOLUL II

1. Lui Iudas i-a urmat la domnie fratele său Ionathan[1] care, în privinţa intereselor compatrioţilor săi, a luat deosebite măsuri de precauţie, dar a înţeles să-şi consolideze puterea printr-o alianţă cu romanii, împăcându-se cu Antioh cel tânăr[2]. Dar toate acestea nu i s-au părut îndestulătoare pentru siguranţa lui. Căci tiranul Tryphon, tutorele lui Antioh cel tânăr, care uneltea mai demult împotriva lui şi urmărea să se descotorosească de prietenii săi. Astfel el 1-a prins cu viclenie când Ionathan s-a deplasat spre Ptolemais, la Antioh, însoţit de o escortă slabă, 1-a pus în lanţuri şi a pornit apoi lupta împotriva Iudeei. Când însă a fost respins de Simon, fratele lui Ionathan, supărat pentru înfângerea suferită, a dispus uciderea prizonierului.
2. Simon, care a preluat cu bărbăţie treburile ocârmuirii[3], a cucerit învecinatele oraşe Gazară, Ioppe şi Iamnia şi a distrus Akra, silind garnizoana să capituleze. Apoi s-a aliat cu Antioh[4] împotriva lui Tryphon, pe care regele îl asedia în cetatea Dora înaintea plecării sale în expediţia contra mezilor^. Cu toată contribuţia lui la înfrângerea lui Tryphon, el n-a izbutit să domolească lăcomia regelui. La scurtă vreme după aceea, Antioh 1-a trimis pe generalul său Cendebeus în fruntea unei armate ca să jefuiască Iudeea şi să-1 înrobească pe Simon. Dar acesta, în pofida vârstei sale înaintate, a condus războiul cu o energie tinerească. Şi-a trimis feciorii înaintea duşmanilor împreună cu trupele sale cele mai bune, în vreme ce el însuşi,

[1] în 160 î.e.n. (n.t.).

[2] Antioh VI Epiphanes (145-142 î. e. n.) în loc de Antioh V Eupator (n.e.).

[3] între 142-134 î.e.n. (n.e.).

[4] Fostul tutore regal a uzurpat tronul seleucid (142-138 î.e.n.), succesorul său legitim fiind Antioh VII, Euergetes Sidetes (139-129 î.e.n.) (n.e.).

[5] Prin mezi trebuie să înţelegem, de fapt, pe părţii conduşi de Arsacidul Fraate II, care a respins ofensiva seleucidă de recucerire a Mesopotamiei, frontiera apuseană a Pârtiei fiind stabilită pe fluviul Eufrat (n.e.).

cu restul armatei, avansa dintr-o altă direcţie. A întins nenumărate capcane până-n munţi, închizându4e astfel trecătorile toate. După strălucita sa victorie, Simon a fost ales Mare Preot, fiind cel care i-a eliberat pe iudei — după un interval de 170 de ani — de dominaţie macedoneană.
3. Dar şi el a pierit, victima unui complot pus la cale în timpul unui ospăţ[6] de către propriu-i ginere Ptolemeu care a azvârlit-o în închisoare şi pe soţia lui împreună cu doi dintre fiii săi, trimiţând oameni anume tocmiţi să-1 răpună şi pe cel de al treilea, Ioannes, numit şi Hyrcanos. Dar tânărul a aflat între timp de apropiata sosire a ucigaşilor şi s-a îndreptat grabnic spre oraş, cu ferma convingere că poporul nu dăduse uitării eroicele fapte ale tatălui său, tuturora fiindu-le odioasă nelegiuirea lui Ptolemeu. Dar şi Ptolemeu se zorea să intre în Ierusalim pe o altă poartă, el a fost însă respins de popor, care îl şi primise degrabă pe Hyrcanos cu braţele deschise. Ptolemeu se retrase numaidecât într-o cetate mai sus de Ierihon, căreia i se zicea Dagon. în schimb Hyrcanos a preluat funcţia de Mare Preot, deţinută de propriu-i tată, pornind repede împotriva lui Ptolemeu, spre a sări în ajutorul mamei şi a fraţilor săi.
4. Cu toate că, la asedierea cetăţii, superioritatea lui era vădită, îl încerca o suferinţă pe deplin justificată. Ori de câte ori se vedea încolţit, Ptolemeu scotea afară, pe metereze, cât mai la vedere, atât pe mama cât şi pe fiii lui Hyrcanos, îi supunea biciuirilor, ameninţând că-i va prăvăli de pe ziduri dacă asediatorii nu se retrag degrabă. Urmarea a fost că mila şi teama s-au arătat a fi mai puternice decât mânia lui Hyrcanos. Fără să se lase intimidată nici de loviturile primite, nici de ameninţările cu moartea, mama îşi conjura feciorul, cu mâinile întinse spre el, să nu fie impresionat de spectacolul

supliciului ei şi nu cumva să-1 menajeze pe nelegiuitul acela; cică ar fi preferat chiar şi nemuririi, o moarte prin mâna lui Ptolemeu, cu condiţia ca sceleratul să plătească pentru mârşăviile pe care le-a săvârşit împotriva familiei sale. Iar Ioannes, ori de câte ori constata neclintitul curaj şi auzea rugăminţile mamei, pornea cu îndârjire să asalteze cetatea; când însă vedea cum era bătută şi snopită sărmana, atunci inima lui se în-muia pe dată şi se simţea copleşit de tristeţe. în vreme ce asediul se prelungea în felul acesta, iată că a sosit şi leatul de repaos, care este sărbătorit de iudei la fiecare şapte ani, la fel ca şi cea de-a şaptea zi a săptămânii — Sabatul. Aşadar Ptolemeu a scăpat de asediu, i-a ucis

[6]în anul 134î.e.n. (n.t.).

pe fraţii lui Ioannes împreună cu mama acestuia şi s-a refugiat la Zenon poreclit Cotylas: el era tiranul din Philadelphia[7].

5. între timp Antioh, încă supărat de înfrângerile pe care i le pricinuise Simon, a intrat cu oastea în Iudeea, ridicându-şi tabăra în faţa Ierusalimului, unde îl asedia pe Hyrcanos. Dar acesta a deschis mormântul lui David, care a întrecut pe toţi regii în bogăţie, a scos din cavou peste 3.000 de talanţi[8] convingându-1 pe Antioh să ridice asediul prin plata sumei de 300 de talanţi. Banii rămaşi i-au înlesnit angajarea de mercenari străini: de fapt, el a fost primul iudeu care a făcut aşa ceva.

6. Mai apoi, când Antioh, ca urmare a războiului său împotriva mezilor, i-a oferit prilej de răzbunare, Hyrcanos s-a năpustit fără întârziere asupra oraşelor siriene pe care, după propriile sale aşteptări, spera să le găsească părăsite de războinici încercaţi, ceea ce s-a şi întâmplat. Astfel, el a cucerit Medaba şi Samaga[9] împreună cu oraşele învecinate, de asemeni SiMma[10] şi Garizim, supunându-i şi pe urmaşii huteilor[11], care locuiau în preajma unui lăcaş sfânt, imitând templul din Ierusalim. A cucerit şi nu prea puţine oraşe din Iudeea , printre care Adoreos şi Marisa.

7. A înaintat apoi până în Samaria, acolo unde se află Oraşul Sebaste, întemeiat de regele Herodes, 1-a înconjurat de jur împrejur cu o întăritură, încredinţând apoi asediul fiilor săi Aristobul şi Antigonus. Aceştia i-au supus unui asediu necruţător aşa că de îndată a izbucnit în oraş o foamete atât de crudă încât locuitorii se înfruptau din bucatele cele mai neobişnuite. De aceea, ei l-au chemat în ajutor pe Antioh, supranumit Aspendius[12], care i-a şi răspuns cu promptitudine, dar a fost învins de trupele lui Aristobul. Cei doi fraţi îl urmăriră până la Skythopolis, dar el izbuti să scape de aceştia. Amândoi s-au întors iarăşi împotriva Samariei, i-au închis din nou pe locuitori în întăritură şi, după cucerirea oraşului, l-au ras din temelii, vânzând pe locuitorii săi ca sclavi. Fiindcă norocul i-a favorizat, ei nu şi-au slăbit

[7] Nume elenizat al străvechiului oraş Rabbath Ammon (actualul Amman) (n.e.).

[8] Monedă greacă de argint a cărei valoare a variat în jurul sumei de 60 de mine sau 6.000 de drahme (circa 4710 mărci, după aprecierea traducătorului) (n.e.).

9 Unele manuscrise optează pentru Samaea, forma elenizată a semiticului *samaja* (n.e.).

[10] ***Sichem*** din *Vechiul Testament;* templul de la Garizim a fost construit cu aprobarea lui Alexandru cel Mare (n.e.).

H Aşa-zişii samariteni, proveniţi din amestecul izraeliţilor cu străinii (n.e.). [12] Nu este vorba de Antioh VIII (Grypos), al cărui loc de baştină era Aspendos din Pamphilia, ci de Antioh IX (Cycikenos) (n.e.).

zelul deloc, ci au înaintat până la Skythopolis cu oastea lor, au asaltat oraşul, prădând întreaga regiune situată la miazăzi de muntele Cârmei.

8. Dar invidia stârnită de norocul lui Ioannes însuşi, precum şi al fiilor săi a provocat o răscoală în rândurile localnicilor. Ei au ţinut întruniri îndreptate împotriva acestora şi nu s-au potolit până ce nu s-a ajuns la lupte făţişe, în decursul cărora răzvrătiţii au fost până la urmă învinşi. în restul zilelor sale, Ioannes a avut parte de un trai din cale afară de fericit şi după o desăvârşită domnie de 33 de ani[13], a murit, lăsând în urma lui cinci feciorii[4]. Acest bărbat norocos a fost demn de toată lauda, drumul său prin viaţă nedându-i nici un motiv să se plângă de soarta lui. într-o singură persoană, el a întruchipat trei dintre cele mai înalte demnităţi: cea de cârmuitor al poporului său, cea de Mare Preot şi harul de profet. Căci Dumnezeirea a tăinuit cu el, încât nimic nu i-a rămas ascuns în privinţa viitorului. De aceea a prevăzut şi prezis celor doi fii mai mari ai săi că ei nu vor rămâne multă vreme în fruntea statului. Merită să ne dăm osteneala de a înfăţişa tragica lor cădere, deoarece norocul lor a fost foarte departe de cel al părintelui lor.

CAPITOLUL III

!3 După *Antichităţi iudaice,* XIII, 10, 7: 31 de ani; după c. XX, 10 a aceleiaşi lucrări: 30 de ani (n.t.).
[14] în anul 106 î.e.n. (n.t.).
16

1. După moartea tatălui lor, Aristobul, cel mai vârstnic dintre fraţi, a schimbat forma de domnie în una regească, fiind primul Haşmoneu care şi-a încins fruntea cu o diademă la 471 de ani de la reîntoarcerea poporului iudeu în ţară, după eliberarea lui din captivitatea babiloniană. Pe Antigonos, fratele născut imediat după el, faţă de care, aparent, părea ataşat, îl trata ca de la egal la egal, în vreme ce pe ceilalţi fraţi ai săi îi ţinea întemniţaţi şi sub strictă supraveghere. A pus-o în lanţuri până şi pe mama lui, cu care se afla în conflict din pricina domniei, fiindcă Ioannes o numise propriu-zis pe ea în fruntea treburilor statului. Aristobul a împins cruzimea până într-atât încât a lăsat-o să moară de foame în cătuşe.
2. Răzbunarea s-a revărsat repede asupra fratelui său Antigonos, pe care îl îndrăgea, făcându-şi-1 părtaş la domnie. Căci pe acesta 1-a ucis datorită unor calomnii care au fost născocite de nişte nelegiuiţi aciuaţi la curtea regească. La început, Aristobul n-a vrut să dea crezare zvonurilor, în parte fiindcă era într-adevăr ataşat de fratele său, în parte fiindcă socotea că sursa majorităţii bârfelor era invidia. Dar într-o zi Antigonus s-a întors dintr-o acţiune militară, venind în ţinută de gală la o serbare unde, potrivit datinii străbune, se înălţau tabernacole în cinstea lui Dumnezeu: s-a întâmplat ca tocmai atunci, Aristobul să fie ţintuit la pat de o boală. Spre sfârşitul serbării, Antigonos, însoţit de garda sa bine înarmată, a suit până la templu gătit cu cele mai frumoase veşminte, pentru a se ruga din toată inima pentru fratele său. Cu acest prilej intriganţii aceia s-au prezentat în faţa regelui, zugrăvindu-i pomposul cortegiu al celor bine înarmaţi ca şi atitudinea prea trufaşă a lui Antigonos, mai mult decât ar fi cadrat cu un subaltern; susţineau că el venise cu o ceată atât de numeroasă anume pentru a-1 omorî pe rege; mai arătau că Antigonos nu se mai
17
mulţumeşte doar cu onorurile regeşti, socotindu-se în stare de a lua în stăpânire tronul.
3. Mai mult împotriva voinţei sale, puţin câte puţin, Aristobul a început să dea crezare acestor vorbe; dar, pentru a nu-şi trăda făţiş bănuielile şi ca să se asigure pentru orice eventualitate, a poruncit gărzii sale personale să se posteze într-una din încăperile subterane şi întunecoase ale palatului în care se afla — căci el zăcea într-un turn denumit mai întâi *Baris*[1] pentru ca apoi să se cheme Antonia — cu dispoziţia ca, dacă Antigonos va veni înarmat, să fie ucis pe loc; totodată, a trimis lui Antigonos o solie prin care îi cerea să se prezinte la dânsul neînarmat. Atunci regina împreună cu uneltitorii au întocmit un plan viclean. Ei au înduplecat pe solii regelui să-i tăinuiască porunca şi să-1 vestească pe Antigonos că fratele său, auzind de excepţionalul său echipament militar, confecţionat în Galileea, pe care n-a avut ocazia să-1 admire din pricina bolii, crede că acum, când acesta intenţionează să se deplaseze, arzătoarea lui dorinţă este de a-1 vedea în armura de gală.
4. La primirea acestui mesaj, Antigonos — care ştia că purtarea de până acum a fratelui său faţă de el nu-i oferea nici un temei de bănuială — a pornit la drum echipat în armură, ca la o paradă militară. Când a ajuns în întunecatul pasaj care se chema Turnul lui Straton, el a fost ucis de soldaţii gărzii, aducând încă o dovadă certă că binevoitoarele legături ale naturii sunt frânte de calomnie şi că nici unul dintre cele mai bune sentimente nu este atât de trainic încât să se împotrivească la nesfârşit invidiei.
5. în această jalnică întâmplare stârneşte uimire păţania unui anume esenian[2] care n-a făcut niciodată precizări false sau mincinoase. Atunci când acesta 1-a zărit pe Antigonos care tocmai trecea prin acea încăpere a Templului, s-a adresat astfel învăţăceilor săi, nu puţini la număr, strânşi în juru-i: „Vai mie! Mai bine m-aş fi aflat la ora asta printre cei morţi, deoarece iată, adevărul a decedat înaintea mea, iar una din propriile-mi preziceri nu se adevereşte deloc: încă mai este în viaţă Antigonos care trebuia să moară astăzi. Locul ales de soartă pentru asasinarea lui este Turnul lui Straton, dar acesta este situat la vreo şase sute de stadii[3] depărtare de aici şi suntem deja la cea de a

1 „Fortăreaţa" destinată să apere latura nordică a templului a fost denumită de Herodes cel Mare „Antonia", după prietenul său roman Antonius (n.e.).
- Prima menţionare a unui esenian, Iudas, care îşi iniţiază elevii în arta profeţiei, fiind în bune relaţii cu oficialităţile iudaice ale vremii (n.e.).

[3] Un stadiu elin = 186 m (n.t.).

patra oră a zilei. Ce-i drept, timpul expirat zădărniceşte prezicerea!" După rostirea acestor vorbe bătrânul, cu faţa încruntată, se cufundă din nou într-o tăcere meditativă şi puţin mai târziu se răspândi ştirea uciderii lui Antigonos în pasajul subteran ce se numea Turnul lui Straton[4] la fel ca şi Caesarea de lângă mare: această coincidenţă îl derutase pe prezicător.
6. Regretul stârnit de nelegiuirea comisă 1-a îmbolnăvit şi mai rău pe Aristobul. Permanentele mustrări de conştiinţă pricinuite de asasinat i-au agravat boala până ce supărarea excesivă a atras după ea sfârtecarea intestinelor, ducând la o sângerare abundentă. Când micul sclav care îl îngrijea s-a dus să arunce sângele adunat, el a alunecat chiar pe locul unde fusese răpus mişeleşte Antigonos, sângele ucigaşului amestecându-se cu petele lăsate de sângele celui răpus, aşa cum hotărâse providenţa divină. Cei care au fost martorii întâmplării au scos numaidecât strigăte de groază, de parcă micul sclav ar fi vărsat dinadins în locul acela sângele ca o libaţie. Când însă regele, care auzise aceste strigăte, a vrut să ştie pricina lor şi, întrucât nimeni n-a cutezat să-i dezvăluie motivul, dorinţa suveranului de a-1 afla a devenit şi mai puternică. în sfârşit, de-abia când regele a ameninţat că va lua măsuri de constrângere, i s-a dezvăluit adevărul. Ochii săi s-au umplut atunci de lacrimi şi, suspinând atât cât îi îngăduiau puterile sleite de boală, a cuvântat astfel: „Aşadar, nelegiuirile mele n-au rămas ascunse puternicului ochi al lui Dumnezeu şi degrabă mă ajunge din urmă pedeapsa pentru uciderea rudelor mele! Câtă vreme, mârşavul meu trup, îmi vei reţine sufletul condamnat de o mamă şi de un frate? Până când va trebui să aduc, drept ofrandă, sângele meu, picătură cu picătură? Mai bine să se ia totul dintr-o dată şi Dumnezeirea să nu mai batjocorească răposaţii prin libaţii pornite din măruntaiele mele!" Curând după rostirea acestor cuvinte, el s-a stins din viaţă, durata domniei sale fiind de un singur an.
[4] Herodes cel Mare va reconstrui aşa-zisul Turn al lui Straton, dându-i denumirea de Caesarea (n.e.).
L9
CAPITOLUL IV
1. Soţia lui Aristobul a eliberat apoi din închisoare pe fraţii acestuia, numindu-1 ca rege pe Alexandru[1] care părea să-i întrecă pe ceilalţi prin vârsta şi prin purtarea sa cumpătată. Dar, de îndată ce s-a urcat pe tron, a poruncit uciderea unuia dintre fraţii lui, pe care îl socotea ahtiat de guvernare în vreme ce pe supravieţuitorii, mulţumiţi să ducă o viaţă retrasă, i-a cinstit cum se cuvine.
2. După aceea el a avut o bătălie cu Ptolemeu, poreclit Lathyros, care cucerise oraşul Asochis; în pofida faptului că a răpus o mulţime de duşmani, victoria a înclinat de partea lui Ptolemeu. Totuşi, atunci când ultimul, pus pe fugă de mama sa Cleopatra, s-a retras în Egipt[2], Alexandru a reuşit după un asediu să ia în stăpânire Gadara, mai apoi citadela Amathus, de bună seamă cea mai importantă fortăreaţă situată dincolo de Iordan, unde erau păstrate cele mai preţioase comori ale lui Theodorus, fiul lui Zenon. Dar Theodorus, apărut pe neaşteptate, şi-a recuperat propriile sale comori, a luat chiar şi bagajele regelui, omorând aproape zece mii de iudei. în schimb Alexandru s-a refăcut din lovitura primită, s-a îndreptat spre ţărmul mării şi a cucerit Gaza şi Rafia şi Anthedonul, pe care regele Herodes 1-a numit mai târziu Agrippias.
3. De-abia subjugase aceste oraşe când împotriva sa a izbucnit o răscoală a poporului iudeu în decursul unei ceremonii. Căci îndeobşte la ei revolta izbucneşte cu prilejul celebrării marilor sărbătpri. Şi se pare că el n-ar fi reuşit să înăbuşe această uneltire dacă nu l-ar fi ajutat trupele de mercenari, precum pisidienii şi cilicienii, fiindcă pe sirieni regele nu-i angajase din pricina urii lor faţă de poporul iudeu. După
[1] Văduva lui Aristobul, Salomeea Alexandra, a devenit soţia lui Alexandru Iannaios care a domnit în Iudeea între anii 103 şi 76 î.e.n. (n.e.).
- Ptolemeu IX Soter II Lathyros a fost alungat din Egipt şi domnea în Cipru, de unde l-au chemat locuitorii din Ptolemais, să-i apere de Antioh (n.e.).

ce a ucis peste 6.000 de răzvrătiţi, Alexandru a năvălit în Arabia, unde i-a supus pe galaadiţi şi pe moabiţi[3], impunându-le un tribut, după care s-a întors să atace iar Amathus. Theodorus s-a înspăimântat de succesele războinice ale duşmanului: Alexandru a găsit citadela părăsită, făcând-o una cu pământul.
4. Apoi el a avut o ciocnire cu regele Arabiei, Obedas[4], care 1-a atras într-o ambuscadă

lângă Gaulana[5]. în această bătălie, Alexandru şi-a pierdut întreaga lui armată, care a fost împinsă într-o prăpastie adâncă, fiind apoi strivită de mulţimea cămilelor. El singur a scăpat teafăr, fugind la Ierusalim. Acolo însă poporul, care îl detesta de multă vreme, s-a răsculat împotriva lui, folosindu-se de gravitatea dezastrului provocat de el. Chiar şi de data asta, Alexandru a ieşit iarăşi biruitor, într-o rapidă succesiune de lupte măcelărind nu mai puţin de 50.000 de iudei în răstimp de şase ani. Aceste victorii nu-i aduceau nici o bucurie de vreme ce ele iroseau puterile propriei sale ţări aşa că, renunţând la forţa armelor, căută să se împace cu supuşii săi prin forţe paşnice. Dar această schimbare a concepţiei precum şi nestatornicia comportării sale n-au făcut altceva decât să sporească ura mulţimilor. Iar atunci când s-a interesat de cauza acestei antipatii, întrebând ce ar trebui să facă pentru a-i îmbuna pe iudei, aceştia i-au răspuns astfel: „N-ai decât să mori, cu toate că pe unul care a săvârşit atâtea ticăloşii ne va veni tare greu să-1 iertăm chiar şi după ce a intrat în rândul morţilor!" Numaidecât aceştia l-au chemat în ajutor pe Demetrius poreclit Akairos[6]. Când el, nădăjduind să obţină avantaje deosebite, a răspuns bucuros chemării lor şi s-a apropiat cu trupele sale, iudeii s-au unit cu aliaţii lor din Sikima.

5. Cu toate acestea, Alexandru i-a înfruntat şi pe unii, şi pe alţii cu o mie de călăreţi şi 10.000 mii de pedestraşi mercenari. Avea de partea lui şi 10.000 de iudei bine intenţionaţi. Potrivnicii săi aveau 3.000 de călăreţi şi 14.000 pedestraşi. înainte de a ajunge la încăierare, ambii regi au încercat prin solii lor să-i facă pe adversari să dezerteze: Demetrius trăgea speranţa să-i ademenească pe mercenarii lui Alexandru, iar Alexandru, să-i atragă de partea lui pe iudeii aflaţi

3 Galaadiţii şi moabiţii locuiau dincolo de ţărmul răsăritean al Iordanului (n.e.).

4 Urmaşul lui Aretas II, care a domnit în Nabatea între anii 96-87 î.e.n. sub numele de Obodas sau Obedas I (n.e.).

5 în *Antichităţi iudaice,* XIII, 13, 5 se vorbeşte de satul galaadit cu numele de Gadara (n.t.).

6 Demetrius III, fiul lui Antioh VIII (Grypphos), rege al Damascului, avea porecla de „Eukairos" — „Venit la momentul potrivit", schimbată batjocoritor în „Akairos" — „Inoportunul", în consonanţă cu evoluţia evenimentelor relatate (n.e.).

în tabăra lui Demetrius. Dar fiindcă iudeii nu-şi calmară mânia, nici grecii nu-şi încălcară fidelitatea, n-a rămas altă soluţie decât ca armele să decidă totul. A ieşit biruitor Demetrius, cu toate că mercenarii lui Alexandru au dat numeroase dovezi ale vitejiei şi puterii lor. Dar sfârşitul bătăliei a avut un deznodământ care a diferit mult de ceea ce a aşteptat şi unul, şi celălalt: căci iudeii care îl chemaseră pe Demetrius nu i-au fost credincioşi, cu toate că el învinsese, ci, înduioşaţi de soarta care îl lovise, 6.000 de iudei trecură de partea lui Alexandru, alăturându-i-se în munţii, unde el îşi găsise refugiul. Demetrius n-a putut suporta această întorsătură a lucrurilor şi, convins că Alexandru este din nou gata de luptă, întregul popor fiind de partea lui, a făcut mai apoi cale-ntoarsă.

6. în pofida faptului că aliaţii se retrăseseră, restul mulţimii n-a încetat câtuşi de puţin ostilităţile, ci au fost într-un război permanent cu Alexandru până când regele, după ce i-a ucis pe cei mai mulţi dintre ei, pe ceilalţi i-a îngrămădit în Bemeselis[7], pentru ca, după distrugerea oraşului, prizonierii rămaşi să fie aduşi la Ierusalim. Furia lui n-a mai cunoscut atunci limite, astfel încât şi-a împins cruzimea până la sacrilegiu. Căci, pironind pe cruce vreo 800 dintre captivi, chiar în centrul oraşului, a pus să li se ucidă soţiile şi copiii sub ochii lor: el însuşi asista la aceste scene golind cupe de vin şi benchetuind în mijlocul concubinelor sale. Atât de cumplită a fost spaima care a cuprins poporul încât în noaptea următoare 8.000 de oameni din tabăra adversă au trecut degrabă dincolo de graniţele Iudeii întregi, exilul acestora luând sfârşit abia după moartea lui Alexandru. Numai prin asemenea măsuri, târziu şi anevoios, a instaurat în regatul său liniştea, găsind prilejul să pună armele deoparte.

7. A fost însă trezit din tihna lui de către Antioh, poreclit Dionysus[8], fratele lui Demetrius, ultimul Seleucid. Când acesta a pornit într-o expediţie împotriva arabilor, Alexandru s-a temut şi a dispus ca pe toată întinderea de le zona muntoasă, situată mai sus de Antipatris[9] şi până la ţărm, lângă Ioppe să se sape un şanţ adânc: în faţa şanţului s-a construit un zid prevăzut cu turnuri de lemn pentru a stăvili atacurile în porţiunile uşor accesibile. N-a reuşit, totuşi, să-1 împiedice pe Antioh: căci acesta a incendiat turnurile şi a astupat

1 Cetate din Iudeea neidentificată (n.e.).

8 Antioh Dionysus, fratele lui Demetrius III, adică Antioh XII, n-a fost „ultimul seleucid", rol jucat de Antioh XIII, care a domnit până în 65 î.e.n. (n.e.).

9 Potrivit *Antichităţilor iudaice,* (XIII, 15, I) oraşul se numea pe atunci Chabarraba (sau Kapharsaba) (n.t.).
22
şanţul, străbătând cu oastea sa Iudeea. Hotărât să se răzbune mai târziu pe cel care îi barase trecerea, s-a îndreptat numaidecât împotriva arabilor. Regele acestora s-a retras însă într-o regiune mai propice pentru luptă, a făcut apoi o cotitură bruscă împreună cu călăreţii săi — care erau în număr de 10.000 — atacând oastea lui Antioh, mai înainte ca aceasta să se fi aşezat în ordine de luptă. S-a dezlănţuit o crâncenă bătălie, unde trupele lui Antioh s-au împotrivit vitejeşte, atâta timp cât regele a supravieţuit, cu toate că arabii i-au măcelărit în număr mare. Dar, după pieirea lui — căci el se avânta mereu unde era mai primejdios, pentru a sări în ajutor celor ce băteau în retragere — toţi au rupt-o la fugă. Cea mai mare parte a armatei a pierit fie în luptă, fie în timpul retragerii, pe când rămăşiţele ei s-au refugiat în satul Cana, murind acolo din lipsa proviziilor, cu excepţia câtorva.
8. Atunci locuitorii Damascului, mânaţi de ura lor împotriva lui Ptolemeu, fiul lui Mennaeus[10], l-au chemat pe Aretas[11], numindu-1 rege al Coelosiriei. Aretas a întreprins de îndată o expediţie împotriva Iudeei şi 1-a învins pe Alexandru, încheind apoi cu el o înţelegere, după care s-a întors acasă. La rândul său, Alexandru a cucerit Pella[12] şi, încă ahtiat după comorile lui Theodorus, a înaintat până la Gerasa, a încercuit garnizoana cu un zid triplu, supunând apoi oraşul fără luptă. A devastat după aceea Gaulana[13] şi Seleucia, precum şi aşa-nu-mita „vale a lui Antioh"; a cucerit aşijderi puternica fortăreaţă Gamala, 1-a demis din funcţiile sale pe comandantul acesteia Demetrius, ca urmare a numeroaselor plângeri împotriva lui şi, după un război care a durat trei ani întregi, s-a întors în Iudeea. Acolo a fost primit cu entuziasm de popor, datorită strălucitelor sale fapte războinice. Tocmai când ar fi putut să se refacă după ostenelile războiului, a fost lovit de o boală. Şi fiind el amarnic chinuit de friguri intermitente, a socotit că va putea scăpa de ele prin reluarea îndeletnicirilor războinice. Cu o asemenea intenţie a întreprins o expediţie militară, dar pe o vreme nefavorabilă şi, solicitându-şi trupul cu mult peste puterile sale, şi-a grăbit sfârşitul. Astfel a murit în toiul luptelor după o domnie de 27 de ani[14].
[10] Oraşul Chalkis din Coeleslria era sub ocârmuirea lui (n.e.).
[11] Rege al arabilor. Lupta dintre Aretas şi Alexandru Iannaios a avut loc la Adida. Aretas III a fost suveranul arab cu cele mai multe victorii (n.e.).
[12] Nume cu rezonanţă elenistică, datând probabil din vremea instaurării dominaţiei macedonene: la Pella s-a născut Alexandru cel Mare (336 î.e.n.) (n.e.).
" Este vorba de Golan, cartier mărginaş aparţinând de Gaulanitis, localitate situată la nord de Jarmuc (n.e.). [14] în 76 î.e.n. (n.t.).
23
CAPITOLUL V
1. Şi-a lăsat tronul soţiei sale Alexandra, ferm convins că iudeii îi vor arăta cea mai zeloasă supunere, căci mai întâi, ea era pe deplin străină de cruzimea soţului, mai apoi, prin faptul că se opunea încălcării legilor, îşi asigurase din capul locului stima poporului. Şi prevederile nu l-au contrazis câtuşi de puţin. Această femeiuşcă a ţinut în mâinile sale hăţurile domniei datorită evlaviei de care dădea dovadă: ea a urmat cu stricteţe strămoşeştile datini ale mulţimii şi chiar de la început a înlăturat din funcţiile lor pe cei ce se abăteau de la tradiţiile sfinte. Dintre cei doi fii pe care îi avea de la Alexandru, pe cel mai mare, Hyrcanos, 1-a numit Mare Preot pe temeiul vârstei şi a faptului că, fiind prea apatic, putea să-i provoace dificultăţi în domeniul guvernării; iar pe mezin, Aristobul, 1-a expediat în viaţa particulară din pricina temperamentului său focos.
2. Foarte strânsă participare la guvernarea ei au avut-o farizeii[1], o sectă iudaică a căror membrii treceau drept oameni mai evlavioşi decât ceilalţi şi deosebit de pricepuţi în interpretarea legilor. După aceştia s-a orientat într-o măsură prea mare Alexandra în stăruitoarele-i preocupări privitoare la Dumnezeu. Insinuându-se treptat în sufletul naiv al acestei femei, ei au ajuns să cârmuiască toate treburile statului astfel încât, după bunul lor plac, exilau sau rechemau din surghiun, legând sau dezlegând pe oricine. într-un cuvânt ei se înfruptau din foloasele regalităţii, spezele şi ponoasele rămânând în contul Alexandrei, în realitate, ea era destoinică în conducerea marilor treburi de stat: mereu preocupată să-şi sporească trupele, a reuşit să dubleze numărul lor, angajând în serviciul ei şi mercenari din ţări străine, ast-
[1] Flavius Iosephus îi judecă cu asprime pe farizei, cu toate că a făcut şi el parte din tabăra lor, atât la începutul carierei lui de om de stat (56-57 e.n.), cât şi la întoarcerea lui de la Roma, în primăvara anului 66 (n.e.).
24

fel încât a majorat pe de o parte forţa de apărare a poporului ei, iar pe de altă parte a stârnit spaima suveranilor învecinaţi. Aşadar ea deţinea puterea asupra altora, ea însăşi aflându-se în puterea farizeilor.
3. Astfel, ei au pus la cale executarea lui Diogene, bărbat de vază şi bun prieten al lui Alexandru, sub învinuirea de a-1 fi sfătuit pe rege să pironească pe cruce pe cei 800 de răzvrătiţi. Tot ei au stăruit pe lângă Alexandra să trimită la moarte şi pe alţii care îl incitaseră pe Alexandru împotriva celor hărăziţi crucificării. Stăpânită de teamă religioasă, Alexandra s-a supus fără crâcnire farizeilor, aşa că aceştia au predat călăului pe cine au vrut ei. Cei mai de vază bărbaţi din rândul celor expuşi primejdiei de moarte şi-au căutat refugiul la Aristobul, iar acesta a convins-o pe mama lui să-i cruţe în virtutea înaltelor lor funcţii, urmând ca dânsa, în cazul când nu-i va găsi nevinovaţi, să le îngăduie măcar expulzarea din oraş. După ce li s-a acordat scutirea de pedeapsă, aceştia s-au împrăştiat încolo şi încoace, prin întreaga ţară. Apoi Alexandra, invocând pretextul că Ptolemeu hăituieşte necontenit Damascul[2], a trimis împotriva lui o oaste, iar aceasta a cucerit oraşul care n-a întreprins nimic demn de menţionat pentru propria-i apărare[3]. Pe regele Armeniei, Tigrane[4] instalat înaintea oraşului Ptolemais, unde o asedia pe Cleopatra, a căutat să-1 convingă prin tratate şi cadouri, să se retragă[5]. Dar regele a plecat repede din proprie iniţiativă, datorită tulburărilor din ţara lui, Lucullus invadând tocmai atunci Armenia[6].
4. Cum între timp Alexandra zăcea doborâtă de boală, fiul ei mezin Aristobul a profitat de ocazie slujindu-se de partizanii lui, care erau numeroşi şi pe deplin ataşaţi elanului său tineresc: cu ajutorul lor, el a ocupat toate fortăreţele; cu banii pe care i-a găsit acolo, şi-a procurat mercenari, proclamându-se singur rege. Când Hyrcanos a deplâns cele întâmplate, mama lui a dat ordin ca soţia lui Aristobul, împreună cu copiii săi, să fie închişi în citadela Antonia. Aceasta era o

[2] Se pare că Damascul obţinuse o oarecare autonomie netolerată de vecinii lui (n.e.).
[3] Potrivit altei traduceri, armata Alexandrei a trebuit să se retragă fără să înfăptuiască mare lucru (n.e.).
4 Războinicul Tigrane II, rege armean din dinastia Artaşizilor (95-55 î.e.n.) a întreprins o expediţie împotriva Cleopatrei Selene, fiica lui Ptolemeu VII Fisco, care fusese căsătorită cu mai mulţi domnitori seleucizi (n.e.).
[5] Spre a nu invada cumva Iudeea (n.t.).
[6] Generalul roman Caius Licinius Lucullus 1-a învins pe Tigrane cel Mare în bătăliile de le Tigranocerta şi Artaxata (69 şi respectiv 68 î.e.n.). lăsând apoi lui Cnaeus Poinpeius gloria pacificării Orientului (n.e.).

fortăreaţă alipită la panta de miazănoapte a Templului, care, anterior după cum am mai spus, s-a chemat Baris; mai apoi, sub domnia lui Antonius, a împrumutat numele acestuia, la fel cum oraşele Sebaste şi Agrippias au primit noi denumiri în locul celor de odinioară, potrivit cu Sebastos[7] şi Agrippa. Dar mai înainte ca să poată interveni împotriva lui Aristobul din pricina alungării fratelui său de pe tron, Alexandra a murit după o domnie de 9 ani[8].

CAPITOLUL VI

[7] De;
' Denumirea grecească pentru Augustus (n.t.). Marcus Vipsanius Agrippa (63-12 î.e.n.) a fost prietenul din tinereţe si cel mai anrnninf cfirfn;- ■
J a fost prietenul din tinereţe şi cel mai [8] între 76-67 î.e.n. (n.e.).

26

1. Moştenitorul legitim al tronului era, de fapt, Hyrcanos, căruia mama lui îi transmisese domnia înainte de a-şi găsi sfârşitul; dar Aristobul îl întrece prin vigoarea şi spiritul său. La întâlnirea lor de la Ierihon, unde îşi disputau domnia pe calea armelor, majoritatea partizanilor lui Hyrcanos l-au părăsit, trecând în tabăra lui Aristobul. împreună cu cei care-i mai rămăseseră credincioşi, Hyrcanos a fugit, ajungând primul la turnul Antonia, unde a pus mâna pe nişte ostateci în măsură să-i asigure salvarea: aceştia erau soţia şi copiii lui Aristobul. Mai înainte ca să se petreacă lucruri şi mai grave, el a încheiat cu fratele său un legământ care prevedea ca Aristobul să fie rege, iar Hyrcanos, renunţând la tron, să se bucure de toate onorurile revenind de drept fratelui unui rege. Când ei s-au împăcat în Templu, prin adoptarea acestor condiţii, s-au îmbrăţişat călduros în faţa poporului, schimbându-şi locuinţele: Aristobul s-a instalat în palatul regal, Hyrcanos în casa lui Aristobul.
2. Nesperata urcare pe tron a lui Aristobul a stârnit spaima adversarilor săi, în primul rând lui Antipater, care de mult era o aşchie în ochii săi. Născut din părinţi idumeeni[1], prin bogăţia şi alte atribute ale autorităţii, el era cel dintâi reprezentant al neamului său. Acest Antipater, pe de o parte, 1-a înduplecat pe Hyrcanos să-şi caute refugiul la curtea

lui Aretas, regele arabilor; spre a-şi recuceri demnitatea regală; pe de altă parte, 1-a convins pe Aretas să-1 primească pe Hyrcanos, spre a-1 readuce pe tronul său. Pe cât de rău a ponegrit firea

1 Idumeenii sau edomiţii (de la strămoşul lor Esau sau Edom) erau de origine arabă şi ţara lor se întindea ca un îngust lanţ de munţi între pustiul din est şi vestul Arabiei nisipoase, ajungând până la Golful elamitic. Ioannes Hyrcanos i-a supus, obligându-i să adopte circumcizia *(Antichităţi iudaice,* XIII, 9, 1). De fapt, ei erau închinători la idoli *{Antichităţi iudaice,* XV, 7, 9). Antigonos îl numeşte pe idumeanul Herodes (cel Mare) un „semi-iudeu" *{Antichităţi iudaice,* XIV, 15, 2) (n.t.).

27

lui Aristobul, pe atât de mult 1-a ridicat în slăvi pe Hyrcanos, spre a-1 determina pe rege să-i ofere o primire deosebită oaspetelui său. Lui Aretas i-a mai arătat cât de potrivit este ca suveranul unui regat atât de strălucitor să-şi întindă ocrotitorul său braţ asupra unui oprimat. Oricum, Hyrcanos a fost într-adevăr nedreptăţit prin faptul că a fost deposedat de tronul care i se cuvenea prin dreptul primului născut. După ce prin asemenea mijloace i-a câştigat pe amândoi, el a părăsit în miez de noapte oraşul, împreună cu Hyrcanos şi, în mare goană, a ajuns cu bine în cetatea Petra[2] — care este capitala Arabiei. Acolo 1-a încredinţat pe Hyrcanos lui Aretas şi prin şuvoiul de vorbe rostite, ca şi prin numeroasele daruri oferite, 1-a convins pe rege să pună la dispoziţia oaspetelui o oaste care să-i redea tronul; rândurile ei erau alcătuite de-a valma din 50.000 de pedestraşi şi călăreţi. Acestor trupe n-a izbutit să li se opună Aristobul şi, învins încă de la prima ciocnire, a fost urmărit până la Ierusalim, unde ar fi căzut fără îndoială în mâna duşmanilor săi dacă generalul roman Scaurus nu s-ar fi slujit de ocazia favorabilă, obţinând ridicarea asediului. De fapt, el fusese trimis din Armenia în Siria de către Pompeius Magnus[3], care ducea război împotriva lui Tigrane. Scaurus sosea din Damasc, recent cucerit de către Metellus şi Lollius şi, după trimiterea acestora în altă parte, aflând ce anume se petrecea în Iudeea, a pornit degrabă într-acolo, de parcă l-ar fi aşteptat un mare chilipir.

3. De îndată ce a păşit pe pământul ţării, s-au şi prezentat la el soli din partea ambilor fraţi, fiecare cerându-i sprijinul pentru cauza lui. Dar mai mult decât dreptatea propriu-zisă au cântărit în balanţă cei 300 de talanţi aduşi de Aristobul[4]. După încasarea acestei sume, Scaurus i-a ameninţat prin solii lor atât pe Hyrcanos cât şi pe arabi cu intervenţia romanilor şi a lui Pompeius dacă nu vor pune capăt asediului pe care îl porniseră. înspăimântat, Aretas s-a retras din Iudeea la Philadelphia, pe când Scaurus s-a întors la Damasc. Fără a se mulţumi cu faptul că a scăpat din captivitate, Aristobul în schimb şi-a urmărit

- Denumit în arabă Batra, acest oraş caravanier din nord-vestul Peninsulei arabice, între Marea Roşie şi Marea Moartă, a devenit din secolul II î.e.n. capitala Regatului N'abateilor. în ebraică *Sela = stâncă (n.e.).*

-' Cnaeus Pompeius (106-48 î.e.n.) a primit *cognomentul* (poreclă oficializată) de *Magnus* când şi-a sărbătorit Ia Roma, printr-un fastuos triumf, îndelungata lui expediţie în Orient, încununată de atâtea izbânzi. „Cel mare" a fost poreclit şi unul dintre învinşii lui Pompeius: Tigrane II, regele Armeniei (n.e.).

4 Din *Antichităţile iudaice,* XIV, 2, 3 reiese că fiecare dintre cei doi fraţi ar fi oferit câte 400 de talanţi, preferat de Scaurus fiind totuşi Aristobul, deoarece acesta cerea cele mai mici contraservicii (n.t.).

28

cu toate trupele duşmanii şi lângă lacul Papyron a avut loc o încăierare, unde el a ucis vreo 6.000 de oameni printre care şi pe fratele lui Antipater, Phallion.

4. Lipsiţi astfel de sprijinul arabilor, Hyrcanos şi Aristobul şi-au mutat speranţa în tabăra opusă şi de îndată ce Pompeius, după marşul său prin Siria, a ajuns la Damasc, şi-au căutat refugiul la dânsul: fără daruri, ci doar pe temeiul aceloraşi drepturi pe care le-au invocat şi înaintea lui Aretas, ei l-au implorat să condamne abuzul de putere al lui Aristobul, redând tronul celui îndreptăţit să-1 aibă prin vârsta şi moravurile sale. Fireşte, n-a zăbovit nici Aristobul ci, bizuindu-se pe banii daţi pentru mituirea lui Scaurus, s-a înfăţişat el însuşi, cu fast regesc, etalat prin cele mai preţioase podoabe. Dar, întrucât socotea nedemn de el să se umilească şi fiind deloc înclinat să-şi slujească interesele printr-o supuşenie nepotrivită cu măreţia lui, a părăsit oraşul Dion5.

5. Indignat de această purtare şi asediat de rugăminţile lui Hyrcanos şi ale susţinătorilor lui, Pompeius a pornit cu armata romană şi numeroase trupe siriene auxiliare împotriva lui Aristobul. După ce a trecut de Pella şi de Skythopolis, a sosit la Coreai[6], de unde începe Iudeea pentru cei ce merg spre interiorul ţării. Acolo a aflat că Aristobul s-a refugiat la Alexandrion[7], o fortăreaţă foarte bine înzestrată cu arme şi situată pe creasta unui munte. Pompeius i-a dat ordin să coboare numaidecât. La primirea acestei porunci atât de trufaşe, Aristobul nu s-a arătat prea dispus să se supună, fiind pregătit să înfrunte orice riscuri. Dar el i-a văzut pe toţi cei din jur

stăpâniţi de frică şi pe prietenii săi sfătuindu-1 să ţină seama de forţa de neînvins a romanilor. S-a lăsat astfel convins şi a coborât până la Pompeius. în faţa lui şi-a prezentat amănunţit justificatele sale pretenţii asupra tronului, apoi s-a reîntors în fortăreaţă, fără să fie împiedicat de Pompeius. La cererea fratelui său, el a coborât din nou, a discutat cu acesta despre probleme de drept, apoi a revenit la fortăreaţa lui, tot fără împotrivirea lui Pompeius. Şovăind între teamă şi speranţă, Aristobul a ieşit iarăşi din fortăreaţă spre a-1 îndupleca prin rugăminţi pe Pompeius să-i accepte cererile, dar a revenit la cetăţuie, dornic să nu dea impresia greşită că ar fi renunţat prea devreme la propria-i apărare. Dar când

[5] Oraş cucerit de Alexandru Iannaios, unde începea regatul lui Aristobul, care nu ᵛoia să apară ca vasal al unui străin în propria lui ţară (n.e.).

6 Localitate situată la vreo 30 km mai la nord de Ierihon (n.e.).

[7] Cetate din Iudeea construită de Alexandru Iannaios pe o creastă de munte (n.e.).

29

Pompeius i-a impus să-şi părăsească fortăreţele, silindu-1 să semneze un ordin către toţi comandanţii acestora — care aveau consemnul să respecte numai ordinele scrise ale regelui în vederea abandonării lor — ce-i drept a cedat, plin de indignare, retrăgându-se în Ierusalim, spre a fi gata înarmat pentru lupta împotriva lui Pompeius.

6. Acesta, fără să-i lase răgazul necesar pregătirilor, a pornit numaidecât în urmărirea lui: ceea ce îi sporea şi mai mult avântul era ştirea morţii lui Mithridates[8], care i-a parvenit la Ierihon, regiune a Iudeii unde pământul este nespus de fertil, făcând să crească din belşug palmieri şi copăcei de balsam. Mirositoarea răşină se obţine prin despicarea cu pietre ascuţite a tulpinii arbustului în partea de jos, culegându-se apoi picăturile care se scurg din crestăturile acelea. Pompeius şi-a instalat tabăra în ţinutul acesta pentru o singură noapte, şi în zorii zilei următoare s-a şi îndreptat spre Ierusalim. înspăimântat de sosirea lui, Aristobul i-a ieşit înainte spre a i se închina şi, făgă-duindu-i bani şi asigurându-1 că atât el cât şi întregul oraş sunt gata să se predea în mâinile sale, a potolit apriga mânie a lui Pompeius. Totuşi, el nu şi-a respectat nici una din promisiunile sale iar atunci când Gabinius[9] a venit să încaseze suma făgăduită, partizanii lui Aristobul nici nu i-au dat voie să intre în oraş.

CAPITOLUL VII

[8] Mithridates VI Eupator Dionysos (132-63 î.e.n.), suveran al regatului Pontului, a purtat trei războaie împotriva romanilor, fiind adversarul lor cel mai temut; învins de Cnaeus Pompeius în bătălia pe râul Lycos, el s-a refugiat în Crimeea, fiind silit să se sinucidă la Panticapaion (n.e.).

" Aulus Gabinius, tribun şi prieten al lui Pompeius, a fost guvernatorul Siriei între anii 57-55 î.e.n. (n.e.).

30

1. Cu mânia ajunsă în pragul indignării pentru această purtare, Pompeius a dispus capturarea lui Aristobul şi, apropiindu-se mai mult de oraş, a cercetat cu grijă punctul cel mai potrivit pentru atacarea lui. Astfel, şi-a dat seama că luarea cu asalt a zidurilor va fi greu de înfăptuit datorită trainicei lor construcţii şi că ele sunt înconjurate de înspăimântătoare şanţuri adânci aşa încât sanctuarul, situat dincolo de prăpastie, reprezenta o fortificaţie aşa de puternică, oferind adversarilor un loc sigur de refugiu chiar după căderea oraşului.

2. în vreme ce multă vreme el a şovăit în luarea unei decizii, între orăşeni au izbucnit certuri: partizanii lui Aristobul erau în favoarea războiului şi a eliberării regelui lor, în vreme ce susţinătorii lui Hyrcanos se pronunţau pentru deschiderea porţilor în faţa lui Pompeius. Numărul celor din urmă sporea datorită fricii, mai ales că aveau în faţa ochilor pildele date de disciplina romanilor în timpul luptelor. Tabăra lui Aristobul, de îndată ce s-a dovedit mai slabă, s-a retras în Templu, a distrus punţile de legătură cu oraşul, pregătindu-se de o rezistenţă armată dusă până la capăt. Ceilalţi i-au primit pe romani în oraş, predându-le palatul regal şi, pentru ocuparea lui, Pompeius 1-a trimis pe Pison, unul dintre comandanţii săi, împreună cu o parte a trupelor din subordine. Acestea au instalat gărzi în diferite puncte ale oraşului şi, deoarece n-au reuşit să convingă pe nici unul dintre cei ce se refugiaseră în Templu să accepte propunerile de pace, au pregătit pentru asediu terenul din jur; dovedindu-şi cu prisosinţă zelul, susţinătorii lui Hyrcanos i-au sprijinit cu sfaturile şi serviciile lor.

3. Pompeius însuşi a dat ordinul ca în latura de miazănoapte să fie umplut atât şanţul cât şi întreaga râpă, în vederea cărui fapt soldaţii cărau materiale. Munca de umplere a adânciturilor, era deosebit de trudnică, mai întâi pentru mărimea lor neobişnuită, mai

apoi pentru că
31
iudeii, postaţi pe metereze, se străduiau să stânjenească lucrările prin toate mijloacele posibile. Romanii de bună seamă că nu şi-ar fi dus treaba până la capăt dacă Pompeius nu s-ar fi folosit de fiecare a şaptea zi a săptămânii — atunci când, din considerente religioase, iudeii se abţineau de la orice treabă — şi doar astfel a umplut râpa, poruncind soldaţilor săi să se abţină de la orice faptă războinică. Căci iudeii au voie să se lupte chiar şi în timpul sabatului doar dacă sunt nevoiţi să-şi apere propria persoană[1]. După ce râpa a fost astupată, Pompeius a dat ordin ca pe pământul bătătorit să se dureze turnuri înalte şi, de îndată ce au fost aduse maşinile de asediu din Tyr, a pus la încercare rezistenţa zidurilor. Cu ajutorul catapultelor izgonea apărătorii aflaţi pe metereze, care stânjeneau eforturile romanilor. însă turnurile din acest sector, deosebit de mari şi de frumoase, au rezistat o vreme îndelungată.
4. In vreme ce romanii îndurau numeroasele lor ponoase războinice, Pompeius nu contenea să se minuneze, printre altele, de sufletească tărie a iudeilor şi mai ales de faptul că, sub ploaia de săgeţi, nu săreau peste nici o parte a ceremoniilor sacre. Ca şi cum în oraş ar fi domnit o pace deplină, au fost celebrate cu stricteţe sacrificiile zilnice, purificările şi întreaga slujbă în cinstea lui Dumnezeu; dimpotrivă, nici măcar la cucerirea sanctuarului, când erau măcelăriţi în preajma altarului, ei n-au renunţat la ceremoniile de fiecare zi ale serviciului divin legitim. Căci în a treia lună a asediului, după ce cu mari sacrificii au prăvălit unul dintre turnuri, romanii au răzbit în sanctuar[2]. Primul care a cutezat să treacă peste zid a fost fiul lui Sulla, Faustus Cornelius, căruia i s-au alăturat doi centurioni, Furius şi Fabius. Fiecare era urmat de soldaţii din cohorta lor şi, împresurân-du-i pe iudei din toate părţile, i-au ucis pe unii în timp ce alergau spre Templu, pe alţii după o scurtă împotrivire.
5. Atunci numeroşi preoţi, deşi văzuseră cum duşmanii năvăliseră cu săbiile trase, şi-au continuat netulburaţi ceremonialul slujbei şi au fost răpuşi în timp ce făceau libaţii şi ardeau tămâia, arătând că, pentru ei, salvarea propriei persoane rămâne mai prejos decât slujirea lui Dumnezeu. Dar cei mai mulţi au fost ucişi de concetăţenii lor din

[1] Şi geograful grec Strabon *{Geografia,* XVI, 2, 40) afirmă că: „Pompeius a cucerit Ierusalimul aşteptând, după câte se spune, ziua lor de abstinenţă, când iudeii se ţin departe de orice lucru". Excepţie făcea autoapărare^. Potrivit aceleiaşi surse şanţul astupat de soldaţii lui Pompeius avea 17,742 m adâncime şi 73,925 m lăţime (n.e.).

~ Trebuie să se facă o distincţie clară între sanctuar *(tâ hieron)* sau întreaga zonă împrejmuitoare şi clădirea propriu-zisă a Templului *(o naos* — în elină) (n.t.).

32

tabără adversă; numeroşi alţii s-au aruncat în râpele abrupte; câţiva, cuprinşi de nebunia situaţiei lor fără speranţă, au incendiat clădirile din preajma zidului, fiind mistuiţi de flăcări. Din rândul iudeilor, au pierit atunci vreo 12.000, romanii au pierdut puţini soldaţi, mare fiind numărul răniţilor lor.
6. Totuşi, dintre nenorocirile abătute asupra lui, nimic n-a fost mai dureros pentru poporul iudeu decât faptul că sanctuarul, până atunci nevăzut de nimeni, se dezvăluise în faţa privirilor profane: Pompeius, ce-i drept, urmat de suita lui, a pătruns în acel loc al Templului unde era îngăduită intrarea doar a Marelui Preot. El a cercetat tot ce se afla în interior: sfeşnicul cu candelele lui, jertfelnicul şi vasele pentru libaţii, şi cădelniţele, toate numai de aur, precum şi o bogată provizie de mirodenii, sacrul tezaur ridicându-se la valoarea de 2000 de talanţi. Dar Pompeius nu s-a atins de nimic din toate acestea, nici de oricare altul dintre obiectele sfinte şi chiar în ziua imediat următoare cuceririi Templului, a poruncit slujitorilor să-1 cureţe şi să aducă jertfele obişnuite. Apoi, el 1-a proclamat iar ca Mare Preot pe Hyrcanos, pe de o parte fiindcă 1-a sprijinit cu mult zel în timpul asediului, pe de altă parte fiindcă oprise marea mulţime a locuitorilor din împrejurimi să ridice armele în sprijinul lui Aristobul. Prin asemenea măsuri, demne de un bun comandant, şi-a atras populaţia de partea lui mai degrabă prin bunăvoinţă decât prin teroare. Printre cei capturaţi în lupte se afla şi socrul lui Aristobul, care-i era în acelaşi timp şi unchi. Pe cei ce purtau în foarte mare măsură vina războiului i-a făcut să cadă pradă securii. Pe Faustus şi pe cei care, alături de el, luptaseră vitejeşte, i-a răsplătit cu daruri strălucite; apoi, a impus un bir atât ţării cât şi locuitorilor Ierusalimului[3].
8. Pompeius a luat poporului de asemeni oraşele pe care le cucerise în Coelesiria şi le-a trecut în subordinea comandantului numit de romani în fruntea acelei regiuni, limitându-i pe iudei la propriile lor hotare. Gadara, pe care tot iudeii o distruseseră, el a

reconstruit-o, anume pentru a face hatârul lui Demetrius Gadaritul, unul dintre sclavii săi liberaţi. A eliberat de dominaţia lor şi oraşele din interiorul ţării pe care iudeii nu le nimiciseră mai înainte: Hippos, Skythopolis şi Pella, Samaria, Iamnia, Marisa, Azotos[4] şi Arethusa şi, deopotrivă, pe ţărmul mării, Gaza, Ioppe, Dora, precum şi oraşul denumit odinioară Turnul lui Straton, reconstruit mai târziu şi înzestrat

[3] Cucerirea Ierusalimului de către Pompeius a avut loc în anul 63 î.e.n. (n.t.).

4 Asdod, oraş al filistenilor, situat la sud de Iamnia (n.e.).

33

cu splendide clădiri, de către regele Herodes, chemându-se după aceea Caesarea. Toate aceste oraşe le-a redat cetăţenilor de baştină si le-a alipit la provincia Siria. Pe aceasta, împreună cu Iudeea si cu teritoriul care se întindea până în Egipt şi până la Eufrat, le-a lăsat sub guvernarea lui Scaurus, împreună cu două legiuni*. Pompeius însuşi s-a îndreptat spre Roma prin Cilicia ducând cu sine ca prizonier pe Aristobul şi familia lui: acesta avea două fiice şi doi fii, dintre care unul, şi anume Alexandru, a evadat în timpul călătoriei, în vreme ce Antigonos împreună cu surorile lui au fost duse la Roma

CAPITOLUL VIII

[5] **Cvestorul Aemilus Scaurus** a guvernat Siria în anul 62 î.e.n. (n.e.).

34

1. între timp Scaurus a năvălit în Arabia, dar terenul greu de străbătut 1-a împiedicat să ajungă în Petra; a devastat multe locuri din împrejurimile oraşului, cu toate că aici el a avut de îndurat multe necazuri, căci armata lui a răbdat de foame. De aceea Hyrcanos i-a dat ajutor, expediindu-i prin Antipater alimentele strict necesare. Chiar pe el 1-a trimis Scaurus la Aretas, întrucât îi era prieten bun, spre a-i face propunerea de a se vedea scăpat de război prin achitarea unei sume de bani. într-adevăr, arabul s-a lăsat convins de Antipater să plătească 300 de talanţi şi, ca atare, Scaurus şi-a retras oastea din Arabia.

2. Dar Alexandru, singurul dintre fiii lui Aristobul care scăpase din mâinile lui Pompeius, după câtăva vreme şi-a adunat o oaste numeroasă; prin războinicele sale incursiuni în Iudeea, el stârnea îngrijorarea lui Hyrcanos. Se părea chiar că o să-1 răstoarne repede — deoarece el şi înaintase până în faţa Ierusalimului şi cutezase să refacă zidul distrus de Pompeius[1] — dacă Gabinius, trimis în Siria ca succesor al lui Scaurus[2], bărbat care îşi dovedise destoinicia în diferite isprăvi vitejeşti, n-ar fi pornit degrabă în marş împotriva lui Alexandru. înspăimântat de apropierea lui Gabinius, acesta şi-a sporit numărul ostaşilor, astfel încât a ajuns la un efectiv de 10.000 de pedestraşi greu înarmaţi şi 1500 de călăreţi; totodată, el a întărit cu ziduri cele mai strategice poziţii ale ţării, adică Alexandreion, Hyrcaneion şi Machaerus[3], situate în vecinătatea ţinuturilor muntoase ale Arabiei.

1 După vădit mai corecta informare de *Antichităţile iudaice,* XIV, 5, 2, Hyrcanos a fost cel care a încercat să reconstruiască zidul de apărare (n.t.).

- După Aemilius Scaurus, Siria a avut alţi doi guvernatori: Marcius Philippus (61-60 î.e.n.) şi Lentulus Marcellinus (59-58 î.e.n.), abia după aceea urmând Aulus Gabinius (57-55 î.e.n.), Licinius Crassus(54-53 î.e.n.), Cassius Longinus (53-51 î.e.n.) şi Calpurnius Bibulus (51-50 î.e.n.) (n.e.).

[3] Fortăreaţă aflată la 10 km de Marea Moartă, spre răsărit (n.e.).

35

3. Gabinius 1-a trimis înainte pe Marcus Antonius cu o parte a soldaţilor săi şi mai apoi 1-a urmat el însuşi cu oastea întreagă. Trupele de elită ale lui Antipater, împreună cu prisosul armatei iudaice, aflată sub comanda lui Malichos şi Peitholaos, s-au unit cu subalternii lui Marcus Antonius, pornind în întâmpinarea lui Alexandru; ceva mai târziu s-a ivit şi Gabinius cu pedestraşii săi având armament greu. Forţelor reunite ale duşmanului, Alexandru n-a putut să le ţină piept, din care cauză s-a retras; ajuns aproape de Ierusalim , a fost însă silit să dea o bătălie şi în această ciocnire a pierdut 6.000 de soldaţi, dintre care 3.000 au căzut pe câmpul de luptă, iar 3000 au fost luaţi prizonieri; cu restul oastei lui, s-a refugiat la Alexandreion.

4. Când a sosit la rândul său în faţa fortăreţei şi a aflat trupe numeroase care îşi făcuseră tabăra în afara zidurilor împrejmuind Alexandreion ui, Gabinius şi-a dat osteneala în ajunul luptei să-şi atragă duşmanii de partea lui cu promisiunea că le va ierta toate greşelile pe care le comiseseră. Dar cum aceştia nu arătară nici un dram de judecată, i-a răpus pe cei mai mulţi dintre ei, iar pe ceilalţi i-a împresurat în fortăreaţă. în această bătălie s-a evidenţiat în mod deosebit generalul Marcus Antonius care îşi dovedise pretutindeni vitejia, dar nicăieri mai vădit decât acum. Lăsând în seama trupelor sale sarcina cuceririi fortăreţei asediate, Gabinius cutreieră ţara ca să

restabilească viaţa normală în oraşele scăpate de devastare şi să reclădească pe cele distruse în întregime. Datorită ordinelor date de el, au început să fie populate din nou Skythopolis, Samaria şi Anthedon, şi Apollonia, şi Iamnia, şi Raphia, aşijderi Marisa şi Adoreos, şi Gabala, şi Azotos, precum şi multe altele, iar locuitorii se îmbulzeau bucuroşi să revină între zidurile lor.

5. După ce s-a îngrijit de toate acestea, s-a reîntors la Alexandreion, unde a impulsionat asediul cu atâta vigoare încât Alexandru, pierzându-şi orice speranţă, a trimis la Gabinius un sol, ca să-i ceară iertare pentru greşelile sale şi să predea fortăreţele Hyrkaneion şi Machaerus, pe care le mai stăpânea încă. După aceea, şi Alexandreion venea la rând. Pe toate trei le-a distrus Gabinius, ascultând sfatul mamei lui Alexandru, pentru ca ele să nu devină focarele unui nou război. Ea însăşi venise anume ca să-1 înduplece pe Gabinius prin rugăminţile sale, căci ea era îngrijorată de soarta soţului şi a copiilor rămaşi prizonieri la Roma. După aceea, Gabinius 1-a reinstalat pe Hyrcanos la Ierusalim şi i-a încredinţat ocrotirea Templului, statornicind ocârmuirea astfel încât cei mai de vază să se afle la con-

36

ducerea ţării. Apoi a împărţit întregul popor în cinci despărţăminte[4]: prima depindea de Ierusalim, a doua de Gadara[5], a treia ţinea de Amathus, a patra era atribuită lerihonului şi a cincea aparţinea de Sepphoris, oraş din Galileea. Iudeii au fost bucuroşi că, o dată scăpaţi de dominaţia unui singur om, vor beneficia în viitor de o guvernare aristocratică.

6. După un scurt interval, au izbucnit noi tulburări provocate de Aristobul care, după ce fugise din Roma, strânsese iarăşi în jurul lui o mulţime de iudei, unii dintre ei arătându-se dornici de schimbări, alţii fiindu-i credincioşi încă de mai înainte. Pentru început, el a ocupat Alexandreion, ale cărui ziduri a încercat să le refacă. Dar de îndată ce a aflat că Gabinius a trimis împotriva sa o oaste condusă de Sisenna şi Antonius şi Servianus, el s-a retras la Machaerus. S-a descotorisit de strânsura nefolositoare şi a păstrat doar oamenii bine înarmaţi, vreo 8000 la număr, între aceştia afiându-se şi Peitholaos, subcomandantul Ierusalimului, care trecuse de partea lui împreună cu 1000 de soldaţi. Dar romanii l-au urmărit şi astfel s-a ajuns la o bătălie, unde oamenii lui Aristobul au opus o rezistenţă îndelungată, bătându-se vitejeşte; în cele din urmă, romanii i-au învins: 5000 de iudei au căzut în luptă, vreo 2000 s-au refugiat pe un deal şi cei o mie care mai rămăseseră, împreună cu Aristobul, au străpuns rândurile romanilor, fiind nevoiţi să se retragă la Machaerus. în prima seară, aici şi-au întins corturile, printre ruine, regele care trăgea nădejdea să-şi strângă o nouă oaste dacă războiul i-ar fi dat un răgaz oarecare; apoi, el a întărit citadela atât cât era neapărat nevoie. Dar când romanii l-au atacat în sfârşit, după ce li s-a împotrivit două zile în şir, aproape peste puterile sale, regele a fost capturat şi — alături de fiul său Antigonos, împreună cu care fugise din Roma — pus în lanţuri şi trimis lui Gabinius, fiind expediat iarăşi la Roma de către Gabinius însuşi. Acolo Senatul a decis ca el să fie zvârlit în temniţă, dar pe copiii lui i-a retrimis în Iudeea, fiindcă Gabinius comunicase printr-o scrisoare că făcuse această făgă-duială soţiei lui Aristobul, în schimbul predării fortăreţelor.

[4] în loc de „synodoi" (de la elinul „synodos"= adunare, sinod), autorul foloseşte în *Antichităţile iudaice,* (XIV, 91) formularea „synedria" (de la „synedrion" = consiliu, sinedriu). Opţiunile traducătorilor moderni merg spre „district" „comunitate" etc. (n.e.).

[5] Mai probabil *Gazară* (Geser), după unii comentatori. Sepphoris era situată la nord de Nazareth (n.e.).

37

7. Când s-a pregătit să pornească în războiul împotriva părţilor, Gabinius a fost împiedicat de Ptolemeus[6]; datorită acestuia, el a trebuit să se înapoieze de la fluviul Eufrat, ca să-1 readucă în Egipt, în cursul expediţiei Hyrcanos şi Antipater fiind ajutoarele lui de nădejde în toate privinţele. Căci mai ales Antipater i-a procurat şi bani, şi arme, şi trupe auxiliare: tot el i-a convins pe iudeii stabiliţi în regiunea aceea, care păzeau căile de acces spre Pelusium[7], să-i dea liberă trecere lui Gabinius. Când întreaga Sirie s-a pus în mişcare ca urmare a plecării lui Gabinius, Alexandru, fiul lui Aristobul, i-a instigat pe iudei să se răzvrătească; el strânsese o oaste deosebit de puternică şi se pregătea să masacreze pe toţi romanii din ţară. Acestea au pricinuit îngrijorarea lui Gabinius care s-a şi întors degrabă din Egipt, îmboldit de izbucnirea tulburărilor locale şi, trimiţându-1 pe Antipater ca mijlocitor pe lângă unii răzvrătiţi, aceştia s-au răzgândit. Totuşi, lui Alexandru i-au rămas credincioşi 30.000 de oameni cu care Gabinius ţinea neapărat să se răfuiască: ca atare, a plecat numaidecât să-i înfrunte. Iudeii i-au ieşit în întâmpinare şi bătălia s-a desfăşurat lângă muntele Itabyrion[8], unde 10.000 au căzut pe câmpul de luptă, ceilalţi împrăştiindu-se printr-o fugă anarhică. Gabinius s-a îndreptat

apoi spre Ierusalim, unde guvernarea a fost orânduită după dorinţa lui Antipater. A plecat şi de acolo spre a-i învinge pe nabateeni[9] într-o bătălie iar pe Mithridates şi Orsanes, nişte transfugi ai părţilor, i-a expediat în taină, spunând soldaţilor că aceştia evadaseră[10].
8. între timp Crassus a venit ca succesor al lui Gabinius şi a preluat de la el Siria[11]. Pentru campania lui împdtriva părţilor, acesta a luat nu numai întregul aur al Templului din Ierusalim, ci şi cei 2000 de talanţi de care Pompei nu se atinsese. Cum a trecut Eufratul, a

6 Ptolemeus XIII Auletes, tatăl celebrei Cleopatra, fusese alungat din Egipt de o răscoală. Triumvirii au hătărât ca el să fie readus pe tron. Această misiune a fost încredinţată lui Gabinius, care a şi împlinit-o în 55 î.e.n., expediţia fiind „asigurată" de regele egiptean cu 10.000 de talanţi (n.e.).
[7] Oraş antic situat lângă braţul Pelusiac al Nilului, cheia care deschidea invadatorilor calea spre Egipt. Pe atunci, el era păzit nu numai de deşert şi de fortificaţii puternice, ci şi de o garnizoană iudaică (n.e.).
8 Tabor (n.t.).
[9] Principalul popor din Arabia Petree, la început neînsemnat şi pomenit cu numele de *nebaioth,* devenit apoi puternic în timpul lui Augustus. Regatul lor, cu capitala la Petra, şi-a încetat existenţa sub domnia lui Traian. Ţara a aparţinut mai târziu Palestinei *tenia* (vezi Schenkel, *Lexicon biblic,* IV, p.200) (n.t.).
[10] Vezi prezentarea diferită din *Antichităţi iudaice,* XIV, 6, 4 (n.t.).
[11] În54î.e.n. (n.t.).

pierit atât el cât şi oastea lui[12]. Dar despre asta nu-i locul potrivit să vorbim mai pe larg acum.
9. După moartea lui Crassus, părţii au trecut dincolo de fluviu, spre a invada Siria, dar au fost respinşi de Cassius, care se refugiase în acesta provincie[13]. De îndată ce s-a văzut stăpân pe Siria, a pornit degrabă împotriva Iudeii, unde a cucerit Tarichea[14], hărăzind sclaviei vreo 30.000 de iudei. Dar 1-a executat pe Peitholaos, care aduna în jurul lui pe susţinătorii revoltei lui Aristobul: cel ce 1-a sfătuit să-1 omoare fusese Antipater. El se căsătorise cu o nobilă dintr-o ilustră familie arabă. Soţia lui se numea Cypros şi îi dăruise patru fii: Phasael şi Herodes, care avea să fie rege, apoi Iosephus şi Pheroras, aşijderi o fiică, Salomeea. Prin dovezi de prietenie şi prin legături de ospitalitate, el îşi atrăsese pretutindeni pe toţi oamenii puternici, dar mai ales prin căsătoria lui intrase în relaţii strânse cu regele Arabiei; iar atunci când a pornit războiul împotriva lui Aristobul, şi-a trimis copiii sub ocrotirea acestui rege. De îndată ce 1-a silit printr-un tratat pe Alexandru să rămână liniştit, Cassius s-a reîntors la fluviul Eufrat, spre a-i împiedica pe părţi să treacă fluviul: despre aceasta vom vorbi însă într-un alt loc.
[12] Triumvirul Marcus Licinius Crassus a fost înfrânt de regele părţilor Orodes II în bătălia de la Carrhae, găsindu-şi acolo sfârşitul (n.e.).
[13] Ca supravieţuitor al armatei lui Crassus (n.t.).
[14] Oraş de pe malul vestic al lacului Genezareth, celebru în imperiul roman pentru peştii pescuiţi acolo şi săraţi (Magdala de azi). „Tarichos" în elină înseamnă: „peşte sărat sau afumat" (n.e.).

CAPITOLUL IX

1. Când Pompeius împreună cu Senatul au fugit, trecând peste Marea Ionică, Caesar, devenit stăpânul Romei şi al întregului imperiu[1], 1-a eliberat din temniţă pe Aristobul, i-a încredinţat două legiuni şi 1-a trimis degrabă în Siria cu speranţa că el va atrage lesne de partea lui această provincie şi Iudeea cu împrejurimile sale. Numai că invidia s-a dovedit mai promptă decât bunăvoinţa lui Aristobul şi decât aşteptările lui Caesar. Trimisul său a fost, de fapt, răpus cu otrăvuri de partizanii lui Pompeius[2]; multă vreme el n-a avut parte de-o groapă săpată în pământul patriei sale, iar cadavrul său a fost conservat în miere de albine[3] până când a fost expediat mai târziu de Marcus Antonius în Iudeea şi înmormântat în criptele regale.
2. Şi fiul său Alexandru a fost decapitat în Antiohia de către securea lui Scipio[4], din porunca lui Pompeius, după ce mai înainte fusese adus în faţa unui tribunal, fiind învinuit că săvârşise crime împotriva romanilor. Fraţii şi surorile sale au trecut sub protecţia lui Ptolemeus, fiul lui Menneus, care domnea peste ţinutul din Chalkis de la poalele Libanului: pe fiul său Philippion 1-a trimis la Ascalon, anume spre a-i prelua. El 1-a smuls pe Antigonos şi pe surorile acestuia din braţele mamei lor, văduva lui Aristobul, aducându-i părintelui său. S-a îndrăgostit de fiica mezină, cu care s-a şi căsătorit, fiind apoi

[1] Demis de Senat din funcţiile pe care le deţinea la 10 ianuarie 49 î.e.n. Caesar a trecut Rubiconul, graniţa

dintre provincie şi metropolă, în fruntea legiunilor sale, iar Pompeius, investit cu puteri dictatoriale în vederea apărării Republicii, a fost silit să se refugieze la Brundisium, apoi în Grecia (17 martie 49 î.e.n.). Astfel s-a declanşat războiul civil (n.e.).
[2] Anul 49 î.e.n. (n.t).
3 Acelaşi sistem de conservare a cadavrelor a fost semnalat de surse antice la spartani, asirieni, ba chiar şi la Herodes cel Mare (n.e.).
[4] Aluzie la Q. Metellus Scipio, socrul lui Pompeius, devenit în 49 î.e.n. guvernatorul Siriei (n.e.).
ucis datorită ei de propriul său părinte. Căci Ptolemeu, după uciderea fiului său, a luat-o de soţie pe Alexandra şi, datorită aceastei căsătorii, a arătat o deosebită grijă faţă de rudele ei.
3. După moartea lui Pompeius, Antipater a trecut în cealaltă tabără, punându-se în slujba lui Caesar. Atunci când Mithridates, regele Pergamului, a vrut să treacă cu oastea lui în Egipt[5], fiind nevoit să se oprească la Ascalon întrucât căile de acces spre Pelusium i-au fost interzise, Antipater a fost cel ce nu numai că i-a convins pe arabi, cu care avea bune legături de ospitalitate, să-i sară în ajutor, ci a venit el însuşi cu 3000 de pedeştri iudei înzestraţi cu armament greu. în plus, el i-a îndemnat să sprijine expediţia militară pe cei mai puternici oameni din Siria, ba chiar pe Ptolemeus[6], care locuia aproape de Liban, precum şi pe Iamblichus: pilda lor a făcut ca şi oraşele din ţinutul acela să ia parte bucuroase la război. Atunci Mithridates, încurajat de întăriturile obţinute prin intervenţia lui Antipater, a înaintat repede spre Pelusium şi, văzând că nu i se îngăduie să treacă cu oastea, a asediat oraşul. Antipater s-a acoperit de glorie şi în cursul asaltului: printr-o spărtură făcută în porţiunea zidului care îi revenea, el a pătruns primul în oraş, împreună cu trupele sale.
4. Astfel a fost cucerit Pelusium; dar oastea a fost iarăşi împiedicată să mărşăluiască de către aceia care sălăşluiau în aşa-zisul „Ţinut al lui Onias": era vorba de nişte iudei egipteni. Şi pe aceştia i-a convins tot Antipater nu numai să renunţe la împotrivirea lor, ci şi să ofere provizii trupelor aflate în marş. Iată de ce locuitorii din împrejurimile oraşului Memphis n-au mai pus mâna pe armele lor, ci au trecut bucuroşi de partea lui Mithridates. Acesta a ocolit Delta şi, sosit în regiunea denumită „Tabăra iudaică", a pornit cu ceilalţi egipteni. în cursul bătăliei, atât el cât şi toată aripa lui dreaptă ajunseseră într-o situaţie primejdioasă, dar Antipater 1-a salvat din strânsoare printr-o manevră de încercuire efectuată pe malul fluviului: aceasta după ce el însuşi, comandând aripa stângă, reuşise să învingă trupele care îl întâmpinaseră. Apoi, năpustindu-se asupra duşmanilor care îl hărţuiau pe Mithridates, ucise pe mulţi dintre ei şi urmări pe supravieţuitori atât de departe încât puse stăpânire şi pe tabăra lor. în această luptă n-au căzut decât vreo 80 din oamenii lui, în vreme ce Mithridates a
5 Ca aliat al Iui Caesar (vezi prezentarea oarecum diferită în *Antichităţile iudaice,* XIV, 8, l)(n.t).
[6] Este vorba de fiul lui Soemos şi nu de omonimul său menţionat mai înainte, fiul lui Menneus (vezi *Antichităţile iudaice,* XIV, 8) (n.e.).
40
4!
pierdut în timpul fugii sale 800 de soldaţi. Salvat după ce îsi pierduse once speranţă, el i-a tansmis lui Caesar fidela relatare a vitejeştilor fapte săvârşite de Antipater.
5. Prin laudele pe care i le-a adus şi prin speranţele pe care i le-a inspirat, Caesar 1-a stârnit atunci pe Antipater să-şi'asume riscuri si mai mari în slujirea ţelurilor lui: în toate ocaziile's-a dovedit luptătorul cel mai neînfricat şi, rănit în nenumărate rânduri, corpul său se acopen curând pe de-a-ntregul cu cicatrice, dovezi vădite ale vitejiei sale. După ce a restabilit ordinea în Egipt, o dată reîntors în Siria Caesar 1-a scutit pe Antipater de plata impozitelor, acordându-î cetăţenia romana şi, prin alte favoruri şi mărturii ale prieteniei ce i-o purta, 1-a făcut un om demn de invidiat: confirmarea lui Hyrcanos în funcţia de Mare Preot s-a datorat exclusiv influenţei lui Antipater

CAPITOLUL X

42

1. între timp Antigonos, fiul lui Aristobul, veni să intervină pe lângă Caesar şi, contrar aşteptărilor lui, a fost cel care a contribuit la sporirea prestigiului lui Antipater. S-ar fi cuvenit ca să deplângă soarta părintelui său, despre care se credea că fusese otrăvit datorită conflictelor avute cu Pompeius şi să osândească cruzimea lui Scipio faţă de propriu-i frate, fără să amestece nici o manifestare de ură în mila pe care urma s-o stârnească. Dar el a trecut peste toate acestea, acuzându-i pe Hyrcanos şi Antipater că, printr-o flagrantă încălcare a legilor, l-au izgonit de pe întregul întins al pământului strămoşesc atât pe el, cât şi pe fraţii şi surorile lui; că prin aroganţa lor, şi-au supus

poporul la umilinţe repetate; ba chiar că ei au trimis în Egipt ajutoare nicidecum din devotament faţă de Caesar, ci numai din pricina temerilor inspirate de vechile lor duşmănii, spre a şterge din amintire prietenia lor faţă de Pompeius.
2. Atunci Antipater şi-a smuls ostentativ îmbrăcămintea, şi-a arătat cicatricele nenumărate şi a spus că vorbele sunt de prisos pentru a dovedi ataşamentul său faţă de Caesar; căci, chiar dacă ar păstra tăcerea, trupul său ar cuvânta de la sine sus şi tare. S-a arătat uimit de neobrăzarea lui Antipater care, ca fiu al unui adversar al romanilor şi ca fost prizonier fugit din Roma, moştenind de la tatăl său patima schimbării lucrurilor şi a revoltei, se încumetă să-i pârască pe alţii la căpetenia romanilor, dornic să-şi agonisească niscaiva favoruri, în loc să fie bucuros că mai este în viaţă; chiar şi acum, nu nevoia îl mână să râvenască puterea, ci râvna de a-i aţâţa pe iudei la răscoală, întorcând sprijinul obţinut celui care i 1-a dat.
3. La auzul acestor vorbe, Caesar 1-a indicat pe Hyrcanos drept omul cel mai potrivit pentru rangul de Mare Preot, iar lui Antipater i-a dat permisiunea de a-şi alege singur titlul. Dar el a lăsat aprecierea cinstirii cuvenite la îndemâna cinstitorului şi ca atare a fost numit procurator[1] al întregii Iudei[2] şi în afară de asta, a primit şi permisi-
[1] Administratorul din provinciile mai mici depinzând direct de împăratul care 1-a numit, însărcinat cu veniturile vistieriei imperiale (deşi Caesar n-a apucat să domnească
.
[2] în 47 î.e.n. (n.t.).

unea de a reclădi zidul ruinat al oraşului său natal[3]. Caesar a comunicat la Roma onorurile pe care le-a acordat, pentru ca ele să fie gravate pe table de bronz, ca o expresie a spiritului său de dreptate, precum şi a meritelor acestui bărbat.[4]
4. Antipater 1-a însoţit pe Caesar până la graniţa Siriei, apoi s-a reîntors în Iudeea. Mai întâi a reclădit zidul de apăare al oraşului său natal, pe care Pompeius îl distrusese; după aceea a cutreierat ţara oriunde aveau loc tulburări, spre a restabili liniştea, îmbinând în fiecare caz ameninţările cu sfaturile bune: dacă vor trece de partea lui Hyrcanos, se vor bucura de fericire şi de tihnă, profitând de averea lor personală şi de pacea generală, dar dacă se vor lăsa ademeniţi de nălucirile vane ale celor dornici să schimbe ordinea pentru avantajele lor proprii, atunci vor afla în el nu un protector ci un stăpân, în Hyrcanos nu un regent, ci un tiran iar în romani şi în Caesar, negreşit nişte duşmani şi nicidecum nişte conducători şi prieteni: căci ultimii nu vor îngădui niciodată înlăturarea de la putere a unui om întronat de ei. Prin asemenea vorbe rostite de el, a instaurat ordinea în ţară prin mijloace proprii, fiindcă a văzut că Hyrcanos era cam molâu şi lipsit de energia indispensabilă funcţiei regale. Pe fiul său cel mai mare, Phasael, 1-a numit aşadar comandant al Ierusalimului şi împrejurimilor lui. Pe Herodes, al doilea ca vârstă, 1-a trimis în Galileea, în aceeaşi funcţie, cu toate că era încă foarte tânăr.[5]
5. Dar Herodes, născut să împlinească fapte mari, a găsit repede termenul în care să-şi demonstreze valoarea: prinzând de veste că un şef de bandă, Ezechias[6], cu o numeroasă ceată de tâlhari, devasta ţinuturile din vecinătatea Siriei, 1-a capturat şi 1-a executat împreună cu mulţi complici ai săi: această ispravă a plăcut nespus de mult sirienilor, astfel încât în sate şi în oraşe Herodes era preamărit ca aducător al păcii şi salvatorul avuţiei lor. In felul acesta, el a fost remarcat de Sextus Caesar, care era o rudă a marelui Caesar şi guvernatorul Siriei[7]. Cu deja celebrul său frate, Phasael se afla într-o benefică întrecere de vreme ce se străduia să câştige de partea lui pe locuitorii
.....-l-Conform *Antichităţilor iudaice,* XIV, 8, 5, Hyrcanos a fost cel care a primit
această aprobare, fapt cu atât mai verosimil cu cât Antipater nu era originar din-Ierusalim (n.t.).
4 înlăturând reformele administrative ale lui Gabinius, Caesar a reunificat Iudeea, emiţând decrete prin care Hyrcanos II era numit „ethnarh" al ţării, rămânând Mare Preot, iar Antipater primea titlul de „procurator" (n.e.).
[3] Conform *Antichităţilor iudaice,* XIV, 9, 2, el avea 25 de ani.
[6] Unii autori moderni văd în „şeful de bandă" un patriot plin de zel religios care lupta pentru îndepărtarea dominaţiei străine (n.e.).
[7] între 49-48 î.e.n., ca succesor al lui Metellus Scipio (n.t.).

Ierusalimului unde, deşi era unicul stăpân al oraşului, nu comitea nici un abuz de putere prin dovezi de grosolănie şi trufie. Ca atare, Antipater era stimat de către popor aidoma unui rege: totuşi, asta nu ştirbea cu nimic supunerea şi fidelitatea sa faţă de Hyrcanos.

6. Este cu neputinţă ca norocosul să fie ocolit de invidie. Pe Hyrcanos îl rodea de multă vreme faima acestor tineri chiar dacă nu sufla nici o vorbă despre asta; dar cel mai mult îl afectau isprăvile lui Herodes, precum şi crainicii care soseau unul după altul cu vestea despre fiecare nouă faptă vitejească. Rsentimentele sale erau aţâţate şi de unii clevetitori de la curte care nu se împăcau deloc cu înţeleaptă purtare a lui Antipater şi a fiilor săi, susţinând că Hyrcanos, de fapt, lăsase treburile statului în mâinile lui Antipater şi a odraslelor lui şi că rămăsese rege doar cu numele, fără nici o putere. Cât va mai stărui în greşeala de a lăsa să crească mari nişte regi care-i uneltesc pieirea? De altfel ei nu se mai osteneau să pară guvernatori, ci erau stăpâni învederaţi, dându4 pe el deoparte, de vreme ce Herodes, fără să fi primit de la Hyrcanos o poruncă prin viu grai sau prin erdin scris, a trimis la moarte o mulţime de iudei prin încălcarea legilor. Dacă nu era încă rege înscăunat, ci doar un simplu supus, el trebuia să compară înaintea unui tribunal, ca să dea socoteală pentru comportarea lui faţă de suveran şi faţă de legile strămoşeşti, care nu îngăduie uciderea vreunuia care n-a fost judecat.

7. Aceste vorbe l-au stârnit puţin câte puţin pe Hyrcanos care, dând în sfârşit frâu liber mâniei sale, 1-a chemai pe Herodes să-1 judece. Potrivit sfaturilor tatălui său şi liniştit în privinţa faptelor săvârşite, acesta a plecat la Ierusalim, după ce în prealabil presărase din loc în loc garnizoane în Galileea. A venit însoţit doar de o escortă puternică pentru ca nu cumva să se iste bănuiala că urmărea să-1 răstoarne pe Hyrcanos, întrucât aducea cu sine trupe numeroase, dar nici să ajungă neînarmat pradă unor invidioşi. Sextus Caesar, temându-se să nu i se întâmple ceva rău fanarului izolat de adversarii lui, i-a trimis lui Hyrcanos soli care să-i ceară fără ocol să-1 absolve pe Herodes de acuzaţia de crimă pedepsită cu moartea. Iar Hyrcanos care în sinea lui decisese de fapt să facă acest lucru, căci îl îndrăgea pe Herodes, 1-a achitat pe acesta[8].

8. Atunci Herodes, convins că scăpase de primejdie în pofida voinţei regelui[9], s-a înapoiat la Damasc, în preajma lui Sextus, luân-du-şi toate măsurile de prevedere ca să nu mai răspundă la o nouă

8 Oarecum diferită şi probabil mai aproape de adevăr este relatarea din *Antichităţi iudaice,* 14, 9,4 şi 5 (n.t.).

9 în afara rangului de „Mare Preot", Hyrcanos deţinea deopotrivă şi titlul de e" (n.t.).

somaţie de a se înfăţişa la judecată. Hyrcanos a fost din nou aţâţat de clevetitorii care susţineau că Herodes plecase de acolo mânios, înar-mându-se împotriva lui. Regele a dat crezare vorbelor acestea, dar nu era dumirit ce trebuie să facă, dându-şi seama de superioritatea potrivnicului său. Când însă Herodes a fost numit de Sextus Caesar guvernatorul Coelosiriei şi al Samariei, devenind primejdios nu numai datorită simpatiei de care se bucura în rândurile poporului, ci şi prin puterea sa personală, Hyrcanos a fost cuprins de o frică cumplită, aşteptându-se dintr-o clipă în alta ca Herodes va tăbărî cu oastea i asupra lui.

9. Propunerile sale n-au fost greşite: înfuriat de ameninţarea pe
care i-o căşunase acuzaţia de crimă, Herodes îşi adună o armată şi I
mărşălui până la Ierusalim, spre a-1 detrona pe Hyrcanos. El şi-ar fi I
dus planul la îndeplinire degrabă, dacă tatăl şi fraţii lui n-ar fi venit la j
vreme în întâmpinarea lui, spre a-i domoli elanul: ei l-au implorat să-şi j
răsfrângă răzbunarea la ameninţări şi intimidare, dar să-1 cruţe pe]
regele sub domnia căruia ajunsese la o putere atât de mare. Dacă 1-a I
supărat atât de mult convocarea lui la judecată, se cuvine totuşi să fie !
recunoscător că a fost achitat şi pe de o parte, să nu se încrânceneze 1
împotriva unei hotărâri silnice, iar pe de altă parte să nu-şi arate J
recunoştinţa pentru salvarea vieţii lui. Ar trebui să-i dea de gândit fap- j
tul că Dumnezeu ţine în mâinile sale schimbătoarea cumpănă a I
războiului şi că în ea atârnă mai greu nedreptatea cauzei decât armata |
care se luptă: de aceea nu se cuvine să-şi pună întreaga speranţă în j
izbândă, mai ales că este gata să se războioască cu un rege şi un tovarăş 1
care i-a fost adesea un binefăcător şi niciodată un vrăjmaş, decât doar j
atunci când, dând ascultare unor sfetnici proşti, 1-a ameninţat în
treacăt cu umbra nedreptăţii. Herodes s-a lăsat înduplecat de sfaturile j
primite, socotind suficientă pentru planurile sale de viitor această
demonstraţie de forţă desfăşurată în faţa poporului.

10. între timp au avut loc ciocniri între romani la Apameea[10] şi a izbucnit războiul civil;

Caecilius Bassus, mânat de fidelitatea sa faţă de Pompeius, 1-a ucis prin vicleşug pe Sextus Caesar, preluând conducerea supremă a armatei acestuia. Ceilalţi generali ai lui Caesar[11] s-au năpustit cu toate forţele lor asupra lui Bassus, pentru a răzbuna asasinatul. Acestora le-a trimis ajutoare sub conducerea fiilor săi Antipater, din respect faţă de cei doi Caesar, atât cel asasinat cât şi supavieţuitorul lui, ambii fiind prietenii săi. în vreme ce războiul se prelungea, din Italia a sosit Murcus, ca succesor al lui Sextus.
^ Cetate situată pe cursul mijlociu a fluviului Orontes din Siria, care nu trebuie confundată cu oraşele omonime din Frigia şi Bithynia (n.e.). [11] E vorba de Caius lulius Caesar (n.t.).
46
CAPITOLUL XI
1. Cam pe atunci s-a dezlănţuit şi marele război dintre romani, deoarece Cassius şi Brutus uciseseră mişeleşte pe Caesar, după ce el deţinuse puterea supremă vreme de trei ani şi şapte luni.i. Acest asasinat a provocat o mare frământare. Dihonia s-a instaurat între potentaţi, fiecare împins de speranţa atingerii scopurilor persoanale, fiecare trecând în tabăra unde spera să obţină avanatajul cel mai mare. La rândul său Cassius a plecat în Siria ca să preia conducerea trupelor staţionate în Apameea. Aici a realizat reconcilierea atât a lui Murcus şi Bassus, cât şi a legiunilor aflate în conflict, a ridicat asediul Apemeei, apoi a cutreierat ţara în fruntea oştilor sale, constrângând oraşele să plătească biruri peste puterile acestora.
2. Când li s-a cerut şi iudeilor să plătească 700 de talanţi, Antipater, speriat de ameninţările lui Cassius, a repartizat rapida încasare a sumelor între fiii şi rudele sale, printre care se număra şi Malichos, care îi arăta mai puţină prietenie: nevoia îl constrângea să recurgă la el. Primul care 1-a satisfăcut pe Cassius a fost Herodes, predându-i cota repartizată Galileii, adică o sută de tăiaţi, şi astfel a devenit foarte bun prieten al acestuia. Dar pe ceilalţi i-a mustrat aspru pentru încetineala de care dădeau dovadă, revărsându-şi mânia până şi asupra oraşelor. Pe locuitorii din Gophna şi Emmaus precum şi din alte două oraşe neînsemnate[2] i-a vândut ca sclavi, mergând până acolo încât a cerut ca Malichos să fie executat, fiindcă nu se îngrijise să încaseze mai repede birul. Pieirea ce plana asupra lui şi a altor oraşe a înlăturat-o Antipater care 1-a îmbunat pe Cassius repede plătindu-i o sută de talanţi.[3].
[1] Intervalul dintre bătălia de la Farsala (9 august 48 î.e.n.), unde cezarienii i-au învins pe pompeienii republicani şi până la asasinarea dictatorului în Senatul de la Roma (15 martie 44 î.e.n.) (n.e.).
[2] Lydda şi Thamna *(Antichităţi iudaice,* XIV, 11,2) (n.t.).
^ Bani pe care îi obţinuse de la Hyrcanos *(Antichităţi iudaice,* XIV, 11,2) (n.t.).
47
ff
3. în schimb Malichos, după retragerea lui Cassius, departe de a-şi arăta recunoştinţa faţă de Antipater, tocmai împotriva celui care îl salvase în repetate rânduri a urzit un complot, grăbindu-se să-1 înlăture prin vicleşug, fiindcă era o stavilă în calea nelegiuirilor sale. Neliniştit de puterea şi de dibăcia acestui om, Antipater a trecut din-colo de Iordan, ca să adune acolo o oaste cu care să se apere de loviturile lui perfide. în pofida dezvăluirii intrigilor sale, Malichos, fără pic de ruşine, a atras de partea lui pe fiii adversarului: Phasael, apărătorul Ierusalimului şi Herodes, în grija căruia rămăseseră armele, îmbrobodindu-i prin tot felul de scuze şi jurăminte, i-a convins să-i. mijlocească împăcarea cu tatăl lor. Aşa că Antipater i-a mai salvat, încă o dată viaţa, intervenind pe lângă Murcus, guvernatorul de atunci ! al Siriei, care tocmai se pregătea să-1 execute pe Malichos, pentru că urzea o răscoală împotriva romanilor.
4. Când a izbucnit războiul între tânărul Caesar[1] şi Antonius, pe de o parte, Cassius şi Brutus de cealaltă parte[5], Cassius şi Murcus au strâns o oaste în Siria; întrucât reieşea că Herodes le pusese la îndemână o mare parte din mijloacele de care aveau nevoie, ei l-au numit atunci administratorul Siriei întregi, dându-i şi o parte din trupele de pedestraşi şi călăreţi; în plus, Cassius i-a promis că, după terminarea războiului, îl va proclama rege al Iudeii. Dar tocmai puterea dobândită de fiul său, şi speranţele legate de aceasta aveau să-i fie fatale lui Antipater. Căci Malichos, speriat de aceste perspective, 1-a cumpărat cu bani pe unul dintre paharnicii regelui ca să-i dea otravă lui Antipater. Astfel a murit, după ospăţ, victimă a ticăloşiei lui Malichos, acest bărbat energic şi priceput în conducerea treburilor de stat, care a recucerit domnia pentru Hyrcanos şi i-a întărit-o.
5. Malichos a ştiut cum să domolească indignarea mulţimii care îl credea vinovat de otrăvirea lui Antipater, negând fără înconjur orice amestec, şi şi-a întărit forţele prin

recrutarea unei trupe de pedestraşi înzestraţi cu armament greu. Căci era convins că Herodes nu va rămâne cu braţele încrucişate; într-adevăr, acesta se şi ivi degrabă în fruntea unei armate, ca să-şi răzbune părintele. Dar fratele său Phasael îl sfătui să nu-1 pedepsească atât de făţiş pe acest om, ca să nu provoace o răscoală a poporului. Herodes acceptă deocamdată dezvinovăţirea lui Malichos, spunându-i deschis că nu-1 mai bănuieşte

[4] Caesar Octavianus (Augustus) (n.t.).

[5] în 43 î.e.n. (n.t).

de nimic; apoi, la înmormântarea tatălui său, a organizat funeraliile măreţe.

6. S-a îndreptat apoi spre Samaria, zdruncinată de o rebeliune şi a reinstaurat acolo ordinea. După aceea, însoţit de trupele sale, s-a reîntors la Ierusalim, unde se celebra o mare sărbătoare. La instigarea lui Malichos, pe care îl speriase apropierea lui Herodes, Hyrcanos a trimis acestuia soli, cu ordinul de a-i interzice aducerea de străini cu prilejul ceremoniilor de purificare făcute în prezenţa localnicilor[6]. Fără să ţină seama nici de pretextul, nici de persoana care emisese ordinul, Herodes a pătruns noaptea în oraş. Malichos a şi venit iarăşi la el, jelind moartea lui Antipater, Herodes, la rândul său, s-a prefăcut de asemenea, cu toate că de-abia îşi stăpânea mânia. A adresat apoi lui Cassius — care îl ura în aceeaşi măsură pe Malichos, dar din alt motiv — o scrisoare unde dădea frâu liber durerii pricinuite de moartea tatălui său. Drept răspuns, Cassius i-a scris lui Herodes să se răzbune pe ucigaşul părintelui său, dând în secret tribunilor din subordinea sa ordinul de a-1 sprijini pe Herodes în înfăptuirea unui act de dreptate.

7. Tocmai când a fost cucerită Laodicea[7] de către Cassius, iar nobilii, veniţi de pretutindeni, se adunau în preajma lui cu daruri şi coroane de flori ale victoriei, Herodes a decis că atunci era momentul potrivit să-şi înfăptuiască răzbunarea. Dar Malichos a bănuit ceva şi, aflat în oraşul Tyr, a hotărât să-şi ducă de-acolo, într-ascuns, feciorul care era ostatec la tyrieni, pregătindu-se să fugă la rândul său în Iudeea. Situaţia disperată în care se găsea îl îndemna să-şi facă planuri şi mai mari: nădăjduia să-şi atragă poporul într-o răscoală împotriva romanilor, în vreme ce Cassius era absorbit de războiul său cu Antonius şi să devină el însuşi rege, detronându-1 cu uşurinţă pe Hyrcanos.

8. Dar soarta şi-a bătut joc de speranţele sale: Herodes, care ghicise ce anume punea el la cale, 1-a invitat la un ospăţ împreună cu Hyrcanos. Acolo a chemat la el un sclav din apropierea sa, şi 1-a trimis, chipurile, să facă pregătirile pentru ospăţ; în realitate, trebuia să-i anunţe pe tribuni să se pună la pândă. Iar aceştia, amintindu-şi de ordinul dat de Cassius, au ieşit pe malul situat în afara oraşului, înarmaţi

[6] La această mare sărbătoare (probabil a Tabernacolelor), după ceremoniile lus-trale, locuitorilor Ierusalimului li se prescria evitarea oricărui contact cu oameni de alt neam (n.e.).

[7] Oraş sirian de pe ţărmul mediteranean, la sud de Apemeea care nu trebuie confundat cu cetăţile omonime din Mesopotamia şi Frigia (n.e.).

cu săbii, iar acolo l-au împresurat pe Malichos, după care l-au străpuns de mai multe ori, până şi-a dat duhul. Numaidecât Hyrcanos, cuprins de groază, se prăbuşi, pierzându-şi cunoştinţa; după ce şi-a revenit cu chiu cu vai, 1-a întrebat pe Herodes cine sunt ucigaşii lui Malichos. La răspunsul unuia dintre tribuni: „Ordinele lui Cassius!", el a zis: „Aşadar Cassius este salvatorul meu ca şi al patriei, căci 1-a înlăturat pe cel ce uneltea împotriva amândurora!" Dacă Hyrcanos a vorbit din convingere sau dacă frica 1-a îndemnat să potrivească cuvintele ce încuviinţau fapta, rămâne de văzut. Cert este că Herodes s-a răzbunat pe Malichos în felul acesta.

CAPITOLUL XII

1. De-abia se retrăsese Cassius din Siria, că la Ierusalim a izbucnit o nouă revoltă: Helix[1], conducând o oaste, a pornit împotriva lui Phasael, ca să se răzbune pe Herodes pentru asasinarea lui Malichos în persoana fratelui său. Herodes, aflat atunci la Damasc în preajma generalului Fabius, dorea mult să vină de îndată în ajutorul său, dar boala a fost cea care 1-a împiedicat să plece. între timp, Phasael 1-a biruit pe Helix cu forţele proprii şi 1-a mustrat pe Hyrcanos pentru ingratitudinea sa, deoarece îl favorizase pe Helix, lăsând ca fortăreţele să ajungă în stăpânirea fratelui lui Malichos; multe dintre acestea fuseseră deja ocupate şi între ele se afla şi Masada, mai puternică decât toate.

2. Dar acest frate al lui Malichos n-a reuşit să se împotrivească câtuşi de puţin forţelor lui Herodes care, odată însănătoşit, i-a luat înapoi toate celelalate fortăreţe, iar din Masada 1-a lăsat să se retragă după ce a căzut în genunchi înaintea lui. După aceea

Herodes 1-a alungat din Galileea pe Marion, tiranul Tyrului, care cucerise trei fortăreţe. I-a cruţat pe toţi tyrienii luaţi prizonieri; unora dintre cei eliberaţi le-a dat daruri când i-a lăsat să plece, datorită acestui fapt facându-se iubit de locuitorii oraşului şi tot atât de urât de către tirani. Deşi Marion a obţinut rangul de tiran de la Cassius — atunci când acesta împărţise întreaga Sirie în principate — numai din ura lui faţă de Herodes îl susţinea pe fiul lui Aristobul, Antigonos, mai ales sub înrâurirea lui Fabius, pe care Antigonos reuşise, cu ajutorul banilor, să-1 facă sprijinitor al reîntoarcerii sale pe tron. Toate cheltuielile făcute de Antigonos erau suportate de Ptolemeu, cumnatul său.
1 Patriot iudeu care, poate chiar cu asentimentul lui Hyrcanos, căuta să îndepărteze oastea filoromană a lui Herodes şi Phasael (n.e.).
50
51
3. împotriva acestor vrăjmaşi, Herodes şi-a dispus oastea în linie, de bătălie chiar la graniţa Iudeii, i-a biruit în luptă şi, după izgonirea| lui Antigonos, s-a reîntors la Ierusalim, unde a fost bine primit de toţij pentru strălucitele sale fapte războinice. Chiar şi pe cei ce până atunci nu-i fuseseră îndeobşte favorabili, i-a atras de partea lui datorită faptului că acum se înrudea cu Hyrcanos. Mai înainte Herodes îşi luase din rândul băştinaşilor o soţie de obârşie nobilă, cu numele de Doris, împreună cu care 1-a zămislit pe Antipater. De astă dată el se însurase cu Mariamme-, fiica lui Alexandru, fiul lui Aristobul, o nepoată a lui Hyrcanos, devenind astfel o rudă apropiată a regelui.
4. După ce Cassius şi-a aflat moartea în bătălia de la Philippp, Caesar şi Antonius s-au despărţit, primul îndreptându-se spre Italia, al doilea spre Asia. Atunci când cetăţile celelalte şi-au trimis delegaţii la Antonius, în Bithynia, acolo au sosit şi nişte iudei de prim rang, ca să se plângă de Phasael şi Herodes, spunând că aceştia au acaparat toată puterea în mâinile lor, lăsându-i lui Hyrcanos doar titlul onorific. Dar Herodes s-a prezentat de asemenea şi, cu o sumă de bani deloc neînsemnată, 1-a câştigat pe Antonius, făcându-1 atât de părtinitor încât n-a catadicsit să mai dea cuvântul adversarilor săi. Aşa că ei s-au văzut nevoiţi să se retragă din nou.
5. Iarăşi, la scurtă vreme, o sută dintre cei mai prestidigioşi bărbaţi din Iudeea s-au deplasat până la Daphne[4], lângă Antiohia, să-1 afle pe Antonius, deja subjugat de dragostea lui pentru Cleopatra. împingându-i în faţă pe cei mai avantajaţi de rangul lor şi de darul vorbirii, ei i-au acuzat pe cei doi fraţi. în favoarea cauzei tinerilor pleda Messala[5], asistat de Hyrcanos, datorită legăturilor lor de rudenie. După ce a ascultat păsul ambelor părţi, Antonius 1-a întrebat pe Hyrcanos: care dintre ei este cel mai apt să conducă. Deoarece acesta s-a pronunţat pentru Herodes şi ai săi, Antonius s-a bucurat foarte mult, întrucât el fusese găzduit odinioară de tatăl tinerilor şi Antipater îl primise cu multă ospitalitate atunci când venise în Iudeea împreună
- Căsătoria lui Herodes, care a avut loc mai târziu, urmărea acceptarea în familia Haşmoneilor a unui străin de obârşie idumeană, ca şi prima lui soţie, Doris, repudiată din raţiuni politice (n.e.).
[3] înfrânt de Caesar Octavianus şi de Marcus Antonius în toamna anului 42 î.e.n., Caius Cassius Longinus s-a sinucis la sfârşitul bătăliei pierdute (n.e.).
[4] Crâng de dafini, închinat lui Apolo, situat lângă Antiohia, capitala Siriei (n.e.). ^ Celebrul orator M. Valerius Messala Corvinus slujea intersele celor doi triumviri voctorioşi (n.e.). .. --i. >u
52
cu Gabinius: i-a numit aşadar pe cei doi fraţi Tetrarhi[6], încredinţându-le administraţia Iudeii întregi.
6. Când delegaţii şi-au exprimat deschis dezacordul, el a poruncit ca vreo cincisprezece dintre ei să fie înşfăcaţi şi aruncaţi în temniţă, având de gând să-i şi execute[7]: pe ceilalţi i-a izgonit cu grele vorbe de ocară. Aceste măsuri au făcut să crească agitaţia din Ierusalim. Alţi delegaţi, de astă dată o mie la număr, au fost trimişi la Tyr, unde poposise Antonius, pregătit să pornească în expediţia sa spre Ierusalim. împotriva delegaţilor care vociferau zgomotos, Antonius 1-a trimis pe comandantul oraşului Tyr, ordonându-i să-i lichideze pe toţi cei ce vor fi prinşi, spre a întări astfel autoritatea Tetrarhilor numiţi de el.
7. Mai înainte însă, Herodes s-a deplasat spre ţărm, însoţit de Hyrcanos, spre a-i îndemna pe mulţi dintre ei să nu-şi provoace singuri moartea şi să-şi împingă patria în război prin certuri fără nici o noimă. Când însă indignarea delegaţilor a sporit, în pofida avertismentelor primite, Antonius şi-a trimis pedestraşii înzestraţi cu armament greu, care au lăsat în urma lor mulţi morţi şi mulţi răniţi, înmormântarea celor ucişi ca şi îngrijirea celor răniţi au rămas în seama lui Hyrcanos. Totuşi, cei care au scăpat, luând-o la fugă, nu s-au astâmpărat deloc, ci i-au aţâţat pe orăşeni şi astfel l-au înfuriat pe

Antonius peste măsură încât i-a executat pe toţi prizonierii săi.
[6] Cândva titlul purtat de regentul unei pătrimi dintr-o ţară, aici capătă doar sensul de prinţ (n.t.). Acest titlu apare pentru prima oară în Palestina, Hyrcanos rămânând ..Ethnarh" (conducător de provincie romană) (n.e.).
[7] El a anulat această pedeapsă la intervenţia lui Herodes *{Antichităţi iudaice,* XIV, 13, 1) (n.t.).
53

CAPITOLUL XIII

1. Doi ani mai târziu, când satrapul părţilor, Barzapharnes, împreună cu Pacorus, fiul regelui său[1], au cucerit Siria, Lysanias, devenit urmaşul la tron al defunctului său părinte, Ptolemeu, fiul lui Mennaeus, 1-a convins pe satrap ca, primind drept răsplată 1000 de talanţi şi 500 de femei, **să-1** reîntroneze pe Antigonos, după ce-1 va răsturna pe Hyrcanos. Pacorus a acceptat propunerea; el însuşi a înaintat de-a lungul ţărmului mării, Barzapharnes urmând să pătrundă cu oastea pe drumul din interiorul uscatului. Dintre locuitorii de pe ţărm, cei din Tyr şi-au zăvorât porţile înaintea lui Pacorus, dar cei din Ptolemais şi Sidon l-au primit bucuroşi. O parte a călărimii sale a încredinţat-o unui paharnic regal, care avea acelaşi nume, dându-i ordinul să I pătrundă în Iudeea pentru a face o recunoaştere a situaţiei trupelor inamice, acordându-i ajutor lui Antigonos în măsura în care va fi nevoie.
2. în vreme ce trupele străbăteau ţinutul Cârmei, prădându-1, numeroşi iudei s-au adunat în preajma lui Antigonos şi s-au arătat gata să ia parte la expediţia lui de cucerire. Antigonos i-a trimis înainte spre aşa-numita Pădure-de-stejar, cu misiunea de a cuceri această regiune. în lupta care s-a dat acolo, ei şi-au respins duşmanii, i-au urmărit, înaintând repede spre Ierusalim şi, cu efective sporite în timpul marşului, au ajuns până la palatul regal[2]. Când Hyrcanos[3] şi Phasael i-au întâmpinat pe aceştia cu o trupă compactă mai puternică, în piaţă s-a ajuns la o încăierare, în cursul căreia luptătorii lui Herodes i-au silit pe duşmani s-o ia la fugă şi i-au închis în Templu, postând apoi 60 de soldaţi în cele mai apropiate case, ca să-i păzească pe cei aflaţi
1 Orode II, rege al părţilor (57-37 î.e.n.), avea ca regent pe Pacorus (n.e.).
2 Probabil palatul Haşmoneilor (n.e.).
[3] E vorba mai degrabă de Herodes, menţionat peste două rânduri (n.e.).
54
înăuntru. Dar acea parte a populaţiei care se răzvrătise împotriva celor doi fraţi a asaltat casele, dându-le pradă flăcărilor. Indignat de moartea celor arşi de vii, Herodes s-a năpustit asupra populţiei, făcând mare prăpăd în rândurile acesteia. Astfel, se încăierau zilnic unii cu alţii, în cete mai mici, şi masacrele nu mai conteneau.
3. în acest răstimp a căzut sărbătoarea denumită Pentekoste[4], datorită căreia împrejurimile templului precum şi întregul oraş era ticsit de o mulţime de ţărani, cei mai mulţi bine înarmaţi. Phasael asigura paza meterezelor iar Herodes, însoţit de o mână de soldaţi, pe cea a palatului regal; ultimul a dezlănţuit atacul dezordonatei mulţimi de la intrarea cetăţii, a măcelărit o mare parte dintre ei; pe toţi ceilalţi i-a alungat, pe unii în interiorul oraşului, pe alţii în Templu şi pe cei rămaşi, în şanţurile de apărare exterioare. Atunci Antigonos a solicitat să se permită intrarea în oraş a lui Pacorus, ca mediator; Phasael a acceptat, primindu-1 cu ospitalitate în oraş pe part, împreună cu 500 de călăreţi: acesta venise, chipurile, să pună capăt tulburărilor, în realitate, mai mult ca **să-1** sprijine pe Antigonos. Apoi, cu gând ascuns, Pacorus 1-a convins pe Phasael ca, în vederea încheierii păcii, să plece ca ambasador la Barzapharnes, deşi Herodes îl sfătuise insistent să se răzgândească, îndemnându-1 să-1 înlăture din calea lui pe acest om şiret, ca să nu cadă el pradă vicleniei lui; căci barbarii sunt perfizi din născare. Totuşi, Phasael a plecat împreună cu Hyrcanos, iar Pacorus, ca să mai atenueze bănuielile, a lăsat în preajma lui Herodes pe câţiva dintre călăreţii lui, care se numeau „Liberii"[5], pe când el 1-a însoţit pe Phasael, alături de ceilalţi.
4. Când au sosit în Galileea, au dat de localnici cuprinşi de revoltă şi bine înarmaţi; în satrapul cu care s-au întâlnit au aflat un om foarte şiret care îşi ascundea trădarea sub dovezi de bunăvoinţă: aşadar, a oferit oaspeţilor daruri şi, după plecarea lor, le-a şi întins capcane. Dar cei doi au descoperit uneltirile lui când au fost duşi într-o localitate de pe ţărmul mării, numită Ecdippon. Acolo au auzit ei vorbindu-se de cei 1000 de talanţi făgăduiţi ca răsplată, precum şi de faptul că, dintre cele 500 de femei, promise de Antigonos părţilor, majoritatea erau propriile sale femei. Apoi ei au mai aflat că barbarii le întinseseră capcane în fiecare noapte şi că ar fi fost făcuţi prizonieri de multă vreme, dacă duşmanii n-ar fi aşteptat ca Herodes să fie în

[4] Rusaliile sau Sărbătoarea recoltei, celebrată în cea de a cincizecea zi („pentekoste") după ce s-a sărbătorit Pastele (n.t.).
[5] Avem de-a face cu războinici de seamă, întrucât armata părţilor era îndeobşte alcătuită din sclavi (n.e.).

prealabil arestat la Ierusalim, pentru ca dânşii să nu-şi mai poată lua măsurile de apărare atunci când îşi vor cunoaşte soarta lor. Acestea nu erau câtuşi de puţin vorbe de clacă; căci se şi zăreau mai departe soldaţii care îi păzeau.
I
5. Oricât de stăruitor a fost sfătuit să fugă de către un anume Ophellius, pus la curent cu întregul complot prin intermediul lui j Saramalla, cel mai bogat syrian al timpului, Phasael nu s-a îndurat să-1 I lase de izbelişte pe Hyrcanos, ci s-a dus de-a dreptul la satrap, repro- j şându-i pe faţă că 1-a trădat şi mai ales că fusese atât de perfid din pricina banilor. I-a făgăduit că, pentru propria-i salvare, el însuşi îi va da o sumă mai mare decât cea pe care i-o oferise Antigonos pentru regatul său. Partul cel viclean a respins toate aceste învinuiri prin 1 proteste şi jurăminte mincinoase şi, despovărat de orice bănuială, s-a | dus la Pacorus[6]. Numaidecât, părţii rămaşi în urma lui, îndeplinind ordinele date de el mai înainte, i-au făcut prizonieri pe Phasael şi Hyrcanos, care i-au împroşcat cu blesteme, mai ales pentru că îşi încălcaseră jurămintele şi trădaseră buna credinţă.
6. între timp, şi paharnicul trimis de părţi să-1 captureze prin vicleşug pe Herodes îşi ţesea urzelile ca să-1 ademenească în afara zidurilor, aşa cum primise el porunca. Dar el nutrea din capul locului bănuieli împotriva barbarilor, cu atât mai mult cu cât aflase că tocmai atunci — o scrisoare cu ştiri despre un complot împotriva lui încăpuse în mâinile duşmanului; iată de ce se ferea să părăsească oraşul, deşi Pacorus îl poftise foarte stăruitor că se cuvine să iasă în întâmpinarea aducătorilor de scrisori. Căci ele n-au fost deloc interceptate de duşmani şi nici nu mărturiseau nimic despre vreun complot, ci descriau tot ceea ce a înfăptuit Phasael. întâmplător, Herodes aflase deja din altă sursă despre arestarea fratelui său. De asemenea, fiica lui Hyrcanos, Mariamme[7], o femeie deosebit de înţeleaptă, a venit la el spre a-1 implora să nu părăsească oraşul şi să nu aibă încredere în barbarii care urmăreau fără înconjur să-1 omoare.
7. Pe când Pacorus şi oamenii săi mai cumpăneau încă asupra vicleniei cu care şi-ar putea ei înfăptui ţelul lor pe-ascuns, deoarece ar fi fost cu neputinţă să vii de hac unui potrivnic atât de puternic, acţionând pe faţă, Herodes le-o luă înainte, fugind noaptea împreună cu rudele sale apropiate înspre Idumeea, fără ca duşmanul să prindă
[6] Adică fiul regelui şi nu paharnicul regal omonim (n.e.).
[7] Mariamme era nepoata şi nu fiica lui Hyrcanos, numele ei nefiind menţionat în] acelaşi episod în *Antichităţi iudaice,* XIV, 351 (n.e.).

de veste. Aflând de acest lucru, părţii au şi pornit pe urmele fugarului. Herodes a poruncit atunci ca mama lui, surorile, logodnica[8] lui, împreună cu mama ei şi cu fratele său mezin, să-şi vadă de drum. El însuşi, ca şi tovarăşii săi de arme, au înfruntat vitejeşte barbarii, în vederea apărării rudelor sale. La fiecare atac al acestora, a răpus pe mulţi dintre ei. Astfel, în cele din urmă a ajuns teafăr la fortăreaţa Masada.^
8. în timpul fugii sale, iudeii i-au dat mai mult de furcă lui Herodes decât părţii: ei l-au hărţuit tot drumul necontenit, iar când s-a aflat la vreo 60 de stadii^ de oraş, a trebuit să dea o bătălie ordonată şi îndelungată. Herodes a ieşit atunci biruitor şi a măcelărit pe mulţi dintre iudei: mai târziu, în amintirea victoriei sale, el a întemeiat acolo o localitate, pe care a împodobit-o cu splendide palate şi a înzestrat-o cu
0 fortăreaţă, chemând-o după numele său Herodeion[10]. în timpul fugii
1 s-a alăturat zilnic o mulţime de oameni, astfel încât, de îndată ce a ajuns la Thresa din Idumeea, i-a ieşit în întâmpinare fratele său Iosephus, sfătuindu-1 să se debaraseze de majoritatea însoţitorilor săi: căci Masada nu va putea cuprinde atâta puhoi de oameni. Erau la vreo 9000. Herodes i-a ascultat sfatul: i-a eliberat pe cei ce mai degrabă împovărau, decât să se dovedească folositori; i-a împrăştiat prin Idumeea, dându-le şi provizii de drum; i-a păstrat numai pe cei mai demni de încredere şi mai viguroşi şi împreună au ajuns teferi în fortăreaţă. A lăsat acolo 800 de soldaţi, ca să slujească drept pază femeilor, asigurându-le toate merindele de care aveau nevoie pentru asediu, iar el însuşi s-a îndreptat în grabă spre Petra, în Arabia.
9. între timp părţii, care s-au dedat la jafuri în Ierusalim, au năvălit în casele fugarilor şi în palat, lăsând neatins numai tezaurul lui Hyrcanos; acesta nu depăşea, de fapt, 300 de

talanţi. De altfel, ei au găsit mai puţin decât sperau: căci Herodes, care mai demult îi suspectase pe barbari de infidelitate, avusese grijă să expedieze în Idumeea cele mai preţioase dintre avuţiile sale încă mai înainte, fiecare dintre partizanii lui făcând acelaşi lucru. După acest jaf, părţii au mers atât de departe în insolenţa lor încât au supus întreaga ţară unui război nedeclarat şi au distrus din temelie oraşul Marisa[11]; de asemenea, l-au instalat ca rege pe Antigonos, predându-i chiar şi pe Phasael şi

8 Fiica fiului lui Aristobul, Alexandru (n.t.).
[9] Un stadiu grecesc măsura 125 paşi = 185 m. (n.e.).
[10] în *Antichităţile iudaice,* XIV, 13, 9, ea se numeşte Herodias (n.t.). H După cucerirea lui de către Ioannes Hyrcanos, oraşul fusese anexat Iudeii, iar locuitorii idumeeni constrânşi să se circumcidă (n.e.).

Hyrcanos, în lanţuri, pentru a fi torturaţi. Pe Hyrcanos, căzut în genunchi înaintea lui, Antigonos 1-a lăsat fără urechi, retezându-le cu dinţii[12], pentru ca în viitor, la o eventuală răsturnare a situaţiei, să nu mai poată fi numit Mare Preot: căci doar cei ce se bucură de integritate corporală ocupă această funcţie.
10. Mai promptă decât Antigonos a fost fermitatea lui Phasael, care şi-a zdrobit capul de un perete de piatră, neavând la dispoziţie o sabie şi nici mâinile libere. Aşadar el, care a dovedit că este fratele de sânge al lui Herodes, iar Hyrcanos, un om lipsit de orice demnitate, şi-a ales o moarte bărbătească şi un sfârşit la înălţimea vieţii pe care a! dus-o. După o altă versiune, el şi-ar fi revenit după rănirea sa, dar că] doctorul trimis de Antionos, chipurile, să-1 vindece, i-ar fi tratat rana] cu leacuri otrăvite şi astfel i-ar fi pricinuit moartea. Fie că una sau alta] corespunde adevărului, gestul său iniţial a fost eroic. Zice-se că, înainte de a-şi da duhul, aflând de la o femeie oarecare că Herodes al evadat, a spus: „Mor cu inima împăcată, fiindcă ştiu că las viu pe] acela care mă va răzbuna în dauna duşmanilor mei!"
11. De acest sfârşit a avut parte Phasael. Părţii însă, cu toate că le-a fost înşelată speranţa în răsplata cea mai râvnită de ei — femeile —, i-au asigurat lui Antigonos puterea de-a cârmui în Ierusalim, aducându-1 cu ei în Parţia pe Hyrcanos în lanţuri.[13]
[12] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XIV, 13, 9, el a ordonat ca urechile să-i fie tăiate (n.t.).
[13] în anul 40 î.e.n. (n.t.).

CAPITOLUL XIV

1. Herodes şi-a accelerat marşul său spre Arabia; mânat de credinţa că fratele său mai este în viaţă, el se grăbea să obţină de la regele ţării banii, singurii care —■ aşa spera el — erau în măsură să obţină de la barbarii lacomi de bani eliberarea lui Phasael. Potrivit socotelilor pe care şi le făcea, dacă arabul va arăta că nu-şi mai aminteşte de prietenia cu tatăl său şi va fi prea zgârcit ca să-i ofere singur nişte bani, va împrumuta de la el suma cerută drept răscumpărare, lăsându-i ca zălog pe fiul celui pe care dorea să-1 răscumpere: căci îşi luase cu sine pe fiul fratelui său, în vârstă de 7 ani şi era hotărât să plătească 300 de talanţi, recurgând la serviciile de mijlocitori ale unor tyrieni. Dar soarta a luat-o înaintea zelului său şi, prin moartea lui Phasael, dragostea fraternă îşi pierduse obiectul. De altfel, la arabi a aflat că din vechea lor prietenie nu mai rămăsese nici o urmă. într-adevăr, regele lor Malchos[1] i-a trimis în întâmpinare soli cu ordinul de a se întoarce degrabă din drumul spre ţara lui; s-a slujit de pretextul amestecului părţilor care, printr-o delegaţie trimisă de ei, îi ceruseră expulzarea lui Herodes din Arabia. în realitate, regele hotărâse să-şi însuşească banii împrumutaţi de Antipater, nesimţindu-se deloc obligat să răscumpere cumva darurile părintelui prin cadourile oferite în schimb copiilor hărţuiţi de mari nevoi. Cei care îl sfătuiseră să adopte această comportare ruşinoasă aveau şi ei dorinţa arzătoare de a pune mâna pe sumele depuse de Antipater: erau cei mai influenţi nobili de la curtea regelui.
2. Deci Herodes a descoperit că arabii deveniseră duşmanii săi din aceleaşi motive care îl îndreptăţiseră să spere că vor fi prietenii lui cei mai apropiaţi; a dat solilor răspunsul în care răbufnea supărarea
[1] Malchos I, rege al arabilor din Nabatea (50-28 î.e.n.), cu care Antipater din Idumeea învecinată a întreţinut relaţii prieteneşti (n.e.).

59
lui, îndreptându-se apoi spre Egipt. în prima noapte a poposit într-un templu al localnicilor după ce şi-a recuperat suita pe care o lăsase în urma lui. în ziua următoare, când a sosit în Rhinocorura[2], a primit ştirea morţii fratelui său: pe cât de adâncă i-a fost durerea, pe atât de mare a fost uşurarea pe care a resimţit-o, aşa că şi-a continuat drumul, între timp, cuprins de remuşcări tardive, regele arab trimise în mare grabă soli, să recheme omul pe care îl jignise. Dar Herodes era de-acum departe, ajungând la Pelusium. întrucât corăbiile ancorate în port au refuzat să-1 treacă dincolo, el s-a adresat conducătorilor oraşului. Din respect faţă de acest om renumit şi de vază, ei i-au admis plecarea la Alexandria. La sosirea lui în oraş, a fost primit cu mult fast de Cleopatra, sperând să-1 numească pe el comandantul expediţiei războinice pe care o pregătea. Herodes n-a acceptat propunerea reginei şi, fără să ţină seama de asprimea iernii şi de răscoalele din Italia[3], a plutit pe mare spre Roma.
3. Surprins însă de o furtună în preajma coastelor Pamphiliei, a fost silit să arunce peste bord o mare parte a lucrurilor sale, găsindu-şi scăparea cu chiu cu vai în Rhodos, care suferise cumplit de pe urma războiului împotriva lui Cassius. Aici a fost găzduit de prietenii săi Ptolemeu şi Sapphinius[4] şi, cu toate că ducea lipsă de bani, el şi-a construit o corabie mare cu trei rânduri de vâsle, pe puntea căreia a navigat împreună cu prietenii săi până la Brundisium; de aici, a plecat de îndată la Roma; s-a îndreptat mai întâi spre Antonius, cel care avusese legături de prietenie cu tatăl său şi i-a înfăţişat nenorocirile abătute asupra lui şi a familiei sale, precum şi faptul că a trebuit să-şi I lase rudele apropiate într-o fortăreaţă supusă unui asediu, în vreme ce j el a străbătut marea în toiul iernii furtunoase, spre a veni la dânsul ca un rugător, cerând îndurare.
4. Adânc mişcat de această răsturnare a soartei, cu amintirea vie i a ospitalităţii pe care i-o arătase şi recunoscând mai ales destoinicia j omului din faţa lui, Antonius a decis să-1 facă rege al Iudeii pe acela j pe care îl numise Tetrarh el însuşi[5]. Deloc mai prejos decât simpatia lui faţă de Herodes se situa antipatia lui faţă de Antigonos[6]: căci
2 Oraş fenician la frontiera cu Egiptul, azi EI Ariş, pe ţărmul mediteranian. Numele oraşului (Tăierea nasului) evocă pedeapsa dată hoţilor de către localnici (n.e.).
3 Aluzie la tensiunile dintre triumviri, aplanate ulteior (40 î.e.n.) (n.e.).
4 Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XIV, 14, 3, el se numea *Sappinos* (n.t.).
5 în anul 39 î.e.n. (n.t.).
6 De fapt, Herodes îi promisese şi bani (vezi *Antichităţile iudaice,* XIV, 1, 4) (n.t.).
60
vedea în acesta un răzvrătit şi un duşman al romanilor. Dar Caesar s-a arătat şi mai binevoitor decât Antonius, căci el şi-a amintit de campania pe care a întreprins-o Antipater, în sprijinul tatălui său[7], precum şi de ospitalitatea şi firea lui îndatoritoare faţă de oricine; mai presus de toate, se convinsese singur de vitejia lui Herodes. Aşadar, a convocat Senatul, unde Messala şi, după el, Atratinus[8] l-au prezentat pe Herodes, enumerând serviciile pe care le adusese părintele său şi pildele lui de devotament faţă de romani; totodată, ei l-au descris pe Antigonos ca pe un inamic nu numai pentru că intrase în conflict cu Roma într-un răstimp atât de scurt, ci şi pentru faptul că se urcase pe tron cu ajutorul părţilor, ocolindu-i pe romani. Toate acestea au tulburat Senatul, iar atunci când Antonius a avansat şi a spus cât de util ar fi ca Herodes să fie rege în perspectiva războiului împotriva părţilor, toţi senatorii au fost de acord. După terminarea şedinţei, Antonius şi Caesar au ieşit din Senat, avându-1 pe Herodes în mijlocul lor, împreună cu consulii şi cu ceilalţi magistraţi şi s-au dus până la Capitoliu ca să aducă o jertfă şi să depună decretul în templu. în prima zi când a dobândit demnitatea de rege, Antonius 1-a onorat pe Herodes cu un ospăţ festiv.

7 Iulius Caesar îşi adoptase strănepotul, Caesar Octavianus devenind moştenitorul său legal (n.e.).
8 L. Sempronius Atratinus era un retor reputat, la fel ca Messala (n.e.).
61
CAPITOLUL XV
1. în tot acest răstimp, Antigonos i-a asediat pe cei aflaţi în Masada, care erau aprovizionaţi din belşug cu alimente, ducând însă lipsă de apă. De aceea fratele lui Herodes, Iosephus, a hotărât să se refugieze împreună cu două sute dintre oamenii săi la

arabi, fiindcă prinsese de veste că Malchos regreta felul cum se purtase cu Herodes. El ar fi părăsit într-adevăr fortăreaţa dacă, tocmai în noaptea când era prevăzută plecarea, n-ar fi plouat cu găleata. Astfel că, rezervoarele de apă s-au umplut din nou, fuga devenind de prisos. în schimb, asediaţii au întreprins atacuri împotriva soldaţilor lui Antigonos, omorând pe mulţi dintre ei, fie în cursul unor înfruntări făţişe, fie cu prilejul unor ambuscade. Fireşte că n-au avut întotdeauna noroc, aşa încât uneori au fost nevoiţi să se retragă, suferind pierderi.

2. între timp Ventidius[1], comandantul roman care primise misiunea să-i alunge pe părţi din Siria, urmărindu-i pe aceştia, a pătruns în Iudeea, chipurile pentru a veni în ajutorul lui Iosephus şi a soţilor săi; de fapt însă, mai mult pentru a-1 stoarce de bani pe Antigonos. Aşadar, şi-a ridicat tabăra în preajma zidurilor Ierusalimului, apoi, de îndată ce a fost satisfăcută lăcomia lui pecuniară, el a plecat însoţit de majoritatea trupelor sale, lăsându-1 acolo pe Silo împreună cu un detaşament pentru a nu dezvălui învoiala lui ruşinoasă prin retragerea tuturora în acelaşi timp. Antigonos, în schimb, nu-şi pierduse speranţa că părţii vor veni iarăşi în ajutorul său şi până una alta şi-a arătat devotamentul faţă de Silo ca nu cumva acesta să-i zădărnicească nădejdile.

3. Dar Herodes, călătorind pe mare din Italia şi până la Ptolemais, îşi şi strânsese o oaste numeroasă, alcătuită în parte din

[1] P. Ventidius Bassus, trimis de Antonius în Asia Mică pe la mijlocul verii anului 39 î.e.n. i-a respins pe părţi dincolo de munţii Taurus (n.e.).

trupe străine, în parte din trupe de localnici, şi mărşăluia de zor prin Galileea împotriva lui Antigonos, cu sprijinul lui Ventidius şi Silo, pe care Dellius, solul împuternicit de Antonius, îi însărcinase să contribuie la instalarea pe tron a lui Herodes. Ventidius tocmai era ocupat cu potolirea tulburărilor izbucnite în oraşele siriene, ca urmare a invaziei părţilor, în vreme ce Silo zăbovea în Iudeea, cumpărat de Antigonos. Totuşi, Herodes nu ducea lipsă de forţe de luptă, căci pe măsură ce înainta, oastea lui se înmulţea de la o zi la alta şi, în scurtă vreme, întreaga Galilee, cu câteva excepţii, trecuse de partea lui. Or, dintre ţintele pe care le urmărea, cea mai presantă era despresurarea Masadei şi, înainte de toate, eliberarea rudelor sale asediate acolo. Un obstacol în calea lui era Ioppe: căci el trebuia să cucerească acest oraş care îi era vrăjmaş, spre a nu lăsa în urma lui un bastion al duşmanilor atunci când se va îndrepta împotriva Ierusalimului. Aici i s-a alăturat şi Silo, care găsise un binevenit pretext să-şi pună oastea în marş. Dar evreii i-au urmărit pe romani, pricinuindu-le necazuri mari. în această situaţie, Herodes s-a năpustit asupra lor cu ostaşi puţini la număr şi i-a împrăştiat repede, salvându-1 pe Silo care se apăra slab.

4. După ce a cucerit Ioppe, el a mărşăluit în grabă spre Masada, ca să-şi scape rudele de primejdie. Dintre localnici, unii i s-au alăturat acum datorită prieteniei lor vechi datând din vremea tatălui său; alţii, atraşi de gloria lui personală; alţii din recunoştinţă pentru binele făcut de tată şi de fiu; majoritatea însă pentru că îşi puneau speranţa într-un om a cărui urcare pe tron era sigură. Astfel el a izbutit să adune în jurul său o armată greu de învins. Pe măsură ce înainta, Antigonos îl pândea, întinzându-i curse prin soldaţi ascunşi în cele mai potrivite locuri de trecere, numai că prin acestea îi provoca pagube mici sau neînsemnate. Herodes i-a eliberat apoi cu uşurinţă pe toţi ai săi din Masada, a mai cucerit şi fortăreaţa Rhesa[2], îndreptându-se spre Ierusalim. I s-au alăturat trupele lui Silo, precum şi mulţi dintre cetăţenii pe care puterea sa îi înspăimântaseră.

5. Trupele lui Herodes de-abia îşi instalaseră tabăra în partea de apus a oraşului că posturile de pază instalate acolo i-au şi ciuruit cu suliţe şi săgeţi, iar unele cete, năvălind în rânduri strânse, au atacat avanposturile sale. Numaidecât Herodes a poruncit ca de-a lungul zidurilor împrejmuitoare să se proclame faptul că el a venit pentru bunăstarea poporului şi izbăvirea oraşului, fără nici o intenţie de a-i pedepsi pe adversarii lui declaraţi, ci doar ca să dea iertare până şi

- Una şi aceeaşi cu Thresa (vezi cap. XIII, paragr. 8) (n.t.).

celor mai înverşunaţi duşmani pentru greşelile lor faţă de dânsul. Dar partizanii lui Antigonos au ripostat prin îndemnuri contrarii, având grijă ca proclamaţiile crainicilor să nu fie auzite şi nimeni să nu treacă în tabăra opusă. Atunci Herodes dădu soldaţilor lui ordinul de a răspunde atacurilor apărătorilor de pe ziduri; printr-o ploaie de suliţe, aceştia i-au alungat într-adevăr pe toţi de pe metereze.

6. Aici a devenit limpede că Silo fusese mituit. Instigaţi de el, mulţi dintre soldaţii săi s-au plâns deschis de lipsa alimentelor şi au cerut bani pentru procurarea celor necesare traiului, precum şi deplasarea lor în locuri mai potrivite pentru cantonamentul de iarnă, întrucât împrejurimile oraşului fuseseră pustiite de trupele lui Antigonos, care folosiseră totul pentru întreţinerea lor. într-adevăr, Silo ridica deja tabăra şi făcea pregătirile de retragere a trupelor. Atunci Herodes a intervenit pe lângă comandanţii subordonaţi lui Silo, alături de mulţi din soldaţii acestora, cerându-le să nu lase de izbelişte pe un trimis al lui Caesar (Octavianus), Antonius, precum şi al Senatului: le-a făgăduit că în aceeaşi zi va curma suferinţele tuturor. După retragerea acestor rugăminţi, el s-a deplasat imediat în ţară, **aducând** o cantitate de alimente atât de mare încât nu i-a mai lăsat lui j Silo nici un motiv să se mai plângă de ceva. Ca să nu întrerupă aprovizionarea nici în zilele următoare, le-a transmis locuitorilor din Samaria — oraş care trecuse de partea lui — cererea de a trimite cereale, vin, ulei şi vite la Ierihon. De îndată ce Antigonos a aflat ştirea, a şi trimis în ţară ordinul să se bareze trecerea convoaielor şi să li se întindă curse. Porunca a fost ascultată şi o mare mulţime de oşteni bine înarmaţi s-au strâns mai sus de Ierihon. Aceştia au ocupat poziţii în munţi, pentru a pândi transporturile de alimente. Nici Herodes n-a rămas inactiv: a luat cu el zece cohorte, cinci alcătuite din romani şi cinci din iudei, amestecaţi cu mercenari şi un slab detaşament de cavalerie — apărând înaintea Ierihonului. A aflat oraşul părăsit şi a capturat vreo 500 de oameni împreună cu soţiile şi copiii acestora, eliberându-i după aceea. în schimb, romanii, năpustindu-se asupra oraşului spre a-1 jefui, au găsit casele pline cu felurite avuţii. Apoi regele a lăsat o garnizoană la Ierihon, s-a reîntors şi a încartiruit în cantonamente de iarnă trupele romane în oraşele din Idumeea, Galileea şi Samaria, aliate cu el. Şi Antigonos, prin mituirea lui Silo, a obţinut permisiunea de a cantona o parte din oastea romană la Lydda, sperând să câştige astfel favoarea lui Antonius.

CAPITOLUL XVI

1. Romanii au dus un trai îmbelşugat în vreme ce armele lor au cunoscut tihna. Herodes însă n-a stat cu mâinile în sân, ci cu o oaste de 2000 de pedestraşi şi 400 de călăreţi a cucerit Idumeea, lăsând această sarcină în seama fratelui său Iosephus, pentru a feri ţara de un eventual atac venit din partea lui Antigonos. El însuşi şi-a dus în Samaria propria mamă, împreună cu celelalte rude eliberate din Masada, spre a-i pune la adăpost, apoi s-a îndreptat spre Galileea, ca să ocupe celelate localităţi, alungând din ele garnizoanele lăsate de Antigonos.
2. A sosit la Sepphoris în timpul unui viscol năprasnic, cucerind cu uşurinţă oraşul, deoarece apărătorii săi au luat-o la fugă înainte ca el să dea atacul. Trupele care îl însoţiseră, suferind asprimea iernii, şi le-a lăsat acolo, să se refacă, întrucât provizii aveau din belşug; în schimb el a pornit împotriva bandiţilor[1] care se aciuaseră în peşteri, prin incursiunile lor făcute într-o mare parte a ţării, pricinuind locuitorilor tot atâtea necazuri cât un război adevărat. A trimis în avangardă trei cohorte de pedestraşi şi un escadron de cavalerie până în satul Arbela[2], iar el a sosit cu grosul trupelor sale după patruzeci de zile. Duşmanii nu s-au temut deloc de atacul său ci s-au împotrivit cu armele în mâini, dovedind atât o bună experienţă de luptă cât şi cutezanţa tâlharilor. S-a ajuns la o bătălie în care aripa dreaptă a vrăjmaşului a silit aripa stângă a lui Herodes să bată în retragere. Dar Herodes a realizat o repliere rapidă cu aripa sa dreaptă, spre a veni în ajutorul alor săi şi nu numai că le-a oprit retragerea, ci s-a năpustit

1 Tactica şi strategia aşa-zişilor „tâlhari troglodiţi" i-a determinat pe unii cercetători moderni să-i asemuiască cu luptătorii lui Simon Bar-Kochba din ultima mare răscoală antiromană (132-135), reprimată în condiţii similare (n.e.)-

- Localitate din Galileea, aproape de lacul Tiberiada (azi Irbid), menţionată şi în *Antichităţi iudaice,* 12, 421 (n.e.).

asupra urmăritorilor, le-a stăvilit iureşul, punându-1 pe fugă *dam* o luptă frontală

înverşunată.
3. Printr-un măcel necruţător, el i-a urmărit până la malul Iordanului, stârpindu-i pe cei mai mulţi dintre ei, în vreme ce supravieţuitorii s-au împrăştiat pe cealaltă parte a fluviului: aşa a scăpat Galileea de toată spaima ei, cu excepţia celor ce trăiau ascunşi, în peşteri, combaterea lor mai durând câtăva vreme. Pentru a răsplăti truda îndurată de soldaţii săi, Herodes a distribuit recompense individuale, fiecare oştean primind câte 150 de drahme de argint, comandanţii lor alegându-se cu mult mai mult. Apoi Herodes i-a trimis pe toţi în cantonamentul de iarnă. Fratelui său mezin Pheroras i-a poruncit să-i aprovizioneze pe soldaţi cu alimente şi să se îngrijească de întărirea fortăreţii Alexandreion. Iar acesta şi-a îndeplinit ambele misiuni.
4, Pe atunci Antonius se afla în preajma Atenei iar Ventidius-[3] i-a însărcinat pe Silo şi pe Herodes să dezlănţuie războiul împotriva părţilor[4], cerându-le ca mai înainte să restabilească ordinea în Iudeea. Herodes 1-a lăsat bucuros pe Silo să plece la Ventidius, pornind el însuşi într-o expediţie împotriva bandiţilor care sălăşluiau în peşteri. Aceste peşteri[5] se aflau în nişte munţi cu pante abrupte, fără să aibă acces din nici o parte; numai unele cărări foarte înguste şi şerpuitoare duceau până la ele, iar grămezile de stânci care se găseau la intrările lor se prăvăleau în prăpăstii extrem de adânci, ridicându-se aproape vertical şi sălbatic. Destulă vreme, dificultatea terenului i-a dat regelui multă bătaie de cap până s-a decis să recurgă la nişte proiecte primejdioase din cale-afară, A poruncit ca oamenii săi cei mai voinici să fie coborâţi în nişte cutii până la intrările peşterilor. Războinicii aceştia au ucis apoi pe bandiţi împreună cu familiile lor, dând foc celor care se împotriveau. Herodes ţinea mult să prindă pe câţiva dintre ei vii, trimiţându-le prin nişte crainici ordinul să se predea. Nimeni nu s-a predat însă de bună voie, iar cei ce s-au văzut nevoiţi să se lase capturaţi au preferat moartea în locul prizonieratului. Un bandit bătrân, părinte a şapte copii, atunci când a fost implorat de propriii săi fii şi de mama lor să aibă încredere în promisiunile crainicilor şi să se predea, i-a ucis pe toţi în felul următor: s-a postat el însuşi la intrarea în peşteră, chemându-şi feciorii să iasă unul câte unul şi, pe măsura apariţiei fiecăruia, i-a înjunghiat pe toţi. Herodes, care urmărea scena

[3] Acesta era atunci în Siria (vezi *Antichităţi iudaice* XIV, 15, 5) (n.t.).
[4] în anul 38 î.e.n. (n.t.).
[5] Aceste peşteri mari de lângă Marea Roşie comunicau între ele şi erau prevăzute cu rezervoare de apă (n.e.).

din depărtare, cuprins de milă, a întins dreapta sa spre moşneag, rugându-1 să-şi cruţe copiii. Bătrânul n-a vrut să audă de aşa ceva ci 1-a împroşcat cu sudălmi pe Herodes, amintindu-i de orignea sa umilă, şi-a ucis după copii şi soţia, le-a azvârlit cadavrele în prăpastie, după care s-a aruncat la rândul său[6].
5. în felul acesta, Herodes a pus stăpânire pe peşteri şi pe locuitorii acestora. Sub comanda lui Ptolemeu, a lăsat apoi o parte a armatei sale, atât cât ar fi fost nevoie ca să facă faţă în cazul unei răscoale, iar el a pornit cu 3000 de pedestraşi şi 600 de călăreţi, îndreptându-se spre Samaria, împotriva lui Antigonos. După plecarea lui, numaidecât cei ce provocaseră şi până atunci tulburări în Galileea au prins curaj, l-au ucis pe Ptolemeu, atacat prin surprindere, şi au devastat ţara refrăgându-se în preajma mlaştinilor şi în locuri greu de dibuit. Cum a aflat despre răscoale, Herodes a venit repede în ajutorul populaţiei şi a ucis mulţi răsculaţi; a cucerit prin asediu toate fortăreţele, încasând de la inamicii săi 100 de talanţi, drept amendă pentru tulburarea ordinii.
6. între timp, părţii fiind alungaţi iar Pacorus ucis, Ventidius a împlinit ordinul lui Antonius şi a trimis în ajutorul lui Herodes 1000 de călăreţi şi două legiuni. Comandantului acestor trupe, Machairas, i s-a adresat printr-o scrisoare Antigonos, rugându-1 să treacă de partea lui; în plus, se văita mult de samavolniciile lui Herodes şi de purtarea lui trufaşă faţă de casa regală; îi făgăduia, de asemenea, că va primi şi bani. Dar Machairas se ferea să ignore ordinul celui care îl trimisese acolo şi, întrucât Herodes plătea mai bine, el n-a fost ispitit să trădeze; adoptând o atitudine prietenoasă amăgitoare, s-a deplasat totuşi până la Antigonos, ca să tatoneze situaţia lui, în pofida avertismentelor lui Herodes. Antigonos însă, care îi ghicise din vreme gândurile, i-a zăvorât porţile oraşului şi de pe zidurle cetăţii 1-a înfruntat ca pe un duşman, astfel că Machairas a fost silit să revină umilit la Emmaus, înapoi la Herodes. Exasperat de insuccesul său, pe drumul de întoarcere a ucis pe toţi iudeii întâlniţi pe drum, fără să-i cruţe nici pe oamenii lui Herodes, tratându-i ca şi cum toţi ar fi trecut de partea lui Antigonos.

7. Indignat de această întâmplare, Herodes s-a hotărât să-1 atace pe Machairas ca pe un duşman; apoi, şi-a mai strunit mânia, grăbindu-se să-1 întâlnească pe Antonius, spre a-1 acuza pe Machairas de com-

6 După opinia lui Paret, cei înfieraţi de Herodes ca „bandiţi" au fost negreşit în aceeaşi măsură patrioţi care se opuneau dominaţiei străine iudeo-romane (n.t.).

portarea lui nedreaptă. între timp, Machairas şi-a dat seama de greşeala comisă, alergând în înâmpinarea regelui, pe care a reuşit să-1 îmbuneze prin rugăminţile lui stăruitoare. Herodes n-a renunţat, totuşi, să-şi urmeze călătoria lui la Antonius; mai abitir când a auzit că acesta asedia cu oaste multă Samosata — puternică cetate din preajma Eufratului — el s-a grăbti cu atât mai temeinic cu cât i se oferea prilejul să-şi dovedească vitejia, fiindu-i şi mai îndatoritor. într-adevăr, sosirea lui acolo a însemnat pentru romani grabnica terminare a asediului. Pentru faptul că ucisese o mulţime de barbari şi strânsese o pradă bogată, Antonius, care şi până atunci fusese un admirator al vitejiei sale, şi-a sporit şi mai mult stima faţă de el, acordându-i alte onoruri | noi şi mărindu-i speranţele legate de urcarea lui pe tron. în schimb, regele Antioh[7] a fost constrâns să predea Samosata.

CAPITOLUL XVII

1. în timpul acestor evenimente, cauza lui Herodes în Iudeea a primit o grea lovitură. El lăsase pe fratele său Iosephus în funcţia de comandant suprem, cu recomandarea ca, până la înapoierea sa, să se abţină de la orice acţiune militară împotriva lui Antigonos, întrucât Machairas, potrivit atitudinii sale de până acum, nu se dovedise un aliat sigur. Dar de îndată ce 1-a ştiut pe fratele său la mare depărtare, nesocotind ordinul primit, Iosephus, în fruntea celor cinci cohorte date de Machairas, a pornit împotriva oraşului Ierihon. Scopul expediţiei era să pună mâna pe recoltă, căci era în toiul secerişului. Duşmanii l-au atacat într-o zonă de munte, pe un teren dificil şi, după o luptă în care şi-a dovedit din plin vlaga şi vitejia, el şi-a găsit sfârşitul, întregul corp roman pierind în bătălie. Căci cohortele erau alcătuite din soldaţi recrutaţi de curând din Siria, din rândurile lor lipsind *veteranii* care i-ar fi putut sprijini pe camarazii lor fără experieţă.
2. Antigonos nu s-a mulţumit doar cu victoria obţinută ci şi-a împins furia atât de departe încât a batjocorit până.şi cadavrul lui Iosephus. Având la dispoziţia sa trupurile celor învinşi, a ordonat să se taie capul lui Iosephus, cu toate că fratele său Pheroras îi oferise 50 de talanţi ca sumă de răscumpărare. Situaţia din Galileea s-a deteriorat în aşa măsură după victoria lui Antigonos încât partizanii acestuia îi smulgeau din casele lor pe principalii susţinători ai lui Herodes care au fost duşi până la lac[2], fiind înecaţi acolo. Mari tulburări au survenit şi în Idumeea, unde Machairas tocmai întărea meterezele unei fortificaţii numită Gitta. Despre toate aceste întâmplări Herodes nu aflase încă. După căderea Samosatei[3], Antonius 1-a numit pe Sossius

1 Soldaţii romani vârstnici cu stagiul militar neterminat (n.t.). Acest stagiu dura 20 de ani în timpul domniei lui Augustus (n.e.).
- Gennezaret (n.t.).
[3] Potrivit relatărilor lui Dio Cassius (XLIX, 24), Antonius n-a reuşit să întreprindă nimic împotriva Samosatei (n.t.).

guvernatorul Siriei, dându-i ordinul să-1 sprijine pe Herodes în lupta împotriva lui Antigonos, în vreme ce el s-a îndreptat din nou spre Egipt. Sossius însă a trimis spre Iudeea două legiuni în ajutorul lui Herodes, el însuşi urmând să sosească cu restul armatei după aceea.
3. Când însă Herodes se afla la Daphne, lângă Antiohia, nişte vise transparente i-au vestit moartea fartelui său; plin de consternare, sărise din pat şi tocmai atunci intrară în camera lui solii nenorocirii. Scurtă a fost vremea în care şi-a deplâns năpasta amânând pentru mai târziu datina doliului îndelungat şi a plecat în urmărirea duşmanului, în marşuri forţate, aproape peste puterile lui. Cum a ajuns în Libanon, a luat 800 de aliaţi

dintre muntenii din partea locului şi acolo a făcut joncţiunea cu una dintre legiunile romane care-i fuseseră făgăduite. Cu această oaste, fără să mai aştepte ivirea zorilor, a năvălit în Galileea, iar pe duşmanii care îi ieşiseră în întâmpinare, îi izgoni înapoi în întăritura din care cutezaseră să iasă. Le-a şi atacat fortăreaţa neîntârziat, dar, înainte de-a obţine victoria, a trebuit să-şi găsească adăpost în satele învecinate din pricina unei furtuni puternice. După câteva zile, când i-a venit în ajutor şi cea de a doua legiune trimisă de Antonius, duşmanii au părăsit fortăreaţa în timpul nopţii, speriaţi de superioritatea puterii sale militare.
4. După aceea a trebuit să mărşăluiască prin ţinutul Ierihonului, întrucât el se zorea să ajungă cât mai repede cu putinţă, să se răzbune pe ucigaşii fratelui său. Acolo el a trecut printr-o uluitoare întâmplare ieşită din comun şi întrucât, contrar aşteptărilor, a scăpat teafăr, şi-a creat faima de om binecuvântat de Dumnezeu. în seara aceea mulţi bărbaţi de vază luaseră parte la o masă dată de el; după ce ospăţul s-a terminat şi toţi invitaţii au ieşit afară, casa s-a prăbuşit din senin. Herodes a văzut în aceasta o prevestire a primejdiilor care îl pândeau în război, precum şi a salvării sale; iar în zorii zilei a şi pornit cu oastea la atac. Asupra lor s-au năpustit vreo 6000 de duşmani, coborâţi din munţi, hărţuindu-i avangarda; n-au îndrăznit să se măsoare cu romanii în lupta corp la corp, dar cu pietrele şi suliţele aruncate de la distanţă au rănit pe mulţi dintre ei, Herodes însuşi a fost atins de o suliţă la şold pe când trecea în galop de-a lungul coloanei.
5. Vrând să dea dovada superiorităţii nu numai prin cutezanţa trupelor sale, ci şi prin numărul lor, Antigonos 1-a trimis pe Pappos, unul dintre prietenii săi apropiaţi, însoţit de o oaste în Samaria. Misiunea lor era să lupte împotriva lui Machairas. Dar Herodes, care şi-a înmulţit incursiunile în teritoriile inamice, a distrus cinci orăşele,

a ucis 2000 dintre locuitorii lor şi, după ce le-a incendiat casele, s-a reîntors în tabăra pe care o instalase lângă un sat numit Cana.
6. Zi de zi, în jurul lui Herodes se aduna o mare mulţime de iudei, veniţi din Ierihon sau din alte ţinuturi, mânaţi fie de ura lor faţă de Antigonos, fie de admiraţia lor faţă de faptele sale războinice. în majoritatea lor, erau însufleţite de instinctiva dorinţă de schimbare a situaţiei existente. Herodes ardea de nerăbdare să-şi înfrunte duşmanul[4]. Dar Pappos şi oştenii lui nu se temeau deloc nici de numărul mare, nici de iureşul adversarului, mergând plini de elan în întâmpinarea lui. în bătălia care s-a pornit, rândurile duşmanului au opus rezistenţă câtăva vreme, dar Herodes, obsedat de moartea fratelui său, fără să-i pese de nici un pericol, s-a bătut de parcă s-ar fi răzbunat chiar pe ucigaşii propriu-zişi, dovedindu-şi superioritatea asupra adversarului, apoi s-a năpustit asupra celor care mai opuneau rezistenţă şi, de îndată ce întreaga oaste a luat-o la fugă, a pornit în urmărirea ei. A urmat o baie de sânge în care vrăjmaşii au fost înpinşi de-a valma spre satul[5] de unde au pornit la atac, el tăbărând asupra fugarilor rămaşi mai în urmă şi căsăpindu-i în număr mare. Herodes a pătruns împreună cu duşmanii în satul unde fiecare casă era ticsită de soldaţi înzestraţi cu armament greu, iar acoperişurile erau înţesate de apărători. Odată biruiţi cei ce se aflau afară, el a dat ordin să se dărâme casele, silind astfel pe cei din interiorul lor să iasă afară. Marea majoritate a fost strivită de prăbuşirea acoperişurilor, cei scăpaţi teferi fiind aşteptaţi de vrăjmaş cu săbiile trase din teacă; cadavrele s-au strâns în mormane astfel încât ele au astupat chiar şi drumurile învingătorilor. Inamicul n-a mai rezistat acestui măcel: cetele de duşmani care se regrupaseră de ici şi colo, cum au dat cu ochii de morţii din sat, au rupt-o la fugă, împrăştiindu-se. Copleşit de bucuria victoriei, Herodes ar fi pornit neîntârziat spre Ierusalim dacă n-ar fi fost ţintuit locului de o iarnă foarte grea. Aşa se explică că Herodes nu şi-a putut duce victoria până la capăt, zdrobindu-1 de-a binelea pe Antigonos care se şi gândea să părăsească oraşul.
7. Spre seară, Herodes a lăsat pe războinicii săi să se învioreze; el însuşi încă înfierbântat de luptă, potrivit tradiţiei ostăşeşti, s-a dus să se îmbăieze, nefiind însoţit decât de un mic băiaş. înainte de a intra în camera de baie, deodată i-a ieşit în faţă, fugind, un soldat duşman

[4] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XIV, 15, 12, Pappos şi-a făcut tabăra la Isanse în Samaria, unde trebuia să mărşăluiască Herodes (n.t.).
[5] Isanse (n.t.).

cu sabia în mână, urmat de al doilea, al treiela şi încă vreo câţiva, *l* Aceştia fugiseră în

timpul bătăliei şi se refugiaseră înarmaţi înj încăperea băii; răzbiţi de frică, bine ascunşi vederii, au stat acolo! ghemuiţi până când s-a ivit regele. Cuprinşi de panică, au trecut în; goană pe lângă el, tremurând de spaimă, cu toate că era neînarmat, căutând să găsească ieşirea. întâmplător, nu era de faţă nici un oştean al lui Herodes, care sa încerce să-i prindă şi, întrucât el era bucuros că ***i*** a rămas viu şi nevătămat, toţi au scăpat fără să păţească nimic[6].

8. în ziua următoare, Herodes a ordonat să se taie capul lui **Pappos,** generalul lui Antigonos care căzuse în luptă, trimiţându-1 fratelui său Pheroras, ca dovadă că moartea fratelui lor fusese ispăşită, deoarece Pappos fusese cel care îl ucisese pe Iosephus. De îndată ce asprimea iernii s-a mai îmblânzit, el a pornit împotriva Iersualimului[7], audcându-şi oastea lângă zidurile sale şi şi-a întins tabăra în dreptul Templului: tocmai se împlineau trei ani de când Roma îl proclamase rege. Căci oraşul putea fi mai. lesne luat cu asajt din această parte[8] şi tot pe aici izbutise Pompeius să-1 cucerească. După ce a repartizat trupelor sale muncile privitoare la asediu şi a defrişat împrejurimile oraşului, a dat porunca să se construiască trei parapete de apărare şi să se înalţe turnuri deasupra lor. Apoi, lăsând în grija celor mai harnici dintre tovarăşii săi de luptă sarcina efectuării acestor lucrări, el a plecat în Samaria ca să se căsătorească cu fiica lui Alexandru[5]*, fiul lui Aristobul, cu care Herodes era logodit cum am şi spus mai înainte. Aşa şi-a permis el să facă nunta ca un accesoriu al asediului, într-atât îşi dispreţuia din acel moment duşamnul.

9. După celebrarea căsătoriei, Herodes s-a întors la Ierusalim cu întăriri de trupe, pentru că între timp i se alăturase Sossius cu o numeroasă armată de călăreţi şi pedestraşi. Aceste trupe fuseseră trimise înainte prin interiorul ţării în vreme ce el alesese pentru marşul său calea Feniciei[10]. Reunite laolaltă, aceste forţe cuprinzând 11 legiuni şi 6000 de călăreţi, fără să mai punem la socoteală trupele auxiliare din

[6] Se adevereşte astfel ceea ce a prefigurat prăbuşirea fără victime a casei în care se ospătase regele şi prietenii lui (n.t.).

[7] în anul37î.e.n. (n.t.).

[8] în latura nordică (n.t).

9 Mariamme (grecizare din ebraica Miriam), spre a se face deosebirea de fiica omonimă a Marelui Preot Simon, care a fost de asemenea soţia lui Herodes (vezi I, 28, 4) (n.t.).

[10] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XIV, 16, 1, Herodes a sosit la Ierusalim direct din Samaria, în vreme ce trupele lui Sossius au mărşăluit în două coloane despărţite de o zonă interioară, respectiv de-a lungul coastei (n.t).

72

Şina care nu constituiau o cantitate neglijabilă- au fost cantonate in nSna zidului de miazănoapte. Herodes însuşi se baza ta ac mmle epTun decret al Senatului, care îl proclamase rege, iar Sossius ₚe oriinul *2* Mtonius, armata comandată de el fiind trimisa in **sprijinul** lui Herodes.

73

BB H

CAPITOLUL XVIII

1. Nenumăraţii iudei închişi în interiorul oraşului se zbuciumau în fel şi chip: căci cei firavi se adunau în jurul Templului, cădeau într-o stare de transă şi rosteau „preziceri divine", adecvate evenimentelor; cei cutezători, reuniţi în bande, comiteau felurite acte de tâlhărie, jefuind mai ales împrejurimile oraşului şi nu cruţau nici nutreţul pentru cai, nici alimentele pentru oameni[1]. Dintre combatanţi, cei mai disciplinaţi îşi ocupau posturile lor pentru a-i respinge pe asediatori: ei izgoneau de lângă ziduri pe săpătorii de şanţuri, născocind mereu alte şi alte mijloace de combatere a maşinilor de asediu. în nici un domeniu nu se dovedeau mai presus decât duşmanul ca în săparea galeriilor.

2. în vederea combaterii tâlhăriilor, regele a pus la pândă soldaţi în ascunzători, reuşind în felul acesta să stăvilească atacurile; el s-a îngrijit să aducă din locuri îndepărtate alimente, spre a preîntâmpina! lipsa celor strict necesare traiului. Marea experienţă de război a romanilor îi oferea avantaje faţă de asediaţi cu toate că vitejia acestora era neasemuită. De fapt ei nu se luptau în câmp deschis cu romanii, ceea ce le-ar fi adus o moarte sigură; dimpotrivă, apăreau prin surprindere, în mijlocul asediatorilor, din ascunzătorile lor subterane şi, mai înainte ca o parte a zidului să fie

distrusă, ei şi înălţau un altul în locul său. Pe scurt, nici în munca manuală, nici în inventivitatea, minţii lor, ei nu cunoşteau oboseala, fiind ferm hotărâţi să se opună până la capăt. Deşi împresuraţi de o armată atât de puternică, au rezistat asediului vreme de cinci luni, până când nişte soldaţi de elită ai lui Herodes au reuşit să escaladeze zidurile şi să năvălească în cetate, urmaţi de centurionii lui Sossius. Mai întâi au fost cucerite împre-

1 Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XIV, 16, 2, anul în care a avut loc asediul a fost un leat de Sabat, când erau interzise atât semănatul, cât şi culesul de aici şi lipsa proviziilor (n.t.).

74

jurimile Templului, apoi armata s-a revărsat pretutindeni şi a urmat un adevărat măcel: romanii erau exasperaţi de îndelungatul asediu, iar iudeii din trupele lui Herodes se deciseseră să nu cruţe viaţa nici unui adversar. Mulţi dintre învinşi au fost căsăpiţi în străzile înguste sau înghesuiţi în case sau în timp ce se refugiau în Templu. Nici copiii, nici moşnegii n-au cunoscut îndurare, nici măcar femeile neputincioase: cu toate că regele îşi trimitea pretutindeni solii care cereau clemenţă, nimeni nu-şi strunea braţul, măcelărind fără să ţină seama de vârstă, într-o furie turbată. Atunci Antiogonos, fără să se sinchisească nici de soarta lui din trecut, nici de cea din prezent, a coborât din turnul său fortificat aruncându-se la picioarele lui Sossius. Deloc impresionat de jalnica-i prăbuşire de acum, nu şi-a mai stăpânit hohotele de râs şi 1-a numit „Antigona"[2]. Nu 1-a lăsat să plece liber, ca o femeie, ci 1-a pus în lanţuri, sub o pază strictă.

3. După ce a pus stăpânire pe duşmanii săi, preocuparea lui Herodes a fost să-şi stăpânească şi propriii alaiaţi străini: căci această gloată de venetici se îngrămădea să vadă Templul şi sfintele odoare păstrate în sanctuar. Dar regele i-a oprit, pe unii prin rugăminţi, pe alţii prin ameninţări şi pe ceilalţi prin forţa armelor, ferm convins că victoria ar fi mai rea decât înfrângerea dacă vreunul din acele obiecte interzise privirilor străine ar fi văzute de acestea. Totodată el a împiedicat jefuirea oraşului, prin faptul că i-a repetat lui Sossius întrebarea dacă romanii, prin golirea oraşului de oameni şi de avuţii, au de gând să-1 lase să domnească peste un deşert şi dacă, prin asasinarea atâtor cetăţeni, nu socoteşte cumva că până şi stăpânirea lumii locuite constituie pentru el o recompensă prea mică. Când acesta i-a răspuns că se cuvine să îngăduie soldaţilor săi să se dedea jafurilor după osteneala îndurată în timpul asediului, Herodes i-a replicat că el este gata să-1 recompenseze pe fiecare din tezaurul său propriu. Răscumpărând cu acest preţ ceea ce mai rămăsese din patria lui, el şi-a respectat promisiunile sale: căci a recompensat pe fiecare soldat cu prisosinţă, pe ofiţeri în proporţia cuvenită, iar lui Sossius i-a făcut un dar regesc încât nimeni n-a plecat simţind că mai duce lipsă de bani. Sossius a închinat apoi lui Dumnezeu o coroană de aur şi a părăsit Ierusalimul, ducându-i lui Antonius pe Antigonos în lanţuri. Agăţându-se până în ultimul moment de viaţă cu speranţe zadarnice, acesta a pierit sub se-

- Protagonista tragediei lui Sofocle care îi poartă numele, aluzie care înfierează teatralitatea gestului lui Antigonos, lipsit de demnitatea fiicei lui Oedip care şi-a pus singură capăt zilelor în temniţă (n.e.).

75

curea călăului; un sfârşit demn de firea lui josnică[3].

4. Ca rege, Herodes a făcut o triere a cetăţenilor oraşului: pe cei care îmbrăţişaseră cauza lui i-a atras şi mai mult prin sporirea onorurilor acordate lor; în schimb pe partizanii lui Antigonos i-a executat. Din lipsă de bani peşin, el a poruncit ca din toate bijuteriile pe care le avea să se bată monede, trimiţându-i pe aceştia lui Antonius şi apropiaţilor săi. Totuşi, el nu şi-a asigurat securitatea o dată pentru totdeauna, deoarece Antonius, de-acum subjugat de pasiunea lui pentru Cleopatra, devenise pe de-a-ntregul sclavul senzualităţii acesteia. După ce îndepărtase pe toţi membrii familiei[4], nemairămânând nici una din rudele sale apropiate, setea ei de sânge s-a orientat în exterior. Prin defăimarea fruntaşilor Siriei în faţa lui Antonius urmărea să-1 convingă să-i ucidă, ca să pună mai lesne stăpânire pe teritoriile lor. Nesăţioasele ei planuri se extindeau deja asupra Iudeii şi a Arabiei, urzind în taină executarea regilor lor: Herodes şi Malchos.

5. Totuşi, barem pentru o parte a ordinelor date de el, Antonius şi-a mai păstrat o judecată sănătoasă, şi socotea o nelegiuire uciderea unor oameni atât de viteji şi a unor regi însemnaţi. A slăbit însă relaţiile sale prieteneşti cu aceştia. I-a deposedat de multe din teritoriile lor, ca de pildă păduricea de palmieri de lângă Ierichon, de unde se extrăgea balsamul — atribuind Cleopatrei şi toate oraşele situate dincolo de fluviul Eleutherus, cu excepţia Tyrului şi a Sidonului. Devenită stăpâna acestor teritorii, ea 1-a condus pe Antonius, plecat în expediţia sa împotriva părţilor[5], până la fluviul Eufrat,

apoi, trecând prin Apameea şi Damasc, ea sosi în Iudeea. Aici Herodes i-a înlăturat ostilitatea prin daruri bogate: a luat în arendă ţinuturile desprinse din regatul său, plătindu-i 200 de talanţi anual. După aceea a condus-o cu toate onorurile posibile până la Pelusium. La scurtă vreme după aceea[6], s-a întors din ţara părţilor Antonius, aducând cu el ca prizonier pe Artabazes, fiul lui Tigrane[7], pe care 1-a dăruit Cleopatrei, împreună cu toate bijuteriile şi celelalte prăzi de război de la părţi.

3 Execuţia prin secure era socotită drept dezonorantă. Ea a avut loc în anul 37 î.e.n., la Antiohia. Prin această moarte s-a stins domnia Haşmoneilor (n.t.).

4 Cleopatra 1-a otrăvit pe fratele ei mezin Ptolemeus, punându-1 pe Antonius să o ucidă pe sora ei Arsinoe (n.e.).

[5] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XIV, 4, 2, trebuie să fie vorba de armeni.

[6] în anul 34 î.e.n. (n.t.).

[7] Artavazde II, fiul lui Tigrane II cel Mare, care a domnit între anii 55-34 î.e.n. în Armenia şi nu în Parţia (n.e.).

CAPITOLUL XIX

1. Când a izbucnit războiul de la Actium[1] Herodes s-a pregătit să pornească la luptă alături de Antonius, fiindcă de-acum el pusese îndeobşte capăt tulburărilor din Iudeea şi, mai ales, fortăreaţa Hyrcania, pe care o deţinea sora lui Antigonos, căzuse în mâinile lui. Dar prin vicleşugurile sale, Cleopatra 1-a împiedicat să fie părtaş la primejdiile înfruntate de Antonius. Căci întrucât urzea pieirea regilor, aşa cum am mai spus, ea 1-a înduplecat pe Antonius să-i încredinţeze lui Herodes războiul împotriva arabilor; şi, în cazul când va obţine victoria, Arabia să intre în stăpânirea ei; iar dacă va suferi o înfrângere, ei să-i revină Iudeea, distrugând astfel pe unul dintre regi prin intermediul celuilalt.

2. Dar planul acesta s-a întors, în favoarea lui Herodes: căci, mai întâi, a supus unor represalii teritoriul inamic şi a recrutat o cavalerie numeroasă; în frunta ei, s-a năpustit aproape de Diospolis asupra adversarilor, izbutind să-i biruie cu toată împotrivirea lor îndârjită. Această înfrângere a stârnit o cumplită revoltă în rândurile arabilor şi strânşi laolaltă la Canatha în Coelesiria, ei i-au aşteptat într-un număr mare pe iudei. Dar când a sosit acolo cu oastea lui, Herodes a plănuit să-şi conducă lupta cu cea mai mare prudenţă, dând ordinul ca tabăra să fie împrejmuită de un zid de apărare. Mulţimea nu i-a dat ascultare, totuşi, ci, încurajată de victoria obţinută de curând, a tăbărât asupra arabilor. De la primul atac aceştia au dat bir cu fugiţii, iudeii pornind în goană pe urma lor. Prin această urmărire, Herodes a fost victima unei stratageme a lui Athenion — unul dintre generalii Cleopatrei,

1 Promontoriu din Acarnania, la ieşirea din Golful Ambracia, lângă coasta apuseană a Peninsulei Balcanice, unde la 2 septembrie 31 î.e.n. a avut loc confruntarea decisivă pentru războaiele civile între Marcus Antonius şi Caius Octavianus, victoria navală fiind obţinută de ultimul (n.e.).

duşmănindu-1 de multă vreme pe Herodes — care i-a instigat pe locuitorii din Canatha împotriva lui. încurajaţi de acest atac, arabii s-au oprit, strângându-şi rândurile pe un teren stâncos şi accidentat şi au pus pe fugă trupele lui Herodes, pe care le-au măcelărit fără milă. Cei scăpaţi din această bătălie şi-au căutat scăparea la Ormiza, dar arabii le-au înconjurat tabăra şi au cucerit-o, luându-i prizonieri pe toţi.

3. Curând după această nenorocire, a apărut şi Herodes cu trupe auxiliare, dar ele veneau prea târziu pentru orice ajutor. Vinovaţi de înfrângere erau comandanţii care nu-i ascultaseră ordinele; într-adevăr, dacă atacul n-ar fi pornit atât de repede, Athenion n-ar fi avut prilejul să-şi aplice şiretlicul. Oricum, Herodes s-a răzbunat după aceea pe arabi, întreprinzând repetate incursiuni pe teritoriul lor, astfel încât aceştia şi-au regretat adesea victoria lor unică. Dar, în vreme ce îşi hărţuia duşmanul, o altă calamitate, trimisă de puterea dumnzeiască, s-a abătut asupra lui Herodes în cel de al şaptelea an al domniei sale[2], tocmai când războiul de la Actium atinsese punctul său i culminant. La începutul primăverii, un cutremur de pământ[3] a provocat pieirea a nenumărate turme de vite, curmând viaţa a 30.000 de oameni; doar armata a rămas nevătămată, deoarece ea îşi avea tabăra sub cerul liber. Curajul arabilor a crescut foarte mult, fiindcă zvonurile despre dezastre adaugă totdeauna nenorociri şi mai mari. Ferm convinşi că Iudeea era un morman de ruine, ei au crezut că pot pune lesne stăpânire pe o ţară pustiită şi depopulată, dând buzna în ea, după ce mai înainte au sacrificat pe solii iudeilor, sosiţi tocmai atunci la ei[4]. Văzând că soldaţii erau îngroziţi de această invazie şi demoralizaţi de loviturile sorţii, care se ţineau lanţ, Herodes i-a adunat laolaltă şi s-a străduit să le redea puterea de a rezista prin următoarele cuvinte:

4. „Mi se pare fără noimă faptul că acum vă lăsaţi atât de lesne dominaţi de spaimă. Să te simţi înfricoşat de nenorocirile pe care ţi le trimite soarta este în firea lucrurilor; dar a te lăsa descumpănit de un atac venit din partea oamenilor denotă lipsă de bărbăţie. în ceea ce mă priveşte, nu mă înfricoşează deloc faptul că această invazie duşmană survine după cutremurul de pământ; ba mai mult, socot că Dumnezeu a aruncat arabilor această momeală, pentru ca ei să năvălească asupra

- Calculat de la moartea lui Antigonos (n.t.).

3 Ruinată de cutremur, sediul sectei esenienilor din Qumran a rămas nelocuit în timpul domniei lungi a lui Herodes, păstrând urmele cutremurului (n.e.).

[4] Ca nişte mesageri ai păcii (vezi *Antichităţi iudaice,* XV, 5, 2) (n.t.).

noastră spre a-şi primi pedeapsa. Căci n-au venit ei din prea mare încredere în armele şi în braţele lor, sprijinindu-se mai mult pe calamităţile naturale abătute întâmplător asupra noastră. Amăgitoare este speranţa care se bizuie nu pe forţele proprii, ci pe nenorocirea altora. De altfel şi nenorocirea ca şi contrariul ei nu dăinuie mult printre oameni şi lesne se constată că soarta se înclină de la una la alta. Vă puteţi convinge de acest lucru prin propriul vostru exemplu: dacă am obţinut victoria în prima bătălie, am fost învinşi în a doua de duşmanul pe care este firesc să-1 învingem noi acum, când el se şi vede biruitor. Căci încrederea excesivă îi face pe oameni nechibzuiţi, pe când teama îi învaţă să fie prevăzători; aşadar în ce mă priveşte, tocmai înfricoşarea voastră îmi sporeşte curajul. Căci, atunci când în înfruntarea cu vrăjmaşul v-aţi arătat mai îndrăzneţi de cât se cuvenea şi, împotriva ordinelor mele, aţi pornit orbeşte la atac, Athenion a găsit momentul potrivit să vă atragă în capcana întinsă de el. De astă dată, şovăiala şi descurajarea voastră reprezintă pentru mine garanţia victoriei. Este firesc ca soldaţii să aibă asemenea stări sufleteşti până când soseşte ora bătăliei, dar în toiul luptei trebuie să vă demonstraţi vitejia şi să dovediţi acestor hoarde păgâne că nici o nenorocire venită de la Dumnezeu sau provocată de oameni nu poate să frângă curajul iudeilor atâta vreme cât mai au o fărâmă de viaţă în ei şi nici unul nu îndură cu mâinile încrucişate ca să se facă stăpân pe avuţia sa vreun arab pe care de atâtea ori a fost gata să-1 ia prizonier. Nu vă lăsaţi copleşiţi de clătinarea elementelor neînsufleţite şi nu socotiţi cutremurul de pământ drept semnul prevestitor al altor nenorociri. Fiindcă tot ceea ce se întâmplă cu elementele se desfăşoară potrivit legilor naturii şi omul nu îndură o altă pagubă în afară de cea adusă de fenomenul propriu-zis. Desigur că ciuma sau foametea sau cutremurul au anumite semne prevestitoare, dar nenorocirile îşi au şi ele mărimea lor strict limitată. La urma urmei, cum ne-ar produce războiul, în cazul unei înfrângeri, o daună mai mare decât cutremurul de pământ? Dimpotrivă, prevestirea mai sigură a înfrângerii sale viitoare o primeşte, de fapt, inamicul nostru, nu ca urmare a întâmplării sau a intervenţiei altcuiva: ne-a ucis fără milă solii de pace, în pofida tuturor legilor umanităţii, iată victimele încoronate pe care le-au închinat lui Dumnezeu pentru norocoasa încheiere a războiului! Dar nu va scăpa el de cel al cărui ochi vede totul şi al cărui braţ este neiertător! Pedeapsa noastră îl va lovi fără întârziere dacă, amintindu-ne de eroismul strămunilor noştri, ne vom răzbuna pe cel care a încălcat lealitatea faţă de legea pecetluită prin jurământ. Haideţi la luptă, nu pentru soţiile, nici pentru copiii noştri, nici pentru patria primejduită, ci pen-

tru răzbunarea asasinării solilor noştri trimişi de noi! Ei vor fi coi ducătorii luptei, mai destonici decât noi, cei ce vieţuim' Dacă nu-mi veţi încălca ordinele, eu însumi voi înfrunta primejdiile cel dintâi. Ştiţi prea bine cât de temut este curajul vostru dacă nu-i veţi aduc daune printr-o temeritate pripită!"

5. După ce şi-a îmbărbătat soldaţii prin acest discurs şi i-a văzut animaţi de elan războinic, Herodes a adus o jertfă[5] lui Dumnezeu şi, terminând ceremonialul divin, a trecut cu armata sa Iordanul. Tabăra şi-a instalat-o lângă Philadelphia, în apropierea duşmanilor săi. El i-a supus hărţuielilor, ca să pună stăpânire pe o fortăreaţă situată între cele două tabere, dorinţa lui fiind să atace cât mai repede; de altfel, şi adversarii trimiseseră înainte un detaşament ca să cucerească bastionul. Trupele regelui au respins numaidecât detaşamentul şi au cucerit colina fortificată. Zilnic, Herodes îşi scotea oastea, o aşeza în linie de luptă, provocându-i pe arabi. Dar întrucât nimeni nu se aventura afară din tabără, căci o frică cumplită îi cuprinsese pe toţi, iar comandantul lor Elthemus îngheţase de groază la vederea mulţimii adversarilor, Herodes a înaintat şi a

smuls ţăruşii palisadei lor. Constrânşi astfel să se apere, arabii au ieşit la luptă în dezordine, | pedestraşi şi călăreţi de-a valma. Ei erau superiori iudeilor ca număr, dar nu şi ca sete de luptă şi, pierzându-şi speranţa de a obţine victoria, s-au bătut şi ei cu mult curaj.
6. Atâta timp cât au opus rezistenţă, ei n-au înregistrat pierderi mari; când însă şi-au întors spatele, mulţi dintre ei au fost răpuşi de iudei, mulţi alţii au pierit călcaţi în picioare de propriii lor compatrioţi. Vreo 5000 au pierit în vălmăşagul acela, ceilalţi au scăpat, precipitându-se înapoia palisadelor. Acolo i-a împresurat Herodes şi i-a supus unui asediu: deşi trebuia să-i ia cu asalt prin forţa armelor, Herodes îi supunea mai întâi chinului setei, căci apa le lipsea. Pe solii lor, regele i-a primit cu un dispreţ suveran, cu toate că îi oferiseră 50 de talanţi, drept preţ al răscumpărării lor, s-a purtat şi mai aspru cu ei. Deoarece setea îi chinuia din ce în ce mai amarnic, unii ieşeau în grupuri şi se predau de bunăvoie iudeilor, astfel încât în cinci zile, peste 4000 au fost puşi în lanţuri. în a şasea zi, restul mulţimii a ieşit disperată, gata de luptă. Herodes i-a înfruntat, omorând alţi şapte mii dintre ei. Prin lovitura lui decisivă, Herodes s-a răzbunat pe arabi şi le-a umilit aroganţa, urcând atât de mult în stima lor încât acest popor 1-a ales drept protectorul său.
[5] Această jertfă sub cerul liber, amintind de ritualurile păgâne ale conducătorilor de oşti, se abate de la tradiţia iudaică, admiţând efectuarea sacrificiilor doar în interiorul Templului din Ierusalim (n.e.).
80

CAPITOLUL XX

1. Curând însă după aceea, 1-a îngrijorat nespus starea generală a lucrurilor din pricina prieteniei sale cu Antonius, după victoria obţinută asupra sa de Caesar la Actium. Teama lui era mai mare decât ceea ce avea de tolerat. Caesar socotea cu justeţe că Antonius nu este încă învins câtă vreme Herodes rămâne în strânse legături cu el. Regele a hotărât să preîntâmpine primejdia care îl pândea; ca atare, a navigat până la Rhodos, unde se afla pe atunci Caesar. S-a prezentat în faţa acestuia fără diademă, cu îmbrăcăminte şi ţinută de simplu cetăţean, dar cu nobleţe de rege. Fără să îmbrobodească deloc adevărul, el i-a spus întocmai următoarele: „Eu am fost numit de Antonius rege al iudeilor şi recunosc deschis că în toate cele întreprinse de Antonius i-am fost de un real folos. Şi nu mă sfiesc să-ţi spun că, fără nici o îndoială, m-ai fi aflat cu armele în mâini, alături de el, dacă eu n-aş fi fost în război cu arabii. I-am procurat şi aţâţi aliaţi câţi am avut la îndemână, şi, în privinţa cerealelor, i-am livrat mii şi mii de baniţe, ba nici măcar după înfrângerea lui la Actium nu mi-am părăsit binefăcătorul. Neputând să-1 slujesc cu trupele mele, i-am devenit cel mai bun sfetnic, recomandându-i drept singura cale în măsură să-1 scoată din impasul greu în care se afla: moartea Cleopatrei. în cazul că se va fi descotorosit de această femeie, eu îi făgăduisem bani, ziduri care să-1 adăpostească, o oaste şi pe mine însumi ca tovarăş de arme în lupta împotriva ta. Dar dragostea lui pătimaşă pentru Cleopatra şi Zeul care ţi-a dăruit domnia au făcut ca urechile lui Antonius să rămână surde la spusele mele. învins am fost alături de Antonius şi, împărtăşind trista lui soartă, mi-am depus diadema regală. Am venit la tine punându-mi întreaga nădejde în statornicia mea şi am convingerea că vei cumpăni nu cu cine anume, ci ce fel de prieten am fost!"
81
2. La toate acestea, Caesar a răspuns astfel: „Păsfrează-ţi cumpătul şi fii iarăşi rege în mai deplină siguranţă ca înainte. Căci demn eşti să domneşti peste oameni mulţi tu, care ai slujit prietenia cu atâta credinţă! Cată să rămâi fidel celor favorizaţi de soartă, fiindcă eu îmi pun speranţele mele cele mai mari în nobleţea de care dai dovadă. Fără îndoială, bine a făcut Antonius că a ascultat mai mult de Cleopatra decât de tine, deoarece ai devenit al nostru prin sminteala lui. Pe cât se pare, ai şi împlinit deja o binefacere căci, aşa cum rezultă din ceea ce mi-a scris Ventidius, tu i-ai trimis ajutoare împotriva gladiatorilor[1]. Eu întăresc acum printr-un decret rangul tău de rege şi voi căuta ca şi pe viitor să-ţi dau şi alte dovezi ale bunăvoinţei mele ca să nu regreţi dispariţia lui Antonius"!
3. După ce şi-a arătat prin aceste vorbe sentimentele sale de prietenie şi i-a pus regelui diadema, Caesar şi-a consfinţit dărnicia printr-un decret în care aducea lui Herodes multe şi mărinimoase elogii. Câştigând mai întâi favoarea împăratului prin darurile oferite, Herodes i-a cerut să-1 gradeze pe Alexas, un prieten al lui Antonius, care venise să-i ceară iertare. Mânia a pus stăpânire pe Caesar[2], care a adus celui ocrotit de Herodes multe şi grele învinuiri, respingându-i cererea. Mai târziu, cu prilejul marşului

său din Siria spre Egipt, el a fost primit de Herodes cu cel mai mare fast de care poate fi în stare un rege şi tot atunci în Ptolemais, la o paradă militară, a călărit pentru prima oară alături de el şi în cinstea lui şi a prietenilor săi a dat un ospăţ; după aceea, a distribuit până şi restului armatei toate cele trebuincioase unei mese îndestulate. De asemenea, el s-a îngrijit ca în traversarea zonei aride până la Pelusium, atât la ducere cât şi la întoarcere, trupele să aibă îmbelşugate provizii de apă şi să nu ducă lipsă de nici un fel de merinde. Asta a făcut ca şi Caesar însuşi, şi soldaţii lui să fie de părere că regatul lui Herodes era prea mic în raport cu înlesnirile pe care le-a oferit armatei romane. Aşadar, atunci când Caesar a sosit în Egipt, unde nu i-a mai găsit în viaţă pe Cleopatra şi pe Antonius, el nu numai că a adăugat noi onoruri la cele conferite anterior, ci a anexat regatului său teritoriile pe care i le smulsese Cleopatra şi în afara acestora Gadara, Hippos şi Samaria,

[1] Aceşti gladiatori, pe care Antonius îi ţinea la Cyzicos, au încercat, după înfrângerea stăpânului lor, să pătrundă în Egipt, ca să vină în ajutorul lui, cel care i-a oprit fiind Quintus Didius Ventidius, guvernatorul de aamci al Siriei (n.t.).

[2] Iniţial un nume propriu, din a cărui formă grecizată „Caisar" a derivat cuvântul german „Kaiser", el a devenit titlul autocratului roman. Acest lucru se referă şi la epitetul Augustus, acordat de Senat în anul 27 lui Octavianus (n.t.).

asijderea şi dintre oraşele de pe ţărmul mării Gaza, Anthedon, Ioppe si Turnul lui Straton. Pe deasupra, i-a mai dăruit şi o gardă personală, alcătuită din 400 de gali, care mai înainte asiguraseră paza Cleopatrei. Ceea ce 1-a îndemnat pe Caesar să facă asemenea daruri mari n-a fost altceva decât nobila mărinimie a destinatarului lor.

4. După încheierea primei Acţiade[3], Caesar a întregit regatul lui Herodes cu ţinutul numit Trachonitis, cu învecinată Batanea, precum şi Tara Auranitis[4], având următoarele motive: un anume Zenodorus, care luase în arendă domeniul lui Lysanias, nu înceta să aţâţe bandele de tâlhari din Trachonitis împotriva locuitorilor Damascului. Aceştia şi-au căutat salvarea la Varro, guvernatorul Siriei, şi l-au rugat să-i vestească lui Caesar nenorocirea abătută asupra lor. Aflând care este situaţia lor, Caesar a dat ordinul ca bandele de tâlhari să fie stârpite. Varro şi-a trimis trupele sale şi a curăţat de bandiţi acest domeniu, luându-1 din stăpânirea lui Zenodorus; mai târziu, Caesar 1-a dăruit lui Herodes, pentru ca, în viitor, ţinutul să nu mai fie cuib de tâlhari care să ameninţe iarăşi Damascul. După un interval de zece ani, când a venit din nou în această provincie, Caesar 1-a numit chiar şi guvernator al Siriei întregi, şi guvernatorii din subordinea lui nu erau autorizaţi să dea vreun ordin fără să ceară încuviinţarea lui. După moartea lui Zenodorus, el i-a atribuit tot teritoriul situat între Trachonitis şi Galileea. Dar ceea ce conta pentru Herodesmai mult decât favoarea asta era împrejurarea că devenise cel mai drag prieten al lui Caesar după Agrippa[5] şi totodată, al lui Agrippa, după Caesar. Astfel, după ce a atins culmea norocului său, şi-a dezvoltat mai cu seamă spiritul, schiţându-şi măreţele-i planuri îndeosebi în direcţia operelor evlavioase.

3 Perioada de patru ani dintre două Jocuri acţiace, celebrate pe coasta din Epir, pentru celebrarea victoriei lui Octavianus asupra lui Augustus la Actium. Prima Acţiadă n-a durat decât trei ani (31-28 î. e.n.) (n.e.).

4 Trachon sau Trachonitis, bogată în peşteri unde se ascundeau hoţii, Batanea şi Auranitis erau ţinuturi din Iordania apuseană, fiind situate la miazăzi de Damasc (n.e.).

[5] Marcus Vipsanius Agrippa, ginerele lui Augustus (n.t.).

CAPITOLUL XXI

1. în cel de al cincisprezecelea[1] an al domniei sale a restaurat şi, de jur împrejur, a lărgit de două ori teritoriul Sanctuarului pe care 1-a înconjurat cu un zid trainic, pentru toate acestea făcând cheltuieli uriaşe, de o neîntrecută bogăţie. Drept mărturie, stăteau mai ales sălile cu coloane mari care dădeau înconjur Templului, precum şi fortăreaţa megieşă din partea de miazănoapte. Sălile au fost înălţate din temelii, fortăreaţa fiind reconstruită cu cheltuieli mari, încât nu era cu nimic j mai prejos decât un palat regal; în cinstea lui Antonius, el i-a dat denumirea de Antonia. Propriul său palat regal şi 1-a construit în j partea de sus a oraşului; acesta era alcătuit din două clădiri măreţe şi j splendide, nici măcar Templul neputându-se asemui cu ele, iar nu- 1 mele pe care le-a dat îi amintea de prietenii săi de vază: unul Caesareum, altul Agrippeum.

2. De altfel, el nu s-a mărginit să perpetueze amintirea şi numele acelor bărbaţi doar prin clădiri, zelul său mergând până la a-i onora cu '; oraşe întregi. în Samaria, el a

construit un oraş înconjurat de un zid impresionant, având o lungime de 20 de stadii: într-însul a instalat 6000 de locuitori, cărora le-a distribuit ogoare fertile; în mijlocul proaspăt întemeiatului oraş a înălţat un somptuos templu, împrejmuit de o incintă de trei stadii şi jumătate, închinându-le lui Caesar. A denumit oraşul Sebaste[2]. Localnicilor le-a dat o constituţie privilegiată.
3. Mai târziu, după ce mărinimia lui Caesar s-a vădit prin dăruirea altui ţinut, Herodes a înălţat şi acolo un templu din marmură albă, şi anume la izvoarele fluviului Iordan: locul se cheamă Paneion[3]. Aici se ridică un pisc de o înălţime ameţitoare, iar la poalele muntelui se află o grotă întunecoasă, în interiorul căreia se

[1] **Potrivit** *Antichităţilor iudaice* XV, 11,1: al 18-lea (n.t.).
[2] In cinstea lui *Sebastos* (Augustus, în greceşte) (n.t.).
3 Grotă a lui Pan (în arabă: *Banias* (n.e.).

cască o scobitură de o adâncime nemăsurată, plină ochi cu apă stătută, frânghia celui ce cufundă plumbul, ca să dea de fund, dovedindu-se insuficient de lungă. Din temeliile de la exteriorul grotei ţâşnesc nişte izvoare care, după părerea unora, dau naştere Iordanului; dar despre asta vom vorbi mai pe larg altundeva.[4]
4. Chiar şi la Ierihon, între fortăreaţa Cypros[5] şi vechiul palat regal, regele a înălţat clădiri mai arătoase şi mai primitoare, cărora le-a dat numele prietenilor săi (Caesar şi Agrippa). într-un cuvânt, n-a existat un loc de seamă din regatul său care să rămână fără dovezi ale cinstirii lui Caesar. Şi, după ce propriul său teritoriu a fost plin de temple, a răspândit şi în provincie semnele preamăririi lui Caesar, înălţând în numeroase oraşe aşa-numitele Caesaree[6].
5. Dintre oraşele maritime, el 1-a remarcat pe cel ce se numea Turnul lui Straton, aflat pe-atunci în paragină, dar care, datorită poziţiei sale minunate, merita să primească roadele generozităţii sale; ca atare, 1-a reclădit pe de-a-ntregul din pietre albe şi 1-a împodobit cu strălucite palate, dovedind în cea mai înaltă măsură înnăscutul său simţ al măreţiei. De la Dora la Ioppe, faţă de care oraşul este situat la o distanţă egală, litoralul era cu totul lipsit de porturi încât cei ce pluteau de-a lungul coastei feniciene până în Egipt trebuiau să navigheze în largul mării din pricina vântului de miazăzi[7] care, chiar şi la o adiere normală, prin izbirea lor de stâncă, stârnea valuri atât de înalte încât, revenind învolburate, talazurile răvăşeau marea până hăt departe. Dar regele a biruit natura prin cheltuieli mari şi ambiţie, construind un port mai mare ca Pireul[8], care în scobiturile lui avea locuri de ancorare cu apă adâncă.
6. Cu toate că locurile i se împotriveau, regele a înfruntat, totuşi, dificultăţi întâmpinate cu atâta dârzenie încât construcţia trainică a putut să reziste la loviturile valurilor, frumuseţea ei netrădând deloc uriaşa trudă depusa pentru înfăptuirea operei. A stabilit mai întâi mărimea portului după dimensiunile pomenite deja, el a prăvălit apoi în mare la o adâncime de douăzeci de coţi[9] imense blocuri de piatră, majoritatea lor măsurând 50 de picioare în lungime, 9 picioare în înălţime şi 10 picioare în lăţime, unele chiar şi mai mult. După ce

[4] Vezi mai departe *Cartea a treia,* cap. X,paragr. 7, (n.t.).
[5] Probabil cea menţionată în capitolul IX (n.e.).
[6] Deci construcţii înălţate în cinstea lui Caesar (n.t.). *1* Mai exact de sud-vest (n.t.).
[8] Portul oraşului Atena (n.t.).
[9] Un cot iudaic reprezintă aproximativ o jumătate de metru (n.t.).

blocurile au umplut astfel întreaga adâncime, el a înălţat deasupra măriiJ un dig cu o lărgime de 200 de picioare, o sută dintre ele fiind înfiptei în faţă, anume pentru a frânge furia valurilor, de aici şi denumirea dej Prokymfa (Preval); ceea ce mai rămânea din dig a devenit suportul] zidului de piatră care se întindea de-a lungul portului. Acesta era pre- i văzut cu turnuri semeţe, cel mai important şi mai frumos dintre elej fiind denumit Drusium, după fiul vitreg al lui Caesar, Drusus[10].
7. Numeroase bolţi slujeau drept adăpost pentru navigatorii corăbiilor intrate în radă şi în dreptul acestor refugii era o terasă circu-J Iară oferind celor ce debarcau un spaţiu larg pentru plimbări. Intrarea în port era situată la miazănoapte, deoarece pe meleagurile acelea] Boreas[11] este vântul cel mai blând dintre toate. Pe ambele laturi ale] intrării se aflau trei statui uriaşe, ridicate pe coloane: cele situate înj stânga intrării în port erau susţinute de un turn masiv, iar cele din] partea dreaptă, adăstau pe două blocuri de piatră drepte şi legate întrel ele, depăşind înălţimea turnului din faţa lor. Casele din vecinătatea! portului erau aşijderi din piatră albă şi, la distanţă egală una de

alta,! străzile oraşului se îndreptau spre liman. Peste drum de intrarea în] port se înălţa pe o colină un templu al lui Caesar, nespus de frumos şij de mare. El adăpostea o uriaşă statuie a lui Caesar, cu nimic mai pre-1 jos decât cea a lui Zeus din Olympia, din care se inspirase, şi o altăl statuie reprezentând Roma, după modelul Herei din Argos[12]. Herodesi a închinat oraşul provinciei, portul, marinarilor din partea locului, iar j gloria ctitoriei întregi lui Caesar, chemând oraşul după numele său:jj Caesarea.

8. Şi celelalte construcţii: amfiteatrul, teatrul şi piaţa publică — au fost demne de faima celui al cărui nume îl purtau. Regele a institui* apoi şi organizarea unor jocuri cincinale[13], care să fie legate tot de numele lui Caesar. Le-a inaugurat el însuşi în cea de a 192-a Olym-1 piadă[14], oferind premii foarte importante: în aceste jocuri, nu numaii

1° Nero Claudius Drusus (39-9 î. e.n.) era fiul Liviei Drusilla dintr-o căsătorie anterioară celei prin care ea devenise soţia lui Augustus (n.e.).

[11] în tradiţia elină, Vântul de nord-est era renumit pentru asprimea lui, fiind cel ce aducea iarna şi frigul dinspre Tracia, antiteza blândului Zefir sudic (n.e.)

[12] Textul menţionează celebra statuie uriaşă din templul lui Zeus din Olympia, capodopera lui Fidias, şi pe cea din templul Herei (Argolida). Sanctuarul lui Herodes era consacrat lui Augustus şi Romei (n.e.).

[13] Care se repeta la cinci ani o dată (n.e.).

1[4] O Olympiadă avea loc la un interval de patru ani. Numărarea Olympiadelor a început din anul 776 î.e.n. (n.t). Olympiadă invocată de Herodes corespunde anilor 12-8 î.e.n. (n.e.).

învingătorii, ci şi concurenţii clasaţi pe locurile doi şi trei au cunoscut mărinimia lui regală. A reconstruit de asemenea Anthedonul, cetate maritimă distrusă în timpul războiului şi a denumit-o Agrippeum[15]. Şi faţă de acelaşi Agrippa, bunul său prieten, şi-a arătat nemărginitul său devotament, poruncind să i se graveze numele pe poarta unui templu înălţat de el.

9. Şi-a vădit pietatea filială mai mult ca nimeni altul: spre a perpetua amintirea tatălui său, alegând cea mai frumoasă câmpie[16] a regatului său, unde erau fluvii şi pomi fructiferi din abundenţă, el a întemeiat un oraş, căruia i-a dat numele de Antipatris. Mamei sale i-a dedicat o fortăreaţă, ale cărei ziduri le-a înălţat mai sus de Ierihon, pe cât de puternică, pe atât de frumoasă, denumind-o Cypron. Fratelui său Phasael i-a închinat Turnul din Ierusalim, care i-a primit numele, despre forma şi minunata-i construcţie urmând să vorbesc ceva mai târziu[17]. A numit Phasaelis şi un alt oraş fundat de el şi situat în preajma unei văgăuni, situată mai la miazănoapte de Ierihon.

10. După ce a eternizat astfel amintirea rudelor şi prietenilor săi, el s-a îngrijit şi de propria-i posteritate, înălţând pe munţii dinspre Arabia o fortăreaţă pe care a chemat-o după numele său, Herodeion. A numit la fel şi colina în forma unui sân de femeie, ridicată de mâinile oamenilor, la vreo 60 de stadii depărtare de Ierusalim, împodobind-o însă cu mai mult fast. Creştetul colinei era încoronat cu turnuri rotunde, iar teritoriul împrejmuit de ziduri fusese ocupat de palate atât de somptuoase, încât ele îşi revărsau strălucirea nu numai în interior, ci şi prin pereţii exteriori, prin crenelurile şi acoperişurile lor, împodobite cu un lux fără margini. Cu cheltuieli uriaşe şi de la mare depărtare, a adus apă în cantităţi suficiente, construind şi nişte scări cu două sute de trepte de marmură de un alb orbitor. Colina era loarte înaltă, deşi, făurită de mâna omului. La poalele colinei, el a ridicat alte palate, destinate găzduirii suitei şi a prietenilor, astfel încât întreaga aşezare avea înfăţişarea de oraş, cu toată măreţia unui palat.

11. După ce a isprăvit atâtea construcţii, Herodes şi-a arătat regeasca-i dărnicie şi faţă de multe alte oraşe străine. Astfel, a înzestrat Tripolis Damasc şi Ptolemais cu gymnasii[18], Byblos cu un zid de

[15] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XIII, 13, 3, ea se chema Agrippias (n.t.).

[16] Câmpia Saron (n.t.).

[17] Vezi *Cartea a* ***Cincea,*** cap. IV, paragr. 3 (n.t.).

[18] Locul public unde grecii tineri, fără nici un veşmânt pe ei, făceau exerciţiile '°r **gymnastice,** specifice palestrelor (n.e.).

apărare, Berytus şi Tyr cu exedre, portice, temple şi pieţe publice,» Sidon şi Damasc cu teatre, Laodicea de lângă mare[19], cu un apeduct! Ascalon[20] cu băi publice, fântâni costisitoare şi, pe lângă acesteal colonade uimitoare prin perfecţiunea şi dimensiunile lor; unor oraşe le-a dat dumbrăvi sfinte şi pajişti înverzite; multe au primit de la elj teritorii, de parcă ar fi făcut parte din ţara lui. Altora, de pildă celoii din Cos, le-a făcut o donaţie prin care le asigura pentru rolul de gym-j nasiarh[21] nişte venituri fixe şi anuale, scopul urmărit fiind perpetuarea acordării premiilor de concurs. A furnizat cereale

tuturor ce aveau] mare nevoie de ele; rhodienilor le-a dat adesea şi cu diferite ocazia bani să-şi reînzestreze flota şi, atunci când templul închinat de ei lua Apolo Pythianul a fost mistuit de un incendiu, Herodes 1-a reclădit pej cheltuiala lui, făcându-1 şi mai frumos. Mai e nevoie să pomenim! darurile pe care le-a făcut celor din Lycia şi Samos precum şi dărnicia' lui resimţită în întreaga Ionie, de fiecare popor, după nevoile sale» Oare şi Atena, şi Lacedemona. Nicopolis sau Pergamon din Mysia nul sunt ele pline de ofrandele lui Herodes? Şi strada principală a oraşului Antiohia din Siria, care era ocolită din pricina murdăriei sale, nu s-a îngrijit tot el s-o paveze cu marmură şlefuită pe întreaga-i lungime dej 20 de stadii, prevăzând-o şi cu un portic de aceeaşi lungime, drepjl pavăză împotriva ploilor?

12. S-ar zice că aceste daruri priveau îndeosebi fiecare popor] căruia îi fusese adresat; dar cel oferit de el eleenilor reprezintă uni cadou care a bucurat nu numai Grecia toată, ci şi întreaga lume, ori-l unde a pătruns faima Jocurilor olympice. Când a văzut că acestea eraid pe cale de dispariţie din lipsa mijloacelor băneşti, ultima amintire al Greciei vechi fiind ameninţată să piară, el a acceptat nu numai să fie membru al juriului[22] pentru anul olympic care a coincis cu călătoria! lui pe mare la Roma, ci chiar a şi donat pentru viitorime anumitei sume de bani, pentru a perpetua amintirea activităţii sale de judecători de lupte atletice. N-aş mai isprăvi niciodată enumerarea scutirilor de] datorii şi impozite, acordate de el: de pildă, locuitorilor din Phasaelis şi Balanea, precum şi orăşelelor de la graniţă Cilciei le-a redus!

19 Oraş de pe litoralul Mării Mediterane, aparţinând Siriei, el putea fi confundat] cu omonimele sale din Mesopotamia, Frigia ş.a. (n.e.).

[2]" După spusele lui Eusebius, Herodes a văzut lumina zilei la Ascalon (n.e.).

[21] Cetăţean bogat ales să suporte cheltuielile de întreţinere ale gymnasiilor, să] plătească profesorii şi să organizeze jocuri gymnice cu prilejul sărbătorilor. Aceasta costisitoare funcţie onorifică căzuse probabil în desuetudine (n.e.).

[22] în original „agonothet" = organizator sau prezidentul Jocurilor (n.e.).

contribuţiile anuale. Totuşi, adesea, generozitatea lui a fost ţinută în frâu de teama de a nu stârni invidia sau de a fi suspectat de intenţii ambiţionase, întrucât oraşele primeau de la el mai multe binefaceri decât de la propriii lor conducători.

13. Prin exerciţiile sale corporale, el se ridica la înălţimea calităţilor lui spirituale; la vânătoare şi-a arătat mereu destoinicia, în ajutorul lui venind faptul că era un călăreţ iscusit. într-o singură zi, a vânat 40 de sălbăticiuni. Ţara lui avea porci mistreţi din abundenţă, încă şi mai mulţi cerbi şi măgari sălbatici. Ca războinic, nu-1 întrecea nimeni. Până şi la întrecerile gymnice mulţi se temeau de el, văzând la ce distanţă arunca suliţa şi cât de bine nimerea ţinta la tragerea cu arcul. La toate avantajele lui spirituale şi corporale s-a adăugat faptul că era norocos: căci rareori a suferit eşecuri în războaie, iar când a suferit înfrângeri, ele n-au fost din vina lui, ci se datorau fie trădării, fie temerităţii trupelor sale.

CAPITOLUL XXII

1. Dar pentru succesele din viaţa publică soarta 1-a făcut să plătească prin neplăcerile sale din sânul familiei, iar de necazurile pe care le-a întâmpinat se făcea vinovată tocmai femeia nespus de dragă lui. Căci după ce a ajuns la domnie, Herodes şi-a părăsit soţia cu care se însoţise ca simplu particular, o femeie din Ierusalim cu numele de j Doris, căsătorindu-se cu Mariamme, copila lui Alexandru, fiul lui Aristobul: ea a devenit sursa dezbinărilor din casa lui, încă de tim-j puriu, dar mai ales după întoarcerea lui de la Roma. Mai întâi, spre a face hatârul copiilor dăruiţi de Mariamme, el 1-a expulzat din oraş pe I Antipader, fiul pe care îl avusese cu Doris, nepermiţându-i să intre în cetate decât în zilele de sărbătoare. L-a înlăturat apoi pe Hyrcanosj| bunicul soţiei sale, reîntors la el din Parţia, bănuindu-1 de uneltiri rm-1 potriva sa: acesta fusese luat prizonier de Barzaphames atunci cândl invadase Siria, însă consângenii lui de dincolo de Eufrat[1] s-aua milostivit de el şi l-au răscumpărat. Dacă ar fi ascultat avertizările lof.J de a nu se întoarce la Herodes, el nu şi-ar fi pierdut viaţa. Momeala 1 care i-a adus moartea a fost căsătoria nepoatei lui. încrezător în'" această înrudire şi, mai ales, mistuit de dorul de ţară, el s-a reîntors. A stârnit mânia lui Herodes nu pentru faptul că îşi revendica tronul, cil pentru că acesta îi revenea conform legii.

2. Mariamme i-a dăruti lui Herodes cinci copii: două fiice şi trei fii. Dintre băieţi, mezinul a murit la Roma, unde fusese trimis laj învăţătură; ceilalţi doi, fiind mai mari ca el, au

primit o educaţie princiară, datorită nobilei origini a mamei lor precum şi a faptului că se născuseră după urcarea pe tron a tatălui lor. Dar ceea ce l-a stimulat mai mult decât argumentele pomenite mai sus, a fost dragostea luij Herodes faţă de Mariamme, care, de la o zi la alta, îl mistuia şi mai puternic, încât rămânea impasibil la certurile provocate de femeie
adorată. Dar cu cât mai mare era dragostea lui faţă de ea, pe atât mai cumplită era şi ura pe care i-o purta Mariamme. întrucât însă aversiunea ei avea motive temeinice, bazate pe fapte şi certitudinea că era iubită îi garanta libertatea de a vorbi, i-a reproşat deschis ceea ce făcuse bunicului Hyrcanos şi fratelui ei Ionathan. Nici pe ultimul nu-1 cruţase Herodes, cu toate că era încă adolescent: după ce l-a numit Mare Preot la vârsta de 17 ani, l-a ucis imediat ce şi-a ocupat funcţia; şi asta numai pentru că, înfăţişându-se îmbrăcat în veşminte sfinte, la altar, în zi de sărbătoare, mulţimea l-a întâmpinat cu lacrimi în ochi[2], în aceeaşi noapte, tânărul a şi fost expediat la Ierihon, unde nişte gali, potrivit ordinului primit de ei, l-au înecat într-o piscină.

3. De aceste fapte nelegiuite îl învinovăţea Mariamme pe Herodes, adresând grele injurii atât sorei cât şi propriei sale mame. Datorită iubirii care îl subjugase, gura lui rămânea mereu închisă. în schimb femeile au fost cuprinse de-o indignare fără margini şi, spre a stârni cât mai sigur mânia lui Herodes, ele au acuzat-o pe Mariamme de adulter. Printre numeroase minciuni cu aparenţă de adevăr scornite în sprijinul acestei afirmaţii, femeile au învinuit-o îndeosebi pe Mariamme că şi-ar fi trimis portretul în Egipt, lui Antonius şi, în adânca ei depravare, transmiţându-şi de departe farmecele sale unui notoriu afemeiat, desfrânat, oricând înclinat spre brutalităţi. Această ştire, căzută ca un fulger, l-a tulburat adânc pe Herodes, mai ales că iubirea lui pătimaşă îi aţâţa gelozia, dar îl îngrijora deopotrivă cruzimea Cleopatrei, din pricina căruia şi-au aflat sfârşitul şi regele Lysanias[3] şi Malchos arabul. Căci primejdia de care se temea el acum nu era numai perspectiva răpirii soţiei sale, ci şi moartea ce-i pândea propria viaţă.

4. Gata să plece la drum, Herodes şi-a lăsat soţia în grija lui Iosephus, soţul surorii sale Salomeea, care-i era om de încredere şi devotat prin înrudirea lor. Lui îi dăduse în secret sarcina s-o omoare pe Mariamme dacă Antonius îl va ucide la rândul său. Iosephus a destăinuit secretul, nu din rea-voinţă, ci din dorinţa de-a arăta soţiei dragostea ce i-o poartă regele care nu vrea să se despartă de ea nici Prin moarte. Când Herodes s-a întors acasă şi, în timpul îmbrăţişărilor conjugale, a rostit multe jurăminte de iubire şi a asigurat-o că nici o temeie nu-i va lua locul pe care îl ocupă în inima lui, Mariamme i-a

[1] Iudeii din Babilon (n.t.).

- înduioşaţi fiind de înfăţişarea lui (n.t.).

[3] Victimă a trădări Cleopatrei, fiul lui Ptolemeu Menneu, tiranul din Chalkis în Liban şi-a găsit moartea potrivit *Antichităţilor iudaice,* (XV, 4, 1) (n.e.).

răspuns în felul următor: „Fireşte că ţi-ai dovedit marea ta dragoste faţă de mine, prin tainicul ordin pe care l-ai dat lui Iosephus ca eu să fiu ucisă!"

5. Când i-a fost dat să audă taina dezvăluită de gura ei, Herodes nu s-a mai putut stăpâni şi, zicându-şi că Iosephus nu i-ar fi trădat orJ dinul prin flecăreala lui dacă ea nu l-ar fi sedus, a sărit din pat furios şi a alergat prin palatul său în sus şi în jos. Folosind bunul prilej de a calomnia, sora lui, Salomeea a întărit între timp bănuielile sale privii toare la Iosephus. Atunci, cu mintea răvăşită de o gelozie nestrunităj Herodes a dat ordinul ca amândoi să fie executaţi pe loc. Dar delirului devastator i-a urmat numaidecât căinţa şi, de îndată ce furia s-a mal potolit, dragostea a început să-1 înflăcăreze din nou. Atât de puternica era văpaia dorului său încât nici nu-i venea să creadă că Mariammel murise şi, plin de mâhnire, îi vorbea de parcă ar mai fi fost în viaţăJ Apoi, cu trecerea timpului, şi-a dat seama că o pierduse pentru totfl deauna astfel că durerea lui Herodes a fost la fel de intensă ca si iubirea pe care i-o purtase pe când mai trăia încă.

CAPITOLUL XXIII

1. Ura mamei a fost moştenită de fiii ei iar, când aceştia îşi aminteau de nelegiuirea tatălui lor, nu vedeau în el decât un duşman, convingere apărută încă de pe când se aflau pentru studii la Roma şi întărită apoi mai mult după reîntoarcerea în Iudeea. Ajunşi

la vârsta însurătorii, unul s-a căsătorit cu fiica mătuşii lor Salomeea[1], cea care le învinuise mama, celălalt cu fiica regelui Cappadociei, Arhelaos[2], la ura lor adăugându-se atunci libertatea de-a o mărturisi slobod. Cutezanţa lor a oferit calomniatorilor pretextul de-a bârfi, iar unii curteni i-au şi spus regelui tot mai făţiş că amândoi feciorii uneltesc împotriva lui şi că ginerele lui Archelaos, contând pe sprijinul socrului său, se şi pregătea să fugă, ca să-1 acuze pe Herodes în faţa lui Caesar. înrâurit de aceste bârfe, regele 1-a luat fără înconjur pe Antipater, fiul lui Doris, drept o pavăză împotriva propriilor săi feciori, începând să-şi arate preferinţele prin felurite favoruri faţă de el.

2. Cu această schimbare nu s-au împăcat deloc cei doi fraţi: când au văzut că întâietatea o avea Antipater, fiul unei femei de condiţie modestă, cei ce se mândreau cu obârşia lor princiară nu şi-au mai putut stăpâni indignarea, ci şi-au dat frâu liber mâniei la fiecare nouă umilire a lor. Astfel că, de la o zi la alta, ei au căzut tot mai mult în dizgraţia curţii; între timp, Antipater îşi dădea toată strădania prin aceea că îşi măgulea părintele cu multă îndemânare, urzind diferite intrigi împotriva fraţilor săi pe seama cărora răspândea calomnii, unele singur, altele cu concursul prietenilor apropiaţi, încât le-a retezat orice speranţă de a urca pe tron. Căci atât în testamentul lui Herodes, cât şi în ochii mulţimii, era moştenitorul oficial; el a şi fost trimis la Caesar[3] cu pompa şi întreg alaiul, aşa că doar diadema îi mai lipsea ca să fie

[1] Berenike (n.t). [2]Glaphyra(n.t.). 3 Această călătorie la Roma a avut loc în anul 13, î. c. n. (n.e.).

92

93

rege. Treptat a devenit atât de influent încât a adus-o pe mama lui în patul conjugal al Mariammei; şi, folosind împotriva fraţilor săi vitregi două soiuri de arme — a linguşirii şi a defăimării — 1-a determinat pe rege să plănuiască uciderea celor doi fii ai săi.

3. Oricum, Herodes 1-a dus cu sine pe Alexandru la Roma, unde 1-a acuzat în faţa lui Caesar că voia să-şi otrăvească propriul părinte[4]. învinuitul a găsit, chiar şi în această situaţie ingrată, amarnicul prilej de a-şi dezvălui nenorocirile şi, dând peste un judecător mai experimentat decât Antipater şi mai înţelegător decât Herodes, a aruncat un' văl de umbră asupra greşelilor tatălui său, cum se cuvine unui fiu, dar a pus în lumină deplină lipsa de temeinicie a acuzaţiilor false. După ce a arătat deopotrivă nevinovăţia fratelui său, ameninţat de aceleaşi primejdii, el s-a plâns de viclenia lui Antipater şi de discreditarea nemeritată în care a fost împins. De mare folos i-au fost nu numai conştiinţa lui curată, ci şi forţa cuvântului, căci era un orator deosebit de iscusit. Atunci când, în finalul discursului, a afirmat că părintele poate să-şi ucidă fiii dacă vinovăţia lor este dovedită, toţi cei de faţă au fost mişcaţi până la lacrimi; şi Caesar, adânc impresionat, a achitat acuzaţii şi a cerut lui Herodes să se împace pe loc cu ei. Reconcilierea a fost aprobată cu condiţia ca feciorii să asculte întru totul pe tatăl lor şi ca Herodes să decidă singur pe care din ei îl va lăsa moştenitor.

4. După aceea, regele a plecat de la Roma spre casă, doar în aparenţă retrăgându-şi acuzaţiile aduse fiilor săi; în realitate, fără să renunţe definitiv la bănuielile lui. De fapt, era însoţit de Antipater, autorul intrigilor, care, temându-se de mediatorul reconcilierii, se sfia să-şi arate făţiş duşmănia lui. Când corabia lor a atins ţărmul Ciliciei, ei au debarcat la Eleusa[5], unde Archelaos i-a găzduit prieteneşte, mulţumit de salvarea ginerelui său şi foarte bucuros că părţile au ajuns la împăcare. El însuşi scrisese din vreme prietenilor săi de la Roma să-1 ajute pe Alexandru în privinţa procesului. Şi-a condus apoi oaspeţii până la Zephyrion[6], dându-le daruri în valoare de 30 de talanţi.

[4] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XVI, 4, 1 ş.u., Herodes a luat cu el în Italia pe ambii săi fii, pe Alexandru şi Aristobul şi, potrivit aceleiaşi surse (4,1), judecata a avut loc nu la Roma, ci la Aquilea (n.t).

5 Insuliţă lângă coasta ciliciană care slujea drept reşedinţă pentru principii ca-ppadocieni în cea mai mare parte a anului (n.e.).

6 Numele a două promontorii: unul între Soloi şi Anchiale, altul situat lângă Calicadnos (azi capul Zafra) (n.e).

94

5. Reîntors la Ierusalim, Herodes a chemat poporul la o adunare, unde şi-a prezentat tustrei feciorii şi a făcut o expunere a călătoriei sale, exprimându-şi recunoştinţă faţă de Dumnezeu şi nu mai puţin faţă de Caesar, care a pus capăt dihoniei din casa lui şi a dat fiilor săi ceva mai preţios decât domnia, şi anume împăciuirea. în continuare el a spus următoarele: „Mă voi strădui să întăresc această concordie. Căci El a decis ca eu să fiu unicul domnitor în ţara mea şi mi-a dat dreptul să-mi aleg singur moştenitorul; mă călăuzesc după vrerea lui, aşa cum îmi cere propriul interes. Pe aceşti trei fii ai mei îi proclam acum regi şi îl rog pe Dumnezeu să-mi consfinţească alegerea, mai întâi El şi mai apoi s-o faceţi şi voi. Căci ceea ce îi îndreptăţeşte să-mi fie urmaşi este la unul

vârsta, la ceilalţi obârşia lor nobilă. Oricum, regatul are o întindere destul de mare, încât să ajungă la mai mulţi prinţi. Fiilor reuniţi de Caesar şi confirmaţi de tatăl lor vă cer să le daţi cuvenitul respect fără să acordaţi vreunuia onoruri nedrepte sau exagerate, ci numai pe temeiul vârstei fiecăruia. Căci bucuria celui ce-a primit cinstiri mai presus de vârsta lui nu ar fi mai mare decât durerea celui ce a fost desconsiderat. Voi hotărî eu însumi *rudele* şi *prietenii*[1] care vor face parte din anturajul fiecărui prinţ: aceştia vor trebui să-mi garanteze că deplina înţelegere dintre fiii mei va fi menţinută, întrucât eu ştiu prea bine că atât certurile cât şi discordiile sunt pricinuite numai de intrigile urzite de curteni; dacă însă sunt fără cusur, ei întreţin o atmosferă de afecţiune reciprocă. Nu pretind numai de la ei ci şi de la comandanţii din armata mea să-şi caute reazemul lor de acum doar în mine. Nu regalitatea în sine este cea pe care o transmit fiilor mei, ci numai onorurile ce le revin, pentru ca ei să se bucure de desfătările acesteia, în vreme ce eu voi duce, vrând nevrând poverile sale. Cumpănească fiecare la vârsta, traiul pe care îl duc şi evlavia mea: căci nu sunt chiar atât de bătrân încât să-mi pierd nădejdea de-a mai trăi şi nici atât de tributar plăcerilor care doboară îndeobşte oamenii tineri; cât priveşte divinitatea, cred că mă voi bucura de viaţă lungă, de vreme ce am venerat-o întotdeauna[8]. Cel ce va aduce servicii fiilor mei şi contează pe faptul că voi muri curând va fi tras la răspundere de mine pentru aceasta. Nu pentru că aş fi gelos pe nişte făpturi zămislite de mine mă împotrivesc ca ei să primească

[7] La curţile elenistice ale regilor seleucizi se foloseau asemenea titluri de „rude" şi „prieteni", întâlnită mai înainte la persani (n.e.).
8 în privinţa evlaviei sale, lucrurile nu erau în realitate atât de trandafirii, tot ceea ce a întreprins el slujind doar satisfacerii ambiţiei şi setei sale de lux (n.t.).

onoruri prea mari ci pentru că ştiu că linguşirea aceasta înseamnă pen-j tru tineri un imbold spre temeritate. De aceea, dacă toţi cei ce intră în legătură cu ei vor pricepe faptul că numai cei ce sunt de bună credinţă pot primi răsplată din partea mea, pe când cei ce provoacă zâzanie n-' au de aşteptat vreo recompensă pentru răutatea lor nici măcar din partea celor măguliţi de ei, socot că supuşii îmi vor cunoaşte mai bine interesul, de fapt unul şi acelaşi cu al fiilor mei. Căci este spre folosul lor ca eu să deţin puterea aşa cum este spre folosul meu ca ei să convieţuiască paşnic. Aşadar voi, fiii mei dragi, gândiţi-vă mai întâi laţ sacrele legături ale naturii, care până şi la animalele sălbatice garan-J teză iubirea statornică, mai apoi la Caesar, care a realizat împăcarea dintre noi şi, în al treilea rând, la mine, cel ce vă imploră, când an putea să vă şi poruncească: aveţi-vă ca fraţii! Vă dau deci veşminte! regeşti precum şi o curte regală. îl rog pe Dumnezeu ca să fie ocrotii torul hotărârii mele atâta vreme cât rămâneţi uniţi!" După rostiresB acestor vorbe, Herodes îmbrăţişa cu dragoste părintească pe fiecare» dintre fiii săi, împrăştiind poporul, dintre care o parte se ruga pentru înfăptuirea spuselor sale, iar cealaltă parte, avidă de noutăţi, se pre-| făcea că n-a auzit nimic.

CAPITOLUL XXIV

1. Dar când fraţii au plecat, vrajba i-a întovărăşit şi, la despărţire, suspiciunile reciproce erau mai rele decât înainte: Alexandru şi Aristobul erau mâhniţi că i se recunoscuse lui Antipater întâietatea de vârstă, iar Antipater era la rândul lui invidios pe fraţii săi pentru că veneau imediat după dânsul. Dar, întrucât era foarte şiret din fire, el a ştiut să nu-şi divulge tainele şi, cu o perfidie mare, şi-a ascuns ura faţă de fraţii săi; iar aceştia, datorită obârşiei lor nobile, aveau obiceiul să spună pe şleau tot ce simţeau. Mulţi îşi dădeau osteneala să-i aţâţe, dar şi mai mulţi dintre prietenii lui Antipater s-au infiltrat în cercul lor, ca să-i spioneze din apropierea imediată. Aşa că fiecare cuvânt rostit de Alexandru ajungea numaidecât la Antipater, şi de la Antipater, amplificat cu adaosuri, la urechea lui Herodes. Astfel, chiar şi când făcea afirmaţii nevinovate, tânărul nu era scutit de bănuieli şi orice spusă a lui era deformată pentru a face loc calomniei vinovate. Dacă era mai slobod la gură, până şi lucrurile mărunte căpătau proporţii uriaşe. Antipater îşi trimitea mereu pe ascuns oamenii care să-1 aţâţe pe Alexandru pentru ca minciuna să nu fie fără un oarecare suport real. Dacă numai o fărâmă din ceea ce se colporta părea adevărată, cu atât mai mult era acceptat restul. Prietenii săi de nădejde erau fie de o discreţie înnăscută, fie cumpăraţi cu ajutorul darurilor, astfel încât ei nu divulgau nimic din ceea ce trebuia tăinuit; nu greşeai prea mult dacă numeai viaţa lui Antipater un mister al infamiei. Prin mituire sau prin viclene măguliri cu care punea

totul la cale, el a făcut din cei aflaţi în directă legătură cu Alexandru nişte trădători care transmiteau tot ce se vorbea ori se întâmpla la curtea lui. înscenând minuţios orice detaliu, ca un bun actor, el îşi deschidea cu dibăcie căile care călăuzeau calomniile până la urechile lui Herodes şi lăsa pe alţii să le răspândească în vreme ce el adopta masca fratelui iubitor. Când sosea vreo veste defavorabilă lui Alexandru, el ştia să-şi
97
joace bine rolul: Antipater lua mai întâi în derâdere cele transmise, ca mai apoi, treptat-treptat, să le facă verosimile, stârnind astfel nemulţumirea regelui. Totul trebuia să aducă a complot, spre a da impresia că Alexandru plănuieşte asasinarea tatălui său; nimic nu adeverea mai bine calomniile îndreptate împortiva lui Alexandru decât apariţia lui Antipater în postura de apărător.
2. Toate acestea îl întărâtau pe Herodes şi pe cât restrângea de la o zi la alta dragostea lui faţă de tinerii prinţi, pe atât de mult o revărsa numai asupra lui Antipater. Aceeaşi cotitură o făceau şi curtenii, unii • din proprie iniţiativă, alţii la comandă, precum Ptolemeu[1], cel mai bun prieten al regelui, fraţii lui[2] şi întreaga-i familie. Căci Antipater însemna totul şi, spre marea amărăciune a lui Alexandru, mai presus de toate era mama lui Antipater, iar ea se arăta mai rea decât o maşteră în sfaturile pe care le dădea doar împotriva prinţilor, urându-i j pe copiii reginei mai mult decât pe nişte fii vitregi. Antipater era adu-] lat de toţi pentru strălucitele sale perspective, în vreme ce fiecare i întorcea spatele celor doi fraţi, potrivit ordinului regal, care interzicea I favoriţilor să întreţină relaţii cu ei sau să le acorde cea mai mică j importanţă. Nu numai prietenii aflaţi în interiorul regatului, ci şi cei din afara lui nu aveau de ce să fie speriaţi, căci nici un alt rege nu mai primise de la Caesar dreptul acordat lui Herodes de a cere extrădarea I vreunuia dintre supuşii săi fugari, chiar şi de către oraşele care nu se 1 aflau sub autoritatea lui. Tinerii prinţi erau străni de învinuirile care li I se aduceau şi, datorită ignoranţei, cădeau tot mai mult în mreaja aces- I tora, deoarece tatăl lor nu le făcuse niciodată reproşuri deschise. Puţin 1 câte puţin, ei şi-au dat seama de starea lucrurilor după răceala cu care I îi primea tatăl lor şi după izbucnirile tot mai furioase datorate unor I situaţii neplăcute. între timp, Antipater i-a făcut să devină ostili I prinţilor pe unchiul lor Pheroras, ca şi pe mătuşa Salomeea, pe care o trata de parcă ar fi fost soţia lui, întreţinând conversaţii foarte strânse şi aţâţând-o împotriva lor. Duşmănia ei era provocată de Glaphyra-[3],]

[1] Acest ministru al lui Herodes este unul şi acelaşi cu cel menţionat alături de Sapphinius, prietenul său din Rhodos (n.e.).
[2] Mai corect ar fi „fratele", întrucât, dintre fraţii lui Herodes, unul singur mai era în viaţă: Pheroras (n.t.).
[3] Fiica lui Archelaos Sisines, ultimul rege al Cappadociei elenistice (36 î.e.n, — 17 e.n.). Regele macedonean omonim (Archelaos I) din dinastia Argeazilor este un străbun al lui Alexandru cel Mare. Mama Glaphyrei provenea din casa regală armeană (n.e.).

98
soţia lui Alexandru, care nu contenea să se laude cu obârşia ei aleasă, de unde decurgea că toate femeile de la curte trebuiau să i se supună, întrucât din partea tatălui, se trăgea din Temenos[4], iar din partea mamei, cobora din Darius, fiul lui Hystaspes. Ea o batjocorea mereu pe sora lui Herodes pentru originea ei modestă, precum şi pe soţiile acestuia, susţinând că regele se căsătorise cu ele pentru frumuseţea corporală, nicidecum pentru stirpea lor nobilă. într-adevăr, Herodes avea numeroase soţii, fiindcă datina strămoşească îngăduia iudeilor să aibă mai multe neveste, iar regele îşi găsea plăcerea în asta. Toate aceste femei îl urau pe Alexandru doar pentru trufia Glaphyrei şi pentru jignirile aduse de ea.
3. Dar şi Aristobul şi-a atras asupra lui mânia soacrei sale, Salomeea, şi aşa înfuriată deja de calomniile Glaphyrei, căci el reproşa întruna soţiei sale originea ei inferioară, plângându-se de faptul că el şi-a luat de nevastă o femeie din popor, în vreme ce fratele său se căsătorise cu o fiică de rege: cu lacrimi în ochi, ea a povestit toate acestea mamei sale, Salomeea, mai adăugă că cei din grupul lui Alexandru ameninţă că, dacă ar deţine ei puterea, mamele celorlalţi fraţi s-ar vedea trimise la războiul de ţesut, alături de sclave, iar pe fraţii lor i-ar face scribi ai satelor, anume ca să ia în derâdere educaţia pe care, chipurile, o primiseră. Auzind una ca asta, Salomeea n-a mai putut să-şi stăpânească mânia şi i-a comunicat totul lui Herodes. Era o martoră demnă de toată încrederea căci vorbea deschis împotriva propriului ginere. La dezlănţuirea furiei regale a contribuit o nouă calomnie: ajunsese la urechile regelui vestea că fiii Mariammei ros-tesc ades numele mamei lor cu lacrimi în ochi şi cu blesteme pe buze şi de fiecare dată, când tatăl lor dăruie câte o rochie de-a Mariammei uneia dintre tinerele femei cu care

Herodes s-a căsătorit mai târziu, cutează să amenințe că, în locul hainelor regeşti, ele vor fi nevoite să poarte veşmintele pocăinţei ţesute din păr de capră.
4. Chiar dacă atitudinea trufaşă a tinerilor stârnea neliniştea lui Herodes, acesta nu-şi pierduse totuşi nădejdea că-i va aduce pe căi mai bune. I-a chemat aşadar la el, căci tocmai pleca într-o călătorie pe mare la Roma, şi le-a adresat niscaiva ameninţări, ca rege, precum şi numeroase mustrări, ca părinte; i-a îndemnat să-şi iubească fraţii, promiţându-le iertarea greşelilor comise până în prezent, dacă se vor îndrepta în viitor. Amândoi au respins însă învinuirile ce li s-au adus declarându-le palavre mincinoase şi au promis să se dezvinovăţească
[4] Rege mitic din Argos (n.t.)- Trecea drept strămoşul lui Archelaos I (n.e.).

prin faptele lor. La rândul său, regele ar trebui să pună capăt bârfelor şi să nu mai fie atât de credul, întrucât se vor găsi totdeauna inşi gata să le aducă învinuiri neîntemeiate, atâta vreme cât cineva le dă crezare.
5. Prin asemenea cuvinte, ei şi-au înduplecat lesne părintele şi astfel au îndepărtat într-adevăr primejdia pentru moment, dar îşi priveau viitorul nu fără îngrijorare. Căci între timp ei aflaseră că Salomeea îi duşmăneşte, aşijderi unchiul lor Pheroras. Ambii erau influenţi şi primejdioşi, mai ales Pheroras: acesta împărţea cu Herodes prerogativele regale, cu excepţia diademei, încasa 100 de talanţi de pe urma proprietăţilor sale şi beneficia de venitul întregului teritoriu de dincolo de Iordan, primit în dar de la fratele său. Acesta îl numise Tetrarh[5], cu aprobarea lui Caesar şi-1 socotise demn de o căsătorie princiară, dându-i de nevastă pe sora propriei sale soţii. După moartea acesteia, Herodes îşi logodise fratele cu fiica lui cea mai mare, asi-gurându-i o zestre de 300 de talanţi. Dar Pheroras, îndrăgostit de o sclavă, a refuzat să se căsătorească cu prinţesa. Mâniat de această faptă, Herodes şi-a căsătorit fiica cu unul dintre nepoţii săi[6] care mai târziu a murit în războiul cu părţii. După câtăva vreme, lui Herodes i-a trecut supărarea, arătându-se îngăduitor cu boala lui de dragoste.
6. încă mai demult, pe când mai trăia încă regina[7], asupra lui Pheroras planase acuzaţia unei tentative de otrăvire a regelui. Acum însă denunţurile se strânseseră cu nemiluita, astfel că, oricât de mult şi-ar fi iubit fratele, Herodes a fost nevoit să dea crezare zvonurilor, fiind cuprins de teamă. După ce a supus torturilor pe mulţi dintre cei suspectaţi că ştiu ceva, la sfârşit a venit şi rândul prietenilor lui Pheroras. Dintre aceştia, n-a recunoscut nimeni existenţa vreunui | complot, s-a aflat însă că Pheroras se pregătea să fugă la părţi, luându-şi iubita cu el, şi că la proiectata lui fugă uneltise Costobar[8], soţul I Salomeei, cel cu care fusese căsătorită de către rege, după executarea primului ei soţ[9], datorită adulterului. Nici măcar Salomeea nu era scutită de acuzaţii: fratele ei Pheroras o învinuia că făcuse o învioală de
5 Numirea a avut loc în anul 20 î.e.n. (n.e.).
[6] Unul dintre fiii lui Phasael (vezi *Antichităţi iudaice,* XVI, 7, 3) (n.t.).
[7] Aluzie la Mariamme, care, după toate aparenţele, a fost singura dintre soţiile lui Herodes distinsă cu acest titlu (n.t.).
8 Acest idumean va fi şi el executat de către Herodes (25-24 î.e.n.) fiindcă adăpostise în casa lui nişte rude îndepărtate ale Haşmoneilor (n.e.).
9 Vezi Flavius Iosephus, *Cartea întâi,* cap. XXII, paragr. 4 şi 5 (n.t.).
căsătorie[10] cu Syllaeus, care guverna Arabia în numele regelui său Obaida, cel mai înverşunat duşman al lui Herodes. Deşi toate acuzaţiile aduse de Pheroras au fost dovedite, ea a fost iertată şi regele 1-a absolvit şi pe Pheroras de toate abaterile săvârşite[11].
7. Astfel furtuna care zgâlţâia casa lui Herodes s-a adunat şi s-a abătut în întregime deasupra creştetului lui Alexandru. Regele avea trei eunuci pe care îi preţuia din cale-afară, după cum reieşea din îndatoririle lor: unul era însărcinat să-i toarne vin în pahar, altul să-1 servească la masă, iar al treilea îl slujea la culcare, dormind în odaia regelui. Alexandru i-a ademenit pe tustrei prin daruri bogate, făcând din ei obiectul voluptăţii sale. Cum a aflat de isprava asta, Herodes i-a supus unei anchete chinuitoare pe tustrei: ei au recunoscut că avuseseră relaţii amoroase cu Alexandru, dar au dezvăluit şi felul cum au fost seduşi prin făgăduieli şi cum au fost înşelaţi de Alexandru, care le-a spus că nu trebuie să mai spere nimic de la Herodes, moşneag fără ruşine, vopsindu-şi părul numai pentru ca să pară tânăr. E spre interesul lor să ţină mai degrabă la dânsul, care va moşteni tronul chiar şi în pofida voinţei tatălui său şi în scurtă vreme se va răzbuna pe duşmanii săi, făcându-şi fericiţi prietenii şi, înaintea tuturor, pe ei înşişi. Au mai adăugat că de pe acum oamenii de vază umblă după favoarea lui Alexandru, comandanţii

de oşti şi cei cu grade mari întâlnindu-se pe ascuns cu el.
8. Aceste destăinuiri l-au speriat pe Herodes atât de mult încât nici n-a cutezat pentru moment să le facă cunoscute; a trimis în schimb, zi şi noapte, spioni, cerându-le să-1 informeze despre tot ce se întâmpla şi, oricine îi dădea de bănuit, era trimis fără întârziere la moarte. Palatul era năpădit de o nelegiuire fără margini. Fiecare scornea calomnii dictate de ura şi duşmăia lui şi mulţi erau cei ce abuzau de furia ucigătoare a regelui în dauna potrivnicilor proprii. Orice minciună era crezută imediat, iar pedepsele erau mai prompte decât acuzaţiile false. Unul care de-abia devenise acuzator ajungea să fie imediat acuzat la rândul său, fiind dus la execuţie împreună cu cel condamnat din vina lui. Cercetările amănunţite erau înlăturate, căci era vorba de grija regelui pentru propria lui viaţă. Atât de amarnică era îndârjirea lui încât nu mai vedea cu ochi buni nici pe cei mai presus de orice vinovăţie, purtându-se brutal chiar şi cu prietenii
1° Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XVI, 7, 6, această căsătorie nu s-a perfectat deoarece Syllaeus a refuzat să treacă la iudaism (n.t.).
l[1] Vezi în special *Antichităţile iudaice,* XVI, 7, 3 — 7.6. Acuzaţia adusă aici lui Pheroras va fi tratată în următorul capitol încă o dată, mai pe larg (n.t.).
100
101
apropiaţi. Multora le-a interzis accesul în palat, iar pe cei până la care mâna lui nu era în stare să ajungă, căuta să-i lovească cu vorbe grele. Pentru a împovăra situaţia şi aşa dificilă a lui Alexandru, Antipater şi-a grupat rudele într-o trupă compactă, împroşcându-şi adversarul cu toate calomniile posibile. Minciunile şi intrigile urzite de Antipater şi de acoliţii săi ajunseseră să-1 sperie pe rege în aşa măsură încât i se] părea că-1 vede mereu în faţa sa pe Alexandru cu sabia îndreptată împotriva lui. De aceea a ordonat grabnica arestare a lui Alexandru, apoi a trecut la torturarea prietenilor săi. Cei mai mulţi au murit fără să sufle o vorbă nedictată de conştiinţa lor curată. Cei care, datorită torturilor, au recurs la minciuni, au susţinut că Alexandru împreună cu fratele său Aristobul plănuiesc să curme viaţa regelui, aşteptând doar prilejul de a-1 asasina la o vânătoare, pentru ca apoi să fugă la Roma. Acestor mărturisiri neverosimile şi smulse sub ameninţarea cu moartea, prin torturi, regele le-a dat crezare, mângâindu-se singur cu | întemniţarea fiului său, pe care n-o socotea drept o măsură dreaptă.

CAPITOLUL XXV
102

1. Când Alexandru a priceput că e cu neputinţă să schimbe convingerea tatălui său, s-a decis să înfrunte primejdia făţiş: a scris patru cărţi îndreptate împotriva inamicilor săi, unde şi-a recunoscut criminala tentativă de atentat, dar a demascat complicitatea celor mai mulţi dintre ei, îndeosebi a lui Pheroras şi a Salomeei. Acesta s-a strecurat noaptea în odaia lui de dormit, silindu-1 să se culce cu ea. Cărţile sale pline de învinuiri aduse unor persoane influente au încăput pe mâinile regelui. A venit degrabă în Iudeea Archelaos, îngrijorat de soarta ginerelui şi a fiicei sale. El le-a adus un ajutor bine cumpănit şi, prin viclenia lui, a reuşit să înlăture primejdioasa mânie a regelui. De-abia sosit la Herodes, el i-a spus cu glas tare: „Unde este ginerele meu nelegiuit? Unde pot să dau cu ochii de capul ucigaşului de tată, ca să-1 zdrobesc cu mâinile mele? Şi fiicei mele o să-i hărăzesc soarta bunului ei soţ; căci, deşi n-a participat la atentatul său, ea s-a întinat prin legătura ei matrimonială cu un astfel de bărbat. Mă uimeşte răbdarea de care dai dovadă tu, cel pândit de capcane, precum şi faptul că Alexandru mai trăieşte încă. Când am plecat din Cappadocia, să ajung degrabă aici, mi s-a părut firesc să-1 găsesc deja executat pe Alexandru şi, împreună cu tine, s-o trag la răspundere pe fiica mea, pe care i-am dat-o de soţie din respect faţă de rangul tău înalt. Acum va trebui să hotărâm pentru amândoi. Iar dacă tu te vei dovedi un părinte prea inimos pentru a-şi pedepsi fiul care a urmărit să-ţi curme viaţa, va trebui să ne împrumutăm unul altuia mâinile şi întâiul să preia furia celui de al doilea!"

2. Prin vacarmul cuvintelor sale, a reuşit să câştige încrederea regelui, cu toate că la început el s-a arătat destul de reţinut. Herodes i-a dat lui Archelaos să citească cărţile scrise de Alexandru, par-curgându-le împreună conţinutul, spre a poposi atent la fiecare capitol în parte. De această ocazie s-a folosit pentru reuşita stratagemei sale
103
Archelaos şi, puţin câte puţin, a strămutat întreaga vină asupra persoanelor menţionate în carte, cu precădere asupra lui Pheroras. De îndată ce a constatat că regele îi dădea crezare, el a spus: „Trebuie să cercetăm cu atenţie: nu cumva tânărul este prada căzută în capcanele întinse de aceşti ticăloşi, tu nefiind deloc prada râvnită de tânăr? Căci nu văd nici un motiv care l-ar fi mânat spre o crimă atât de abjectă, deoarece el se bucura deja de onoruri regeşti, sperând să devină moştenitorul tronului, în afară de cazul când ar fi existat nişte indivizi gata să îndrume spre rău nechibzuinţa lui tinerească. Mai apar şi asemenea mişei în stare să sucească nu numai tinerilor capul, ci chiar şi vârstnicilor, ducând de râpă atât familii pline de strălucire, cât şi regate întregi"!
3. Aceste cuvântări l-au înduplecat pe Herodes şi, pe măsură ce furia lui împotriva lui Alexandru scădea treptat, în aceeaşi măsură sporea indignarea lui împotriva lui Pheroras, căci el era subiectul predilect al celor patru cărţi. Când Pheroras şi-a dat seama de brusca schimbare a atitudinii regelui faţă de el, precum şi de puternica influenţă exercitată de prietenia lui Archelaos, a conchis că nu se poate salva pe căi cinstite, recurgând la mijloace mai puţin onorabile. Fără a se mai sinchisi de Alexandru, el s-a dus să ceară protecţia lui Archelaos. Acesta i-a explicat că nu vede cum ar putea să ceară îndurare pentru un om împovărat de acuzaţii atât de grave, din cari rezultă limpede că a complotat împotriva regelui său, fiind neîndoiel nic vinovat şi de nenorocirile abătute acum asupra tânărului prinţ. Ce mult — a mai spus el — dacă vrea să renunţe la vicleşuguri şi la tăgă duirea faptelor, şi să recunoască toate nelegiuirile care i se impută venind să ceară iertare lui Herodes, cu deplină încredere în dragoste; sa frăţească: în acest caz, el şi-ar da toată osteneala să-1 ajute.
4. Pheroras a acceptat această propunere şi, ca să inspire cât mai multă compasiune, şi-a pus veşminte negre şi cu ochii scăldaţi în lacrimi, s-a aruncat la picioarele lui Herodes, aşa cum mai făcuse în atâtea rânduri; 1-a rugat să-1 ierte, recunoscând că este un nelegiuit şi că a făptuit toate infamiile de care era învinuit, dar a deplâns rătăcirea minţii sale precum şi nebunia pricinuită de dragostea lui pentru o femeie[1]. După ce 1-a făcut pe Pheroras să devină şi acuzator şi martor împotriva propriei sale persoane, Archelaos a intervenit în favoarea lui şi s-a străduit să potolească mânia lui Herodes, slujindu-se de exemple oferite chiar de familia lui: şi el a îndurat necazuri şi mai

mari provocate de fratele său punând legile naturii mai presus de răzbunare. Căci la unele regate, ca şi la oamenii corpolenţi există mereu o excrescenţă gata să se inflameze datorită greutăţii pe care o suportă, dar ea nu trebuie extirpată, ci tratată cu leacuri liniştitoare.
5. Prin multe intervenţii asemănătoare, Archelaos a izbutit să-1 facă pe Herodes mai indulgent cu Pheroras: în schimb el a persistat aparent în indignarea sa împotriva lui Alexandru şi a spus chiar că vrea s-o despartă pe fiica sa de dânsul şi s-o ia acasă, mergând până acolo încât 1-a silit pe Herodes să intervină în favoarea tânărului, şi să-1 roage s-o redea pe Glaphyra în căsătorie lui Alexandru. Cu un aer de sinceritate deplină, Archelaos s-a prefăcut că-i îngăduie să-i mărite fiica cu oricare alt bărbat în afară de Alexandru: căci el dorea mai înainte de toate să se menţină relaţiile dintre el şi Herodes stabilite prin legături matrimoniale. Regele 1-a asigurat că-şi va primi fiul ca pe un dar al lui Archelaos dacă va accepta să nu desfacă această căsătorie întrucât pe de o parte soţii au deja copii împreună, pe de altă parte tânărul prinţ îşi iubeşte foarte mult soţia: dacă rămân împreună şi de-acum încolo, ea va fi pentru el leacul împotriva greşelilor deja comise; dacă însă ea va fi smulsă, atunci el ar putea ajunge în culmea disperării, căci acolo unde sufletul este desfătat de bucurii casnice, impetuozitatea tinerească se domoleşte. Nu fără a opune rezistenţă, Archelaos s-a lăsat în sfârşit înduplecat şi s-a împăcat cu Alexandru, împăcând totodată şi pe tânăr cu părintele său. A mai adăugat că, oricum, prinţul trebuie să plece la Roma, ca să aibă o întrevedere cu Caesar, căruia el îi trimisese o scrisoare, relatându-i tot ce s-a întâmplat.
6. Astfel a izbutit stratagema prin care Archelaos şi-a scăpat ginerele de primejdie şi timpul rămas după împăcare a fost umplut cu ospeţe şi vesele petreceri amicale. La

plecarea lui Archelaos, Herodes i-a adus în dar 70 de talanţi, un tron de aur încrustat cu pietre preţioase, câţiva eunuci şi o concubină ce se numea Pannychis; pe prietenii din suita lui Archelaos i-a onorat aşijderea potrivit rangului lor. De asemenea, şi rudele lui Herodes, la porunca acestuia, i-au oferit bogate daruri lui Archelaos. Apoi el a fost însoţit până la Antiohia de către Herodes si nobilii tării.

[1] Sclava menţionată în cap. XXIV, paragr. 5 (n.t.).

CAPITOLUL XXVI

1. Puţin mai târziu a poposit în Iudeea un bărbat mult mai iscusit în vicleşuguri decât Archelaos, care nu numai că a zădărnicit împăcarea obţinută de el în favoarea lui Alexandru, dar a adus şi sfârşitul prinţului. Era un lecedemonian cu numele de Eurycles[1], pe care lăcomia lui de bani îl făcuse să se infiltreze în regatul iudeu, căci Grecia nu mai putea să îndure mania lui de risipă. Lui Herodes i-a adus nişte daruri extraordinare, ca momeală pentru a obţine ceea ce urmărea el să vâneze, primind în schimbul lor cadouri mult mai valoroase decât cele aduse de el. Fără a se mulţumi cu aceste daruri curate, el socotea că trebuie să cumpere favoarea suveranului cu preţul sângelui vărsat. L-a prins în mrejele sale prin linguşeli, cuvinte bine ticluite şi laude făţarnice la adresa lui. A întrezărit repede caracterul lui Herodes şi, prin spusele sale făcând totul ca să-i fie pe plac, a devenit unul din prietenii lui cei mai apropiaţi: căci şi regele şi toţi curtenii lui arătau bucuroşi cea mai înaltă consideraţie spartanului de dragul patriei sale[2].

2. Când acest om a aflat metehnele casei regale, adică dihonia dintre fraţi şi atitudinea diferită a părintelui lor faţă de fiecare în parte, Eurycles a acceptat mai întâi ospitalitatea lui Antipater, apoi a simulat amiciţia lui faţă de Alexandru, făcând să treacă în chip mincinos drept un vechi tovarăş al lui Archelaos. Din aceste motive, el a fost primit ca un prieten de nădejde pe care Alexandru l-a prezentat numaidecât fratelui său Aristobul. Versat în toate rolurile, reuşind să fie pe placul fiecăruia într-un anume fel, de preferinţă însă, el a fost mer-

[1] C. Iulius Eurycles a luptat împotriva lui Antonius alături de Caesar, care i-a încredinţat cârmuirea Spartei sale natale (n.e.).

[2] Iudeii au întreţinut în repetate rânduri legături de prietenie cu lacedemonienii (vezi *Antichităţi iudaice,* XII, 4, 10, XIII, 5, 8 (n.t.).

cenarul lui Antipater şi trădătorului lui Alexandru. Primului îi reproşa faptul că, fiind cel mai vârstnic dintre prinţi, nu se sinchiseşte de cei care îi întind curse, ca să-i năruie speranţele de domnie; celuilalt îi obiecta că, deşi este fiul unei regine şi soţul unei fiice de rege, admite ca feciorul unei femei din popor să ajungă moştenitorul tronului, mai ales că, datorită lui Archelaos, are spatele pe deplin asigurat. Deoarece Eurycles îl minţise că ar fi prietenul lui Archelaos, tânărul prinţ l-a socotit drept sfetnic demn de încredere: aşadar, fără nici un ocol, şi-a revărsat la sânul lui ura ce i-o purta lui Antipater, spunându-i chiar că, de vreme ce i-a ucis mama, nu-i de mirare ca Herodes, să-i despoaie fiii şi de regatul care fusese al ei. Eurycles a întâmpinat aceste vorbe simulând mila şi regretul său profund. După ce l-a ademenit cu perfidie şi pe Aritobul să formuleze plângeri asemănătoare, prinzând în laţ pe cei doi fraţi prin învinuiri aduse tatălui lor, el s-a grăbit să-i împărtăşească lui Antipater secretele sale. A adăugat de la sine o născocită ştire despre complotul urzit de cei doi fraţi, urmărind uciderea mişelească a tatălui lor şi nu le mai rămânea decât să se năpustească asupra lui cu sabia trasă din teacă. Pentru aceste dezvăluiri el era răsplătit cu mari sume de bani şi l-a lăudat pe Antipater înaintea lui Herodes. în cele din urmă punând la cale făţiş, pentru aşteptatul său câştig, pieirea lui Aristobul şi Alexandru, le-a devenit acuzator în faţa tatălui lor. După scurtă vreme, s-a dus să-1 întâlnească pe Herodes, căruia i-a spus că vine să-i salveze viaţa în schimbul binefacerilor de care s-a bucurat din partea lui, redându-i lumuna zilei pentru ospitalitatea acordată. De multă vreme a fost ascuţită sabia hărăzită lui iar mâna dreaptă a lui Alexandru este gata să-1 lovească: el însuşi întârziase executarea loviturii, prefăcându-se că se asociază cu un tovarăş la complot. Alexandru i-a spus că Herodes nu s-a mulţumit să domnească într-o ţară care nu-i aparţinea şi, după uciderea reginei, i-a prădat regatul, ci a ales ca moştenitor al tronului pe un bastard, transmiţând blestematului de Antipater coroana bunicului lor. Va lua asupra lui răzbunarea umbrelor lui Hyrcanos şi Mariamme; căci nu se cuvine să preia

domnia din mâna unui asemenea tată fără vărsare de sânge. De fapt nu trecea nici o zi fără ca Alexandru să nu fie hărţuit, fără ca fiecare din vorbele rostite de el să nu fie răstălmăcite: dacă venea cumva vorba de originea aleasă a altor oameni, el era umilit fără motiv de Herodes care îi zicea: „Doar Alexandru este de viţă nobilă şi de aceea îşi dispreţuieşte tatăl pentru că se trage dintr-o familie de rând!" La vânătoare, tăcerea lui era interpretată drept o ofensă; dacă aduce altcuiva o laudă, acela se credea
107
luat în derâdere. în orice ocazie îl repezea cu brutalitate Herodes, care era afectuos numai cu Antipater. De aceea ar prefera să moară dacă atentatul împotriva lui Herodes ar da greş; dacă tatăl va muri asasinat, şi el îşi va căuta salvarea, mai întâi la socrul său Archelaos, unde va găsi lesne refugiul, apoi la Caesar, care până acum n-a cunoscut adevăratul caracter al lui Herodes. De astă dată nu va mai sta în faţa lui Caesar, ca data trecută, tremurând la vederea tatălui său şi nu se va mărgini la acuzaţiile care i se aduc personal; ci mai întâi va scoate la lumina zilei mizeria poporului căruia impozitele i-au stors până şi mă-duva din oase; apoi va arăta în ce fel de orgii şi destrăbălări sunt risipiţi banii pătaţi cu sânge nevinovat, ce fel de oameni s-au îmbogăţit din avuţia cetăţenilor şi în ce scop şi în favoarea cui erau oferite în dar oraşe întregi; la urmă va pune să se cerceteze trista soartă a bunicului[3] şi a mamei sale şi va da în vileag toate fărădelegile comise de cârmuirea actuală, îndoindu-se foarte mult că el va mai fi j atunci înfierat ca ucigaş de tată!

3. După ce a terminat să înşire monstruoase scorneli puse pe , seama lui Alexandru, Eurycles 1-a copleşit cu laude pe Antipater; el era singurul care îşi iubea părintele şi doar datorită lui complotul nu avusese pentru acum sorţi de izbândă. Herodes, care nu apucase să-şffl redobândească întregul calm de pe urma necazurilor anterioare, a fostl cuprins de o furie cumplită. Atunci Antipater s-a folosit de ocazia '] prielnică şi a născocit încă odată acuzatori împotriva fraţilor săi, care au susţinut că aceştia au tainice întâlniri cu Iucundus şi Tyrannus, doi S foşti ofiţeri din cavaleria regală, care tocmai fuseseră eliberaţi dini funcţia lor datorită unor intrigi care au displăcut. Aceste veşti au sporit şi mai mult indignarea lui Herodes care i-a supus pe amândoi! unor torturi. Ei n-au recunoscut nimic din ceea ce li se imputa pe ne-« drept; dar a fost adusă ca mărturie o scrisoare a lui Alexandru către I comandantul fortăreţii Alexandreion[4], prin care îi cerea să-1 adă-1 postească în cetate împreună cu fratele său Aristobulos, după] asasinarea tatălui lor, punându-le la dispoziţie armele şi celelalte mijloace de apărare. Alexandru a declarat că această scrisoare este plastografie realizată de Diophantos. Acest Diophantos era secretar . regelui, lipsit de scrupule şi abil în imitarea scrierii oricui; dovedindu-î că mai săvârşise numeroase asemenea falsificări, el a fost executat i cele din urmă pentru acest soi de delict. Când Herodes 1-a supus toi

[3] în realitate, străbunicul, căci Hyrcanos era bunicul mamei sale (n.e.).

[4] Vezi *Antichităţi iudaice,* XVI, IO, 4 (n.t.).

turilor şi pe comandantul fortăreţei, n-a reuşit să smulgă de la el nici o mărturisire privitoare la învinuirea care i se aducea.

4. Dar, cu toate că dovezile culese erau şubrede, regele şi-a pus feciorii sub supraveghere strictă, fără să-i înlănţuiască deocamdată. Dar pe Eurycles, care abătuse prăpădul asupra casei sale şi era năs-cocitorul odioasei înscenări, 1-a numit salvatorul şi binefăcătorul său, dăruindu-i 50 de talanţi. Fără să mai aştepte ca nelegiurirea lui să iasă la iveală, el a fugit în Cappadocia, unde a cutezat să susţină că îl împăcase pe Herodes cu Alexandru, obţinând astfel bani şi de la Archelaos. Apoi a plecat în Grecia, unde şi-a folosit avuţia agonisită prin necinste tot pentru scopuri nelegiuite. Reclamat în două rânduri la Caesar că stârnise răzmeriţe în întreaga Ahaie şi jefuise cetăţile, a fost în sfârşit trimis în exil. Astfel şi-a ispăşit el fărădelegile comise faţă de Alexandru şi Aristobul.

5. Merită să contrapunem atitudinii acestui spartant pe cea a lui Euarestos Cosianul[5]. El era unul din cei mai buni prieteni ai lui Alexandru, sosind în Iudeea cam în acelaşi timp cu Eurycles. Când regele 1-a anchetat cu privire la nelegiuirile atribuite lui Alexandru de Eurycles, el a spus sub pecetea jurământului că nu aflase nimic din ceea ce se punea pe seama prinţilor. Dar această mărturie a lui Euarestos n-a ajutat cu nimic acestor nefericiţi, căci Herodes nu-şi pleca urechea decât la zvonurile răutăcioase şi, ca să te ia cumva în seamă, trebuia să creadă în aceleaşi lucruri şi să se înfurie împreună cu el.

[5] Locuitor din **insula** Cos **(n.t.).** în lista preoţilor lui Apolo **din Halasantt** figurează în anul 12 î.e.n. numele

lui Gallus Iulius Euaretanus (n.e.). ;.ij>/',i **vnr..:** \ <■.
109
CAPITOLUL XXVII
1. Cea care a aţâţat cruzimea lui Herodes împotriva fiilor săi a fost Salomeea. Ca s-o atragă în mreaja primejdiilor care îl păşteau pe cea care îi era soacră, şi mătuşă, Aristobul i-a trimis o solie prin care o **sfătuia** să fie cu ochii în patru: regele a pus la cale executarea ei pentru acuzaţiile care îi fuseseră aduse de mai înainte, anume că de dragul arabului Syllaeus, pe care tânjea să-1 ia de bărbat, i-a divulgat acestuia secretele regelui, care îl socotea cel mai mare duşman al său. Acesta a fost ultimul vârtej care i-a înghiţit definitiv pe tinerii încolţiţi de furtună. Salomeea a fugit degrabă la rege şi i-a dat să citească avertismentul pe care tocmai îl primise. Pierzându-şi stăpânirea de sine, Herodes a dat ordin ca fiii săi să fie puşi în lanţuri şi despărţiţi unul de altul. Apoi a trimis numaidecât pe tribunul militar Volumnius şi pe curteanul său Olympus până la Caesar cu un raport scris despre denunţurile făcute. Aceştia au călătorit pe mare până la Roma, unde au înmânat destinatarului scrisoarea regală; Caesar a fost cuprins de o sinceră milă faţă de prinţi, dar a socotit că nu se cuvine să ştirbească autoritatea părintelui asupra fiilor săi. El a răspuns printr-o scrisoare lui Herodes, pe care 1-a lăsat stăpân deplin asupra casei sale, adăugând totuşi că ar fi înţelept ca pentru cercetarea conspiraţiei să constituie un consiliu de judecată alcătuit din rudele sale şi din guvernatorii provinciali; dacă se va dovedi vina lor, ei merită să moară, dacă însă ei au intenţionat numai să fugă, trebuie să li se aplice o pedeapsă mai blândă.
2. Herodes i-a respectat îndrumările şi, ducându-se la Berytus[1], oraşul recomandat de Caesar în acest scop, a convocat acolo tribunalul. Potrivit indicaţiilor transmise prin scrisori de Caesar,
1 Colonia Iulia Augusta Felix Beritus, întemeiată de romani în anul 14 î.e.n. pe teritorul unui vechi oraş cananean de pe coasta septentrională a Feniciei, devenit centru important al administraţiei imperiale (azi Beirut, Liban) (n.e.).
110
preşedinţia era deţinută de guvernatorul Saturninus[2] şi legaţii pedanius împreună cu administratorul finanţelor Volumnius; apoi veneau la rând *rudele* şi *prietenii,* printre care Salomeea şi Pheroras, în sfârşit, toţi nobilii din Siria, cu excepţia regelui Archelaos: ca socru al lui Alexandru, el nu inspira încredere lui Herodes. Ca o măsură de precauţie, regele nu şi-a adus feciorii la proces, ştiind prea bine că, numai prin înfăţişarea lor, ar fi inspirat milă tuturora, iar dacă li se dădea şi cuvântul să se apere, Alexandru ar fi spulberat uşor acuzaţiile. Ei au fost ţinuţi sub pază strictă în Platane, un sat din teritoriul sidonienilor.
3. Regele s-a ridicat şi a vorbit cu înverşunare împotriva fiilor săi, de parcă ar fi fost de faţă. Acuzaţia privitoare la planul lor de a-1 ucide a fost menţionată în treacăt, deoarece el singur simţea că ea nu stătea în picioare din lipsă de probe; în schimb, a înfăţişat pe larg membrilor tribunalului dojenile jignitoare, batjocurile, insultele şi nenumăratele înjosiri pe care el le socotea mai greu de îndurat decât moartea. întrucât nimeni nu 1-a contrazis, s-a văicărit ca şi cum el ar fi cel ce suportă condamnarea chiar şi în cazul când ar obţine o amară victorie asupra fiilor săi; după aceea, a cerut părerea fiecăruia în parte. Cel dintâi şi-a spus părerea Saturninus, care i-a condamnat pe tinerii prinţi, dar nu la pedeapsa cu moartea; căci nu se cuvine ca el, tatăl a trei feciori prezenţi la proces, să se pronunţe pentru uciderea copiilor unui alt părinte. De aceeaşi părere au fost cei doi delegaţi ai săi, exemplul lor fiind urmat de alţii. Volumnius a fost cel dintâi care a acceptat pedeapsa capitală, iar cei care au urmat la rând s-au pronunţat pentru condamnarea la moarte a tienrilor, unii din slugărnicie, alţii din ura lor faţă de Herodes, nici unul însă din ură faţă de acuzaţi. întreaga Sirie, ca şi Iudeea, aşteptau cu sufletul la gură deznodământul acestei tragedii. Dar nimeni nu credea că Herodes îşi va împinge cruzimea chiar până la executarea fiilor săi. Totuşi, el i-a târât până la Tyrus, de unde a plecat cu o corabie până la Caesarea, spre a cumpăni cum să le ia viaţa.
4. Un bătrân soldat al regelui cu numele de Tiron avea un fiu care era prietenul cel mai de nădejde al lui Alexandru, el însuşi îndrăgind mult pe cei doi prinţi: cumplita supărare pricinuită de condamnarea acestora 1-a făcut să-şi piardă stăpânirea de sine. Mai întâi a alergat la întâmplare, strigând că dreptatea a fost călcată în pi-
2 C. Sentius Saturninus, guvernatorul Siriei între 9-6 î.e. n. (n.e.).
111
cioare, că adevărul a pierit, că natura a luat-o razna, iar lumea e plină de nedreptăţi,

într-un cuvânt tot ceea ce durerea poate inspira unui om pentru care viaţa nu mai are nici un rost. La sfârşit, a cutezat să se înfăţişeze regelui şi să-i spună următoarele: „Mi se pare că cel mai rău dintre demoni a pus stăpânire pe tine, tu care, în dauna făpturilor demne să-ţi fie nespus de dragi, dai crezare celor mai mari nelegiuiţi, dacă este adevărat că Pheroras şi Salomeea, condamnaţi de tine la moarte în atâtea rânduri, te-au convins cu calomniile lor la adresa copiilor tăi! Ei nu fac altceva decât să te lase fără urmaşii legitimi, ca să nu le mai rămână decât Antipater, pe care ei îl vor drept rege, spre a-1 mânui mai lesne după placul lor. Ia aminte ca nu cumva moartea fraţilor să atragă după ea ura soldaţilor tăi: căci în toată oştirea nu găseşti unul care să nu aibă sinceră milă de cei doi prinţi; iar câq priveşte comandanţii, mulţi îşi exprimă deschis nemulţumirea lor!" După aceea, el a spus şi numele celor nemulţumiţi. Pe toţi aceştia i-a arestat regele, împreună cu soldatul bătrân şi cu fiul său.

5. între timp, unul dintre bărbierii curţii, cu numele de TryphonJ cuprins de nu ştiu ce nebunie trimisă de zei, a năvălit, învinuindu-sfjl singur, şi a spus: „Acest Tiron a vrut să mă convingă şi pe mine ca, ÎIM timpul bărbieritului, să te ucid cu briciul meu, promiţându-mi în schimb o bogată răsplată din partea lui Alexandru." Auzind una cal asta, Herodes a supus torturilor pe Tiron, împreună cu fiul său şi cu bărbierul curţii: primii doi au tăgăduit totul şi bărbierul n-a mai adău« gat nimic. Aşadar Herodes a poruncit ca Tiron să fie torturat şi mai j crâncen. Răzbit de milă, fiul a tăgăduit regelui că va mărturisi totufl dacă îi va cruţa viaţa tatălui său. Când Herodes i-a acceptat pro« punerea, el a spus că tatăl său a vrut să-1 omoare la instigarea lui Alexandru. Unii pretind că el a scornit această minciună pentru a-1 scăpa pe tatăl său de torturi, alţii, că acesta era adevărul.

6. Herodes a convocat poporul la o adunare şi i-a acuzat pe comandanţi şi pe Tiron, asmuţind mulţimea împotriva acestora: subJ loviturile de toiege şi grindina de pietre aruncate asupra lor, ei aiifl murit pe loc o dată cu bărbierul. Dar pe fiii săi i-a trimis la Sebaste[3],1 oraş situat nu departe de Caesareea şi a poruncit ca ei să fie sugrumaţi 1 acolo. Porunca a fost dusă la îndeplinire numaidecât. Trupurile! neînsufleţite le-a adus în fortăreaţa Alexandreion, ca să-şi afle odihna» veşnică alături de Alexandru, părintele mamei lor. De acest sfârşita cumplit au avut parte Alexandru şi Aristobul.

[3] Samaria (n.t.).

CAPITOLUL XXVIII

1. Antipater era acum moştenitorul de necontestat al tronului, dar ura poporului care apăsa asupra lui devenise greu de suportat, deoarece se ştia bine că el era cel ce urzise toate calomniile la adresa fraţilor săi. L-a cuprins însă o frică fără margini când vedea cum cresc copiii victimelor sale. Căci de la Glaphyra, Alexandru a avut doi feciori: Tigrane şi Alexandru; iar Aristobul a avut de la Berenice, fata Salomeei, următorii fii: Herodes, Agrippa şi Aristobul şi următoarele fiice: Herodiada şi Mariamme. După executarea lui Alexandru, Herodes a trimis-o pe Glaphyra înapoi în Cappadocia, împreună cu zestrea ei; în schimb pe Berenice, soţia lui Aristobul, a măritat-o cu fratele mamei lui Antipater[1]. Această căsătorie a fost pusă la cale de Antipater, ca să se împace cu Salomeea, cu care era în duşmănie. A căutat să-1 atragă de partea lui şi pe Pheroras cu cadouri şi alte atenţii, făcând acelaşi lucru şi cu prietenii lui Caesar, cărora le trimitea importante sume de bani la Roma. La fel şi pe toţi cei ce făceau parte din suita lui Saturninus din Siria i-a împovărat de daruri. Totuşi, cu cât oferea mai mult, cu atât era mai urât fiindcă se ştia că dărnicia lui nu pleca din nobleţea caracterului, risipa lui fiind dictată de frică. Aşa se făcea că primitorii darurilor nu-i deveneau cu nimic mai binevoitori, iar cei ce nu se alegeau cu nimic de la el îl duşmăneau cu atât mai mult. Totuşi, dărnicia lui creştea mereu de la o zi la alta, deoarece şi-a dat seama că, infirmându-i propriile speranţe, regele avea grijă de copiii rămaşi orfani şi prin mila revărsată asupra urmaşilor săi îşi arăta căinţa pentru fiii ucişi din ordinul lui.

2. într-o bună zi, Herodes şi-a strâns laolaltă *rudele* şi *prietenii,* le-a înfăţişat copiii şi, cu ochii scăldaţi în lacrimi, le-a zis următoarele:

[1] Theudion, fratele lui Doris (vezi *Antichităţile iudaice,* XVI, 4, 2, iar în prezenta lucrare cap. XXX, paragr. 5 (n.t.).

„Un demon răuvoitor mi-a smuls pe taţii acestor vlăstare, dar glasul nalurii şi mila faţă de nişte orfani mă îndeamnă să-i iau sub oblăduirea mea. Ca atare, îmi dau osteneala ca, întrucât am fost un părinte atât de nefericit, barem ca bunic să fiu mai milostiv şi, după

moartea mea, las celor mai buni prieteni grija ocrotirii lor. Pe fiica ta, Pheroras, o logodesc cu cel mai vârstnic dintre fraţi, fiii lui! Alexandru, pentru ca tu să fii tutore al lui, prin datoria ta de rudă apropiată. Pe fiul tău, Antipater, îl logodesc cu fiica lui Arisobul, pen-' tru ca astfel să devii tatăl acestei orfane. în schimb, sora ei să-1 ia în] căsătorie pe Herodes, fiul meu, având ca bunic din partea mamei sale un Mare Preot. Deci să accepte deciziile mele oricine mă iubeşte, nimeni să nu încerce să-mi încalce hotărârile dacă mi-e prieten adevărat. îl rog pe Dumnezeu să binecuvânteze aceste legături matrimoniale, Spre binele ţării şi al urmaşilor mei şi să-mi privească copiii cu un ochi mai blând decât pe părinţii lor".
3. încă din timpul rostirii acestor vorbe el a izbucnit în lacrimi, a unit între ele mâinile copiilor şi, după ce 1-a îmbrăţişat pe fiecare în parte, a dizolvat adunarea. Dar Antipater a rămas din capul locului înmărmurit, supărarea care i se citea pe chip putând fi observată de toţi cei de faţă. A socotit că atenţia acordată de tatăl său orfanilor însemna prăbuşirea lui: căci totul va fi iarăşi pus în cumpănă dacă fiii lui Alexandru vor avea ca sprijinitori, în afară de Archelaos, pe Pheroras, care era Tetrarh[2]. El îşi dădea seama de ura pe care i-o purta poporul, plin de milă faţă de orfani, respectul cu care i-a înconjurat poporul, încă din timpul vieţii, pe fraţii săi şi amintirea frumoasă pe care le-au păstrat-o şi după moartea lor. Toate acestea l-au determinat să zădărnicească logodnele cu orice preţ.
4. El a ezitat să recurgă la vicleşuguri ca să-şi atragă favoarea | tatălui său deoarece îl ştia iute la mânie şi gata oricând să intre la bănuieli. Dar şi-a luat inima în dinţi şi s-a înfăţişat regelui, rugându-1 să nu-i retragă demnitatea de care 1-a socotit demn şi să nu-i acorde doar de formă numele de rege şi să lase puterea pe mâinile altora; căci aşa el nu va mai fi stăpân pe situaţie dacă, fără să mai ţinem seama de bunicul său Archelaos, fiul lui Alexandru mai avea ca socru pe Pheroras. De aceea 1-a implorat să schimbe proiectele sale matrimoniale, întrucât familia regală era numeroasă. De fapt, regele avea nouă soţii şi şapte dintre ele îi dăruiseră copii: Antipater însuşi provenea de

[2] Tetrarhia lui se afla dincolo de Iordan (vezi cap. XXIV, paragr. 5) (n.t.).

la Doris, şi Herodes de la Mariamme[3], fiica Marelui Preot; Antipas şi Archelaos[4], de la samariteanca Malthake, care îi dăruise şi o fiică: Olympias, măritată cu fiul fratelui său, Iosephus; Herodes şi Philippus, de la Cleopatra, originară din Ierusalim; Phasael, de la Pallas. Regele mai avea şi alte fiice: Roxana şi Salomeea, prima de la Phaedra, a doua de la Elpis. Două dintre soţiile sale nu avuseseră copii, una vară primară, cealaltă, nepoata lui. Mai erau apoi cele două surori ale lui Alexandru şi Aristobul, copilele Mariammei. Deoarece avea urmaşi atât de mulţi, Antipater îl rugase pe Herodes să schimbe planurile sale privitoare la logodne.
5. Regele s-a făcut foc şi pară când şi-a dat seama de urâta lui comportare faţă de orfani şi, amintindu-şi de părinţii lor ucişi, s-a gândit că poate şi aceştia căzuseră pradă calomniilor lui Antipater. De aceea, la început i-a dat un lung răspuns furios, alungându-1 de lângă dânsul. Mai târziu însă, s-a lăsat convins de linguşelile acestuia, modificând proiectatele căsători: pe fiica lui Aristobul a dat-o lui Antipater însuşi, iar pe copila lui Pheroras, fiului său.
6. Lesne poţi să deduci câtă putere au avut linguşelile lui Antipater în această întâmplare văzând înfrângerea suferită de Salomeea într-o situaţie asemănătoare: deşi era sora lui, şi o convinsese pe soţia lui Caesar, Iulia[5], să intervină pe lângă rege ca s-o lase să se căsătorească cu arabul Syllaeus, Herodes s-a jurat că o va socoti duşmanul lui cel mai aprig, dacă nu renunţă la cererea ei. în cele din urmă, el a măritat-o fără voia ei cu unul dintre prietenii săi, Alexas. Pe una din fiicele sale a dat-o bunului său amic, Alexas, iar pe cealaltă a unit-o cu unchiul lui Antipater din partea mamei. Dintre fetele pe care le-a avut cu Mariamme, pe una a nuntit-o cu Antipater, fiul sorei sale[6], iar pe cealaltă[7], cu Phasael[8], fiul fratelui său.

[3] Fiica Marelui Preot Simon nu trebuie confundată cu prima Mariamme, urmaşa Haşmoneilor, executată din ordinul lui Herodes cel Mare, fiii ei Alexandru şi Aristobul având aceeaşi soartă. Numărul se ridică astfel la zece în loc de nouă (n.e.).

4 Succesorul lui Herodes cel Mare (n.t.).

^ Soţia lui Augustus se numea în realitatea Livia şi i s-a zis Iulia de-abia după moartea lui Caesar, când a fost primită în familia Miilor (vezi Tacitus, *Analele,* I, 8) (n.t.). Ediţiile moderne evită anacronismul, optând pentru Livia în Cartea I (vezi cap. XXXII, paragr. 6) (n.e.).

[6] Salampsio (vezi *Antichităţile iudaice,* XVIII, 5, 4) (n.t.).

[7] Cypros (ibidem) (n.t.).

[8] Feciorul defunctului său frate Phasael (n.t.).

CAPITOLUL XXIX

1. După ce a spulberat astfel speranţele orfanilor şi căsătoriile înfăptuite potrivit intereselor sale, Antipater şi-a socotit propriile speranţe bine înrădăcinate; când însă la josnicia lui s-a adăugat şi siguranţa de sine, a devenit de-a dreptul insuportabil. Nesimţindu-se în stare să destrame ura generală care îl înconjura, a crezut că pentru a-şi garanta siguranţa personală se cuvine să împrăştie groază în jurul său. I-a venit în ajutor Pheroras, care vedea în el pe viitorul rege. La curte se mai formase şi o clică de femei care provoca noi tulburări. Soţia lui Pheroras, împreună cu mama şi sora ei, la care s-a alăturat şi mama lui Antipater, au avut în palatul regal o comportare din ce în ce mai arogantă cutezând să insulte până şi pe cele două fiice ale regelui. Aceasta le-a atras adânca aversiune a lui Herodes. Dar în pofida urii suveranului, aceste femei le dominau pe celelalte; numai Salomeea se împotrivea înţelegerii lor, ţinându-1 la curent pe Herodes cu aceste întruniri, pe care le socotea dăunătoare regatului. De îndată ce au prins de veste că sunt spionate şi că Herodes era profund nemulţumit de comportarea lor, femeile au renunţat la adunările în văzul tuturor şi la legăturile lor de prietenie, prefăcându-se în auzul regelui că între ele ar domni duşmănia. La această mascaradă a luat parte şi Antipater, care zilnic îl jignea în public pe Pheroras. Aveau, totuşi, loc întrunii secrete şi chefuri nocturne şi faptul că erau supravegheate le întărea şi mai mult coeziunea. Nici una din acţiunile lor nu rămânea străină d(Salomeea care denunţa totul regelui.

2. Atunci mânia care 1-a cuprins s-a revărsat mai ales asupi soţiei lui Pheroras, împotriva căreia se îndreptau îndeosebi acuzaţiile Salomeei. Aşadar regele şi-a strâns *prietenii* şi *rudele* la o adunare, unde a adus femeii o sumedenie de învinuiri, nu numai faptul că avut o comportare jignitoare faţă de fiicele lui, ci şi că i-a aţâţat p< farizei împotriva lui, năimindu-i cu daruri băneşti, iar prin băuturii*

116

sale magice, subjugase inima fratelui drag, sădind în ea duşmănia faţă de el. Apoi s-a întors către Pheroras, spunându-i că trebuie să aleagă una din două: ori propriul frate, ori nevasta. Acesta i-a răspuns că mai degrabă renunţă la viaţă decât să se despartă de nevasta lui, astfel încât Herodes n-a ştiut ce să facă şi s-a adresat lui Antipater, poruncindu-i să întrerupă toate legăturile cu nevasta lui Pheroras, ca şi cu Pheroras, inclusiv toţi cei ce fac parte din cercul lor. Antipater n-a încălcat pe faţă acest ordin, dar pe-ascuns petrecea nopţi întregi împreună cu indezirabilii. Temându-se totuşi de supravegherea pe care o exercita Salomeea, prin mijlocirea prietenilor săi din Italia a pus la cale o călătorie la Roma. Amicii aceştia i-au trimis o scrisoare potrivit căreia Antipater trebuia să fie trimis la Caesar într-un timp cât mai apropiat. Fără să mai zăbovească, Herodes 1-a şi expediat împreună cu o suită strălucită şi mari sume de bani; cu acest prilej, i-a încredinţat şi testamentul său, unde ca rege era prevăzut Antipater, succesorul său urmând să fie Herodes, zămislit împreună cu Mariamme, fiica Marelui Preot.

3. în acelaşi timp a plutit pe mare pentru a ajunge la Roma şi arabul Syllaeus, care pe de o parte încălcase ordinele primite de la Caesar[1], iar pe de altă parte venea să pledeze împotriva Iu Antipater în acelaşi proces prin care mai înainte îl târâse în judecată Nicolaos[2]. în afară de asta, el intrase într-un grav conflict cu propriul său rege, Aretas, asasinând pe mulţi dintre prietenii acestuia, mai cu seamă pe Soaemus, cel mai influent bărbat din Petra. întrucât îl cumpărase cu bani mulţi pe Fabatus, administratorul local al vistieriei lui Caesar, Syllaeus a crezut că se poate bizui pe el şi împotriva lui Herodes. Dar cu darurile sale şi mai bogate, Herodes 1-a făcut pe Fabatus să-1 părăsească pe Syllaeus şi să treacă de partea lui şi, slujindu-se de el, a căutat să-1 constrângă pe Syllaeus să-şi plătească datoriile pe care prin porunca lui Caesar trebuia să i le restituie. Syllaeus nu numai că a refuzat să plătească, dar 1-a şi reclamat la Caesar pe Fabatus, învinuindu-l că el nu-şi îndeplineşte funcţia de vistier în favoarea lui Caesar, ci în cea a lui Herodes. Afirmaţia lui a stârnit mânia lui Fabatus, încă răsfăţat cu mari favoruri de Herodes, încât el a trădat se-

[1] Privitor Ia aceste ordine ca şi la ceea ce urmează, vezi *Antichităţile iudaice,* XVI, 10, 8 (n.t.).

- Nicolaos din Damasc, istoric şi bun prieten al lui Herodes cel Mare, care 1-a apărat pe rege înaintea lui Augustus, acuzându-1 de trădare pe Syllaeus. Acesta fusese condamnat la moarte dar, în prealabil trebuia să-i plătească ceea ce îi datora lui Herodes. De aceea nu acceptase el căsătoria surorii sale Salomeea cu Syllaeus

(n.e.).
117
cretele lui Syllaeus, comunicând regelui că acesta îl cumpărase cu bani pe Corinthus, care făcea parte din garda lui de corp, şi ca atare, 1-a sfătuit să-1 aresteze pe acest om. Herodes a ţinut seama de sfatul lui, deoarece Corinthus, deşi crescut în regatul său, era de origine arabă. Herodes 1-a arestat de îndată atât pe Corinthus, cât şi pe alţi doi arabi care au fost găsiţi la el; un prieten al lui Syllaeus şi un şef de trib. Supuşi torturilor, amândoi au recunoscut că l-au ademenit pe Corinthus cu sume uriaşe de bani, ca să-1 asasineze pe Herodes. Ei au fost interogaţi şi de Satorninus, care guverna Siria, şi apoi expediaţi la Roma.
4. între timp, Herodes nu încetase deloc să-1 silească pe Pheroras să se despartă de nevasta lui şi, în pofida faptului că avea atâtea motive s-o urască, nu găsea nici un mijloc de a se răzbuna pe dânsa până când, supărarea lui atingând culmea, împreună cu ea, şi-a izgonit şi I propriul frate de la curte. Pheroras a tratat cu indiferenţă această jignire şi s-a retras în Tetrarhia sa[3]; s-a jurat însă că exilul său nu,se va termina decât o dată cu moartea lui Herodes şi că nu se va mai întoarce la curtea lui atâta timp cât el va mai fi în viaţă. într-adevăr, Pheroras nu s-a mai dus la căpătâiul fratelui său, când acesta zăcea bolnav, cu toate că el îl ruga stăruitor să vină, ca să-i încredinţeze unele sarcini cu limbă de moarte. Contrar însă tuturor aşteptărilor, regele s-a însănătoşit şi i-a venit rândul lui Pheroras să se îmbolnăvească la scurtă vreme după aceea, Herodes arătându-se mai îngăduitor. El s-a dus la fratele său şi 1-a îngrijit cu multă râvnă. Dar întrucât n-a mai putut îndura suferinţele, după câteva zile Pheroras şi-a dat obştescul sfârşit. Cu toate că Herodes 1-a înconjurat cu dragostea lui până în ultimele clipe, s-a răspândit zvonul că el l-ar fi otrăvit,! Oricum, Herodes a adus trupul neînsufleţit până la Ierusalim şi a| proclamat marele doliu în rândul întregului popor, acordând defunctului o înmormântare fastuoasă. Acesta a fost sfârşitul unuia dintre ucigaşii lui Alexandru şi Aristobul.

[3] în ţinutul Palestinei, numit Peraea (n.e.).
118
CAPITOLUL XXX

1. începând o dată cu moartea lui Pheroras, ispăşirea pedepsei s-a abătut apoi asupra lui Antipater, adevăratul autor al nelegiuirilor. Câţiva dintre sclavii liberaţi ai răposatului au venit cu mâhnirea în ochi la rege şi l-au înştiinţat că fratele său murise otrăvit. Căci soţia lui i-a servit o mâncare gătită foarte ciudat, după care Pheroras a căzut la pat numaidecât. Cu două zile mai înainte, mama şi sora nevestei lui sosiseră din Arabia cu o femeie pricepută în leacuri vrăjitoreşti, ca să-i prepare lui Pheroras o băutură fermecată de dragoste: în locul acestei licori, ea i-a administrat o otravă ucigătoare, la instigarea lui Syllaeus, pe care îl cunoştea îndeaproape[1].
2. Cuprins de diferite bănuieli chinuitoare, regele a supus torturilor nenumărate sclave, ba chiar şi slujitoare dezrobite. în timpul torturilor, una dintre ele a strigat: „Fie ca Domnul, care stăpâneşte Cerul şi Pământul, să pedepsească pe adevărata vinovată de suferinţele noastre: mama lui Antipater"! De la acest punct de pornire, regele şi-a urmat drumul spre aflarea adevărului. Femeia torturată a dezvăluit strânsa prietenie a mamei lui Antipater cu Pheroras şi femeile acestuia, întrunirile lor secrete, precum şi felul cum, la întoarcerea lor de la rege, Pheroras şi Antipater au petrecut nopţi întregi cu femeile, fără să accepte în prezenţa lor nici un sclav şi nici o sclavă. Aceasta a fost mărturisirea uneia dintre slujitoarele liberate din sclavie.
3. Apoi Herodes a supus torturilor şi sclavele, pe fiecare în parte. Toate, laolaltă, au făcut aceleaşi declaraţii ca şi predecesoarele lor; de la acestea a mai reieşit că între ei a existat o înţelegere atunci când

[1] Syllaeus, plecat între timp la Roma, nu putea fi amestecat în această crimă decât indirect, prin procurarea otrăvii fatale potrivnicului său (n.e.).
119
Antipater a plecat la Roma, iar Pheroras în Peraea. Căci în discuţiile lor, ei şi-au spus în repetate rânduri că, după Alexandru şi Aristobul, Herodes se va dezlănţui împotriva lor şi a soţiilor lor. Căci nimeni nu poate conta pe blândeţea unuia care n-a cruţat pe Mariamme şi pe copiii ei; de aceea, cel mai înţelept lucru ar fi să fugi cât mai departe de o asemenea fiară. Antipater se plânsese deseori mamei sale, spunându-i că el a şi încărunţit, pe când tatăl său întinereşte de la o zi la alta; probabil că el va şi muri înainte

de a apuca să domnească aievea. Dar chiar dacă Herodes ar muri în cele din urmă — şi când se va întâmpla minunea asta? — scurtă va fi bucuria în ceea ce priveşte descendenţa lui: între timp vor creşte şi capetele hydrei — copiii lui Alexandru şi Aristobul. Căci copiilor săi, propriu-i părinte le-a retezat orice speranţă de viitor, întrucât pe nici unul nu 1-a desemnat ca urmaş la tron, după moartea lui[2], ci pe Herodes, fiul Mariammei. în această privinţă mintea lui a luat-o razna ca la orice bătrân, dacă îşi închipuie că testamentul nu poate fi schimbat. Căci Herodes însuşi va avea grijă ca nici unul din familia lui să nu-i supravieţuiască. Nici un părinte nu şi-a urât vreodată copiii mai mult decât Herodes, dar ura lui faţă de frate era şi mai aprigă. Nu de mult, i-a dat 100 de talanţi doar ca să nu mai vorbească deloc cu Pheroras. La întrebarea acestuia: „Ce rău i-am făcut noi?", Antipater i-a răspuns: „Fie ca, după ce ne-a luat totul, să ne lase despuiaţi, dar teferi! Dar este cu neputinţă să scapi de un asemenea monstru atât de sadic încât nu-ţi îngăduie să-ţi arăţi deschis prietenie faţă de cineva. Iată de ce ne întâlnim noi pe ascuns, dar curând ne vom putea întâlni fără oprelişti dacă prin curajul şi braţul nostru vom dovedi că suntem bărbaţi adevăraţi!"

4. Acestea au fost declaraţiile femeilor torturate, care au adăugat că Pheroras plănuise să fugă cu ele în Peraea. Ceea ce 1-a făcut pe rege să dea crezare spuselor lor a fost menţionarea celor o sută de talanţi: despre asta, el nu discutase decât cu Antipater. Furia lui s-a dezlănţuit mai întâi asupra mamei lui Antipater, Doris: i-a luat înapoi toate bijuteriile, valorând nespus de mulţi talanţi, pe care i le dăruise, izgonind-o pentru a doua oară din palat. în schimb, pe femeile k Pheroras le-a graţiat, poruncind ca să li se aline suferinţele îndurate în timpul interogatoriilor. De acum, el era năucit de frică, deci la cea ma mică bănuială clocotea de mânie şi, pentru ca nu cumva să-i scape ur. singur vinovat, supunea torturilor o sumedenie de nevinovaţi.

[2] E vorba de Antipater însuşi (nu de Herodes, care urma să moară mai înainte i a-i lăsa moştenire tronul Iudeii elenistice (n.t.).

5. Aşa a ajuns el la samariteanul Antipater, administratorul prinţului Antipater. Supus torturilor, acesta a recunosut că, prin intermediul unui prieten de-al său, numit Antiphilus, Antipater a obţint din Egipt o otravă destinată pieirii tatălui său; de la el a preluat-o Theudion, unchiul lui Antipater, care a transmis-o lui Pheroras. Pe acesta 1-a însărcinat Antipater să-i administreze licoarea ucigătoare atunci când el se va afla deja la Roma, ferit de orice bănuială. Pheroras a dat otrava, spre păstrare, nevestei sale. Pe dânsa a chemat-o numaidecât regele, poruncindu-i să-i aducă degrabă obiectul care-i fusese încredinţat. Ea a plecat, chipurile, pentru a aduce ceea ce i s-a cerut. în realitate s-a aruncat de pe acoperişul casei, ca să scape de ancheta şi de tortura ordonată de rege. Prin providenţa divină, care urmărea pedepsirea lui Antipater, ea n-a căzut în cap, ci pe o altă parte a corpului, scăpând astfel cu viaţă. După ce a fost adusă în faţa regelui, încă moleşită din cauza căderii, acesta s-a îngrijit ca ea să-şi revină. A întrebat-o apoi de ce s-a aruncat de pe acoperiş, jurându-i că, dacă va spune adevărul, va fi scutită de orice pedeapsă; dacă însă îi va ascunde ceva, trupul ei va fi sfârtecat în timpul torturii, încât nu va mai rămâne nimic din el spre a fi înmormântat.

6. După o scurtă cumpănire, femeia i-a spus următoarele: „Ce rost mai are să-mi păstrez taina acum când Pheroras e mort? Doar ca să-1 apăr pe Antipater care a adus pieirea tuturora? Ascultă, o, rege, şi, împreună cu tine, să mă asculte Dumnezeu, martorul meu, care nu poate fi înşelat, că eu spun adevărul! Când tu stăteai cu ochii în lacrimi în preajma muribundului tău frate Pheroras, el m-a chemat deoparte şi mi-a zis: «Nevastă, află că m-am înşelat tare mult în privinţa sentimentelor fratelui meu faţă de mine; căci eu l-am urât în vreme ce el mă iubea şi am plănuit să-1 omor pe acela care acum, cât n-am murit încă, se arată îndurerat de suferinţa mea. îmi primesc astfel cuvenita răsplată pentru lipsa mea de iubire frăţească. Ti-am dat în păstrare otrava pregătită pentru el, pe care ne-a încredinţat-o Antipater. Adu-mi-o aici şi distruge-o imediat în faţa mea, ca nu cumva să iau duhul răzbunării cu mine în Hades[3]!» întocmai cum mi-a poruncit, i-am adus otrava, turnând cea mai mare parte din ea pe foc, sub privirile lui, iar restul l-am păstrat pentru mine, dacă o să am surprize sau din teamă faţă de tine!"

[3] *Sheol* (locuinţă imaginară, *Psalmii,* 49, 15, groapa Nimicului, Iezechiel, 38, 17), unde umbrele duc o existenţă fantastică, ireală, pentru ca să nu-1 mai aştepte pe Domnul *(Psalmii,* 6, 6), corespunde iadului, în contrast cu locul cunoaşterii divine, hărăzit celor buni, sufletelor evlavioase — adică Paradisul; de-abia Biserica creştină este cea care a scos limpede în evidenţă acest contrast (n.t.).

7. După rostirea acestor cuvinte, ea a scos cutiuţa care mai conţinea puţină otravă. Regele a mai anchetat pe mama şi pe fratele lui Antiphilus; aceştia au recunoscut că Antiphilus a adus din Egipt cutiuţa cu otravă, primită de la fratele său, care este medic îa Alexandria. Spiritele lui Alexandru şi Aristobul bântuiau palatul prin toate ungherele în căutarea adevărului, aducând la lumină ascunse nelegiuiri acolo unde exista bănuiala cea mai mică. Până şi Mariamme, fiica Marelui Preot, a fost demascată ca fiind la curent cu conspiraţia, aşa cum au recunoscut-o farţii ei, supuşi torturilor. Regele a făcut ca pentru păcatul mamei să plătească fiul; 1-a şters din testament pe fiul zămislit cu ea, Herodes, care fusese desemnat ca succesor la tron al lui Antipater.

CAPITOLUL XXXI

122
1. După aceea, a contribuit şi un anume Bathyllos la furnizarea probelor acuzatoare, care adevereau fără putinţă de tăgadă mârşavele intenţii ale lui Antipater. Căci el era un sclav liberat al acestuia şi a venit având asupra lui o altă otravă, alcătuită din venin de aspidă şi sucurile altor şerpi, cu care Pheroras şi soţia lui se înarmau împotriva regelui, în cazul când prima otravă n-ar fi dat rezultatul scontat. Ca o întregire a planurilor ucigaşului de tată, primise şi sarcina de a aduce nişte scrisori confecţionate de Antipater pentru compromiterea unor fraţi de-ai săi. Era vorba de Archelaos şi Philippus, fiii regelui care îşi făceau studiile la Roma, crescuseră mari şi aveau o fire aleasă. Pe aceşti tineri, care stăteau în calea speranţelor lui, intenţiona să-i înlăture degrabă Antipater. în acest scop, pe de o parte, el a plăsmuit nişte scrisori compromiţătoare, semnate, chipurile, de prietenii lor de la Roma, pe de altă parte, i-a convins pe alţii, după ce i-a cumpărat cu bani, să trimită scrisori care arătau că tinerii îşi defăimau necontenit părintele, deplângeau deschis soarta lui Alexandru şi Aristobul, fiind foarte nemulţumiţi că trebuiau să se întoarcă acasă. Tatăl lor tocmai îi rechemase, fapt care îngrijorase în cel mai înalt grad pe Antipater.
2. De fapt, chiar şi înainte de plecare, pe când se mai afla în ludeea, Antipater obţinuse, cu ajutorul banilor, să i se trimită asemenea scrisori din Roma, îndreptate împotriva lor; apoi, ca să nu atragă bănuieli asupra lui, se ducea singur la propriul părinte, ca să ia apărarea fraţilor săi, susţinând uneori că cele menţionate în scrisori erau minciuni curate, alteori, că se dovedeau nişte nechibzuinţe ale tinereţii. întrucât la Roma el plătise între timp cu sume mari pe autorii scrisorilor împotriva fraţilor săi, a căutat să înlăture dovezile acestor cheltuieli, cumpărând anume veşminte scumpe, cuverturi pestriţe, cupe de argint şi de aur precum şi felurite alte obiecte preţioase, pentru ca recompensele date pentru achitarea corespondenţei falsificate să
123
se piardă în grămada luxului risipitor. Până la sfârşit, totalul cheltuielilor s-a ridicat la 200 de talanţi, cea mai mare parte a sumei fiind trecută în contul plăţilor pentru procesul împotriva lui Syllaeus. Acum când ieşiseră la iveală toate nelegiuirile comise, şi cele mari, şi cele mici, când numeroase torturi dezvăluiseră atât de limpede planul său de aşi suprima părintele, iar din scrisori reieşise o nouă tentativă de fratricid, nici unul dintre cei sosiţi la Roma nu i-a spus cât de proastă este reputaţia sa în Iudeea, deşi trecuseră deja şapte luni de când era stabilită vinovăţia şi iminenta lui reîntoarcere: aşa de răspândită era ura care îl înconjura de pretutindeni. Poate că umbra fraţilor ucişi astupa gura celor care ar fi avut intenţia să-1 pună la curent cu cele întâmplate. Aşa încât el a trimis din Roma o scrisoare prin care îşi vestea apropiata întoarcere acasă, arătând cu câtă pompă se despărţise el de Caesar.
3. Regele ardea de nerăbdare să pună mâna pe perfidul conspirator, nescutit de teama ca nu cumva să se ascundă în cazul când va fi aflat ceva, aşa că i-a răspuns printr-o scrisoare făţarnică, plină d bunăvoinţă, îndemnându-1 să-şi zorească întoarcerea, căci, dacă se va grăbi, atunci şi el va fi gata să anuleze plângerile împotriva mamei lui. Antipater nu era străin de alungarea mamei sale din palat; mai înainte, el primise la Tarent o scrisoare cu vestea morţii lui Pheroras, fapt care 1-a întristat profund, unii întrezărind în acest doliu un ataşament sincer faţă de unchiul său. în realitate, el era, pare-se, abătut de eşuarea complotului, lacrimile sale fiind vărsate nu pentru Pheroras, ci pentru pierderea unui complice. Era îngrijorat în privinţa faptelor acestuia, dacă nu

cumva a fost descoperită otrava. După ce a primit în Cilicia scrisoarea tatălui său, amintită mai înainte, s-a grăbit să-şi continue călătoria. Când a debarcat în Celenderis, a fost frământat de situaţia grea a mamei sale, inima lui presimţind soarta care îl aştepta şi pe el. Cei mai prudenţi dintre prietenii lui apropiaţi l-au sfătuit să nu se prezinte la rege înainte de a cunoaşte învinuirile aduse mamei sale; căci aceştia se temeau să nu se reverse şi asupra lui acuzaţiile care i se aduceau. Cei mai puţin chibzuiţi şi mai nerăbdători să-şi revadă patria, nesinchisindu-se de soarta lui Antipater, îl îmboldeau să se zorească, spre a nu stârni, prin întârzierea lui, funestele bănuieli ale tatălui şi îndrăzneţele calomnii ale potrivnicilor săi. Căci tot ce se urzeşte acum împotriva lui se datorează absenţei sale; nu s-ar mai fi întreprins nimic în prezenţa lui. N-ar avea noimă ca, din pricina unor bănuieli nesigure, să piardă prilejul favorabil; mai bine s-ar arunca cât mai repede în braţele tatălui său, pentru a-şi asigura coroana regală, care în lipsa lui ar putea să se clatine. Ascultând aceste sfaturi şi, stimu-

lat de un demon rău, Antipater a străbătut marea şi a debarcat în Limanul lui Augustus, la Caesarea.

4. Contrar aşteptărilor sale, aici el s-a simţit singur şi părăsit; toţi îl ocoleau, nimeni nu cuteza să se apropie de el. Deşi fusese dintot-deauna urât în egală măsură, acum nu se mai sfia nimeni să-şi manifeste deschis această ură. Mulţi îl evitau din teamă faţă de rege, căci fiecare oraş era împânzit de ştiri rele despre el, care nici n-avea habar în ce pericol se afla. Nimeni nu fusese condus cu mai multă pompă ca el, atunci când a plecat la Roma, dar nimeni n-a avut parte la întoarcere de o primire mai înjositoare. începuse să adulmece nenorocirile care îl pândeau acasă, totuşi, din şiretenie, n-a lăsat să se vadă nimic şi, oricât de înspăimântat era el în sinea lui, se străduia ca, în afară, să pară cât mai încrezător. Nu mai avea nici o şansă să scape cu fuga şi nici nu vedea vreo posibilitate de a se desface din acest laţ. Nu ştia nimic sigur despre întâmplările din palat, din pricina ameninţărilor proferate de Herodes. îi mai rămăsese o ultimă rază de speranţă, care să-1 îmbărbăteze: poate că nu s-a descoperit nimic şi, dacă s-a aflat câte ceva, poate că el va acoperi totul printr-o atitudine sfidătoare sau prin viclenie: o altă cale spre salvarea lui nu mai era.

5. înarmat cu aceste hotărâri, el a intrat în palatul regal, neînsoţit însă de *prietenii* săi: la prima intrare, ei au fost opriţi cu vorbe de ocară. în interior, se afla, întâmplător, şi guvernatorul Siriei, Varus[1]. Antipater s-a îndreptat spre tatăl său şi, cu o îndrăzneală fără de pereche, s-a apropiat de el, ca să-1 îmbrăţişeze. Dar Herodes, oprin-du-1 cu mâinile întinse şi cu capul întors într-o parte, i-a spus: „Iată o ispravă demnă de un paricid: să vrea să mă îmbrăţişeze, atunci când îl apasă atâtea vinovăţii! Pleacă din calea mea, om nelegiuit, şi nu mă atinge până ce nu te vei despovăra de vina ta. Te voi da pe mâna unui tribunal adevărat şi a unui judecător, în persoana lui Varus, care a venit la momentul potrivit. Du-te de-aici şi pregăteşte-ţi apărarea până mâine, fiindcă doar acest termen ţi-1 mai pot acorda pentru uneltirile tale!" Uluit, Antipater s-a retras, nemaiputând să răspundă nimic. A primit de îndată vizita mamei şi a soţiei[2] sale, care i-au înfăţişat amănunţit toate dovezile găsite împotriva lui. Treptat, el şi-a găsit stăpânirea de sine în aşa fel încât a fost în stare să se gândească la pledoaria sa.

1 Publius Quintilius Varus (46 î.e.n-9 e.n.), favorit al lui Augustus, care 1-a numit guvernator al Siriei (6-4 î.e.n.), apoi al Germaniei (7 e. n.), unde cheruscul Arminius 1-a at ras într-o cursă în pădurea Teutoburg şi i-a nimicit legiunile, silindu-1 să se sinucidă
(n.e.).

2 Fiica lui Antigonos, precursorul lui Herodes, executat din ordinul lui Marcus Antonius
(n.e.).

CAPITOLUL XXXII

1. în ziua următoare, regele şi-a convocat *rudele* şi *prietenii* la un consiliu de judecată, la care au fost poftiţi şi amicii lui Antipater. El însuşi împărţea preşedinţia cu Varus şi, la porunca lui, au fost aduşi toţi martorii, printre aceştia aflându-se şi câţiva sclavi ai mamei lui Antipater, de curând arestaţi, care i-au prezentat o scrisoare adresată fiului ei, cu următorul conţinut: „Deoarece tatăl tău cunoaşte toate cele puse la cale de tine, fereşte-te să te înfăţişezi înaintea lui dacă nu poţi conta pe ajutorul lui Caesar". După ce aceşti sclavi au fosi audiaţi împreună cu ceilalţi martori, a intrat Antipater, s-a trântit cu faţa în jos la picioarele părintelui său şi a spus: „Tată, te implor să nu mă condamni din

capul locului, ci pleacă-ţi fără nici o reţinere urechile la apărarea mea, căci, cu îngăduinţa ta, îmi voi dovedi nevinovăţia'"!
2. Herodes s-a răstit la el să tacă din gură şi, îndreptându-se apdl spre Varus, a zis: „Nu mă îndoiesc câtuşi de puţin că şi tu, Varus, ca orice judecător just, îl vei socoti pe Antipater un ticălos fără speranţă de îndreptare. Teamă mi-e, totuşi, că îmi vei detesta soarta şi că mă vei găsi demn de toate nenorocirile abătute asupra mea, fiindcă am adus pe lume asemenea progenituri. Dar s-ar cuveni să mă compă-1 timeşti însă barem pentru faptul că am fost părintele cel mai iubitor al acestor fii atât de nelegiuiţi. Pe feciorii mei de mai înainte, încă de când erau nişte copilandri, i-am socotit demni să-mi urmeze la domj nie, şi nu numai că i-am educat la Roma cu cheltuieli mari, ci am obţinut pentru ei prietenia lui Caesar, făcându-i să stârnească gelozia altor regi. Dar am aflat că ei unelteau să mă ucidă şi de aceea au ire-buit să moară, mai ales pentru binele lui Antipater; lui, care era tânăl şi moştenitorul tronului meu, am vrut în primul rând să-i garantei siguranţa. Dar această nesăţioasă fiară, punându-mi răbdarea la grea încercare, şi-a dezlănţuit asupra mea întreaga sa furie. Lui însă i s-a părut că trăiesc prea mult şi, întrucât îmi tolera cu greu bătrâneţea!
126
n-a vrut să ajungă rege decât devenind un paricid. Merit cu prisosinţă această pedepasă, eu, care am readus de la ţară un surghiunit şi mi-am alungat fiii născuţi de o regină, spre a-1 numi pe el moştenitor al tronului. îmi recunosc deschis, Varus, rătăcirea minţii mele. Singur i-am aţâţat pe aceşti fii împotriva mea, retezând speranţele lor legitime în folosul lui Antipater. Ce favoare de care au beneficiat ei se poate asemui cu cele revărsate din belşug asupra lui? Lui, căruia, în viaţă fiind, i-am transmis aproape întreaga putere? Cel pe care, în văzul tuturor, l-am înscris ca unic moştenitor al tronului; i-am acordat un venit de 50 de talanţi, suportând din averea mea personală alte subvenţii cu nemiluita. De curând, când s-a îmbarcat să plece la Roma, i-am dat încă 300 de talanţi şi, din întreaga familie, numai pe el am vrut să-1 recomand lui Caesar ca pe salvatorul tatălui său. Ce nelegiuiri au comis aceştia, care să se compare cu cea săvârşită de Antipater? Ce fel de dovezi s-au adus împotriva acestora aidoma celei care îl stigmatizează pe el ca trădător? Totuşi, paricidul a avut curajul să glăsuiască şi trage speranţa că va mistifica iarăşi adevărul cu vicleşugurile sale. Ia aminte, deci, Varus! îl cunosc bine pe acest monstru şi prevăd de pe-acum că se va înfăşură în vălul adevărului şi va vărsa lacrimi făţarnice. El este cel ce m-a avertizat atunci când Alexandru mai trăia să nu-mi încredinţez trupul orişicui; el obişnuia mereu să mă însoţească până la patul meu şi cerceta pretutindeni, temându-se că în dormitor se ascundea un ucigaş: el era cel ce-mi supraveghea somnul şi se îngrijea de siguranţa mea, cel ce mă mângâia când oftam din greu după feciorii mei răpuşi de călău şi urmărea ce sentimente aveau faţă de mine fraţii lui aflaţi încă în viaţă; pe scurt, era pavăza şi garda mea de corp. De câte ori îmi amintesc, o, Varus, ce mare şiret este şi cât de bine se preface de fiecare dată, nu-mi vine să cred că mai trăiesc şi mă mir cum de am scăpat din mâinile unui trădător atât de experimentat. întrucât se pare că un demon al răului caută să semene pieirea în casa mea şi aţâţă împotrivă-mi rudele cele mai dragi, nu-mi rămâne decât să-mi deplâng soarta nemiloasă şi să-mi căinez singurătatea; dar nici unul din cei însetaţi de sângele meu nu va scăpa teafăr chiar dacă se vor ivi dovezile de vinovăţie grăind împotriva tuturor copiilor mei!"
3. în timpul rostirii acestor cuvinte, emoţia profundă 1-a împiedicat să continue, aşa că regele a făcut semn lui Nicolaos, unul dintre Prietenii lui, să prezinte rechizitoriul. Dar între timp, Antipater, care zăcea întins la picioarele tatălui său, şi-a ridicat capul şi a zis cu glas tare: „Tu singur mi-ai rostit apologia, tată! Cum aş fi putut deveni paricid eu, care am fost paznicul tău permanent, aşa cum singur ai
127
recunoscut-o. Pietatea mea filială e denumită de tine minciună goală şi prefăcătorie. Cum se face că eu, multiscusitul în toate privinţele, am fost atât de nătâng încât să nu-mi dau seama că pregătirea unei asemenea crime cu greu poate rămâne ascunsă oamenilor, dar că este cu neputinţă ca ea să treacă neobservată de Judecătorul ceresc, atotvăză-torul şi omniprezentul? Oare nu cunoscut-am eu sfârşitul fraţilor mei pe care Dumnezeu i-a pedepsit atât de crunt pentru criminalele lor uneltiri împotriva ta? Ce-ar fi putut să mă aţâţe pe mine împotriva ta? Cumva dorinţa de a domni? Dar eu eram, de fapt, regele! Teama că mă urăşti pe mine? Nu eram eu iubit de tine? Mă temeam cumva de alţii din pricina ta? Dar tocmai prin faptul că te păzeau pe tine inspi-i rau teamă

altora. Duceam lipsă de bani? Cine ar fi putut, mai mult decât mine, să cheltuiască oricât poftea? Dacă m-aş fi dovedit cel mai josnic dintre toţi oamenii şi aş fi avut năravuri de fiară sălbatică, doar atunci nu m-aş fi lăsat înduplecat de binefacerile tale, tată; căci tu m-ai readus din surghiun, cum singur ai spus; m-ai preferat tuturor celorlalţi copii ai tăi; m-ai numit rege încă din timpul vieţii tale şi m-ai făcut să fiu invidiat, copleşindu-mă cu mulţimea favorurilor acordate. Ah, ce nefastă a fost pentru mine această călătorie blestemată! Câte prilejuri de desfăşurare n-am dat eu şi ce largi răgazuri n-am oferit celor ce complotau împotriva mea? Dar pentru tine, tată, şi în interesul tău personal, am întreprins această drumeţie, pentru ca să-1 împiedic pe Syllaeus să-şi bată joc de bătrâneţea ta. Roma este martorul dragostei mele părinteşti, precum şi ocrotitorul sorţii hărăzite întregului pământ, Caesar, care m-a numit adesea *Philopatem* Primeşte, tată, scrisoarea lui, mai demnă de încredere decât calomniile răspândite aici pe seama mea: ea este unica mea apărare, ea dovedeşte dragostea ce ţi-o port! Aminteşte-ţi cu câtă lehamite în suflet m-am îmbarcat pe corabie, deoarece ştiam eu câte duşmănii mocnind împotriva mea se piteau în ţară. Tu eşti, tată, cel ce, fără voia ta, m-ai sortit pieirii, silindu-mă să plec, spre a oferi invidiei răgazul de a mă ponegri. Iată-mă ajuns din nou aici, ca să aduc mărturie, iată-mă din nou aici, eu, paricidul care a străbătut mări şi ţări, fără să păţească ceva. E o adeverire a nevinovăţiei mele, pentru care nu-ţi cer să mă iubeşti. Căci în faţa lui Dumnezeu şi a ta, tată, rămân un osândit. Aşa osândit cum sunt, te rog să nu te încrezi în nişte mărturii făcute de alţii în timpul torturilor: dimpotrivă, adă-mi focul, să mă mistuie pe

1 în elină „Iubitor-de-tată" — antiteza numelui *anti-părintesc,* pe care îl merit pe deplin (n.e.).

mine. Instrumentele torturii să pătrundă în măruntaiele mele! Nu-mi cruţa deloc trupul pângărit, când îmi vei auzi vaietele. Căci, de vreme ce sunt un paricid, nu se cuvine să mor fără a fi torturat!" întrucât vorbele lui Antipater erau însoţite de strigăte, planşete şi gemete, el a stârnit mila celor de faţă, mai cu seamă lui Varus; singurul care n-a vărsat lacrimi din pricina mâniei sale a fost Herodes: ştia el prea bine cât de îndreptăţite erau învinuirile!

4. La porunca regelui a luat cuvântul Nicolaos care a înfăţişat mai întâi şiretenia lui Antipater prin multe exemple şi a destrămat mila inspirată de el celor din sală, trecând apoi la grave acuzaţii la adresa lui: i se atribuiau toate nelegiuirile care au avut loc în întregul regat, mai cu seamă executarea celor doi fraţi, moartea lor datorându-se, după părerea lui, calomniilor sale. Apoi Nicolaos a susţinut că acum, Antipater unelteşte chiar şi împotriva supravieţuitorilor care ar putea periclita succesiunea lui la tron. Acela care a fost în stare să prepare otravă pentru tatăl său, cum oare ar putea şovăi să-şi răpună fraţii! După ce a furnizat dovezile privitoare la atentatul prin otrăvire, plănuit de Antipater, el a menţionat unul după altul denunţurile martorilor şi, referitor la Pheroras, s-a arătat indignat de faptul că Antipater 1-a putut împinge la fratricid şi, prin mituirea celor mai buni *prieteni* ai regelui, a transformat palatul într-un cuib al neleguiţilor. A continuat un timp cu prezentarea altor dovezi, terminându-şi astfel rechizitoriul.

5. Când Varus 1-a întrebat ce are de zis în apărarea lui, Antipater n-a spus decât atât: „Dumnezeu este martorul nevinovăţiei mele", după care a rămas întins la pământ. Varus a poruncit să fie adusă otrava şi a administrat-o unui prizonier, condamnat la moarte: după ce a băut-o, acesta a şi căzut mort la podea. Varus a mai avut o convorbire secretă cu Herodes, a redactat pentru Caesar un raport despre desfăşurarea consiliului şi a doua zi şi-a văzut de drum. Dar Herodes 1-a pus în lanţuri pe Antipater, trimiţând o delegaţie care să-i relateze lui Caesar cele întâmplate.

6. După aceea, s-a descoperit că Antipater a urzit şi pieirea Salomeei. Din Roma a sosit un slujitor al lui Antiphilus, aducând o scrisoare de la o cameristă a Liviei, ce se numea Acme: ea îi scrisese regelui că, în corespondenţa Liviei, descoperise nişte scrisori de-ale Salomeei, pe care i le transmitea pe-ascuns, din devotament faţă de dânsul. Scrisorile conţineau acerbe atacuri şi grave acuzaţii la adresa regelui. Antipater le falsificase şi o plătise pe Acme, să expedieze scrisorile lui Herodes. Antipater a fost demascat printr-o scrisoare adresată lui, unde Acme îi scria: „îndeplinindu-ţi dorinţa, i-am scris

tatălui tău şi i-am trimis scrisorile respective, şi sunt sigură că, după ce le va citi, regele n-o va mai lăsa în viaţă pe sora lui. Dacă lucrurile se vor desfăşura conform aşteptărilor, bine ar fi să nu dai uitării promisiunile pe care mi le-ai făcut."

7. La descoperirea acestei scrisori precum şi a celor îndreptate împotriva Salomeei,

regelui i-a venit ideea că poate şi scrisorile defavorabile lui Alexandru fuseseră, de asemenea, false. L-a îndurerat până în străfundul sufletului faptul că puţin a lipsit ca el să devină ucigaşul propriei sale surori din pricina lui Antipater. Aşadar s-a hotărât să nu mai întârzie pedepsirea pentru toate mârşăviile sale. Când însă a vrut să ia aspre măsuri împotriva lui Antipater, el a fost împiedicat de o boală gravă. I-a scris totuşi lui Caesar doar despre Acme şi mincinoasele ei uneltiri la adresa Salomeei. Apoi a cerut să i se aducă testamentul, l-a modificat şi, l-a numit rege pe Antipas, trecând peste fiii săi mai vârstnici Archelaos şi Philippus, căci şi pe aceştia îi ponegrise Antipater. în afara obiectelor de valoare, el i-a lăsat 1000 de talanţi lui Caesar, soţiei sale, copiilor, prietenilor şi sclavilor liberaţi de el circa 500 de talanţi; tuturor celorlalţi le-a distribuit teritorii şi sume de bani deloc neglijabile, dar pe sora lui a onorat-o cu cele mai frumoase daruri. în aceste privinţe şi-a modificat Herodes testamentul său.

130

CAPITOLUL XXXIII

1. Boala regelui s-a agravat din ce în ce mai mult, iar bătrâneţea şi grijile contribuiau la vlăguirea lui: căci el avea aproape 70 de ani şi necazurile pricinuite de copiii săi îl deprimaseră în aşa măsură încât, chiar dacă s-ar fi bucurat de o sănătate deplină, n-ar mai fi găsit nici o plăcere în existenţa sa. Faptul că Antipater mai trăia încă îi sporea răul iar el era ferm hotărât să-1 execute nu în treacăt, ci după însănătoşirea lui.
2. Ca o întregire a nenorocirilor sale, a mai izbucnit şi o revoltă populară. în oraş[1] trăiau doi cărturari, care treceau drept foarte buni cunoscători ai legilor strămoşeşti şi ca atare erau mult apreciaţi de întregul popor: unul era Iudas, fiul lui Seppheraios[2], iar celălalt Matthias, fiul lui Margalos[3]. Când aceşti bărbaţi explicau legile, tineri nu puţini la număr se adunau în jurul lor şi în fiecare zi recrutau o adevărată oaste de oameni la o vârstă încă fragedă. Când ei au aflat că regele este secătuit de supărare şi boală, au răspândit în cercul lor de discipoli consemnul că a sosit momentul potrivit să i se facă dreptate lui Dumnezeu prin distrugerea chipurilor cioplite, care încălcau datinele străbune. Căci era o nelegiuire să se aşeze în templu statui, reprezentări de animale sau alte lucrări având înfăţişarea unor oameni în viaţă. De fapt, Herodes aşezase deasupra porţii mari a Templului un vultur de aur. Cărturarii cereau tocmai îndepărtarea acestuia, spunând că, chiar dacă ai de înfruntat primejdii, este frumos să-ţi dai viaţa pentru cauza legii patriei tale. Căci sufletul celor ce mor în asemenea împrejurări devine nemuritor, având parte de 'fericirea veşnică; în schimb, făpturile comune care nu şi-au însuşit

1 E vorba de Ierusalim (n.t.).
[2] în *Antichităţile iudaice,* XVII, 6, 2, el se cheamă Sariphaeus (n.t.).
[3] în *Antichităţile iudaice* XVII, 6, 2: Margaloth (n.t).

131

înţelepciunea necesară, în ignoranţa lor se ataşează de viaţă şi preferă să moară bolnavi în patul lor decât să piară eroic.
3. Pe când mai rosteau aceste vorbe, s-a răspândit zvonul că regele e pe patul de moarte, astfel încât tinerii au prins şi mai mult curaj, să treacă la împlinirea faptei lor. Aşadar la amiază, în vreme ce mulţimea ieşea şi intra în Templu, cu ajutorul unor frânghii trainice, au coborât de pe acoperiş şi cu lovituri de secure au prăvălit la pământ vulturul de aur. Numaidecât a fost anunţat regescul comandant al Templului, care a sosit repede cu o escortă numeroasă şi a înşfăcat vreo patruzeci de tineri, târându-i în faţa regelui. Herodes i-a întrebat mai întâi dacă ei sunt cei care au cutezat să dea jos vulturul de aur: aceştia şi-au recunoscut deschis fapta. întrebaţi apoi cine le-a dat ordin, ei au răspuns: „Legea strămoşilor noştri". Când regele i-a mai întrebat şi de ce sunt atât de voioşi când au moartea în faţa ochilor, tinerii i-au zis că pe lumea cealaltă vor avea parte de fericirea supremă.
4. Cumplita mânie care 1-a cuprins pe rege i-a produs o ameliorare a bolii, făcându-1 să se ducă la o întrunire publică[4]. Acolo, în lungul său discurs acuzator, i-a prezentat pe acei tineri ca profanatori ai Templului care, sub pretextul apărării legilor străbune, ascundeau ţeluri mai ambiţioase, şi a cerut pentru ei pedeapsa cuvenită nelegiuiţilor. Dar poporul s-a temut că prea mulţi oameni vor fi implicaţi în urma denunţurilor; de aceea, el a fost rugat să pedepsească numai pe instigatori, apoi pe cei prinşi asupra faptei, ceilalţi fiind însă feriţi de mânia lui. Regele s-a învoit cu mare greutate; a

poruncit să fie arşi de vii numai tinerii care au coborât pe frânghii, împreună cu cărturarii îndrumători, iar pe ceilalţi arestaţi i-a dat pe mâna călăilor săi, pentru executarea lor.
5. Ulterior, boala i-a cuprins întregul său trup, producându-i dureri în diferitele lui părţi. Deşi febra nu era mare, pe toată suprafaţa pielii îl chinuia o insuportabilă mâncărime: simţea şi neîntrerupte dureri în măruntaie. Picioarele i se umflaseră ca la bolnavii de dro-pică; avea o inflamaţie la abdomen, iar la organele genitale o umflătură plină de puroi şi colcăind de viermi. De altfel, nu putea să respire decât în poziţie dreaptă, fiind torturat de sufocări şi crampe în toate mădularele. Ghicitorii susţineau că boala era ispăşirea crimei săvârşite prin uciderea cărturarilor. Deşi avea de îndurat atâtea suferinţe, ţinea cu îndârjire la viaţă şi, sperând să se însănătoşească, f
[4] Potrivit *Antichităţilor iudaice* XVII, 6, 3 ea a avut loc la Ierihon (n.t.).

era în căutarea unor căi de vindecare. Astfel Herodes a fost dus peste fluviul Iordan, spre a recurge la tratamentul apelor termale de la Callirhoe[5]. Aceste izvoare se vărsau în Lacul de asfalt[6], având ape atât de dulci, încât puteau fi băute. Acolo, tămăduitorii au decis să-1 oblojească, cufundându-i întregul trup într-o baie cu ulei cald; dar în cadă el şi-a pierdut cunoştinţa, dându-şi ochii peste cap, de parcă ar fi murit. Strigătele scoase de servitorii săi înspăimântaţi l-au readus cu greu la viaţă şi, pierzându-şi atunci orice speranţă de vindecare, a poruncit să se distribuie tuturor soldaţilor câte 50 de drahme pentru fiecare, dând comandanţilor şi *prietenilor* săi daruri mult mai mari.
6. La întoarcere, când a sosit la Ierihon, fierea i-a pricinuit necazuri mari[7] şi, parcă dornic să se războiască cu moartea, a pus la cale o faptă mârşavă: a poruncit să fie strânşi laolaltă oamenii de vază din Iudeea întreagă, fiecare localitate în parte, închizându-i pe toţi în aşa-numitul Hipodrom[8]. Apoi a chemat la el pe sora lui Salomeea, împreună cu soţul ei Alexas, şi le-a zis următoarele: „Eu ştiu că moartea mea va fi pentru iudei un bun prilej de sărbătoare, dar eu am puterea să-i fac pe alţii să mă jelească şi astfel să am parte de o înmormântare strălucitoare dacă voi veţi executa ordinele mele: de îndată ce mi-am dat ultima suflare, lăsaţi ca oamenii ţinuţi sub pază să fie încercuiţi şi măcelăriţi de soldaţii mei pentru ca întreaga Iudee, fiecare familie, să verse pentru mine lacrimi silnice!"
7. Tocmai dădea aceste instrucţiuni când de la ambasadorii lui, aflaţi la Roma, regele a primit scrisori care anunţau că Acme fusese executată din ordinul lui Caesar, iar Antipater era condamnat la moarte; se menţiona totuşi, în scris, că, în cazul când tatăl se arată mulţumit cu trimiterea fiului în exil, Caesar îi dă dezlegarea lui. Atunci, pentru scurtă vreme, Herodes şi-a recăpătat cheful de viaţă dar, întrucât nu mai era în stare să se hrănească şi o tuse convulsivă îl chinuia peste măsură, el s-a decis să-şi devanseze ceasul ales de destin. A luat un măr şi a cerut un cuţit căci el obişnuia, atunci când mânca fructe, să le taie singur în felii. S-a uitat apoi în jurul său, să vadă dacă se afla cineva prin apropiere, gata să-1 împiedice şi şi-a ridi-
[5] Azi Zerka Ma'in, unde se află izvoare termale sulfuroase, temperatura maximă atinsă de ele fiind de 61,5° C. Arabii folosesc şi în prezent aceste izvoare pentru băi şi cură de apă medicinală (n.t.).
6 Azi Marea Moartă (n.t.).
[7] Probabil un icter negru, dar se pare că boala de care suferea Herodes, era fie o ciroză, fie un cancer la ficat (n.t.).
8 Stadion destinat curselor de cai (n.t.).

cat mâna dreaptă, ca să se străpungă singur. Dar a sărit imediat vărul său Achiab şi i-a înşfăcat braţul, împiedicând astfel sinuciderea. Numaidecât palatul a răsunat de planşete, ca şi cum regele ar fi murit aievea. Vaietele au ajuns la urechile lui Antipater, care a prins din nou curaj şi, nespus de vesel, şi-a rugat paznicii ca, în schimbul unei sume de bani, să-i scoată cătuşele şi să-1 lase să fugă. Comandantul gărzii nu numai că 1-a refuzat, dar s-a şi dus degrabă până la rege, semnalân-du-i tentativa de corupţie. Herodes a scos un strigăt foarte puternic, cum nu te-ai fi putut aştepta de la un om grav bolnav, trimiţându-şi gărzile de corp să-1 ucidă imediat pe Antipater. După ce a poruncit să i se înmormânteze cadavrul în Hyrcania, şi-a modificat iarăşi testamentul: 1-a trecut ca moştenitor al tronului său pe Archelaos, fiul său mai vârstnic, fratele lui Antipas, numindu-1 pe Antipas însuşi Tetrarh. 8. Doar cinci zile a supravieţuit execuţiei fiului său Herodes, moartea lui survenind[9] după o domnie care a durat 34 de ani de la preluarea puterii prin uciderea lui Antigonos şi 37 de ani de la proclamarea lui ca rege de către romani. Soarta 1-a favorizat în toate privinţele mai mult decât pe oricare altul el, care,

poporan simplu, s-a urcat pe tronul regal şi, ocupându-1 multă vreme, 1-a transmis fiilor săi poporani; numai în viaţa de familie a fost omul cel mai lipsit de noroc. Fără să aştepte ca armata să afle de moartea lui, Salomeea s-a dus împreună cu soţul ei ca să-i elibereze pe prizonierii sortiţi pieirii potrivit ordinului dat de rege: ea le-a spus că Herodes şi-a schimbat între timp hotărârea, fiecare fiind trimis acasă de el. Abia după plecarea acestora, a dezvăluit soldaţilor adevărul şi i-a convocat la o adunare în amfiteatrul din Ierihon, împreună cu restul locuitorilor oraşului. Acolo a apărut şi Ptolemeu, căruia i se încredinţase inelul cu sigiliul regal, a spus că regele a trecut în rândul preafericiţilor, a mângâiat poporul pentru pierderea suferită, citind apoi scrisoarea ultimă, lăsată de Herodes soldaţilor săi: el îi îndemna în repetate rânduri să rămână credincioşi urmaşilor săi. După citirea scrisorii, el a des-pecetluit testamentul, făcând cunoscut conţinutul lui. Trachonitis şi ţinuturile învecinate reveneau ca moştenire lui Phillipus, Antipas, cum am mai spus, era numit Tetrarh, iar Archelaos, rege. Ultimului i s-a recomandat să transmită lui Caesar inelul cu sigiliu, împreună cu actele privitoare la administrarea ţării, pecetluite: el trebuia să valideze deciziile luate ulterior de Herodes şi să asigure executarea

[9] în anul 4 î.e.n. (n.t.).

testamentului său. în general dispoziţiile testamentare mai vechi rămâneau valabile.

9. Archelaos a fost felicitat de îndată prin aclamaţii puternice iar soldaţii, grupaţi pe unităţi şi urmaţi de alaiul poporului, au defilat prin faţa regelui, şi i-au jurat credinţă, rugându-1 pe Dumnezeu să-i dea binecuvântarea lui. După aceea s-au făcut pregătirile pentru funeraliile regelui. Archelaos nu se abţinea^e la nici o cheltuială, ca să le asigure cât mai mult fast, astfel că din cortegiul funebru n-au lipsit deloc ornamentele regale. Sicriul era din aur masiv încrustat cu pietre preţioase, linţoliul din purpură cu broderii multicolore, trupul defunctului fiind înveşmântat tot în purpură. Pe creştet purta diadema regală, având deasupra ei o coroană de aur, iar în mâna dreaptă ţinea sceptrul. Catafalcul era înconjurat de fiii şi de numeroasele rude ale regelui, şi urmat de lăncierii regali, de trupele tracilor, germanilor şi galilor, toate în mare ţinută de război. în faţă mărşăluia, sub conducerea comandanţilor şi superiorilor, restul oştirii, înarmată şi într-o ordine fără cusur. Cinci sute de servitori şi de sclavi liberaţi ai lui Herodes, purtând mirodenii, încheiau cortegiul. Astfel a parcurs cadavrul cele 200 de stadii[10] până la Herodeion, unde a fost înmormântat, potrivit dorinţei defunctului: aşa a luat sfârşit domnia lui Herodes.

10 Atât de departe se afla aşadar Herodeion de Ierihon, unde a murit Herodes, în vreme ce distanţa de la Ierusalim era de 60 de stadii (vezi 13, 8 şi *Antichităţi iudaice,* XIX, 13, 9). Este deci eronată precizarea din *Antichităţi iudaice,* XVII, 8, 4, conform căreia cadavrul a străbătut doar opt stadii (n.t.).

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL I

1. Călătoria obligatorie pe care urma s-o întreprindă la Roma Archelaos a fost pricina unor noi tulburări. Şapte zile încheiate 1-a jelit pe tatăl său şi a dat poporului un praznic costisitor: această datină ruinează pe mulţi iudei, deoarece ospătarea celor îndoliaţi este o datorie şi nerespectarea ei trece drept o lipsă de evlavie. După aceea şi-a pus un veşmânt alb şi s-a dus la Templu, unde poporul 1-a primit cu felurite urări de bine. Vorbind de pe un tron de aur instalat pe o tribună înaltă, Archelaos a salutat mulţimea şi i-a mulţumit pentru zelul cu care a luat parte la funeraliile părintelui său, precum şi pentru devotamentul pe care i 1-a arătat, ca şi cum ar fi fost confirmat ca rege. Deocamdată însă, a mai spus el, nu se învoieşte să-şi exercite puterea de domnitor, nici să primească titlurile cuvenite atâta timp cât Caesar, căruia îi revenea luarea deciziilor definitive în privinţa testamentului, nu-1 va confirma pe el ca urmaş al tronului. Aşa se face că la Ierihon, el n-a acceptat diadema cu care oastea voia să-i încununeze fruntea. Având însă în vedere dovezile de fidelitate şi de supunere, el îşi va vădi mulţumirea

deplină faţă de armată şi de popor după ce va fi înscăunat ca rege de către puterea supremă. Căci el se va strădui să se arate în toate privinţele mai blând faţă de ei decât a fost părintele său.
2. Nespus de încântată de aceste promisiuni, mulţimea i-a pus numaidecât la încercare adevăratele intenţii prin revendicări importante. Unii au cerut prin strigăte scăderea impozitelor, alţii suprimarea laxelor vamale şi ceilalţi, eliberarea deţinuţilor. Ca să fie pe placul poporului, Archelaos a promis împlinirea tuturor cererilor. Apoi a adus jertfe, luând parte la un ospăţ alături de prietenii săi. Dar spre seară s-a adunat acolo o mare mulţime care punea la cale o răzmeriţă şi, întrucât îndelungatul doliu pentru rege se terminase, ei şi-au început propria ceremonie de doliu, deplângându-i pe cei ce fuseseră pedepsiţi de Herodes pentru că doborâseră vulturul de aur ţintuit deasupra porţii Templului. Nu era vorba de o durere reţinută, căci întregul oraş răsuna în gemete puternice, ci de bocete sfâşietoare şi de
139
palme izbind piepturile, în amintirea bărbaţilor care, după spusele lor, ajunseseră pradă flăcărilor, apărând legile strămoşeşti şi Templul. Răzbunarea acestora — strigau oamenii — trebuie să cadă asupra favoriţilor lui Herodes, dar mai întâi asupra Marelui Preot[1] investit de el, pentru că lor le revenea alegerea altuia mai evlavios şi mai neprihănit.
3. Purtarea lor îl exaspera pe Archelaos care, presat de iminenta sa plecare, amâna pedepsirea lor până una alta, temându-se că o revoltă generală l-ar întârzia dacă ar stârni duşmănia mulţimii prin măsuri de forţă luate împotriva ei. De aceea a căutat să-i potolească pe răzvrătiţi mai degrabă prin vorb& bune decât prin constrângere; trimise aşadar la ei un comandant de frunte, dându-i însărcinarea să-i domolească. Când* acesta a intrat în Templu, înainte de a apuca să scoată un cuvânt, a fost alungat cu pietre de către demonstranţi; la fel au fost întâmpinaţi şi cei care au veni după el să liniştească spiritele — şi Archelaos a trimis destui soli; la tot ce li se spunea dădeau răspunsuri furioase şi era limpede că n-aveau de gând să se liniştească dacă le-ar fi venit întăriri din afară. Tocmai urma să înceapă sărbătoarea Păinii nedospite, pe care iudeii o numesc Paşti şi o cinstesc cu aducerea multor jertfe, o uriaşă mulţime din împrejurimi strângându-se în oraş pentru ceremoniile îndătinate. Cei care purtau doliul după cărturarii ucişi alcătuiau în Templu grupuri compacte şi căutau să dea forţe proaspete răzvrătirii. Din această pricină Archelaos s-a înfricoşat şi, mai înainte ca febra revoltei să se extindă asupra întregului popor, a trimis pe-ascuns un tribun militar însoţit de o cohortă cu ordinul de a pune mâna cu forţa pe căpeteniile răzvrătirii. Toată mulţimea s-a dezlănţuit atunci împotriva lor, cei mai mulţi dintre soldaţi fiind ucişi cu pietre; tribunul însuşi a fost rănit şi a scăpat din încăierare cu mare greutate. Apoi răzvărtiţii au trecut la ceremonia jertfelor, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic neobişnuit. Archelaos şi-a dat seama atunci că poporul nu va putea fi ţinut în frâu fără vărsare de sânge. Ca atare, a hotărât ca întreaga sa oaste să pornească împotriva răsculaţilor, pedestraşii grupaţi în formaţii compacte străbătând oraşul în vreme ce călăreţii au venit în goană din câmpie[2]. Soldaţii s-au năpustit pe neaşteptate asupra fiecărui grup de jertfitori şi au omorât vreo trei mii dintre ei, restul mulţimii găsindu-şi refugiul în munţii din apropiere. Acolo i-au ajuns din urmă crainicii lui Archelaos, care le-au trimis ordinul ca, unul câte unul, să se îndrepte spre casa lui; cu toţii au părăsit sărbătoarea şi şi-au văzut de drum.
1 Joazar, numit în locul lui Matthias după doborârea vulturului de aur (n.e.).
2 Pentru a împiedica pătrunderea în Templu a mulţimii aflate în afara lui (vezi *Antichităţi iudaice,* XVII, 9, 3) (n.t.)-

CAPITOLUL II

140
1. împreună cu propria-i mamă şi cu prietenii săi, Poplas, Ptolemeu şi Nicolaos, el însuşi a mers până la malul mării, lăsându-1 pe Philippus administrator al palatului şi păzitorul averii familiei sale. Salomeea îl însoţea împreună cu copiii şi nepoţii ei, precum şi ginerii regelui, chipurile, pentru a susţine pretenţiile lui Archelaos la succesiunea la tron, de fapt, însă pentru a-1 învinovăţi de nelegiuirea în
- incinta Templului.
2. Ceata lor a întâlnit la Caesarea pe Sabinius, trezorierul Siriei, ■ gata să plece în Iudeea pentru a lua în păstrare comorile lăsate de
Herodes. Dar sosirea lui Varus, stăruitor chemat de Archelaos prin in-! iermediul lui Ptolemeu, 1-a împiedicat pe Sabinus să-şi continue călătoria. într-adevăr, făcându-i

hatârul lui Varus[1], Sabinus a renunţat să ajungă cât mai repede până la citadele, spre a-i interzice lui ! Archelaos accesul la comorile tatălui său. A făgăduit să nu întreprindă nimic până la sosirea deciziei lui Caesar, el urmând să aştepte la Caesarea. Când însă dintre cei care îi stăteau în drum[2], unul s-a îndreptat spre Antiohia, iar celălalt a pornit cu o corabie spre Roma, Sabinus s-a dus imediat la Ierusalim şi a luat în stăpânire palatul. A chemat apoi la el pe comandanţii fortăreţelor şi pe vistieri pentru a avea evidenţa bunurilor pe care le deţineau şi pentru a trece citadelele sub controlul său. Firește, comandanţii au refuzat să încalce ordinele Primite de la Archelaos şi fiecare a păzit ceea ce îi fusese încredinţat, spunând că ei răspund pentru aceasta mai mult faţă de Caesar decât fată de Archelaos.

[1] Guvernatorul Siriei şi superiorul lui Sabinus (n.t.).

[2] Varus, care a sosit la Caesarea împreună cu Ptolemeu (vezi *Antichităţi iudaice,* XVII, 9, 5) (n.t.).

141

3. în aceeaşi vreme s-a îndreptat spre Roma şi Antipas, spre a-si revendica drepturile la tron, încredinţat că Testamentul, în care el era desemnat ca rege[3], va fi mai puternic decât codicilul[4]. Din capul locului, îi făgăduiseră că-1 vor susţine atât Salomeea cât şi multe dintre rudele sale care navigau spre Roma împreună cu Archelaos. îşi asigurase sprijinul mamei sale şi a fratelui lui Nicolaos, Ptolemeu, a cărui influenţă o socotea decisivă, ţinând seama de marea încredere pe care o avusese în el Herodes. El se bucurase de preţuirea acestuia mai mult decât toţi ceilalţi *prieteni.* Dar cele mai mari speranţe şi le punea în oratorul Irenaeus, pentru iscusita lui elocvenţă, ceea ce şi explică faptul că el respinsese pe sfetnicii care îl îndemnaseră să dea întâietate lui Archelaos, fiind mai în vârstă şi prevăzut în codicil ca moştenitor al tronului. La Roma, preferinţele tuturor membrilor de familie au trecut de partea lui, întrucât îl detestau pe Archelaos. Fiecare în parte aspira spre autonomie, sub conducerea unui guvernator roman de provincie; în caz conrtar, l-ar fi preferat pe Antipas ca rege.

4. Ţelul urmărit de ei s-a bucurat de sprijinul lui Sabinus care, prin scrisorile sale, îl învinuia pe Archelaos în faţa lui Caesar, aducând în schimb multe elogii lui Antipas. Cei din tabăra Salomeei şi-au aşternut în scris plângerile şi le-au înmânat lui Caesar; după exemplul lor, şi Archelaos a redactat un sumar al pretenţiilor sale, pe care 1-a trimis prin intermediul lui Ptolemeu, împreună cu inelul de sigiliu al tatălui său şi cu condica de socoteli. Caesar a cercetat de sine stătător punctele de vedere ale celor două părţi; întinderea regatului, mărimea veniturilor, precum şi numărul copiilor lui Herodes; mai înainte el citise rapoartele pe această temă, trimise de Varus şi Sabinus. Apoi a convocat pe romanii cei mai de vază la o adunare la care a luat parte pentru prima oară Gaius[5], fiul lui Agrippa şi al fiicei sale Iulia, adoptat de el, dând cuvântul celor două părţi aflate în dispută.

5. S-a ridicat atunci fiul Salomeei, Antipater — cel mai bun vorbitor dintre adversarii lui Archelaos — care, în învinuirile aduse, a afirmat că, prin spusele sale, Archelaos pretinde, chipurile, domnia, dar, de fapt, el este de multă vreme rege, ba chiar şi acum el înveseleşte urechile lui Caesar cu un simulacru de dispută. Nici na mai aşteptat decizia lui Caesar privitoare la succesiune, şi, ca dovadă,

[3] Vezi *Cartea întâi,* cap. XXXII, paragr. 7 (n.t.).

'' Vezi *Cartea întâi,* cap. XXXIII, paragr. 7 (n.t.).

-* Gaius Caesar, fiul fiicei lui Augustus, Iulia şi al lui Marcus Vipsanius Agrippa. în anbul 4 e.n., el a fost îndepărtat de Livia, soţia lui Augustus, în favoarea lui Tiberius (nt)

142

u

după moartea lui Herodes a adus nişte oameni cumpăraţi de el să-i pună diadema pe frunte; s-a instalat pe tron în văzul lumii şi a luat decizia aidoma unui rege, a introdus o nouă ordine în armată, a făcut avansări, a făgăduit poporului tot ceea ce i-a cerut în calitate de rege, eliberând pe cei condamnaţi de tatăl său pentru delicte nespus de grave. Iată-1 că vine să obţină de la superiorul său şi umbra regalităţii pe care şi-a însuşit-o de multă vreme cu forţa în esenţă, făcându-1 astfel pe Caesar un stăpân nicidecum asupra faptelor, ci asupra vorbelor. I-a mai reproşat de asemenea că doliul după tatăl său a fost de o comică făţărnicie: în timpul zilei avea o figură tristă, iar

noaptea se ţinea de chefuri, dedându-se orgiilor bahice. Antipater a mai adăugat că indignarea stârnită de comportarea lui este cea care a provocat tulburările populare. Ajuns în punctul culminant al discursului său, a stăruit pe larg asupra marelui număr de oameni ucişi în incinta Templului: aceştia veniseră să celebreze o sărbătoare şi fuseseră masacraţi fără milă alături de animalele aduse de ei pentru jertfă. în Templu se strânseseră mai multe cadavre decât dacă ar fi avut loc un război cu nişte duşmani necruţători din afară. Tocmai pentru că a prevăzut această cruzime, Herodes nu i-a mai dat nici o speranţă de a-i urma la tron; de-abia când s-a îmbolnăvit mai mult sufleteşte decât trupeşte şi n-a mai fost în stare să judece sănătos şi, fără să aibă habar ce scrie, 1-a desemnat pe el drept moştenitor în codicil. Şi asta s-a întâmplat când n-avea ce să-i reproşeze celui pe care îl trecuse primul în Testamentul redactat de Herodes pe când se mai bucura de o sănătate trupească deplină şi mintea îi rămăsese neatinsă de vreo suferinţă. Dar chiar dacă admitem că judecata unui bolnav aflat pe pragul morţii este uneori mai puternică, Archelaos şi-a pierdut autoritatea regală prin dispreţul arătat faţă de toate legile. Ce fel de cârmuitor s-ar dovedi, după ce va fi primit investitura lui Caesar, un om care a făcut atâtea victime înainte de a o dobândi?

6. După ce a prezentat numeroase argumente asemănătoare, luând ca martor pentru fiecare acuzaţie în parte pe cele mai multe dintre rudele sale de faţă, Antipater şi-a încheiat discursul. Apoi s-a ridicat Nicolaos, ca să ia apărarea lui Archelaos şi a susţinut că masacrul din Templu a fost obligatoriu, deoarece victimele s-au dovedit a fi vrăjmaşi nu numai ai regatului, ci şi ai lui Caesar care are ultimul cuvânt. Cât priveşte celelalte capete de acuzare, el a arătat că tocmai învinuitorii lui de acum sunt cei care i-au dat lui Archelaos sfaturi în situaţiile respective. Referitor la codicil, el a fost de părere că valabilitatea lui a fost adeverită chiar de Herodes, care a specificat

143

că Caesar trebuia să confirme pe moştenitorul tronului; căci cel care a avut o judecată atât de limpede încât a recunoscut că deplina autoritate revine stăpânului lumii, nu putea să greşească în privinţa alegerii urmaşului său, ştiind bine cine urma să-1 protejeze; aşadar judecata lui a fost chibzuită când şi-a desemnat candidatul care era potrivit cu funcţia.

7. Când Nicolaos şi-a terminat toată pledoaria, Archelaos s-a apropiat şi, aruncându-se la genunchii lui Caesar, a păstrat tăcerea. Plin de bunăvoinţă, acesta i-a făcut semn să se ridice şi 1-a asigurat că este demn să devină urmaşul tatălui său; nu i-a dat, totuşi, confirmarea definitivă. A dizolvat adunarea sfetnicilor săi şi ziua aceea şi-a petrecut-o ca să chibzuiască în linişte, după tot ce auzise acolo, dacă se cuvine să-1 numească moştenitor pe unul dintre cei menţionaţi în testament, sau să împartă ţara la toţi membrii familiei: având în vedere numărul mare al acestora, se impunea sprijinirea tuturora.

CAPITOLUL HI

144

1. Dar Caesar nici nu apucase să ia vreo hotărâre în această problemă şi, pe de o parte, mama lui Archelaos, Malthake, se îmbolnăvi si muri, iar pe de altă parte, sosise de la Varus din Siria o scrisoare care anunţa că în Iudeea izbucnise o răscoală, pe care o şi prevăzuse, de altfel. Căci, după ce Archelaos plecase cu o corabie spre Roma, Varus sosise la Ierusalim pentru a potoli spiritele răzvrătite, fiindcă devenise limpede că poporul n-o să se abţină de la tulburări, el lăsă în oraş una din cele trei legiuni cu care venise din Siria, apoi se întoarse în Antiohia. Pretextul aşteptat de răzvrătiţi a fost călătoria la Ierusalim a lui Sabinus. Căci el constrângea garnizoanele să-i predea fortăreţele şi căuta cu îndârjire comorile regelui, slujindu-se pentru aceasta nu numai de soldaţii lăsaţi de Varus, ci şi de mulţimea sclavilor săi, cu toţii înzestraţi de el cu arme, spre a-i folosi ca unelte ale lăcomiei lui. Tocmai atunci cădeau şi Penticostalele[1] — celebrate la şapte săptămâni după Paşte şi care îşi trag numele de la numărul de zile scurse între cele două sărbători — şi ceea ce a strâns laolaltă poporul nu a fost propriu-zis ceremonia divină cât mai ales amărăciunea lui fără margini. O uriaşă mulţime s-a strâns la Ierusalim, venind din Galileea, Idumeea, Ierihon şi Peraea de dincolo de Iordan, dar populaţia de baştină a Iudeei i-a întrecut pe toţi prin număr şi dârzenie bărbătească. Ei s-au împărţit în trei grupe şi s-au instalat în trei tabere: prima la miazănopate de Templu, a doua la miazăzi, lângă Hipodrom, iar a treia la apus, în preajma palatului regal. I-au împresurat astfel pe romani din toate părţile şi i-au supus asediului.

1 De la elinul „penteconta" (=50), cuvântul evreiesc *Sabouth* derivând din cifra ‚şapte" (de şapte ori şapte zile). De aici provine numele sectei penticostale şi a *Penticostarelor* (ritualul slujbelor dintre Paşti şi prima duminică după Rusalii) (n.e.)-

2. înspăimântat de mulţimea duşmanilor şi de hotărârea lor de a-1 înfrunta, Sabinus a trimis sol după sol până la Varus, cu cererea de a-i veni cât mai repede în ajutor: în cazul că întârzie, întreaga legiune va fi masacrată. El însuşi s-a urcat în cel mai înalt turn al citadelei, care se chema Turnul lui Phasael, după numele fratelui lui Herodes, ucis de părţi şi de acolo a făcut un semn soldaţilor legiunii, să pornească atacul împotriva duşmanilor, căci era atât de înfricoşat încât nu cuteza să coboare, alăturându-se oamenilor săi. Soldaţii s-au supus, totuşi, ordinului, au înaintat până la Templu şi s-au încăierat cu iudeii într-o luptă crâncenă unde, mulţumită experienţei lor războinice, s-au dovedit superiori adversarilor lor neexperimentaţi, câtă vreme nimeni nu i-a atacat de sus. Când însă iudeii au escaladat porticurile şi ţinta săgeţilor lor au devenit capetele romanilor, aceştia au pierit în număr mare, căci lor le venea greu să se apere de cei ce trăgeau de sus şi totodată să reziste celor cu care luptau corp la corp.

3. încolţiţi astfel din două părţi, romanii au dat foc porticurilor, opere de artă care stârneau admiraţia prin mărimea şi splendoarea lor: iudeii care se aflau pe acoperiş au fost repede cuprinşi de flăcări; mulţi au pierit acolo, iar cei care au sărit în mijlocul duşmanilor au fost ucişi de aceştia; unii s-au aruncat pe partea opusă a zidului, pe când alţii, în situaţia lor fără ieşire, şi-au curmat viaţa cu propriile lor săbii, mai înainte de a fi mistuiţi de flăcări. Cei care au coborât, lunecând în josul zidurilor şi s-au repezit asupra romanilor, în buimăceala lor au fost biruiţi cu uşurinţă. După ce o parte a răsculaţilor a căzut în luptă, iar cealaltă parte s-a împrăştiat, datorită fricii, soldaţii s-au năpustit asupra tezaurului lui Dumnezeu, rămas fără apărători, şi au prădat vreo 400 de talanţi, iar din această sumă, ceea ce n-a putut fi sustras, a încăput pe mâinile lui Sabinus[2].

4. Distrugerea minunatelor construcţii şi pierderea atâtor vieţi omeneşti n-a făcut decât să sporească numărul iudeilor şi pofta lor de a lupta împotriva romanilor; împresurând palatul regal, au ameninţat că vor nimici toate trupele dacă acestea nu se vor retrage cât mai repede. I-au făgăduit lui Sabinus că-i asigură liberă trecere dacă acceptă să-şi retragă legiunea din oraş. Majoritatea soldaţilor regelui dezertaseră şi trecuseră deja de partea răsculaţilor pe când trupele cele mai destoinice luptau de partea romanilor: erau 3000 de sebastenp, aflaţi sub conducerea lui Rufus şi Gratus; ultimul comanda trupele regale

- Compară cu *Antichităţi iudaice,* XVII, 10, 2 (n.t.). 3 Adică soldaţi din ţinutul Sebaste (Samaria) (n.t.).

pedestre, iar Rufus, cavaleria, amândoi fiind în stare, mulţumită vitejiei şi priceperii lor, să decidă soarta războiului, chiar fără să aibă ffupe la dispoziţia lor. Iudeii au înteţit asediul, punând la grea încercare tăria zidurilor citadelei şi prin strigătele lor îl îndemnau^ pe Sabinus şi ai săi să se retragă, ca să nu le mai stea în cale acum când, după atâta vreme, umăresc să recâştige iar neatârnarea strămoşilor lor. Sabinus s-ar fi retras cu dragă inimă, dar nu avea încredere în promisiunile adversarilor, socotind că blândeţea lor era momeala menită să-1 atragă într-o cursă: întrucât spera să primească în curând ajutoare de la Varus, el prelungea asediul.

CAPITOLUL IV

1. în acelaşi timp au izbucnit tulburări în multe alte locuri din ţară şi unora li s-a părut că se ivise momentul prielnic să năzuiască spre încoronare. în Idumeea, 2000 de foşti soldaţi ai lui Herodes şi-au reluat armele, luptând împotriva celor din tabăra regelui. Achiab, vărul regelui[1], purta cu ei războiul din fortăreţele cele mai puternice, evitând

însă orice luptă dată în câmpie. La Sepphoris, în Galileea, un anume Iudas, fiul lui Ezechias, căpetenia tâlharilor care devastase odinioară regiunea până ce a încăput pe mâinile regelui Herodes, şi-a strâns o bandă foarte numeroasă, a prădat arsenalele regeşti şi, înar-mându-şi bine susţinătorii, i-a atacat pe cei ce râvneau la domnie.
2. în Peraea Simon, un sclav al regelui răposat, încrezător în frumuseţea şi mărimea trupului său, şi-a pus singur o diademă şi, cutreierând ţinutul cu tâlharii pe care i-a atras de partea lui, a dat foc palatului regal din Ierihon, precum şi multor case de bogătaşi, adunând o pradă bogată în timpul incendiului. Era în stare să jefuiască toate casele arătoase dacă Gratus, comandantul pedestraşilor regali, luând cu el pe arcaşii din Trachonitis şi pe cei mai buni luptători dintre sebasteni, n-ar fi ieşit înaintea lui. Mulţi dintre peraeeni au fost ucişi în această bătălie, Simon însuşi a căutat să scape printr-o prăpastie îngustă, dar i-a tăiat calea Gratus care, cu o lovitură laterală, dată fugarului, i-a retezat gâtul. O altă ceată de răsculaţi din Peraea au preschimbat în cenuşă palatul regal din Betharamtha[2], în apropierea Iordanului.

1 Regele Herodes, a cărui tentativă de sinucidere a fost zădărnicită de ruda sa fidelă (vezi *Canea întâi,* cap. XXXIII, paragr. 7) (n.e.).

[2] în *Antichităţi iudaice,* XVII, 10, 6 această localitate se numeşte Amatha. Este vorba deci de acelaşi oraş care de fapt s-a chemat Bethararaphta şi ulterior, a primit din partea lui Herodes Antipas numele de Iulias sau Livias, în cinstea soţiei lui Augustus (vezi *Antichităţi iudaice,* XVIII, 2, 1) (n.t).

3. Tot atunci a cutezat să aspire la domnie până şi un păstor: numele lui era Athrongaios[3]. El îşi baza speranţa pe vigoarea trupului, pe sufletul său care nu se sinchisea de moarte şi, în afară de asta, pe cei patru fraţi din acelaşi aluat ca el. Punând sub comanda fiecăruia câte un detaşament bine înarmat, îi folosea ca pe nişte generali sau satrapi pentru incursiuni războinice, pe când el, la fel ca un rege, rezolva problemele cele mai importante. Atunci şi-a pus singur diadema, dar şi după aceea, împreună cu fraţii săi, a continuat să pus-tiască ţara un timp îndelungat. Ţelul lor era să ucidă pe romani şi pe oamenii regelui, dar până şi iudeii de la care trăgeau speranţa să stoarcă ceva, nu scăpau atunci când încăpeau pe mâinile lor. Odată au îndrăznit să împresoare la Emmaus[4] o cohortă romană în formaţie strânsă, care aproviziona legiunea sa cu cereale şi arme. Centurionul Arius, care o comanda şi 40 de soldaţi, dintre cei mai vieţji, au fost doborâţi cu suliţele; aceeaşi soartă îi aştepta şi pe ceilalţi soldaţi, dar Gratus, împreună cu sebastenii săi, le-au sărit în ajutor, scăpându-i. După ce, în tot timpul tulburărilor, fraţii au comis numeroase asemenea nelegiuiri împotriva străinilor şi a localnicilor, în cele din urmă, trei dintre ei au fost capturaţi: cel mai în vârstă de către Archelaos, următorii doi au căzut în mâinile lui Gratus şi Ptolemeu. Al patrulea[5] s-a predat lui Archelaos pe baza unei înţelegeri reciproce. Această soartă au avut-o ei mai târziu, dar pe atunci au acoperit Iudeea întreagă cu atacurile lor tâlhăreşti.

.

[3] în *Antichităţi iudaice,* XVII, 10, 7, Athronges (n.t.).

4 Nu pare să fie vorba de localitatea din *Evaghelia* lui Luca (24, 13), situată prea aproape de Ierusalim, ci de alta, la sud-est de Lod (n.e.).

[5] Nu se spune care a fost soarta celui de al cincilea frate dacă nu cumva Athrongaios n-a avut decât trei fraţi, el fiind al patrulea (n.e.).

CAPITOLUL V

1. De îndată ce Varus a primit scrisorile lui Sabinus şi ale celorlalţi comandanţi militari, s-a convins că are motive de îngrijorare pentru întreaga legiune şi că trebuie să vină cât mai repede în ajutorul ei. Luând cu el cele două legiuni rămase la dispoziţia lui şi cele patru formaţiuni de cavalerie[1] care le reveneau, a pornit în marş spre Ptolemais, locul

stabilit pentru adunare, şi pentru trupele auxiliare ale regilor şi prinţilor. La trecerea prin Berytos[2], şi-a pornit efectivele cu 1500 de soldaţi înzestraţi cu armament greu, oferiţi de acest oraş. După ce şi celelalte trupe aliate i-au fost puse la dispoziţie şi lor li s-a alăturat cu importante unităţi de pedestraşi şi călăreţi arabul Aretas, care îl ura pe Herodes, Varus a trimis o parte a armatei sale spre Galileea, învecinată cu Ptolemais, comanda fiind încredinţată prietenului său Gaius. Acesta a pus pe fugă duşmanii care i se împotriveau, a cucerit oraşul Sepphoris, 1-a incendiat, pe locuitorii săi vânzându-i ca sclavi. Cu grosul armatei sale, Varus însuşi a mărşăluit spre Samaria, cruţând însă oraşul, deoarece aflase că locuitorii săi nu se agitaseră în timpul tulburărilor din celelalte oraşe. El îşi stabili tabăra în preajma satului Arus, proprietatea lui Ptolemeu, fiind tocmai din această pricină crunt jefuit de arabii care îl urau ca prieten al lui Herodes. De aici a mers până la Sampho, alt sat fortificat, pe care de asemenea l-au jefuit arabii, aşa cum au făcut şi cu celelalte localităţi întâlnite în drumul lor. Totul era trecut prin foc şi sabie şi nimic n-a scăpat de setea de jaf a arabilor. Şi Emmaus a fost ars până în temelii — locuitorii săi scăpând cu fuga —, la porunca dată de Varus, ca să răzbune masacrarea lui Arius şi a soldaţilor săi.

[1] Aceste regimente de 500-1000 de călăreţi erau independente, neconfundându-se cu cei 120 de călăreţi, alocaţi fiecărei regiuni (n.e.).

2 El venea din Antiohia, la nord de Beirut (n.t.).

150

2. De aici, a mărşăluit până la Ierusalim şi a fost de-ajuns să apară cu armata lui mare pentru ca iudeii aflaţi în tabără să se împrăştie numaidecât; ei au fugit, pierzându-şi urma în interiorul ţării[3]. Cei ce se aflau în oraş l-au primit înăuntru pe Varus, disculpându-se de a fi participat la răscoală; ei nu erau deloc sprijinitorii răsculaţilor şi numai sărbătoarea i-a constrâns să primească mulţimea în oraş, ei înşişi îndurând asediul alături de romani, fără să ţină partea răzvrătiţilor la împresurarea oraşului. încă mai înainte, Iosephus[4], vărul lui Archelaos, ieşise în întâmpinarea lui Varus şi, asemenea lui, Gratus şi Rufus în fruntea trupelor regale şi sebastene, urmaţi de soldaţii din legiunea romană, în obişnuita lor ţinută războinică. Sabinus n-a avut însă curajul să apară în faţa ochilor lui Varus şi, înaintea sosirii lui, părăsise oraşul, îndreptându-se spre malul mării. Varus şi-a trimis o parte din armata lui în incursiuni prin ţară, pentru a pune mâna pe aţâţătorii la răscoală; mulţi dintre ei au fost capturaţi: cei ce se arătaseră mai puţin turbulenţi au fost încarceraţi; pe cei mai vinovaţi, vreo 2000 la număr, i-a ţintuit pe cruce.

3. Atunci Varus a primit vestea că în Idumeea se mai aflau 10000 de oameni încă înarmaţi. De arabi s-a descotorosit, întrucât socotea că ei nu se purtau ca nişte aliaţi, ci duceau războiul după pofta inimii lor şi, mânaţi de ura pe care i-o purtau lui Herodes, ei devastau ţara mai crâncen decât ar fi vrut el, a pornit în marş forţat împotriva răzvrătiţilor cu propriile legiuni. înainte de a se ajunge la o încăierare şi urmând sfatul dat de Achiab, aceştia s-au predat singuri romanilor: Varus a scutit de orice vină mulţimea soldaţilor simpli, pe conducătorii lor i-a trimis, în schimb, lui Caesar, spre a fi judecaţi. Caesar i-a amnistiat pe cei mai mulţi, dar a trimis la moarte pe unele rude ale lui Herodes, căci nişte membri ai familiei regale făcuseră cârdăşie cu răsculaţii, ridicându-şi armele împotriva unui suveran din propriul lor neam. După ce a restabilit astfel ordinea în Ierusalim, lăsând drept garnizoană legiunea care se aflase şi mai înainte în oraş, Varus s-a reîntors în Antiohia.

[3] Vezi *Cartea a doua,* cap. III, paragr. 1 (n.t.).

[4] Fiul lui Iosephus, fratele lui Herodes, căzut în luptă la Ierihon (n.e.).

151

CAPITOLUL VI

1

1. între timp, Archelaos avea la Roma un alt proces cu iudei care, înainte de izbucnirea răscoalei şi cu dezlegarea lui Varus, veniseră ca soli împuterniciţi să ceară neatârnarea

statului lor[1]. La înfăţişare erau 50 de delegaţi, dar lor li s-au alăturat mai mult de 8000 de iudei stabiliţi la Roma. Caesar a convocat o adunare constituită din cei mai de vază romani şi de *prietenii* săi în templul lui Apolo de pe Palatin, pe care îl ctitorise el însuşi[2] şi îl decorase cu o bogăţie fără de pereche. Mulţimea iudeilor se grupase de partea delegaţilor, iar de cealaltă parte a Caesarului stătea Archelaos, împreună cu *prietenii* săi, în schimb prietenii rudelor sale nu ţineau cu nici o tabără: pe de o parte ura şi dispreţul lor faţă de Archelaos nu le permitea să i se alăture, pe de altă parte, sfiala de a fi văzuţi de Caesar îi stânjenea să treacă în rândul acuzatorilor săi. De faţă era şi fratele lui Archelaos, Philippos, pe care, plin de bunăvoinţă, Varus îl trimisese la Roma cu o escortă într-un scop dublu: întâi să sprijine cauza lui Archelaos, apoi, să obţină partea care i se cuvine dacă Caesar va împărţi moştenirea lui Herodes la toţi urmaşii săi.
2. Când s-a dat cuvântul acuzatorilor, aceştia au început prin a înşira nelegiuirile lui Herodes: după spusele lor, el nu a fost nicidecum un rege, ci au trebuit să îndure pe cel mai crunt dintre tiranii care au ajuns vreodată la domnie; el a asasinat nespus de mulţi oameni, iar soarta supravieţuitorilor a fost atât de jalnică încât ar fi putut să-i invidieze pe cei răposaţi; a supus torturilor nu numai trupurile supuşilor săi, ci chiar şi oraşe întregi; şi-a maltratat propriile oraşe spre a le înfrumuseţa pe cele străine, făcând cadou altor popoare sângele

[1] Adică ei nu mai voiau să fie conduşi de prinţi din neamul idumeilor, atât de urât de ei, ci să fie sub stăpânirea supremă şi nemijlocită a romanilor (n.t.).

[2] După bătălia de la Actium (n.t.). Acolo fiinţase un vechi templu al lui Apolo. cel din Roma fiind în strânsă legătură cu o mare bibliotecă (n.e.).

iudeilor; în locul bunăstării de odinioară şi de respectarea legilor strămoşeşti, neamul n-a cunoscut pretutindeni decât sărăcia şi cea mai amarnică nedreptate; doar în câţiva ani, iudeii au îndurat din partea lui Herodes mai multe suferinţe decât le-a fost dat să rabde străbunii lor în întreaga perioadă care s-a scurs de la plecarea din Babilon când, în timpul domniei lui Xerxes[3], s-au întors în ţara lor; datorită supuşeniei şi a faptului că s-a obişnuit cu nenorocirea, poporul a ajuns atât de departe încât a acceptat această sclavie grea ca fiind de-a dreptul ereditară, ba chiar şi-a ales singur succesorul; şi acest Archelaos, fiul unui asemenea tiran,' numaidecât după moartea tatălui său, a fost proclamat rege: moartea lui Herodes a fost jelită împreună cu el şi tot împreună au fost rostite urările de prosperitate pentru urmaşul la tron; dar el, ca şi cum s-ar fi temut că nu va fi socotit fiul legitim al lui Herodes, şi-a început domnia prin masacrarea a 3000 de cetăţeni: iată jertfa pe care a adus-o el lui Dumnezeu pentru succesul domniei sale, iată mormanul de cadavre cu care a umplut el templul în toiul sărbătorii! Nu-i de mirare că aceia care au scăpat teferi din atâtea nenorociri se întorc, în sfârşit, împotriva asupritorilor şi vor, potrivit legilor războiului, să facă faţă loviturilor; ei se roagă de romani să se îndure de rămăşiţele Iudeei şi ceea ce s-a mai păstrat din ţară să nu ajungă pradă sfârtecătorilor nemiloşi, ci ei să le alipească la Siria patria care să fie administrată de conducători locali: se va dovedi atunci că iudeii calomniaţi că ar fi răzvrătiţi şi războinici ştiu să se supună unor demnitari ponderaţi. Cu această cerere şi-au încheiat iudeii rechizitoriul lor. Apoi s-a ridicat Nicolaos şi a combătut acuzaţiile aduse regilor. El a reproşat poporului că este greu de guvernat şi că, datorită firii lui, nu ascultă de regi. I-a vorbit de rău şi pe rudele lui Archelaos, care trecuseră de partea acuzatorilor.
3. Dând aşadar ascultare ambelor părţi, Caesar a dizolvat adunarea şi după câteva zile 1-a numit pe Archelaos Etnarh şi i-a acordat jumătate din regat, cu promisiunea că-1 va face rege dacă se va dovedi demn de asta. Jumătatea cealaltă a împărţit-o în două Tetrarhii pe care le-a dat altor doi fii ai lui Herodes: una lui Philippus, cealaltă lui Antipas, aflat în dispută pentru tron cu Archelaos. Lui i-a revenit Peraea şi Galileea, cu un venit general de 200 de talanţi, pe când Philippus a obţinut Batanea, Trachonitis şi Auranitis, precum şi unele

3 Vezi *Antichităţi iudaice,* XI, 5, 1 ş.u. (n.t.). Autorul se referă la al doilea val al revenirii din „captivitatea babiloniană", care a avut loc sub Artaxerxes I Longimanus '465-425 î.e.n.), în frunte cu Nehemia şi Esra (n.e.).

părţi din domeniul lui Zenon de lângă Iamnia[4], având un venit de 100 de talanţi. Din Etnarhia lui Archelaos făceau p*arte Iudeea întreagă şi Samaria, căreia i se reduseseră impozitele cu o pătrime, drept răsplată pentru că nu luase parte la răscoală, alături de restul ţinuturilor. Ca oraşe supuse autorităţii sale, Archelaos a primit: Turnul lui Sfraton^, Sebaste[5], Ioppe şi Ierusalim. Caesar a separat de regatul său oraşele greceşti[7] Gaza, Gadara şi Hippos, alipindu-se Siriei. Venitul general pe care îl aduce acest

teritoriu lui Archelaos era de 400 de talanţi. în afară de ceea ce îi lăsase regele prin testament, Salomeea a mai primit domnia asupra Iamniei, a lui Azotos şi Phasaelis, Caesar dăruindu-i în plus palatul din Ascalon. Din toate aceste posesiuni încasa un venit general de şaizeci de talanţi. Domeniul ei a trecut în administraţia lui Archelaos. Ceilalţi urmaşi ai lui Herodes au primit fiecare partea lui de moştenire prevăzută în testament. Celor două fiice ale acestuia[8], nemăritate încă, Caesar le-a dăruit în plus 500.000 de drahme de argint şi le-a măritat cu fiii lui Pheroras. După împărţirea moştenirii sale, a împărţit între membrii familiei regale darul primit de el de la Herodes, suma de 1000 de talanţi, nepăstrându-şi pentru dânsul decât câteva neînsemnate bijuterii, ca amintire de la cel răposat.

CAPITOLUL VII

[4] Aici e vorba de satul fortificat Iamnia din Galileea de Sus, ceva mai departe, în acest capitol, fiind menţionat, în schimb, oraşul Iamnia din Iudeea (n.t.). Ediţiile noi se referă la *Innano* sau *Panias* (n.e.).
5 Caesarea (n.t.).
[6] Samaria (n.t.).
[7] Oraşe locuite majoritar sau în totalitate de greci (n.t.).
[8] Roxana şi Salomeea (n.e.).

154

1. în vremea aceea, un tânăr de obârşie iudaică, dar crescut la Sidon, în casa unui libert roman, se dădea drept acel Alexandru[1], executat de Herodes, cu care avea o izbitoare asemănare, sosind la Roma în speranţa că nu va fi descoperit. El avea drept complice al înşelăciunii un compatriot care cunoştea foarte bine tot ce se petrecuse în regat; instruit de acesta, el povestea că oamenilor, trimişi să-i curme viaţa lui şi a lui Aristobul, le-a fost milă de ei şi i-au sustras pe furiş, punând în locul lor nişte cadavre întru totul asemănătoare lor. Cu aceste povestiri i-a încântat pe iudeii din Creta, şi cu generoasa lor contribuţie la cheltuielile de călătorie, a navigat până la Melos[2]; acolo, datorită deplinei verosimilităţi a spuselor sale, a strâns o sumă şi mai substanţială, convingându-şi propria gazdă să-1 însoţească până la Roma. După ce a debarcat Ia Dicaiarchaia[3], şi iudeii localnici l-au copleşit cu darurile lor iar nişte pretinşi prieteni ai tatălui său l-au însoţit în alai ca pe un rege. Asemănarea exterioară era atât de perfectă încât până şi cei ce îl văzuseră şi îl cunoscuseră bine pe Alexandru, jurau că este chiar el. întreaga comunitate iudaică din Roma s-a strâns de-a valma ca să-1 vadă şi o uriaşă mulţime s-a îmbulzit pe străzile prin care a fost purtat el; căci sminteala melienilor ajunsese atât de departe încât îl purtau într-o lectică[4], procurându-i pe cheltuiala lor un alai regesc.

2. Caesar îşi amintea cu exactitate de trăsăturile feţei lui Alexandru căci prinţul fusese târât în judecată până la el de către
(n.e.).
1 Fiul Mariammei (vezi *Cartea întâi,* cap. XXVII, paragr. 6) (n.t.).
[2] Insulă situată la nord de Creta. în arhipelagurile greceşti locuiau mulţi evrei
[3] Numele grecesc al portului Puteoli din Campania (azi Pozzuoli) (n.e.).
[4] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XVII, 12, 1, el mergea într-o căruţă (n.t).

155

Herodes; de aceea, încă înainte de a fi dat cu ochii de acest personaj, a întrezărit că înşelăciunea se baza pe o asemănare exterioară; ca să ofere însă cercetării unele speranţe îmbucurătoare, el 1-a trimis pe un anume Celados, din tagma celor care îl cunoscuseră îndeaproape pe Alexandru, cu ordinul de a-1 aduce pe acest tânăr în faţa lui. De la prima vedere, el a şi observat deosebirea din trăsăturile feţei; după ce a constatat şi asperitatea întregului corp divulgându-1 pe sclav, a priceput pe loc toată lucrătura; 1-a indignat şi obrăznicia cu care vorbea omul acela. Căci la întrebarea privitoare la soarta lui Aristobul, a răspuns că şi el e teafăr, dar că a rămas dinadins în Cypru, ca să se asigure de eventualele urmăriri, deoarece, fiind despărţiţi unul de altul, se simţeau mai la adăpost. Atunci Celados 1-a luat de-o parte şi i-a zis: „Caesar este gata să-ţi dăruiască viaţa dacă vei dezvălui numele celui care te-a îndemnat să duci până la capăt această gravă escrocherie"; el a răspuns că se învoieşte, 1-a urmat până la Caesar şi acolo a dat numele iudeului care s-a folosit de asemănarea lui cu Alexandru, pentru a stoarce bani. A şi adunat în fiecare oraş mai multe daruri decât a primit Alexandru în viaţa lui. La auzul acestor vorbe, Caesar a pufnit în râs şi întrucât falsul Alexandru avea un trup vânjos, 1-a trimis să vâslească la galere; dar pe urzitorul înşelăciunii 1-a executat. Cât priveşte melienii, Caesar a găsit de cuviinţă că au fost pedepsiţi îndeajuns pentru prostia lor prin cheltuielile pe care le făcuseră.

3. După ce a intrat în stăpânirea Etharhiei sale, cu amintirea încă vie a vechilor dispute, Archelaos i-a tratat şi pe iudei, şi pe samariteni cu atâta cruzime, încât a fost reclamat la Caesar de delegaţii ambelor tabere, astfel că, în al nouălea an al domniei sale[5] a fost surghiunit la Vienna, un oraş din Galia: avuţia lui a fost trecută în tezaurul imperial, înainte de a fi chemat la Caesar, spre a fi judecat, el a avut următorul vis: i s-a părut că vede nouă spice cu bobul plin şi înalte, care au fost păscute de nişte boi. El a chemat prezicătorii şi câţiva caldeeni, ca să-i tâlcuiască visul. Aceştia l-au interpretat în chip şi fel, dar un anume Simon din secta esenienilor a tălmăcit că spicele înseamnă anii, iar boii o răsturnare a situaţiei, întrucât la arat ei mută din loc pământul. Aşadar Archelaos va domni atâţia ani câte spice a văzut în vis şi după felurite schimbări ale lucrurilor, îşi va afla sfârşit-
ul. Cinci zile mai târziu, Achelaos a fost chemat la Roma pentru a fi judecat.
4. Mi se pare demn de menţionat şi visul soţiei sale Glaphyra, fiica lui Archelaos, regele Cappadociei, care mai înainte fusese măritată cu Alexandru; acesta era fratele lui Archelaos, despre care am vorbit pe îndelete, şi fiul lui Herodes, de care a şi fost executat, fapt de asemenea relatat de noi. După moartea primului ei soţ, ea s-a remăritat cu Iuba[6], regele Libyei, şi, când şi acesta s-a stins din viaţă, s-a întors acasă, trăind în văduvie pe lângă tatăl ei; acolo a văzut-o Etnarhul Archelaos şi s-a îndrăgostit de ea într-atât încât a repudiat-o de îndată pe soţia lui Mariamme, căsătorindu-se cu Glaphyra. Ea s-a reîntors în Iudeea şi, curând după sosirea ei acolo, a visat că Alexandru stătea în faţa ei şi îi spunea următoarele: „Căsătoria din Libya ar fi trebuit să-ţi ajungă, dar, fără să te mulţumeşti numai cu ea, te-ai întors la vatră, luându-ţi un al treilea bărbat, şi anume pe fratele meu, nesocotito! Nu voi tolera însă această nelegiuire[7], ci te voi aduce iarăşi la mine, de vrei sau nu vrei!" După ce şi-a povestit visul altora, n-a mai trăit decât două zile.

[5] ***Potrivit Antichităţilor*** *iudaice,* XVII, 13, 3: al zecelea, adică în anul 6 e.n. (n.t.)-
156
*> Iuba II, regele Mauretaniei, murind în 23 e.n., Glaphyra n-a rămas văduvă, ci a fost, pare-se, repudiată de soţul ei (n.e.).
[7] Legea iudaică *[Leviticul,* 18, 16; 20, 21) interzicea femeilor să se căsătorească cu fratele primului soţ dacă devenise mamă (n.e.).
157

CAPITOLUL VIU

1. Teritoriul lui Archelaos a căpătat rangul de provincie[1], ca administrator fiind numit Coponius, un roman din clasa cavalerilor, căruia Caesar i-a acordat drepturi depline, inclusiv pe cel de viaţă şi de moarte asupra supuşilor săi. în timpul administraţiei sale, un bărbat din Galileea cu numele de Iudas[2], care îi instiga pe localnici să se răzvrătească: el îi mustra pentru faptul că au consimţit să plătească tribut şi, după Dumnezeu, au acceptat să primească nişte muritori ca stăpân. El era cuvântătorul[3] unei secte cu totul aparte fără o legătură cu celelalte[4].
2. La iudei există de fapt trei şcoli de filosofie[5]: cei ce ţin de prima se numesc farizei, din cea de a doua fac parte saducheii, iar din a treia, având faima de a pretinde o viaţă deosebit de pioasă, fac parte esenienii[6]. De obârşie iudaică, ultimii se iubesc unii pe alţii mult mai mult decât în cazul celorlalte secte. Pentru ei, plăcerile simţurilor sunt o nelegiuire, iar virtutea constă în stăpânirea de sine şi în dominarea pasiunilor. Faţă de căsătorie au o părere dispreţuitoare şi adoptă copiii la o vârstă destul de fragedă pentru a fi lesne educaţi, iar atunci îi tratează ca pe nişte membri ai familiei şi le insuflă doctrinele lor; nu

[1] Etnarhia a trecut în categoria provinciilor imperiale de clasa a treia, condusă de un procurator din ordinul cavalerilor romani (n. e.)
2 Care este menţionat şi în *Faptele apostolilor* 5, 37 (n.t.).
[3] Autorul foloseşte termenul elin: „sofist" spre a traduce, probabil, pe cel de "rabbi" din versiunea aramaică originară (n.e.).
[4] Vezi detalii asupra acestei secte în *Antichităţi iudaice,* XVIII, I, 6 (n.t.).
[5] Nu putea fi vorba de aşa ceva la iudeii care nu năzuiau să atingă absolutul cu ajutorul raţiunii, mărginindu-se să studieze Legea dată de Dumnezeu, Flavius Iosephus a căutat să fie pe înţelesul „păgânilor" (n.e.).
[6] Farizeii înseamnă: Izolaţii, saducheii (Ţaducheii): Adepţii lui Ţaduk; numele de esenieni (eseieni) aminteşte de cuvântul aramaic-sirian assaya (medic) şi înseamnă aşadar o sectă înrudită cu terapeuţii. Aceşti terapeuţi trăiau în Alexandria şi se ocupau, de fapt, cu studiul ştiinţelor naturale (n.t.).
158

detestă totuşi, căsătoria, nici grija pentru obţinerea urmaşilor, ci caută să se pună la adăpost de destrăbălarea femeilor, fiindcă au convingerea că nici una dintre ele nu-şi păstrează credinţa faţă de un singur om.
3. Ei dispreţuiesc bogăţia şi demnă de admirat la ei este comunitatea bunurilor: n-ai să găseşti pe nici unul care să se distingă de ceilalţi prin avere. La ei există regula potrivit căreia oricine intră în sectă trebuie să renunţe la averea lui în favoarea comunităţii, astfel încât la ei nu întâlneşti îndeobşte nici sărăcia înjositoare, nici bogăţia sfidătoare, bunurile fiecăruia contopindu-se în fondul comun şi toţi, ca nişte fraţi, dispun de întreaga avuţie adunată la un loc. Ei sunt de părere că uleiul pătează şi cel care a fost uns cu el, contrar voinţei sale, trebuie să-şi cureţe corpul, ei socotind ceva cuviincios să ai o piele aspră şi să porţi mereu veşminte albe. Cei ce administrau avuţia comunităţii erau aleşi prin majoritate de voturi şi fiecare, fără deosebire, trebuia să fie gata pentru orice serviciu în folosul tuturora.
4. Ei nu au un oraş propriu-zis al lor, în fiecare dintre ele locuind mai mulţi laolaltă. Membrilor sectei, veniţi de altundeva, li se pun la îndemână toate lucrurile agonisite de comunitate, de parcă ar fi propria lor avuţie şi, la nişte oameni pe care nu i-au mai văzut până atunci, ei intră ca şi cum le-ar fi prieteni apropiaţi. De aceea când pleacă la drum, nu iau cu ei nimic, cu excepţia armelor, ca să se apere de tâlhari. în fiecare oraş, un membru anume are sarcina să se îngrijească de oaspeţii sectei, procurându-le hainele şi cele necesare traiului.zilnic. Prin felul cum se îmbracă şi prin purtarea lor, ei par nişte ţinuţi în frâu cu biciul de către un pedagog. Hainele şi încălţările nu sunt schimbate decât când ele au ajuns ferfeniţă ori s-au tocit de tot, după o folosire îndelungată. Cumpărări şi vânzări nu au loc între ei, ci fiecare dă din avuţia sa celui care este nevoiaş şi primeşte la rândul său de la celălalt ceea ce îi lipseşte. Chiar şi fără un contraserviciu, ei au dreptul să ceară de la un membru al sectei orişice poftesc.
5. Faţă de Dumnezeu, ei îşi arată evlavia într-un fel aparte, înainte de răsăritul Soarelui, ei nu rostesc nici o vorbă profană, ci îi adresează nişte vechi rugăciuni moştenite de la părinţii lor, implorân-du-1 parcă să răsară. Abia atunci supraveghetorii lor îi lasă să plece, fiecare la meşteşugul cu care s-a deprins. După ce au muncit cu râvnă până la ora a cincea[7], se adună iar într-un loc anume, cu o fâşie de

[7] Ora 11 dimineaţa (n.t.).

pânză de in înfăşurată în jurul şalelor, şi-şi spală trupul cu apă rece. De îndată ce s-au curăţit astfel, se duc într-o clădire deosebită, în care nici un om, străin de sectă, nu are voie să intre: purificaţi, ei înşişi intră în sala de mese ca în incinta unui sanctuar. Cum şi-au ocupat locurile într-o linişte desăvârşită, brutarul le pune rând pe rând câte o pâine în faţă, după care bucătarul le dă câte un castronaş cu un singur fel de mâncare. Până să înceapă masa, preotul rosteşte o rugăciune şi comite un sacrilegiu cel ce începe cumva să înfulece înainte de terminarea rugăciunii. La terminarea mesei, preotul se roagă din nou: la început şi la sfârşit, ei îl proslăvesc pe Dumnezeu ca pe Creatorul vieţii. Apoi ei îşi dezbracă veşmintele, socotindu-le sacre, şi revin la îndeletnicirile lor până la asfinţitul Soarelui. La reîntoarcere, ei se ospătează în acelaşi fel, de astă dată luând loc alături de străini, dacă se află vreunul la ei. Nu se aude nici o zarvă şi nici un zgomot nu tulbură vreodată casa, ci unul lasă să vorbească pe celălalt, respectând rândul. Celor aflaţi în afară, tăcera celor dinăuntru le apare drept o taină înfiorătoare. Dar liniştea aceasta are ca noimă statornica cumpătare a membrilor sectei şi faptul că ei mănâncă şi beau doar până se satură.
6. Din celelalte lucruri, ei nu fac nimic fără dezlegarea supraveghetorilor lor: doar în două privinţe li se dă îngăduinţa de a hotărî singuri: acordarea de ajutor şi dovedirea milosteniei. Să ajute pe cei ce merita să primească ajutorul, atunci când au mare nevoie de el, şi să ofere hrană celor aflaţi în mizerie. Nu li se permite însă să aducă ajutor rudelor lor fără să aibă aprobarea superiorului. înţelepţi vistieri ai mâniei, strunitori ai pasiunilor, pilde ale fidelităţii, slujitorii păcii, fiece cuvânt rostit de ei atârnă mai greu decât un jurământ; esenienii se abţin de la jurăminte[8] pe care le cred mai rele decât sperjurul. Cel ce nu este crezut pe cuvânt şi fără invocarea lui Dumnezeu, acela este condamnat din capul locului. Ei cercetează cu o neobişnuită râvnă strămoşeştile scrieri; îndeosebi, ei extrag din ele ceea ce are nevoie trupul şi sufletul: iată de ce studiază ei scrierile pentru a afla lecuirea bolilor cu ajutorul rădăcinilor medicinale şi calităţile pietrelor.

7. Pentru cel ce aspiră să intre în sectă accesul nu este imediat, ci, vreme de un an, rămas în afara ordinului, solicitantul duce o viaţă asemănătoare cu a membrilor sectei şi primeşte o toporişca, şorţul de care am vorbit anterior, şi un veşmânt alb. Dacă în acest răstimp a trecut cu bine proba stăpânirii de sine, el se apropie cu un pas de felul de viaţă al esenienilor şi ia parte la sfinţirea apei purificatoare, fără să fie, totuşi, acceptat încă la adunările comunităţii. După ce a făcut dovada statorniciei sale, vreme de alţi doi ani caracterul pe care îl are este pus la încercare şi, dacă se arată cu adevărat demn, abia atunci el este primit în comunitate. Dar, înainte de a se atinge de bucatele comune, el depune în faţa tuturor un teribil jurământ: să-1 cinstească pe Dumnezeu; să-şi respecte îndatoririle faţă de oameni şi să nu aducă pagube nimănui atât din proprie iniţiativă cât şi din ordinul altcuiva; să-i urască mereu pe cei nedrepţi şi să lupte alături de cei drepţi; că va păstra credinţa tuturor, mai cu seamă celor ce cârmuiesc, întrucât nimeni nu dobândeşte puterea fără consimţământul lui Dumnzeu; dacă cumva ajunge să dea ordine, nu se va arăta îngâmfat şi asupritor, şi nu-şi va întrece subordonaţii prin strălucirea veşmintelor şi a altor podoabe; că va îndrăgi întotdeauna dreptatea şi va demasca pe mincinoşi; că-şi va ţine mâinile nepângărite de hoţie, iar sufletul curat de orice câştig necinstit; că nu va tăinui nimic membrilor sectei şi nu-i va divulga nimănui secretele sale, chiar dacă va fi supus torturilor până la moarte. în afară de asta, el jură că nu va transmite dogmele altfel decât le-a primit el însuşi, că se va feri de tâlhăria de stradă; că va veghea cu grijă să nu se piardă cumva cărţile sectei precum şi numele îngerilor^. Prin asemenea jurăminte, esenienii îşi asigură credinţa noilor membri ai sectei.

8. Cei care comit păcate grele sunt scoşi în afara sectei şi cel exclus are parte îndeobşte de un sfârşit jalnic: legat prin jurăminte solemne şi prin îndatoriri, el nu are voie să primească hrană de la ceilalţi oameni: trebuie aşadar să se hrănească cu buruieni, trupul său este secătuit de foame şi moarte. De aceea ei au reprimit în sectă pe unii din acei nenorociţi, înduioşaţi de faptul că sunt gata să-şi dea duhul, socotind că şi-au ispăşit deja păcatele prin îndurarea chinurilor care i-au dus în pragul morţii.

9. în luarea deciziilor judecătoreşti, esenienii sunt foarte conştiincioşi şi drepţi; ei nu rostesc o sentinţă decât dacă s-au strâns cel puţin o sută laolaltă, dar atunci verdictul lor este fără drept de apel. în afară de Dumnezeu, ei respectă în cea mai mare măsură numele Legislatorului[10] şi cel ce îl defăimează este condamnat la moarte. A da ascultare bătrânilor şi majorităţii trece la ei drept ceva frumos; dacă, de pildă, s-au adunat zece laolaltă, unul singur nu poate vorbi

[1] Cu excepţia celui depus la intrarea în sectă (n.e.).

9 Mihail joacă un rol de frunte în lupta dusă împotriva întunericului de fiii luminii, iar numele îngerilor Gabriel, Sariel şi Rafael apar în scrierile apocrife ale esenienilor (n.e.).

[10] Moise (n.t.).

fără asentimentul celorlalţi nouă. Ei se feresc să scuipe atât în mijrbcul unei adunări, cât şi în partea dreaptă; mai mult decât toţi iudeii luaţi împreună, ei evită să lucreze în a şaptea zi a săptămânii; până şi mâncarea şi-o pregătesc cu o zi înainte, ca să nu mai aprindă focul în ziua aceea, ba mai mult, nu cutează să mute nici un obie,ct din loc sau să-şi satisfacă necesităţile fiziologice. în celelalte zile, ei sapă o gropiţă a cărei adâncime măsoară un picior, folosindu-se de o căzmăluţă— ceva asemănător cu toporişca dăruită de ei fiecărui nou-venit în sectă — acoperă cu mantia lor deschizătura, spre a nu jigni cumva strălucirea lui Dumnezeu[11], făcându-şi acolo nevoile omeneşti. Cu pământul scos afară mai înainte, ei astupă la loc gaura; pentru aceste necesităţi, ei caută locurile cele mai îndepărtate. Cu toate că a te uşura de scârnă este ceva firesc, ei au obiceiul să se spele după aceea, de parcă s-ar fi spurcat.

10. După durata traiului lor ascetic, ei se împart în patru grupe[12] iar cei care au intrat în sectă sunt atât de desconsideraţi de cei veniţi de mai înainte încât dacă unul tânăr 1-a atins pe cel mai vârstnic, acesta se spală de parcă ar fi fost spurcat de un străin. Ei sunt longevivi şi mulţi dintre ei depăşesc vârsta de o sută de ani, ceea ce, după cum mi se pare mie, este urmarea faptului că duc o viaţă simplă şi ordonată. Nu se sinchisesc de lucruri înfiorătoare, îşi biruie durerile prin tăria lor sufletească şi preferă o moarte glorioasă vieţii nemuritoare. Războiul împotriva romanilor a scos la lumină toate trăsăturile de caracter, căci în timpul lui au fost surghiuniţi, supuşi caznelor, arşi de vii sau frânţi pe roată, chinuiţi cu toate instrumentele de tortură ca fie să ocărască numele

Legiuitorului lor, fie să mănânce alimente care le erau interzise: n-au făcut nici una, nici alta, rămânând neclintiţi, fără să-şi mustre călăii şi fără să verse lacrimi; surâzători în timpul chinurilor graznice, glumeţi cu cei ce le aplicau torturile, îşi dădeau bucuroşi sufletul, convinşi că-1 vor redobândi în viaţa de apoi.

11. Căci ei au ferma credinţă că trupurile sunt sortite pieirii, iar materia din care s-au înjghebat se descompune, dar sufletele sunt eterne şi dăinuie veşnic; alcătuite din cel mai subtil eter, după ce au plutit la voia întâmplării, atrase de o seducţie naturală, ele se îngemănează cu trupurile devenite o temniţă a lor; dar, o dată scăpate de aceste lanţuri ale cărnii, ca şi cum s-ar fi eliberat dintr-o lungă sclavie, ele se îndreaptă fericite spre zonele superioare[13]. în deplină

[11] Soarele divinizat (n.e.).

[12] Preoţi; leviţi; laici; novici (n.e.).

[13] Eterul sau cerul superior, unde lumina era mai pură decât mai jos (n.e.).

concordanţă cu fiii Greciei, ei hărăzesc sufletelor virtuoase o hălă-duire într-un loc situat dincolo de Ocean, unde nu bântuie nici ploaie, nici zăpada, nici arşiţa, ci adierea pururi blândă a Zefirului, suflând dinspre Ocean, le aduce răcoarea. Dimpotrivă, sufletelor nelegiuite li se atribuie o genune întunecată şi friguroasă, unde au parte de chinuri veşnice. Această concepţie se întâlneşte, pare-mi-se, şi la grecii care au atribuit vitejilor lor, numiţi de ei eroi sau semizei, aşa-zisele Insule ale nemuritorilor[14], în schimb sufletelor infame tărâmurile nelegiuiţilor din Hades, unde, potrivit legendelor proprii, îşi îndură pedepsele unele personaje precum Sisif, Tantal, Ixion şi Tityos[15]. Ei susţin în primul rând învăţătura despre nemurirea sufletului spre a netezi calea spre virtute şi a pune stăvili celei ce duce spre vicii, sprijiniţi pe convingerea că oamenii buni vor deveni şi mai buni în timpul vieţii lor pământeşti dacă trag speranţa că vor fi răsplătiţi după moarte, iar apucăturile urâte ale celor răi vor fi ţinute în frâu de frică, dacă ei ştiu că trebuie să îndure pedepse după obştescul lor sfârşit, chiar şi în cazul când nelegiuirile lor rămân nedescoperite în această viaţă. Aceasta este sacra învăţătură despre suflet a esenienilor şi ea este ca o momeală de neocolit pentru cei ce s-au înfruptat cândva din înţelepciunea lor.

12. Printre ei dai şi de unii care se încumetă să prezică viitorul: încă din cea mai fragedă copilărie ei au fost deprinşi cu cercetarea cărţilor sfinte, cu ceremoniile de purificare, precum şi cu maximele profeţilor şi, într-adevăr, rar se întâmplă ca prezicerile lor să nu se adeverească.

13. Mai există şi un alt ordin esenian care, prin modul de viaţă, obiceiurile şi legile sale, nu diferă cu nimic, unica divergenţă fiind concepţia asupra căsătorie: aşadar, cei ce nu se căsătoresc, nesocotesc cea mai însemnată latură a vieţii: asigurarea urmaşilor. Ba mai mult: dacă toată lumea ar gândi la fel, atunci specia umană ar pieri repede. Aceştia îşi pun la încercare logodnicele trei ani la rând şi dacă după cea de a treia purificare[16] au ajuns la concluzia că ele sunt în stare să aducă pe lume copii, abia atunci are loc căsătoria. în timpul sarcinii,

[14] Pindar în cea de a doua *Odă olympică* şi Lucian în *Poveste adevărată* vorbesc de Insula Fericiţilor, aflată în circumterestrul Ocean nestrăbătut de corăbierii înfricoşaţi de necunoscutele întinderi de ape (n.e.).

[15] Eroi mitologici elini care au săvârşit mari infamii în timpul vieţii, suferind cele mai aspre pedepse în Infern, unde au fost văzuţi de Odiseu când a venit să-1 consulte pe prorocul Tiresias în împărăţia morţilor (n.e.).

1° Este vorba de purificarea lăuzei *(Leviticul,* 12): înainte de a deveni soţie, femeia trebuia să facă de trei ori dovada fecundităţii sale (n.e.).

ei se abţin de la relaţii sexuale, ca o dovadă că ei nu s-au căsătorit de dragul desfătărilor, ci din dorinţa de a avea copii. Când îşi fac băile lustrale, femeile se înfăşoară într-un veşmânt iar bărbaţii poartă un şorţ. Iată care sunt obiceiurile acestei secte[17].

14. Dintee ambele secte, menţionate anterior, cea a farizeilor are faima de a oferi cei mai riguroşi interpreţi ai legii, ei constituind secta cea dintâi[18]; aceştia atribuie totul Sorţii şi lui Dumnezeu, socotind că posibilitatea de a face ceea ce este drept sau strâmb este mai mult la îndemâna omului, dar că la fiecare faptă contribuie şi soarta[1^]. După părerea lor, toate sufletele sunt nemuritoare, dar numai sufletele celor buni trec într-un alt trup, pe când sufletele celor răi sunt supuse pedepselor veşnice. în schimb saducheii, cea de a doua sectă, neagă în întregime existenţa Destinului şi susţin că Dumnezeu nu are nici un amestec în săvârşirea sau constatarea răului; ei spun că alegerea binelui sau a răului depinde exclusiv de oameni şi că fiecare înclină într-o parte ori în alta, după

propria lui voinţă. Ei resping şi nemurirea sufletului[20], şi pedepsele sau recompensele în lumea de apoi. Farizeii sunt cât se poate de apropiaţi unul de altul, socotind traiul în deplină înţelegere drept cel mai de preţ bun comun. Dar saducheii adoptă până şi între ei o atitudine mult mai respingătoare, încât relaţiile lor cu compatrioţii sunt tot atât de reci ca şi cele cu străinii. Acestea sunt lucrurile pe care am intenţionat să le spun despre şcolile filosofice ale iudeilor.

CAPITOLUL IX

[17] Esenienii au fost cei mai importanţi căci, prin marea preţuire de care se bucurau în rândurile mulţimii, au asigurat învăţăturilor lui Isus Hristos şi aderenţă şi popularitate (n.t.).
18 în autobiografia sa *(Vita,* 2), autorul a mărturisit că a făcut un stagiu de iniţiere în toate cele trei secte, pentru a opta până Ia urmă în favoarea farizeilor (n.e.).
19 O opinie pe care Iosephus din secta farizeilor o reia în *Antichităţi iudaice,* repetând formularea, de pildă în *Antichităţi iudaice,* VIII, 15, 4, 15, 6, IX, 9,3; XVI, 11, 8 (n.t.).
20 Deoarece teoria nemuririi constituie piatra de temelie a fiecărei religii pozitive, şi deoarece de-a lungul secolelor, după cum s-a dovedit, saducheii şi-au disputat cu farizeii întâietatea în rang, astfel încât din mijlocul lor au ieşit de multe ori Mari Preoţi şi membri ai Marelui Sfat, nu este deci prea sigur că ei au negat pur şi simplu nemurirea. Ei au combătut mai mult teoria Reînvierii, care nu este de obârşie iudaică şi şi-a găsit în farizei pe principalii ei sprijinitori; în esenţă, însă, ei au crezut în nemurire, bazându-şi pe ea principiile lor religioase (vezi Spiegler, *Istoria filosofiei iudaismului,* p. 202). După cea de a doua distrugere a Ierusalimului, secta saducheilor s-a destrămat de fapt, iar membrii ei au trecut unii de partea creştinismului, alţii s-au alipit la farizei care, sub conducerea rabinilor, au înconjurat mozaismul pur cu o întăritură de statute, ceremonii şi legi, întemeind astfel Talmudul, şi până astăzi puternica cetate a rabinis-mului, întru apărarea acestuia (n.t.).

1. în vreme ce Etnarhia lui Archelaos a decăzut la rangul de provincie, ceilalţi prinţi — Philippus şi Herodes, denumit Antipas — au continuat să-şi cârmuiască Tetrarhiile lor. Salomeea, care se stinsese între timp din viaţă, lăsase moştenire soţiei lui Augustus, Iulia[1] domeniul său împreună cu Iamnia şi păduricea de palmieri de lângă Phasaelis. După moartea lui Augustus[2], care a stat la cârma statului timp de 57 de ani, şase luni şi două zile[3], conducerea imperiului roman a trecut în mâinile lui Tiberius, fiul Iuliei, Herodes şi Philippus rămânând în fruntea Tetrarhiilor lor. Ultimul a întemeiat la izvoarele Iordanului, în ţinutul Paneas, oraşul Caesarea[4] şi în Gaulanitis de jos pe cel numit Iulias[5], iar Herodes a construit şi el în Galilea Tiberias şi în Peraea alt oraş, numit de asemenea Iulias[6].
2. Trimis de Tiberius în Iudeea ca guvernator de provincie, Pilatus[7] a adus în Ierusalim, sub obrocul nopţii învăluitoare, nişte portrete ale lui Caesar numite de romani „signa"[8]: aceasta a stârnit mari tulburări printre iudei chiar din zorii zilei. La vederea portretelor,

[1] Vezi observaţia de la Cartea întâi, cap. XXVIII, paragr. 6, n. 5 (n.t.).
[2] în anul 14e.n. (n.t.).
[3] Autorul calculează durata domniei nu de la 31 î.e.n. (după Actium), ci de la asasinarea lui Caesar (44 î.e.n.), greşind cu o lună şi două zile (n.e.).
"* Numit Caesarea Philippi după ctitorul său (n.t.).
5 Unde anterior s-a aflat Bethsaida, adică pe malul răsăritean al Iordanului, nu Bethsaida, din *Biblie,* situată la apus de Marea Galileei (n.t.).
6 Vezi remarca de la *Cartea a doua,* cap. IV, paragr. 2 (n.t).
[7] în 25 e.n. Predecesorii săi de la exilarea lui Archelaos au fost: Coponius (6 e.n.), Marcus Ambivius (9 e.n.), Annius Rufus (II e.n.) şi Valerius Gratus (14 e.n.) (n.t.).
[8] Medalioane reprezentând doi vulturi fixaţi pe săgeţi, cărora în acea vreme li se adăugau mici busturi ale Caesarilor (n.t.). Aceste medalioane cu efigia împărtaului erau prinse de prăjina steagurilor (n.e.).

cei aflaţi în apropiere^[1] au rămas încremeniţi, deoarece credeau că fuseseră călcate în picioare datinile lor care interziceau cu stricteţe amplasarea în oraş a orişicărui portret. Treptat, indignarea celor din oraş a atras în grupuri compacte şi pe locuitorii de la ţari împreună s-au îndreptat repede spre Caesarea, la Pilatus, rugându-1 stăruitor să înde-părteze din Ierusalim portretele, spre a nu zdruncina legile strămoşeşti. Pilatus le-a respins cererea şi atunci ei s-au aruncat cu faţa la pământ în jurul palatului său şi vreme de cinci zile şi de cinci nopţi au rămas astfel, fără să se mişte din loc.
3. în ziua următoare, Pilatus se instala în marele Hipodrom, pe un jilţ de judecător şi chemă la el poporul, ca şi cum ar fi vrut să-i răspundă fără întârziere; a dat însă soldaţilor săi înarmaţi un semn convenit dinainte, ca să-i împresoare pe iudei. înconjuraţi de trupe dispuse pe trei rânduri, iudeii au privit cu groază neaşteptatul spectacol; Pilatus i-a ameninţat că-i va măcelări dacă nu vor accepta portretele lui Caesar, dând soldaţilor ordinul să-şi tragă săbiile din teacă. Atunci, ca şi cum ar fi fost vorbiţi, iudeii s-au aruncat în şiruri strânse la pământ, dezvelindu-şi cefele, şi au strigat

cât îi ţinea gura că preferă să moară decât să încalce legile lor. Uluit de înflăcărată lor credinţă faţă de Dumnezeu, Pilatus a dat ordin să fie retrase numaidecât toate portretele din oraş.
4. Ceva mai târziu el a pricinuit noi tulburări prin faptul că s-a folosit de sacrul tezaur al Templului numit Corban pentru construirea unui apeduct, având o lungime de 400 de stadii[10]. Acest fapt a stârnit mânia poporului şi, când Pilatus s-a înfiinţat la Ierusalim, iudeii i-au împresurat jilţul său de judecător, scoţând strigăte ostile. Pilatus aflase dinainte de intenţiile iudeilor, şi a poruncit ca soldaţi în civil, dar înarmaţi, să se infiltreze pe-ascuns printre cetăţeni, fără să-şi folosească săbiile, lovindu-i însă cu ciomegele lor pe cei gălăgioşi. De pe jilţul său de judecător a făcut soldaţilor semnul convenit; mulţi iudei au pierit fie sub ploaia de lovituri, fie călcaţi în picioare de către compatrioţii lor, căutând să scape cu fuga. Spaima produsă de jalnica soartă a celor ucişi a silit poporul să amuţească.
9 De aşa-zisul *Praetorium,* unde se păstrau medalioanele. Praetoriul servea drept locuinţa obişnuită pentru guvernatorii de provincie cu reşedinţa în Caesarea *maritima* (n.t.). Erau, de fapt, palatele guvernatorilor de provincie din imperiul roman (n.e.).
[10] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XVIII, 3, 2, doar 200 de stadii. Vezi şi Spiess, *Ierusalimul lui Ioesphus,* p. 54, ş.u. (n.t.).
166
5. între timp Agrippa — fiul lui Aristobul care fusese ucis de tatăl său Herodes — s-a înfăţişat înaintea lui Tiberius ca să-1 în-vinuiască pe Tetrarhul Herodes. Deşi împăratul n-a ţinut seama de învinuirile lui, el a rămas, totuşi, la Roma, căutând să câştige favoarea altor oameni influenţi, mai ales pe cea a lui Gaius, fiul lui Germanicus, pe atunci încă un simplu cetăţean[1]!. într-un ospăţ dat în cinstea lui, unde 1-a copleşit cu felurite amabilităţi, în încheiere, Agrippa şi-a înălţat mâinile spre cer, rugându-se în văzul tuturor ca să-1 vadă cât mai curând Stăpânul Lumii, după ce Tiberius îşi va fi dat duhul[12]. Unul dintre slujitori a transmis vorbele sale lui Tiberius: furios, acesta 1-a trimis la închisoare pe Agrippa, ţinându-1 vreme de şase luni în carceră, supus unui regim sever; în cele din urmă, a survenit şi moartea lui, după o domnie de 22 de ani, şase luni şi trei zile.
6. De îndată ce Caius[13] a fost ales Caesar, el 1-a eliberat din temniţă pe Agrippa şi i-a dat Tetrarhia lui Philippus, care între timp murise[14], numindu-1 rege. Ascensiunea la putere a lui Agrippa a stârnit invidia Tetrarhului Herodes, stimulând cutezătoarele lui ţeluri. Mai ales soţia lui, Herodiada, trăgea ambiţioasa speranţă că el va dobândi titlul de rege: ea îl dojenea pentru indolenţa lui şi i-a spus că, nevrând să se îmbarce spre a ajunge la Caesar, a pierdut ocazia avansării sale în rang; căci, dacă el 1-a făcut pe Agrippa, din simplu particular, cum va şovăi în privinţa lui, un Tetrarh? Herodes s-a lăsat convins şi s-a dus până la Caesar, care 1-a pedepsit[15] pentru aviditatea sa, surghiunindu-1 în Spania[16]: Agrippa, care a călătorit în urma lui pentru a-1 acuza, a primit de la Caius Tetrarhia lui Herodes, ca adaos la regatul său[17]. Herodes şi-a sfârşit zilele în Spania, unde soţia lui 1-a urmat în exil.

[11] Caius Iulius Caesar Germanicus nu s-a afirmat în politică în timpul domniei unchiului său Tiberius, devenind, totuşi, succesorul său (n.e.).
[12] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* XVIII, 6, 5, el şi-a exprimat această dorinţă în cursul unei plimbări cu o căruţă. Compară datele referitoare la soarta lui Agrippa cu ex-punerea detaliată din *Antichităţi iudaice,* XVI, 6 (n.t.).
[13] Caius Iuiius Caesar Germanicus, supranumit Caligula (n.t.).
[14] în 36 e.n. (n.t.).
[15] în *Antichităţi iudaice,* XVIII, 7, 2: la Lugudunum (Lyon), în Galia (n.t.).
[16] în 38 e.n. (n.t.).
[17] în anul 40 e.n. (n.t.).
167
^
CAPITOLUL X

1. Caesar Caius a fost nespus de sfidător cu norocoasa lui soartă: a cerut să fie socotit zeu, fiind numit ca atare, şi şi-a lipsit patria de bărbaţii ei cei mai de vază, extinzându-şi nelegiuirea până în Iudeea. El 1-a trimis la Ierusalim în fruntea unei oşti, pe Petronius, ca să introducă în Templu statui de-ale sale[1], dându-i ordinul ca, dacă iudeii nu se vor supune, să-i ucidă pe cei ce se împotrivesc, restul întregului popor urmând să ia calea târgului de sclavi. Dumnezeu nu s-a arătat nepăsător faţă de aceste ordine. Petronius a

mărşăluit din Antiohia împotriva Iudeei cu trei legiuni şi multe trupe auxiliare siriene. Acestor zvonuri războinice nu li s-a dat crezare în rândurile unei părţi ale iudeilor, partea celor încrezători arătându-se descumpănită în privinţa felului cum să se apere. Curând întregul popor a fost cuprins de frică de îndată ce oastea romană a sosit la Ptolemais.

2. Acest oraş a fost construit pe ţărmul maritim al Galileei, la marginea unei câmpii[2] întinse, fiind înconjurat de munţi: spre răsărit, la vreo 60 de stadii distanţă, se află crestele Galileei; spre miazăzi, îl separă de Cârmei 120 de stadii; spre miazănoapte, la depărtarea de 100 de stadii, se ridică cel mai înalt pisc, pe care localnicii îl numesc „Scara tyriană". La vreo două stadii de oraş curge micul fluviu ce se cheamă Belaeus[3], pe malul căruia dai de mormântul lui Memnon[4], având în apropierea lui un loc foarte curios, cu un diametru de 100 de coţi. El este rotund şi scobit şi produce nisipul sticlos care, de îndată ce a fost cărat de numeroasele corăbii ancorate acolo, este înlocuit numaidecât. Vânturile aduc din afară, ca la comandă, nisip obişnuit, iar

[1] în 39 e.n. (n.t.).
[2] Jezreel (n.t.).
[3] Belus îi zice Tacit *(Hiswriae,* V, 7 (n.t.).
[4] Fiul lui Tithons şi Eos (Aurora), ale cărui oseminte erau disputate şi de multe alte locuri asemănătoare (n.t.).

mina aceea îl preschimbă pe loc în sticlă[5]. Şi mai uluitor mi se pare faptul că sticla care se revarsă din mină redevine nisip de rând. Cu asemenea calităţi este înzestrat locul.

3. Iudeii s-au adunat de-a valma, împreună cu soţiile şi copiii lor în câmpia de lângă Ptolemais, rugându-1 stăruitor pe Petronius să cruţe nu numai datinele lor strămoşeşti, ci şi pe ei înşişi. înduplecat de numărul copleşitor şi de rugăminţile lor, el a lăsat în Ptolemais şi statuile şi oastea însoţitoare, a mers până în Galileea şi a convocat la Tiberias mulţimea şi pe toţi oamenii de vază; acolo le-a înfăţişat pe larg puterea romană şi ameninţările lui Caesar, căutând să-i convingă cât de nechibzuite sunt pretenţiile lor: căci toate popoarele supuse instalaseră deja în oraşele lor, alături de statuile celorlalţi zei, şi pe cea a lui Caesar, ei fiind singurii care se împotrivesc, fapt care reprezintă o răzvrătire, însoţită şi de intenţii jignitoare.

4. întrucât evreii au invocat legea şi datinile lor strămoşeşti, care nu le îngăduie din poruncă divină să expună statuia oricărui zeu, cu atât mai puţin a unui om, nu numai în interiorul Templului, ci şi în fiece loc laic din ţară, Petronius le-a dat următorul răspuns: „Dar şi eu sunt nevoit să mă supun legii stăpânului meu, căci dacă eu o încalc, ca să vă cruţ pe voi, moartea mă aşteaptă fără drept de apel. Războiul cu voi îl va purta cel ce m-a trimis aici, nu eu, căci eu însumi, aidoma voua, împlinesc ordinele lui"! Atunci întreaga mulţime a strigat că este gata să îndure orice pentru legea lor. Petronius le-a potolit strigătele şi i-a întrebat: „Veţi lupta împotriva lui Caesar?" Iudeii i-au răspuns astfel: „Pentru Caesar şi pentru poporul roman noi aducem jertfe[6] de două ori pe zi, dar dacă stăruie să-şi instaleze propriile statui, atunci va trebui mai întâi să jertfească întregul popor iudeu: suntem dispuşi să ne lăsăm măcelăriţi laolaltă cu copiii şi femeile noastre"! Petronius a fost cuprins de uimire şi milă când a văzut nezdruncinata cucernicie a acestor oameni şi zelul lor de a îndura moartea. Deocamdată, el a împrăştiat adunarea fără să ia o hotărâre.

[5] Potrivit relatării mai exacte a lui Tacit *{Hiswriae,* V, 7), nisipul era transformat în sticlă cu adaos de salpetru. Vezi şi la Plinius *(Naturalis Historia,* V, 17 şi XXVI, 65). încă din Evul Mediu, nisipul din Belus era adus la Genova şi Veneţia, pentru fabricarea sticlei. Velde a descoperit la Belus lângă el Mekr, la est de Acre (Ptolemais), o colină acoperită cu un strat de sticlă. Constatarea lui Iosephus că sticla revărsată din mină se preschimba din nou în nisip este de bună seamă eronată (n.t.).
[6] Jertfa închinată lui Caesar a fost instituită în Templul din Ierusalim de pe vremea lui Augustus, desfăşurându-se fără întrerupere până la suspendarea ei, fapt care a contribuit la izbucnirea războiului iudeilor cu romanii (n.e.).

5. în zilele următoare, el a convocat în număr mare pe oamenii de vază la întruniri restrânse, iar la cele publice, mulţimea şi ba prin mustrări, ba prin sfaturi, de cele mai multe ori prin ameninţări făţişe, a căutat să le pună înaintea ochilor marea forţă a romanilor, furia lui Caius şi constrângerea la care era supus el însuşi. Dar întrucât iudeii nu cedau la tentativele lui de a-i înduplecа iar Petronius vedea că ţara era în primejdie de a rămâne fără recoltă, căci în perioada însămânţărilor poporul zăbovise 50 de zile la rând fără să facă nimic, el i-a reunit în cele din urmă şi le-a zis: „Aşadar mai degrabă eu sunt cel ce trebuie să dea piept cu primejdia: ori voi reuşi, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-1 înduplec pe Caesar, având bucuria să scap teafăr împreună cu voi, ori dacă îi voi

dezlănţui mânia, bucuros îmi voi jertfi viaţa, pentru salvarea atâtor vieţi omeneşti!" Despărţindu-se de mulţimea ce-i hărăzea numeroase binecuvântări, şi revenit în fruntea oştii sale, a părăsit Ptolemais, împreună cu ea şi s-a întors în Antiohia. De acolo i-a trimis imediat lui Caesar o dare de seamă despre felul cum a decurs expediţia sa în Iudeea şi despre rugăminţile fierbinţi ale poporului: dacă nu vrea să distrugă această ţară o dată cu oamenii ei, se cuvine să respecte legea acestora şi să renunţe la executarea ordinului său. La această scrisoare, Caius a dat un răspuns câtuşi de puţin indulgent şi 1-a ameninţat pe Petronius cu moartea pentru încetineala cu care i-a îndeplinit ordinele sale. S-a întâmplat însă că tocmai aducătorii acestei scrisori să zăbovească trei luni în călătoria lor pe mare din pricina vremii furtunoase în vreme ce alţii, care vesteau moartea lui Caius au avut parte de o traversare norocoasă. Astfel că Petronius a primit cea de a doua scrisoare cu 27 de zile înaintea celei care conţinea ameninţări la adresa lui[7].

CAPITOLUL XI

[7] Ordinul dat de împărat a fost emis în septembrie 40 e.n., iar tratativele lui Petronius cu iudei s-au tergiversat până în noiembrie, moartea lui Caius survenind la 24 ianuarie 41 e.n. (n.e.).

170

1. După o domnie de 3 ani şi 8 luni[1], Caius a fost asasinat mişeleşte, trupele staţionate la Roma[2] l-au întronat cu de-a sila pe Claudius; dar la propunerea consulilor Sentius Saturninus şi Pomponuis Secundus, Senatul a încredinţat paza oraşului celor trei legiuni care-i rămăseseră credincioase şi s-a întrunit pe Capitoliu, unde, ţinând seama de atrocităţile lui Caius, a decis să ducă război împotriva lui Claudius. El urmărea fie să instaureze o constituţie aristocratică, aşa cum fusese odinioară, fie să aleagă pe altul, mai demn să deţină puterea.

2. Tocmai atunci, Agrippa se afla întâmplător la Roma şi, de o parte, el a fost poftit de Senat la o consfătuire, iar pe de altă parte, Claudius a făcut acelaşi lucru din tabăra pretorienilor: urma să fie de folos amândurora în atingerea scopurilor lor. El a întrezărit cine era aievea împărat prin puterea pe care o deţinea şi s-a dus la Claudius. Acela 1-a trimis ca sol al său la Senat, ca să expună acestuia părerile sale. Mai întâi, el a spus că a fost înălţat în rang cu de-a sila, de către soldaţi şi lui nu i se pare drept să amăgească zelul acestora, pe de o parte, iar pe de alta, el credea că situaţia lui actuală nu este sigură, întrucât şansa de a obţine tronul imperial nu este scutită de primejdii. Mai apoi, el avea intenţia să-şi exercite puterea ca un cârmuitor blând şi nicidecum ca un tiran; el s-ar mulţumi şi cu cinstea titlului de împărat, dar că în toate treburile statului el va consulta întregul popor. Chiar dacă prin firea lui n-ar fi înclinat spre blândeţe, felul în care şi-a găsit sfârşitul Caius ar trebui să fie pentru el un îndemn spre moderaţie.

[1] în anul 41 e.n. Vezi relatarea amănunţită în *Antichităţi iudaice,* XIX, 1, 1 ş.u. !n.t.). în realitate, Caligula a domnit cu două luni mai mult (n.e.).

2 Este vorba de cele 10 cohorte pretoriene, numărând fiecare câte o mie de soldaţi ai gărzii imperiale (n.e.).

171

3. Acest mesaj a fost transmis de Agrippa. Senatul i-a răspuns că, bizuindu-se pe oastea lui şi pe înţeleptele sale hotărâri, el nu va accepta de bună voie sclavia. Când a auzit acest răspuns al Senatului, Claudius 1-a trimis din nou pe Agrippa cu mesajul că el însuşi nu se încumetă să-i trădeze pe cei care l-au ales în unanimitate; se vede aşadar obligat să se lupte cu aceia cu care n-avea nici o tragere de inimă s-o facă. Trebuie mai întâi să găsească un câmp de luptă în afara oraşului; căci ar fi o nelegiuire ca, din pricina deciziei Senatului prost sfătuit, sacra incintă a patriei să fie pătată de sângele unor concetăţeni. După ce a ascultat acest mesaj, Agrippa 1-a transmis Senatului.

4. între timp, unul dintre soldaţi, care era de partea Senatului, şi-a tras sabia din teacă şi a zis cu glas tare: „Oşteni, camarazii mei, cum se face că noi urmărim să-i ucidem pe fraţii noştri şi să ne năpustim asupra propriilor rude care îl susţin pe Claudius, de vreme ce noi avem un împărat căruia nu i se poate găsi nici un cusur şi suntem deopotrivă legaţi prin trainice legături cu cei împotriva cărora păşim cu armele în mâini"? După rostirea acestor vorbe, el a trecut cu paşi repezi prin mijlocul Senatului adunat, urmat fiind de toţi soţii lui de arme. în primul moment, retragerea soldaţilor i-a înspăimântat pe patricieni, iar când în cele din urmă, n-au mai avut o altă cale de ieşire din impas, s-au grăbit să pornească la rândul lor pe drumul oştenilor — spre Claudius. în faţa zidurilor le-au ieşit în întâmpinare o hoardă de soldaţi cu săbiile în mâini, deosebit de zeloşi în a-şi căuta norocul. Viaţa senatorilor din primele rânduri ar fi fost într-o mare primejdie mai înainte ca Claudius să afle despre excesul de zel al soldaţilor, dacă

Agrippa nu s-ar fi zorit să ajungă până la el şi nu i-ar fi dezvăluit situaţia extrem de primejdioasă. în cazul când n-ar fi potolit la timp elanul soldaţilor săi, însetaţi de sângele senatorilor, el va domni asupra unui pustiu, pierzând pe toţi acei oameni care ar fi dat strălucire domniei sale.
5. De îndată ce Claudius a fost pus la curent cu cele întâmplate, el s-a şi dus să domolească pofta de luptă a soldaţilor; i-a primit pe senatori în tabăra lui, s-a purtat prieteneşte şi imediat a pornit împreună cu ei să aducă jertfe de mulţumire zeilor pentru urcarea lui pe tron. Fără întârziere, i-a dăruit lui Agrippa întregul regat al bunicului său, la care a mai adăugat teritoriile situate dincolo de graniţe, încredinţate de Augustus spre administrarea lui Herodes, precum Trachonitis şi Auranitis, şi în plus o altă ţară[3], aşa-zisul regat al lui

[3] în 41 e.n. (n.t.).

Lysanias[4]. Claudius s-a preocupat ca poporul să afle de această donaţie printr-un decret, iar magistraţilor săi le-a poruncit să graveze documentul pe tăbliţe de bronz, care urmau să fie expuse în Capitoliu. Şi lui Herodes, fratele lui Agrippa, care prin căsătoria lui cu Berenice îi devenise ginere, i-a dăruit regatul Chalkis[5].
6. Dintr-un regat atât de întins, curând avea să se reverse o mare avuţie asupra lui Agrippa, iar el a folosit aceste sume de bani în scopuri nu lipsite de însemnătate; căci el a început să înconjoare Ierusalimul cu un zid atât de puternic[6] care, dacă ar fi fost terminat, romanii ar fi asediat fără succes oraşul. Dar mai înainte ca zidul să atingă înălţimea proiectată, el a murit[7] la Caesarea, după ce a domnit ca rege trei ani; mai înainte vreme de alţi trei ani, el şi-a guvernat Tetrarhiile sale. A lăsat în urma lui trei fiice, pe care le-a zămislit soţia lui Cypros[8]: Berenice, Mariamme şi Drusilla şi, de asemenea, un fiu, având aceeaşi mamă: Agrippa. Deoarece ultimul era încă prea tânăr[9], Claudius a preschimbat regatele într-o provincie, numind acolo ca guvernator pe Cuspius Fadus[10], iar după aceea pe Tiberius Alexander[11]. Amândoi au cârmuit în linişte poporul, fiindcă i-au respectat datinele strămoşeşti. După aceea[12] a murit şi regele din Chalkis, Herodes, şi a lăsat în urma lui doi fii, dăruiţi de nepoata lui Berenice: Berenicianos şi Hyrcanos, având de la prima lui soţie, Mariamme, un alt fiu, numit Aristobul. A murit de asemenea şi un alt frate al lui Agrippa, care rămăsese simplu cetăţean, având ca unică fiică pe Iotape. Tustrei erau feciorii lui Aristobul, fiul lui Herodes, cum am mai spus deja; Aristobul şi Alexandru au fost fiii pe care Herodes i-a avut de la Mariamme, fiind daţi de tatăl lor pe mâna călăului. Urmaşii lui Alexandru au devenit regi în Armenia Mare[13].

[4] Menţionat în *Evanghelia* lui Luca (3, 1), regatul său avea drept capitală Abilene şi se întindea până la lanţul muntos sirian Antiliban, aflându-se. sub stăpânirea lui Agrippa încă de pe vremea lui Caligula (n.e.).
5 Situat între munţii Liban şi Antiliban, regatul îşi trăgea numele de la capitala lui, care se găsea la nord-vest de Abila (n.e.).
6 Cel de al treilea zid al Ierusalimului urma să apere Oraşul Nou din zona nordică, mai expusă atacurilor din afară (n.e.).
[7] în anul 44 e.n. (n.t.).
8 Fiica lui Phasael şi nepoata lui Herodes cel Mare (n.e.).
9 Avea 17 ani (născut în 27 e.n. (n.t.).
10 A fost procuratorul provinciei între 44-46 e.n. (n.e.).
[11] Procurator al provinciei între 46-48 e.n. (n.e.).
1[2] în 48 e.n. (n.t.).
1[3] Fiii lui Alexandru se numeau Tigrane şi Alexandru. Primul a primit de la Augustus tronul Armeniei Mari (anul 11 e.n.) fiind înlăturat şi executat din porunca lui Tiberiu. Fiul lui Alexandru, purtând acelaşi nume ca şi unchiul său, a fost adus pe tronul Armeniei de Nero: Tigrane VI a domnit între anii 60-62 e.n. (n.e.).

CAPITOLUL XII

1. După moartea lui Herodes care a domnit în Chalkis, Claudius 1-a urcat pe tronul unchiului său pe Agrippa, fiul lui Agrippa[1]; la guvernarea restului provinciei, Alexandru a avut drept urmaş pe Cumanus[2], sub conducerea căruia au reînceput tulburările şi vărsările de sânge în rândurile iudeilor. La celebrarea Paştilor, când poporul s-a strâns de-a valma la Ierusalim şi o cohortă romană se postase sus, pe porticul Templului — căci în zilele de sărbătoare, militari bine înarmaţi străjuiesc mereu mulţimea adunată, să nu

izbucnească vreo răzmeriţă în rândurile ei — unul dintre soldaţi şi-a săltat mantaua, apoi s-a pus pe vine într-o postură necuviincioasă şi şi-a arătat şezutul iudeilor, slobozind totodată sunetul specific acestei poziţii. în urma gestului provocator, întregul popor a fost cuprins de mânie şi prin strigătele sale i-a cerut lui Cumanus pedepsirea soldatului; cei mai năbădăioşi dintre tineri, precum şi acea parte a mulţimii îndeobşte înclinată spre răzvrătire, au trecut la atac şi, adunând pietrele culese de jos, le-au azvârlit asupra soldaţilor. De teama unui asalt al întregului popor, Cumanus a chemat în ajutor mai mulţi soldaţi înzestraţi cu armament greu. Când aceştia s-au răsfirat în portic, iudeii au intrat în panică şi, neputând fi ţinuţi pe loc, au căutat să fugă din Templu înspre oraş. Din această pricină, în preajma ieşirilor, îmbulzeala a fost atât de mare încât s-au călcat în picioare unii pe alţii şi au fost striviţi peste 30.000 de oameni[3]. Astfel, sărbătoarea s-a transformat într-un doliu al naţiunii întregi, şi bocetele se înălţau din fiecare casă.

[1] Agrippa II (a domnit între anii 49-101 e.n.), (n.t.).

[2] în anul 49 e.n. (n.t).

[3] Cifră neverosimilă, micşoartă în *Antichităţi iudaice,* XX, 5, 3 la 20.000. Unele manuscrise se opresc la 10.000 de victime (n.e.).

174

2. După această nenorocire, a survenit o altă tulburare pricinuită de o ispravă tâlhărească. Pe un drum la îndemâna tuturor, aproape de Bethoron[4], nişte tâlhari au tăbărât asupra unui sclav al lui Caesar, numit Stephanus, furându-i bagajul pe care îl avea asupra sa. Cumanus a trimis într-acolo un detaşament, cu ordinul de a-i pune în lanţuri pe locuitorii satelor învecinate, spre a-i aduce la dânsul; el le-a reproşat faptul că nu i-au urmărit şi nu i-au prins pe tâlhari. Cu acest prilej, un soldat a găsit într-un sat Legea Sfântă, a rupt sulul şi le-a zvârlit în foc. De aceea iudeii s-au răzvrătit, de parcă întreaga lor ţară ar fi căzut pradă flăcărilor. în râvna lor religioasă, mânaţi parcă de o forţă mecanică, cum s-a răspândit ştirea despre această întâmplare, au alergat cu toţii spre Caesarea la Cumanus, rugându-1 stăruitor să nu treacă cu vederea, lăsându-1 nepedepsit pe cel ce 1-a jignit atât de rău pe Dumnezeu şi Legea lui. Când a priceput că mulţimea nu se va potoli dacă nu i se va da satisfacţie, Cumanus a adus soldatul cu pricina, trecându-1 printre rândurile acuzatorilor săi, după care aceştia l-au executat. Mai apoi, iudeii se împrăştiară cu toţii.

3. După aceea a izbucnit un conflict între galileeni şi samariteni. Lângă satul ce se numeşte Gemă[5] şi este situat în valea mare a Samariei, a fost ucis un galileu, făcând parte dintre numeroşii iudei care se îndreptau spre sărbătoarea de la Ierusalim. Din această pricină, s-au strâns galileeni cu duiumul, ca să se războiască cu samaritenii; cei mai de vază oameni dintre galileeni s-au dus însă degrabă până la Cumanus şi l-au rugat să vină în Galileea spre a-i pedepsi pe cei vinovaţi de asasinat, căci numai aşa putea fi împrăştiată mulţimea, fără să se mai ajungă la încăierări. Fireşte, Cumanus n-a trecut aceste cereri înaintea treburilor urgente cu care era confruntat, lăsându-i pe petiţionari să se întoarcă acasă cu problema nerezolvată.

4. Când vestea despre cumplita soartă a celui răpus a ajuns la Ierusalim, mulţimea s-a şi dezlănţuit şi, lăsând de izbelişte sărbătoarea, toţi au pornit val-vârtej spre Samaria, fără să aibă conducători şi fără să dea ascultare vreunuia dintre magistraţii care se străduiau să-i oprească din drum. în fruntea cetelor de jefuitori şi răzvrătiţi s-au pus un anume Eleazar, fiul lui Dinaeus şi Alexandru: au tăbărât asupra locuitorilor de la frontiera Toparhiei Acrabatene[6], i-au măcelărit fără să ţină seama de vârsta lor, incendiindu-le satele.

[4] Localitf te situată la 25 km de Ierusalim, pe drumul spre Caesarea (n.e.).

[5] Ginaea. **cstî** denumirea satului în *Antichităţi iudaice,* XX, 6, 1 (n.t.). E vorba de actualul Djenin, la frontiera nordică a Samariei (n.e.).

[6] Una dintre cele 11 Toparhii ale Iudeei, la sud-est de Sichem, localitate şi district de frontieră (n.e.).

175

5. Abia atunci a venit din Caesarea Cumanus cu un stol de călăreţi denumiţi „sebasteni", ca să dea ajutor celor supuşi devastărilor, şi a luat prizonieri pe mulţi dintre oamenii lui Eleazar, omorând un număr şi mai mare din rândurile lor. Spre restul mulţimii care năvălise să lupte împotriva samaritenilor s-au îndreptat degrabă magistraţii din Ierusalim în aspre straie de târsână şi cu cenuşă pe cap, implorându-i să se întoarcă acasă şi prin râvna lor de a se răzbuna pe samariteni, să nu-i provoace pe romani să pornească împotriva Ierusalimului; ei trebuie să se milostivească de patria, de Templul, de soţiile şi copiii lor, riscând să piardă toate acestea doar fiindcă vor să răzbune uciderea unui singur galilean. Iudeii s-au lăsat astfel convinşi şi s-au împrăştiat. Mulţi

dintre ei s-au dedat însă actelor de tâlhărie neîntreruptă, în speranţa că nu vor fi prinşi şi pedepsiţi; în întreaga ţară jafurile aveau loc zilnic, iar cei mai cutezători au pus la cale răscoale. Ca atare, cei mai influenţi samariteni s-au îndreptat spre Tyr, până la Ummidius Quadratus, guvernatorul Siriei[7], cerându-i să ia măsuri drepte împotriva celor ce devastează ţara. Dar acolo se aflau deja iudeii cei mai de vază, împreună cu Marele Preot Ionathan^, fiul lui Ananos, susţinând că urzitorii tulburărilor sunt samaritenii care au asasinat un galilean; cât priveşte desfăşurarea ulterioară a evenimentelor, răspunderea o poartă Cumanus, întrucât n-a catadicsit să-i pedepsească pe făptaşii crimei acesteia.

6. Quadratus a pacificat ambele părţi, dându-le asigurarea că, de îndată ce va sosi în provincia aceea, va ancheta totul la faţa locului, cu de-amănuntul; după aceea, el a poposit la Caesarea şi a poruncit ca toţi cei capturaţi de Cumanus să fie ţintuiţi pe cruce. De acolo a plecat la Lydda, unde a mai ascultat o dată plângerile samaritenilor. A trimis să fie prinşi 18 iudei, despre care aflase că luaseră parte la lupte, de-capitându-i cu securea. Pe alţi doi iudei de rang înalt şi pe Marii Preoţi Ionathan şi Ananias, pe fiul ultimului, Ananos şi pe încă câţiva iudei influenţi, ca şi pe cei mai de vază samariteni i-a expediat lui Caesar. A poruncit aşijderea lui Cumanus şi tribunului militar Celer să plece pe mare spre Roma, ca să dea socoteală lui Claudius pentru cele întâmplate. După luarea acestor măsuri, el a plecat de la Lydda la Ierusalim, unde a aflat mulţimea sărbătorind în linişte Pastile, după care s-a întors la Antiohia.

[7] în această calitate, pe care a deţinut-o doar în cursul anului 50 e.n., el avea dreptul să intervină în situaţiile critice ale Palestinei (n.e.).

8 N-a fost în realitate Mare Preot, ci a făcut parte din tabăra acestuia. Această înaltă funcţie a revenit mai degrabă lui Ananias, menţionat alături de el (n.e,).

7. La Roma Caesar i-a audiat pe Cumanus şi pe samariteni, de faţă fiind şi Agrippa, care i-a susţinut cu ardoare pe iudei, în vreme ce şi Cumanus s-a bucurat de sprijinul multor romani suspuşi. I-a găsit vinovaţi pe samariteni şi a ordonat executarea a trei dintre bărbaţii lor cei mai aleşi; Cumanus a fost trimis în surghiun. Pe Celer, împovărat de lanţuri, 1-a trimis îndărăt la Ierusalim poruncind să fie predat iudeilor spre a fi supus torturilor şi, după ce va fi fost târât prin întregul oraş, să fie decapitat.

8. După aceea[9], Caesar 1-a numit pe Felix, fratele lui Pallas, ca administrator al Iudeei, Galileei, Samariei şi al Peraeei. în schimb pe Agrippa 1-a mutat[10] din Chalkis într-un regat mai întins, acordându-i ceea ce fusese cândva provincia lui Philippus, adică Trachonitis, Batanea şi Gaulanitis, la care a mai adăugat şi regatul lui Lysanias şi Tetrarhia lui Varus[11]. După ce a cârmuit împărăţia vreme de 13 ani, 8 luni şi 2 zile, Claudius a murit[12], lăsându-1 ca succesor pe Nero; în urma intrigilor soţiei sale Agrippina, el îl adoptase ca urmaş al tronului, deşi avea de la fosta lui soţie Messalina un fiu, pe Britannicus, precum şi o fiică, pe Octavia, pe care o măritase cu Nero; de la Petina mai avea o altă fiică: Antonia.

9 în anul 52 e.n. (n.t.). Până în 60 e.n. (n.e.).

[10] El este menţionat şi în *Faptele Apostolilor,* 23-25. Compară apoi cu ce spune Tacit despre el în *Annale,* XII, 34 (n.t.).

[11] Acest ministru al lui Agrippa II a fost Tetrarh al Libanului (n.e.).

[12] în 54 e.n. (n.t.).

CAPITOLUL XIII

1. Cu câtă trufie şi-a sfidat destinul Nero, cuprins de delirul pricinuit de excesul de noroc şi bogăţie; în ce fel s-a descotorosit el, rând pe rând, de fratele său, de soţia şi propria lui mamă; cum, după săvârşirea acestor omoruri, şi-a revărsta vădita-i cruzime asupra celor mai nobili bărbaţi ai împărăţiei sale, pentru ca în nebunia lui să apară în cele din urmă şi pe scenă sau la teatru — întrucât sunt nişte fapte îndeobşte cunoscute de toţi, eu le las deoparte, ocupându-mă de ceea ce li s-a întâmplat iudeilor în timpul domniei neroniene.

2. Tronul Armeniei Mici 1-a dat lui Aristobul, fiul lui Herodes[1], iar regatului lui Agrippa

i-a mai adăugat patru oraşe cu teritorii împrejmuitoare: Abila[2] şi Iulias din Peraea, Tarichea şi Tiberiana în Galileea; peste restul Iudeei, 1-a numit administrator pe Felix. Acesta 1-a prins viu pe căpetenia tâlharilor, Eleazar, care vreme de 20 de ani devastase ţara, capturând în acelaşi timp şi pe cei mai mulţi din banda lui şi pe toţi i-a trimis la Roma. Nu se cunoaşte numărul tâlharilor ţintuiţi pe cruce din porunca lui, împreună cu localnicii care s-au dovedit a fi complicii lor, pedepsiţi astfel la rândul lor.

3. De-abia fusese curăţată astfel ţara că în Ierusalim şi-a făcut apariţia un alt soi de bandiţi pe care locuitorii i-au numit sicari[3]. Ziua în amiaza mare, ei omorau oamenii în mijlocul oraşului şi operau de obicei în timpul sărbătorilor, strecuraţi în mulţime şi, cu pumnalele lor bine ascunse în haine, îşi înjunghiau potrivnicii; apoi, când aceştia se prăvăleau la pământ, ei se preschimbau din asasini în părtaşi ai

1 Cel din Chalkis, nepotul lui Herodes cel Mare (n.e.).

2 Nu Abila aflată aproape de Liban, ci Abila situată în partea de răsărit a Iordanului, faţă în faţă cu Ierihonul, prima fiind deja în posesia lui Agrippa (vezi *Antichităţi iudaice,* IV, 7, 6) (n.t.).

3 „Oameni înarmaţi cu un pumnal curbat *(sica),* denumit de autor *xiphidion* = sabie scurtă (n.e.).

mulţimii indignate şi din pricina aparentei lor cumsecădenii, nu puteau fi prinşi niciodată. Prima victimă a acestor cuţitari a fost Marele Preot Ionathan[4]; după pieirea lui, s-au înmulţit crimele în aceeaşi zi. Teama inspirată de ei provoca o panică mai mare decât accidentele propriu-zise şi fiecare, ca într-o bătălie, îşi aştepta sfârşitul în orice oră. Duşmanul era pândit de la distanţă şi nimeni nu mai avea încredere nici măcar într-un prieten când se apropia: în pofida tuturor suspiciunilor şi măsurilor de prevedere, mereu aveau loc asasinate, atât de mare era iuţeala de mână şi iscusinţa bandiţilor de a nu se lăsa descoperiţi.

4. în afara acestora s-a constituit şi o altă bandă de răufăcători, ale căror mâini erau, ce-i drept, mai curate, dar cu ţeluri şi mai nelegiuite, fără să contribuie mai puţin decât sicarii[5] la nimicirea fericirii oraşului. Ei erau nişte oameni hoinari şi şarlatani care, sub pretextul inspiraţiei divine, instigau la răsturnări şi schimbări, şi se străduiau să insufle o demonică înflăcărare mulţimii; mai apoi o atrăgeau într-un pustiu, unde ea putea să vadă nişte semne ale lui Dumnezeu, ajutând-o să se mântuiască[6]. Felix, care a socotit că aici se află germenii unei răzvrătiri, a trimis împotriva lor călăreţi şi pedestraşi înzestraţi cu armament greu, măcelărindu-i pe mulţi dintre ei.

5. O pacoste şi mai mare pentru evrei a fost falsul profet din Egipt. Acest mincinos făcător de minuni a venit în ţară şi s-a dat drept proroc, reuşind să strângă în jurul său 30.000 de victime ale amăgirii sale. După ce i-a făcut să cutreiere prin deşert, el i-a dus până la aşa-zisul Munte al măslinilor; de acolo intenţiona să pătrundă cu ajutorul însoţitorilor săi înarmaţi, folosindu-se de forţă, ca să pună stăpânire pe trupele romane de ocupaţie şi să se proclame suveran deplin al poporului, iar pe tovarăşii săi să-i folosească drept gardă personală[7]. Felix i-a preîntâmpinat atacul între timp şi i-a ieşit înainte cu o oaste bine înarmată şi bucurându-se de sprijinul întregului popor; atunci când a avut loc încăierarea, egipteanul a fugit cu puţini însoţitori[8], cea

4 La instigaţia lui Felix (vezi *Antichităţi iudaice,* XX, 8, 5) (n.t.).

5 Sicarii din Palestina reprezentau aripa dreaptă a zeloţilor, alcătuind o organizaţie secretă care îşi manifesta patriotismul cu mijloace împrumutate de la tagma cuţitarilor, cu deosebirea că nu-şi jefuiau victimele, ci se mulţumeau cu lichidarea lor tacită (n.e.).

6 Vezi aici avertismentele Mântuitorului din *Evanghelia* lui Matei (24, 4; 5; 26) (n.t.).

7 Compară *Antichităţile iudaice,* XX, 8, 6 (n.t.).

8 Printre egiptenii care au scăpat teferi din încăierare s-a aflat probabil şi ofiţerul roman al Sfântului Pavel, menţionat în *Faptele Apostolilor* (21, 38) (n.t.).

mai mare parte a susţinătorilor săi fiind ucişi sau luaţi prizonieri; cei rămaşi s-au împrăştiat, şi fiecare s-a întors pe ascuns la casa lui.

6. Când ordinea a fost instaurată şi aici, inflamaţia a reapărut în altă parte, la fel ca în orice corp cuprins de boală. Şarlatanii s-au înhăitat cu tâlharii şi i-au îndemnat pe mulţi iudei să se răzvrătească, încurajându-i să lupte pentru eliberarea lor; i-au ameninţat cu moartea pe cei ce se supuneau stăpânirii romane şi susţineau că-i vor dezrobi cu de-a sila pe cei ce acceptau de bună voie sclavia. Distribuiţi în bande mai mici răspândite în întreaga ţară, ei jefuiau casele oamenilor influenţi, pe care îi şi ucideau, dând foc satelor, încât toată Iudeea avea de suferit de pe urma nebuniei lor. Astfel războiul acesta se aprindea mereu de la o zi la alta.

7. Alt gen de tulburări au survenit în Caesarea, unde iudeii care locuiau acolo au intrat în conflict cu concetăţenii lor sirieni. Ei susţineau că oraşul este al lor, de vreme ce el

fusese întemeiat de un iudeu: era vorba de regele Herodes. Ceilalţi recunoşteau că oraşul avea drept întemeietor un iudeu, dar pretindeau că Caesarea aparţine grecilor deoarece, dacă ctitoria ar fi fost destinată iudeilor, Herodes n-ar fi înzestrat-o cu statui şi cu temple. Aceasta era pricina dihoniei dintre cele două părţi. Disputa s-a înteţit repede încât s-a ajuns la folosirea armelor, iar zilnic cei mai curajoşi din ambele tabere se hazardau în lupte sângeroase. Pe de o parte, iudeii vârstnici nu erau în stare să-i ţină în frâu pe cei mai războinici din comunitatea lor, pe de altă parte, grecii socoteau că ar fi fost înjositor pentru ei să rămână mai prejos decât iudeii. Aceştia le erau superiori prin bogăţia şi forţa lor fizică, în vreme ce tabăra grecească se baza dimpotrivă pe sprijinul soldaţilor. Căci în marea lor majoritate, trupele staţionate acolo fuseseră recrutate de romani din Siria şi erau gata să le sară în ajutor pe temeiul înrudirii lor. Ce-i drept, comandanţii îşi dădeau toată osteneala să înăbuşe tulburările: ei îi arestau pe cei mai puşi pe harţă, pedepsindu-i prin biciuiri şi prin trimiterea lor la închisoare. Dar caznele îndurate de arestaţi, departe de a inspira celor rămaşi liberi reţinere sau frică, îi stimula şi mai mult să se răzvrătească. într-o zi, când iudeii ieşiseră biruitori, Felix însuşi şi-a făcut apariţia în piaţă şi, pe un ton ameninţător, le-a poruncit să se retragă pe loc. Dar întrucât n-au vrut să se supună ordinului, el şi-a trimis soldaţii împotriva lor, omorând un număr de iudei, ale căror averi au fost prădate numaidecât. Deoarece dihonia a continuat totuşi, Felix a ales pe cei mai de seamă bărbaţi din ambele tabere şi i-a trimis într-o delegaţie la Nero, ca să-şi dispute în faţa lui drepturile lor.

CAPITOLUL XIV

1. După ce a luat locul lui Felix la conducerea provinciei[1], Festus a pornit să stârpească marea plagă a ţării: a capturat numeroşi tâlhari şi numărul celor pe care i-a executat n-a fost deloc mic. Dar Albinius, urmaşul lui Festus[2], s-a călăuzit după alte metode în administrarea lui şi n-a existat nici o nelegiuire de la care să se abţină. Nu s-a mulţumit ca în exercitarea funcţiei sale să jefuiască şi să despoaie de avere pe fiecare cetăţean în parte şi totodată să împovăreze cu impozite întregul popor, ci în schimbul banilor de răscumpărare, a dat drumul tuturor celor încarceraţi pentru tâlhărie, fie de autorităţile locale, fie de către administratorii de dinaintea lui, astfel că numai cine n-a fost în stare să plătească a rămas în temniţă ca tâlhar. Atunci a crescut curajul celor care puneau la cale răscoale în Ierusalim, iar cei puternici l-au atras cu bani pe Albinus de partea lor, astfel încât li se îngăduia să-şi continue nestingheriţi aţâţarea lor la revoltă; acea parte a poporului, care nu se împăca cu liniştea, a trecut de partea celor acoperiţi de Albinus. Fiecare nemernic, înconjurat de propria lui ceată, păşea în fruntea bandei sale ca o adevărată căpetenie sau ca un tiran, cei bine înarmaţi fiind folosiţi la jefuirea moderaţilor. Aşa se face că victimele prădăciunilor, în loc să-şi poată exprima indignarea, trebuiau să-şi ţină gura, iar cei ce nu fuseseră încă păgubiţi, temându-se să împărtăşească soarta celor dintâi, îi linguşeau pe cei ce meritau pedeapsa cu moartea. Tuturora le era îngrădită libertatea de a vorbi şi tirania era exercitată de mai mulţi deodată; de atunci încolo au fost împrăştiate în oraş seminţele apropiatei sale pieiri.

1 Porcius Fastus a fost procuratorul Iudeei între anii 60-62 e.n. fiind cel ce 1-a ţinut în temniţă pe apostolul Pavel, trimiţându-1 din Caesarea la Roma, spre a fi judecat de împărat (n.e.).

- Albinus a fost procurator în următorii doi ani: 62-64 (n.e.).

2. O asemenea fire a avut aşadar Albinus; în comparaţie, însă, cu succesorul său Gessius Florus[3], el trebuia să treacă drept un om de toată cinstea. în vreme ce primul şi-a comis greşelile pe-ascuns şi cu oarecare prevedere, Gessius Florus se făiea de-a dreptul cu nelegiuirile pe care le căşunase poporului şi, de parcă ar fi fost un călău trimis să execute nişte condamnaţi la moarte, nu se dădea înapoi de la nici o formă de jaf, sau de silnicie. El se dovedea nespus de crud cu cei mai demni de milă şi fără pic de ruşine în săvârşirea faptelor cele mai înjositoare. Nimeni n-a discreditat adevărul mai mult decât el şi n-a descoperit căi mai lăturalnice în înfăptuirea vicleşugurilor sale. I se părea un fleac să câştige de pe urma unui singur om şi supunea jafului oraşe întregi, ruinând o

mare parte a populaţiei; nu mai rămânea decât să proclame printr-un crainic în toată ţara că fiecare are voie să comită tâlhării, cu condiţia ca el să-şi primească partea lui de pradă. Aşa că, din pricina lăcomiei sale nesăţioase, toate oraşele au devenit pustii şi mulţi cetăţeni, siliţi să încalce datinile strămoşeşti, s-au refugiat în alte provincii[4].

3. Câtă vreme Cestius Gallus a rămas în Siria, să-şi administreze provincia[5], nimeni n-a cutezat să-i trimită o delegaţie care să-1 învinovăţească pe Florus. Dar de îndată ce el a sosit la Ierusalim, cu prilejul sărbătoririi Paştilor[6], în jurul lui s-a strâns o mulţime, care număra nu mai puţin de trei milioane de iudei[7] şi cu lacrimi în ochi l-au rugat să se milostivească de suferinţele poporului, strigând din răsputeri că Florus este o adevărată pacoste pentru ţară. Acesta era de faţă, stând în preajma lui Cestius, şi-şi bătea joc de strigătele lor. La rândul său, Cestius a căutat să potolească revolta mulţimii, asigurând-o că va interveni în favoarea ei pentru ca, în viitor, Florus să se arate mai binevoitor, după care s-a reîntors în Antiohia. Florus 1-a însoţit până la Caesarea, căutând să-1 amăgească cu vorbele sale: căci el avea în vedere un război împotriva poporului uideu, singurul mijloc cu care credea că-şi poate acoperi nelegiuirile. Cât timp dăinuia pacea, el se aştepta ca iudeii să-1 târască la judecată în faţa Caesarului în schimb,

[3] Ultimul procurator şi-a exercitat funcţia de la sfârşitul anului 64 (n.e.).

4 Aici se încheie relatarea paralelă din *Antichităţi iudaice* (n.e.).

[5] Cestius Gallus a preluat guvernarea Siriei în anul 63, primind ulterior şi prerogativele militare. Chipul său apare pe monede abia în 65 e.n. (n.e.).

[6] Această primă vizită la Ierusalim a avut loc în anul 66 (n.e.).

[7] Deşi Heinrich Clementz susţine această cifră într-o notă a traducerii sale, omisă de noi, comentatorii recenţi se îndoiesc de verosimilitatea ei, socotind că este o eroare frecvent întâlnită la copişti (n.a.).

dacă îi împingea pe aceştia spre răzvrătire, spera ca, printr-o nenorocire şi mai mare, să abată atenţia de la înfierarea unor învinuiri mai mărunte. Sporea aşadar, de la o zi la alta, împilarea poporului, ca să-1 ducă înspre o răzvrătire antiromană.

4. între timp, grecii din Caesarea câştigaseră în faţa lui Nero procesul şi obţinuseră dreptul de a cârmui oraşul aducând cu ei actul verdictului şi datorită lui a început războiul în cel de al 12-lea an al supremaţiei lui Nero şi în cel de al 17-lea an al domniei lui Agrippa, în cursul lunii Artemisios[8]. întâmplarea care a slujit drept pretext al războiului n-a avut nici o legătură cu marile nenorociri pe care le-a provocat. Iudeii din Caesarea aveau o sinagogă situată în imediata vecinătate a unui teren care, aparţinea unui concetăţean grec: în repetate rânduri, ei încercaseră să cumpere locul, oferind un preţ care întrecea de mai multe ori valoarea lui reală. Proprietarul nu s-a sinchisit de ofertele lor şi, pentru a-i întârâta şi mai mult, a construit pe terenul acela nişte ateliere, lăsându-le pentru intrare un loc de trecere îngust şi incomod. La început, cei mai înfocaţi dintre tineri au năvălit şi au încercat să împiedice lucrările de construcţie; când însă Florus a zădărnicit tentativele lor de intimidare, iudeii înstăriţi, împreună cu perceptorul Ioannes, în strădania lor de a ieşi din încurcătură, au căutat să obţină de la Florus, cu preţul a opt talanţi, interzicerea construcţiei. Dornic doar să încaseze banii, Florus a făgăduit că le va îndeplini toate dorinţele. După ce a obţinut suma promisă, el a plecat din Caesarea la Sebaste, dând astfel frâu liber răscoalei, ca şi cum ar fi vândut iudeilor dreptul de a se răfui.

[8] Iosephus foloseşte constant calendarul siro-macedonean pentru clarificarea căruia dăm mai jos un tabel cu denumirea paralelă a lunilor (din pricina anului evreiesc bisect, având 13 luni, se înţelege că survin adesea permutări, astfel încât concordanţa este relativă):

Ebraic	*Siro-macedonean*	*Atic*	*Romanic*
Nisan	Xanthikos	Mynichion	Aprilie
Ijar	Artemisios	Thargelion	Mai
Siwan	Daisios	Skirrhophorion	Iunie
Tamuz	Panemos	Hecatombaion	Iulie
Ab	Loos	Metageitnion	August
Elul	Gorpiaios	Boedromion	Septembrie
Tişari	Hyperberetaios	Pyanepsion	Octombrie
Marheşwan	Dios	Maimacterion	Noiembrie
Kislev	Appelaios	Poseideon	Decembrie
Tebet	Audynaios	Gamelion	Ianuarie
Swat	Peritios	Anthesterion	Februarie
Adar I	Dystros	Elaphebolion	Martie {şi în anul bisect Âdar II) (n.t.).

5. în ziua următoare, fiind Sabat, în vreme ce iudeii se întruneau în sinagogă, un locuitor din Caesarea, cunoscut pentru firea lui îndărătnică, a pus în preajma intrării o oală răsturnată, pe care a adus jertfă nişte păsări[9]. Nestăvilită a fost mânia iudeilor stârnită

de această ispravă: căci legile lor erau astfel batjocorite iar locul acela, spurcat. Cei mai liniştiţi şi mai cumpătaţi dintre ei au fost de părere că trebuie să se recurgă iarăşi la autorităţi; dar cei înclinaţi spre răzvrătire şi tinerii înflăcăraţi ardeau de nerăbdare să pună mâna pe arme. Pe de altă parte, instigatorii din rândurile locuitorilor Caesareei se şi adunaseră, gata să intervină: omul care urma să aducă jertfa aceea fusese trimis chiar de ei, după cum se înţeleseseră mai dinainte şi, în curând, s-a ajuns la o încăierare. S-a ivit atunci Iucundus, comandantul cavaleriei, care primise ordinul să intervină: el a îndepărtat oala răsturnată şi a căutat să aplaneze disputa lor. Deoarece el nu se putea impune în faţa înverşunării caesareenilor, iudeii şi-au strâns în grabă sulurile cu cărţile lor de legi şi s-au refugiat la Narbata[10]; aşa se numeşte acest sat al lor, situat la vreo 60 de stadii de Caesarea. Doisprezece dintre iudeii mai de vază, în frunte cu Ioannes, s-au îndreptat spre Sebaste, până la Florus, i s-au plâns de cele întâmplate şi i-au cerut ajutorul, amintindu-i în treacăt şi de cei opt talanţi încasaţi de el. Dar Florus i-a reţinut pe oamenii din delegaţie şi i-a întemniţat, sub învinuirea că luaseră cu ei cărţile de legi din Caesarea.

6. Aceste incidente au sporit indignarea locuitorilor Ierusalimului, care îşi struneau însă furia. Atunci Florus aţâţă flacăra războiului, de parcă ar fi fost plătit pentru asta: a trimis să se ia din tezaurul Templului suma de 17 talanţi, sub pretextul că Caesar avea nevoie de ea[11]. Numaidecât, mulţimea a început să clocotească: ea s-a năpustit de-a valma în Templu şi, cu strigăte asurzitoare, a rostit numele lui Caesar, implorându-1 să-i scape de tirania lui Florus. Unii dintre părtaşii la răzvrătire s-au dedat la cele mai urâte înjurături adresate lui Florus şi, trimiţând un coşuleţ de la un rând la altul, cerşeau pentru el pomeni mărunte, ca pentru un biet desmoştenit şi amărât. Departe de a-i lecui lăcomia lui de bani, aceasta n-a făcut

9 Sacrificarea păsărilor pe o oală era jertfa de purificare a leproşilor, *(Leviticul,* 14, 4 ş.u., 49 ş.u.). Potrivit tradiţiei păgâne, iudeii fuseseră alungaţi din Egipt din pricina acestei boli, răspândite de ei. Prin această înscenare, iudeii erau batjocoriţi ca nişte leproşi, religia lor fiind ridiculizată, iar locul întâmplării, întinat (n.e.).

1° Localitate aflată la o distanţă de 15 km spre sud-est de oraşul pe care şi-1 disputau concetăţenii lui iudei şi greci (n.e.).

[11] Sub pretextul unor impozite ajunse la scadenţă (n.e.).

decât să-i sporească setea de câştig. în loc să se-ndrepte spre Caesarea, să stingă vâlvătaia războiului care se răspândea de acolo şi să înlăture pricina neînţelegerilor, pentru care şi fusese plătit, de fapt, şi-a mânat oastea lui de călăreţi şi pedestraşi[12] împotriva Ierusalimului, spre a-şi atinge ţelul cu ajutorul armelor romane, jefuind fără milă oraşul căzut pradă panicii şi ameninţărilor.

7. Dornic să le atenueze setea de răzbunare, poporul a ieşit în întâmpinarea soldaţilor guvernatorului cu aclamaţii de bun venit şi a făcut pregătirile cuvenite ca să-1 primească şi pe Florus cu supuşenie. Acesta 1-a trimis înainte pe centurionul Capito, adresând mulţimii ordinul să se întoarcă acasă, fără să mai simuleze acum atitudinea ei prietenoasă faţă de cel pe care anterior 1-a jignit atât de cumplit. Dacă ei se socotesc aievea bărbaţi curajoşi şi sinceri, atunci n-au decât să-1 hulească şi în prezenţa lui şi să-şi dovedească dragostea lor de libertate nu numai prin vorbe, ci şi cu arma în mână. Aceste cuvinte au înspăimântat mulţimea adunată şi, întrucât călăreţii lui Capito s-au năpustit s-o hărţuiască, ea s-a retras, fără să mai apuce să-1 salute pe Florus, arătându-şi paşnicele-i intenţii faţă de soldaţii romani. Toţi s-au adăpostit în casele lor, petrecând o noapte de groază şi descurajare.

8. Florus, care-şi alesese drept reşedinţă palatul regal, a doua zi a adus în faţa clădirii un jilţ judecătoresc, şi s-a instalat în el; înaintea iribunei s-au strâns Marii Preoţi, puternicii zilei şi îndeobşte cei mai distinşi cetăţeni ai oraşului. Florus le-a cerut să-i predea pe aceia care l-au jignit, adăugând că ei vor simţi răzbunarea pe pielea lor dacă nu vor fi aduşi vinovaţii. Dar cei de faţă i-au atras atenţia asupra paşnicelor intenţii ale poporului şi l-au implorat să fie îngăduitor cu cei ce au rostit vorbe deplasate; nici nu-i de mirare că, într-o adunătură atât de mare, există smintiţi şi tineri necopţi la minte, dar nu-i cu putinţă să mai descoperi vinovaţii, deoarece fiecare şi-a schimbat atitudinea şi, cuprins de frică, îşi tăgăduieşte fapta; dacă doreşte cu-adevărat ca pacea poporului să fie menţinută şi vrea ca oraşul să fie păstrat de romani, se cuvine ca el să-i ierte pe cei câţiva vinovaţi, de dragul uriaşului număr de inocenţi, neprimejduind pentru niscaiva nemernici un popor în marea lui majoritate atât de cumsecade.

9. Toate acestea au sporit şi mai mult furia lui Florus, care a strigat soldaţilor săi să

jefuiască aşa-zisa „piaţă de sus"[13] şi să ucidă pe
12 Aşa-zisa armată era alcătuită probabil dintr-o singură cohortă însoţită de călăreţi (n.e.).
13 Această agora ocupa colina sud-vestică din zona cea nouă a oraşului; de aici şi denumirea ei (n.e.).

oricine iese în calea lor. întrucât propria lor poftă de pradă se îngemăna perfect cu ordinul dat de generalul lor, ei n-au jefuit doar locul unde fuseseră trimişi, ci au năvălit în toate casele, omorând pe locuitorii lor. Localnicii căutau să scape cu fuga pe străzile înguste, iar cine era înşfăcat, îşi găsea moartea pe loc; soldaţii s-au dedat la toate formele de tâlhărie şi mulţi dintre cetăţenii moderaţi, înhăţaţi de ei, au fost mânaţi până la Florus: acesta i-a biciuit mişeleşete şi i-a crucificat. Numărul celor care şi-au pierdut viaţa în ziua aceea, inclusiv femeile şi copiii — căci nici măcar minorii n-au fost cruţaţi — se ridică la 630[14]. Ceea ce a făcut nenorocirea şi mai apăsătoare a fost o dovadă de cruzime până atunci neaplicată de romani; căci Florus a îndrăznit să ducă la capăt ceea ce nimeni nu mai făcuse până atunci: în faţa jilţului său judecătoresc, el supusese supliciului biciuirii şi al crucificării nişte bărbaţi aparţinând ordinului cavaleresc[15], care, deşi de obârşie iudaică, fuseseră investiţi cu demnităţi romane.

CAPITOLUL XV

14 N-am acceptat cifra de 6300, prezentă în unele manuscrise originale şi adoptată de traducătorul H. Clementz, socotind-o eroare de copist (n.e.).
1[5] Ca „suplicium servile", răstignirea nu putea fi aplicată cetăţenilor şi cavalerilor romani (n.t.)- Florus aparţinea ordinului cavalerilor (n.e.).

1. întâmplător, tocmai atunci plecase la Alexandria regele Agrippa, spre a-1 felicita pe Alexander[1] , trimis acolo de Nero, care îi încredinţase guvernarea Egiptului. Sora lui Berenice[2] se afla, în schimb, la Ierusalim şi, ca martoră a atrocităţilor comise de soldaţi, a rămas adânc îndurerată. De mai multe ori, ea şi-a trimis la Florus comandanţii ei de cavalerie precum şi gărzile sale de corp, rugându-1 să pună capăt măcelului. Dar acesta nu s-a sinchisit nici de numărul victimelor, nici de obârşia nobilă a celei care îi cerea îndurare, urmărind doar câştigul pe care urma să-1 aibă de pe urma jafului, şi n-a dat deloc atenţie cererii Berenicei. Furia oarbă a soldaţilor s-a abătut până şi asupra reginei; aceştia nu numai că-şi maltratau şi îşi ucideau prizonierii în faţa ochilor ei, dar ar fi fost în stare s-o răpună, dacă nu s-ar fi retras la timp în palatul regal.
Acolo şi-a petrecut ea noaptea, sub paza gărzilor sale, temându-se de atacul soldaţilor romani. Ea sosise la Ierusalim pentru îndeplinirea unui legământ faţă de Dumnezeu. Există la iudei obiceiul ca aceia care sufereau de o boală grea sau fuseseră loviţi de o altă nenorocire să facă legământul ca, vreme de 30 de zile înainte de data aducerii jertfei cuvenite, să se abţină de la vin şi abia atunci să-şi tundă părul. Berenice tocmai înfăptuia un asemenea legământ când s-a înfăţişat desculţă înaintea jilţului judecătoresc al lui Florus, fără să i se arate nici o consideraţie, ba chiar riscându-şi propria viaţă.
1 Alexandrinul Tiberius Alexander se lepădase de credinţa iudaică spre a intra în clministraţia imperială. După ce fusese procurator al Iudeii în timpul domniei lui
Claudius, Nero 1-a numit prefect al Egiptului (66 e.n.).
2 Sora lui Agrippa II a fost mai întâi soţia fratelui lui Tiberius Alexander şi a lui Herodes, regele din Chalkis iar în anul 63, s-a căsătorit cu Polemon, regele Ciliciei (n.e.).

2. Acestea s-au întâmplat în a 16-a zi a lunii Artemisios; a doua zi, copleşită de durere, mulţimea a năpădit „piaţa de sus" şi a deplâns pe cei omorâţi acolo cu bocete sfâşietoare, printre ele răzbind şi mai puternicele strigăte de ură la adresa lui Florus. Cuprinşi de-o adâncă îngrijorare, fruntaşii şi Marii Preoţi[3] şi-au sfâşiat propriile veşminte, s-au trântit la pământ unul după altul, rugând stăruitor poporul să se astâmpere pentru ca, după nenorocirea lor de până acum, să nu-1 stârnească pe Florus să treacă la noi represalii cu urmări neprevăzute. Mulţimea le-a dat ascultare numaidecât, pe de o parte din respect faţă de cei ce i-au implorat, pe de altă parte mânaţi de speranţa că, în viitor, Florus nu va mai dezlănţui nelegiuite atacuri împotriva lor.
3. Dar pe el 1-a supărat faptul că revolta s-a stins şi, ca s-o reaprindă iarăşi, s-a gândit să-i convoace pe Marii Preoţi şi pe cetăţenii de vază la reşedinţa lui; acolo le-a comunicat că singura dovadă a faptului că poporul a renunţat să se mai răzvrătească, ar

fi ca iudeii să iasă în întâmpinarea trupelor care vor veni din Caesarea. Două cohorte se şi aflau în marş spre oraş. Dar în vreme ce fruntaşii se străduiau să adune mulţimea, el a trimis o solie la centurionii cohortelor prin care le ordona să ceară subordonaţilor să nu răspundă la salutul iudeilor şi să recurgă la armele lor dacă vor auzi cuvinte jignitoare la adresa lui. între timp, Marii Preoţi adunaseră mulţimea în incinta Templului, unde îi îndemnau să iasă în întâmpinarea romanilor şi să facă o primire prietenoasă cohortelor, pentru ca nenorocirea să nu se abată iar asupra lor. Cei înclinaţi spre răzvrătire n-au vrut să audă de aşa ceva iar mulţimea, cu amintirea încă proaspătă a celor ucişi, a trecut de partea celor temerari.

4. în acel moment de cumpănă, fiecare preot, fiecare slujitor al Domnului[4], ducând cu solemnitate odăjdiile sfinte, gătit cu odăjdiile preoţeşti, purtate în timpul ceremoniilor religioase, precum şi harfiştii şi coriştii împreună cu instrumentele lor, cu toţii au îngenuncheat, implorând poporul să cruţe podoabele sacre şi să nu-i provoace pe romani să jefuiască giuvaerele închinate Domnului. Chiar şi Marii Preoţi erau văzuţi cum îşi presărau cenuşă pe cerştet şi dezgolindu-şi piepturile, întrucât îşi sfâşiaseră veşmintele. Oamenii de vază chemaţi fiecare pe nume, iar poporul în întregime, erau rugaţi deopotrivă, ca,

[3] Acest titlu era purtat, în afara Marelui Preot în funcţie, şi de locţiitorii lui precum şi de acele persoane care deţinuseră mai înainte această înaltă demnitate (n.t.).

'[4] Este vorba de leviţi. Ca să atragă de partea lui clerul inferior, Herodes Agrippa introdusese o nouă reglementare a funcţiilor sale, lucru dezaprobat de Flavius Josephus (n.e.).

prin refuzul lor de a îndeplini o formalitate măruntă, să nu-şi dea oraşul natal pe mâinile celor care nu aşteaptă decât să-1 pustiiască. Ce mare favoare vor obţine dacă iudeii îi vor întâmpina să-i salute? Ce îndreptare a nenorocirii îndurate vor dobândi iudeii prin refuzul lor de a nu ieşi în calea cohortelor? Dacă însă îi vor saluta pe cei ce se întorc după vechiul lor obicei, îi vor răpi lui Florus orice pretext de răfuială, în schimb ei îşi vor feri patria de prăpăd şi vor fi cruţaţi de alte nenorociri. Pe de altă parte, ar fi o dovadă de amarnică nechibzuinţă să dea ascultare câtorva capete înfierbântate când mai firesc ar fi ca marea voastră mulţime să constrângă acea minoritate să adere la opinia lor.

5. Prin asemenea vorbe, ei au reuşit să potolească mulţimea, iar pe cei revoltaţi i-au făcut să amuţească fie prin ameninţări, fie prin respectul care li se cuvenea. Apoi în linişte şi ordine deplină, s-au dus în întâmpinarea soldaţilor şi, o dată ajunşi în apropierea lor, i-au salutat; întrucât n-au primit nici un răspuns la salutul lor, răzvrătiţii au strigat cuvinte de ocară la adresa lui Florus. Acesta a fost semnalul convenit pentru dezlănţuirea atacului împotriva iudeilor: numaidecât soldaţii i-au împresurat şi i-au lovit cu măciucile, iar cei ce-o luau la fugă erau urmăriţi de călăreţi şi striviţi sub copitele cailor. Mulţi au căzut sub ploaia de lovituri a romanilor, şi mai mulţi au fost striviţi de cei din jurul lor. îmbulzeala înaintea porţilor a fost cumplită şi, fiindcă fiecare se grăbea să treacă înaintea celuilalt, cu atât mai îngreunată a fost fuga tuturora, iar cei ce se prăvăleau, aveau parte de o moarte îngrozitoare: sufocaţi şi cu trupurile zdrobite de mulţimea care trecuse deasupra lor, încât au devenit de nerecunoscut; nici unul dintre morţi n-a putut fi identificat spre a fi înmormântat de propria lui familie. Soldaţii au năvălit în oraş împreună cu fugarii, doborând sub loviturile lor pe cei ce le ieşeau în cale. Ei au hăituit mulţimea prin cartierul mărginaş numit Bezetha, silindu-se s-o depăşească cu forţa, ca să poată ocupa Templul şi Antonia. Urmărind acelaşi scop, Florus a scos din curtea palatului regal trupele de care dispunea şi s-a străduit să răzbească până la fortăreaţă. Planul său a dat însă greş. Căci poporul, făcând cale-ntoarsă, a opus rezistenţă înaintării sale şi câţiva, împrăştiaţi şi pe acoperişuri, au tras de sus asupra romanilor. Copleşiţi de săgeţile venite de sus şi, nesimţindu-se în stare să-şi croiască un drum prin mulţimea care zăgăzuia străzile înguste, soldaţii s-au retras în tabăra lor din preajma palatului regal.

6. Răzvrătiţii s-au temut că Florus va reveni, ca să ia cu asalt Templul dinspre Antonia: ei au escaladat porticul din vecinătatea

Templului, care făcea legătura cu Antonia, tăind calea de acces. Aceasta a înăbuşit lăcomia lui Florus, căci el râvnea să pună mâna pe comorile Domnului şi de aceea năzuia să ajungă la Antonia; după ce porticul a fost dărâmat, a renunţat la atac. A convocat aşadar pe Marii Preoţi împreună cu Sfatul şi le-a comunicat că va părăsi oraşul dar că va lăsa în urma lui o garnizoană, atât cât crede el de cuviinţă; ei i-au garantat păstrarea

siguranţei depline şi evitarea oricărei revolte dacă le va lăsa o singură cohortă, în nici un caz cea care îi atacase, deoarece poporul o ura datorită suferinţelor pe care i le pricinuise. Florus a înlocuit cohorta cu o alta[5], aşa cum i s-a cerut, apoi, cu restul trupelor, s-a reîntors în Caesareea.

CAPITOLUL XVI

•

luat de o cohortă sosită din Caesarea (n.e.).

[5] Cohorta adusă de Florus, care jefuise „piaţa de sus", a fost retrasă, locul ei fiind

1. într-o nouă tentativă de continuare a războiului, Florus a trimis lui Cestius un raport în care, prin minciuni sfruntate, îi învinuia pe iudei de răzvrătire, le atribuia vina de a fi început lupta, pretinzând sus şi tare că ei pricinuiseră altora suferinţele pe care tocmai le îndураseră singuri. Fireşte că şi magistraţii din Ierusalim n-au tăcut nici ei ci, la fel ca Berenice, i-au relatat lui Cestius în scris nelegiuirile comise de Florus împotriva oraşului. După ce a citit rapoartele ambelor părţi, Cestius şi-a chemat comandanţii la o consfătuire. Aceştia l-au sfătuit pe Cestius să mărşăluiască el însuşi cu o oaste până la Ierusalim, fie pentru a pedepsi răzvrătirea, dacă ea a avut loc aievea, fie, dimpotrivă, să întărească fidelitatea iudeilor, dacă se va adeveri că aceştia au păstrat-o; dar el însuşi a fost de părere să trimită mai întâi pe unul dintre prietenii lui de nădejde ca să cerceteze situaţia la faţa locului şi să-1 informeze în ce dispoziţie sunt iudeii. L-a lăsat să plece în acest scop pe tribunul său militar Neapolitanus, care l-a întâlnit apoi la Iamnia pe regele Agrippa, reîntors din Alexandria, destăinuin-du-i cine este cel ce l-a trimis şi în ce scop anume.

2. Acolo s-au întrunit Marii Preoţi şi cei mai influenţi dintre iudei, împreună cu Sfatul, spre a-i ura bun venit regelui. După ce şi-au prezentat omagiul lor, şi-au deplâns amarnic nenorocirile îndurate, înfăţişând pe îndelete crâncenele fapte ale lui Florus. Acestea au stârnit indignarea lui Agrippa dar, din calcule înţelepte, el şi-a revărsat totuşi, mânia asupra iudeilor, care îi inspirau multă milă, asta numai ca să le smerească îngâmfarea şi să le smulgă convingerea că au suferit fără să fie vinovaţi, abătându-le astfel gândul de la războnare. Dar aceştia, ca oameni distinşi şi dornici de pace datorită propriilor lor averi, au înţeles că dojana regelui dovedea bunele lui intenţii. Dar şi poporul din Ierusalim a venit la o distanţă de 60 de stadii, ca să-i întâmpine pe Agrippa şi pe Neapolitanus. Văduvele celor ucişi au

alergat înaintea alaiului cu vaiete jalnice şi impresionată de bocetele lor, mulţimea a scos gemete de durere, implorând astfel ajutorul lui Agrippa; lui Neapolitanus i-au spus printre strigăte câte suferinţe le-'a pricinuit Florus şi, la intrarea lor în oraş, i-au arătat piaţa devastată şi casele jefuite. Apoi, prin intervenţia lui Agrippa, l-au înduplecat pe Neapolitanus ca, însoţit doar de un slujitor, să facă înconjurul oraşului până la Siloah[1], spre a constata singur că iudeii sunt supuşi tuturor celorlalţi romani şi că nu-1 detestă decât pe Florus datorită excesivei sale cruzimi faţă de ei. De îndată ce a parcurs acest drum, el s-a convins de paşnicele intenţii ale locuitorilor şi a urcat până la Templu. Acolo a strâns laolaltă mulţimea, a lăudat-o mult pentru fidelitatea ei faţă de romani şi a sfătuit-o stăruitor să menţină pacea; apoi, aducând cuvenita închinăciune lui Dumnezeu, în faţa sanctuarului, până unde avea voie să pătrundă[2], s-a întors la Cestius.

3. Apoi gloata iudeilor a adresat regelui şi Marilor Preoţi rugămintea să-i trimită lui Nero o solie, care să-1 acuze pe Florus, căci nu se cuvine să se păstreze tăcerea asupra unui asemenea masacru, ca să nu se iste astfel bănuiala că ei plănuiesc o revoltă; s-ar putea crede că iudeii au pus primii mâna pe arme, dacă, înainte ca falsa părere să se răspândească, ei nu-1 vor denunţa pe adevăratul vinovat. Devenise limpede că iudeii nu se vor linişti dacă solia va fi împiedicată să plece. Pe de o parte, Agrippa găsea odios faptul de a sprijini nişte oameni care îl vor acuza pe Florus, pe de altă parte, nu era nici în interesul lui să asiste nepăsător cum flacăra războiului este aţâţată printre iudei. A convocat aşadar poporul, la Xyste[3] şi, alături de sora lui Berenice, s-a instalat într-un loc cu vedere de ansamblu din palatul Haşmoneilor. Palatul se înălţa mai sus de Xystos şi se afla la graniţa cu Oraşul de Sus, existând şi un pod care lega Xystos de Templu. De acolo a ţinut el următorul discurs:

4. „Dacă aş fi văzut că voi, cu toţii, vă grăbiţi să dezlănţuiţi războiul împotriva romanilor şi n-aş constata că cea mai cinstită şi mai sinceră parte a poporului nostru este înclinată să păstreze pacea, de bună seamă că n-aş fi cutezat să vin în mijlocul vostru, ca să vă

1 Bazin din valea Tyropeon, la sud de muntele Sion, extremitatea unui tunel construit pentru a capta apa izvorului Gichon, ducând-o spre oraş (n.e.).

~ Piaţa oaspeţilor străini era sepaTată de curtea interioară a Templului printr-o balustradă dincolo de care nu aveau acces decât iudeii, intruşii de alt neam riscându-şi viaţa (n.e.).

3 Teren de sport legat probabil de un *gymnasiiim* (palestră unde tinerii greci îşi făceau exerciţiile cu desăvârşire goi), care poate fi situat între podul peste Tyropeon, la est, şi palatul Haşmoneilor, la vest (n.e.).

ofer sfatul cel bun. Căci zadarnică este osteneala de a irosi un cuvânt despre ceea ce aveţi de făcut dacă toţi, în unanimitate, aţi ales răul. Dar, întrucât unii sunt mânaţi de vârsta lor fragedă, neîncercată de nenorocirile războiului, alţii de o nechibzuită râvnă spre libertate, iar alţii de lăcomie şi de nădejdea de a stoarce câştiguri de pe urma celor slabi în învălmăşeala generală, am găsit de cuviinţă să vă adun pe toţi aici şi să vă spun ce vă poate folosi după socoteala mea, pentru ca şi cei ce se răzgândesc să se schimbe, iar cei buni să aibă mai puţin de suferit datorită câtorva cu gânduri rele. Să nu vocifereze nimeni, chiar dacă va auzi că rostesc cuvinte care nu-i sunt pe plac. Căci chiar şi cei ce urmăresc cu orice preţ războinica ruptură de Roma n-au decât să-şi menţină părerea în pofida îndemnurilor mele; dimpotrivă, dacă toată lumea nu păstrează o tăcere deplină, atunci până şi cei dornici să mă asculte îmi vor pierde discursul. Ştiu că mulţi exagerează intenţionat abuzurile comise de guvernatorii romani ai provinciilor şi înalţă imnuri de slavă libertăţii. Dar înainte ca eu să cercetez ceea ce sunteţi voi, pe de o parte, iar pe de altă parte cu cine vreţi să duceţi războiul, doresc mai întâi să descurc iţele pretextelor pe care le invocaţi. Câtă vreme nu urmăriţi decât să vă apăraţi de cei ce vă fac nedreptăţi, ce rost mai are glorificarea libertăţii? Dar câtă vreme sclavia vi se pare insuportabilă, de prisos sunt dojenile adresate stăpânilor voştri, căci, oricât de cumpătaţi s-ar dovedi aceştia, robia rămâne la fel de înjositoare. Cântăriţi fiecare argument în parte şi vedeţi cât de şubred este motivul pentru care porniţi războiul — cel mai greu atârnă, de fapt, acuzaţiile aduse guvernatorilor: trebuie să-i înduplecI pe cei ce deţin puterea, nicidecum să-i stârneşti împotriva ta. Dar când la măruntele lor abateri răspundeţi cu ocări exagerate, atunci faceţi numai în dezavantajul vostru aceste reproşuri: încetând să vă aducă pagube numai pe ascuns şi cu o oarecare ruşine, ele vă distrug acum făţiş. Nimic nu pune mai repede capăt loviturilor decât resemnata lor acceptare şi supunerea victimei înduioşează în cele din urmă călăul. Să admitem că înalţii demnitari romani sunt de o duritate suportată cu greu de supuşii lor; ceea ce nu înseamnă deloc că toţi romanii împreună cu Caesar însuşi vă asupresc: şi totuşi, împotriva acestora vreţi voi să luptaţi! Chiar dacă aceştia vă trimit un guvernator nelegiuit ei nu fac asta intenţionat, iar apusenii nu pot zări cu ochii lor ce se petrece cu supuşii lor răsăriteni; până şi ştirile despre ce se întâmplă aici ajung foarte încet dincolo. N-are nici o noimă ca pentru unul singur să înfrunţi o mulţime de oameni, luptându-te pentru motive neînsemnate cu nişte războinici atât de puternici şi fără să aibă habar de necazurile

pe care le punem pe seama lor. Lucrurile de care ne plângem pot fi de altfel îndreptate cu uşurinţă; oricare guvernator de provincie nu rămâne mereu acelaşi şi de bună seamă că succesorii lui vor fi iarăşi cârmuitori mai cumpătaţi. Dar, o dată dezlănţuit războiul, el nu poate fi lesne oprit, fără sacrificii imense, continuarea lui fiind şi mai greu de îndurat. Dar în orice caz, nu este acum momentul potrivit să râvniţi libertatea: pentru ea ar fi trebuit să luptaţi mai demult, ca nu cumva s-o pierdeţi. Căci la grea încercare te supune robia şi dreaptă este lupta pentru ca să nu cazi în ea! Dar oricine a fost deja subjugat de ea caută apoi să-i scuture jugul, acela este un sclav îngâmfat şi nicidecum prietenul libertăţii. Odinioară ar fi trebuit să facem totul pentru a nu-i primi pe romani, atunci când Pompeius a pătruns în ţara noastră. Dar strămoşii noştri şi regii lor, superiori nouă prin avuţia, vigoarea trupească şi tăria lor sufletească, nu s-au putut opune măcar unei frânturi a puterii militare romane; în schimb voi, care aţi primit moştenire supunerea şi aveţi resurse inferioare celor de care dispuneau cei ce au acceptat primii subjugarea, voi cutezaţi să vă împotriviţi întregului imperiu roman? Chiar şi atenienii, care au luptat cândva pentru libertatea Greciei şi au dat flăcărilor propriul oraş, cei pentru care a navigat pe uscat şi a mărşăluit pe talazuri[4] cu o flotă, făcând ca marea să pară neîncăpătoare, şi cu o oaste dovedindu-se prea numeroasă pentru Europa — trufaşul

Xerxes, hăituit mai apoi ca un sclav fugar atunci când a găsit salvarea pe o singură corabie — acei atenieni, care la rândul lor au zdrobit formidabila forţă a Asiei în preajma insuliţei Salamina[5], iatâ-i acum ajunşi robi ai Romei, iar oraşul aflat altădată la conducerea Greciei, este guvernat prin decrete sosite din Italia. Şi lacedemonienii, după eroicele lor fapte de la Thermopyle[6] şi Plateea[7] şi după investigarea Asiei prin Agesilau[8], se împacă bine cu stăpânii

[4] Xerxes a străpuns promontoriul Athos, scutindu-şi flota să-1 ocolească şi pe un pod de vase şi-a trecut oastea peste Hellespont, în Europa (n.e.).

^ în Golful Saronic din faţa coastelor Atticii, flota elenă a zdrobit greoaiele nave persane, obţinând victoria decisivă asupra lui Xerxes (n.e.).

[6] Vestită trecătoare în care trupele elene, conduse de regele spartan Leonidas, au rezistat eroic armatelor persane invadatoare (480 î.e.n.), fiind copleşite de superioritatea numerică a duşmanului murind la datorie el însuşi (n.e.).

[7] Oraş din Beoţia, la graniţa cu Atica, unde armata grecilor, în frunte cu regele spartan Pausanias, a obţinut victoria asupra trupelor generalului persan Mardonius (479 î.e.n.), în cel de al doilea război medic (n.e.).

8 Agesilau II, rege spartan care a preluat comanda expediţiei din Asia Mică, învingându-1 pe satrapul Tisaferne la Pactolos (395 î.e.n.) (n.e.).

194

lor romani. Chiar macedonenii în visele cărora apare şi azi regele lor Filip9, şi o întrezăresc pe Fortuna, împrăştiind alături de Alexandru seminţele împărăţiei universale, se împacă cu asemenea răsturnare a situaţiei lor şi se înclină înaintea celor de partea cărora a trecut Zeiţa Norocului. Nenumărate alte neamuri, care din adâncul inimii au năzuit spre libertate, s-au plecat în faţa sceptrului roman; doar voi socotiţi că e nedemn să fiţi robii celor care i-au subjugat pe toţi! Unde vă este oastea, unde vă sunt armele pe care vă bizuiţi? Unde vă este flota care să pună stăpânire pe mările romanilor? Unde vă sunt tezaurele cu care să faceţi faţă expediţiilor voastre? împotriva egiptenilor şi a arabilor socotiţi că veţi lupta în acest război pornit de voi? Oare nu chibzuiţi deloc la tăria Romei şi nu vă măsuraţi deloc propria slăbiciune? Trupele noastre n-au fost oare învinse în repetate rânduri până şi de neamurile învecinate în vreme ce forţele lor n-au fost biruite de o lume întreagă! Ei s-au străduit să treacă şi peste hotarele Pământului. Nu s-au mulţumit să aibă drept graniţă tot cursul Eufratului, la răsărit, nici Istrul, la miazănoapte, nici Libya cercetată până în pustietăţile nelocuite, la miazăzi, nici Gadira[10], înspre apus; într-adevăr, dincolo de Ocean, ei au căutat o lume nouă şi cu armele lor au învins pe britanicii de care nu auzise nimeni până atunci. Aşadar, sunteţi voi oare mai bogaţi decât galii, mai puternici decât germanii, mai deştepţi decât grecii, mai numeroşi decât toate popoarele pământului? Ce încredere în voi vă dă curajul să vă ridicaţi împotriva romanilor? Zice-se că «greu este jugul robiei»; cu atât mai apăsător trebuie să pară el grecilor care, întrecând prin nobila lor origine toate neamurile luminate de soare şi locuind într-o ţară atât de întinsă, ascultă totuşi de cele şase fascii[11] romane. Aşijderea macedonenii[12], şi mai îndreptăţiţi să tânjească după libertate. Ce să mai zicem de cele 500 de oraşe ale Asiei[13]? Fără să aibă măcar o garnizoană romană[14], nu se înclină ele în faţa unui guvernator şi a fasciilor proconsulare? Să-i mai pomenesc pe heniochi[15], pe colchidieni[16],

9 Filip II, regele Macedoniei (359-336 î.e.n.), tatăl lui Alexandru cel Mare (n.e.).

10 Sau Gades (= Cadiz), colonie-port din sud-vestul Spaniei (n.e.).

[11] Manunchiurile de nuiele în care erau înfipte câte o secure, fiind purtate de cei şase lictori, însoţitorii proconsulilor din provinciile senatoriale (n.e.).

1- Ahaia (Grecia propriu-zisă) şi Macedonia erau provincii senatoriale (n.e.).

[13] Geograful grec Ptolemeu a ajuns la cifra de 140 de oraşe situate în jumătatea occidentală a Asiei Mici (n.e.).

[14] Prin acest termen, autorul înţelege *legiuni,* nu şi trupe auxiliare (n.e.).

[15] Popor sarmat de pe coasta nord-estică a Pontului Euxin (n.e.).

16 Locuitorii Colchidei, situată între Munţii Caucaz şi Armenia, patria legendarei Medeea (partea apuseană a Republicii Georgia) (n.e.).

195

triburile taurilor", locuitorii bosporaniis, precum şi neamurile din preajma Pontului Euxin şi al Lacului Maeotidei[1^]? Ei, care odinioară n-au avut stăpâni nici măcar din rândurile lor, sunt ţinuţi în frâu de 3000 de oşteni cu armament greu în vreme ce 40 de corăbii de război menţin pacea pe întinsul unei mări cunoscută ca neprimitoare şi sălbatică. Câte justificate pretenţi la independenţă ar putea ridica Bithynia, Cappadocia, poporul pamphilienilor, lycienii şi cilicienipo, plătind totuşi tribut fără constrângerea armelor. Dar până şi tracii, locuitorii unei ţări pentru care ai nevoie de 5 zile ca s-o străbaţi de-a latul, iar de-a lungul, 7 zile, mai râpoasă şi mai ocrotită decât patria noastră, izgonind pe năvălitori prin gerurile sale aspre, nu se supun şi ei unei garnizoane care numără vreo 2000 de romani? Iar vecinii lor ilirii, locuitorii ţinutului

mărginit de Istru şi întinzâzndu-se până în Dalmaţia, nu ascultă decât de două legiuni, cu ajutorul cărora resping atacurile dacilor? Dar dalmaţienii, care, de dragul libertăţii, şi-au scuturat de atâtea ori jugul, fiind mereu subjugaţi din nou spre a-şi împrospăta forţele pentru o nouă revoltă, nu trăiesc acum liniştiţi sub paza unei singure legiuni? Dar dacă există vreun popor care să aibă mari imbolduri spre răzvrătire, acesta ar fi cel al galilor, pe care natura i-a înconjurat cu atâtea metereze: la răsărit, culmile Alpilor, la miazănoapte, fluviul Rin, la miazăzi munţii Pirinei iar la apus, Oceanul. Deşi au asemenea ziduri de apărare, deşi populaţia ei numeroasă numără 305 triburi, deşi izvoarele prosperităţii se află, ca să zicem aşa, în propria lor ogradă, astfel încât ar putea să inunde aproape întreaga lume cu bunurile lor, totuşi, ei se lasă storşi de către romani, îngăduind ca aceştia să le gospodărească bogăţiile după bunul lor plac. Ei se lasă pe tânjeală nu datorită laşităţii şi a obârşiei lor inferioare, de vreme ce au luptat pentru libertate vreme de 80 de ani[21], dar ei sunt înspăimântaţi de puterea romanilor şi de faptul că în război îi însoţeşte norocul, care le-a hărăzit mai multe izbânzi decât propriile

[17] Taurosciţi care populau Taurida sau Chersonesul Tauric, cum se numea în antichitatea Crimeea (n.e.).
18 Statul lor era Regatul bosporan, care ocupa ambele maluri ale Bosporului cimerian (= Strâmtoarea Kerci), cu capitala la Pantikapaion (= Kerci) (n.e.).
19 Maeoticus lacus (sau Palus) este Marea de Azov, pe malurile căreia trăiau maeoţii (n.e.).
[20] Cilicia din sud-estul Asiei Mici se învecina cu Pamphila şi Cappadocia. Lycia se afla între Pamphilia şi Marea Mediterană, Bithynia între Marea Neagră şi Marea de Marmara (n.e.).
21 în realitate, n-au fost decât şapte decenii: 121-51 î.e.n. (n.e.).

196

lor arme: iată-i aşadar ţinuţi în robie de 1200 de soldaţi[22], fiindcă oraşele lor sunt în număr şi mai mare[23]. Pentru iberici[24], belşugul de aur pe care l-au scos din propriul sol, ca să poată susţine lupta lor pentru libertate, s-a dovedit neîndestulător, la fel ca şi enorma distanţă de romani, atât pe uscat cât şi pe mare, la fel ca furia războinică a triburilor de lusitani[25] şi cantabrii[26], sau ca şi megieşul Ocean al cărui reflux îngrozeşte până şi pe localnici. Romanii şi-au dus armele chiar şi dincolo de Coloanele lui Hercule[27], şi şi-au croit un drum prin noroasele trecători ale Pirineilor, supunându-i astfel pe iberici; iar acum, spre a sluji drept garnizoană pentru nişte populaţii greu de învins şi aflate la marginea lumii, ajunge o singură legiune. Care dintre voi n-a auzit vorbindu-se de numeroasele neamuri ale germanilor? Lesne vă puteţi convinge cu ochii voştri de voinicia şi de statura lor înaltă, căci romanii au pretutindeni prizonieri din rândurile lor. Locuiesc pe un teritoriu foarte întins şi mai presus de voinicie stă mândria lor, iar în suflet păstrează un adânc dispreţ faţă de moarte, având o fire mai cumplită decât a sălbăticiunilor; romanii le-au impus drept hotar pentru iureşul lor Rinul şi, ţinuţi în frâu de opt legiuni, cei care sunt capturaţi devin sclavi, majoritatea poporului căutându-şi scăparea prin fugă. Aruncaţi-vă privirile şi spre zidurile britanicilor, voi cei atât de încrezători în zidurile de apărare ale Ierusalimului! Deşi au de jur împrejurul lor Oceanul şi locuiesc pe o insulă nicidecum mai mică decât uscatul nostru[28], romanii au traversat marea pe corăbii, făcându-i sclavi şi numai patru legiuni supravegehază o insulă atât de întinsă. Dar ce să mai înşir prea multe vorbe când şi părţii[29], printre cele mai războinice neamuri, stăpânii atâtor popoare şi înzestraţi cu o oaste nespus de puternică, trimit romanilor ostateci şi, sub pretextul menţinerii păcii, în Italia, vezi cum floarea nobilimii Răsăritului se supun corvezilor de sclav. în vreme ce mai toate

[22] Cele două legiuni staţionate la Lyon, capitala Galiei (n.e.).
[23] La cele 62 de oraşe ale Galiei, autorul a adăugat şi subdiviziunile acestora *(pagi),* probabil pentru a atinge această cifră (n.e.).
[24] Poporul din preajma Ebrului şi-a dat numele locuitorilor Spaniei (n.e.).
[25] Ocupau partea occidentală a peninsulei iberice (= Portugalia) (n.e.).
[26] Cantabria era un ţinut din nord-estul Spaniei Taraconeze (n.e.).
[27] Calpe şi Abyla — munţii care marcau strâmtoarea Gibrlatar (n.e.).
[2]S Uriaşa întindere a Britaniei, rivalizând cu Europa, apare şi la naturalistul Pliniu cel Bătrân *(Istoria naturală,* 4, 16) (n.e.).
[2]9 Populaţie iraniană care a preluat moştenirea persană, constituind cel mai puternic stat din Orientul Mijlociu, principalul adversar al Romei în Asia. Impus de părţi ca rege al Armeniei, Tiridate I s-a supus romanilor (63 e.n.), fiind încoronat apoi de Nero în Forum (n.e.).

197

popoarele luminate de soare trebuie să se încline în faţa armelor romane, doar voi vreţi să vă războiţi cu ei, fără să vă gândiţi la sfârşitul cartaginezilor, care se puteau făli cu marele Hannibal şi cu obârşia lor feniciană, fiind doborâţi de straşnicul braţ al lui Scipio[30]'? Nici cyre-nienii[31], în vinele cărora curge sânge lacedemonian, nici

marmaricanii[32], un neam cu aşezări situate până în pustiul fără strop de apă, nici locuitorii Syrtelor[33], inspirând groază numai prin rostirea numelui lor, nici nasomonii[34], maurii şi nici nenumăratele hoarde ale nomazilor — n-au putut să ţină piept vitejiei romanilor. Aşadar ei au supus cea de a treia parte a Pământului[35], cu seminţii deloc uşor de socotit câte sunt, mărginit pe-o latură a sa de Oceanul Atlantic şi Coloanele lui Hercule, iar pe cealaltă latură, până la Marea Roşie, ocupată de uriaşele cete de etiopieni. în afara faptului că aceste neamuri aprovizionează cu anualele lor recolte de cereale populaţia Romei vreme de opt luni, plătesc şi felurite tributuri, oferind cu promptitudine contribuţiile lor la nevoile împărăţiei, fără a socoti ca voi ordinele primite de ei drept o sfidare, cu toate că pentru menţinerea ordinei au o singură legiune la dispoziţie. Dar ce rost are să vă demonstrez puterea romană prin dovezi de la mare depărtare, când acestea pot fi găsite şi în învecina-tul Egipt? El se întinde din Etiopia[36] şi până la ţărmul «Arabiei fericite»[37], e locul de transbordare al Indiei, populaţia lui ridicându-se la şapte milioane şi jumătate, cu excepţia Alexandriei, după cum reiese din calculul impozitului pe cap de locuitor. Ţara asta nu socoteşte ca o înjosire faptul că se află sub supremaţia romanilor, în pofida întemeiatului stimulent la revoltă oferit de Alexandria prin mulţimea locuitorilor, prin bogăţia şi mărimea ei. Cu o lungime de 30 de stadii şi o lăţime nu mai mică de 10 stadii, oraşul plăteşte romanilor, într-o singură lună, un tribut mai mare decât al vostru pe un an întreg şi, în afara birului în bani, aprovizionează Roma cu grâu

[3]" Publius Comelius Scipio Africanus maior (cel Mare) — general roman, învingătorul lui Hannibal chiar în Africa, la Zama (202 î.e.n.), prin care s-a încheiat cel de-al doilea război punic, Cartagina devenind o putere locală (n.e.).

[3]1 Locuitorii Cyrenei, cel mai înfloritor oraş grec de pe litoralul Africii de Nord, întemeiat de colonişti dorieni, dând numele Cyrenaicei, provincie romană în 74 î.e.n. (n.e.).

[3]2 Din ţinutul african Marmarican, situat între Egipt şi Siria (n.e.).

[33] Syrta Mare şi Syrta Mică — bancuri de nisip aduse de valuri pe coasta nordică a Africii, şi totodată regiune dintre Cyrene şi Cartagina (n.e.).

[34] Locuitorii Syrtei Mari (n.e.).

[35] Africa; celelalte continente cunoscute de antici erau Europa şi Asia (n.e.).

[36] în accepţia greco-romană: Nubia (n.e.).

[37] Sud-vestul Peninsulei Arabia (=Yemen): Regatul Saba, bogat în mirodenii (n.e.).

pentru patru luni anual. în plus, Alexandria este ocrotită din toate părţile fie de pustiuri greu de străbătut, fie de marea nepropice porturilor, fie de fluvii şi mlaştini. Toate acestea n-au putut clinti din loc norocul romanilor şi doar cele două legiuni cantonate în oraş ţin în frâu interiorul Egiptului precum şi nobilimea macedoneană[38]. Aşteptaţi cumva pentru acest război niscaiva aliaţi veniţi din nelocuitul pustiu? Pe întregul Pământ toate popoarele sunt_ romane. Poate că unii dintre voi şi-au purtat speranţele până dincolo de Eufrat, şi socotesc că veţi primi ajutor de la cei de acelaşi neam din Adiabene[39]. Dar aceştia nu se vor lăsa atraşi într-un asemenea război fără un motiv temeinic şi, chiar dacă ei s-ar încumeta s-o facă, părţii se vor opune înfăptuirii acestui pas primejdios. Ei sunt însă interesaţi să menţină armistiţiul încheiat cu romanii şi ar fi o încălcare a acordului dacă vreunul dintre supuşii lor ar intra într-un război cu Roma. Altceva nu vă mai rămâne decât să vă bizuiţi doar pe ocrotirea lui Dumnzeu, dar, până şi aceasta pare să fie de partea romanilor, deoarece, fără ajutorul lui, nu s-ar fi putut înjgheba o asemenea împărăţie. Chibzuiţi bine cât de greu vă va veni să vă respectaţi cu stricteţe cultul vostru religios chiar dacă aţi lupta împotriva unui duşman uşor de învins. îl veţi îndepărta chiar voi pe Dumnezeu, căci veţi fi constrânşi să-i încălcaţi poruncile prin respectarea cărora trageţi nădejdea să vi-L faceţi aliat. Dacă păstraţi cu sfinţenie datina Sabatului, abţinându-vă de la orice muncă în ziua aceea, lesne veţi fi învinşi, aşa cum li s-a întâmplat strămoşilor voştri, când Pompeius a înteţit asediul tocmai în acele răgazuri, când asediaţii stăteau cu braţele încrucişate. Dar dacă, în cursul războiului, voi încălcaţi legile părinţilor voştri, mă întreb de ce mai vreţi să luptaţi, fiindcă nu râvniţi altceva decât să nu fie uitată nici una din legile moştenite. Cum puteţi să mai cereţi sprijinul lui Dumnezeu, de vreme ce nu-i mai aduceţi intenţionat cinstirea care i se cuvine? Cei ce dezlănţuie un război au încredere de fiecare dată în sprijinul venit fie de la Dumnezeu, fie de la oameni. Când însă în orice caz nu mai aşteaptă nimic din ambele părţi, războinicilor nu le-a mai rămas altceva decât înfrângerea sigură. Ce vă opreşte, aşadar, să vă ucideţi cu propriile mâini copiii şi soţiile şi să daţi foc nespus de frumosului vostru oraş natal? Prin această ispravă nebunească, barem

[38] Egiptul cucerit de Aexandru cel Mare a fost condus de o dinastie macedoneană, întemeiată de Ptolemeu Lagos (n.e.).
[39] Ţinut din Asiria unde, în afara iudeilor, existau şi membrii ai casei regale, trecute la iudaism, unii participând la războiul anti-roman (n.e.). Vezi *Antichităţi iudaice,* XX, 3 (n.t.).

aţi fi scutiţi de umilinţa înfrângerii! Se cuvine, prieteni, se cuvine ca voi, câtă vreme corabia se mai află în port, să aşteptaţi acolo furtuna apropiată, nicidecum să vă aventuraţi în largul mării bântuite de vântoase, găsindu-vă sfârşitul în mijlocul ei! Mila este îndreptăţită faţă de cei ce întâmpină o nenorocire neprevăzută, în schimb cel ce se aruncă făţiş în braţele pieirii, acela nu are parte în nenorocul său decât de dojeni. Să nu-şi închipuie cumva nici unul că romanii vor duce un război după anumite convenţii şi, după ce au învins, veţi fi trataţi cu blândeţe, ci, dimpotrivă, spre a servi drept pildă celorlalte popoare, vor preschiba în cenuşă Oraşul Sfânt şi vor stârpi întregul vostru neam. Căci până şi cei ce vor scăpa cu viaţa nu vor găsi nici un loc de refugiu, câtă vreme toţi sunt în stăpânirea romanilor sau se tem că vor ajunge supuşii lor. Dar primejdia ameninţă nu numai iudeii de aici, ci şi pe locuitorii din celelalte oraşe străine, fiindcă nu găseşti pe faţa pământului nici un popor unde să afli o ceată de-a noastră. Dacă voi începeţi războiul, duşmanii vor trece la căsăpirea tuturor iudeilor şi, din cauza sfatului necugetat al câtorva oameni, în fiecare oraş vor curge râuri de sânge iudaic şi ucigaşii vor rămâne nepedepsiţi. Admiţând chiar că veţi fi cruţaţi, chibzuiţi bine ce nelegiuire ar fi să ridicaţi armele împotriva unui popor atât de omenos. Aveţi milă, dacă nu de copiii şi nevestele voastre, barem de propria cetate-mamă şi de sacrele ei incinte! Cruţaţi dară locul sfânt, păstraţi Templul vostru şi sanctuarele sale! Căci pe acestea nu le vor mai lăsa neatinse romanii de îndată ce au intrat în stăpânirea lor, mai ales că faţă de îngăduinţa lor anterioară v-aţi arătat atât de nerecunoscători. în ce mă priveşte, eu chem ca martori locurile sacre, pe sfinţii îngeri ai lui Dumnezeu şi întreaga noastră patrie că n-am omis nici un fapt ce ar fi spre mântuirea voastră. La rândul vostru, dacă veţi lua hotărârea care se impune, în pace veţi trăi împreună cu mine; dacă însă vă veţi lăsa atraşi de mânia voastră, atunci doar pe voi vă paşte mare primejdie — fără mine!"
5. După rostirea acestor cuvinte, regele şi sora lui au izbucnit în lacrimi, prin plânsul lor izbutind să potolească dezlănţuirea mulţimii. Aceasta i-a strigat că nu vrea să lupte împotriva romanilor, ci împotriva lui Florus, pricinuitorul atâtor suferinţe îndurate de ei. Agrippa le-a răspuns: „Potrivit faptelor voastre, voi sunteţi deja în stare de război cu romanii, întrucât nu i-aţi plătit'lui Caesar tributul ce i se cuvine şi aţi distrus porticul fortăreţei Antonia. De învinuirea de revoltă vă puteţi scutura doar dacă veţi reface porticul şi vă veţi plăti tributul; căci stăpânul fortăreţei nu este Florus şi cu atât mai puţin este şi cel căruia trebuie să-i daţi birul vostru!"

CAPITOLUL XVII

1. Astfel şi-a schimbat poporul atitudinea şi împreună cu regele şi Berenice, s-a îndreptat spre Templu, pentru reconstruirea porticului; magistraţii şi membrii Sfatului s-au împrăştiat însă prin sate, trecând la colectarea tributului. Cei 40 de talanţi, cât reprezentau birurile rămase în urmă, au fost adunaţi degrabă. Până una alta, Agrippa a stăvilit aşadar primejdia războiului; apoi a încercat însă să înduplece mulţimea să dea ascultare lui Florus până când Caesar va numi succesorul lui. Atunci poporul a fost cuprins de-o adâncă amărăciune, ocărându-1 pe rege, şi printr-un sol i-au cerut să părăsească oraşul; unii dintre răzvrătiţi au cutezat chiar să arunce cu pietre în el. Regele a văzut cu ochii lui că de-acum furia revoltaţilor nu mai putea fi ţinută în frâu, indignat de jignirile aduse persoanei lui. A şi trimis pe magistraţi şi pe cetăţenii cei mai de vază în Caesarea, la Florus, ca să numească singur din mijlocul lor pe perceptorii peste toată ţara; în schimb, el s-a întors în regatul lui.
2. între timp, unii dintre cei ce doreau cu orice preţ războiul s-au strâns laolaltă şi s-au dus la fortăreaţa numită Masada pe care au luat-o prin surprindere, omorându-i pe soldaţii garnizoanei romane şi în locul lor au pus pe alţii, din rândurile lor. în acelaşi timp Eleazar, fiul Marelui Preot Ananias, un tânăr din cale-afară de îndrăzneţ, comandantul gărzii Templului[1], i-a convins pe preoţii care slujeau atunci în sanctuar să nu

mai primească daruri sau jertfe din partea celor ce nu sunt iudei. Aceasta a şi fost pricina războiului împotriva romanilor, căci pe această cale erau interzise jertfele în numele lor şi al lui Caesar, totodată. Mulţi dintre Marii Preoţi şi dintre bărbaţii de vază au insistat zadarnic să nu părăsească obiceiul de a închina jertfe

1 Pe scară ierarhică, el urma imediat după Marele Preot şi de ordinul lui ascultau 200 de preoţi şi leviţi (n.e.).

împăratului: slujitorii au rămas neînduplecaţi; pe'de o parte, ei se sprijineau pe o majoritate covârşitoare — căci cei mai înfocaţi dintre răzvrătiţi îi atrăseseră de partea lor — pe de altă parte, ei se călăuzeau după Eleazar, comandantul gărzii Templului.

3. Atunci bărbaţii influenţi, împreună cu Marii Preoţi şi farizeii de frunte, s-au întrunit spre a se sfătui asupra situaţiei generale în care se găsea statul lor, având de înfruntat o pacoste fără leac. Ei au hotărât să încerce prin discursuri să-i înduplece pe răzvrătiţi şi, ca atare, au strâns poporul în faţa Porţii de bronz, situată în interiorul Templului, îndreptată spre răsăritul soarelui. La început, vorbitorii au rostit multe cuvinte grele împotriva cutezanţei lor de a se răzvrăti şi de a târî ţara într-un război atât de primejdios, apoi au dezvăluit lipsa de noimă a pretextului invocat de răzvrătiţi şi au subliniat că până şi strămoşii au înfrumuseţat Templul mai cu seamă cu ajutorul celor care nu erau iudei, primind întotdeauna daruri de la neamurile străine; ei nu numai că n-au împiedicat vreodată pe cineva să aducă o jertfă — căci asta ar fi fost un grav sacrilegiu — ci au şi pus de jur împrejurul Templului ofrandele religioase care sunt în văzul tuturor, dăinuind astfel de atâta vreme. Dar ei vor acum să provoace la luptă forţele armate romane şi uneltesc să înceapă războiu cu acestea prin introducerea unor reguli străine cultului divin şi, fără să se gândească la primejdia propriu-zisa, aduc oraşului faima proastă a impietăţii, de vreme ce numai la iudei un străin nu are voie nici să aducă jertfe, nici să se închine. Dacă această decizie ar fi aplicată unui cetăţean de rând, ea ar stârni indignarea ca o dovadă a lipsei de omenie, dar acum, punerea romanilor şi a lui Caesar în afara legii constituie o gravă abatere de la ea. Răzvrătiţii să fie îngrijoraţi de faptul că, o dată ce resping acum jertfele închinate lui Caesar şi Imperiului, pot să pună piedici aducerii jertfelor proprii, şi să-şi situeze oraşul în afara legalităţii imperiale; asta doar dacă, răzgândindu-se cât mai repede, nu vor admite iarăşi aducerea jertfelor, şi nu vor îndrepta nelegiuirea comisă, mai înainte ca veştile despre ea să ajungă până la urechile celor vizaţi.

4. în timpul acestei cuvântări, au fost aduşi preoţi, cei mai buni cunoscători ai datinelor strămoşeşti, iar aceştia au adeverit că toţi precursorii lor n-au pregetat să accepte jertfele aduse de cei străini de neamul iudeilor. Dar nici unul dintre răzvrătiţi nu s-a sinchisit de vorbele lor; preoţii slujitori, pricina dezlănţuirii războiului, au şi lipsit de la adunare. Atunci fruntaşii poporului, dându-şi seama că nu mai sunt în stare să stăvilească răscoala cu mijloacele lor şi înfricoşaţi că primejdia întruchipată de romani se va abate mai întâi asupra lor. au

căutat să evite orice bănuială a autorităţilor; au trimis, prin urmare, două solii: una către Florus, în fruntea căreia se afla Simon, fiul lui Ananias, iar pe cealaltă către Agrippa, dintre solii ei distingându-se Saul, Antipas şi Costobar, rude de-ale regelui. Soliile cereau ambilor conducători să vină cu trupele lor în oraş ca să înăbuşe răscoala, înainte ca ea să capete amploare. Izbucnirea tulburărilor a fost o veste îmbucurătoare pentru Florus şi, întrucât era nerăbdător să înceapă războiul, el n-a catadicsit să răspundă solilor. în schimb Agrippa, deopotrivă de îngrijorat de soarta răsculaţilor ca şi de cei împotriva cărora se pornea lupta, pe de o parte spre a-i menţine pe iudei în sub-ordinea romanilor, pe de altă parte, spre a păstra neştirbite, pentru iudei, Templul şi cetatea-mamă, ştiind prea bine că dezordinea nu-i aducea vreun folos nici lui însuşi, a trimis în sprijinul populaţiei 2000 de călăreţi din Auranitis, Batanea şi Trachonitis, Darius fiind comandantul escadronului, iar general, Philippus, fiul lui Iakimos[2].

5. Datorită noilor veniţi, au prins curaj fruntaşii, împreună cu Marii Preoţi şi întreaga mulţime, care se pronunţase în favoarea păcii şi au ocupat Oraşul de Sus[3]; căci partea de jos ca şi Templul, de altfel, se aflau în stăpânirea răzvrătiţilor. Pietre aruncate cu mâinile sau catapultate zburau cu nemiluita şi o neîntreruptă ploaie de săgeţi dinspre ambele pante. Uneori trupele ieşeau la atac şi în luptele corp la corp, care se dădeau, răzvrătiţii ieşeau în evidenţă prin curajul lor, iar soldaţii regelui, prin experienţa războinică superioară. Ultimii se străduiau să intre în posesia Templului, spre a izgoni de acolo pe profanatorii lui; răzvrătiţii strânşi în jurul lui Eleazar căutau ca la cartierele

deja cucerite să adauge şi partea de sus a oraşului. Şapte zile la rând, a curs sânge din belşug de ambele părţi, fără ca vreuna din tabere să cedeze o palmă din terenul pe care îl ocupa fiecare.

6. în ziua a opta se sărbătorea „Aducerea-lemnelor"[4], când datina cerea ca fiecare să strângă lemne pentru altar, pentru ca focul să nu ducă nici o lipsă de vreascuri, el trebuind să ardă veşnic. Răzvrătiţii n-au îngăduit ca adversarii lor să ia parte la ceremonie; dar, întrucât împreună cu mulţimea fără apărare s-au strecurat numeroşi sicari — cum se numeau bandiţii cu jungherele ascunse în haine — aceştia au fost primiţi în rândurile lor, înteţindu-şi atacurile. Deoarece

- A ocupat un rang înalt în timpul domniei lui Agrippa, după cum rezultă şi din *Antichităţi iudaice,* XVII, 29 ş.u. (n.e.).

3 Vezi S. Spiess, *Ierusalimul lui Iosephus,* p. 16 ş.u. (n.t.).

[4] Pentru ca focul de pe altarul jertfelor să nu se stingă niciodată, lemnele erau aduse de preoţi leviţi şi popor. Sărbătoarea dura nouă zile, potrivit *Talmudului* (n.e,).

susţinătorii regelui erau în inferioritate numerică şi mai puţin cutezători, sub presiunea duşmanului au fost siliţi să se retragă din Oraşul de Sus. Năvălitorii au incendiat casa Marelui Preot Ananias şi palatul lui Agrippa şi al Berenicei; după aceea au dat foc Arhivelor[5], grăbiţi să distrugă condicele de împrumuturi ale credincioşilor, ca să zădărnicească astfel încasarea taxelor şi să atragă de partea lor grămada de datornici, aţâţând fără nici o primejdie pe cei săraci împotriva bogaţilor. întrucât paznicii Arhivelor au fugit, le-a fost uşor să dea foc clădirii. După ce au ars centrul nervos al oraşului, s-au năpustit pro-priu-zis asupra duşmanilor lor; între timp, fruntaşii şi Marii Preoţi se şi ascunseseră: o parte dintre ei se afundaseră în coridoarele subterane, cealaltă parte, împreună cu susţinătorii regelui, s-au refugiat în Palatul de Sus[6], zăvorând grabnic porţile sale. Printre ultimii se aflau Marele Preot Ananias, fratele său Ezechias şi membrii soliei care fusese trimisă a Agrippa. Pentru moment, răzvrătiţii, mulţumiţi de victoria lor şi de incendiile provocate de ei, şi-au luat un scurt răgaz.

7. A doua zi, cea de-a 15-a a lunii Loos[7], au pornit atacul împotriva fortăreţei Antonia şi, după un asediu de două zile, au cucerit-o, măcelărind garnizoana ei, după care i-au dat focS. Apoi au înaintat spre palat, unde se refugiaseră susţinătorii regelui; împărţiţi în patru cete, au pornit să străpungă zidurile de apărare. Nimeni din garnizoană n-a cutezat să întreprindă un atac în afară, din pricina mulţimii asediatorilor, dar toţi au ocupat pe parapete şi turnuri poziţii de unde au tras asupra adevrsarilor, omorând numeroşi tâlhari aflaţi sub ziduri. Luptele s-au ţinut lanţ zi şi noapte, căci răzvrătiţii credeau că, lipsiţi de provizii, asediaţii vor părăsi fortăreaţa, aceştia sperând, dimpotrivă, ca oboseala să-i sleiască pe asediatori.

8. în vremea aceea, un oarecare Manaem — fiul lui Iudas, zis şi Galileanul[9], faimosul cărturar care, pe când guverna Quirinus, mus-

5 Situată în Oraşul de Jos, nu departe de Acra, clădirea va fi arsă şi de romani ulterior, palatul Agrippa şi al Berenicei fiind în legătură cu cel al Haşmoneilor, dacă nu se confunda cu acesta (n.e.).

[6] Adică Palatul regal din Oraşul de Sus al lui Herodes (cel Mare), în preajma căruia se afla tabăra trupelor romane (vezi cap. XV, paiagr. V). Probabil că aceasta era strâns legată cu palatul, deoarece va fi asediată de trupe iudaice, după cum reiese mai jos (cap. XVII, paragr. 8) (n.t.).

' Corespunde datei de 3 septembrie a calendarului modern (n.e.).

[8] Fortăreaţa a fost arsă parţial, rezistând apoi puternicelor atacuri ale lui Titus (n.t.). . '

9 întemeietorul partidului zeloţilor (n.e.).

trase pe iudei fiindcă, în afara lui Dumnezeu, ei mai recunosc ca stăpânii lor pe romani[10] — s-a îndreptat cu prietenii săi de nădejde spre Masada[11], unde a prădat arsenalul regelui Herodes şi, alături de compatrioţii săi, a înarmat şi alţi bandiţi străini, care să-i slujească drept gardă personală. Astfel s-a întors la Ierusalim ca un adevărat rege, s-a pus în fruntea răsculaţilor şi a condus asediul palatului. Dar lipseau cu desăvârşire maşinile de asediu şi nici nu era cu putinţă ca, sub ploaia de săgeţi, să sapi nestingherit dedesubtul zidurilor. Asediatorii au săpat aşadar de la oarecare distanţă o galerie spre unul dintre turnuri, pe care l-au şubrezit astfel, sprijinindu-1 cu nişte stâlpi de lemn, cărora le-au dat foc înainte de-a ieşi afară. După ce proptelele s-au mistuit în flăcări, turnul s-a prăvălit pe neaşteptate: atunci s-a ivit un al doilea zid, care fusese înălţat în spatele celui dintâi. Asediaţii observaseră din timp tentativa duşmanilor, poate fiindcă turnul se clătinase, pe când fusese şubrezit de săpături, şi au construit zidul al doilea. Surprins de vederea lui, asediatorii, care erau ferm convinşi de izbânda lor, au rămas profund dezamăgiţi. Dar cei aflaţi în fortăreaţă au trimis la Manaem şi la

căpeteniile răsculaţilor nişte mediatori, ca să le îngăduie să părăsească teferi palatul: îngăduinţa de a trece liber au primit-o doar trupele regelui şi localnicii care au şi ieşit afară. Rămaşi singuri, romanii au fost cuprinşi de îngrijorare; căci, pe de o parte, nici nu puteau să opună rezistenţă unei mulţimi atât de mari; pe de altă parte, nici nu socoteau demn de ei să se târguiască pentru viaţa lor, ba chiar se şi îndoiau că, ajungându-se la o învoială cu răzvrătiţii, aceasta va fi respectată. Aşadar, ei şi-au părăsit tabăra, lesne de cucerit şi s-au retras în turnurile regale, denumite Hippicus, Phasael şi Mariamme[12]. Adepţii lui Manaem au năvălit în tabăra părăsită de soldaţi, i-au omorât pe cei ce, neapucând să fugă din timp, încăpuseră în mâinile lor, apoi au jefuit bagajele rămase şi au incendiat totul. Acestea s-au întâmplat în cea de a şasea zi a lunii Gorpiaios[13].

9. în ziua următoare, Marele Preot Ananias, ascuns într-o conductă din curtea palatului, a fost scos de tâlhari şi ucis împreună cu fratele său Ezechias; răzvrătiţii au împresurat turnurile, punându-le sub pază strictă, ca nici un soldat să nu poată fugi. Prăbuşirea

[10] Vezi II, 8, 1 (n.t.).

H Aceasta fusese deja cucerită de rebeli, pe care Manaem i-a şi înzestrat cu armele scoase din zestrea herodiană a Masadei (n.a.).

12 Turnurile regale se aflau în latura nordică a palatului lui Herodes (n.e.).

13 Adică 24 septembrie (n.e.).

locurilor fortificate şi moartea Marelui Preot Ananias au stimulat trufia lui Manaem, făcându-1 să devină crud şi, ferm convins că nu mai are nici un potrivnic care să-i dispute domnia, s-a purtat ca un tiran nesuferit. Atunci adepţii lui Eleazar au decis **să-1** înlăture şi au convenit între ei următoarele: ei s-au răzvrătit împotriva romanilor din dragostea lor pentru libertate şi nu se cade s-o trădeze pentru un simplu om din popor, căruia să-i suporte tirania şi, chiar dacă n-ar săvârşi nici o silnicie, el este mult sub nivelul lor; deşi se impune, totuşi, că puterea întreagă să încapă pe mâna cuiva, oricare altul ar merita-o mai degrabă decât dânsul; aşadar au căzut la învoială, încolţindu-1 chiar în Templu. Manaem tocmai venise să se închine la altar, plin de semeţie, cu podoabele veşmintelor sale regeşti, urmat de fanaticii însoţitori bine înarmaţi. Când adepţii lui Eleazar au tăbărât asupra lui, şi restul poporului a strâns pietre de pe jos şi le-a aruncat asupra cărturarului, nădăjduind că, prin uciderea lui, se va pune capăt răzmeriţei. Apărătorii lui au rezistat câtva timp, dar cum au văzut că întregul popor năvăleşte asupra lor, au fugit încotro au văzut cu ochii; cei prinşi au fost omorâţi pe loc, cei ce s-au ascuns au fost puşi sub urmărire. Doar câţiva au reuşit să scape teferi, ajungând, pe ascuns, până la Masada; printre aceştia era şi Eleazar, fiul lui Iair, o rudă a lui Manaem, care mai târziu a obţinut depline puteri lui Masada[14]. Manaem însuşi s-a refugiat în aşa numitul Ophel[15], unde s-a ascuns ca un laş, dar a fost prins, adus la lumina zilei şi, după chinuri groaznice, a avut un trist sfârşit, la fel ca adjuncţii săi precum şi Absalom, cea mai vestită unealtă a tiranicei domnii.

10. Poporul devenise, aşa cum am spus, părtaşul faptelor, în speranţa că pe această cale va avea loc îndreptarea lucrurilor ce-au decurs din răzvrătire. Ceilalţi[16], dimpotrivă, nu se gândeau câtuşi de puţin la încheierea războiului, ci îl înlăturaseră pe Manaem ca să poată lupta nestingheriţi. într-adevăr, poporul stăruise adesea, pe lângă lupători, să pună capăt asediului, dar aceştia l-au înteţit şi mai mult până când, la capătul rezistenţei lor, trupele lui Metilius, comandantul[17] garnizoanei romane, au trimis o solie la adepţii lui Eleazar prin care cereau ca printr-o înţelegere să li se cruţe viaţa, urmând ca ei să-şi predea atât armele cât şi bunurile lor. De-a dreptul încântaţi de prilejul ce le-a fost oferit, asediatorii au trimis la romani pe Gorion, fiul lui Nicomedes, pe Anais, fiul lui Saduki şi pe Iudas, fiul lui

[14] Vezi *Cartea a şaptea,* cap. 8-9 (n.t.).

[13] *Umflătură* — colină situată la sud de piaţa Templului (n.a.).

[16] Adică susţinătorii lui Eleazar (n. t.).

[17] *Praefectus* — de care asculta o cohortă auxiliară (n.e.).

Ionathan, pentru susţinerea tratativelor şi depunerea jurămintelor de credinţă. După ce totul s-a terminat cu bine, Metilius şi-a coborât soldaţii; atâta timp cât ei mai erau în posesia armelor, răzvrătiţii nu şi-au ridicat mâinile spre ei şi nici n-au lăsat să se bănuie printr-un gest trădarea urzită. Dar după ce, potrivit înţelegerii, toţi romanii au depus scuturile şi săbiile şi, fără umbră de bănuială, se pregăteau să plece, oamenii lui Eleazar s-au năpustit asupra lor, i-au înconjurat, omorân-du-i, fără să întâmpine din partea victimelor vreo rezistenţă sau o rugăminte măcar: au invocat prin strigăte răspicate

înţelegerea lor pecetluită prin jurăminte reciproce. Astfel au fost măcelăriţi fără milă cu toţii, în afara lui Metilius; numai pe el l-au cruţat, căci a fost singurul care a cerut îndurare şi a făgăduit că va trece la credinţa iudaică, acceptând până şi circumcizîa. Pentru romani, paguba a fost neînsemnată: ei nu pierduseră decât câţiva oameni din armata lor atât de numeroasă, pentru iudei măcelul însemnând preludiul cuceririi oraşului lor. Ei şi-au dat seama că nu mai puteau fi înlăturate cauzele războiului, că oraşul lor fusese pângărit de o fărădelege atât de mare încât era firesc ca ei să se aştepte la o îndreptăţită pedeapsă divină, chiar dacă romanii nu s-ar răzbuna deocamdată: iudeii nu-şi ascundeau doliul public şi oraşul era cuprins de-o adâncă deprimare; fiecare moderat se înfricoşa la gândul că va trebui să plătească pentru faptele rebelilor. Mai ales că, întâmplător, masacrul avusese loc în timpul Sabatului, zi în care, ca o dovadă a evlaviei lor, oamenii se abţineau de la orice activitate.

207

CAPITOLUL XVHI

1. în aceeaşi zi şi la aceeaşi oră, printr-o providenţă divină, cae-sareenii i-au masacrat pe iudeii care locuiau în oraşul lor: în mai puţin de un ceas, ei au omorât 20.000 dintre ei, şi Caesarea întreagă a fost curăţată de populaţia iudaică, deoarece Florus i-a capturat şi pe fugari, trimiţându-i înlănţuiţi pe şantierele navale. Vestea despre măcelul de la Caesarea a stârnit cumplita mânie a întregului neam de iudei: grupaţi în cete înarmate, ei au devastat cătunele siriene precum şi în-vecinatele oraşe: Philadelphia, Esebon, Gerasa, Pella şi Skythopolis[1]. apoi au cotropi Gadara, Hippos şi Gaulanitis, localităţi pe care le-au pustiit sau le-au incendiat, înaintând şi spre Cadasa[2], cetate a tyrie-nilor, Prolemais, Gaba şi Caesarea; nici Sebaste, nici Ascalon n-au rezistat iureşului lor, căci, după ce le-au ars scrum, au distrus şi oraşele Anthedon şi Gaza. Au dat pradă jafului multe sate aparţinând ambelor oraşe, omorând cu nemiluita pe cei ce fuseseră luaţi prizonieri.
2. La rândul lor, nici sirienii n-au măcelărit mai puţin iudei; ei i-au ucis mai ales pe toţi cei pe care au putut să pună mâna în oraşele lor, dar asta nu numai din cauza urii ce le-o purtau, ca mai înainte, ci ca să prevină primejdia pe care o reprezentau ei. întreaga Sirie era cuprinsă de o cumplită vânzoleală, fiecare oraş era împărţit în două tabere, salvarea uneia constând în a da prima lovitură de graţie celeilalte. Zilele şi le scăldau în sânge, iar nopţile lor bântuite de frică erau şi mai groaznice. Căci chiar şi dacă se instaura convingerea că iudeii au fost

[1] Toate făceau parte din Decapolis = „Cele zece oraşe" siriano-elenistice independente, situate la est de fluviul Iordan şi grupate de Pompeius într-o regiune subordonată provinciei romane Siria: Philadelphia = Rabbath Ammon (azi Amman); Esebon = Hesbon, oraş amorit; Gerasa = Dsherash etc. (n.e.).
- Kedesh, la nord de lacul Tiberiada; Gaba, la graniţa de vest a Galileei; lângă Cârmei; Anthodon = Agrippias (n.e.).

208

înlăturaţi, în fiecare oraş plana bănuiala asupra iudaizanţilor; pe cei socotiţi îndoielnici de către ambele părţi, acestea au convenit să nu-i omoare până una alta, deşi, din pricina legăturilor cu iudeii, şi ei erau priviţi ca nişte străini adevăraţi. Râvna de a se îmbogăţi i-au ademenit până şi pe cei ce păruseră până atunci îndeobşte paşnici să se dedea la lichidarea adversarilor lor; căci averile celor ucişi erau jefuite fără ruşine şi avuţia capturată de la morţi era cărată acasă, de parcă ar fi fost prada obţinută de ei pe câmpul de lupta, iar cel care strânsese cel mai mult se umplea de glorie, chipurile, ca învingătorul unor duşmani mai numeroşi. Vedeai oraşele năpădite de hoituri neîngropate, bătrânii zăceau de-a valma cu pruncii neînsufleţiţi, iar femeilor despuiate nu li se acopereau nici măcar părţile ruşinoase; în întreaga provincie domnea o mizerie de nedescris şi, mai abitir decât atrocităţile comise cu fiecare prilej, plutea pretutindeni statornica ameninţare.
3. Până atunci, iudeii se luptaseră doar cu neamuri străine, dar când au atacat Skythopolis, ei au fost nevoiţi să cunoască împotrivirea iudeilor din partea locului; căci aceştia au trecut de partea cetăţenilor din Skythopolis şi au pus propria lor siguranţă mai presus de înrudirea cu cei de acelaşi neam. Ori tocmai excesul lor de zel a dat de bănuit: skythopolitanii ceilalţi s-au temut ca nu cumva ei să atace oraşul în timpul nopţii şi printr-un mare prăpăd făcut în rândul locuitorilor să răscumpere faptul că şi-au trădat

legăturile de sânge; au cerut aşadar iudeilor ca în cazul când vor să-şi întărească buna înţelegere şi să-şi dovedească fidelitatea lor faţă de nişte străini, să se strămute împreună cu familiile într-o pădurice. Iudeii localnici au dat curs cererii lor, fără să bănuiască nimic; vreme de două zile, skythopolitanii i-au lăsat în pace, ca să le insufle o încredere amăgitoare; dar în a treia noapte, pândind momentul când unii erau fără pază, iar alţii dormeau de-a binelea, i-au căsăpit pe toţi, într-un număr mai mare de 13.000, şi le-au răpit întreaga avere.

4. Merită să aflăm trista soartă a lui Simon, fiul unui oarecare Saul, bărbat nu tocmai fără însemnătate; înzestrat cu o putere corporală şi un curaj ieşite din comun, el le-a folosit pe amândouă în dauna compatrioţilor săi. Zi de zi lua parte la luptă şi în preajma oraşului Skythopolis a răpus numeroşi iudei, iar pe toţi ceilalţi i-a pus pe fugă adeseori, doar prin vitejia lui hotărând soarta unei bătălii. Dar meritata pedeapsă pentru uciderea fraţilor de sânge n-a întârziat să-1 lovească. Atunci când skythopolitanii i-au împresurat pe iudei în păduricea sacră şi îi ciuruiau cu suliţele lor, Simon şi-a tras sabia din teacă, în loc să se năpustească asupra duşmanilor, dându-şi seama că din prici-

na mulţimii lor împotrivirea era zadarnică, a strigat în culmea tulburării următoarele vorbe: „Voi, skythopolitani, îmi primesc acum cuvenita pedeapsă pentru ceea ce am înfăptuit luptându-mă de partea voastră, când noi, iudeii, ne-am pecetluit învoiala făcută cu voi prin măcelărirea fraţilor de sânge! Prin propria noastră experienţă ne convingem, cum era şi firesc, de perfidia străinilor de neam, când noi înşine am uneltit cu atâta josnicie împotriva unor compatrioţi. Propria mea mână să mă răpună ca blestemat ce sunt, căci nu accept să fiu doborât de braţul unui duşman! Asta să fie deplina ispăşire a propriilor nelegiuiri şi adeverirea vitejiei mele: faptul că nici un vrăjmaş nu se va făli că m-a învins şi nici nu se va înălţa falnic peste cadavrul meu!" După rostirea acestor cuvinte, el şi-a aruncat privirile năpădite de milă dar şi de furie asupra familie sale: avea şi soţie, şi copii, şi părinţi vârstnici. Mai întâi 1-a înşfăcat pe tatăl său de pletele-i încărunţite, străpungându-1 cu sabia; a urmat mama lui, fără ca ea să se împotrivească; apoi au venit la rând soţia şi copiii, fiecare dintre ei aruncându-se aproape de la sine în arma ucigaşă, ca să nu cadă în mâinile duşmanului. După ce şi-a masacrat astfel întreaga familie el s-a urcat deasupra neînsufleţitelor trupuri, cât mai în văzul celor din jur, şi-a ridicat mâna dreaptă, pentru ca gestul său să nu scape nimănui, implântându-şi tot tăişul săbiei şi viaţa şi-a curmat-o singur. Demn de plâns era acest tânăr pentru puterea corporală şi tăria lui sufletească, dar soarta-i cumplită a fost firească urmare a devotamentului său faţă de nişte străini de neamul iudeu.

5. După baia de sânge de la Skythopolis, şi celelalte oraşe s-au dezlănţuit împotriva locuitorilor lor iudei şi oamenii din Ascalon au măcelărit 2500, iar cei din Ptolemais 2000, în afară de asta zvârlind în temniţă pe mulţi dintre ei. Tyrienii au ucis şi ei destui iudei, dar pe cei mai mulţi i-au legat şi i-au încredinţat gărzilor. Cetăţenii din Hippos şi Gadara s-au descotorosit de cei îndrăzneţi şi pe cei temători i-au pus sub pază; la fel au procedat şi celelalte oraşe ale Siriei, fiecare după ura sau frica pe care le-o inspirau iudeii. Doar antiohienii, sidonienii şi apameenii[3] i-au cruţat pe conlocuitorii lor iudei şi n-au îngăduit ca vreunul dintre ei să fie ucis sau întemniţat; poate fiindcă, bazaţi pe covârşitoarea lor mulţime, au socotit că tulburările iudeilor nu constituie o primejdie reală, sau mai degrabă, înclin să cred că le-a fost milă de nişte oameni ce nu intenţionau deloc să se răzvrătească.

[3] Apameea pe Oronte, oraş aproape de Antiohia, cucerit de romani în 64 î.e.n patria filozofului stoic Poseidonios (n.e.).

Aşijderi gerasienii nu numai că n-au pricinuit nici un rău iudeilor rămaşi, ci i-au escortat până la graniţă pe cei ce au dorit să părăsească oraşul.

6. Până şi în regatul lui Agrippa s-a urzit un complot împotriva iudeilor. Căci el însuşi era plecat în Antiohia, la Cestius şi, în locul regelui, ca administrator al treburilor publice, rămăsese un prieten de-al său, numit Noarus[4], care făcea parte din familia regelui Soaemus[5]. La el au venit din Bataneea, ca soli, 70 de bărbaţi, cei mai de vază şi mai înţelepţi dintre cetăţeni, şi l-au rugat să le pună la îndemână nişte trupe drept o necesară garnizoană care, în cazul izbucnirii şi la ei a unei revolte, să-i strunească pe răzvrătiţi. Noarus a trimis în timpul nopţii nişte pedestraşi bine înarmaţi din trupele regale, care i-a executat pe toţi membrii delegaţiei, cutezând să înfăptuiască această nelegiuire fără încuviinţarea lui Agrippa; nemăsurata lui lăcomie de bani 1-a împins să

se poarte mişeleşte cu cei de acelaşi neam cu dânsul şi să aducă grave daune regatului. El şi-a continuat şirul de crude nelegiuiri împotriva neamului iudeu până ce Agrippa a prins de veste; temându-se să-1 condamne la moarte din pricina lui Soaemus, el i-a retras însă atribuţiile de guvernator. între timp răzvrătiţii au cucerit fortăreaţa care se numea Cypros[6] situată mai sus de Ierihon, au masacrat garnizoana iar fortificaţiile le-au făcut una cu pământul. Tot în acele zile, şi iudeii foarte numeroşi din Machairus[7] au somat garnizoana romană să părăsească fortăreaţa şi să le-o încredinţeze. Asediaţii s-au temut că ea va fi luată cu asalt şi au convenit să se retragă cu condiţia să li se îngăduie trecerea liberă; după ce li s-a dat garanţia cerută, romanii au predat fortăreaţa, pe care locuitorii din Machairus au ocupat-o, instalând garnizoana lor.

7. în Alexandria, băştinaşii trăiau într-o perpetuă harţă cu iudeii din vremea când Alexandru[8] a găsit în ei nişte aliaţi zeloşi împotriva egiptenilor şi, ca răsplată pentru sprijinul ce i l-au acordat, le-a îngăduit să locuiască în oraş, bucurându-se de aceleaşi drepturi ca şi grecii. Această reglementare a fost menţinută şi de către succesorii săi la domnie, care le-au şi repartizat un cartier aparte, unde să-şi poată

[4] Sau Varus, cum apare în traducerea latină (nu Quintilius Varus) (n.e.).

5 Rege din Emesa (=Homs), oraş de pe fluviul Oronte, centrul unui şeicat arab vasal Romei, intrat sub autoritatea imperiului Roman în timpul dinastiei Flaviilor (n.e.).

[6] Fusese construită de Herodes cel Mare (vezi *Cartea întâi,* cap. XXI, paragr. 9) (n.e.).

[7] Localitate situată la sud de Peraea, aproape de ţărmul estic al Mării Moarte (n.e.).

8 Macedoneanul (vezi mărinimia lui faţă de iudei îm *Antichităţile iudaice,* XI, 8) (n.t.).

păstra legiuita curăţenie a modului lor de viaţă, ca să vină cât mai puţin în atingere cu străinii, permiţându-le chiar să se şi numească macedonenii După ce romanii au devenit stăpânii Egiptului, nici cel dintâi Caesar, nici urmaşii lui n-au clintit privilegiile stabilite în această privinţă de către Alexandru. Totuşi, ei intrau mereu în conflict cu grecii şi în ciuda faptului că, zi de zi, guvernatorii aplicau numeroase pedepse şi de o parte, şi de alta, discordia se ascuţea necontenit, întrucât atunci tulburările apăruseră şi în alte ţinuturi, vâlvătaia revoltei s-a înteţit şi la ei; într-o zi, când alexandrinii ţineau o consfătuire cu privire la solia pe care plănuiau s-o trimită lui Nero, împreună cu grecii au pătruns imediat în amfiteatru şi o mulţime de iudei. Cum au dat cu ochii de ei, adversarii au început să le strige în gura mare „duşmani" şi „iscoade"; apoi s-au năpustit asupra lor, să-i înhaţe. Cei mai mulţi dintre iudei au rupt-o la fugă şi s-au împrăştiat; dar trei bărbaţi au încăput în mâinile grecilor, care i-au dus cu ei, să-i ardă de viu pe fiecare. Atunci toţi cei din comunitatea iudaică au sărit, să se răzbune: mai întâi au aruncat pietre asupra grecilor, apoi şi-au procurat făclii şi au alergat cu ele la amfiteatru, ameninţând că vor da pradă flăcărilor mulţimea întreagă, până la ultimul bărbat. Ei şi-ar fi pus în aplicare intenţia pe loc dacă guvernatorul Tiberius Alexander, care se afla în oraş, n-ar fi intervenit să le stăvilească furia. La început a căutat să-i potolească fără să recurgă la folosirea armelor, şi a trimis la ei pe cei mai de vază cetăţeni spre a-i sfătui să se cuminţească, ca să nu provoace dezlănţuirea armatei romane împotriva lor. Răzvrătiţii au întâmpinat aceste îndemnuri cu vorbe batjocoritoare, jignindu-1 cu grosolănie pe Tiberius.

8. Acesta şi-a dat seama că, fără aspra lor pedepsire, rebelii nu se vor astâmpăra, de aceea a şi trimis împotriva lor cele două legiuni staţionate în oraş, împreună cu alţi 2000 de soldaţi care, spre nenorocul iudeilor, tocmai sosiseră din Libya; potrivit ordinului, ei aveau voie nu numai să-i ucidă, ci şi să le jefuiască averile şi să le preschimbe în cenuşă casele. Trupele au năvălit în ceea ce se chema Delta[10] — unde locuiau numai iudeii — şi au îndeplinit ordinele primite, nu fără mari vărsări de sânge şi din partea lor. Căci iudeii s-au grupat în rânduri strânse şi, împingând în primele rânduri pe cei mai

9 Privitor la această titulatură onorifică, vezi *Contra* ***lui*** *Apion,* II, 4 precum şi *Antichităţi iudaice,* XII, 1, (n.t.).

[10] Alexandria antică avea cinci cartiere denumite după primele litere ale alfabetului grec. Filozoful iudeu Filon susţine că în oraşul de la gurile Nilului, compatrioţii săi ocupau două cartiere (n.e.).

bine înarmaţi, multă vreme au opus o rezistenţă dârză; dar de îndată ce au dat semne de slăbiciune, ei au fost masacraţi cu nemiluita. Pieirea lor a survenit în felurite chipuri: unii au căzut surprinşi în câmp deschis, alţii înghesuiţi în casele lor, cărora romanii le dădeau foc după ce prădaseră ceea ce găsiseră în interiorul lor. Aceştia nu cunoşteau nici ce-i mila faţă de copii şi nici respectul faţă de bătrâni, ci ucideau oamenii de toate vârstele aşa că întregul cartier se scălda în valuri de sânge: vreo 50.000 de cadavre se strânseseră în stive şi nici un supravieţuitor n-ar fi fost cruţat dacă n-ar fi recurs la

rugăminţi. Tiberius Alexander s-a înduioşat de vorbele lor şi a dat romanilor ordinul să se retragă. Deprinşi cu stricta disciplină, soldaţii au încetat măcelul numaidecât, la primirea primului semnal, dar gloata alexandrinilor, mânată de ura ei nestăvilită, nu s-a lăsat rechemată lesne, fiind îndepărtată cu multă trudă de la jefuirea cadavrelor.
9. Aşa a decurs masacrul desfăşurat în Alexandria. Văzând că, pretutindeni, iudeii erau trataţi ca nişte duşmani, Cestius a socotit că nici el nu poate rămâne cu braţele încrucişate. Din Antiohia a luat cu el, în întregime, legiunea a XII-a, împreună cu 2000 de soldaţi aleşi din celelalte legiuni[11], cu 6 cohorte de pedestraşi şi cu 4 escadroane de cavalerie; acestora li s-au alăturat trupele auxiliare ale regilor: de la Antioh[12], 2000 de călăreţi şi 3000 de pedestraşi, îndeobşte arcaşi, de la Agrippa, acelaşi număr de pedestraşi, dar călăreţi cu 2000 mai puţini; şi Soaemus i-a oferit la rândul său 4000 de oameni, din care o treime erau călăreţi şi cea mai mare parte, arcaşi. Cu această oaste, Cestius a înaintat până la Ptolemais. Şi din celelalte oraşe s-au adunat trupe auxiliare care, deşi aveau mai puţină experienţă războinică decât soldaţii încercaţi, suplineau prin ardoarea în luptă şi ura lor împotriva iudeilor, golurile din instrucţia militară. Agrippa însuşi îl însoţea pe Cestius ca bun cunoscător în stabilirea rutei de marş şi în aprovizionarea trupelor. Cu o parte a armatei sale, Cestius a pornit împotriva Chabulonului, oraş întărit din Galileea, poreclit „al bărbaţilor", despărţind ţinutul iudeilor de Ptolemais. El a găsit oraşul pustiu, căci toţi locuitorii săi se refugiaseră în munţi, dar era plin de fel şi fel de bogăţii; pe acestea, Cestius le-a lăsat în seama soldaţilor săi, spre a fi jefuite, dar oraşul însuşi a fost ars din temelii, deşi avea

[11] Siria dispunea de patru legiuni: III Gallica, VI Ferrata, X Eretensis şi XII Fulminata. Celor 12.000 de legionari, li se alăturau trupele auxiliare substanţiale (n.e.).

[12] Antioh IV, supranumit „Epiphanes" — regele clientelar al Commagenei de pe cursul superior al Eufratului între anii 38-72 e.n. (n.e.).

case de o frumuseţe deosebită, construite asemănător cu cele din Tyr, Sidon şi Berytus. Apoi a străbătut în lung şi-n lat ţinutul, a jefuit tot ce a întâlnit în calea lui, dând pradă focului satele învecinate şi s-a reîntors la Ptolemais. Dar în vreme ce sirienii, mai cu seamă cei din Berytus, erau preocpaţi încă numai de jaf, iudeii au prins curaj — căci aflaseră între timp de retragerea lui Cestius — şi au tăbărât pe neaşteptate asupra celor rămaşi în urmă, omorând vreo 2000 dintre ei.
10. Cestius a părăsit apoi Ptolemais şi s-a îndreptat spre Caesarea. O parte a trupelor sale a trimis-o înainte spre Ioppe, cu ordinul de a instala acolo o garnizoană în cazul când va putea fi cucerit prin surprindere iar, dacă locuitorii vor observa apropierea soldaţilor, atunci să-1 aştepte pe el, împreună cu grosul oştirii. înaintând rapid, atât pe mare, cât şi pe uscat, aceste trupe au pus mâna uşor pe oraş, atacând din două părţi deodată. Locuitorii n-au avut vreme să fugă, necum să se înarmeze în vederea luptei, aşa că invadatorii i-au ucis pe toţi împreună cu familiile lor, au prădat oraşul şi l-au incendiat. Numărul morţilor s-a ridicat la 8400. în regiunea învecinată cu Caesarea, Narbata, Cestius a trimis de asemenea numeroşi călăreţi care au jefuit ţinutul, omorând marea mulţime a locuitorilor, cărora le-au prădat avuţiile şi le-au ars satele.
11. Pe Caesennius Gallus, comandantul legiunii a XII-a, Cestius 1-a trimis în Galileea, cu oastea pe care el a socotit-o îndestulătoare pentru a subjuga poporul. Sepphoris, cel mai întărit oraş al Galileei, 1-a întâmpinat cu aclamaţii prietenoase şi, după pilda lui înţeleaptă, şi celelalte oraşe au păstrat ordinea. în schimb, toată liota de răzvrătiţi şi de tâlhari s-a refugiat pe un munte situat tocmai în centrul Galileei, stând faţă în faţă cu Sepphoris şi care se numea Asamon. împotriva acestora şi-a condus trupele Gallus. Câtă vreme au deţinut poziţii aflate mai la înălţime, lor le-a venit uşor să se apere de atacurile romanilor, răpunând vreo 200 dintre ei; când însă romanii i-au încercuit şi au ocupat puncte şi mai înalte, au cunoscut repede înfrângerea. Cu echipamentul lor sumar, ei n-au putut rezista în lupta de aproape a soldaţilor înzestraţi cu armament greu, iar cei ce şi-au pus nădejdea în fugă nu au scăpat de călăreţi, aşa că puţini au izbutit să se ascundă în locuri greu accesibile, mai mult de 2000 pierzându-şi viaţa acolo.

CAPITOLUL XIX

1. Când a văzut că în Galileea nu mai aveau loc încercări de răscoală, Gallus s-a întors cu legiunea sa în Caesarea. Dar Cestius a pornit cu toată oastea lui şi a intrat în Antipatris[1]; când a aflat că în turnul numit Aphek[2] se adunase o însemnată ceată de iudei războinici, a trimis într-acolo un detaşament ca să dea atacul. încă înainte să înceapă lupta, iudeii cuprinşi de frică s-au împrăştiat; de îndată ce au sosit, romanii au ars tabăra abandonată şi satele învecinate. De la Antipatris, Cestius s-a îndreptat spre Lydda şi a găsit oraşul părăsit de locuitorii săi, căci întreaga populaţie era plecată la Ierusalim, pentru sărbătoarea Tabernacolelor. Nu şi-au făcut apariţia decât 50 de oameni, pe care i-a şi omorât, le-a incendiat oraşul, apoi a mărşăluit mai departe; după ce a suit urcuşul,de la Bethhoron, şi-a făcut tabăra lângă locul numit Gabao[3], aflat la 50 de stadii distanţă[4] de Ierusalim.
2. De îndată ce au observat că războiul se apropia de capitala lor, iudeii şi-au întrerupt sărbătoarea şi s-au grăbit să pună mâna pe arme. Cu o deplină încredere în marea lor mulţime, ei s-au avântat în luptă de-a valma, scoţând strigăte puternice şi fără să ţină seama de repao-sul săptămânal: căci la ei se bucură de un sacru respect sabatul. Eroicul avânt care i-a făcut să încalce chiar şi datinele lor religioase le-a asigurat superioritatea în bătălie; ei s-au năpustit cu atâta vigoare asupra romanilor încât au străpuns liniile lor de luptă, răspândind moartea în mijlocul duşmanilor. Dacă în sprijinul falangelor ce se clătinau n-ar fi venit călăreţii şi pedestraşii mai puţini vătămaţi, printr-o manevră de învăluire, atunci Cestius şi oastea lui întreagă ar fi fost la

1 Oraş din câmpia Saron, de unde pornesc două drumuri spre Ierusalim (n.e.).
[2] în ebraică „aphecu" = fortăreaţă. Acest turn se afla la 20 km de Iaffa, fiind mult mai aproape de Antipatris (n.e.).
3 Gibeon din *Vechiul Testament* (azi El Gib) (n.e.).
[4] Potrivit *Antichităţilor iudaice,* VIII, II, 7 erau doar 40 de stadii (n.t.).

mare ananghie. Din rândurile romanilor, au căzut în luptă 515: 400 dintre ei erau pedestraşi, iar restul călăreţi; din partea iudeilor, doar 22. Cei mai viteji dintre ultimii s-au dovedit rudele regelui Monobazus[5] din Adiabene, Monobazus şi Cenedaeus şi, în afara lor, Niger[6] din Peraea şi Silas babilonianul[7], care trecuse în tabăra iudeilor de la regele. Agrippa, căci făcuse pa;te, de fapt, din armata acestuia. Atacul frontal fiindu-le zăgăzuit, iudeii au bătut în retragere spre oraş; în schimb Simon, fiul lui Giora[8], i-a atacat din spate pe romanii aflaţi în marş spre Bethhoron, a împrăştiat o bună parte din ariergarda lor, luând ca pradă multe din animalele lor de povară, pe care le-au şi mânat spre Ierusalim. Trei zile a zăbovit Cestius în locul acela; între timp iudeii au ocupat înălţimile, au pus sub pază trecătorile şi era limpede ca lumina zilei că nu vor sta cu mâinile în sân de îndată ce romanii vor porni iar la drum.
3. Când însă Agrippa a văzut că situaţia romanilor nu era scutită de primejdii de vreme ce o nesfârşită mulţime de duşmani ocupase de fapt munţii de jur împrejur, s-a decis să încerce efectul vorbelor bune asupra iudeilor: ori să-i convingă pe toţi să pună capăt războiului, ori să-i desprindă de adversarii lor pe cei ce nu se împăcau cu desfăşurarea evenimentelor. Din suita lui, el i-a trimis pe Borcius şi pe Phebus, cei mai bine văzuţi de iudei, pentru garantarea încheierii unei paşnice înţelegeri cu Cestius şi pentru făgăduiala iertării certe de către romani a greşelilor comise de ei, în schimbul depunerii armelor şi a trecerii lor de partea lui. Răzvrătiţii s-au temut că întregul popor, nutrind speranţa de a scăpa nepedepsit, va merge alături de Agrippa; s-au năpustit aşadar asupra solilor, ca să le facă de petrecanie. Pe Phoebus l-au şi ucis înainte ca el să rostească o vorbă; dimpotrivă, Borcius, deşi rănit, a reuşit să scape cu fuga. Atunci când o parte a populaţiei şi-a arătat indignarea faţă de comportarea lor, aceasta a fost izgonită spre interiorul oraşului cu ajutorul pietrelor aruncate şi a reteveielor folosite din plin.
4. Văzând în certurile intervenite între iudei o ocazie prielnică pentru un atac, Cestius şi-a azvârlit asupra lor oastea întreagă, şi i-a
-* împreună cu un frate, numit Izates, şi cu mama lor Helena din Adiabene, se convertise la iudaism (n.e.).
6 Vezi mai departe, cap. XX, paragr. 4 (n.t.).
[7] Se trăgea probabil din colonia iudeilor babilonieni, stabiliţi în Batanea. Vezi *Antichităţi iudaice,* XVII, 23 ş.u. (n.e.).
8 în aramică Simon bar Gioia (= fiul prozelitului), unul dintre zeloţii radicali şi importantă căpetenie din Ierusalimul asediat de romani, locul său de baştină fiind
Gerasa (n.e.).
urmărit pe fugari până la Ierusalim. El şi-a instalat tabăra pe aşa-nu-mitul Scopus[9],

situat la 7 stadii depărtare de Ierusalim; vreme de trei zile s-a abţinut de la orice măsură împotriva oraşului, aşteptând probabil ca locuitorii lui să se supună, dar a trimis un mare număr dintre soldaţii săi să cutreiere satele din împrejurimi, în vederea procurării cerealelor. în a patra zi, la 30 ale lunii Hyperberetaios[10], şi-a pus oastea în ordine de bătaie, pornind-o împotriva oraşului. Acolo mulţimea se afla în captivitatea răsculaţilor; speriaţi de războinica disciplină a romanilor, aceştia au părăsit porţiunea exterioară a oraşului şi s-au retras spre interior şi spre Templu. în ofensiva lui, Cestius a incendiat cartierul ce se chema Bezetha, şi Oraşul Nou, ca şi aşa-zisa Piaţă-de-cherestea[11]. înaintând apoi spre partea de sus a oraşului, şi-a aşezat tabăra în faţa Palatului regal. Dacă s-ar fi decis în momentul acela să pătrundă cu forţa în interiorul zidurilor, el ar fi cucerit pe loc oraşul şi războiul s-ar fi încheiat atunci. Dar comandantul taberei, Tyrannius Priscus şi majoritatea conducătorilor cavaleriei, mituiţi de Florus, l-au ţinut departe de această încercare. Iată motivul pentru care războiul s-a prelungit mult şi a atras atâtea nenorociri asupra iudeilor, încât a devenit insuportabil.

5. între timp mulţi cetăţeni de vază, convinşi de Ananos, fiul lui Ionathan[12], l-au chemat pe Cestius să vină în oraş, cu făgăduiala că-i vor deschide porţile sale. Dar acesta, în supărarea lui, nu i-a luat în seamă şi, întrucât nu le-a arătat prea mare încredere şi a tot şovăit până ce răzvrătiţii au descoperit trădarea, i-au alungat de pe metereze pe susţinătorii lui Ananos, prin pietrele aruncate de ei silindu-i să se întoarcă la casele lor. După ce s-au repartizat ei înşişi în turnurile de apărare, de acolo i-au ciuruit pe toţi cei care tăbărau asupra zidurilor. Cinci zile de-a rândul, romanii au căutat să atace din toate părţile dar iureşul lor a fost zadarnic; de-abia în a şasea zi, împreună cu numeroase trupe alcătuite din soldaţi destoinici şi din arcaşi, Cestius a atacat latura de miazănoapte a Templului. Iudeii au opus o dârză rezistenţă de la porticuri în jos şi de mai multe ori au respins pe cei ce escaladau zidurile; în cele din urmă, îndepărtaţi de ploaia de săgeţi, asediatorii au trebuit să se retragă. Atunci romanii din primul rând, şi-au sprijinit marginea scuturilor de zid, cei din spatele lor şi-au alipit pavezele de

9 Un deal din nord-vestul oraşului, cu o bună vizibilitate, situat pe drumul ce ducea din Ierusalim spre Anathoth (n.e.). 1° Adică 17 noiembrie 66 e.n. (n.e.). H Vezi S. Spiess, *Ierusalimul lui Iosephus* (n.t.). 1- Probabil acel Mare Preot asasinat de sicari (vezi cap. XIII, paragr. 3) (n.e.).

celelalte, aflate în faţa lor, iar următorii au procedat întocmai; aşadar au alcătuit ceea ce numesc ei „Broasca ţestoasă"[13], abătând fără urmări săgeţile căzute de sus; fără să primească nici o zgârietură, soldaţii se puteau apropia de ziduri şi să sape sub ele, ba se şi pregăteau să dea foc porţii Templului.

6. O spaimă cumplită a pus stăpânire pe răzvrătiţi; deja mulţi dintre ei fugeau din oraş, de parcă acesta urma să fie cucerit dintr-un moment în altul. Acest fapt, dimpotrivă, sporea curajul poporului; pe măsură ce nelegiuiţii pierdeau teren, el se apropia tot mai mult de porţile oraşului, din dorinţa de a le deschide, primindu-1 pe Cestius ca pe un salvator. I-ar fi fost de-ajuns să prelungească puţin asediul, pentru ca oraşul să ajungă grabnic în stăpânirea lui. Cred însă că Dumnezeu şi-a întors atunci faţa de la sanctuarul său din pricina acestor ticăloşi, nelăsând ca războiul să se termine chiar în ziua aceea.

7. Fără să cunoască deloc nici descumpănirea asediaţilor, nici atitudinea poporului faţă de el, Cestius şi-a rechemat soldaţii în mod surprinzător şi, cu toate că nu suferise vreun eşec, a renunţat la speranţele sale din motive greu de înţeles; astfel a părăsit el oraşul[14]. Neaşteptata lui retragere a dat un nou avânt tâlharilor, care au atacat pe cei rămaşi în urma coloanei şi au ucis un mare număr de călăreţi şi pedestraşi. Cestius şi-a petrecut prima noapte în tabăra de la Scopus, iar a doua zi şi-a continuat retragerea, fapt care i-a aţâţat pe răzvrătiţi; i-au lovit iarăşi pe cei ce erau ultimii şi i-au răpus; încadrând din ambele laturi ale drumului coloana, i-au ciuruit flancurile cu suliţele lor. Trupele din ariergardă n-au cutezat să se întoarcă împotriva agresorilor, întrucât numărul lor părea uriaş, iar pe hărţuitorii lor din flancuri n-aveau cum să-i respingă, întrucât soldaţii romani erau înzestraţi cu armament greu şi nici nu doreau să rupă linia de marş, iudeii fiind, dimpotrivă, uşor înarmaţi şi ca atare foarte apţi pentru a da atacuri prin surprindere. Aşa se face că romanii au avut de suportat pierderi grele, fără să poată provoca nici o pagubă vrăjmaşului lor. Pe întregul parcurs al marşului, soldaţii se prăbuşeau, după ce erau loviţi şi scoşi din rânduri. Mulţi au fost cei ce au pierit pe drum, printre aceştia numărându-se Priscus[15], comandantul legiunii a Vi-a, tribunul Longinus

13 Această tactică de asediu, descrisă de Dio Cassius (XLIX, 30) şi Titus Livius (XLIV, 9) apare şi pe Columna lui Traian (n.e.).

[14] Plecarea precipitată a lui Cestius se explică prin faptul că nu avea oaste suficientă şi nici maşini de război cu care să poată asedia şi cuceri un oraş mare ca
Ierusalimul (n.e.).
1^ Nu poate fi vorba de Tyrannius Priscus, comandantul taberei, menţionat anterior (n.e.).
218
şi comandantul de cavalerie Aemilius Iucundus. în sfârşit, ei au ajuns după multă trudă şi suferinţă până la tabăra lor anterioară Gabao, pierzându-şi cea mai mare parte a bagajelor lor. Cestius a zăbovit două zile, nedecis cu privire la ceea ce avea de făcut; dar în a treia zi, observând că duşmanii se înmulţeau întruna şi că toată regiunea, de jur împrejur, mişuna de iudei, şi-a dat seama că orice întârziere aduna din ce în ce mai mulţi vrăjmaşi în preajma lui.
8. Pentru a impulsiona fuga, Cestius a dat ordin să se reducă la maximum tot ce frâna marşul armatei. Astfel au fost sacrificaţi catârii şi măgarii precum şi celelalte animale de povară, cu excepţia celor care cărau armamentul şi maşinile de război, de care nu voiau să se despartă căci erau strict necesare şi, mai ales, exista temerea ca, o dată încăpute pe mâinile iudeilor, ele puteau fi întrebuinţate împotriva romanilor. Apoi oastea şi-a continuat coborârea spre Bethhoron[16]. Câtă vreme au înaintat prin câmp deschis, trupele au fost mai puţin hărţuite de iudei; dar când romanii se îmbulzeau în defileele coborâşului, o parte a iudeilor le-o lua înainte, ca să le închidă trecerea, cealaltă parte, în schimb, împingea în prăpastie pe cei rămaşi în urmă, iar marea lor majoritate s-a postat pe ambele laturi ale drumului, deasupra povârnişurilor, copleşind coloana romană cu grindina lor de săgeţi. Atunci, întrucât pedestraşii înşişi nu erau în stare să se apere singuri, cu atât mai expuşi primejdiei erau călăreţii: pe de o parte, ei nu puteau să păstreze ordinea în înaintarea lor, din pricina armelor azvârlite cu nemiluita de sus, pe de altă parte, pantele abrupte nu le ofereau posibilitatea să-şi năpustească armăsarii asupra duşmanilor. în ambele părţi ale drumului pândeau râpe şi prăpăstii şi era de-ajuns un pas greşit, ca să aluneci şi să te prăvăleşti în gol; nu aveai încotro să fugi, necum să te gândeşti la împotrivire şi, în neputinţa lor, soldaţii scoteau gemete de durere sau răcnete de disperare, primind din partea iudeilor, drept răspuns, chemări la luptă împreună cu strigăte de bucurie şi totodată de ură. Poate că ei ar fi nimicit de-a binelea întreaga oaste a lui Cestius dacă n-ar fi coborât noaptea, îngăduind romanilor să fugă la Bethhoron, în timp ce iudeii au ocupat, de jur împrejur, toate poziţiile învecinate, spre a putea ţine sub observaţie plecarea duşmanilor lor.
[16] Trecătoare cu o lungime de 2,8 km între Bethhoron-de-sus (= betur el foka) şi Bethhoron-de-jos (= betur et tachta) şi cu o diferenţă de nivel de 250 m bucurându-se de o mare faimă prin victoriile obţinute aici de iudei în repetate ocazii: de pildă cea a lui Iuda Macabeul asupra căpeteniei siriene Siron ş.a. (n.e,)-
219
9. Disperat că nu va putea duce la îndeplinire o retragere vădită, Cestius s-a gândit la o fugă ascunsă şi, în vederea acestui fapt, el a ales vreo 400 dintre soldaţii săi cei mai destoinici şi i-a postat pe metereze, cu porunca de a-şi striga obişnuitele ordine de pază rostite de străjile din tabere, ca să-i facă pe iudei să creadă că întreaga oaste se mai afla la faţa locului. El însuşi a plecat cu restul trupelor sale şi în deplină linişte a înaintat vreo 30 de stadii. în zorii zilei, iudeii au văzut că tabăra romană era pustie, s-au năpustit asupra celor 400 de soldaţi care îi amăgiseră cu şiretlicul lor războinic, i-au străpuns repede cu suliţele lor, pornind în urmărirea lui Cestius. în timpul nopţii acesta câştigase un avans însemnat iar la lumina zile şi-a înteţit goana într-atât încât, în frica şi deznădejdea lor, soldaţii au abandonat hele-polele[18], catapultele şi cea mai mare parte a maşinilor lor de asediu; iudeii au pus mâna pe ele şi le-au folosit din plin împotriva celor care le lăsaseră în părăsire. Ei au continuat urmărirea romanilor până la Antipatris. Fiindcă nu i-au mai ajuns din urmă, au făcut cale-ntoarsă, şi-au luat cu ei maşinile de război, au jefuit cadavrele, culegând prada rămasă în mijlocul drumului şi s-au întors în capitală cu cântecele victoriei. Suferiseră pierderi însemnate, în vreme ce ei uciseseră din rândurile romanilor şi ale aliaţilor lor 5300 de pedestraşi şi 480 de călăreţi. Toate acestea s-au întâmplat în a 8-a zi a lunii Dios[19] din al 12-lea an al domniei lui Nero.
18 Uriaşe turnuri de asediu, cu trei etaje, putând să transporte pe roţi 3000 de luptători până la zidurile cetăţilor ce urmau să fie cucerite. Helepola fusese inventată de regele Demetrios I Poliorcetes (336-283 î.e.n.) şi folosită fără succes în asedierea Rhodosului. Aici e vorba de un soi de helepola denumită *testudo arietaria,* prevăzută cu trei berbeci care ieşeau în afară, ca gâtul unei broaşte ţestoase, de sub carapacea ei
19 Adică 23 noiembrie (n.e.).
220
CAPITOLUL XX
1. După înfrângerea suferită de Cestius, mulţi dintre iudeii de vază şi-au părăsit oraşul

ca pe o corabie care se scufundă. Astfel Costobar şi fratele său Saul, împreună cu Philippos, fiul lui Iakimos, comandantul trupelor regelui Agrippa, au fugit din oraş, ducându-se la Cestius. în schimb Antipas, care fusese asediat împreună cu aceştia în palatul regal, socotind fuga înjositoare, a fost ucis mai târziu de răzvrătiţi. Cestius i-a trimis pe Saul şi însoţitorii săi în Ahaia, la Nero, potrivit cererii lor, ca să-i înfăţişeze ce s-a abătut asupra lor, aruncând vina izbucnirii războiului asupra lui Florus. El spera, de fapt, că, stârnind mânia împăratului împotriva lui Florus, micşora grava primejdie care îl pândea pe el.

2. între timp, locuitorii Damascului primiseră deja vestea înfrângerii romanilor şi s-au grăbit să-i ucidă pe iudeii sălăşluind în oraşul lor. Deoarece ei îi ţineau de multă vreme închişi într-un gymnasium, măsură dictată de bănuiala care le-o inspirau, socoteau că-şi vor îndeplini cu uşurinţă uneltirea îndreptată împotriva lor. Se temeau cu-adevărat doar de propriile lor soţii care, aproape fără excepţie, trecuseră la credinţa iudaică. De aceea îşi dădeau silinţa să păstreze taina planului lor faţă de femei. Au dat buzna peste 10.500 de iudei neînarmaţi, strânşi într-un spaţiu îngust şi într-un singur ceas i-au căsăpit pe toţi, fără nici o pierdere.

3. După ce urmăritorii lui Celsius s-au înapoiat în Ierusalim, ei i-au înduplecat fie prin constrângere, fie din convingere pe puţinii care rămăseseră fideli romanilor, să treacă de partea lor; i-au adus apoi şi pe ei la o adunare în piaţa Templului, pentru a numi noii comandanţi ai războiului. Au fost aleşi Iosephus, fiul lui Gorion, şi Marele Preot Ananos[1], având depline puteri de cârmuitori, iar ca sarcină aparte, re-

1 Numit Mare Preot de Agrippa şi destituit apoi de Albinus, după 3 luni. Ananos. era saducheu, partid moderat potrivnic zeloţilor (n.e.).

construirea zidurilor oraşului. Poporul n-a vrut, însă, să-i ofere prilejul de a conduce lui Eleazar, fiul lui Simon, în ciuda faptului că el adusese prada de la romani şi jefuise avuţia lui Cestius, deţinând şi o mare parte din tezaurul public, întrucât era vădit că avea apucături de tiran, iar zeloţii, subordonaţi lui, îl însoţeau pretutindeni ca o escortă personală. După scurtă vreme însă, lipsa de bani şi şarlataniile lui Eleazar au făcut ca poporul să asculte de el ca de supremul conducător al statului.

4. Pentru Idumeea au fost numiţi alţi generali, şi anume Iesus, fiul lui Sappha, dintr-o familie de Mari Preoţi şi Eleazar[2], fiul Marelui Preot Neos; lui Niger, guvernatorului de atunci al Idumeei, originar din Peraea de dincolo de Iordan şi ca atare denumit „Peraeitul", i s-a poruncit să se supună generalilor menţionaţi mai sus. Nici celelalte regiuni n-au fost uitate, ci la lerihon a fost trimis Iosephus, fiul lui Simon, la Peraea, Manasses, iar Ioannes Essaeus a preluat cârmuirea Toparhiei Thamna[3], tot lui revenind aşijderea Lydda, Ioppe şi Emmaus. în regiunile Gophna[4] şi Acrabatene a fost numit comandant Ioannes, fiu lui Ananias, şi pentru Galileile amândouă, Iosephus[5], fiul Iu Matthias; sub autoritatea lui a intrat şi Gamala, cea mai puternică fortificaţie a ţinutului.

5. Fiecare general şi-a condus regiunea care i-a fost încredinţată după zelul şi priceperea sa. De la sosirea lui în Galileea, Iosephus s-a preocupat mai întâi să câştige bunăvoinţa localnicilor, convins că aşa îşi va îndeplini majoritatea sarcinilor sale, chiar dacă în celelalte privinţe va comite greşeli. Şi-a dat seama că el va izbuti să atragă de partea lui pe oamenii cei mai influenţi, numai în măsura în care le va îngădui să se asocieze la cârmuirea ţării iar întregul popor prin faptul că ordinele sale îi vor fi transmise cu ajutorul mai ales al localnicilor, cunoscuţi tuturor. Din mijlocul neamului a ales 70 de oameni în vârstă, dintre cei mai chibzuiţi, şi le-a acordat suprema instanţă pentru Galileea întreagă; în fiecare oraş a numit 7 magistraţi, care să judece procesele uşoare, cu indicaţia ca lui şi celor 70 să li se repartizeze cauzele importante şi cazurile de omor.

6. După ce a reglementat normele de drept pentru fiecare oraş în parte, el s-a îngrijit şi de securitatea lor externă. Cunoscând faptul că

- în realitate, fiul lui Ananias, întrucât de un Mare Preot cu numele de Neos, n-a auzit nimeni: probabil o eroare de copist (n.e.).

3 Localitate la nord-vest de Ierusalim (n.e.).

4 Se afla la sud-est de Thamna, Acrabetene la sud-est de Sichem (n.e.).

5 Aici intră în scenă autorul lucrării, care va depăna istoria războiului iudeo-roman ca părtaş şi martor ocular (n.e.).

romanii îşi vor începe invazia în Galileea, a întărit locurile cele mai potrivite: Iotapata, Bersabe, Selame, aşijderea Capharekho, Iapha şi Sigoph, aşa-numitul munte Itabyrion[6], Taricheea şi Tiberias. După aceea, a întărit cu ziduri peşterile de pe malul lacului

Gennezareth din ceea ce se cheamă Galileea de Jos, iar din Galileea de Sus, stâncă numită Akhabaron, ca şi Sepph, Iamnith şi Nero. în Gaulanitis[7], a fortificat Seleucia, Sogane şi Gamala. Doar în Sepphoris a lăsat ca locuitorii să-şi reclădească singuri zidurile, căci a văzut că aceştia erau bogaţi, şi dispuşi să înceapă războiul, încât îndemnurile lui nu mai erau necesare. Asemănătoare a fost situaţia la Giscala, pe care Ioannes, fiul lui Levi, a întărit-o pe cheltuiala lui, ascultând însă de poruncile lui Iosephus; toate celelalte lucrări de fortificaţie au fost făcute în prezenţa şi cu osteneala şi sub supravegherea lui Iosephus însuşi. El a recrutat din Galileea şi o oaste de 10.000 de tineri, înzestrându-i pe toţi cu armele vechi, pe care le-a putut procura.
7. Iosephus mai ştia că romanii îşi datorau forţa lor invincibilă mai ales disciplinei şi stăruitoarelor exerciţii militare. El trebuia să renunţe pentru trupele sale la o instruire asemănătoare, care nu se dobândea decât printr-o practică îndelungată; dar, văzând că disciplina lor depindea de numărul comandanţilor, şi-a împărţit armata cât mai aidoma cu modelul roman şi a instituit un număr mai mare de gradaţi. El şi-a încadrat soldaţii în grupe de mărimi diferite, puse sub o comandă peste 10, 100 şi 1.000 de oameni; deasupra acestora a numit alţi comandanţi având în subordine unităţi şi mai mari. După aceea i-a deprins pe toţi cu transmiterea parolelor, cu semnalele de trompetă pentru asalt şi retragere, cu atacul pe aripi şi manevra de învăluire a flancurilor, cu ajutorul pe care cel aflat în avantaj trebuie să-1 aducă celui în dificultate, precum şi cu sprijinul acordat comandantului încolţit, spre a rezista împreună presiunii inamicului. Le-a pus mereu în vedere ce anume contribuie la fermitatea sufletului şi la călirea trupului; pe această cale, el a căutat să-şi pregătească soldaţii pentru războinica înfruntare, înfăţişându-le cu fiecare prilej exemplara ordine din armata romană. Ei urmau să lupte împotriva unor bărbaţi care prin forţa corporală şi tăria lor sufletească au ajuns să stăpânească aproape întreaga lume. Le-a zis că, înainte de începutul luptei, îşi va face o părere despre disciplina lui războinică prin con-

[6]Tabor(n.t.).

[7] Gaulanitis a aparţinut lui Agrippa, dar s-a desprins de el (vezi *Autobiografia* lui Iosephus, cap. 37) (n.t.).

statarea că ei se abţin de la obişnuitele apucături urâte: furtul, jaful şi prădăciunea, necinstea faţă de însăşi compatrioţii lor precum şi obţinerea câştigului personal prin daune aduse rudelor de sânge; căci în război se bucură de un deplin succes trupele unde toţi luptătorii au conştiinţa curată; dar când, încă de acasă, războinicii sunt înclinaţi spre rău, atunci ei au ca duşmani înverşunaţi nu numai pe atacatori, ci şi pe Dumnezeu însuşi.
8. Multe asemenea îndemnuri a adresat mereu Iosephus soldaţilor săi. Armata gata de luptă pe care şi-a înjghebat-o avea 60.000 de pedestraşi şi 350 de călăreţi; pe lângă aceste trupe, în care avea încredere deplină, mai dispunea de 45000 de mercenari şi 600 de luptători aleşi, slujind drept gardă personală. Cu excepţia mercenarilor, această armată era lesne întreţinută de către oraşe. Fiecare expedia doar jumătate din efectivul recrutat de ele, ceilalţi fiind păstraţi pentru aprovizionarea armatei; astfel, unii erau repartizaţi la exerciţii militare, alţii la muncile paşnice, iar trupele înarmate asigurau, drept răsplată, apărarea celor care îi aprovizionau cu alimente.

CAPITOLUL XXI

1. în timp ce Iosephus orânduia astfel Galileea, împotriva lui s-a ridicat un om abil din Ghişala, fiul lui Levi, numit Ioannes, cel mai viclean şi mai perfid dintre toţi cei ce s-au distins prin infamia lor, la început a fost sărac şi, multă vreme, lipsa mijloacelor materiale s-a dovedit o stavilă în calea nelegiuirilor sale; totdeauna gata să mintă, era foarte dibaci în a face cât mai convingătoare născocirile sale; socotea înşelăciunea o virtute şi o folosea chiar şi în dauna prietenilor săi cei mai apropiaţi. Se prefăcea bine că iubeşte oamenii, dar nu se dădeau înapoi de la crimă când era vorba de câştig; mereu năzuia spre ţeluri, dar îşi slujea speranţele cu cele mai josnice ticăloşii; căci a fost un tâlhar care a lucrat de unul singur, dar a găsit mai târziu ciraci cu care să intre în cârdăşie pentru cutezătoarele lui lovituri, la început puţini, iar după aceea, în urma succeselor sale, tot mai numeroşi. Se preocupa mai ales ca în ceata lui să nu pătrundă nici unul lesne de dovedit şi el recruta numai oamenii care se distingeau prin robusteţe

trupească, hotărâre neclintită şi experienţă războinică. Treptat, treptat, a înjghebat o ceată bine închegată de 400 de oameni, îndeobşte nişte fugari din ţinutul oraşului Tyr, precum şi din satele învecinate. împreună cu ei a prădat Galileea întreagă şi a devenit o pacoste mare pentru mulţimea de locuitori care şi aşa era îngrijorată de războiul greu de ocolit.

2. El şi trăgea nădejde să ajungă barem general dacă nu şi mai sus în rang, dar s-a izbit mereu de lipsa de bani. De îndată ce a văzut că Iosephus îl preţuieşte fiindcă-i pus pe fapte mari, s-a priceput să-1 convingă să-i încredinţeze reconstruirea zidurilor oraşului său natal[1], storcând cu această ocazie mari sume de bani de la cetăţenii bogaţi. După aceea a înscenat o şarlatanie desăvârşită: sub pretextul că vrea

Vezi cap. XX, paragr. 6 (n.t.).

să-i scutească pe toţi iudeii care locuiau în Siria să folosească ulei neprocurat de la fraţii de acelaşi neam, a obţinut aprobarea să le ofere ulei adus la graniţă. Cu o monedă tyriană care valora patru drahme atice, el a cumpărat patru amfore[2] de ulei, şi cu acelaşi preţ a vândut o jumătate de amforă. Galileea fiind o ţară producătoare de ulei care tocmai obţinuse o bogată recoltă de măsline şi el era singurul autorizat să acopere prin livrări masive uleiul în ţinuturi unde acesta lipsea, el a câştigat o uriaşă sumă de bani, pe care a şi folosit-o împotriva celui care îi înlesnise acest venit. Şi-a făcut atunci socoteala că, o dată Iosephus înlăturat de la putere, comanda supremă a Galileei o va obţine el însuşi; de aceea a cerut tâlharilor din subordinea lui să-şi înteţească mai abitir jafurile pentru ca, de îndată ce vor izbucni revolte în mijlocul mulţimii din ţară, atunci fie să-1 ucidă mişeleşte pe guvernatorul venit să dea ajutor celor vătămaţi, fie să sporească ura locuitorilor faţă de el în cazul când nu va lua măsuri împotriva jefuitorilor, în plus, el răspândise de multă vreme zvonul că Iosephus vrea să predea treburile publice în mâinile romanilor, urzind prin intrigi asemănătoare să provoace căderea acestui om.

3. în acelaşi timp, nişte tineri din satul Dabaritta[3], care ţineau de avanposturile din Câmpia mare[4], i-au întins o cursă lui Ptolemeu, administratorul lui Agrippa şi al Berenicei, furându-i tot bagajul aflat asupra lui; printre acestea, se aflau destule haine scumpe, o mulţime de cupe de argint şi 600 de monede de aur. întrucât nu puteau să împartă între ei o asemenea pradă fără să bată la ochi, ei au adus totul lui Iosephus, la Tarichea[5]. Acesta i-a dojenit pentru că au supus silniciilor nişte oameni de-ai regelui şi obiectele aduse de el le-a dat în păstrare celui mai de seamă cetăţean din Tarichea, Annaeus, cu intenţia de a le restitui păgubiţilor la momentul potrivit. Tocmai această purtare a lui 1-a vârât într-o mare primejdie: pe de o parte, făptaşii erau foarte nemulţumiţi că nu se aleseseră cu nici o fărâmă din prada adusă de ei, iar pe de altă parte au întrezărit că Iosephus urmăreşte să dăruiască regelui şi reginei preţul trudei lor; aşadar tinerii au cutreierat în timpul nopţii satele lor, învinuindu-l în faţa tuturor pe Iosephus de trădare; şi au pus în mişcare şi oraşele învecinate, astfel că în zorii zilei, 10000 de oameni înarmaţi s-au coalizat împotriva lui.

[2] O amforă = 26 1 (n.t.).

3 Localitate situată la est de Tabor (azi Deburieh) (n.e.).

4 Adică Esdraelon (n.e.).

[5] Iosephus îşi alesese%ceastă reşedinţă pe malul de vest al lacului Gennezareth, fiindcă acolo locuiau protectorii săi (n.e.).

Mulţimea s-a adunat în hipodromul din Tarichea şi scoteau urlete ameninţătoare: unii strigau că trădătorul trebuie să fie lapidat, iar alţii, că trebuie ars de viu. Ioannes şi în afara lui un anume Iesus, fiul lui Sapphia, pe atunci primul magistrat din Tiberias, se străduiau să sporească furia gloatei. Răzbiţi de frica iminentei dezlănţuiri a mulţimii, prietenii şi gărzile de corp ale lui Iosephus au rupt-o la fugă cu toţii, doar patru făcând excepţie. Iosephus însuşi se culcase şi s-a ridicat din pat abia când casa urma să fie incendiaţi Cei patru, care-i mai rămăseseră credincioşi, l-au sfătuit să fugă, dar el, fără să se sperie de pustietatea din jurul lui şi nici de mulţimea asediatorilor, a ieşit repede afară cu hainele sfâşiate, cu cenuşă presărată pe cap, cu mâinile la spate şi cu propria lui sabie atârnată de gât. Apariţia lui a inspirat mila cunoscuţilor săi şi mai ales taricheenilor; în schimb cei de la ţară şi din împrejurimi, care nu-1 puteau suferi, l-au primit cu înjurături, cerându-i să restituie degrabă bogăţiile confiscate, care făceau parte din domeniul public, precum şi să-şi recunoască trădătoarele lui învoieli. Ţinuta lui i-a făcut să presupună că el nu va tăgădui nici una din faptele de care era învinuit, şi că şi-a pus la cale înscenarea mai mult ca să stârnească mila unanimă, spre a obţine

iertarea. Dar umila lui purtare era un prolog pentru o manevră înşelătoare, cu vicleana intenţie de a dezbina mulţimea ostilă lui; el a promis că va recunoaşte printr-o mărturisire deschisă motivele supărării lor şi, căpătând permisiunea de a lua cuvântul, a spus următoarele: „Eu n-am avut de gând să trimit înapoi aceste bogăţii lui Agrippa şi nici să le iau în posesia mea, căci niciodată nu voi găsi un prieten într-un duşman şi nu voi socoti un câştig ceea ce aduce pagubă comunităţii mele. Văzând mai degrabă, o, cetăţeni din Tarichea, că oraşul vostru are o mare nevoie să-şi asigure apărarea iar voi nu dispuneţi de bani ca să-1 înconjuraţi cu un zid, m-am temut ca locuitorii din Tiberias şi alte cetăţi să nu râvnească după pradă şi de aceea am pus la păstrare în tăcere aceste comori, ca să am cu ce să înalţ un zid în jurul oraşului vostru. Dacă propunerea mea vă displace, atunci voi porunci să se aducă obiectele preţioase, ca să ajungă pradă jafului vostru; dacă nu v-am dat cumva un sfat bun, atunci pedepsiţi-1 pe binefăcătorul vostru!"
4. La cuvintele sale, taricheenii au răspuns cu strigăte de bucurie, în schimb, cei din Tiberias şi din alte locuri rosteau înjurături şi ameninţări; ambele părţi s-au îndepărtat de Iosephus şi se certau între ele. încrezător în partea pe care o atrăsese de partea lui — căci erau vreo 40.000 de taricheeni — Iosephus a prins mai mult curaj,
227
adresându-se mulţimii întregi de-a dreptul. El i-a mustrat sever pentru precipitarea lor şi a susţinut apoi că va fortifica Tarichea cu fondul de care dispune acum, dar că asigura în aceeaşi măsură şi securitatea celorlalte oraşe; căci nu vor duce lipsă de bani câtă vreme se vor împotrivi duşmanului împreună şi nu se vor lăsa aţâţaţi împotriva celor ce îi procură.
5. Atunci, în cea mai mare măsură, mulţimea, amăgită astfel, s-a îndepărtat, supărată, ce-i drept, dar vreo 2000 de oameni înarmaţi au pornit un atac împotriva lui Iosephus, înconjurându-i ameninţător casa-în care el apucase să se refugieze la vreme. Şi în cazul lor, Iosephus a recurs la un şiretlic, pentru a doua oară consecutiv. S-a urcat aşadar pe acoperiş, şi prin semnele pe care le-a făcut cu mâna, a căutat să liniştească gloata zgomotoasă: le-a spus că nu ştie ce anume vor ei de la el deoarece nu-i poate înţelege din pricina zarvei lor confuze. El este gata să le dea tot ceea ce vor de la dânsul dacă ei îşi vor trimite delegaţii în casă, ca să trateze în linişte. La auzul acestor vorbe, au intrat înăuntru oamenii lor cei mai de vază, însoţiţi de conducători. Iosephus a poruncit apoi ca ei să fie târâţi în colţul cel mai ascuns al casei şi, după ce a zăvorât uşile, i-a biciuit până ce măruntaiele tuturora au ieşit la iveală. între timp mulţimea aştepta afară, convinsă că solii aflaţi înăuntru zăbovesc mai mult susţinând aprig cauza ei dreaptă. Pe neaşteptate, Iosephus a poruncit să se deschidă uşile şi să fie azvârliţi oamenii bătuţi până la sânge; astfel a stârnit în rândurile mulţimii ameninţătoare atâta spaimă încât toţi şi-au aruncat armele şi au fugit.
6. Aceste incidente au sporit ura lui Ioannes, care a pus la cale un alt atac împotriva lui Iosephus. Făcând pe bolnavul, el i-a cerut printr-o scrisoare permisiunea de a folosi izvoarele calde de la Tiberias[6]. Iosephus, care nu bănuia ce urmărea intrigantul, a scris autorităţilor oraşului să-1 găzduiască bine pe Ioannes şi să-i asigure tot ce are nevoie. Acesta i-a folosit din plin recomandările şi după două zile şi-a şi pus în practică adevăratul ţel al şederii sale: i-a momit pe unii prin înşelăciuni, pe alţii prin mită să părăsească tabăra lui Iosephus. Silas, însărcinat de Iosephus să supravegheze oraşul, a aflat despre asta şi

[6] Şi astăzi se întâlnesc lângă Tabarlye, străvechiul Tiberias, izvoare termale. Ibrahim Paşa a construit acolo în anul 1833 un splendid sanatoriu balnear. Izvoarele depun precipitaţii în parte albe, în parte roşii-galbene, conţinând sulf, sare de bucătărie şi fier, iar ele sunt asemănătoare cu cele din Aachen. Temperatura unui izvor, măsurată de Robinson, se ridică la $49^{2}/^{30}$ R (n.t.).
228
imediat 1-a înştiinţat în scris despre primejdioasele uneltiri. După primirea scrisorii, Iosephus a pornit grabnic la drum în toiul nopţii iar în zorii zilei, a şi ajuns la Tiberias. Poporul i-a ieşit în întâmpinare, dar Ioannes, bănuind că această vizită îl privea pe el, a trimis pe unul dintre cunoscuţii săi, cu mesajul că slăbiciunea care îl ţintuia la pat 1-a împiedicat să-i facă cuvenita vizită de bun-venit. Când Iosephus care i-a convocat pe tiberieni la stadion, a vrut să discute cu ei despre conţinutul scrisorii primite, Ioannes a trimis nişte soldaţi bine înarmaţi, cu misiunea de a-1 ucide pe Iosephus. Mulţimea i-a văzut cum, încă de la oarecare distanţă, îşi trăseseră deja săbiile şi a început să strige; ţipetele l-au făcut pe Iosephus să se întoarcă şi să vadă ridicatele tăişuri, gata să-i dea lovitura de graţie; sărind jos — în timpul discursului său, el se urcase pe o movilă înaltă de şase coţi — a fugit spre mal. Acolo s-a urcat repede într-o luntre ancorată în

apropiere şi, împreună cu doi oameni din garda lui personală, a vâslit spre mijlocul lacului.
7. Dar soldaţii săi au pus degrabă mâna pe arme şi au pornit împotriva conspiratorilor. Temându-se ca nu cumva să izbucnească un război civil şi să jertfească zadarnic oraşul din pricina zelului câtorva, Iosephus a cerut printr-o solie oamenilor săi să aibă grijă doar de propria lor siguranţă, fără să ucidă pe nimeni şi nici să tragă la răspundere pe vreunul dintre vinovaţi. Soldaţii au respectat ordinul primit şi n-au intervenit deloc; când însă locuitorii din împrejurimi au aflat de complot şi de autorul lui, s-au strâns laolaltă, ca să-1 înfrunte pe Ioannes, care a avut vreme să se salveze, fugind în oraşul său natal. Oraş după oraş, galileenii s-au revărsat spre Iosephus, strângându-se astfel mai multe zeci de mii de soldaţi bine înarmaţi, care au strigat că indignarea îi face să pornească împotriva lui Ioannes, duşmanul lor comun, căci ei vor să-1 mistuie în foc împreună cu oraşul care îl adăpostea. Iosephus şi-a exprimat recunoştinţa pentru bunele lor intenţii, dar a căutat să le domolească avântul războinic, deoarece prefera să-şi învingă duşmanii mai degrabă prin înţelepciune decât să le ia viaţa. După ce a aflat de la fiecare cetate numele celor ce trecuseră de partea lui Ioannes — căci concetăţenii lor şi-au denunţat cu promptitudine rudele — el a rostit prin glasul crainicilor ameninţarea că îi va jefui pe cei care în răstimpul de 5 zile nu vor părăsi tabăra lui Ioannes iar casele, împreună cu familiile lor, vor cădea pradă flăcărilor. Pe această cale, a adus de partea lui vreo 3000 de oameni, care s-au prezentat la el, depunându-şi armele la picioarele lui; cu restul

susţinătorilor săi — în jur de vreo 2000 de surghiuniţi sirieni?, Ioannes a abandonat atacurile făţişe, revenind la intrigile lui ascunse. Aşadar în taină a trimis la Ierusalim nişte soli şi 1-a ponegrit pe Iosephus pentru oastea lui uriaşă; în scurtă vreme — susţinea el — dânsul va deveni un tiran cum n-a mai văzut oraşul, fireşte, dacă nu se vor lua măsuri împotriva lui. Poporul, care prevăzuse deja aceste calomnii, nu le-a acordat nici o atenţie; dar oamenii influenţi, împreună cu câţiva magistraţi dintre cei mai de seamă, împinşi de pizma lor faţă de Iosephus, i-au trimis lui Ioannes, pe-ascuns, sume de bani cu care să recruteze mercenari spre a duce lupta împotriva acestuia. Ei între ei au luat şi decizia de a-1 înlătura pe Iosephus din postul său de comandant. Au socotit, desigur, că decizia lor nu era suficientă; au trimis deci 2500 de soldaţi bine înarmaţi, având în frunte patru bărbaţi foarte însemnaţi: Joesdros, fiul lui Nomicos, Ananias, fiul lui Saddukis, Simon şi Iuda, fiii lui Ionathan, tuspatru excelenţi oratori; scopul urmărit de ei fiind scăderea popularităţii lui Iosephus. Dacă se va preda de bunăvoie, urma să i se ceară socoteală, iar dacă va folosi forţa spre a-şi menţine postul, să fie tratat ca un duşman. Prietenii l-au înştiinţat în scris că o oaste se îndreaptă spre el, fără să-i poată dezvălui motivul întrucât duşmanii şi-au învăluit hotărârea în taină deplină. Fiindcă n-a luat nici o măsură de prevedere, patru oraşe au trecut de partea adevrsarilor, imediat după sosirea lor: Sephhoris, Gamala, Giscala şi Tiberias. Dar el a izbutit să recâştige aceste oraşe fără luptă; prin viclenie, a pus mâna pe cei patru conducători şi pe cei mai voinici dintre soldaţi, trimiţându-i înapoi la Ierusalim. N-a fost neglijabilă mânia cu care i-a întâmpinat poporul şi de bună seamă că ei ar fi pierit împreună cu cei ce i-au trimis dacă n-ar fi scăpat cu fuga. 8. Frica de Iosephus 1-a ţinut pe Ioannes în spatele zidurilor din Giscala. După câteva zile, Tiberias s-a dezbărat din nou; locuitorii oraşului l-au chemat pe Agrippa în ajutorul lor. Acesta n-a sosit însă la momentul potrivit; totuşi, cum în aceeaşi zi şi-au făcut apariţia câţiva călăreţi romani în oraş, aşa că lui Iosephus i s-a retras prin anunţul unui crainic dreptul de a intra în oraş. Răzvrătirea din Tiberias a fost repede aflată la Tarichea; întâmplător, Iosephus tocmai îşi trimisese toţi soldaţii să procure provizii; nu putea să pornească de unul singur împotriva răsculaţilor, dar nici nu se îndura să rămână pasiv, de teamă că, şovăind să ia o hotărâre, trupele regelui să nu
[7] Fugarii menţionaţi, în număr de 1500, nu proveneau din Siria, cum prevede manuscrisul, ci din Tyr, cum reiese din autobiografia lui Iosephus (n.e.).

ocupe oraşul înaintea lui. A doua zi, el nu mai putea să întreprindă nimic, fiindcă era Sabat. S-a gândit să recurgă la un vicleşug împotriva răzvrătiţilor. Mai întâi a poruncit să se zăvorască porţile Taricheei pentru ca nimeni să nu divulge duşmanului stratagema lui, apoi a strâns laolaltă toate luntrile aflate pe lac: erau 230 la număr, fiecare având la bord câte patru luntraşi, şi cu acestea s-a îndreptat spre Tiberias, în mare grabă. Când a

şi ajuns la o oarecare distanţă de oraş, de unde ele nu se distingeau prea bine, a lăsat luntrile pe jumătate goale să plutească în larg, în vreme ce el însuşi, însoţit de şapte gărzi de corp înarmate, s-a apropiat de oraş atât cât trebuia ca să fie văzut. De îndată ce adversarii săi, care până atunci îl defăimaseră, l-au zărit de pe meterze, au intrat în panică şi au crezut că toate luntrile erau ticsite de rzboinici; ei şi-au aruncat armele cât colo şi, clătinând ramurile de măslin în semn de iertăciune, l-au rugat să le cruţe oraşul.
9. Iosephus le-a adresat multe ameninţări şi i-a dojenit cu asprime căci, după ce mai întâi au întreprins războiul împotriva romanilor, acum îşi irosesc pretimpuriu forţele în lupte civile, îndeplinind astfel cea mai arzătoare dorinţă a duşmanilor. După aceea s-au străduit să-1 înlăture pe cel ce a vegheat asupra siguranţei lor şi au mers cu neruşinarea până acolo încât au zăvorât oraşul tocmai în faţa celui care i-a înălţat propriile ziduri de apărare. *E{* este, totuşi, dispus să-i asculte cu cinste pe bărbaţii care au ceva de spus în apărarea lor, oferindu-le propria persoană drept garanţie pentru fidelitatea oraşului. Numaidecât, zece dintre cetăţenii de frunte din Tiberias au coborât de pe metereze; ei au fost urcaţi într-o luntre şi trimişi spre mijlocul lacului. Iosephus a cerut aşijderi ca 50 dintre membrii cei mai de vază ai Sfatului să vină jos ca şi cum ar fi vrut să-i primească drept zălog. Prin născocirea altor pretexte, el a atras în continuare alţii şi alţii, chipurile, pentru încheierea unei înţelegeri. Cârmacilor de la luntrile care deveniseră neîncăpătoare le-a poruncit să plutească în cea mai mare grabă spre Tarichea, iar acolo să-i arunce în temniţă pe aceşti oameni; astfel a făcut ca întregul Sfat, alcătuit din 600 de membri şi alţi 2.000 de oameni din popor să încapă pe mâinile lui şi să fie duşi cu luntrile până la Tarichea.
10. Cei ce mai rămăseseră în oraş au strigat că principalul instigator al răzvrătirii lor era un anume Cleitos şi au cerut ca Iosephus să-şi descarce asupra lui mânia; Iosephus, care nu intenţiona să ia viaţa nici unui locuitor, a poruncit unuia din garda lui personală, pe nume Levi, să coboare din luntre şi să taie mâinile lui Cleitos. Acesta s-a temut să meargă de unul singur în mijlocul duşamnilor şi s-a îm-
231
potrivit. Când 1-a văzut pe Iosephus mânios şi gata să sară din luntrea lui, ca să aplice singur pedeapsa, Cleitos de pe mal 1-a implorat să-i lase barem o mână. Iosephus s-a învoit, punând condiţia ca el însuşi să-şi taie mâna; şi într-adevăr, Cleitos şi-a scos sabia cu mâna dreaptă şi şi-a retezat-o pe cea stângă: atât de mare era frica pe care i-o inspira Iosephus. Cu luntrile goale şi cu şapte gărzi de corp, el a obţinut supunerea mulţimii, readucând Tiberias de partea lui. După câteva zile însă, prinzând de veste că oraşul împreună cu cetăţenii din Sepphoris îl trădaseră, a îngăduit soldaţilor săi să jefuiască aceste oraşe. Totuşi, el a strâns apoi întreaga pradă şi a dat-o înapoi cetăţenilor Tiberias; la fel a procedat şi cu cei din Sepphoris. Căci prin această jefuire el urmărise să aducă un avertisment locuitorilor pe care i-a supus, iar prin înapoierea propriilor avuţii le-a câştigat ataşamentul.

232
CAPITOLUL XXII
1. Astfel au luat sfârşit tulburările din Galileea şi, o dată cu rezolvarea conflictelor interioare, s-au orientat cu toţii spre înarmarea în vederea războiului cu romanii. La Ierusalim, Marele Preot Ananos şi oamenii puternici, care nu se pronunţaseră în favoarea romanilor, au reparat zidurile şi au pus în funcţiune maşinile de război. De-a lungul şi de-a latul oraşului, se făureau săgeţi şi arme felurite; tinerii se adunau în număr mare şi practicau exerciţii fizice sistematice, în tot oraşul domnind o zarvă asurzitoare. în schimb cetăţenii paşnici erau tare abătuţi, mulţi dintre ei prevedeau apropierea nenorocirilor, scoţând vaiete puternice. Semnele apărute, pe care doritorii de pace le socoteau prevestitoare de rele, aţâţătorii la război le tâlcuiau lesne după propria lor plăcere, iar impresia pe care o dădea Ierusalimul, înaintea sosirii romanilor, era cea a unui oraş sortit pierzaniei. Ananos s-a şi gândit să întrerupă pregătirile de război spre a aduce pe calea cea bună pe cei răzvrătiţi, ca şi nebunia aşa-zişilor zeloţi; a fost însă constrâns să cedeze forţei brute şi felul cum şi-a găsit el sfârşitul îl vom înfăţişa mai târziu[1].
2. în Toparhia Acrabatene, Simon, fiul lui Giora[2], a înjghebat o numeroasă ceată de răzvrătiţi cu care s-a dedat tâlhăriilor făţişe; nu s-a mulţumit doar cu jefuirea caselor

celor bogaţi, ci s-a ţinut şi de maltratări corporale; astfel a început de pe-acum să-şi arate tiranicele sale apucături de mai târziu. Ananos şi conducătorii au trimis o oaste împotriva lui, dar el şi complicii săi s-au refugiat la tâlharii cuibăriţi la Masada[3], rămânând acolo până la moartea lui Ananos şi a celorlalţi adversari; între timp, a făcut incursiuni în Idumeea. Aşadar conducătorii acestui popor, siliţi de numeroasele asasinate şi de permanentele jafuri, au adunat o oaste, ca să păzească satele. Aşa stăteau pe-atunci lucrurile în Idumeea.

[1] Vezi *Cartea a patra,* cap. V, paragr. 2 (n.t.).
[2] Vezi cap. XIX,paragr. 2 n. 8 (n.c).
[3] Vezi cap. XVII, paragr. 2 şi 8 (n.t.).

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL I

1. Când a primit vestea înfrângerilor din Iudeea, Nero[1] a fost desigur cuprins de-o ascunsă consternare şi frică, căutând să pară în exterior semeţ şi indignat; el atribuia cele întâmplate mai mult delăsării generalilor săi decât vitejiei duşmanilor şi socotea că, de la înălţimea rangului său imperial, se cuvenea să întâmpine eşecurile cu semeţie şi să dea impresia că starea lui sufletească se ridică deasupra tuturor vicisitudinilor. Tulburarea lăuntrică se trăda totuşi în făptura lui îngrijorată.

2. în timp ce el căuta să afle omul căruia să-i încredinţeze Orientul zguduit din temelii, spre a-i pedepsi pe iudei pentru răzvrătirea lor şi spre a se asigura în privinţa popoarelor vecine, molipsite şi ele de acelaşi rău, Nero a găsit că Vespasianus[2] ar fi singurul capabil să-şi asume această sarcină şi să ia asupra lui uriaşa povară a unui asemenea război; acest bărbat, fost soldat din tinereţe şi încărunţit în slujba războiului, pacificase încă de mai înainte pentru romani Occidentul, tulburat de germani; aşijderi, cu forţa armelor, Britania, o ţară până atunci necunoscută, a fost alipită de el Imperiului, obţinând pentru tatăl[3] lui Nero, Claudius, sărbătorirea unui triumf pentru care n-a vărsat nici un strop de sudoare.

3. Nero socotea toate acestea drept senme de bun augur, şi avea în vedere vârsta cumpătată a lui Vespasianus, îmbogăţită de o mare experienţă de viaţă, devotamentul său fiind chezăşuit prin cei doi fii ai săi[4], înzestraţi cu vigoarea tinereţii, uşor de pus în slujba înţelepciunii

1 împăratul se afla în Ahaia, pentru a-şi etala talentul artistic pe scenă (n.e.).
2 Titus Flavius Vespasianus, născut în anul 9 e.n., adusese până atunci mari servicii războinice statului rman în Tracia, Germania, Britania şi în Africa (n.t.).
3 Claudius era, de fapt, părinte adoptiv (n.e.).
[4] Titus şi Domitianus, care au devenit împăraţi după moartea lui Vespasianus (n.e.).

tatălui; îmboldit poate şi de Dumnezeu, care veghea la întreaga orânduire din vreme a lucrurilor, el 1-a trimis[5] pe acest bărbat să preia conducerea supremă din Siria, nu mai înainte ca, aşa cum îi dicta situaţia şi interesul, să-1 câştige de partea lui, copleşindu-1 prin linguşeli şi dovezi de favoare[6]. Din Ahaia, unde se afla împreună cu Nero, Vespasianus 1-a trimis pe fiul său Titus la Alexandria, ca să aducă de acolo Legiunea a XV-a[7]; el însuşi a trecut peste Hellespont şi a sosit pe uscat în Siria, adunând laolaltă forţele armate ale Romei, ca şi trupele auxiliare, sosite de la regii învecinaţi.

[5] în anul 67 e.n. (n.t.).
[6] Mai înainte Vespasianus nu fusese prea apreciat de el, deoarece, de câte ori Nero cânta, generalul părăsea teatrul sau adormea (n.t.).
1 Această legiune era sub comanda lui (n.e.)-

CAPITOLUL II

1. După înfrîngerea lui Cestius, iudeii stimulaţi de neaşteptatele lor succese, au devenit încrezuţi, incapabili să-şi stăpânească elanul militar şi, înflăcăraţi deopotrivă de norocul armelor, căutau să dea o nouă extindere războiului. Aşadar au adunat fără întârziere pe toţi cei ce erau mai destoinici în luptă şi au pornit împotriva Ascalonului[1]. Era un oraş vechi aflat la 520 de stadii distanţă de Ierusalim, pe care l-au urât dintotdeauna iudeii, socotindu-1 tocmai de aceea o apropiată ţintă pentru primul lor atac. Expediţia era condusă de trei oameni renumiţi prin puterea fizică şi priceperea lor: Niger din Peraea, Silas babilonianul precum şi Ioannes esenianul. Ascalonul avea fortificaţii puternice, fiind aproape lipsit de o garnizoană; căci era alcătuită doar dintr-o cohortă de pedestraşi şi de un escadron de cavalerie sub comanda lui Antonius.
2. Iudeii şi-au iuţit atât de mult marşul din pricina îndârjirii lor încât au ajuns repede în faţa oraşului, de parcă ar fi venit de undeva din apropiere. Dar Antonius nu rămăsese străin de atacul plănuit de ei; îşi scosese deja cavaleria şi, fără să se lase intimidat nici de mulţimea şi nici de cutezanţa duşmanului, el a opus o dârză rezistenţă primelor lor atacuri, respingând pe cei ce se năpusteau asupra zidurilor. Iudeii au fost lesne biruiţi, căci luptau fără să aibă experienţă militară, împotriva unor oşteni căliţi în războaie, nişte pedestraşi încolţiţi de călăreţi, trupe dezordonate pornite împotriva unor formaţii bine închegate, mânuind arme adunate la întâmplare împotriva unor războinici înzestraţi cu armament greu, acţionând mai mult sub comanda patimii decât a raţiunii atunci când aveau de-a face cu soldaţi foarte disciplinaţi, gata să execute toate mişcările lor, fără

[1] Oraş **ce.iansun** cucerit de egipteni şi menţionat în scrisorile de la Amama, devenit apoi metropolă a filistinilor şi înfloritoare cetate elenistică, câştigându-şi neatârnarea în i04î.e.n. (n.e.).

trudă, la un simplu semn al comadantului. Căci de îndată ce primele rânduri au fost cuprinse de derută şi s-au întors să fugă din calea călăreţilor, ele s-au ciocnit de cei veniţi din spate, care se îmbulzeau spre ziduri şi astfel s-au înfruntat între ei ca nişte duşmani; această situaţie a durat până când toţi, respinşi de atacurile cavaleriei, s-au împrăştiat pe întreaga câmpie; aceasta era vastă şi pe deplin favorabilă manevrelor de cavalerie, fapt care oferea mari avantaje romanilor, dar iudeilor le aducea prăpădul. Cei ce căutau să găsească scăpare erau întrecuţi de călăreţi care se întorceau pe neaşteptate, dând iama în trupele adunate pentru fugă şi uriaş era numărul celor ucişi; alţii îi încercuiau pe fugarii iudei, ori încotro se îndreptau ei şi din goana cailor îi străpungeau lesne cu suliţele lor. în pofida faptului că erau mulţi, iudeii se socoteau părăsiţi de toţi, datorită neputinţei lor, dar romanilor, în pofida faptului că erau puţini, li se părea că au lupători destui datorită succesului în război. în vreme ce o tabără lupta cu îndârjire împotriva neşansei, stăpânită de ruşinea că va fi pusă pe fugă prea repede şi în speranţa schimbării în bine a situaţiei proprii, cealaltă tabără, dimpotrivă, nu ostenea să-şi folosească din plin norocul de care se bucura; în acest fel, bătălia s-a prelungit până spre seară; în cele din urmă, iudeii au avut 10.000 de oşteni căzuţi pe câmpul de luptă, printre ei aflându-se şi doi dintre conducătorii lor: Ioannes şi Silas. Cei rămaşi, în mare parte acoperiţi de răni, împreună cu singurul comandant care mai era în viaţă, Niger[2], şi-au găsit refugiul în orăşelul idumeic, numit Chaalis. De partea romanilor, n-au fost decât câţiva răniţi în cursul luptelor.
3. Mândria iudeilor n-a fost, totuşi, îngenuncheată de cumplita înfrângere, iar nenorocirea, dimpotrivă, le-a sporit şi mai mult avântul; fără să ţină seama de cadavrele întinse la picioarele lor, s-au lăsat mânaţi de succesele anterioare către un al doilea

dezastru previzibil. Neîngăduindu-şi nici măcar timpul necesar vindecării rănilor, ei şi-au strâns iarăşi toate trupele şi, cu o furie sporită şi într-un număr şi mai mare, au pornit să atace din nou Ascalonul. S-a ţinut scai de ei nepriceperea şi lipsurile războinice, ba chiar şi nenorocul lor de dinainte. Pe parcursul drumului străbătut de ei, Antonius le-a pregătit din vreme nişte capcane în care iudeii au căzut pe neaşteptate şi, înainte de a se grupa în ordine de luptă, s-au şi trezit înconjuraţi de călăreţi, pierzând iară 8.000 de oameni. Ceilalţi au luat-o la fugă, împreună cu
- Niger era guvernatorul Idumeei. Iudeii n-au venit la Ascalon însoţiţi de o cavalerie proprie numeroasă (n.e,).

Niger care în timpul retragerii şi-a dovedit vitejia prin numeroase isprăvi; urmăriţi îndeaproape de duşmani, ei s-au strâns de-a valma într-un turn de apărare din satul numit Belzedec. Spre a nu-şi irosi forţele cu asedierea unui turn greu de cucerit şi ca nu cumva să scape cu viaţă conducătorul şi totodată războinicul cel mai viteaz al duş-manilor, trupele lui Antonius au dat foc construcţiei începând de jos. Când turnul a fost cuprins de flăcări, romanii s-au retras nespus de bucuroşi şi ferm convinşi că Niger a pierit acolo. Dar acesta a sărit într-o peşteră adâncă, bine ascunsă în interiorul fortificaţiei, şi după trei zile cei care, cu bocete puternice, îi căutau trupul, ca să-1 înmormânteze, au auzit strigătele lui venite din adâncuri. Apariţia lui Niger i-a umplut pe toţi iudeii de o nesperată bucurie: ei credeau că providenţa divină îl salvase pentru ca în viitor să le fie conducător.
4. Vespasianus a plecat cu ostile sale din Antiohia — capitala Siriei, care, prin întinderea şi prosperitatea ei deplină, ocupă neîndoielnic locul al treilea[3] în lumea aflată sub stăpânire romană; acolo îl întâlnise pe regele Agrippa, care îi aştepta sosirea alături de toate trupele proprii mărşăluind apoi grabnic împreună spre Ptolemais. în acest oraş au venit să-1 întâmpine locuitorii oraşului Sephhoris din Galileea, singurii oameni din regiunea aceea animaţi de sentimente paşnice: ei chibzuiseră bine la salvarea lor şi la puterea romanilor şi de aceea, încă înainte de sosirea lui Vespasianus i-au adus lui Caesennius (Cestius?) Gallus chezăşii ale fidelităţii lor, încheind cu el un acord, şi acceptaseră o garnizoană. Locuitorii din Sepphoris i-au făcut o primire cordială comandantului şi i-au făgăduit că-i vor fi tovarăşi de luptă împotriva propriilor consângeni. La cererea acestora, generalul le-a pus la dispoziţie pentru siguranţa lor aţâţi pedestraşi şi călăreţi câţi a socotit el că sunt necesari ca să respingă atacurile iudeilor, dacă vor da cumva semne de nelinişte. Căci Vespasianus nu neglija câtuşi de puţin primejdia care o constituia pentru apropiatul război pierderea oraşului Sepphoris: era "cel mai mare din Galileea, ocupând o poziţie naturală prielnică apărării, şi putea să joace un rol important în supravegherea întregului popor.
[1] După Roma şi Alexandria (n.t).

CAPITOLUL III

1. Galileea este constituită din două părţi: aşa-numita Galilee de Sus şi cea de Jos[1], fiind înconjurată de Fenicia şi Siria[2]; spre Apusul soarelui, are drept graniţă oraşul şi regiunea Ptolemais, precum şi muntele Cârmei, care odinioară a aparţinut Galileei, iar acum este al tyrienilor. în preajma muntelui se află Gaba, denumit „Oraşul călăreţilor", întrucât călăreţii lăsaţi la vatră de regele Herodes s-au stabilit acolo[3]; spre miazăzi se întinde ţinutul Samariei şi Skythopolis până la albia Iordanului; spre răsărit, ea este mărginită de ţinuturle Hippos, Gadara şi Gaulanitis şi tot acolo începe şi regatul lui Agrippa[4]. Tyrul şi ţinutul care îi aparţine slujesc drept graniţă spre miazănopate. Aşa-zisa Galilee de Jos se desfăşoară în lungime de la Tiberias până la Chabulon, care se învecinează cu ţinutul de coastă de la Ptolemais; ea se desfăşoară în lăţime[5]de la satul numit Exaloth, situat în Câmpia mare, până la Bresabe, de unde începe şi Galileea de Sus, care la rândul ei se întinde în lăţime până la satul Baca, aflat la graniţa ţinutului tyrian; în lungime, ea se întinde de la Thella, un sat de lângă Iordan, şi până la Meroth[6].
2. Deşi ambele părţi au o suprafaţă atât de limitată şi sunt înconjurate de numeroase popoare străine, cele două Galilei au rezistat mereu tuturor atacurilor duşmane; căci încă din fragedă tinereţe, galileenii s-au deprins cu lupta, fiind întotdeauna mulţi la număr; nici bărbaţii n-au fost vreodată laşi, nici ţara n-a dus lipsă de oameni. Pe
1 Adică Galileea de Nord şi cea de Sud (n.t.). - La vest şi la nord (n.t.).
[3] Vezi *Antichităţile iudaice,* XV, 8, 5 (n.t.).

[4] Vezi mai jos, paragraful 5 (n.t.).
5 Lungimea înseamnă aici întinderea de la Est la Vest, iar lăţimea de la Nord la Sud (n.t.).
6 Localitate situată la 5 km de Giscala (n.e.).
242
întreaga-i întindere, ea este rodnică şi bogată în păşuni, pomi de toate speciile sunt sădiţi pretutindeni, încât prin fertilitatea ei îndeamnă la treabă până şi pe cel mai puţin atras de munca câmpului. Aşadar toată suprafaţa este cultivată de localnici şi nici un petic de pământ nu rămâne nedesţelinit; dar şi oraşele sunt cu duiumul, ba chiar şi populaţia ţărănească, datorită rodniciei ogoarelor, este atât de densă, încât şi cel mai mărunt sat are pe puţin 15000 de locuitori[7].
3. în ansamblu, cu toată întinderea ei mai mică decât a Peraeei, se cuvine să dăm întâietate Galileei, pe temeiul avuţiei sale căci ea este cultivată pe de-a-ntregul şi dă recolte în tot timpul anului în vreme ce Peraea, în pofida suprafeţei mult mai mari, este în bună parte slab populată, neprimitoare şi prea sălbatică pentru ca nobilele roade să crească acolo; porţiunile ei mai gingaşe produc, totuşi, diverse soiuri de fructe, iar în zonele de câmpie cresc tot felul de arbori, fiind cultivaţi cu precădere măslinii, viţa de vie şi palmierii. Ţara este udată îndestulător de pâraie care coboară din munţi, iar atunci când ele seacă din pricina secetei, de către izvoare inepuizabile. în lungime, Peraea se întinde de la Machaerus la Pella, iar în lăţime[8], de la Philadelphia[1]-* până la Iordan. Iar Pella, pomenită mai înainte, reprezintă hotarul de miazănopate, cursul Iordanului, hotarul de apus; la miazăzi, ea se mărgineşte cu Moabul[10], iar la răsărit cu Arabia şi Sebonitis, unde se separă şi de terioriul Philadelphiei şi de Gerasa.
4. Regiunea Samariei se situează la mijloc, între Iudeea şi Galileea; căci ea începe de la satul aflat în câmpie, ce se numeşte Gineea şi se termină la Toparhia Acrabatene[11]. Zestrea ei naturală nu se deosebeşte cu nimic de cea a Iudeei; amândouă sunt muntoase dar au şi câmpii; privitor la agricultură, clima este blândă, pământul fertil, cu o mulţime de pomi care dau din belşug fructe pădureţe sau cultivate; nicăieri irigaţia naturală nu-i îndestulătoare, dar ploaia cade din abundenţă; toate apele curgătoare au un gust deosebit de plăcut şi întrucât iarba bună de păscut prisoseşte, vitele dau mai mult lapte decât
[7] Confruntă aici frumoasa cercetare a lui Raumer: *Credibilitatea lui Iosephus* (din Raumer, *Palestina,* Ed. a IV-a, p. 466) (n.t.). Autorul realizează o generoasă descriere a Ţării Sfinte. Potrivit autobiografiei sale, numărul acestor localităţi se ridica la 204 *(n.e.).*
8 Lungimea corespunde aicii longitudinii, lărgimea, latitudinii (n.e.).
9 Azi Amman, oraş care, împreună cu Machaerus, face parte din Decapolis (n.e.).
[10] Regiune situată la Est de Marea Moartă şi de râul Iordan şi locuită de triburi semite, dependentă de Regatul Israel (c. 1000 — 860 î.e.n.), apoi de Regatul Noului Babilon, pentru a deveni parte a Arabiei romane (n.e.).
[11] Care însă aparţinea deja Iudeei (vezi mai jos, paragr. 5) (n.t.).
243

oriunde. Cea mai sigură dovadă a rodniciei şi bunăstării celor două regiuni este faptul că au locuitori mulţi la număr.
5. La hotarul dintre ambele ţări amintite mai sus se află satul Anuath, poreclit Borcaios[12], limita de miazănopate a Iudeei; cea de miazăzi, însă — dacă ar fi să măsurăm ţinutul în lungimea lui — este reprezentată de un alt sat, aflat la graniţa cu Arabia, căruia iudeii din partea locului îi zic Iardan. în lărgime, Iudeea se întinde de la fluviul Iordan până la Ioppe[13]. Chiar şi în mijlocul ei se situează Ierusalimul: tocmai de aceea, unii numesc oraşul, nu fără temei, „buricul ţării". De fapt Iudeea nu este lipsită de desfătările mării de vreme ce prin litoralul ei se întinde tocmai până la Ptolemais. Ea este împărţită în 11 cleruhii[14] dominate de regescul oraş Ierusalim care se înălţa peste tot ţinutul înconjurător aidoma capului stând peste trup. Celelalte cleruhii, cu excepţia Ierusalimului, corespund Toparhiilor: a doua este Gophna, apoi Acrabeta[15], Thamma, urmate de Lydda, Emmaus şi Pella, şi Idumeea, şi Engaddi, şi Herodeion şi Ierihon; alte centre care administrează localităţile vecine[16] sunt Iamnia şi Ioppe şi lor li se alăturai[7] Toparhiile[18] Gamala şi Gaulanitis, Bataneea şi Trachonitis, care constituie şi o parte a regatului lui Agrippa. Teritoriul acestuia începe de la munţii Liban şi izvoarele Iordanului şi, în lăţime[19], el se întinde până la lacul Tiberiada, iar în lungime, de la satul numit Arpha[20], până la Iulias. Acolo locuiesc de-a valma iudei şi sirieni. Iată aşadar, înfăţişată cât mai pe scurt, descrierea Iudeei şi a ţărilor înconjurătoare.
[12] Localitate aflată la 19 km de Nablus, spre Sud (n.e.).
[13] Spre deosebire de paragr. 1, prin lăţime se înţelege aici întinderea de la Est la Vest, iar prin lungime, întinderea de la Sud la Nord (n.t).
[14] Loturi de pământ atribuite colonilor greci prin aşa-zisele trageri la sorţi *(cleros).* Flavius Iosephus a folosit

acest termen analog pentru iudeii care îşi împărţeau şi ei pământurile între triburi. Romanii foloseau termenul grecesc de *Toparhie* (comanda asupra unui loc) pentru o diviziune teritorială administrativă şi fiscală (n.e.).
[15] Totuna cu Acrabatene (= Câmpia de la Acrabeta) (n.e.).
[16] De fapt, ele aparţineau nu Iudeei, ci Siriei (vezi *Antichităţi iudaice,* XVIII, 13, 5) (n.t.).
[17] Ca părţi componente ale Palestinei, în general (n.t.).
18 Nu erau propriu-zis „Toparhii", fiind mai degiabă oraş şi districte locuite cu precădere de iudei (n.e.).
[19] Adică de la Nord la Sud (n.e.).
-® Localitate situată probabil în Trachonitis, la graniţa sudică (n.e.).
244

CAPITOLUL IV

1. Trupele trimise de Vespasianus în ajutorul locuitorilor din Sepphoris sub comanda tribunului Placidus cuprindea 1000 de călăreţi şi 6000 de pedestraşi; ei şi-au instalat tabăra în Câmpia mare, pentru a se despărţi apoi: pedestraşii au fost cantonaţi în oraş, ca să-i asigure'apărarea, iar călăreţii au înnoptat mai departe în tabără. Şi unii şi alţii întreprindeau frecvente atacuri şi, prin incursiunile lor făcute în teritoriile înconjurătoare, provocau pagube mari lui Iosephus şi oamenilor săi; în vreme ce ei stăteau liniştiţi în interiorul oraşelor, în afară romanii jefuiau împrejurimile şi alungau apoi pe cei ce cutezau să atace la rândul lor. Cu toate acestea, Iosephus a pornit cu oastea împotriva oraşului Sepphoris, în speranţa că-1 va lua cu asalt, numai că, mai înainte ca acesta să-i trădeze pe galileeni, el însuşi 1-a înconjurat cu ziduri atât de puternice încât şi romanilor le-ar fi fost greu să-1 cucerească. Tocmai de aceea aşteptările sale nu s-au înfăptuit, ade-verindu-se faptul că el era prea slab pentru a-i supune pe locuitorii din Sepphoris fie cu forţa, fie cu vorba bună. în felul acesta, Iosephus n-a făcut decât să înteţească războiul împotriva ţării căci, supăraţi de atacul dat de el, romanii devastau fără întrerupere, zi şi noapte, ogoarele galileenilor, le prădau avuţia, omorând pe toţi cei ce erau în stare să lupte şi vânzându-i ca slavi pe cei plăpânzi. întrega Galilee era mistuită de flăcări şi scăldată în sânge, şi n-ar mai fi rămas nici suferinţe şi nici nenorociri care să nu se fi abătut asupra capului ei. Singurele locuri de refugiu pentru locuitorii hărţuiţi erau oraşele fortificate de Iosephus.
2. între timp Titus, încheind călătoria din Ahaia până la Alexandria mai curând decât te-ai fi putut aştepta în vitregele toane ale iernii, a preluat oastea de acolo, a cărei comandă îi fusese încredinţată, şi în marş forţat a ajuns repede la Ptolemais. Şi-a întâlnit aici părintele cu cele două legiuni ale sale renumite — cea de a V-a şi
245
cea de a X-a[1] pe care le-a unit cu legiunea adusă de el — cea de a XV-a[2]. Acestea erau însoţite de 18 cohorte, apoi au sosit 5 cohorte din Caesarea şi un escadron de cavalerie, iar din Siria, alte 5 es-cadraone de cavalerie. Cât priveşte cohortele, 10 din ele aveau câte 1000 de pedestraşi, celelalte 13, câte 600 de pedestraşi şi 120 de călăreţi. Numeroase trupe auxiliare au fost strânse şi de regi: Antioh şi Agrippa şi Soaemus au dus 2.000 de pedestraşi, de asemenea arcaşi buni, precum şi 1.000 de călăreţi; arabul Malchus[3] a trimis şi el 1.000 de călăreţi, şi 5.000 de pedestraşi, îndeobşte şi arcaşi; aşadar, împreună cu trupele regale auxiliare, tot efectivul armatei se ridica la vreo 60.000 de pedestraşi şi călăreţi, fără să mai punem la socoteală şi slujitorii soldaţilor,[4] care îi însoţeau în mare număr şi s-ar fi cuvenit să fie incluşi printre combatanţi, deoarece ei iau parte la antrenamentele de luptă. în timp de pace, aceşti slujitori participă la manevrele militare ale stăpânilor, iar în timp de război sunt expuşi aceloraşi primejdii, aşa că în privinţa experienţei şi a rezistenţei fizice, ei nu sunt mai prejos decât cei pe care îi slujesc.
[1] Ultima îşi dobândise faima în expediţiile lui Caesar (n.t.).
[2] Supranumită Apollinaris. Legiunea a V-a Macedonica şi cea de a X-a Fretensis staţionau în Alexandria (n.e.).
3 Probabil urmaşul omonim al regelui arab menţionat în *Cartea întâi,* mai degrabă decât una şi aceeaşi persoană. Agrippa este Herodes Agrippa II. Antioh şi Soaemus au fost şi ei menţionaţi (n.e.).
[4] Aşa-zişi *calones,* deseori mai numeroşi decât soldaţii combatanţi, care îşi însoţeau pretutindeni stăpânii, le cărau bagajele etc, fără a fi scutiţi de instructajul militar, (n.e.).
246

CAPITOLUL V

1. Aici nu se poate să nu admirăm perspicacitatea romanilor care s-au preocupat să aibă slujitori pricepuţi nu numai la nevoile vieţii zilnice, ci şi la treburile războiului. Dacă examinăm cu atenţie întregul lor sistem de organizare a armatei, trebuie să recunoaştem că uriaşul imperiu pe care l-au făurit nu este deloc un dar al Norocului, ci se datorează exclusiv virtuţilor proprii. Căci ei nu recurg prima oară la mânuirea armelor doar cu prilejul războiului, nici nu-şi pun în mişcare mâinile doar atunci când sunt împinşi de nevoie, după ce în timp de pace ele au stat degeaba; ci, de parcă ar fi fost crescuţi cu armele încă din leagăn, ei nu cunosc nici un răgaz în mânuirea lor şi nu aşteaptă sosirea unor vremuri potrivinice. Exerciţiile lor militare demonstrează o forţă combativă care nu stă mai prejos de lupta adevărată şi fiecare soldat în parte se antrenează zilnic cu toată râvna, ca şi cum ar fi la război. De aceea câştigă romanii bătăliile cu o uimitoare uşurinţă; nici o harababură nu le destramă obişnuitele rânduri de luptă, nici o spaimă nu-i face să-şi piardă capul, nici o oboseală nu-i istoveşte; aceasta le dă mereu certitudinea victoriei asupra unor adversari care nu sunt niciodată pe măsura lor. N-ar fi o greşeală să se spună că exerciţiile romanilor sunt bătălii nesângeroase, iar bătăliile nişte exerciţii sângeroase. Nici în cazul unui atac prin surprindere, duşmanii nu-i pot dovedi căci, de îndată ce au pătruns într-un ţinut vrăjmaş, ei nu întreprind nici un atac fără să-şi facă mai întâi o tabără întărită[1]. Ea nu este instalată la întâmplare, pe un teren denivelat, nici nu lucrează toţi în devălmăşie ci, dacă prezintă denivelări, pământul este netezit şi tabăra trasată în forma unui pătrat[2]. Iată de ce oastea

1 Adăpost în timpul bătăliei, pierderea taberei echivala cu o înfrângere, chiar dacă oastea era victorioasă pe câmpul de luptă (n.e.).

2 Tabăra avea de cele mai multe ori aspect de patrulater, nu însă întotdeauna

este însoţită de o mulţime de meseriaşi cu uneltele lor destinate construcţiei.

2. Spaţiul interior este împărţit în rânduri de corturi, iar în exterior împrejmuirea taberei are înfăţişarea unui zid owvăzut la distanţe egale cu tunuri. în intervalul dintre ele, pe metereze sunt instalate maşini pentru a împroşca duşmanul cu repeziciune, catapulte, baliste-[3] şi alte unelte pentru aruncături, toate gata să intre în acţiune. Pe fiecare latură a zidului împrejmuitor, romanii construiesc patru porţi, care asigură animalelor de povară o trecere lesnicioasă, fiind suficient de late pentru plecările la atac, când ele sunt necesare. Interiorul taberei este intersectat de drumuri[4] într-6 ordine desăvârşită, iar în centru sunt instalate corturile comandanţilor, exact în mijlocul acestora înălţându-se cortul comandantului suprem[5], asemenea unui templu. Totul arată de parcă ar fi un oraş înjghebat în pripă, cu o piaţă, un cvartal al meseriaşilor, spaţii pentru sediul judecătorilor, unde centurionii şi tribunii împărţeau dreptatea pentru aplanarea unor neînţelegeri. Zidul incintei şi tot ce cuprinde ea răsar ca din pământ mulţumită marelui număr şi al priceperii soldaţilor care trudesc din greu. în caz de nevoie, în exterior se mai sapă şi un şanţ care măsoară 4 coţi în adâncime şi tot atâţia şi în lăţime.

3. După terminarea lucrărilor de fortificaţie, soldaţii, împărţiţi pe grupe, îşi ocupă în linişte şi ordine corturile. Şi toate celelalte treburi sunt împlinite cu stricta respectare a disciplinei şi punctualităţii. Căratul lemnelor, aprovizionarea cu alimentele necesare, aducerea apei cad în sarcina grupei care vine la rând. Nimeni nu are voie să ia prânzul sau gustarea de dimineaţă singur sau atunci când îi vine pofta, ci toţi mănâncă în comun; culcarea, garda de noapte şi deşteptarea se fac la un semnal de trompetă, nimic nu se execută fără ordin. în zorii zilei, soldaţii se adună în faţa centurionului lor, ca să-1 salute; aceştia, la rândul lor, se înfăţişează tribunilor, şi laolaltă cu toţi ceilalţi ofiţeri, se prezintă la comandantul suprem. Potrivit obiceiului, acesta le trans-

3 Catapultele, de forma unor uriaşe arbalete, aruncau săgeţi şi bile de plumb într-o direcţie orizontală, câtă vreme balistele proiectau pietre în linie curbă, cu ajutorul forţei declanşate de nişte vine de bou răsucite la maxim (n.t.).

4 *Via praetoria,* având la fiecare capăt câte o *porta decumana,* era perpendiculară pe *via principalis,* prevăzută cu *porta principalis dextra* (dreaptă) şi respectiv *sinistra*
(stângă) (n.e.).

5 La intersecţia dintre cele două drumuri principale ale castrului roman se ridica aşa-numitul *Praetorium* — cortul generalului şi spaţiul de dinaintea lui, unde se ţinea adunarea soldaţilor. în faţa cortului se înălţau mai multe altare, forumul aflându-se în partea stângă a Praetoriului (n. e.).

mite parola şi ordinele sale, spre a fi comunicate subalternilor. Procedând în aşa fel şi pe câmpul de luptă, comandanţii realizează rapide mişcări de trupe după cum şi unde este cazul, fie că-i vorba de atac sau de retragere, iar deplasările se fac într-o ordine strictă.
4. Atunci când tabăra urmează să fie părăsită, trâmbiţa dă semnalul cuvenit; nimeni nu rămâne inactiv, de la primul semnal sunt strânse corturile şi se fac toate pregătirile de plecare. Un nou sunet de trâmbiţă îi vesteşte pe toţi să fie gata de drum. Soldaţii îşi pun repede bagajele, strânse pe spinările măgarilor sau ale altor animale de povară, apoi se strâng la barieră, asemenea alergătorilor, pregătiţi să pornească în cursă; ei dau foc şi taberei, convinşi că le va fi uşor să construiască o alta, în acelaşi loc, mai ales ca nu cumva duşmanul să se folosească de tabără. în sfârşit, un al treilea semnal al trâmbiţei anunţă plecarea în marş şi îi îndeamnă să se zorească pe toţi cei care au întârziat din diferite pricini; căci nimeni nu poate lipsi din locul pe care îl ocupă în rând. Un crainic aşezat în dreapta generalului îi întreabă de trei ori răspicat, în limba lor maternă, dacă sunt gata de luptă. Soldaţii la rândul lor răspund tot de trei ori prin strigăte puternice şi voioase că sunt gata; uneori ei o iau înaintea întrebării şi, plini de suflu războinic, îşi înalţă mâna dreaptă, în vreme ce scot strigăte puternice.
5. O dată porniţi la drum, toţi mărşăluiesc tăcuţi şi în ordine, fiecare păstrându-şi locul în front, la fel ca pe câmpul de luptă. Pedestraşii sunt echipaţi cu platoşă şi cască şi poartă la brâu, în ambele părţi, arme albe: sabia din partea stângă[6] este vădit mai lungă decât jungherul din partea dreaptă, lung de-o palmă. Pedestraşii de elită, care alcătuiesc garda de corp a generalului, au lăncii şi paveze rotunde[7], pedestraşii de rând, cu suliţe şi scuturi lungi, cu fierăstrău şi cu coş, lopată şi toporişca, împreună cu curele, o seceră,[8], lanţuri precum şi hramă pentru trei zile: nu lipseşte prea mult ca luptătorii pedeştri să fie la fel de încărcaţi ca vitele de povară. Călăreţii au însă

[6] Potrivit istoricului grec Polybios *(Istorii,* VI, 23), sabia (= gladius) se afla în partea dreaptă, aşa cum apare în monumentele încheiate soldaţilor, în schimb pumnalul (=pugio), în partea stângă, unde îşi găsesc locul firesc săbiile lungi, mai greu de tras din teacă, (n.e.)

[7] Pavezele mici şi rotunde *(=parma),* întâlnite şi la gladiatori, împreună cu lăncile mai scurte *(=hasta)* erau armele infanteriei uşoare, pe când cea grea avea scuturi lungi *(=scutum)* şi suliţe aşijderi *(=pilum),* cu un mâner de 90 cm (n.e.).

8 Curelele slujeau la legarea prizonierilor, iar secera la tăierea sforilor şi curelelor cu care ar fi fost legaţi soldaţii romani (n.t.).

în partea dreaptă o sabie lungă şi o suliţă mare în mână, o platoşă lunguiaţă atârnând de-a curmezişul, pe coasta calului şi o tolbă cu trei sau mai multe lăncii gata de aruncat, cu vârful lat, dar nu mai scurte decât o suliţă de străpuns. Coiful şi platoşa sunt identice cu cele ale pedestraşilor. Călăreţii de elită din garda personală a generalului deţin acelaşi armament ca şi călăreţiii de rând. în frunte mărşăluieşte totdeauna legiunea aleasă prin tragere la sorţi.
6. Aceasta este ordinea păstrată de armata romană în timpul marşului sau în tabără, aceste arme fac parte din dotarea ei; în ceea ce priveşte luptele, romanii nu întreprind nimic fără dezbateri prealabile, nimic nu este improvizat, fiecare faptă este cumpănită dinainte şi, după ce s-a luat o hotărâre, se trece la transpunerea ei în faptă. De aceea, erorile comise de ei sunt rare şi greşelile pot fi îndreptate cu uşurinţă. Din părerea romanilor, neizbânzile survenite după o matură chibzuinţă stau mai presus decât succesele oferite de amăgitorul noroc, căci un avantaj dobândit fără truda depusă anterior duce la imprudenţă, pe când reflexia, chiar dacă uneori este însoţită de un eşec, trezeşte prevederea care ne determină ca în viitor să ocolim cu grijă ghinionul. Ei socotesc că, de pe urma avantajelor venite de la sine, beneficiarii nu trag nici un folos real, pe când nenorocirile abătute asupra cuiva în pofida tuturor măsurilor de prevedere aduc totuşi mângâierea că lucrurile au fost bine cântărite mai înainte.
7. Prin exerciţiile lor militare, romanii îşi călesc nu numai trupurile, ci şi tăria lor sufletească, întrucât la educaţia lor ostăşească îşi aduce contribuţia chiar şi frica. Căci regulamentele lor prevăd pedeapsa cu moartea nu numai pentru dezertare, ci până şi pentru delăsări mărunte. Mai teribilă decât regulamentele este autoritatea comandantului lor suprem; doar prin recompensele aduse soldaţilor destoinici poate să şteargă el impresia de cruzime lăsată de pedepsele date celor vinovaţi. Supunerea deplină a soldaţilor faţă de comandanţi are drept urmare faptul ca în timp de pace întrega armată constituie o pildă de disciplină, iar în cursul războiului un singur corp obştesc — atât de strânse sunt rândurile ei, atât de precise schimbările de direcţie, cu urechile atât de atente la primirea ordinelor, cu ochii mereu aţintiţi la fiecare semn, cu

mâinile atât de puse pe fapte mari. Din repeziciunea cu care acţionează mereu soldaţii romani decurge şi greutatea cu care pot fi ei aduşi în situaţii insuportabile. Odată aflaţi în ordine de luptă, ei nu se lasă învinşi nici de superioritatea numerică a duşmanilor, nici de vicleşugurile lor războinice, nici de terenurile impracticabile, nici măcar de către destinul potrivnic, căci certitudinea
250
victoriei este la ei mai tare decât soarta însăşi. Când un popor dovedeşte în război atâta perspipacitate, iar oastea lui este atât de drastică în înfăptuirea deciziilor sale, de ce să ne mai mirăm că hotarele stăpânirii sale se întind la răsărit până la Eufrat, la apus până la Ocean, în miazăzi până la cele mai fertile câmpii ale Libyei şi la miazănoapte până la Istru? şi Rin? Se poate spune pe drept cuvânt că această împărăţie este încă prea mică pentru asemenea stăpâni.
8. Toate acestea vi le-am înfăţişat pe larg nu atât pentru a-i preamări[10] pe romani, ci mai mult pentru a-i consola pe cei subjugaţi şi să dau de gândit celor dispuşi să se răzvrătească împotriva lor. Aceste cunoştinţe destre organizarea armatei romane pot sluji şi celor care îndrăgesc nobleţea până acum străină lor. Mă întorc aşadar la punctul de unde mi-am întrerupt depanarea faptelor.

▪

9 Dunărea va începe să mai fie unul dintre hotarele nordice ale Imperiului roman după stingerea dinastiei iulio-claudice prin înlăturarea lui Nero, după apogeul şi declinul dinastiei Flaviilor, reprezentată de Vespasianus, şi fiii săi Titus şi Domitianus, adică după urcarea pe tron a lui Marcus Ulpius Traianus, cel ce va întâmpina avatarurile a două războaie pentru a cuceri în sfârşit Dacia. Interesant este că Flavius Iosephus profetizează aceste cuceriri ulterioare (n. e.).
[10] Linguşitoarea „laudatio" a armatei romane este motivată în final de autor prin utilitatea ei informativă şi morală, dincolo de satisfacţia oferită cititorilor ce îndrăgesc nobleţea scrisului (n.e.).
251

CAPITOLUL VI

1. în vreme ce Vespasianus se afla la Ptolemais, împreună cu fiul său Titus şi îşi organiza oastea întreagă, Placidus străbătea în lung şi-n lat Galileea, unde a capturat o mulţime de oameni, omorându-i fără milă; fireşte, era vorba de cea mai firavă parte a galileenilor, pe care fuga îi istovise. Văzând însă că cei ce erau în stare să lupte se refugiau mereu în oraşele fortificate de Iosephus, Placidus a pornit împotriva celei mai puternice dintre toate, Iotapata, convins că va fi de-ajuns un atac prin surprindere, ca să-1 cucerească repede. El spera să obţină astfel înalta preţuire a superiorilor săi, dar şi un serios avantaj pentru desfăşurarea campaniilor următoare: căci, o dată cucerită fortăreaţa cea mai puternică, toate celelalte oraşe se vor preda de frică. Dar speranţa lui s-a dovedit cât se poate de amăgitoare; locuitorii Iotapatei aflaseră de înaintarea lui şi l-au întâmpinat înaintea oraşului; ei s-au năpustit în* mare număr asupra romanilor, care nu se aşteptau la un asemenea atac, fiind dornici de luptă şi cu conştiinţa că trebuie să-şi apere patria ameninţată, soţiile şi copiii lor; în acest fel şi-au pus pe fugă duşmanii în scurt timp. Aşadar ei au rănit mulţi romani, au răpus însă doar şapte, deoarece aceştia nu s-au retras fără să păstreze ordinea deplină, aşa că s-au ales cu răni superficiale, întrucât trupurile lor erau apărate din toate părţile de armuri; în schimb iudeii, mai uşor înarmaţi, i-au împroşcat cu săgeţi doar de la distanţă, necutezând să lupte corp la corp cu nişte soldaţi înzestraţi cu armament greu. De partea iudeilor s-au înregistrat trei morţi şi vreo câţiva răniţi. Placidus s-a convins că nu era în stare să ia cu asalt oraşul, luînd-o la fugă.
2. Decis să năvălească el însuşi în Galileea, Vespasianus a plecat din Ptolemais, lăsându-şi oastea să mărşăluiasca în ordinea îndeobşte adoptată de romani. A ordonat ca în faţă să meargă trupele auxiliare cu armament uşor împreună cu arcaşii, ca să respingă

atacurile neprevăzute ale inamicului şi să cerceteze suspectele zone împădurite,

acolo unde puteau fi întinse capcane. Venea apoi o parte a trupelor romane, înzestrate cu armament greu, pedestraşi şi călăreţi deopotrivă. Lor le urmau câte zece oameni din fiecare centurie care, pe lângă propriile bagaje, duceau cu ei şi sculele de măsurare a taberelor; veneau la rând pionierii care corectau cotiturile drumului mare, netezeau porţiunile greu de străbătut şi înlăturau tufişurile ce împiedicau înain-terea, pentru a cruţa oastea de dificultăţile unui parcurs istovitor. în urma lor soseau, după ordinul lui Vespasianus, propriile sale bagaje şi ale adjuncţilor, puse sub protecţia unui mare număr de călăreţi; după ei venea el însuşi, însoţit de elita pedestraşilor şi călăreţilor, precum şi de lăncierii săi. Lui li se alăturau călăraşii legionari, câte 120 de călăreţi pentru fiecare legiune. Urmau apoi catârii care cărau hele-polele şi celelalte maşini de asediu. Veneau în sfârşit comandanţii legiunilor, prefecţii de cohorte şi tribunii militari, escortaţi de soldaţi aleşi. La urmă erau purtate stindardele, în mijloc cu vulturul care la romani se află în fruntea tuturor legiunilor, fiindcă-i regele întregului neam de zburătoare şi cel mai puternic dintre ele; în faţa romanilor, trecea drept simbolul împărăţiei şi prevestitorul victoriei lor asupra oricărui duşman împotriva căruia au pornit. Acestor obiecte sfinte[1] le urmau trompetiştii şi abia după aceea venea grosul armatei într-o coloană de câte şase rânduri strânse. Soldaţii erau însoţiţi, după datină, de un centurion, care avea datoria să păstreze ordinea în timpul marşului. Alaiul slujitorilor pentru fiecare legiune venea după trupele de pedestraşi, ducând de dârlogi asinii şi vitele de povară încărcate cu bagajele soldaţilor. In spatele tuturor legiunilor mărşăluiau trupele de mercenari, veghind asupra siguranţei acestora, ca un fel de ariergardă alcătuită din pedestraşi, soldaţi înzestraţi cu armament greu şi o mulţime de călăreţi.

3. Mărşăluind în această ordine, Vespasianus a ajuns cu trupele sale până la hotarele Galileei, unde şi-a instalat tabăra, temperând mai întâi războinicul avânt al soldaţilor săi; prin etalarea armatei sale, el urmărea să insufle groază duşmanilor şi totodată să-i dea răgazul de gândire pentru o eventuală schimbare de atitudine, făcând în acelaşi timp pregătirile pentru asaltul fortăreţei. Apariţia comandantului suprem i-a determinat într-adevăr pe toţi să vadă cu alţi ochi răscoala şi tuturora le-a vârât frica în oase. Căci trupele adunate în jurul lui Iosephus, care îşi făcuseră tabăra nu departe de Sepphoris, lângă

1 Acvilele treceu drept divinităţi ale legiunilor romane şi se bucurau de cinstiri zeieşti (vezi mai departe, *Cartea a şasea.* cap. VI, paragr. I şi Tacitus VI,, *Annales,* II. 17 (n.t.).

oraşul numit Garis, cum au primit vestea apropierii războiului, au luat-o la fugă, deşi nici nu apucaseră să se măsoare cu romanii, adică nici măcar înaintea luptei, ci chiar fără să-şi mai vadă la faţă adversarii. Rămas cu un mic grup de soldaţi în jurul său, dându-şi seama că, pe de-o parte, nu are oaste îndestulătoare ca să-şi întâmpine vrăjmaşii, pe de altă parte, recunoscând că iudeii aveau moralul scăzut şi că mulţi dintre ei ar fi fost bucuroşi să depună armele dacă ar fi câştigat încrederea duşmanului, Iosephus s-a arătat foarte îngrijorat de soarta întregului război; până una alta, a hotărât să rămână cât mai departe de primejdie. Şi-a strâns oamenii care îi rămăseseră credincioşi şi, împreună cu ei, s-a refugiat la Tiberias.

CAPITOLUL VII

1. Vespasianus a pornit aşadar împotriva oraşului Gabara[1]. şi 1-a cucerit din primul asalt, deoarece fusese părăsit de bărbaţii în stare să lupte; când s-a văzut înăuntru, el a poruncit să fie ucişi toţi adulţii şi romanii n-au cruţat nici pe tineri, nici pe bătrâni,

mânaţi de ura lor împotriva iudeilor, amintindu-şi de nelegiuirile comise de ei împotriva lui Cestius. El a dat pradă flăcărilor nu numai oraşul propiriu-zis, ci şi toate satele şi târgurile înconjurătoare; majoritatea lor erau pe de-a-ntregul părăsite, doar în unele mai rămăseseră locuitori, pe care i-a vândut ca sclavi.
2. în oraşul unde îşi căutase scăparea, Iosephus a răspândit frică şi groază prin apariţia lui ca refugiat. Locuitorii din Tiberias erau convinşi că el n-ar fi devenit vreodată fugar dacă nu l-ar fi părăsit nădejdea în soarta războiului: în această privinţă, părerile lor n-au fost deloc greşite. Căci comandantul a întrezărit spre ce deznodământ înclină ursita iudeilor, şi a ştiut că singura lor salvare este să se abată din drumul pe care au pornit. El însuşi putea conta pe faptul că va obţine iertarea romanilor, dar prefera să moară de o sută de ori decât să-şi trădeze patria şi să facă de ruşine comanda care îi fusese încredinţată, aciuându-se la cei împotriva căruia fusese trimis să lupte. Ca atare, s-a decis să prezinte cu de-amânuntul, în scris, conducătorilor din Ierusalim adevărata stare a lucrurilor pentru ca nu cumva, printr-o exagerare a forţelor inamicului, să-şi atragă învinuirea de laşitate, şi nici, printr-o eventuală diminuare, să descurajeze pe cei ce se pregăteau să aleagă calea ispăşirii. Le cerea de asemeni ca, de vor să ducă tratative cu duşmanul, să-i scrie numaidecât, iar în cazul în care optează, totuşi, pentru război, să-i şi trimită o oaste capabilă să se

1 Textul menţionează *Gadara,* totuşi, acest oraş, aşa cum bine remarcă Paret, nu se afla în drumul lui Vespasianus, astfel încât înlocuirea lui cu Gabara este pe deplin justificată (n.t.)

opună romanilor. Aşternând toate acestea în rândurile sale, el şi-a încredinţat scrisoarea unor soli, care au dus-o degrabă la Ierusalim.
3. Ferm hotărât să distrugă Iotapata, căci aflase că acolo se refu-giaseră cei mai mulţi dintre vrăjmaşi şi că ea reprezenta temeinicul punct de spijin al răzvrătiţilor, Vespasianus a trimis înainte nişte pedestraşi şi călăreţi pentru a netezi drumul muntos şi stâncos, care putea fi parcurs cu greu de infanterie, fiind însă de-a dreptul impracticabil pentru cavalerie. în patru zile, soldaţii şi-au încheiat misiunea de pionieri, trasând un drum larg pentru oştire. în a cincea zi — cea de a 21-a lunii Artemision[2] — Iosephus, plecat din Tiberias, a ajuns la timp în Iotapata, şi astfel a ridicat din nou moralul puternic zdruncinat al iudeilor. Un transfug i-a dat lui Vespasianus plăcuta veste a sosirii sale în Iotapata şi 1-a sfătuit să mărşăluiască degrabă împotriva oraşului, prin a cărui cucerire va aduce în stăpânirea sa întreaga Iudee, dacă va reuşi să pună mâna pe Iosephus. Comandantul suprem a primit această veste ca pe cel mai mare noroc al său şi a socotit drept un semn al providenţei faptul că însuşi omul cel mai înţelept dintre duş-manii săi a venit singur să intre în cursa întinsă pentru el; Vespasianus i-a trimis numaidecât pe Placidus şi pe decurionul Aebutius, militar vestit pentru destoinicia şi vitejia sa, având la dispoziţia lor 1000 de călăreţi, cu ordinul de a încercui oraşul, spre a-1 împiedica pe Iosephus să fugă pe-ascuns.
4. în ziua următoare a plecat la rândul său cu toate trupele spre Iotapata, unde a ajuns spre seară. El şi-a dus oastea în partea de miazănoapte a oraşului, la o depărtare de şapte stadii, pe o colină, unde şi-a instalat tabăra, astfel ca să fie cât mai bine văzută de duşmani, spre a-i înspăimânta în felul acesta; momentan, acest lucru i-a reuşit în aşa mare măsură încât nici un iudeu n-a mai cutezat să se arate în afara zidurilor. Obosiţi cum erau după o zi întreagă de marş, romanii au renunţat din capul locului să atace de îndată oraşul; ei l-au înconjurat cu un dublu cerc de trupe de infanterie, întărit în afară cu un al treilea cerc de călăreţi, spre a închide orice portiţă de scăpare pentru iudei. Tocmai asta a făcut să crească curajul iudeilor, care nu se mai puteau gândi la mântuirea lor prin fugă; căci nimic nu sporeşte cutezanţa luptătorilor în război decât nevoia.
5. în ziua următoare, romanii au pornit atacul; la început, iudeii rămaşi în câmp liber şi instalaţi între timp într-o tabără situată în faţa celei a romanilor, li s-au împotrivit cu îndârjire înaintea zidurilor.

[2] Adică 8 iunie 67 e.n. (n.e.)

Când însă Vespasianus le-a opus arcaşii şi prăştiaşii, şi întreaga mulţime a ostaşilor săi înzestraţi cu arme de aruncat şi le-a dat frâu liber să tragă şi să arunce cu ce aveau la îndemână, el însuşi, împreună cu pedestrimea asaltând deopotrivă abrupta pantă, de unde zidul putea fi asediat cu uşurinţă — atunci Iosephus s-a temut pentru soarta

propriului oraş şi, împreună cu toate trupele iudeilor, a ieşit la rândul său să atace. în rânduri strânse, ei s-au năpustit asupra romanilor, pe care i-au alungat de lângă ziduri şi au dat numeroase dovezi de acţiuni vitejeşti şi curaj. Fireşte că pierderile pe care le-au suferit ei înşişi n-au fost mai mici decât cele pe care le-au pricinuit duşmanilor lor. Căci, în măsura în care ei erau mânaţi de disperarea de a se salva, şi romanii erau stimulaţi de teama de a nu se face de ruşine; şi, în vreme ce, de o parte, unii luptători îmbinau forţa cu experienţa războiului, de cealaltă parte, alţii erau înarmaţi cu temeritatea zămislită de mânia lor. Lupta lor a durat o zi întreagă şi de-abia noaptea a izbutit să-i despartă; iudeii au rănit o mulţime de romani, omorând 13 dintre ei şi, la rândul lor, au avut 17 morţi şi 600 de răniţi.
6. în ziua următoare, ei au întreprins un nou atac şi s-au aruncat asupra romanilor, luptându-se cu o îndrăzneală şi mai mare, deoarece succesul peste aşteptări cu care se împotriviseră inamicului în ziua precedentă le ridicase mult elanul războinic. Dar şi ei au întâlnit o mai mare îndârjire la romani; căci ruşinea le aţâţa vâlvătaia furiei, întrucât ei socoteau drept o înfrângere faptul că n-au obţinut o victorie imediată. Până în a cincea zi şi-au reînnoit romanii asalturile lor neîntrerupte, însă şi contraatacurile apărătorilor din Iotapata şi luptele din preajma zidurilor deveneau tot mai crâncene; astfel, nici iudeii nu se temeau de forţa duşmanului, nici romanii nu se lăsau descurajaţi de greutăţile pe care le întâmpinau în cucerirea oraşului.
7. Iotapata este aşezată aproape în întregime pe o stâncă abruptă, şi înconjurată pretutindeni de prăpăstii atât de adânci încât oricine îşi aruncă privirile ca să le vadă fundul se simte cuprins de ameţeală; excepţie face doar latura de miazănoapte, singura accesibilă, ea fiind situată pe spinarea mai teşită a muntelui; de altfel, şi această parte a fost cuprinsă în fortificaţiile care încercuiesc oraşul, pentru ca duşmanul să nu poată cuceri piscul de munte înălţat deasupra lui. Cetatea este atât de bine ascunsă de munţii înconjurători încât nici nu poate fi zărită deloc mai înainte să dai de ea. în acest fel era trainic apărată Iotapata.
8. Vespasianus s-a ambiţionat să înfrunte natura potrivnică a locului şi cutezanţa cu care luptau iudeii; el a recunoscut că trebuie să

continue cu şi mai mare ardoare asediul, chemându-şi comandanţii spre a se sfătui cu ei asupra desfăşurării atacurilor. împreună au găsit de cuviinţă să înalţe în porţiunea accesibilă a zidului metereze de pământ; Vespasianus a trimis aşadar întreaga lui oaste să procure lemnul necesar şi, după ce au despădurit înălţimile din preajma oraşului, soldaţii au adus, împreună cu trunchiurile de copaci, şi o uriaşă grămadă de pietroaie. Spre a se feri de obiectele aruncate de pe creneluri, ei au întins deasupra unor pari nişte împletituri şi, la adăpostul lor, au lucrat la ridicarea valului de pământ, fără a suferi deloc sau în mică măsură pierderi datorate săgeţilor zvârlite de pe ziduri. Alţii făceau săpături pe înălţimile învecinate şi de acolo aduceau necontenit pământ camarazilor lor de la dig şi, împărţiţi astfel în trei grupe, nici unul nu stătea degeaba. La rândul lor, iudeii aruncau bucăţi mari de stâncă sau tot felul de proiectile deasupra acoperişurilor împletite[3] şi, chiar dacă nu le străpungeau, stârneau zgomote puternice, înspăimântând şi stânjenind munca lucrătorilor.
9. Atunci Vespasianus a poruncit să fie aşezate în cerc maşinile sale de asediu — în total, el dispunea de 160 de bucăţi — şi să se tragă cu ele asupra celor ce apărau zidurile. în acelaşi timp, catapultele trimiteau lăncile lor, iar balistele azvârleau pietroaie cântărind câte un talant[4], împreună cu făclii aprinse şi o puzderie de suliţe, încât iudeii nu mai puteau să păşească pe ziduri, precum şi pe porţiunea din spatele lor, până unde ajungea tirul duşmanului. Căci o mulţime de arcaşi arabi, suliţaşi şi prăştiaşi trăgeau cu toţii în acelaşi timp cu maşinile de război. Dar apărătorii, împiedicaţi astfel să lupte de sus, n-au stat pe loc ci, împărţiţi în cete mici, la fel ca răufăcătorii, făceau incursiuni şi dărâmau acoperişurile protectoare ale soldaţilor ce lucrau la dig, lovind pe cei rămaşi astfel descoperiţi, iar acolo unde romanii se retrăgeau, împrăştiau pământul îngrămădit de ei şi dădeau foc stâlpilor şi împletiturilor din viţa de vie. Asta a durat până când Vespasianus şi-a dat seama că de vină erau golurile mari rămase între lucrările de asediu, oferind iudeilor prilejul să atace. El a îmbinat într-un singur tot acoperişurile protectoare, înfăptuind astfel o mai bună legătură a trupelor sale iar incursiunile

iudeilor au fost curmate numaidecât.
[3] Ele reprezintă asemănări cu aşa-zisele *vinea,* nişte bărăci militare, pe roţi sau tăvălugi, împletite din viţă de vie (după cum reiese şi din numele lor), pe care romanii le împingeau spre zidurile oraşelor asediate (n.e.)
4 Cam o jumătate de chintal, greutatea diferind de la o cetate la alta (n.e.).

10. Valul de pământ câştigase deja în înălţime şi aproape că atingea crenelurile iar Iosephus, socotind că situaţia va deveni extrem de critică dacă nu va lua contramăsuri pentru salvarea oraşului, a chemat la el pe meşterii zidari să mai înalţe meterezul. Când aceştia i-au obiectat că, ţinând seama de neîntrerupta grindină de săgeţi duşmane, această lucrare nu va putea fi realizată, Iosephus a născocit pentru siguranţa lor următoarea protecţie: el a poruncit să se implânte în ziduri nişte stâlpi, între care să se întindă pieile proaspăt jupuite ale boilor înjunghiaţi, pentru ca, prin elasticitatea lor, acestea să oprească pietroaiele aruncate de baliste, iar celelalte obiecte azvârlite să alunece la vale, propria lor umezeală stingând aprinsele făclii trimise de aruncătoare. Toate acestea au fost instalate pentru constructori şi, sub această acoperire meşterii au putut lucra zi şi noapte nestingheriţi, şi au înălţat cu 20 de coţi zidul, înzestrându-1 cu numeroase turnuri şi cu un parapet puternic. Construcţia a surpat întregul curaj al romanilor care se şi vedeau intraţi în oraş, ei rămânând uluiţi de iscusinţa lui Iosephus, precum şi de perseverenţa apărătorilor oraşului. 11. Vespasianus era la rândul lui exasperat de izbutita stratagemă a lui Iosephus şi de dârzenia asediaţilor din Iotapata; căci, îmbărbătaţi de înălţarea zidurilor lor, făceau iar incursiuni împotriva romanilor şi zi de zi, grupuri mici de iudei hărţuiau asediatorii: ei se pretau la tot felul de acte tâlhăreşti, jefuiau orice le venea la îndemână şi dădeau foc lucrărilor executate de asediatori; în cele din urmă, Vespasianus a poruncit trupelor sale să-şi curme atacurile şi a decis ca, în urma unui asediu îndelungat, să aducă oraşul în stăpânirea lui prin înfometare. El şi-a zis că apărătorii, fie că lipsiţi de cele necesare traiului, îi vor cere îndurare, fie că, ducându-şi ei împotrivirea până la capăt, el îi va lăsa să moară de foame. Vespasianus socotea aşadar că romanilor le va veni mai uşor ca, după o anumită pauză, să dezlănţuie un nou atac asupra duşmanilor sleiţi de puteri. De aceea a dat ordinul ca toate ieşirile din oraş să fie păzite cu străşnicie.
12.Cerealele şi celelalte alimente, cu excepţia sării, se aflau din belşug în interiorul cetăţii, numai apa lipsea, deoarece Iotapata nu avea nici un izvor, singura sursă pe care conta rămânând ploaia. Ori în ţinutul acela se întâplă ca, rareori, vara să cadă niscaiva stropi. Şi tocmai în acest anotimp a avut loc asediul, aşa că asediaţii au fost cuprinşi de o adâncă descurajare la gândul că vor trebui să rabde de sete, devenind atât de abătuţi de parcă apa s-ar fi terminat cu totul. Când a văzut că oraşul avea provizii din abundenţă şi că moralul luptătorilor era ridicat, Iosephus, dornic să prelungească asediul cât mai

mult peste aşteptările romanilor, a hotărât ca apa de băut să fie distribuită cu cumpătare. Această raţionalizare a părut locuitorilor mai greu de suportat decât lipsa propriu-zisă şi faptul că nu puteau să bea după voia lor le sporea şi mai mult pofta, începând chiar să lâncezească, de parcă se prăpădeau de-a binelea de sete. Această stare de lucruri n-a rămas ascunsă romanilor care, de pe înaltele lor poziţii, vedeau cum locuitorii se adunau într-un punct anume unde li se distribuia apă cu târâita. într-acolo au şi tras asediatorii cu catapultele lor, omorând o mulţine de iudei.
13. Vespasianus nădăjduia că în scurtă vreme cisternele se vor goli şi astfel asediaţii vor fi nevoiţi să predea oraşul. Pentru a-i spulbera şi această speranţă, Iosephus a poruncit unui mare număr de locuitori să-şi umezească bine îmbrăcămintea pe care apoi s-o întindă peste parapete, pentru ca apa să se scurgă deodată de-a lungul întregului zid. Descurajarea şi confuzia au trecut de partea romanilor care vedeau cum iudeii iroseau atâta apă doar ca să-şi bată joc de ei, sfidând convingerea lor că nu mai aveau deloc apă de băut. Atunci comandantul suprem a renunţat la planul său de cucerire a oraşului prin înfometare şi a recurs din nou la forţa armelor. De fapt chiar asta era şi dorinţa arzătoare a iudeilor: căci, ştiind că oraşul lor era sortit pieirii, preferau să fie ucişi în luptă decât să moară de foame şi de
sete.
14. în afara acestui vicleşug războinic, Iosephus s-a mai folosit de un altul, spre a-şi procura alimente din belşug. Printr-o râpă din partea de miazăzi a câmpiei, foarte greu de străbătut şi tocmai de aceea neglijată de gărzile romane, el a izbutit să strecoare soli spre a trimite scrisori către iudeii din afară, cu care voia să comunice, primind şi

răspunsurile acestora; ba mai mult, el căpăta de la ei, din abundenţă, alimentele dispărute din oraşul împresurat. îndeobşte el îşi instruise mesagerii să se furişeze pe lângă posturile de pază romane, acoperindu-şi spinarea cu piei de animale, astfel încât, dacă îi zărea cineva în întunericul nopţii, să-i ia drept nişte dulăi. în cele din urmă, santinelele au descoperit şiretlicul, înconjurând râpa cu gărzi.
15. Devenit între timp conştient de faptul că de-acum înainte, oraşul nu va mai rezista multă vreme asediului, Iosephus a dezbătut cu oamenii de vază din Iotapata, eventualitatea fugii sale căci, dacă el mai rămânea acolo, salvarea lor va fi problematică. Dar locuitorii au prins de veste şi o mare mulţime s-a strâns în jurul lui, rugându-1 stăruitor să nu-i lase în părăsire, fiindcă îl socoteau singurul lor sprijin. Dacă mai rămânea, oraşul mai avea nădejdea să scape, toţi vor
260
lupta cu dârzenie; iar dacă le este dat să încapă pe mâinile duşmanului, prezenţa lui va fi o mângâiere pentru ei. I-au mai spus că nu i-ar sta bine nici să fugă din faţa vrăjmaşului, nici să-şi abandoneze prietenii, nici să părăsească oraşul ca pe o corabie asaltată de furtună, după ce s-a urcat pe puntea ei când marea era liniştită. El va pecetlui astfel soarta oraşului lor căci, în absenţa celui care le-a insuflat încredere în forţele lor, nimeni nu va mai cuteza să se opună duşmanului.
16. Fără a se lăsa să se întrevadă că era vorba de propria-i siguranţă, Iosephus le-a spus că plecarea lui este spre binele lor; căci rămânerea lui în oraş nu le va mai fi de mare folos în cazul că vor fi salvaţi, în schimb dacă oraşul va cădea în mâinile duşmanului, atunci va pieri şi el fără rost; dar dacă va izbuti să iasă din încercuirea asediului, atunci le va fi de un real folos. Ar putea adică să adune cât mai repede cu putinţă pe galileenii din cătunele înconjurătoare şi romanii, siliţi să mute lupta în altă parte, ar lăsa în pace oraşul lor. El nu vedea cum rămânerea lui le-ar putea sluji în situaţia de faţă, decât doar ca să-i aţâţe pe romani să înăsprească asediul, căci ei puneau un preţ deosebit pe capturarea lui; dimpotrivă, cum ar afla de fuga lui, atacurile lor asupra oraşului ar slăbi de bună seamă în intensitate. El n-a reuşit, totuşi, să înduplece mulţimea, ci doar i-a stimulat zelul de a-1 înconjura şi mai strâns: copiii şi bătrânii, femeile cu pruncii lor în braţe se aruncau cu lacrimi în ochi la picioarele lui, îi îmbrăţişau genunchii cu toţii şi cu adâncă amărăciune în glas îl implorau să rămână, spre a-şi împărţi soarta cu ei: nicidecum pentru că, pe cât se pare, îl invidiau că va scăpa teafăr, ci mânaţi de speranţele proprii; căci convingerea lor era că nimic rău nu li se poate întâmpla dacă Iosephus rămânea în mijlocul lor.
17. Iosephus a recunoscut că atâta vreme cât el se va supune, cererile locuitorilor din Iotapata vor rămâne simple rugăminţi, dar dacă aceştia vor să-i impună hotărârea cu forţa, atunci el se va simţi ca într-o temniţă. Pe de altă parte, dorinţa lui de a fugi s-a înclinat în faţa milei stârnite de insistenţele lor, aşa că s-a decis să rămână; făcându-şi o armă din deznădejdea întregului oraş, el şi-a zis: „ Acum este momentul potrivit să înceapă lupta, când n-a mai rămas nici o speranţă de salvare; frumos este să-ţi jertfeşti viaţa pe altarul gloriei şi printr-o ispravă vitejească să dăinuieşti în amintirea urmaşilor tăi!" A trecut apoi de la vorbe la fapte. Cu cei mai viteji luptători ai săi, a întreprins o incursiune la inamic, i-a împrăştiat gărzile, a răzbit până în tabăra romanilor, le-a rupt acoperişurile din piei de animale, la adă-
261
postul căruia meştereau soldaţii la valul de pământ, incendiind lucrările lor de asediu. El a repetat atacul în a doua şi a treia zi, precum şi în zilele şi nopţile următoare, fără să dea semne de oboseală.
18. Pe romani, aceste incursiuni îi punea la grea încercare întrucât le era ruşine să dea înapoi în faţa iudeilor, iar dacă adversarii băteau în retragere, ei se dovedeau prea lenţi în urmărirea lor din pricina armamentului greu; în schimb iudeii, după ce provocau de fiecare dată pierderi romanilor, se puteau retrage în oraş înainte de a suferi pierderi la rândul lor. De aceea Vespasianus a poruncit pedestraşilor săi înzestraţi cu armament greu să evite ciocnirile cu iudeii şi să nu intre în luptă decât cu cei care îşi căutau singuri moartea; căci nimic nu încurajează mai abitir vitejia decât disperarea, dar zelul războinic al iudeilor se va potoli de la sine când vor pierde ţelul pentru care luptă, aidoma focului rămas fără vreascuri. Demnitatea cerea ca romanii să cucerească victoria pe o cale cât mai sigură, fiindcă nu duceau acest război împinşi de nevoie, ci ca să-şi sporească măreţia. De acum încolo, sarcina izgonirii iudeilor a fost lăsată doar în seama arcaşilor arabi şi a prăştiaşilor şi aruncătorilor de pietre sirieni, nici balistele

nefiind lăsate să tânjească. Iudeii au suferit atunci pierderi şi au fost nevoiţi să se retragă; când însă ajungeau în imediata vecinătate a trupelor ce manevrau maşinile de asediu cu bătaie lungă, se năpusteau asupra romanilor, luptându-se cu dârzenie, fără să-şi cruţe trupul şi viaţa. Prin forţe proaspete aduse ca întărire, ambele tabere îşi puteau retrage, treptat, trupele istovite.
19. Tărăgănarea asediului şi frecventele incursiuni ale iudeilor i-au dat lui Vespasianus impresia că el ar fi cel asediat; cum însă malul de pământ se apropia în sfârşit de zidul cetăţii, el a decis să pună în acţiune berbecele. Aceasta este o bârnă nespus de lungă, asemănătoare unui catarg, fiind prevăzută la un capăt cu o solidă armătură de fier care are forma unui cap de berbec, de unde i se trage şi numele. Dar tocmai la mijloc, ea este atârnată, la fel ca talgerul balanţei, de o altă bârnă orizontală care se sprijină la ambele sale capete pe pari puternici. Un mare număr de bărbaţi voinici trag înapoi bârna, pe care apoi o împing cu forţe reunite înainte, izbind zidul cu creştetul ei metalic.[5] Nici un turn nu este atât de trainic, nici un zid nu este destul de gros încât, chiar dacă au făcut faţă primelor izbituri, să reziste repetatelor lovituri date de berbece. Cu ajutorul lui a încercat coman-
5 Aretele sau berbecul acţiona sub protecţia unui acoperiş special (testudo ari-etaria) (n.t.).

dantul suprem al romanilor să cucerească prin forţă oraşul mai repede, fiindcă orice prelungire a asediului îi aducea pagube iar iudeii nu se potoleau deloc. Romanii au adus catapultele şi celelate maşini de război la o distanţă convenabilă de zid, ca să-i lovească pe iudeii care, de pe creneluri, căutau să le zădărnicească lucrările de asediu, începând apoi să tragă; în acelaşi timp, au înaintat mult atât arcaşii cât şi prăştiaşii. Datorită acestor pregătiri, nici unul dintre apărători n-a mai cutezat să se urce pe metereze; ceilalţi soldaţi romani au adus aproape berbecele, camuflat cu leasă de nuiele de salcie şi în partea superioară acoperit cu piei de animale, spre a ocroti maşina de asediu şi pe cei ce o mânuiau. încă de la prima izbitură, zidul de apărare s-a şi cutremurat şi un puternic strigăt s-a înălţat din interiorul cetăţii, ca şi cum ea ar fi fost deja cucerită.
20. Când a văzut că, prin repetatele lovituri date tot în acelaşi loc, zidul urma să se prăbuşească în curând, Iosephus a născocit un mijloc prin care o vreme a slăbit forţa maşinii duşmane. El a poruncit soldaţilor să umple nişte saci cu pleavă şi să-i coboare până în locul unde zidul era mereu lovit de berbece, spre a abate de la ţintă izbitura, slăbind-o prin mlădierea sacilor. Această stratagemă a adus romanilor o mare pierdere de timp, căci în locul spre care îşi îndreptau vrăjmaşii berbecele, acolo îi urmau şi iudeii cu sacii lor de pleavă manevraţi de sus, contracarând izbiturile, astfel încât zidul nu avea de suferit de pe urma loviturilor primite. Asta a durat până când romanilor le-a venit ideea să fixeze la capătul unor prăjini lungi nişte seceri cu ajutorul cărora au tăiat frânghiile sacilor. Aşa berbecele şi-a recăpătat randamentul său întreg iar zidul, proaspăt construit, a început să se clatine; ca atare, oamenii lui Iosephus au fost siliţi să recurgă, ca ultim mijloc de apărare, la foc. Culegând toate lemnele uscate pe care le-au găsit, au făcut incursiuni, împărţiţi în trei cete, şi au incendiat maşinile de război, lesele din viţa de vie şi construcţiile din lemn ale romanilor. Aceştia au făcut prea puţin ca să-şi salveze maşinile, căci iscusinţa iudeilor îi scosese din sărite şi, în pofida eforturilor lor de a le stringe, flăcările s-au dovedit mai iuţi decât ei. Lemnul uscat, impregnat cu . bitum, smoală şi sulf, împrăştia focul cu iuţeala gândului şi într-un singur ceas, toate lucrările de asediu, ridicate cu atâta trudă de romani, s-au preschimbat în scrum.
21. Cu acest prilej, dintre evrei s-a distins un bărbat despre care merită să vorbim şi să-i păstrăm o glorioasă amintire; era fiul lui Samaeus, se numea Eleazar, locul său de baştină fiind Saba[6] din
6 Probabil Gaba, în preajma Carmelului, la hotarul dintre Galileea şi Samaria (n.e.)

Galileea. El a săltat un bolovan uriaş şi 1-a zvârlit peste zid asupra berbecului cu atâta forţă încât a rupt capul maşinăriei de război; coborând apoi repede, a luat de jos capul retezat, chiar din mijlocul duşmanilor, fără să se înfricoşeze câtuşi de puţin, şi 1-a dus sus, pe zid. El s-a oferit drept ţintă pentru toţi vrăjmaşii şi, întrucât trupul său nu era ocrotit, l-au nimerit armele lor, străpuns fiind de cinci săgeţi. Nu s-a sinchisit de nimic, ci s-a urcat pe meterez, stând drept, ca să-şi arate tuturor vitejia şi de-abia atunci, încovoiat de durerea pricinuită de rănile sale, s-a prăvălit de pe zid, strângând în braţe capul berbecului, în afara lui, cel mai mult s-au remarcat cei doi fraţi, Netiras şi

Philippus din satul Ruma[7], de asemenea galileeni; ei s-au năpustit asupra soldaţilor din Legiunea a X-a şi i-au atacat cu atâta impetuozitate şi forţă pe romani încât le-au spulberat rândurile, punându-i pe fugă pe toţi cei ce le-au ieşit în cale.
22. Pe urmele acestora a pornit Iosephus, însoţit de ceilalţi soldaţi, cu o mulţime de torţe aprinse în mâini, dând foc maşinilor de război, acoperişurilor din împletituri precum şi lucrărilor de asediu ce aparţineau legiunilor a V-a şi a X-a, după ce ele fugiseră deja; restul trupelor romane şi-a acoperit în grabă maşinile de război şi construcţiile lor din lemn. Dar spre seară romanii au pus iarăşi în funcţiune berbecele, lăsându-1 să bată în porţiunea din zid care mai primise loviturile sale. Iată însă că unii dintre apărătorii zidului a tras o săgeată care 1-a nimerit pe Vespasianus în laba piciorului. Rana era superficială, deoarece distanţa la care fusese ţintită săgeata ei slăbise forţa de pătrundere; totuşi, această păţanie a stârnit o mare panică în rândurile romanilor, întrucât cei ce alcătuiau suita comandantului s-au speriat la vederea sângelui, vestea rănirii sale răspândindu-se iute în întreaga oştire. Soldaţii au părăsit cu hurta asediul şi au fugit cuprinşi de teamă şi consternare spre generalul lor. Cel ce s-a preocupat înain-tea tuturor de soarta tatălui său a fost Titus, astfel că trupele au fost mişcate, deopotrivă, atât de ataşamentul faţă de comandantul suprem cât şi de îngrijorarea pe care o vedeau întipărită pe chipul fiului. Dar tatăl a împrăştiat lesne temerile fiului şi a înlăturat neliniştile din rândurile oştirii sale; şi-a reprimat durerea şi s-a înfăţişat cât a putut de repede celor ce tremuraseră pentru el; aşa a sporit şi mai mult avântul lor războinic împotriva iudeilor. Fiecare a fost gata să înfrunte făţiş vălmăşagul bătăliei, vrând să devină răzbunătorul comandantului
[7] Localitate situată între Iotapata şi Sepphoris (n.e.).

suprem şi, după ce unul s-a înflăcărat pe celălalt prin strigăte de luptă, împreună au pornit să ia cu asalt zidurile de apărare.
23. în pofida faptului că, loviţi de catapulte şi de baliste, se prăbuşeau unul după altul, oamenii lui Iosephus nu se lăsau alungaţi de pe metereze, ci aruncau torţe, bucăţi de fier şi pietroaie asupra soldaţilor care, sub protecţia leselor de viţă de vie, făceau să înainteze berbecele. Deşi nu obţineau nimic sau oricum, foarte puţin, ei îndurau necontenit pierderi, fiindcă erau văzuţi de adversari, fără să-i vadă deloc la rândul lor. Prin lumina împrăştiată de torţele din mâinile lor, ei deveneau o ţintă ideală pentru adversari, ca ziua-n amiaza mare[8], în schimb, nu se puteau feri de proiectilele zvârlite asupra lor de maşinile de război, invizibile de la mare distanţă. Aruncătoarele de săgeţi şi catapultele cu forţa lor cumplită puteau secera mai multe vieţi dintr-o dată, în vreme ce pietroaiele aruncate cu şuier asurzitor de baliste spărgeau crenelurile, rupând colţurile turnurilor. Căci nu exita nici o grupă de bărbaţi atât de zdravănă încât să nu fie culcată la pământ până la ultimul rând de puterea şi mărimea unei singure pietre. Forţa acestor maşini de război a fost dovedită de cele întâmplate în noaptea aceea: un bolovan care 1-a lovit în plin pe un om din preajma lui Iosephus, aflat pe zid, i-a retezat capul, zvârlindu-i tigva la o distanţă de trei stadii. O femeie gravidă care ieşise dis-de-dimineaţă din casa ei a fost izbită în burtă iar fătul, smuls din pântecele mamei şi aruncat la o depărtare de jumătate de stadiu: atât de teribilă era forţa balistelor. Dar şi mai înspăimântătoare erau zgomotele produse de maşinile propriu-zise precum şi şuierul proiectilelor în cădere. Unul după altul se prăvăleau de pe ziduri cei fără suflare, cu un bufnet surd, iar în interiorul caselor se înălţau cumplite strigăte de femei, întovărăşite de jalnicele gemete ale muribunzilor, întregul zid, atât cât se desfăşura bătălia, era năclăit de sânge şi lesne te puteai urca pe mormanul de leşuri, până la metereze. Munţii din jur făceau ca ecourile zgomotelor să răsune şi mai înfiorător; nimic din ce putea fi mai îngrozitor pentru văz şi auz n-a lipsit din noaptea aceea. Mulţi dintre apărătorii iudei ai Iotapatei au avut parte de o moarte eroică, mulţi alţii au fost răniţi şi, datorită neîntreruptelor lovituri ale berbecelor, zidul de apărare a cedat în cele din urmă tocmai la straja dimineţii[9]. Mai înainte ca romanii să-şi instaleze scările lor de asalt, iudeii au acoperit spărtura cu trupurile şi armele lor strâns
8 Era vorba de un atac nocturn (n.t.).
[9] La romani noaptea (de la şase seara până la şase dimineaţa) era împărţită în patru străji a câte trei ore. Straja dimineţii reprezenta aşadar ultima strajă a nopţii (n.t.).

îngemănate, închipuind astfel un nou val de apărare.
24. Spre dimineaţă, după ce i-a dat un scurt răgaz, să se refacă de pe urma eforturilor

din timpul nopţii, Vespasianus şi-a adunat oastea, ca să ia cu asalt oraşul. Cu vădită intenţie de a-i alunga pe iudeii din dreptul breşei pe care o apărau, el a pus pe cei mai viteji călăreţi ai săi să descalece (de pe cai) şi să se aşeze pe trei şiruri în dreptul zidului deteriorat; ei erau în întregime acoperiţi de platoşe şi îşi ţineau lăncile cu vârful înainte pentru ca, atunci când scările de asalt vor fi agăţate de zid, să pătrundă cei dintâi în oraş; în spatele lor a pus cele mai bune trupe de pedestraşi, calaveria rămasă fiind desfăşurată de jur împrejurul zidului din dreptul munţilor, pentru ca nici un fugar să nu scape pe-ascuns în timpul asediului. înapoia pedestrimii el şi-a postat arcaşii, cu ordinul de a fi gata de tragere, de asemeni prăştiaşii precum şi cei ce deserveau maşinile de război. Altora le-a poruncit să ridice scări şi în părţile nevătămate ale zidului de apărare, anume pentru a atrage în direcţia aceea o parte din apărătorii breşei de zid, cei rămaşi în dreptul ei urmând să fie siliţi printr-o ploaie de proiectile să se ferească din calea romanilor năvălitori.

25. losephus a întrezărit acest plan şi a ordonat ca în zona unde zidul nu fusese deteriorat să fie plasaţi doar luptătorii obosiţi şi înaintaţi în vârstă, pornind de la presupunerea că acolo vor avea mai puţin de suferit. în schimb, în dreptul breşei, şi-a postat luptătorii cei mai vi-guroşi, punând în fruntea tuturor şase bărbaţi, printre care s-a numărat şi el prin tragere la sorţi, pentru a înfrunta primul primejdia. Le-a recomandat ca la strigătele de luptă ale legiunilor să-şi astupe urechile, spre a nu se înspăimânta, iar de puzderia suliţelor aruncate să se apere lăsându-se în genunchi şi acoperindu-şi capetele cu scuturile lor; de asemeni, să se retragă pentru scurt timp, până când arcaşii îşi vor fi golit tolbele lor. Dar de îndată ce vor fi întinse podurile de asalt[10] să se năpustească asupra romanilor şi să înainteze spre maşinile lor de asediu, ca să-1 înfrunte pe duşman cu propriile lui unelte. Fiecare va trebui să lupte nu cu scopul de a-şi salva oraşul natal, ci cu gândul că trebuie deja să răzbune cucerirea acestuia; având mereu în faţa ochilor felul cum vrăjmaşul va căsăpi moşnegii, copiii şi femeile cu o cruzime fără margini, atunci vor putea să-şi descarce de pe acum toată furia lor asupra creştetelor celor vinovaţi de asemenea nelegiuiri.

26. în acest chip şi-a împărţit losephus oamenii în două grupe de apărători. Acea parte a locuitorilor fără ocupaţie, precum femeile şi copiii, şi-a văzut oraşul înconjurat de o triplă centură de trupe, căci

1° Aceste poduri erau întinse de pe unele turnuri de asalt, făcute din lemn şi aşezate pe nişte roţi sau valţuri mobile (n.t.).

gărzile care fuseseră puse mai înainte n-au fost prevăzute să ia parte la bătălie; mai departe ei au zărit duşmanii cu săbiile trase din teacă, în dreptul breşei din zidul de apărare, în vreme ce munţii din jurul oraşului sclipeau tixiţi de armele şi de săgeţile arcaşilor arabi, gata şă-şi ia zborul; la această privelişte, toţi au început să scoată strigăte, de parcă ar fi vrut să dea glas ultimului mare bocet al oraşului cucerit, iar nenorocirea ce-i pândea nu le mai stătea înainte, ci se şi împlinise aievea. Pentru ca femeile să nu slăbească războinicul avânt al luptătorilor prin vaietele lor înduioşătoare, losephus a dat ordinul ca ele să fie închise în casă, sub aspra ameninţare că vor fi pedepsite dacă nu se vor potoli. Apoi el s-a deplasat la postul său din dreptul breşei, ales de soartă, fără să se mai sinchisească deloc de celelalte părţi ale zidului către care se îndreptau romanii cu scările lor, aşteptând cu multă înfrigurare dezlănţuirea ploii de săgeţi.

27. Dintr-o dată goarnele tuturor legiunilor au început să trâmbiţeze, oştirea a scos şi ea un aprig strigăt de luptă şi, la un semn anume, de pretutindeni au pornit să zboare săgeţile, punând în umbră lumina soarelui. Oamenii lui losephus, potrivit sfaturilor primite de la el, şi-au ocrotit urechile de strigătul de luptă şi deopotrivă trupurile de săgeţi şi, de îndată ce podurile de asalt au fost aruncate, iudeii s-au năpustit asupra romanilor mai înainte ca aceştia să păşească pe ele. în lupta corp la corp cu duşmanii care se străduiau să urce pe zid, ei au dat numeroase dovezi ale tăriei braţelor şi ale curajului lor sufletesc şi, într-o încăierare pe viaţă şi pe moarte, se sileau să nu rămână mai prejos de vrăjmaşii care, fără să fie la fel de expuşi primejdiei, se băteau atât de bărbăteşte. Nici nu se desprindeau de adversarul lor direct decât dacă mureau ei înşişi sau îi ucideau pe aceştia, dar în vreme ce iudeii se istoveau într-o bătălie neîntreruptă, fără să poată avea parte de înlocuitori în prima linie, la romani, dimpotrivă, în locul luptătorilor epuizaţi, veneau întruna trupe odihnite, iar cetele celor respinşi de iudei erau suplinite repede de forţele proaspete, urcând pe zid în sus. Romanii se îmbărbătau unii

pe alţii prin strigăte, se strângeau om lângă om, apăraţi de scuturile lor îndreptate în sus, alcătuind coloane compacte, de nedespărţit şi astfel, din răsputeri, ca un singur trup, împingeau înapoi pe iudei, încât erau aproape gata să escaladeze zidul.
28. în această clipă de grea cumpănă, losephus s-a lăsat călăuzit de nevoie, căci ea devine o minunată sfătuitoare de câte ori deznădejdea stimulează spiritul născocitor: el a dat ordin să se toarne ulei încins asupra scuturilor strânse ca o carapace. Ca şi cum ar fi fost pregătiţi
267
din vreme, mulţi oameni de-ai săi au putut să facă rost repede de aşa ceva în cantităţi mari şi din mai multe părţi deodată l-au turnat peste romani, aruncând până şi oale încinse, cu ulei care clocotea. Acest prilej a provocat romanilor cumplite arsuri şi le-a destrămat ordinea de luptă; cuprinşi de dureri groaznice, ei se prăvăleau buimăciţi de pe ziduri. Căci cu o mare uşurinţă, uleiul încins se prelingea pe sub armurile lor, pe întregul trup, din creştet şi până-n tălpi, şi le pârlea carnea ca o vâlvătaie, fiindcă, prin natura sa, uleiul se încinge repede şi, din pricina grăsimii pe care o conţine, se răceşte foarte încet, închingaţi în armurile şi căştile lor, soldaţii nu se puteau descotorosi de pălălaia uleiului, săreau în sus, se încovoiau de dureri şi se prăvăleau de pe podurile de asalt. Cei care, gata de fugă, se întorceau spre camarazii lor, erau împinşi de aceştia iarăşi înainte, fiind lesne doborâţi de iudeii care îi loveau din spate.
29. Dar tocmai cum iudeii nu-şi pierduseră judecata limpede, la fel de puţin scăzuse şi combativitatea romanilor în greul impas în care se aflau; deşi vedeau cumplitele chinuri îndurate de cei ce fuseseră opăriţi de uleiul încins, ei exercitau o presiune şi mai mare asupra celor ce-1 turnau peste ei, fiecare învinuind pe cel din faţa lui că-1 împiedica să se încleşteze din răsputeri. In schimb iudeii, pentru a stânjeni înainterea romanilor, au recurs la al doilea vicleşug, adică au luat fân grecesc[11] proaspăt fiert spre a-1 împrăştia pe scândurile podurilor de asalt, încât soldaţii duşmani alunecau şi îşi pierdeau echilibrul. Nici cei ce se retrăgeau, nici cei ce înaintau nu erau în stare să se ţină pe picioarele lor, ci cădeau pe spate de pe scările de asediu şi erau călcaţi în picioare; mulţi alţii erau azvârliţi de sus pe malul de pământ, unde erau străpunşi de săgeţile iudeilor. Căci, datorită faptului că romanii cădeau de-a valma, iudeii se vedeau scăpaţi de lupta corp la corp şi de mâinile lor devenite libere puteau să tragă cu arcurile. Când comandantul suprem a văzut că în cursul atacului oştenii lui au suferit pierderi grele, spre seară le-a poruncit să se retragă. Un însemnat număr dintre ei au căzut în luptă şi mult mai mulţi au fost cei răniţi; la rândul lor, asediaţii din Iotapata au pierdut şase oameni şi vreo 300 de răniţi au fost transportaţi în interiorul cetăţii. Această bătălie a avut loc în cea de a 20-a zi a lunii Daesius.[12]
30. Vespasianus a căutat să-şi încurajeze oştenii abătuţi după insuccesul repurtat de ei, când a văzut însă că nu încurajări aşteptau ei, ci prilejul potrivit pentru noi fapte vitejeşti, a dat ordin ca meterezul de pământ să fie înălţat şi să se construiască trei turnuri înalte de 50
^ Seminţele acestei plante (Trigonella foenum graecum I), fierte în apă, dădeau un terci foarte lipicios şi cleios (n.t.).
12 Data de 8 iulie 67 (e.n.) Schinduful supranumit „fânul grecesc" înflorea în iunie sau iulie, corespunzând lunii Daesius (ne.).
268
de picioare fiecare, căptuşite de jur împrejur cu fier, ca să câştige în stabilitate prin propria lor greutate şi să nu fie nimicite de flăcări. El le-a instalat pe valul de pământ şi le-a înzestrat cu suliţaşi şi arcaşi, prevăzându-le şi cu catapulte uşoare, ca şi cu prăştiaşii cei mai voinici; fără să fie văzuţi de nimeni, datorită înălţimii turnurilor, precum şi a parapetelor, aceştia puteau să-i nimerească pe duşmanii de pe ziduri, pe care îi distingeau perfect. Ultimii nu se puteau feri lesne de proiectilele venite de sus şi nici să se apere de adversarul lor nevăzut; când asediaţii şi-au dat seama că, datorită înălţimii lor, obiectele zvârlite cu mâna de-abia dacă ajungeau până la turnuri, care, din pricina învelişului lor de fier nici nu luau foc, ei s-au retras pe lângă zidul de apărare, mărginindu-se să facă incursiuni împotriva celor ce se pregăteau de atacul final. în felul acesta, locuitorii din Iotapata opuneau rezistenţă, cu toate că, zi de zi, mulţi dintre ei erau ucişi, fără să pricinuiască duşmanului pierderi importante, mulţumiţi că-i ţineau pe loc cu preţul înfruntării unor mari primejdii.
31. în zilele acelea, Vespasianus 1-a trimis pe comandantul Legiunii a X-a, Traianus[13], împreună cu 1000 de călăreţi şi 2000 de pedestraşi, împotriva unui oraş învecinat cu

Iotapata, care se numea Iapha[14] şi se răzvrătise: el se lăsase ademenit de rezistenţa neobişnuit de lungă a apărătorilor Iotapatei.Traianus s-a aflat în faţa unui oraş greu de cucerit care, pe lângă faptul că natura îi hărăzise o poziţie puternică, era înconjurat de un dublu zid de apărare. El a văzut locuitorii ieşind din oraş, gata să-1 înfrunte şi a pornit împotriva lor. Aceştia au opus o scurtă rezistenţă, apoi au rupt-o la fugă. împreună cu trupele romane, Traianus i-a ţinut din scurt pe fugari până la primul zid, pătrunzând înăuntru o dată cu aceştia. Dar când locuitorii din Iapha şi-au căutat refugiul după al doilea zid, propriii lor concetăţeni le-au zăvorât porţile în faţa lor, temându-se să nu pătrundă şi romanii. Fireşte că Dumnezeu a fost cel care i-a lăsat pe galileeni să cadă pradă romanilor făcând ca tuturor luptătorilor destoinici ai cetăţii să le taie retragerea înşişi compatrioţilor lor, spre a-şi găsi moartea prin sabia duşmanilor ahtiaţi de omoruri. în vreme ce se înghesuiau de-a valma în faţa porţilor, strigând pe nume santinelele, ei au fost răpuşi în pofida rugilor pe care le rosteau stăruitor. Prima incintă le-a fost închisă de duşmani, cea de a doua, de propriii concetăţeni; strâns îngrămădiţi între cele două ziduri, mulţi au pierit străpunşi de săbiile camarazilor,

[15] Tatăl viitorului împărat roman (n.t.).

" Oraş situat la 15 km de Iotapata şi la 3 km de Nazareth (n.e.).

mulţi răzbiţi de sabia lor, cei mai numeroşi fiind căsăpiţi de romani, întrucât n-au avut curajul să li se împotrivească. Căci pe lângă groaza pe care le-o inspirau romanii, faptul că înşişi compatrioţii lor i-au trădat, le-au prăbuşit încrederea în ei. în timp ce mureau, acopereau cu blesteme nu pe romani, ci pe cei de acelaşi neam — până ce toţi, în număr de 12.000, au fost măcelăriţi. Acum Traianus era convins că oraşul fusese golit de războinici sau, dacă mai rămăseseră întâmplător câţiva, aceia, după părerea lui, nu vor mai întreprinde nimic, de frică. Dornic să lase cucerirea oraşului în seama comandantului, el a trimis soli la Vespasianus, cu rugămintea de a-1 aduce pe fiul său Titus, ca să desăvârşească el victoria. Bănuind că acolo mai era de îndeplinit o treabă grea, şi-a trimis feciorul cu o oaste de 500 de călăreţi şi o mie de pedestraşi. în marş forţat, Titus a ajuns în faţa oraşului, desfăşurân-du-şi trupele în linie de bătaie. I-a încredinţat lui Traianus aripa stângă, iar pe cea dreaptă şi-a păstrat-o pentru el: astfel şi-a dus oastea la asediul oraşului. Când soldaţii au proptit de zid scările de asalt în toate părţile, galileenii au opus o scurtă rezistenţă, părăsind apoi meterezele; oamenii lui Titus au trecut repede dincolo de ele şi au pus stăpânire pe oraş. în interiorul oraşului, ei au avut totuşi de dus o luptă crâncenă împotriva iudeilor care se regrupaseră. Bărbaţii în stare să lupte s-au aruncat asupra romanilor pe străzile înguste, pe când femeile aruncau de pe acoperişuri tot ce le venea la îndemână în capul duşmanului. Luptele cu arma în mână au durat vreo şase ore, dar după exterminarea războinicilor experimentaţi, restul populaţiei a fost măcelărită, parte sub cerul liber, parte în interiorul caselor, tinerii laolaltă cu bătrânii. Din rândul bărbaţilor n-a mai rămas nimeni viu, în afara pruncilor care, alături de femei, au fost duşi în sclavie. Numărul celor morţi fie în oraş, fie în luptele anterioare s-a ridicat la cifra de 15.000, cel al prizonierilor fiind de 2230. Această nenorocire s-a abătut asupra galileenilor în a 25-a zi a lunii Daesius[15].

32. Nici măcar samaritenii n-au fost ocoliţi de nenorociri; ei se strânseseră pe muntele numit Garizim, care trecea în ochii lor drept sfânt şi acolo au rămas pe loc, dar adunarea şi ţelurile lor aveau un caracter războinic. Nefericitele păţanii ale vecinilor nu izbutiseră să-i cuminţească şi, fără să cugete temeinic la succesele romanilor, pe de o parte, şi la propria lor slăbiciune, pe de altă parte, au început să se frământe, aşteptând cu înfrigurare prilejul de a se răzvrăti. Vespasianus a decis să preîntâmpine tulburările lor şi să le zădărnicească

[15] La 13 iulie 67 e.n. (n.e.).

strădaniile; ce-i drept, întreaga Samarie era presărată de garnizoane dar marea mulţime a celor strânşi laolaltă şi reuniunea lor ofereau motive de îngrijorare. De aceea, a trimis împotriva samaritenilor pe Cerealius, comandantul Legiunii a V-a, cu 600 de călăreţi şi 3000 de pedestraşi. Lui Cerealius i s-a părut prea riscant să urce pe munte şi să intre în luptă cu un duşman aşa de numeros, ocupând o poziţie dominantă; deci s-a mărginit până una alta să înconjoare cu trupele sale poalele muntelui şi să ţină toată ziua duşmanul sub observaţie. Spre nenorocul tuturor, samaritenii duceau lipsă de apă tocmai când bântuia o arşiţă cumplită, căci era în toiul verii şi mulţimea nu se aprovizionase cu cele necesare traiului. Astfel că în aceeaşi zi, unii au murit de sete şi

mulţi alţii, preferând să ajungă sclavi decât Să moară, au dezertat la romani. Când a aflat că cei ce persistau să rămână împreună erau cu totul epuizaţi de lipsuri, Cerealius s-a urcat pe munte şi, cu oastea lui, i-a înconjurat pe duşmani; mai întâi le-a cerut să ducă tratative: le-a făgăduit că le cruţă viaţa şi le garantează securitatea dacă depun armele. Dar întrucât samaritenii n-au cedat, el s-a năpustit asupra lor şi i-a ucis pe toţi, numărând 11600 de oameni. întâmplarea a avut loc în cea de a 27-a zi a lunii Daesius[16]. Această năpastă s-a abătut peste samariteni.

33. între timp însă, locuitorii din Iotapata, întrecând toate aşteptările, făceau faţă spaimelor asediului, dar în a 47-a zi, valul de pământ al romanilor a depăşit înălţimea zidului de apărare. în aceeaşi zi, un dezertor i-a dezvăuit lui Vespasianus că apărătorii sunt puţini la număr şi foarte slăbiţi şi că, epuizaţi de nesomn şi de lupte neîntrerupte, n-ar mai fi în stare să facă faţă unui nou asalt; ei ar putea fi cuceriţi şi prin viclenie, dacă cineva s-ar gândi să recurgă la aşa ceva. Căci în timpul străjii ultime[17], când soldaţii cred că se pot întrema liniştiţi după truda din timpul zilei şi îndeobşte cei osteniţi cad în somnul adânc al dimineţii, iar santinelele dorm în picioare, atunci ar fi indicat să dea atacul romanii, după spusele sale. Vespasianus n-a acordat prea mare încredere dezertorului, căci el ştia că iudeii erau credincioşi unii altora şi că se sinchiseau prea puţin de pedepsele corporale. Astfel de curând un om oarecare din Iotapata, ce ajunsese prizonier, rezistase tuturor torturilor la care fusese supus şi nici măcar ameninţat cu focul să vorbească, n-a vrut să divulge duşmanului

[16] Era 15 xlie 67 e.n. (n.e.).

[17] Cea duc zorii zilei. *Vechiul Testament* menţionează doar trei străji nocturne, faţă de cele patru sie romanilor, la care se referă textul (n.e.).

situaţia din interiorul oraşului, atunci când l-au crucificat luând în derâdere chinurile morţii. Dar credibilitatea vorbelor a asigurat şi verosimilitatea dezertorului, ceea ce 1-a făcut pe Vespasianus să creadă că, poate, el rostea adevărul; pe de altă parte eventuala lui viclenie nu putea să aducă pagube mari romanilor. Aşadar, a poruncit ca prizonierul să fie pus sub pază strictă, iar oastea să facă cuvenitele pregătiri pentru luarea cu asalt a oraşului.

34. La ora stabilită, romanii s-au apropiat de oraş într-o linişte deplină. Primii s-au aruncat pe zid Titus şi tribunul militar Domitius Sabinus, precum şi câţiva oşteni din Legiunile a V-a şi a X-a. După ce au ucis santinelele, au pătruns în oraş; pe urmele lor au păşit tribunalul militar cu numele de Sextus Calvarius şi Placidus, împreună cu soldaţii de sub comanda lor. Citadela fusese deja luată, duşmanul umbla deja prin mijlocul oraşului, se luminase de ziuă şi asediaţii încă nu ştiau că Iotapata era ocupată. Cei mai mulţi zăceau doborâţi de oboseală şi privirile celor ce de-abia se deşteptaseră erau acoperite de o pâclă năpădindu-le tocmai atunci oraşul. De-abia după ce întreaga oaste răzbise înlăuntrul zidurilor, s-au trezit şi locuitorii, dar numai pentru a-şi da seama de nenorocirea lor, ca şi pentru a se convinge prin mortalele lovituri ale săbiilor duşmane că oraşul lor fusese cucerit. Cu amintirea proaspătă a caznelor îndurate de ei în decursul asediului, romanii n-au cunoscut ce-i mila sau cruţarea, ci au gonit de-a valma poporul din cetate spre poalele muntelui, masacrându-1 în întregime. Locul impropriu în care au nimerit i-a privat până şi pe cei în stare să lupte de posibilitatea de a se apăra; înghesuiţi în străzile înguste şi lunecând pe povârnişul abrupt, ei au fost scoşi din vălmăşagul luptei care se rostogolea din cetate spre vale. Situaţia fără ieşire i-a împins pe mulţi dintre cei mai căliţi oameni ai lui Iosephus să-şi pună capăt zilelor cu mâinile lor. Dându-şi seama că nu pot pricinui nici un rău romanilor, ca să nu fie capturaţi de aceştia, s-au adunat în extremitatea de jos a oraşului, unde s-au sinucis.

35. Soldaţii din corpul de gardă care, de îndată ce s-a vădit că oraşul fusese ocupat, au reuşit să fugă imediat, s-au urcat într-un turn din partea de miazănoapte a oraşului, unde au rezistat câtăva vreme; dar, când s-au văzut încercuiţi de mulţimea duşmanilor, au căutat să ducă cu ei tratative — oricum tardive — şi, cu un calm deplin, şi-au întins ceafa să fie înjunghiaţi. Romanii s-ar fi putut lăuda că încheierea asediului nu i-a costat nici o picătură de sânge dacă unul dintre ei n-ar fi pierit la ocuparea oraşului: era centurionul Antonius, care a murit printr-un vicleşug. Unul dintre iudeii refugiaţi într-o

peşteră — şi mulţi alţii se aflau acolo — 1-a implorat pe Antonius să-i întindă mâna dreaptă, drept semn de chezăşie că-i cruţă viaţa şi pentru a-1 ajuta să iasă la suprafaţă. Fără să ia măsuri de precauţie, centurionul i-a întins mâna, dar acela i-a luat-o înainte,

implântându-i de jos lancia în vintre, astfel că romanul a murit pe loc.
36. în aceeaşi zi, romanii au ucis doar pe cei de care au dat cu ochii; în zilele următoare, ei au scotocit ascunzişurile subterane şi i-au urmărit pe cei ascunşi în coridoare şi peşteri; nimeni n-a fost cruţat, indiferent de vârstă, cu excepţia pruncilor şi a femeilor. Au fost luaţi 1200 de prizonieri, iar numărul total al celor căzuţi la cucerirea oraşului ca şi în luptele premergătoare s-a ridicat la 40000. Vespasianus a ordonat ca oraşul să fie distrus şi toate fortificaţiile incendiate. Astfel a căzut Iotapata în al 13-lea an al domniei lui Nero, la Luna nouă a lui Panemos[1]^.

[18] La 20 iulie 67 e.n. (n.e.)

CAPITOLUL VIII

1. Apoi romanii s-au apucat să-1 caute pe Iosephus, pe de o parte deoarece erau porniţi împotriva lui, pe de altă parte deoarece comandantul lor suprem ţinea cu orice preţ să pună mâna pe el, socotind capturarea lui ca un fapt hotărâtor pentru desfăşurarea ulterioară a războiului; în acest scop, ei au cercetat pretutindeni cadavrele şi pe cei descoperiţi în ascunzători. Dar în timpul cuceririi oraşului, cu oarecare sprijin dumnezeesc, Iosephus a reuşit să se strecoare prin mijlocul duşmanilor, afundându-se într-o cisternă adâncă, alături de care era o peşteră spaţioasă, tăinuită privirii celor de sus. El a dat peste 40 de bărbaţi de vază ascunşi acolo, având cu ei provizii suficiente pentru câteva zile. în timpul zilei rămânea în ascunzătoare, întrucât duşmanii ocupaseră toate împrejurimile, în schimb noaptea ieşea afară, ca să găsească drumul pe unde ar putea să fugă, cercetând poziţia străjilor romane. Deoarece totul de jur împrejur era păzit cu străşnicie, tocmai ca să nu fugă, iar prezenţa lui n-ar fi rămas neobservată, el se cobora iarăşi în peşteră. Două zile s-a ascuns Iosephus acolo, dar în a treia zi, a fost denunţat de o femeie care stătuse în peşteră, împreună cu el, fiind apoi capturată. Numaidecât Vespasianus a trimis doi tribuni, pe Paulinus[1] şi Gallicanus, cu ordinul de a-i garanta siguranţa şi de a-i cere lui Iosephus să părăsească de bunăvoie peştera.
2. De îndată ce au ajuns la faţa locului, amândoi i-au transmis ordinul şi l-au asigurat că nu i se va întâmpla nimic, fără a reuşi însă să-1 înduplece. Ceea ce, nu fără temei, îl putea îngrijora, era pedeapsa mare, pe deplin meritată de omul care pricinuise romanilor atâtea pagube şi nu privea caracterul purtătorilor de tratative, blândeţea lor fiindu-i bine cunoscută. Aşadar Iosephus s-a temut că ei au venit să-1

[1] M. Valerius Paulinus, menţionat de Tacitus *(Istorii,* III, 43), prietenul lui Vespasianus, care îl va numi guvernatorul Galiei Narbonensis în anul 69 e.n. (n.e.).

scoată prin ademeniri în vederea execuţiei lui; până la urmă, Vespasianus i-a trimis drept al treilea mesager al său pe tribunul Nicanor, pe care Iosephus îl cunoştea de mult, şi-1 privea cu încredere. Cum a sosit acolo, el i-a relatat că, prin firea lor, romanii au o comportare blândă faţă de cei pe care i-au luat prizonieri, arătând apoi că, datorită vitejiei de care a dat dovadă, Iosephus este mai mult admirat decât detestat de către comandanţii romani; de altfel, generalul lor nu urmăreşte să se răzbune, căci în orice caz, el este în măsură să facă asta chiar dacă dânsul s-ar împotrivi să iasă din ascunzătoare, ci s-a hotărât să-i cruţe viaţa fiindcă este un bărbat viteaz. Tribunul a mai adăugat că Vespasianus nu i-a trimis un prieten de nădejde, ca să-i întindă o capcană şi să folosească cel mai frumos dintre sentimente — prietenia — drept pavăză a celei mai josnice fapte: trădarea. Oricum, el însuşi n-ar fi acceptat vreodată misiunea de a-şi înşela prietenul.
3. Deoarece Iosephus se arăta şovăitor chiar şi faţă de Nicanor, soldaţii împinşi de mânie s-au repezit să năpădească peştera cu fum. I-a oprit la timp comandantul lor, întrucât ţinea nespus de mult ca omul să ajungă teafăr în mâinile sale. Pe când Nicanor stăruia în rugăminţile sale şi Iosephus auzea ameninţările cetei ostile lui, el şi-a reamintit de visele nocturne prin care Dumnezeu îi dezvăluise nenorocirile de care sunt pândiţi iudeii, precum şi viitoarea soartă a împăraţilor Romei. Iosephus se pricepea să tălmăcească visele, era în stare să interpreteze divinele semne lipsite anume de

limpezime, cunoscând temeinic profeţiile din Cărţile Sfinte, de vreme ce era preot el însuşi şi se trăgea din tagma preoţească. Tocmai în acel ceas în care el era cufundat în revelaţiile divine şi în minte i se perindau înfricoşătoarele imagini ale viselor avute de curând, Iosephus a rostit în sinea lui următoarea rugă adresată lui Dumnezeu: „Deoarece Tu ai hotărât să nimiceşti poporul iudeu, creat de Tine, lăsând întregul noroc să treacă de partea romanilor şi ai încredinţat sufletului meu misiunea prezicerii viitorului, eu întind de bunăvoie mâna romanilor şi rămân în viaţă. Te iau însă chezaş că fac acest pas nu ca trădător, ci ca slujitor al Tău!"
4. După această rugă, el a făcut demersul să se predea lui Nicanor. Când însă iudeii, aflaţi în aceeaşi ascunzătoare, au observat că Iosephus cedează la insistenţele romanilor, s-au strâns roată în preajma lui şi i-au spus cu glas tare: „ Din rărunchi vor ofta, într-adevăr, strămoşeştile noastre legi şi în jos îşi va pleca ochii Dumnezeu, cel ce a creat sufletele iudeilor, sădind în ele dispreţul faţă de moarte. îndrăgeşti atât de mult viaţa, Iosephus, încât te învoieşti să vezi lumina soarelui ca sclav? Cât de repede ai dat uitării ceea ce ai fost! Câţi
275
oameni ai îndemnat să se jertfească pentru libertate? Minciună curată a fost faima vitejiei tale, minciună goală s-a dovedit chibzuinţă ta, dacă crezi că se cade să nădăjduieşti o salvare venită de la cei împotriva cărora ai luptat cu atâta dârzenie. Este oare o dovadă de bărbăţie să primeşti din mâna lor graţierea, în măsura în care ea pare asigurată? Iar dacă norocul romanilor te-a copleşit într-atât încât ai uitat cu desăvârşire de tine însuţi, trebuie să ne îngrijim noi înşine de renu-mele patriei noastre! îţi punem la dispoziţie sabia şi braţul propriu: mori de bunăvoie şi atunci o faci ca general al iudeilor; mori fără voia ta, şi atunci o faci ca trădător"! La rostirea acestor vorbe, ei şi-au scos din teacă săbiile împotriva lui şi l-au ameninţat că-1 vor străpunge dacă se va preda romanilor.
5. Fiindcă s-a temut de atacul lor şi a socotit drept o trădare a misiunii încredinţate de Dumnezeu moartea provocată de învinuirile aduse, Iosephus, încolţit de nevoie, a început **să-i** combată prin argumente filozofice. El le-a zis următoarele: „Dragii mei, de ce ţineţi atât de mult să ne ucidem între noi? De ce vreţi să separaţi elementele unite prin cele mai prieteneşti legături — trupul şi sufletul? Zice-se că am devenit alt om. Dar aceasta o ştiu romanii cel mai bine. E frumos să mori în luptă, dar după datinile războiului, adică răpus de mâna învingătorului. Dacă fug cumva de sabia romanilor, atunci merit într-adevăr să mor de propria mea sabie şi de propria mea mână. Dar dacă acestora le vine ideea să cruţe viaţa unui duşman, oare nu se cade să aplicăm această idee şi în favoarea noastră? Ar fi o prostie să ne pricinuim ceea ce noi ne străduim, de fapt, să evităm în lupta cu ei. «E frumos să mori pentru libertate» — o spun şi eu — dar cu condiţia să lupţi şi să te răpună mâna celui care vrea să ţi-o răpească. Numai că acum ei nici nu pornesc împotriva noastră, nici nu vor să ne curme zilele. Laş este cel ce nu se îndură să moară când n-are încotro, dar, în aceeaşi măsură, şi cel ce-şi doreşte sfârşitul când nu e neapărată nevoie. Ce anume ne reţine să urcăm sus şi să ne predăm romanilor? Nu cumva moartea? Ceea ce frica noastră de duşman ne face să aşteptăm din partea acestuia vreţi oare să ne provocăm inevitabil noi înşine? «Nicidecum, noi ne temem de sclavie» — va spune un altul. Ca şi cum noi am fi acum, într-adevăr , liberi! «Este o dovadă de mărinimie să te sinucizi», va susţine un al doilea. Nu, dimpotrivă, e fapta cea mai josnică, aşa cum mi se pare deosebit de laş cârmaciul care, de bunăvoie, îşi cufundă corabia de teama furtunii, încă înainte de izbucnirea ei. Ba mai mult: sinuciderea este cu desăvârşire străină naturii comune a tuturor făpturilor şi o lipsă de pietate faţă de Dumnezeu, creatorul nostru. în rândul animalelor nu afli nici unul care să-şi caute moartea cu premeditare ori să şi-o provoace singur.
276
Căci există o strictă lege a naturii pentru toţi: dorinţa de a trăi; tocmai de aceea, noi îi socotim duşmani pe toţi cei ce caută făţiş să ne ia viaţa şi îi pedepsim pe cei ce o fac pe ascuns. Credeţi oare că Dumnezeu nu se va mânia dacă vede că darul Său este nesocotit? Căci de la El am primit viaţa noastră şi tot lui trebuie să-i încredinţăm şi sfârşitul propriei existenţe. Fiindcă, de fapt, noi toţi avem nişte trupuri muritoare, alcătuite dintr-o materie trecătoare, în schimb sufletul este nemuritor şi sălăşluieşte ca o parte a Dumnezeirii sădită în corpul nostru. Dacă cineva iroseşte un bun care i-a fost dat în păstrare sau îl administrează anapoda, atunci acela este considerat drept un scelerat şi un necredincios; dacă însă cineva îndepărtează din trupul său un bun pe care i 1-a

încredinţat Dumnezeu, îşi închipuie cumva el că se va putea ascunde de ochii celui pe care 1-a jignit? Aşijderi, se socoteşte cât se poate de îndreptăţită pedepsirea sclavilor evadaţi chiar dacă ei au fugit de nişte stăpâni răi; atunci nouă cum de nu ne pare un păcat faptul că fugim de Dumnezeu, cel mai bun stăpân al nostru? Oare n-aţi aflat şi voi că cei ce părăsesc viaţa după legea naturii şi-şi achită astfel datoria pe care o aveau faţă de Dumnezeu, atunci când Dăruitorul vrea să ia înapoi ceea ce a oferit temporar — aceia se bucură de o glorie eternă şi de o îndelungată dăinuire a vetrei şi a neamului lor? Curate rămân sufletele acestora şi supuse şi astfel ocupă cele mai sfinte locuri ale Cerului de unde, în decursul veacurilor, ei se pot întoarce iarăşi în veşmântul altor trupuri[2]. în schimb cei a căror ucigaşă nebunie le-a îndreptat mâinile împotriva lor înşile îşi văd sufletele ajungând în cel mai întunecos cotlon al lumii subpământene[3], iar Dumnezeu, Părintele lor, revarsă asupra urmaşilor acestora pedeapsa pentru nelegiuirile strămoşilor. De aceea Dumnezeu urăşte această crimă, care este aspru sancţionată şi de legiuitorii cei mai înţelepţi[4]: la noi este datina ca sinucigaşii să zacă neîngropaţi până la asfinţitul soarelui, cu toate că socotim ca o datorie a noastră să ne înmormântăm până şi duşmanii ucişi. Alte popoare dispun ca să se taie mâna dreaptă unor asemenea morţi[5], întrucât s-a arătat atât de duşmănoasă cu propriu-i trup, convingerea lor fiind că înstrăinarea dintre corp şi suflet trebuie să-şi găsească expresia şi în raportul dintre mână şi corp. De aceea, dragi

[2] Metempsihoză era o caracteristică a doctrinei farizeilor, înfăţişată de Iosephus mai înainte (vezi *Cartea a doua,* cap. VIII, paragr. 4) (n.e.)

[3] Hades, Infernul elin, împărăţia sumbră a morţilor (n.e.).

[4] în scrierile mozaice, potrivit cunoştinţelor noastre de până azi, nu întâlnim nicăieri o asemenea dispoziţie (n.t.). Platon a condamnat aspru sinuciderea în descrierile sale *(Legile,* 9, 873) (n.e!).

[5] Oratorul grec Eschine atestă acest obicei la atenieni *(împotriva lui Ctesiphon,* 244) (n.e.).

277

prieteni, bine-ar fi ca gândirea noastră să se împace cu dreptatea şi la omeneştile noastre nenorociri să nu mai adăugăm şi lipsa de pietate faţă de propriul Creator. Aşadar dacă ni se oferă prilejul să scăpăm cu viaţă, să ne folosim de el, căci nu ne vom înjosi astfel în faţa celor care s-au putut convinge de vitejia noastră dovedită prin atâtea fapte de arme. Dacă tot ne-aşteaptă moartea, drept este ca ea să ne fie adusă de mâna învingătorilor. Eu nu voi trece de partea oştirii duşmane ca să mă trădez pe mine însumi, altfel aş fi mai nătâng decât dezertorii care fug de duşmani doar ca să-şi salveze viaţa, pe când asta ar însemna pentru mine o pieire sigură, propria mea pieire. îmi doresc din toată inima să cad victimă unei capcane întinse de romani; dacă, în pofida promisiunilor făcute, ei mă vor executa, atunci voi muri împăcat, căci perfidia dovedită prin minciunile lor mă va consola mai mult decât biruinţa însăşi"[6]!

6. Multe argumente asemănătoare a adus Iosephus pentru a-şi îndupleca tovarăşii să renunţe la sinuciderea colectivă. Dar în disperarea lor adâncă, ei au rămas cu desăvârşire surzi, căci erau de multă vreme sortiţi morţii. De aceea păreau atât de îndârjiţi împotriva lui şi din toate părţile l-au asaltat cu săbiile trase, acuzându-1 de laşitate şi, aparent, fiecare se arăta gata să-1 străpungă pe loc. Unuia i-a spus pe nume, la altul s-a uitat cu privirea de general, a prins braţul drept al celui de al treilea, pe cel de-al patrulea 1-a dezarmat prin rugăminţi; răscolit de cele mai felurite sentimente, în împresurarea lui, Iosephus a abătut de la ceafa lui toate săbiile lor întocmai ca o sălbăticiune încolţită întorcându-se mereu împotriva celui care s-a apropiat prea mult de ea. întrucât chiar şi în extrema-i descumpănire, aceştia mai stimau încă în el pe comandantul lor, braţele li s-au înţepenit, săbiile le-au alunecat din mâini şi mulţi dintre cei ce-şi trăseseră spada împotriva lui, şi-au vârât-o în teacă de bunăvoie.

7. Chiar şi în această situaţie grea, Iosephus n-a fost lipsit de spirit inventiv, ci şi-a lăsat salvarea în seama protecţiei lui Dumnezeu, riscându-şi viaţa printr-un joc şi a zis următoarele: „ Deoarece am luat ferma hotărâre de a muri, ei bine, să tragem la sorţi ordinea în care unul dă lovitura de graţie celuilalt: sortii vor decide cine va pieri de mâna celui ce urmează la rând el însuşi; astfel sorocul ne va veni la toţi, fără ca vreunul să fie nevoit să se sinucidă. Ar fi nedrept ca, după mortea tovarăşilor săi, ultimul să se răzgândească, salvându-şi viaţa".

[6] O completare necesară: Deoarece aşa romanii ar comite o faptă pentru care mânia lui Dumnezeu se va abate asupra lor (n.t.).

278

Prin această propunere el a recăpătat încrederea lor şi, când i-a convins pe ceilalţi, a participat el însuşi la tragerea la sorţi. Cel ce-a ieşit la sorţi se expunea docil săbiei

următorului, întrucât şi generalul lor urma să moară curând, mai dulce decât viaţa părându-li-se moartea împreună cu Iosephus. Ultimul a rămas Iosephus împreună cu un altul: s-ar zice că la mijloc a fost o pură întâmplare sau pronia divină[7]. Spre a nu fi condamnat prin tragerea la sorţi şi spre a nu-şi mânji nici mâna cu sângele unui compatriot, în cazul când ar fi rămas ultimul supravieţuitor, el şi-a convins tovarăşul să rămână în viaţă, dându-şi cuvântul de onoare.

8. După ce Iosephus a scăpat teafăr din războiul dus atât cu romanii cât şi cu prietenii săi, el a fost condus de Nicanor la Vespasianus. Toţi romanii s-au strâns grămadă, ca să-1 privească în ochi şi din mulţimea care se înbulzea în jurul generalului se înălţa o zarvă cu tonuri diferite: unii nu-şi ascundeau bucuria că fusese prins, alţii rosteau vorbe ameninţătoare la adresa lui şi mulţi îşi croiau drum cu coatele, ca să-1 vadă de-aproape. Cei aflaţi departe cereau prin strigăte pedepsirea duşmanului, cei aflaţi la mică distanţă însă erau mişcaţi, amintindu-şi de faptele sale de arme şi de-a dreptul speriaţi de rapida răsturnare a destinului. Dintre comandanţi, nu era nici unul care, chiar dacă mai înainte fusese pornit împotriva lui, să nu se înduioşeze la vederea lui. Mai presus de toţi, Titus se arăta impresionat de tăria sufletească a lui Iosephus în faţa nenorocirilor, compătimin-du-1 totodată şi pentru tinereţea lui[8]. Când el îşi rememora vitejia cu care luptase până deunăzi, iar acum încăpuse pe mâna vrăjmaşilor săi, gândurile lui zburau la atotputernicia sorţii, la surprinzătoarea schimbare a norocului în război, precum şi la deplina nestatornicie a treburilor omeneşti. încă de-atunci el i-a determinat şi pe majoritatea celorlalţi să împărtăşească aceleaşi sentimente şi aceeaşi milă pentru Iosephus; mai presus de toate, insistentele lui intervenţii pe lângă tatăl său au fost hotărâtoare pentru salvarea prizonierului. Fireşte că Vespasianus a poruncit ca el să fie pus sub o pază strictă, anunţând că intenţiona să-1 trimită neîntârziat lui Nero.

9. Când a aflat de hotărârea lui, Iosephus i-a transmis că-i cere o întrevedere între patru ochi, Vespasianus a poruncit tuturor celor de faţă să plece, cu excepţia fiului său şi a doi prieteni. Iosephus i-a spus atunci următoarele: „Tu crezi, o, Vespasianus, că în persoana lui

[7] Mai degrabă se poate presupune că a fost o înşelăciune a lui Iosephus (vezi introducerea la traducerea mea din *Antichităţile iudaice* (n.t.).

[8] Amândoi erau cam de aceeaşi vârstă, Iosephus fiind născut în 37, Titus în 41 e-n. (n.e.).

Iosephus n-ai pus mâna decât pe un simplu prizonier, dar eu vin la tine ca un vestitor al unor evenimente importante. Căci dacă n-aş fi fost trimis la tine de Dumnezeu, aş fi ştiut ce anume prevede legea iudeilor şi cum se cuvine să moară un comandant suprem. Vrei să mă expediezi lui Nero? De ce oare? Urmaşii lui Nero se vor mai menţine multă vreme până când va începe domnia ta[9]? Nicidecum, ci tu, Vespasianus, vei deveni Caesar şi suveran absolut, tu, împreună cu acest fiu al tău! Pune-mă acum în lanţuri şi mai sigure, şi păstrează-mă doar pentru tine; căci nu vei fi doar stăpânul meu, o Caesar, ci vei domni asupra Pământului, Mării şi a întregului neam omenesc! Te rog însă să-mi întăreşti paza, ca să mă poţi pedepsi în cazul când te vei convinge că am tratat cu uşurinţă cuvântul lui Dumnezeu!" Se pare că, la început, Vespasianus n-a dat crezare vorbelor sale, luându-le drept un vicleşug al lui Iosephus prin care încerca să-şi salveze viaţa[10]; puţin câte puţin, el a fost ispitit să creadă că Dumnezeu însuşi îi insufla aspiraţiile spre domnie şi-i prevestea prin anumite semne[11] că va obţine sceptrul imperial. Faptul că profeţiile lui Iosephus s-au adeverit şi în alte ocazii 1-a putut constata şi Vespasianus: căci unul dintre prietenii care fusese de faţă la convorbirea tainică nu şi-a putut ascunde mirarea că Iosephus n-a prevestit locuitorilor Iotapatei cucerirea oraşului lor, nici lui însuşi că va fi luat prizonier; aşadar toate nu erau decât vorbe goale ale unui om zbătându-se să înlăture mânia furtunii gata să se abată asupra lui. La acestea, Iosephus a răspuns că, de fapt, el şi prezisese locuitorilor Iotapatei că vor cădea în mâinile duşmanilor după 47 de zile şi că el însuşi va fi prins viu. După ce a verificat pe-ascuns, în rândurile prizonierilor de război, afirmaţiile sale şi a aflat că ele erau adevărate, Vespasianus a început să dea tot mai mult crezare profeţiilor privitoare la propria lui persoană. Fără să renunţe însă la paznicii temniţei şi la cătuşele puse lui Iosephus, el i-a dăruit totuşi veşminte scumpe şi obiecte preţioase, aplicându-i în continuare un tratament prietenos şi plin de respect. în cea mai mare măsură, lui Titus trebuia să-i mulţumească Iosephus pentru strădaniile sale în această privinţă.

9 După sinuciderea lui Nero (9 iunie 68 e.n.)> Galba, Otho şi Vitellius au cucerit treptat tronul vacant, fără să se poată menţine pe el, până când Vespasianus, proclamat împărat de legiunile din Orient, a întemeiat dinastia Flaviilor (69-96 e.n. ţn.e.).

[10] Vezi Suetonius, *Vespasianus,* 5: „Et unus ex nobilibus captivis Iosephus, cum conjiceretur in vincula, constantissime asseveravit fore ut ab eodem brevi solveretur, venim iam imperatore" (n.t.)- Iosephus a susţinut stăruitor că va fi curând eliberat din lanţuri de Vespasianus, ca împărat (n.e.).
[11] Vezi Tacitus, *Istorii,* II, 78 (n.t.)- Istoricul roman se referă la semne interpretate de Seleucus (astrolog) şi de un preot sirian (n.e.).

CAPITOLUL IX

1. în a patra zi a lunii Panemos[1], Vespasianus şi-a adus oastea la Ptolemais şi de acolo a pornit spre Caesarea de pe ţărmul mării, unul dintre cele mai mari oraşe ale Iudeii, populat în majoritate de greci. Locuitorii au întâmpinat oastea şi pe generalul ei cu tot felul de aclamaţii, urări de bine şi dovezi de prietenie, atât din simpatia lor faţă de romani, cât mai ales din ura lor faţă de învinşii acestora. Tocmai de aceea cereau cu glas tare aspra pedepsire a lui Iosephus. Dar Vespasianus n-a dat curs cererii care venea din partea unei mulţimi fără nici un discernământ, păstrând tăcerea. Două din cele trei legiuni ale sale le-a lăsat ca să ierneze la Caesarea, iar Legiunea a XV-a a încartiruit-o la Scythopolis, ca să nu împovăreze oraşul cu în-trega lui oaste. Situată la şes şi în preajma mării, Caesarea are parte în timpul iernii de un soare plăcut, pe cât de dogoritor este el în timpul verii.
2. între timp iudeii izgoniţi de răscoală din oraşele lor şi care reuşiseră să fugă din localităţile distruse s-au adunat într-o mulţime deloc lipsită de însemnătate, reconstituind cetatea Ioppe, recent devastată de Cestius, ca să aibă un punct de sprijin al lor. Deoarece nu se puteau hazarda spre interiorul ţării, devenit nesigur din pricina duşmanilor, ei au luat hotărârea să se îndrepte spre mare. Construindu-şi un mare număr de corăbii piratereşti, au jefuit vasele care cutreierau maritimul drum dintre Siria, Fenicia şi Egipt, astfel încât navigaţia în apele acelea a fost cu desăvârşire înăbuşită. Când a auzit de raitele întreprinse de ei, Vespasianus a trimis pedestraşi şi călăreţi spre Ioppe, care au pătruns noaptea în oraş, fiindcă era lăsat de izbelişte. Locuitorii observaseră, fireşte, din vreme atacul îndreptat împotriva lor dar, alungaţi de frică, au renunţat să mai opună rezistenţă ro-

[1] La 23 iulie 67 e.n. (n.e.).

manilor, căutându-şi refugiul pe corăbiile lor, unde au şi înnoptat în afara razei de bătaie a armelor.
3. Ioppe nu are un liman natural, căci coasta care o mărgineşte este povârnită şi în întregime oablă; numai la cele două capete ale sale se mai înconvoaie puţin spre interior; chiar şi acestea sunt alăcătuite din faleze abrupte şi din stânci care înaintează spre mare: acolo ţi se arată şi astăzi urmele cătuşelor Andromedei[2], fapt care dovedeşte vechimea legendei sale. Vântul de miazănoapte asediază frontal ţărmul şi clădeşte peste stâncile alăturate talazuri înalte încât oprirea în radă este mai primejdioasă decât popasul în largul mării. Aceasta era rada unde ancoraseră locuitorii din Ioppe în hulă, când spre dimineaţă s-a dezlănţuit o furtună pe care corăbierii localnici o numesc „Neagra Vântoaie de miazănoapte". Ea a sfărâmat pe loc unele corăbii care s-au ciocnit între ele, pe altele le-a zdrobit de stânci; multe altele, care în pofida brizanţilor căutau să răzbească în larg, căci cei de pe puntea lor se temeau de coasta stâncoasă şi de duşmanii care îi pândeau acolo, au fost înghiţite de enormele talazuri. Nu exista nici un loc spre care să fugă, nici o scăpare dacă rămâneai pe loc; urgia furtunii îi alunga de pe mare, iar romanii împiedicau întoarcerea lor în oraş. Se auzeau puternice strigăte când corăbiile se izbeau una de alta şi un vacarm înfiorător se producea când ele se sfărâmau. Din această mulţime, unii au murit înghiţiţi de valuri, alii au fost prinşi de sfărămăturile corăbiilor lor; câţiva însă şi-au curmat singuri viaţa cu sabia, crezând că vor pieri astfel mai uşor aşa decât prin înec. în schimb, cei mai mulţi au fost aruncaţi de talazuri încolo şi încoace, apoi zdrobiţi de pereţii de stâncă, încât marea se înroşise de sânge iar ţărmul se acoperise de cadavre. Cel ce era adus la mal încă în viaţă cădea victimă romanilor postaţi acolo. Numărul cadavrelor aruncate de mare la ţărm s-a ridicat la 4200. Romanii au făcut una cu pământul oraşul care a ajuns în stăpânirea lor fără nici o luptă.
4. Aşadar, într-un scurt răstimp, oraşul Ioppe a fost cucerit pentru a doua oară de romani[3]. Pentru a-i împiedica pe piraţi să se cuibărească iarăşi acolo, Vespasianus a înjghebat în citadelă o tabără militară alcătuită din călăreţi, lăsând şi un număr mic de pedestraşi; în vreme ce primii rămâneau pe loc, ca să păzească tabăra, călăreţii

- Silit de supuşii săi să-şi sacrifice fiica unui monstru marin, regele etiopian Cepheus a înlănţuit-o pe Andromeda de stâncile acelea, prinţesa fiind salvată de eroul argian Perseus, care a luat-o de soţie (n.e,)-

[3] Vezi *Cartea a doua,* cap. XVIII, paragr. 10 (n.t.).

aveau misiunea să jefuiască împrejurimile şi să distrugă satele şi orăşelele din vecinătatea Ioppei. Conform ordinului primit, soldaţii au cutreierat ţinutul pe care l-au prădat zilnic, preschimbându-1 pe de-a-n-tregul într-un pustiu.
5. Când vestea despre soarta pe care a avut-o Iotapata a ajuns şi la Ierusalim, mai întâi cei mai mulţi n-au vrut s-o creadă şi fiindcă nenorocirea era prea mare, şi fiindcă nici unul dintre cei ce-o împrăştiau nu fuseses martor ocular. Căci nu a existat nici un sol care să aducă de la faţa locului ştirea, ci numai zvonul cuceririi oraşului, răspândindu-se de la sine cu fireasca închinare de a întuneca orice întâmplare. Puţin câte puţin, de la o localitate la alta şi-a croit drum adevărul care s-a ridicat mai presus de toate îndoielile; fireşte că la cele care avuseseră loc aievea s-au adăugat şi întâmplări inventate. Astfel s-a spus că o dată cu cucerirea oraşului şi-a pierdut viaţa şi Iosephus. Această veste a umplut Ierusalimul de o jale copleşitoare. Pe când în fiecare casă şi în sânul familiilor erau bocite doar neamurile care îşi aflaseră sfârşitul la Iotapata, doliul purtat după Iosephus a căpătat un caracter public; unii plângeau foştii oaspeţi, alţii rudele apropiate, alţii prietenii, dar pe Iosephus îl deplângeau cu toţii, aşa că vreme de 30 de zile jelania n-a contenit. Drept acompaniatori pentru cântecele lor de jale, foarte mulţi au fost cei ce au tocmit flautişti[4].
6. Dar după ce, o dată cu scurgerea vremii, adevărul a ieşit la lumină şi s-a aflat cum s-au petrecut lucrurile la Iotapata, s-a dovedit că ştirea despre dispariţia lui Iosephus era o născocire. Când s-a ştiut că el trăieşte, că se află în mâinile romanilor şi că generalii acestora îi aplicau un tratament de care îndeobşte nu se bucură nici un prizonier de război, atunci mânia împotriva celui rămas în viaţă n-a fost deloc mai prejos decât simpatia cu care l-au cinstit pe când îl credeau mort. Unii îl învinuiau de laşitate, alţii de trădare şi întregul oraş era plin de indignare şi de ocări la adresa lui. Iudeii erau tot mai porniţi împotriva loviturilor primite, iar eşecurile le sporea şi mai mult înverşunarea. Nenorocirea care îndeamnă îndeobşte pe oamenii chibzuiţi să se gândească la siguranţa proprie, pentru a preveni repetarea unui necaz asemănător, i-a îmboldit pe ei spre noi năpaste; sfârşitul unei încercări grele n-a însemnat altceva decât începutul alteia. Tot mai mult creştea înverşunarea iudeilor împotriva romanilor, întrucât credeau că în felul acesta se răzbunau pe Iosephus. Asemenea tulburări puseseră stăpânire pe locuitorii din Ierusalim.

[4] Vezi Matei, IX, 23 (n.t.).

7. Vespasianus dorea să viziteze regatul lui Agrippa; aşadar regele 1-a invitat la el pentru ca să-1 primească cu tot fastul bogat al curţii sale pe comandantul suprem împreună cu oastea lui şi, totodată, pentru că spera să-şi consolideze cu ajutorul romanilor tronul său primejduit. De aceea, generalul a pornit din Caesarea-pe-mare, mărşăluind spre Caesarea denumită şi Philippi[5]. Acolo a acordat trupelor sale, pentru refacere, un răgaz de 20 de zile, el însuşi luând parte la ospeţe şi aducând jertfe de mulţumire lui Dumnezeu, pentru succesele obţinute. Când însă a primit vestea că în Tiberias izbucnise o răscoală şi că Tarichea dădea semne vădite de nesupunere — ambele făcând parte din regatul lui Agrippa — Vespasianus a socotit că se ivise prilejul potrivit să pornească într-o nouă expediţie, mai întâi pentru că era hotărât să-i zdrobească pe iudei în toate localităţile unde aceştia se răzvrăteau, mai apoi, pentru că în felul acesta aducea mulţumiri regelui pentru ospitalitatea acordată, silind cele două oraşe să i se supună din nou. El 1-a trimis în acest scop pe fiul său Titus la Caesarea-pe-mare, ca să ia oastea staţionată acolo şi s-o conducă la Skythopolis, cel mai mare oraş din Decapolis, învecinat cu Tiberias. într-acolo s-a dus şi el, spre a se întâlni cu fiul său; de aici Vespasianus a mărşăluit cu trei legiuni şi la vreo 30 de stadii depărtare de Tiberias, şi-a instalat tabăra într-un loc anume ales, spre a fi cât mai bine văzut de răzvrătiţi. Numele locului era Sennabris[6]. Apoi 1-a trimis pe decurionul Valerianus însoţit de 50 de călăreţi, cu o solie de pace către locuitorii oraşului, ca să-i readucă la supuşenie. Căci Vespasianus aflase prin zvonuri că populaţia avea intenţii paşnice dar că ea era asuprită de o ceată ahtiată după război. Valerianus a înaintat călare până în preajma zidului Tiberiadei, a coborât de pe cal şi a cerut călăreţilor care îl însoţeau să descalece la rândul lor, ca să nu dea impresia că sunt puşi pe harţă. Dar mai înainte ca el să ia cuvântul, s-au năpustit asupra lui cei mai îndârjiţi dintre rebeli, având arme

asupra lor; în fruntea lor se afla un anume Iesus, fiul lui Tupha[7], căpetenia întregii liote de jefuitori, Valerianus avea convingerea că nu se cade să se angajeze în luptă fără ordinul dat de generalul său, chiar şi în cazul când victoria sa ar fi sigură; în afară de asta, i s-a părut

[5] Se pare că Neronias, nume pe care Agrippa 1-a dat oraşului, potrivit I *Antichităţilor iudaice.* XX, 9, 4, n-a prea fost folosit (n.t.). întemeiat de Philippus şi împodobit de Herodes cu un templu al lui Pan, oraşul fusese lărgit de Agrippa II, dar numele de Neronias n-a dăinuit, fiind preferat cel de Caesarea panias (n.e.).
[6] Localitate situată la 8 km de Tiberias (n.e.).
[7] în autobiografia lui Iosephus, el se numeşte Sapphias sau Saphitas (n.e.).

primejdios să se lase târât într-o încăierare cu adversari mulţi, puşi pe fapte mari, pâlcul lui fiind mai mic şi prea sumar înarmat pentru atac. L-a descumpănit deopotrivă şi neaşteptata îndrăzneală a iudeilor; aşa că a aluat-o la fugă pe jos şi alţi 5 călăreţi şi-au abandonat la rândul lor caii. Aceştia au fost aduşi în oraş de către ciracii lui Iesus cu strigăte de bucurie, de parcă ar fi capturat animalele într-o luptă deschisă, nu printr-o viclenie.

8. Temându-se de urmările acestei peripeţii, bătrânii şi oamenii cei mai de vază ai oraşului s-au dus mai mult alergând în tabăra romanilor. După ce l-au câştigat pe rege de partea lor, au căzut în genunchi înaintea lui Vespasianus, rugându-1 să nu-i trateze cu dispreţ şi să nu îngăduie ca un oraş întreg să aibă de pătimit din pricina unor smintiţi, puţini la număr. Se cuvine ca el să cruţe populaţia care a fost mereu de bună-credinţă faţă de romani, iar pedeapsa s-o primească doar instigatorii la răscoală, numai iscoditoarea lor veghe de până acuma împiedicându-i să înceapă mai demult tratativele de pace. Oricât de supărat pe întregul oraş era comandantul suprem pentru răpirea cailor, el a dat satisfacţie rugăminţilor lor, mai ales când a văzut că Agrippa părea îngrijorat de soarta cetăţenilor din Tiberias. După ce solii au obţinut astfel solemnul legământal iertării locuitorilor, cei din liota lui Iesus, simţind că rămânerea în Tiberias nu mai prezenta nici o siguranţă, au fugit la Tarichea. în ziua următoare, Vespasianus l-a trimis înainte pe Traianus cu câţiva călăreţi spre un vârf de munte, dominând oraşul, ca să se cerceteze dacă şi poporul, în întregimea lui, are gânduri de pace. Când a constatat că acesta împărtăşeşte aceleaşi sentimente paşnice ca şi solii care imploraseră iertarea, el şi-a adus armata mai aproape. Locuitorii i-au deschis porţile oraşului, l-au întâmpinat cu aclamaţii şi l-au proclamat salvatorul şi binefăcătorul lor. întrucât armata era stâjenită de faptul că porţile erau prea înguste, fiind silită să se înghesuie, Vespasianus a dat porunca să se dărâme o parte a zidului de miazăzi şi a lărgit astfel trecerea. Dar el a interzis trupelor să se dedea la orice fel de jaf sau silnicie pentru a da satisfacţie regelui şi tot datorită lui a cruţat şi zidurile de apărare, Agrippa punându-se chezaş pentru deplina fidelitate a locuitorilor în viitor. Astfel Vespasianus a readus sub stăpânirea regelui oraşul care a avut foarte mult de suferit de pe urma răzvrătirii sale.

CAPITOLUL X

1. Apoi Vespasianus a plecat mai departe şi între Tiberias şi Tarichea şi-a instalat tabăra pe care a înzestrat-o cu întărituri puternice, prevăzând că aici peripeţiile războiului vor dura mai mult. Căci tot şuvoiul răzvrătiţilor se scursese la Tarichea, întrucât ei se bizuiau pe fortificaţiile oraşului, ca şi pe lacul pe care localnicii îl numeau Gennesar. Situat ca şi Tiberias la poalele unui munte, oraşul fusese bine fortificat de Iosephus pretutindeni până la partea scăldată de apele lacului, fireşte, nu atât de mult ca Tiberias. Căci el construise zidul împrejmuitor al ultimului oraş la începutul rebeliunii împotriva romanilor, când îi stăteau la dispoziţie, din plin, şi fonduri băneşti, şi atributele puterii; în schimb, Tarichea nu beneficiase decât de rămăşiţele zelului său ambiţios. De aceea, locuitorii aveau la îndemână, pe suprafaţa lacului, bărci, gata pregătite, spre a se refugia în ele în eventualitatea unei înfrângeri pe uscat. Ei erau înarmaţi şi pentru o luptă navală, dacă li se oferea cumva prilejul. Fără să se sperie nici de mulţimea, nici de ordinea exemplară a duşmanilor, în vreme ce romanii erau ocupaţi cu întărirea taberei lor, cei din ceata lui Iesus au făcut o incursiune şi de la primul atac au împrăştiat pe constructorii întăriturilor, dărâmând o mică parte a lucrărilor acestora, şi s-au retras scutiţi de pierderi de-abia când au văzut că soldaţii cu armament greu se pregăteau să pornească împotriva lor. Romanii şi-aii! urmărit duşmanii şi i-au silit să se urce în bărcile lor. Aceştia s-au retras spre mijlocul lacului până la distanţa de la care mai puteau să tragă în inamic, şi-au aruncat ancorele şi, adunându-şi bărcile laolaltă, în

strânsă formaţiune de luptă, se pregăteau de o bătălie navală cu adversarii lor de pe uscat. între timp Vespasianus, auzind că o mare mulţime de iudei se adunase în câmpia din faţa oraşului, şi-a trimisj propriul fiu împotriva lor, cu 600 de călăreţi dintre cei mai buni, puşi sub comanda lui.
286
2. Când şi-au dat seama că numărul duşmanilor crescuse îngrozitor, Titus şi-a vestit părintele că are nevoie de o sporire a efectivelor sale. El s-a convins că majoritatea călăreţilor era dispusă să atace înainte de sosirea întăririlor, dar că ceilalţi erau îngrijoraţi în sinea lor de superioritatea numerică a iudeilor şi, ca atare, s-a ridicat în aşa fel ca să poată fi auzit bine de pretutindeni, rostind aceste vorbe: „Romani! Chiar de la începutul cuvântării mele, mi se apre folositor să vă reamintesc obârşia voastră, ca să ştiţi cine sunteţi voi şi împotriva cui urmează să luptăm. De forţa braţului nostru n-a scăpat până acum nici un popor din lumea întreagă, numai iudeii — trebuie s-o spun asta spre cinstea lor — în pofida repetatelor înfrângeri nu s-au dat bătuţi niciodată. Ar fi de-a dreptul umilitor ca noi să dăm semne de oboseală în mijlocul succeselor noastre, în vreme ce ei îşi înfruntă nenorocirile rămânând în picioare. Mă bucur că pe chipurile voastre se citeşte limpede buna dispoziţie şi râvna de a porni la luptă, mă tem, totuşi, ca mulţimea duşmanilor noştri să nu ne îngrijoreze cumva, în sinea lui, pe unul sau altul dintre noi. Acela se cuvine să chibzuiască iarăşi cine este el şi pe cine are în faţa lui. Aceşti iudei sunt într-adevăr oameni foarte temerari care dispreţuiesc vădit moartea, dar nu au nici ordinea militară, nici priceperea de a purta războiul, încât ei pot fi numiţi, mai degrabă o gloată decât o oaste. Ce rost mai are să menţionez din nou experienţa războinică şi disciplina noastră militară? Căci totuşi, numai noi exersăm folosirea armelor şi în timp de pace întrucât nu mai avem nevoie în timp de război să socotim mereu numărul duşmanilor comparându-1 cu al nostru. Ce folos ne-ar mai aduce permanentele exerciţii militare dacă ne-am putea măsura doar cu acelaşi număr de adversari nici măcar exersaţi ca noi. Ţineţi sema de faptul că, înzestraţi cu întregul armament, luptaţi cu oameni slab înarmaţi, porniţi călare împotriva unor pedestraşi şi, supunându-vă unor comandanţi pricepuţi, înfruntaţi o gloată prost condusă. Aceste avantaje pot face să păreţi mult mai numeroşi aşa cum dezavantajele deja pomenite micşorează considerabil numărul adversarilor. De fapt rezultatul luptei nu depinde de numărul soldaţilor, fie ei oricât de războinici, ci de vitejia lor, fie ei şi mai puţini numeroşi. Ultimii se Pot deplasa lesne în bătălie, regrupându-se mai uşor ca să se ajute reciproc, pe când trupele prea numeroase îşi aduc sieşi mai multe pagube decât cele provocate de duşmanii înşişi. Iudeii se lasă călăuziţi îndrăzneală, temeritate şi exasperare, simţăminte puternic încura-e de succese, dar a căror vâlvătaie se stinge la cel mai mic eşec; dar P[e] noi ne caracterizează vitejia, disciplina şi fermitatea, sentimente

287
ce-şi dovedesc puterea când sunt ajutate de noroc, rezistând însă până la capăt chiar şi potrivniciilor sortii. Apoi voi luptaţi pentru ţeluri mai înalte decât cele ale iudeilor care iau asupra lor pacostea războiului de dragul libertăţii şi a patriei lor; în schimb noi nu cunoştem nimic mai de preţ decât gloria, precum şi înlăturarea părerii că, după amintirea faptului că am supus întregul pământ, am găsit în iudei nişte adversari de talia noastră. Ţin să vă atrag atenţia că nu trebuie să ne temem de o înfrângere inevitabilă, întrucât trupele care vin în ajutorul nostru sunt numeroase şi se află în apropiere, dar şi singuri putem să obţinem victoria şi tare bine ne-ar prinde să facem acest lucru înaintea sosirii întăririlor trimise de tatăl meu, pentru ca izbânda norocoasă să devină şi mai strălucitoare, nefiind împărţită cu alţii. Socot că a sosit ora care va decide în privinţa părintelui meu, a mea şi a voastră: dacă el este demn de victoriile sale anterioare, eu, de a fi fiul lui şi voi, de a fi soldaţii mei! Deoarece pentru el izbânda este de-acum un fapt obişnuit, nici eu nu pot să apar în faţa lui ca un învins. Iar vouă nu v-ar fi ruşine de înfrângerea suferită atunci când generalul vostru se avântă înaintea tuturora în întâmpinarea primejdiei? Tocmai asta voi face şi eu, aflaţi de la mine, căci voi înfrunta duşmanul cel dintâi! Nu rămâneţi în urma mea şi fiţi convinşi că Dumnezeu este alături de mine, sprijinindu-mi atacul, fără să vă îndoiţi că vom dobândi acumj un succes mai mare decât această bătălie dată în afara oraşului!"
3. Discursul rostit de Titus a sădit un avânt divin în pieptul bărbaţilor şi când, înaintea atacului li s-au alăturat Traianus cu 400 de călăreţi, aceştia au început să mârâie, ca şi

cum participarea ajutoarelor sosite le-ar fi micşorat meritele victoriei. Vespasianus le-a trimis de-asemeni pe Antonius Silo cu 2.000 de arcaşi, cărora le-a dat ordinul să ocupe înălţimile din faţa oraşului, pentru ca din poziţiile lor să alunge pe cei aflaţi pe metereze. în vreme ce, potrivit misiunii lor, romanii împiedicau duşmanul instalat pe ziduri să acorde un sprijin temeinic semenilor lor, Titus a fost primul care şi-a îndemnat calul să dea năvală asupra adversarilor; după el au pornit val-vârtej şi ceilalţi cu puternice strigăte de luptă, răsfirându-se apoi peste toată valea pe întregul front al inamicului. Datorită acestui fapt, păreau mai numeroşi decât erau în realitate. Deşi înspăimântaţi de iureşul şi de ordinea lor riguraosă, iudeii au rezistat câtăva vreme atacului; dar în cele din urmă, au fost străpunşi de suliţe, răsturnaţi de năvala călăreţilor şi striviţi în grămezi de copitele cailor. Când pe întregul câmp de pultă zăceau mulţi dintre cei ucişi, iudeii s-au împrăştiat, şi fiecare a căutat să fugă spre oraş cât mai repede. Titus i-a răpus pe

unii, lovindu-i din spate, pe alţii în vreme ce străbătea grămezile lor compacte, pe ceilalţi, ajunşi din urmă, îi străpungea cu suliţa în faţă, iar pe ultimii, căzuţi în învălmăşeală, se năpustea şi-i căsăpea de-a valma[1]. A căutat să reteze tuturora goana spre zid şi să-i gonească spre vale; în cele din urmă, iudeii au izbucnit să străpungă rândurile prin forţa numărului lor şi cu toţii s-au refugiat în oraş.
4. Dar acolo, fugarii au întâmpinat o nouă dificultate, adică sciziunea. Căci locuitorii, îngrijoraţi de soarta averilor şi a oraşului lor, au fost din capul locului împotriva războiului şi stăruiau în această privinţă cu atât mai mult acum, după înfrângerea suferită; numeroşi străini ţineau neapărat să-i silească pe localnici să reziste. în apriga dispută dintre cele două tabere, au izbucnit atâtea răcnete şi vuiete încât puţin a lipsit ca să recurgă la arme unii împotriva altora. Aflat în imediata apropiere a zidului de apărare, Titus a auzit limpede zarva şi a strigat: „Iată momentul potrivit, ostaşii mei! De ce mai şovăim, oare, când Dumnezeu vrea ca iudeii să încapă pe mâinile noastre. Cuceriţi victoria ce vă este la îndemână. N-auziţi şi voi gâlcevile lor? Cei care au scăpat de braţele noastre sunt profund dezbinaţi. Al nostru va fi oraşul dacă ne vom grăbi! în afara promptitudinii, mai avem nevoie de efort şi de hotărâre, căci nici o izbândă mare nu se obţine fără cutezanţa pândită de primejdii. Trebuie să preîntâmpinăm nu numai împăcarea duşmanilor care lesne s-ar putea înfăptui sub presiunea nevoii, ci şi sosirea trupelor trimise în sprijinul nostru pentru ca noi, care am învins deja un puternic vrăjmaş numeros, să cucerim oraşul cu oaste puţină!
5. După rostirea acestor cuvinte, Titus s-a suit pe cal şi, înaintea tuturora, s-a îndreptat spre lac, călărind prin apă, şi a pătruns cel dintâi în oraş, urmat apoi de ai săi. îndrăzneţul său atac a stârnit panică printre iudeii aflaţi pe metereze şi nimeni n-a mai cutezat să lupte sau să le aţină calea. Ei şi-au părăsit posturile, iar ciracii lui Iesus au fugit spre câmpie; ceilalţi au alergat spre lac, nimerind drept în mâinile duşmanului şi au fost masacraţi. Unii au fost ucişi când încercau să se suie în bărci, alţii, pe când se străduiau să le ajungă din urmă pe cele pornite la drum. Un gfoaznic măcel a avut loc în oraş, unde străinii [c]are nu izbutiseră să fugă au opus rezistenţă, localnicii fiind ucişi fără sa se împotrivească; ultimii s-au abţinut de la luptă, în speranţa că vor fi cruţaţi pentru că nu doriseră războiul, dar au fost răpuşi şi ei. în cele

In suita de biografii ale celor 12 împăraţi, Suetonius precizează că la asediul „malei Şi Taricheei, Titus şi-a pierdut propriul cal, fiind nevoit să încalece pe **altul** rămas fără călăreţ (n.e.).

din urmă, după ce adevăraţii vinovaţi au fost lichidaţi, Titus s-a îndurat de localnici şi a ordonat oprirea măcelului. Cei care apucaseră să se salveze în bărcile lor de pe întinderea lacului de îndată ce şi-au văzut oraşul ocupat, s-au îndepărtat de duşmani cât au putut de mult. j
6. Titus a trimis un călăreţ până la tatăl său, ca să-i ducă plăcuta veste a faptei

războinice, îndeplinite de el. Vespasianus a fost, firește, foarte bucuros de vitejia fiului său și de succesul acestuia, căci lui n s-a părut că astfel, cea mai mare parte a războiului purtat de el sej încheiase cu bine. A venit el însuși la fața locului și a ordonat ca orașul să fie înconjurat și apărat cu străşnicie, nu cumva să scapej cineva pe ascuns, urmând să fie ucis oricine ar fi încercat să fugă. în ziua următoare s-a dus pe malul lacului, și a trasat sarcina construiri» unor plute destinate urmăririi fugarilor; datorită faptului că avea mate-j rial lemnos și meșteri pricepuți din belșug, treaba a fost repede dusă lai îndeplinire.

7. Lacul Gennesar[2] își trage numele de la ținutul care o mărginește: el are o lățime de 40 de stadii, iar în lungime, depășește] cu încă o sută de stadii această distanță[3]; în pofida întinderii sale, apa'; lui este dulce și foarte bună de băut. Ea se dovedește mai limpedej decât apa deasă a bălților și deopotrivă curată fiindcă malurile care o înconjoară sunt pretutindeni fie pietroase, fie nisipoase. Scoasă dini lac, apa păstrează o temperatură potrivită, mai plăcută decât unda unui| fluviu sau a unui izvor, rămânând însă mereu mai răcoroasă decât te-j ai putea aștepta după vastitatea sa. Apa lacului devine rece ca gheața] când este scoasă la aer, așa cum obișnuiesc să facă localnicii înH deobște în nopțile de vară. Speciile de pești care vieţuiesc în undelei sale se deosebesc la gust și la formă de soiurile întâlnite în celelalte ape[4], lacul fiind brăzdat la mijloc de fluviul Iordan[5], Presupusul său izvor se află în Panium[6]; dar undele sale vin pe sub pământ și pe-as-

- în *Vechiul Testament,* denumirea lui este Kinnereth, la evangheliști Marea Galileei, lacul Gennezareth sau Tiberiada (n.t.).

[3] Adică 7,4 km lățime și 25,9 km lungime. Potrivit măsurătorilor moderne, lacul numit azi Kinneret are lățimea maximă de 12 km și lungimea maximă de 25 km. (n.e.).

[4] După spusele lui Burckhardt, numai partea nordică a lacului este bogată în pește. Aceasta se datorează faptului că în partea sudică peștii sunt afectați de apele izvoarelor termale din Tiberias (n.t.).

[3] Adică brațul estic al Iordanului, singurul luat în considerație de iudei întrucât se afla în ținuturile lor (n.t.).

[6] Teritoriu muntos din districtul Panias (vezi *Antichități iudaice,* XV, 10, 3)

cuns din așa-numitul lac Phiala[7] acesta este situat pe drumul spre Trachonitis, nu prea mult spre dreapta, la 120 de stadii» depărtare de Caesarea. Numele de Phiala (=Ceașcă) este îndreptățit de forma circulară a marginilor lacului; apa se menține permanent la același nivel, fără să scadă sub el dar și fără să-1 depășească. Multă vreme nu s-a știut că adevăratul izvor al Iordanului se afla acolo până când Tetrarhul din Trachonitis, Philippus, n-a dovedit primul acest lucru. El a turnat în Phiala niște drojdie, care a fost văzută ieșind iarăși tocmai la Panium, unde se bănuia mai înainte că ar fi obârșia fluviului[9]. Frumusețea cu care natura a înzestrat Panium a fost sporită prin fastuoasele construcții regești pe care Agrippa le-a înălțat cu întreaga lui bogăție. Din grota de aici începe vizibilul curs al Iordanului, care străbate mlaștinile și băltoacele lacului Semechonitis[10], parcurge apoi alte 120 de stadii și în dreptul orașului Iulius brăzdează pe la mijloc lacul Gennesar, pentru ca după un drum lung, făcut printr-un pustiu întins, să se verse în Lacul de asfalt[11].

8. De-a lungul Gennesarului se întinde regiunea cu același nume[12], uimitoare prin natura și frumusețea ei. Prin fertilitatea lui, solul este prielnic oricărui soi de plantă și de aceea, localnicii au sădit în el de toate. Clima deosebită[13] favorizează creșterea unor vegetale diferite. Nucii care, în comparație cu alți copaci, au nevoie de o vreme îndeobște răcoroasă, cresc acolo în număr mare, alături de palmieri,

[7] Are sensul de „ceașcă" (elină). Ipoteza potrivit căreia brațul estic al Iordanului și-ar avea izvorul în Phiala este eronată după cercetările recente, încât se poate presupune că Tetrarhul Philippus a făcut experiența lui cu drojdia într-un alt loc situat mult mai la nord (n.t.).

[8] Adică 22 km. Distanța reală dintre Phiala și Caesarea Philippi este de 10 km (n.e.).

[9] Lacul care are forma și numele unui vas de băut (castronaș), cu un diametru de 626 m., și o adâncime de 60 m, este situat la altitudinea de 1024 m. Apele sale stătătoare și uleioase nu seamănă deloc cu undele proaspete ale Iordanului. Iosephus n-a avut prilejul să vadă acest lac de munte. Principalul izvor al Iordanului rămâne Panium, celalalte trei fiind alimentate de zăpezile muntelui Hermon (n.e.).

[10] în *Vechiul Testament (Cartea Iui Iosua,* II, 5) acest lac mlăștinos poartă numele de Merom (azi Hule). Distanța pe care o străbate Iordanul de la izvor și până la ᵛarsarea lui în lacul Gennezareth este de 17 km, cu 5 km mai puțin decât a apreciat 'osephus (n.e.).

[1] Azi Marea Moartă (n.e.).

- Câmpia Gennesar este situată în partea nordică a lacului, între Capernaum si ᴹᵃgdala (n.e.).

[13] Acest climat tropical își are explicația în poziția joasă a lacului a cărui oglindă, *Jpă Russeger, se află Ia 625 de picioare, iar după alții la 700 de picioare sub nivelul Wam Mediterane (vezi Raumer, *Palestina,* p. 56) (n.t.).

291
foarte dornici de arşiţă; în imediata lor apropiere se găsesc smochinii şi măslinii care tânjesc după o temperatură mai echilibrată. S-ar zice! că aici natura se întrece pe sine, dându-şi întreaga osteneală să adune la un loc toate cele care nu se potrivesc, sau că anotimpurile duc o nobilă dispută şi fiecare caută să obţină întâietatea în acelaşi ţinut. Solul nu numai că rodeşte poame pe care doar greu pot fi întrezărite alături,, dar le oferă şi un îndelungat răgaz de coacere. Celor mai regeşti dintre ele — strugurii şi smochinele — le îngăduie zece luni în şir, fără întrerupere, iar celelalte fructe se coc rând pe rând, de-a lungul întregului an. în afară de blândeţea climei, la fertilitatea acestei regiuni contribuie şi irigaţia, înfăptuită printr-un izvor din care ţâşneşte! multă apă, fiind denumit de localnici Capharnaum[14]. Unii îl socotesc drept o arteră a Nilului, deoarece în el dai de o specie de „peşteJ corb"[15] care se găseşte şi în lacul Alexandriei[16]. Regiunea se întinde de-a lungul malului acestui lac pe o lungime de 30 de stadii şi pe *a* lăţime de 20 de stadii. Aceasta este zestrea naturală a ţinutului.
9. După ce plutele au fost înjghebate, Vespasianus le-a umplut cu atâtea trupe câte a crezut el că avea nevoie pentru a-şi distruge adversarii refugiaţi pe lac, împingându-le apoi spre largul acestuia! Iudeii au fost aşadar împresuraţi pe lac astfel încât nu mai aveau currT să se întoarcă pe malul ocupat pretutindeni de romani, nici nu puteau să se lupte cu ei de la egal la egal. Căci bărcile iudeilor erau mici şîl construite pentru incursiuni piratereşti, mult prea slabe pentru a în-1 frunta plutele, fiecare având un echipaj prea mic ca să aibă curajul să) atace plutele pline de romani, pornite în urmărirea lor. Iudeii au daţi totuşi, târcoale plutelor, la oarecare depărtare ba s-au şi apropiat dd ele, aruncând de la distanţă pietre asupra romanilor şi îi aţâţau pentru lupta corp la corp. Dar în ambele cazuri, îşi aduceau mai multe pagube lor înşile: de pe urma pietrelor aruncate nu se alegeau decât cu ciocăniturile loviturilor neîntrerupte, fiindcă ţintele lor erau apărate de zale, pe când ei intrau în raza de acţiune a tragerii romanilor. Dacă ve-

[14] A nu se confunda cu localitatea Capharnaum sau Capernaum, care la Iosephus se numeşte Capharnome. Vezi tot Raumer, *op. cil.,* p. 130 (n.t.). în vecinătatea
. Capernaumului se află o zonă bogată în izvoare, de aici şi vechea denumire de *Heptapegon (=Şapte izvoare* ,în elină) (n.e.).

[15] Denumirea de „coracinus" (de culoarea corbului) este o traducere forţată, numele ştiinţific exact al peştelui fiind *claris lacera.* E o specie lipsită de solzi, asemănătoare somnului, probabil identică cu arăbescul „barbut"', consumarea lui fiind interzisă iudeilor (n.e.).

[16] Lacul Mareotis (n.e.).

292
neau însă prea aproape de plute, se ciocneau de ele, şi înainte de a înfăptui ceva, se duceau la fund împreună cu bărcile lor. Pe mulţi dintre cei ce căutau să se strecoare neobservaţi, romanii ce se apropiau i-au străpuns cu suliţele lor; pe unii i-au doborât cu sabia, după ce apucaseră să sară în bărcile lor; pe alţii i-au urmărit cu plutele, i-au prins la mijloc şi i-au luat prizonieri împreună cu bărcile lor. Când unii dintre cei căzuţi din bărci îşi scoteau capul din apă, numaidecât erau loviţi de săgeţi sau păliţi de o plută; dacă alţii, în disperarea lor de a se salva, căutau să se caţare pe o plută duşmană, acelora li se tăiau mâinile sau capetele de către romani. De jur împrejur, iudeii au fost răpuşi cu duiumul în fel şi chip până când supravieţuitorii, înpresurati în propriile bărci, în goana lor au fost mânaţi spre uscat. La încercarea lor de debarcare, mulţi au fost străpunşi de suliţe înainte de a sosi la mal. Mulţi alţii au sărit pe uscat, unde au fost măcelăriţi de romani, întregul lac se înfăţişa vederii înroşit de sânge şi acoperit de cadavre, căci nimeni nu scăpase cu viaţă. în zilele următoare, tot ţinutul a fost năpădit de o duhoare cumplită, oferind ochilor o privelişte înfiorătoare; malurile erau pline de sfărâmăturile bărcilor şi de hoituri umflate; arşiţa verii umplea aerul cu miasmele morţilor intraţi în putrefacţie, lucru care atrăgea după sine nu numai planşetele iudeilor îndoliaţi, ci şi scârba celor ce provocaseră prezenta nenorocire. Astfel s-a încheiat această bătălie navală[17]: în ea şi-au găsit moartea 6700 de oameni, aici fiind incluşi şi cei ce căzuseră în oraş.
10. După luptă, Vespasianus s-a aşezat pe jilţul de judecător la Tarichea şi i-a separat pe localnici de străinii care, după părerea lui, purtau vina dezlănţuirii războiului; apoi s-a sfătuit cu comandanţii superiori dacă se cuvine să cruţe viaţa acestora. Răspunsul ofiţerilor de frunte a fost că eliberarea pripăşiţilor ar fi în defavoarea romanilor, întrucât, ca nişte oameni fără nici o patrie, nu se vor potoli după slobozirea lor de acum, ci îşi vor aţâţa la război gazdele care le vor acorda ospitalitate după ce vor fi plecat de aici.

Chiar şi Vespasianus a recunoscut că străinii nu-şi merită viaţa pe care oricum o vor folosi în dauna eliberatorilor lor; ceea ce îl preocupa era doar modul în care se va descotorosi de ei. în cazul executării lor pe loc, el se temea de faptul că localnicii vor pune iarăşi mâna pe arme, căci nu vor tolera ca la ei să fie măcelăriţi atâţia oameni care îi ceruseră îndurare; pe de altă

[17] Pentru a celebra această victorie (mai degrabă lacustră decât navală), o monedă *def* aramă înfăţişându-i pe Vespasianus şi Titus poartă pe ea inscripţia „victoria navalis". Multe corăbii au figurat în cortegiul prilejuit de sărbătorirea triumfului prin ᶜare Roma a sărbătorit cucerirea Ierusalimului (n.e.)

parte, nici el nu se îndura să-şi încalce cuvântul dat şi după aceea să recurgă la forţă împotriva lor. în cele din urmă, prietenii au triumfat asupra lui Vespasianus, pe care l-au convins că nu va putea fi vorba de un sacrilegiu faţă de iudei şi că utilitatea trebuise să fie preferată datoriei, atunci când trebuie să te decizi între amândouă. Prizonierilor săi le-a promis amnistia, în cuvinte ambigue, dându-le îngăduinţa să plece, dar le-a cerut să aleagă numai drumul spre Tiberias. Ei au crezut ce le-a convenit lor şi, plini de nevinovăţie, şi-au luat cu ei avuţia, fără să ascundă nimic, pornind pe drumul ce le fusese trasat. Dar romanii au ocupat marginile întregului drum spre Tiberias, pentru ca nimeni să nu se abată de la el şi astfel au fost duşi în oraş sub pază strictă. Când i-a ajuns din urmă, Vespasianus i-a închis pe toţi într-un stadion, poruncind ca bătrânii şi cei firavi la trup, în număr de 1.200, să fie ucişi. Din rândul tinerilor a ales pe cei mai voinici, în număr de 6.000, şi i-a trimis lui Nero, la Isthmus[18]; restul mulţimii, 30.400 de oameni, i-a vândut ca sclavi, cu excepţia celor pe care i-a dăruit lui Agrippa. întrucât prizonierii proveneau din regatul său, el 1-a lăsat pe Agrippa să facă cu ei ce pofteşte, dar şi regele i-a vândut la rândul lui. Cei rămaşi pe dinafară provenind din Trachonitis, Gaulanitis, Hippos şi Gadaritis, erau îndeobşte nişte răzvrătiţi, fugari precum şi neisprăviţi pe care nelegiuirile comise în timp de pace i-a împins să-şi ducă viaţa în război. Ei au fost capturaţi în a 8-a zi a lunii Gorpiaios[19].

CARTEA A PATRA

18 Istmul de Corint, a cărui străpungere a început-o cu multă râvnă Nero, dar n-a terminat-o. Restul lucrărilor au fost duse la capăt în 1893 (n.t.)

19 La 26 septembrie 67 e.n. (n.e.)-

CAPITOLUL I

1. De îndată ce Iotapata a fost cucerită de romani, galileenii care persistau în răzvrătirea lor au redevenit supuşi după ce Tarichea fusese zdrobită; astfel romanii au reintrat în stăpânirea tuturor fortăreţelor şi oraşelor, excepţie făcând doar Giscala şi garnizoana din muntele Itabyrion.[1] De partea lor a trecut şi Galama, oraş situat pe celălalt mal al lacului, faţă în faţă cu Tarichea. El făcea parte din teritoriul atribuit lui Agrippa, la fel ca Sogane[2] şi Seleucia[3]; amândouă erau oraşe din Gaulanitis: Sogane ţinea de aşa-zisă regiune Gaulanitis-de-sus, Gamala, de Gaulanitis-de-jos. Dar Seleucia se află în preajma lacului Semechonitis. Acesta are o lăţime de 30 de stadii şi o lungime de 60 de stadii; luncile sale mlăştinoase se întind până în ţinutul uscat Daphne,[4] o localitate foarte plăcută care dispune de izvoare de unde îşi are sursa aşa-numitul Iordan cel Mic[5], mai jos de Templul „Viţelului de aur"[6], vărsându-şi apoi apele în albia semenului său mai mare. încă de la începutul rebeliunii antiromane, Agrippa atrăsese de partea lui pe locuitorii din Sogane şi Seleucia, dar Gamala a refuzat să se predea, căci se încredea în poziţia ei naturală mult mai greu accesibilă decât la Iotapata. Căci pe panta unui munte semeţ se profilează o creastă abruptă care întruchipează la mijloc o cocoaşă; din partea cen-

[1] Vezi *Canea a doua,* cap. XX, n. 6 (n.e.).

- Nu e una şi aceeaşi cu localitatea omonimă din Galileea (n.e.).

[3] Fireşte, nu Seleucia pe Tigru, aproape de Babilon, capitala Regatului Seleucid, celebră metropolă elenistică,

ci Seleucia situată la nord-est de Bethsaida (azi Seluqije) (n.e.).
[4] Probabil Daphna, aflată la 20 km. sud de lacul Hule (n.e.).
[5] Iordanul Mic este în realitate cel mijlociu, afluentul cel mai bogat în apă al Iordanului, numit azi Nahr Leddân; vezi *Antichităţi iudaice,* V,3, 1 (n.t.).
[6] Viţelul de aur făcut în dublu exemplar de Ieroboam şi instalat unul la Dan, cel al doilea la Bethel, silindu-i pe israeliţi să adopte acest cult după moartea lui
şi destrămarea regatului său (vezi *III Regi,* 12, 29) (n.e,).
297
tră a proeminenţei coboară o pantă care se întinde la fel de mult atât înainte cât şi înapoi; astfel totul capătă înfăţişarea unei cămile, de unde provine şi denumirea oraşului, lucru pe care nu-1 exprimă prea limpede locuitorii săi[7]. Din.două părţi ca şi din faţă se cască prăpăstii fără fund şi doar înapoi se micşorează dificultăţile terenului, căci acolo creasta are legătură cu muntele. Dar locuitorii au îngreunat până şi accesul acestei punţi înguste, săpând de-a curmezişul ei un şanţ transversal. Pe abruptul şi uşor scobitul perete al muntelui, casele sunt construite strâns, una lângă alta, şi atât de neliniştitor suprapuse încât din depărtare oraşul parcă ar fi suspendat în aer şi, din pricina povârnişului, în fiecare clipă stând gata să se prăvălească în gol. El are faţa îndreptată spre miazăzi şi tot austral este şi piscul foarte înalt care îi slujeşte drept cetăţuie; partea din spate a rămas fără ziduri, de acolo pornind o prăpastie foarte adâncă. In interiorul incintei, spre capătul oraşului, ţâşneşte un izvor.
2. Când a fortificat Gamala, Iosephus 1-a întărit şi mai mult, înzestrând-o cu coridoare şi şanţuri. Locuitorii contau pe natura aparte a locului într-o măsură şi mai mare decât cei din Iotapata, aveau în schimb mai puţini oameni de arme şi, încrezători în poziţia lor, n-au recurs la întăriri suplimentare; oricum, faima fortificaţiilor sale a atras o mulţime de refugiaţi. Datorită acestor întărituri, oraşul s-a împotrivit vreme de şapte luni trupelor trimise de Agrippa să-1 asedieza.
3. Vespasianus a plecat din Ammathus, acolo unde îşi instalase tabăra în faţa porţilor Tiberiadei. Ammathus poate fi tradus cel mai bine prin „Ape calde", căci aici se găsesc izvoare termale, care au darul de a vindeca. El a mărşăluit la Gamala. Datorită poziţiei sale, pe care am descris-o mai înainte, Vespasianus n-a putut să încercuiască întregul oraş; a pus totuşi gărzi în punctele unde acest lucru a fost posibil, şi a ocupat muntele dominând localitatea. Acolo şi-au construit legiunile, după bunul lor obicei, o tabără întărită; apoi Vespasianus a început să ridice valuri de pământ pe spinarea muntelui, ca şi în partea de răsărit, unde în cel mai înalt punct al oraşului se înălţa un turn, de care se ocupa Legiunea a XV-a. Legiunea a V-a lucra în zona centrală a oraşului, iar Legiunea a X-a astupa şanţurile şi adânciturile naturale. Când regele Agrippa s-a apropiat de zidurile la Gamalei, căutând să trateze cu oamenii aflaţi deasupra lor o eventuală capitulare, un prăştiaş 1-a nimerit cu o piatră
[7] Numele oraşului venea de la ebraicul *ganial,* nu de la elinul *camelos* (cămilă), grecii fiind cei ce puteau socoti drept neclară pronunţia cuvântului (n.e.).
298
la cotul mâinii drepte. Numaidecât, însoţiiorii regelui l-au înconjurat, ca să-1 ocrotească, dar romanii au continuat asediul cu şi mai multă râvnă, pe de o parte indignaţi de felul cum fusese tratat regele, pe de altă parte, temându-se de ceea ce îi aştepta pe ei; căci ei socoteau că asemenea oameni, care arată atâta înverşunare faţă de un concetăţean şi un sfetnic bun, nu se vor da înlături de la nici o cruzime faţă de nişte străni şi duşmani.
4. Meterezele de pământ au fost repede înălţate, deoarece la ele au lucrat multe mâini experimentate; apoi maşinile de asediu au fost aduse în apropiere. între timp, Chares şi Iosephus, cei mai influenţi bărbaţi ai oraşului, şi-au adus soldaţii înzestraţi cu armament greu; dar aceştia erau destul de descurajaţi, fiindcă îşi dădeau seama că nu vor putea rezista asediului prea mult timp, întrucât vor duce lipsă de apă şi de celelalte provozii necesare traiului zilnic. Totuşi, ei au fost conduşi până la zidurile de apărare, după ce mai întâi li s-a redat încrederea şi, câtăva vreme, soldaţii au construit o stavilă în calea duşmanului care aducea maşinile de asediu. Când însă catapultele şi balistele au început să tragă asupra lor, ei s-au retras iarăşi în oraş. Atunci romanii şi-au pus la treabă berbecele şi în trei locuri au făcut breşe în ziduri; apoi, în puternicul sunet al goarnelor, în zăngănitul armelor şi în strigăte de război, asediatorii au pătruns în oraş prin spărturile zidurilor, ajungând să lupte corp la corp cu apărătorii. Aceştia au izbutit să se împotrivească o vreme primilor năvălitori, oprind înaintea lor şi i-au respins vitejeşte. Presaţi de mulţimea duşmanilor şi a atacurile lor venite din toate părţile, apărătorii s-au retras spre partea de sus a oraşului; acolo au făcut dintr-o dată stânga-mrejur şi s-au

năpustit asupra vrăjmaşilor porniţi în urmărirea lor, respingân-du-i în josul pantei abrupte, unde, stânjeniţi de terenul îngust şi denivelat, unii au fost măcelăriţi. întrucât nu erau în stare nici să reziste iureşului iudeilor veniţi de sus, nici să-şi croiască o cale de retragere prin mijlocul propriilor camarazi care înaintau, alţi romani au sărit pe acoperişurile oraşului vrăjmaş, putând fi atins cu uşurinţă de la nivelul solului. Supraîncărcate de oameni, acoperişurile nu şi-au [m]ai putut îndura povara, astfel încât casele s-au dărâmat curând. A fost de-ajuns să se prăbuşească una singură pentru a dărâma şi alte case aflate dedesuptul ei, iar acestea au târât în cădere pe cele situate [m]că şi mai jos. Cu preţul vieţii au plătit nenumăraţi romani care, [c]uprinşi de uluială, au sărit pe acoperişurile prăvălindu-se chiar sub [Oc]hii lor. Mulţi au fost îngropaţi de dărâmături, mulţi şi-au văzut schilodit o parte a trupurilor lor, dar cei mai mulţi au pierit sufocaţi de

T

colbul care se ridica în jurul lor. Locuitorii din Gamala au întrezărit în asta ajutorul lui Dumnezeu şi, fără să se mai sinchisească de primejdiile înfruntate, au tăbărât asupra duşmanilor, silindu-i să se caţere pe acoperişuri şi trăgeau în adversarii care se poticneau pe străzile în pantă şi cădeau mereu, până când îi ucideau. Ruinele le puneau la îndemână pietroaie din belşug iar armele şi le procurau de la vrăjmaşii omorâţi. Căci ei smulgeau din teaca lor săbiile celor căzuţi în luptă şi le foloseau împotriva celor care nu apucaseră să moară. De altfel mulţi romani se aruncau singuri de pe acoperişurule care ameninţau şi aşa să se năruiască, punându-şi astfel capăt zilelor. Nici celor ce căutau să fugă nu le-a fost deloc uşor să scape: deoarece drumurile le erau străine şi din pricina prafului des nu se recunoşteau, se ciocneau între ei căzând unul peste altul.
5. Cel ce găsea cu multă truda o ieşire, părăsea oraşul. Numai Vespasianus a rămas alături de trupele sale puse la grea încercare, căci o cumplită suferinţă îl cuprinsese văzând că de jur înprejur, oraşul se prăvălea peste soldaţii lui. Fără să ţină seama de siguranţa personală, a avansat pe nesimţite până aproape de punctul cel mai înalt al oraşului, unde se afla izolat, în mijlocul primejdiei, împrejmuit de prea puţini însoţitori. Căci fiul său Titus nu era atunci de faţă, el fiind trimis în Siria la MucianusS. Să întoarcă spatele duşmanului i s-a părut şi primejdios, şi un fapt nedemn de el: s-a gândit la primejdiile pe care le-a înfruntat încă din tinereţea sa şi la vitejia de care dăduse dovadă până atunci şi, cuprins parcă de o inspiraţie divină, a făcut ca trupurile şi toate armele soldaţilor strânşi în jurul lui să se contopească într-un singur scut protector. Astfel s-a postat în calea războinicului puhoi care cobora din vârful muntelui şi, fără să se sperie nici de mulţimea vrăjmaşilor, nici de grindina lor de săgeţi, s-a împotrivit până când adversarii, slăbind iureşul atacului lor, au văzut în tăria lui sufletească ceva supranatural. De-abia după ce presiunea; inamicului a mai slăbit, el s-a retras pas cu pas, fără să-i arate spatele, până când a ajuns în afara zidului de apărare. Mulţi romani şi-au pierdut viaţa în această bătălie, printre aceştia numerându-se şi centurionul Aebutius[9], care, nu numai în lupta unde a căzut ci şi mai înainte, sa arătase pretutindeni un viteaz fără pereche, pricinuind pierderi mari

(n.e.). 9
Militarul, diplomatul şi scriitorul C. Licinius Mucianus era guvernatorul Siriei
9 S-a distins mai ales în asedierea oraşului Iotapata (vezi *Cartea a treia,* cap. VII paragr. 3) (n.e.).

iudeilor. Mai norocos a fost însă centurionul numit Gallus, care a fost izolat de ai săi împreună cu 10 soldaţi. în vălmăşagul luptei, fără să fie observat de nimeni, s-a refugiat într-o casă ai căror locatari discutau în timpul cinei despre ce punea la cale poporul împotriva romanilor precum şi a camarazilor săi (el, ca şi însoţitorii săi, fiind sirieni). în timpul nopţii, s-a năpustit şi a ucis pe toţi oamenii din casă, reuşind să ajungă împreună cu soldaţii săi în rândurile romanilor.
6. Oastea romană era foarte abătută datorită nesăbuitei înfrângerii pe care o suferise, întrucât până atunci nicăieri nu se mai abătuse o asemenea nenorocire asupra ei; dar ruşinea cea mare provenea de la faptul că soldaţii îşi lăsaseră generalul singur în mijlocul primejdiilor. Vespasianus a căutat să le aducă mângâierea, fără să sufle nici o vorbă despre ceea ce se petrecuse cu propria lui persoană, spre a evita tot ce ar fi putut să pară o mustrare. El le-a spus că obşteştile necazuri se cuvin a fi suportate împreună

bărbăteşte şi trebuie să se aibă în vedere că prin însuşi natura războiului, nici o victorie nu poate fi obţinută fără vărsare de sânge; uneori Norocul îţi cere în război un tribut greu, alteori el trece iarăşi de partea ta; contează faptul că mii de iudei le-au căzut victime în vreme ce ei înşişi trebuiau să aducă acum o mică jertfă pentru zeul războiului; pe cât de vulgar este să te împăunezi prea mult cu succesele tale, pe atât de înjositor este să-ţi pierzi cu totul capul datorită loviturilor soartei. „Căci nespus de repede survine schimbarea în ambele cazuri şi soldatul cel mai bun este cel ce în situaţii norocoase ştie să rămână ponderat şi să se arate destul de curajos ca să îndrepte loviturile primite prin lupte noi. Ceea ce s-a întâmplat tocmai acum nu se explică nici prin laşitatea voastră, nici prin vitejia deosebită a iudeilor, ci mai degrabă terenul dificil a fost în avantajul lor şi în detrimentul nostru. în legătură cu dificultatea terenului, vi se poate fireşte reproşa că avântul vostru războinic a fost nestrunit. Atunci când duşmanii s-au retras în părţile superioare ale oraşului, voi ar fi trebuit să vă opriţi la timp şi nicidecum să alergaţi m întâmpinarea primejdiilor ce vă pândeau acolo sus; se cuvenea să Puneţi mai întâi stăpânire pe oraşul de jos şi abia după aceea să-i ademeniţi, pas cu pas, pe fugari să dea o luptă cu perspective frumoase şi ordonată. Numai că, în năvalnica voastră goană spre glorie, [a]ţi pierdut din vedere indispensabila voastră siguranţă. Lupta necuge-teta Şi atacurile nebuneşti nu sunt trăsăturile războiului dus de romani [c]are îşi datoiează succesele experienţei şi disciplinei, ci sunt semne distinctive ale barbarilor şi mai ales iudeii se vor lăsa atraşi de aseme-

301

nea erori. Prin urmare trebuie să reveniţi la propria voastră vitejie ş să vă recăpătaţi curajul, nu să vă căinaţi la nesfârşit înfrângerea nemeritată. Găsească-şi fiecare mângâierea doar în propria lui mână: numai aşa îi veţi răzbuna pe cei căzuţi în luptă, trăgând la răspundere pe cei care i-au ucis. în ceea ce mă priveşte, aşa cum am făcut şi până acum, în fiecare luptă mă voi strădui să fiu primul care o porneşte potriva duşmanului şi ultimul care părăseşte câmpul de bătălie"!

7. Cu aceste cuvinte a reuşit Vespasianus să-şi îmbărbăteze oştirea; în schimb locuitorii din Gamala şi-au recăpătat pentru câtăva vreme încrederea prin victoria lor atât de neaşteptată şi de zdrobitoare. Dar când au chibzuit mai târziu la faptul că pe de o parte, şi-au năruit astfel speranţele în tratative de pace şi, pe de altă parte, şi-au dat seama că orice posibilitate de fugă nu mai exista iar proviziile erau pe sfârşite, atunci ei au devenit din cale-afară de abătuţi şi moralul lor a scăzut simţitor. Totuşi, atât cât stătea în puterile lor, ei nu s-au dat înapoi de la nici o măsură care avea în vedere salvarea lor: cei mai viteji stăteau de pază în dreptul breşelor, ceilalţi ocupând părţile nedeteriorate ale zidului de apărare. Când însă romanii au întărit meterezul de pământ şi au încercat să dea un nou atac, mulţi au fugit din oraş fie prin râpele greu de străbătut şi tocmai de aceea nepăzite, fie prin coridoarele subpământene. Cei care au rămas, temându-se sa nu fie prinşi, mureau de foame: căci alimentele au fost strânse din întregul oraş într-un singur loc şi păstrate doar pentru cei ce erau în stare să lupte.

8. în vreme ce locuitorii din Gamala nu se lăsau încovoiaţi de : suferinţele lor, Vespasianus a întreprins o expediţie paralelă cu asediul, împotriva răzvrătiţilor care ocupaseră muntele Itabyrion, aflat la jumătatea distanţei dintre Câmpia mare şi Skythopolis. Muntele are o înălţime de 30 de stadii[10] şi cu greu poate fi escaladat dinspre miazănoapte; vârful este alcătuit dintr-un platou care are o întindere de 26 stadii,[11] fiind în întregime înconjurat cu un zid. Acest tur împrejmuitor, în pofida perimetrului său mare, a fost înălţat de Iosephus în 40 de zile numai cu materiale aduse de jos, inclusiv apă; căci cei stabiliţi acolo nu aveau la îndemână decât apă de ploaie. întrucât acolo se strânseseră o mare mulţime de iudei, Vespasianus a

[10] Adică 5480 m. Dar înălţimea maximă a muntelui Tabor este de 588 m Probabil că Iosephus a scris *3 stadii.* Dar vechii greci foloseau pentru cifra 3 litera *gamma,* iar pentru 30 litera *lambda,* un gamma răsturant (n.e.).

[11] Măsurătorile modeme atestă doar 3000 picioare sau ceva mai puţin de 900 d(i2V(m. Urmele zidului Iui Iosephus de pe muntele Tabor au dăinuit până în zilele nostre (n.e.).

302

tnmi! intreag

mpotriva lor pe Placidus, însoţit de 600 de călăreţi. Dar neputându-se irca pe munte cu trupele sale, el a căutat să atragă jos mulţimea, pe are a ademenit-o cu tentative şi cu perspectiva unei înţelegeri ‚asnice. Iudeii au coborât într-adevăr, având la rândul lor tot intenţii iclene[12]. Placidus a adoptat anume faţă de ei un ton deosebit de >lând, căci el se străduia să-i atragă cât mai mult în câmpie; iar aceştia u ajuns în vale, chipurile, pentru încheierea înţelegerii, în realitate nsă, cu scopul de a-i surprinde pe cei de faţă

nepregătiţi de atac. /iclenia lui Placidus a ieşit biruitoare. Când iudeii au pornit să-1 tace, el s-a prefăcut că fuge, pentru a-i atrage pe adversari cât mai dânc în câmpie; la un moment dat, călăreţii au făcut cale-ntoarsă, go-îindu-i pe iudei înapoi; pe cei mai mulţi dintre ei i-a ucis, iar cetelor ămase le-au aţinut drumul şi le-au tăiat retragerea spre munte, rupele care părăsiseră Itabyrionul au fugit înspre Ierusalim; în chimb localnicii s-au bazat pe asigurările date de Placidus, căci ămăseseră fără apă de băut, predându-se acestuia cu muntele lor cu ot.

9. Dintre locuitorii Gamelei, cei mai cutezători au fugit între imp din oraş pe ascuns, iar cei mai şubrezi la trup au suferit de bame. Cei ce erau în stare să lupte au făcut faţă asediului până în a î2-a zi a lunii Hyperberetaios[13], când trei soldaţi din Legiunea a KV-a s-au furişat la straja de dimineaţă până la turnul din faţa lor, ăpând în tăcere dedesuptul lui. Paznicii aflaţi deasupra n-au observat îici deplasarea — căci era încă noapte — şi nici prezenţa lor acolo. Străduindu-se să facă cât mai puţine zgomote, soldaţii au reuşit să desprindă din locul lor cinci mari pietre de temelie, apoi au sărit repede ieoparte. Numaidecât turnul s-a prăbuşit cu un trosnet înspăimântător i, o dată cu el, s-au prăvălit şi paznicii pe povârniş în jos. Cuprinşi de spaimă, au rupt-o la fugă şi santinelele puse de strajă la celelalte pos-uri. Romanii au ucis pe mulţi dintre cei ce căutau să-şi croiască drum [3]rin mijlocul lor, printre ei numărându-se şi Iosephus, pe care 1-a >trăpuns o săgeată pe când încerca să treacă printr-o spărtură a zidu-[u]i- Cei aflaţi în interiorul oraşului, alarmaţi de trosnetul prăbuşirii i, alergau bezmetici, cuprinşi de o cumplită panică, de parcă a oaste duşmană ar fi pătruns în mijlocul lor. Tot atunci a murit ?' Chares, care ăcea bolnav în pat, groaza stârnită grăbind mult tra-

Iudeii i.u mai puteau, oricum, să-şi prelungească asediul fără să dispună de oarele care curgeau la poalele muntelui (n.e.). [13] La 9 noiembrie 67 (n.e.).

gicul deznodământ al bolii sale. Totuşi romanii, cu aminti proaspătă a înfrângerii pe care o suferiseră de curând, n-au ata înainte de a 23-a zi a lunii menţionate anterior.

10. Reîntors între timp şi indignat de înfrângerea suferită de mani în lipsa lui, Titus a luat cu el 200 de călăreţi de frunte şi câţ pedestraşi, pătrunzând în oraş într-o linişte deplina. Când gărzile observat incursiunea lui, s-au repezit să-şi ia armele cu strigăte pul nice; vestea atacului s-a răspândit repede şi printre cei ce se găseai interiorul zidurilor. Unii şi-au înşfăcat copiii şi femeile, ducându-i ei, şi printre bocete şi strigăte au pornit în goană spre vârful munte! alţii, care au ieşit în întâmpinarea lui Titus, au fost măcelăriţi rând rând. Cei care nu erau în stare să suie grabnic spre pisc, erau mârij de neputinţa lor în mâinile gărzilor romane. Pretutindeni răsun! nenumărate gemete ale celor căsăpiţi şi sângele care curgea în jos pantelor inunda întregul oraş. împotriva iudeilor căţăraţi pe vârî muntelui a pornit Vespasianus cu tot efecivul trupelor sale. Piscul de jur împrejur stâncos şi greu de escaladat; înălţimea lui nespus mare şi oriunde nu zăreai decât prăpăstii adânci, înconjurate numai pripoare. De acolo iudeii provocau grele pierderi duşmanilor caret căţărau spre vârf, lansând tot felul de proiectile şi aruncând de j pietre; la rândul lor, ei constituiau o ţintă greu de atins, datoţ înălţimii la care se aflau. Dintr-o dată, parcă trimisă de puterile ceri spre pieirea iudeilor, s-a dezlănţuit din senin o furtună care a făcut săgeţile romanilor să zboare în direcţia lor, în vreme ce proprii săgeţi deviau de la ţintă. Vântul năprasnic s-a înteţit atât de mult îiw nu-şi mai puteau propti piciorul pe proeminenţe, nici nu mai zărt vrăjmaşul înaintând spre ei. Ca atare, romanii au reuşit să se caţere pisc şi cu o mare iuţeală i-au înconjurat pe iudeii dintre care unii apărau iar alţii întindeau mâinile, spre a cere îndurarea. Dar amintii celor care căzuseră jertfă primului lor asalt n-a putut decât să sp" ască şi mai mult furia romanilor astfel că ea s-a abătut asupra tutu fără nici o deosebire. încolţiţi de pretutindeni, asediaţii şi-au seama că nu mai au scăpare şi, mai întâi copiii şi soţiile lor, api înşişi, s-au aruncat în prăpastia care tocmai în dreptul pisculu căsca hăul lui cel mai cumplit. Astfel că mânia cu care s-au dezl?[1] romanii s-a dovedit mai blândă în comparaţie cu sinucigaşa furie vinşilor faţă de ei înşişi, căci doar 4000 au fost măcelăriţi de roi pe când numărul celor ce s-au aruncat singuri în prăpastie a trec

)00. N-a mai rămas nimeni în viaţă în afară de două femei. Ele erau cele surorii lui Philippus, fiul lui Iakimus[14], bărbat de seamă, fostul ;neral al lui Agrippa. Salvarea lor a constat în faptul că în timpul ceririi oraşului, o ascunzătoare le-a ferit de mânioasele izbucniri ale manilor. Atunci n-au fost cruţaţi nici măcar sugarii, mulţi dintre cei siţi fiind înşfăcaţi de soldaţi şi de fiecare dată aruncaţi de pe îlţimi în prăpastie[15]. Aşa a fost

cucerită Gamala în cea de a 23-a zi unii Hyperberetaios; răzvrătirea ei a început însă în a 24-a zi a lunii)rpiaios[16].

[14] Vezi *Cartea a doua,* cap. XVII, paragr. 4; cap. XX, paragr. . ,.....,.

[15] Soldaţii romani i-au întrecut pe cuceritorii Troiei care l-au zvârlit pe micul . 1 (n.t.).

I vjuiuaiii luiaaiii i-au umecui pe cuceuium nuiei uaie L-au ivami pe uiicui r'anax, fiul lui Hector şi al Andromacăi, de pe zidurile cetăţii lui Priam, asediată ‘de zece ani (n.e.).

La 12 octombrie. Data cuceririi Gamalei (10 noiembrie) nu specifică anul (imentului (67 e.n.). Ostilităţile au debutat probabil în toamna anului precedent (66 ! fiindcă în paragr. 2 Iosephus a precizat că asediul oastei lui Agrippa a *durat şapte* Cele două date par prea apropiate ca să poată fi vorba de acelaşi an (n.e.).

CAPITOLUL II

1. Din cuprinsul Galileei, nesupus de romani rămăseseră do orăşelul Giscala[1]; dar locuitorii lui aveau intenţii paşnice, căci cei m mulţi dintre ei erau agricultori ale căror preocupări rămâneau men legate de speranţele recoltelor lor. Din păcate, acolo se aciuase o cea de tâlhari, nu mică la număr, aducând cu ei sămânţa distrugerii, ca molipsise şi pe câţiva dintre cetăţeni. Cel care îi aţâţase la revoltă şi strânsese laolaltă era Ioannes, fiul unui anume Levi?, bărbat viclez cu o fire înşelătoare, pururi gata să spere la fapte mari şi oricând stare să le şi realizeze dacă speranţele sale s-ar fi împlinit; era limpei pentru toţi că el îndrăgea războiul, ca prin el să pună mâna pe puter Sub comanda lui s-a pus tabăra răzvrătiţilor din Giscala prin influen cărora cetăţenii paşnici, mai degrabă dispuşi să trateze cu romanii ci pitularea lor, nu mai aşteptau acum decât sosirea acestora, c certitudinea că războiul nu putea fi ocolit. Vespasianus a trimis în potriva lor pe Titus, împreună cu 1.000 de călăreţi; a expedi; Legiunea a X-a spre Skythopolis; cu celelalte două legiuni, el s-a î. tors la Caesarea, spre a le oferi cuvenitul răgaz după neîntreruptei eforturi pe care le-au depus mai înainte; după convingerea lui, cu aj torul oraşului bine înzestrat cu de toate, soldaţii îşi vor împrospăi forţele trupeşti şi-şi vor recăpăta curajul în vederea viitoarelor înfrui ţări războinice. Căci el întrezărea de pe-acum că sub ziduri Ierusalimului ei vor avea de întâmpinat serioase încleştări, căci oraş era străveche reşedinţă regală care se bucura de cea mai înaltă preţui a întregului popor, fiind locul în care s-au strâns toţi cei care se paseră teferi din luptele de până atunci. O adâncă îngrijorare

[1] Localitate veche din nordul Galileei, situată la 20 km de lacul Hule, azi Gu Halav (n.e.).

[2] Vezi *Cartea a doua,* cap. XX, paragr. I (n.t.).

pricinuia forţa defensivă a oraşului care se bizuia nu numai pe zestrea naturală a terenului, ci şi pe fortificaţiile sale; în afară de asta, trebuia să convină că prin tăria de caracter şi curajul apărătorilor săi, ei ar fi fost greu de îngenuncheat chiar şi fără zidurile lor de apărare atât de greu de străpuns. De aceea îşi antrena Vespasianus oştenii dinainte, ca pe nişte atleţi în ajunul marilor întreceri.

2. Când s-a apropiat călare de Giscala, lui Titus i-ar fi venit uşor să ia oraşul cu asalt, dar ştia că la o cucerire prin forţă, mulţimea va fi măcelărită de soldaţi fără nici o reţinere, iar el se săturase de masacre, aşa că a renunţat la atac, milostivindu-se de faptul că cei mai mulţi vor pieri de-a valma cu cei nevinovaţi, fără nici o deosebire. Aşa că a preferat să atragă oraşul de partea lui prin tratative. întrucât majoritatea celor urcaţi pe metereze erau oameni care îndeobşte făceau parte din clica intruşilor îndârjiţi, Titus le-a spus că se întreabă cu uimire: pe cine se bizuie ei, împotrivindu-se singuri armelor romane, acum când toate celelalte oraşe au fost deja cucerite? Oare nu văd cu ochii lor cum oraşe mult mai puternice au fost zdrobite de la primul asalt, în vreme ce se bucură în tihnă de desfătarea propriilor averi cei care au avut încredere în îngăduinţa romanilor; şi lor li se oferă acum acest prilej fără ca îngâmfarea lor să fie tolerată prea multă vreme. Trecute cu vederea vor fi speranţele lor de libertate, nu însă şi perseverenţa în situaţii fără ieşire. Dacă vor lăsa să se împrăştie în vânt cuvintele prieteneşti şi făgăduinţele de îndurare, atunci ei vor simţi pe pielea lor nemiloasa cruzime a armelor şi fără zăbavă vor afla mai mult ca niciodată că pentru maşinile de asediu ale romanilor, zidurile lor constituie o pradă uşoară. în cazul când îşi pun nădejdea în fortificaţiile lor, atunci ei vor dovedi prin asta că, dintre galileeni, ei sunt singurii prizonieri care mai suferă de înfumurare.

3. Permisiunea de a răspunde acestor vorbe n-a primit-o nici unul dintre locuitorii oraşului, nimeni neavând voie să se urce pe zidul de apărare. Din capul locului, acesta

era pe întreaga lui lungime împărţit în mod egal între răzvrătiţi, care au instalat santinele şi la porţi pentru [c]a nici măcar o singură persoană să nu poată ieşi în vederea ducerii tratativelor sau să permită călăreţilor duşmani să pătrundă în interior. Doar Ioannes însuşi a luat cuvântul spunând că este întru totul de acord cu propunerile şi că-i va îndupleca ce cei ce li se opun sau îi va [s']li să le primească. Desigur că Ţjtus trebuie să ţină seama de faptul [c]ă, potrivit legii iudaice, fiind cea de a şaptea zi a săptămânii, azi e sărbătoare; căci într-o asemenea zi comite o nelegiuire cel ce pune [m]âna pe arme ca şi cel care duce tratative de pace. Romanii ştiu doar

prea bine cu câtă stricteţe trebuie să se abţină de la orice muncă iudei la fiecare a şaptea zi; orice încălcare a acestei datini înseamnă un păcat la fel de mare şi pentru cel ce recurge la constrângeri ca şi cel cj se lasă constrâns. De fapt, această amânare nu aduce nici un prejudi* ciu lui Titus. Căci ce se poate pune la cale într-o singură noapte dec» o tentativă de fugă, care poate fi însă lesne zădărnicită prin gărziB înşirate de jur împrejurul oraşului; dimpotrivă, pentru iudei va fi ui mare câştig dacă nu vor fi siliţi să-şi încalce regulile strămoşeşti. Se 1 cuvine ca tocmai cel ce vine cu o neaşteptată ofertă de pace să îngii duie celor salvaţi pe această cale să-şi respecte normele. Prii asemenea argumente 1-a păcălit el pe Titus, că nu-i păsa lui atât de cinstirea Sabatului, cât de propria lui siguranţă. Ioannes se temea sj nu fie capturat o dată cu cucerirea Giscalei şi nădejdea de a-şi salvj viaţa şi-a pus-o în noapte şi în fuga sa. Dar se pare că intervenţia lui Dumnezeu, care dorea să cruţe viaţa lui Ioannes pentru distrugere! Ierusalimului, a făcut ca Titus nu numai să se lase convins de pretexl tul invocat pentru amânarea tratativelor, ci să şi mute tabăra într-ul loc ceva mai îndepărtat de oraş, la Cydassa.[3] Este vorba de un tân guşor întărit situat în interiorul teritoriului ce aparţinea Tyrului, ai căror locuitori îi detestă pe galileeni şi sunt mereu în război cu ei, mulţimea locuitorilor şi fortificaţiile fiind mijloacele cu care luptă a împotriva acestui neam.

4. Noaptea când n-a mai văzut nici o strajă romană în juni oraşului, Ioannes s-a slujit de prilejul favorabil şi a luat cu el ni numai pe susţinătorii lui bine înarmaţi, ci şi o sumedenie de oameil neînstare să lupte, împreună cu familiile lor, fugind spre Ierusalinl Până la distanţa de 20 de stadii a putut duce cu el omeneasca droaM de femei şi copii, îmboldiţi de teama prizonieratului şi de grija del scăpa cu viaţă; dar când el a mărşăluit mai departe, aceştia au rama în urmă şi cumplite au fost strigătele disperate ale celor ce se vedea] acum lăsaţi de izbelişte. Cu cât rămâneau mai în urma semenilor loj cu atât mai aproape de duşmani se credeau aceştia; zăbavnicii | coteau că zbirii lor erau foarte aproape de ei, şi au fost cuprinşi panică; la fiecare zgomot provocat de propriii lor oameni în goana 1 nestrunită, ei se întorceau, ca şi cum i-ar fi ajuns vrăjmaşii de c căutau să scape. Mulţi rătăceau prin locuri fără căi bătătorite şi, drumul mare, mulţi alţii erau călcaţi^n picioare de cei ce se îmbulzeai

[3] Probabil Cadasa, situată la 36 km de Tyr (vezi *Cartea a doua,* cap. XVIII, paij gr. 1) (n.e.).

să o ia înainte. Jalnică era soarta nenorocită a femeilor şi copiilor, dintre care unele persoane cutezau să-şi strige soţii sau rudele, jmplorându-i printre hohote de plâns să-i aştepte. Dar mai tari erau ordinele lui Ioannes care cerea fiecăruia să se salveze şi să fugă acolo unde se va putea răzbuna pe romani pentru cei lăsaţi în urma lor, dacă iceştia vor fi luaţi prizonieri: astfel s-a fragmentat ceata fugarilor: fiecare a fugit atât de repede, cât l-au ţinut puterile şi iuţeala picioarelor.

5. In ziua următoare, Titus s-a ivit în faţa zidurilor oraşului pentru încheierea tratatului de pace. Poporul i-a deschis larg porţile, întâmpinându-1 cu femeile şi copiii, şi 1-a proclamat Salvator, cel care a eliberat Giscala de asupritorii ei. L-au pus la curent cu fuga lui oannes, i-au cerut să-i cruţe şi să pătrundă în oraş spre a-i înfunda pe răsculaţii care mai rămăseseră în oraş. Titus a trecut rugăminţile poporului în planul al doilea, trimiţând de îndată un pâlc de călăreţi în urmărirea lui Ioannes. Soldaţii n-au reuşit să-1 mai ajungă din urmă pe el, care intrase deja în Ierusalim; dar printre susţinătorii care fugiseră mpreună cu el, aceştia au omorât vreo 6000, şi au încercuit vreo 3000 de femei şi copii, aducându-i înapoi. Titus era mâhnit că nu putuse i-l pedepsească pe Ioannes pentru trădarea lui, dar numărul mare al prizonierilor şi al celor ucişi a adus deplină împăcare necazului său. în uralele populaţiei, el a intrat în oraş, apoi a ordonat soldaţilor săi să dărâme o mică parte a zidului, aşa cum se obişnuieşte după o cucerire; >e răsculaţii din oraş i-a strunit mai mult prin ameninţări decât prin 'edepse; căci în timpul trierii celor care meritau cu-adevărat pedeapsa, se putea întâmpla ca mulţi, mânaţi pare-se fie de ura lor, fie de onflicte personale, să-i denunţe şi pe nevinovaţi. El socotea că

era ai bine ca asupra celui în culpă să planeze în permanenţă teama cât ca împreună cu acesta să fie condamnat şi un inocent. Căci este putinţă ca, stăpânit de frică, vinovaţii să se cuminţească şi pentru [f]rtarea fărădelegilor comise în trecut să-ţi arate un respect recunoscă-[Or]> pe când în cazul pedepsei cu moartea pe care a îndurat-o un 'evinovat, nimic nu se mai poate îndrepta. Totuşi, pentru a întări ■guranţa oraşului, Titus a lăsat o garnizoană care să-i ţină în frâu pe [e]i câţiva răzvrătiţi şi şă dea mai mult curaj cetăţenilor paşnici şi după 'ţecarea lui. Astfel a fost supusă Galileea întreagă după ce romanii au ^sat destulă sudoare, făcând un bun exerciţiu, folositor la asedierea Nsalimului.

308

309

CAPITOLUL III

pe străzi şi în jurul fiecărui fugar s-a adunat o uriaşă mulţime de oj meni care se interesau de tristele evenimente petrecute în ţinuturi! din afară. Cu toate că răsuflau cu năduf şi gâfâiau, trădând mizeria p care o înduraseră, ei se făleau în mijlocul propriilor nenoroci ri că n-1 fugit de romani, ci au venit aici pentru a-i înfrunta dintr-un loc ni sigur.[1] Doar nişte bărbaţi smintiţi şi fără căpătâi şi-ar fi riscat inutil! necugetat vieţile pentru Giscala şi alte asemenea orăşele lipsite I vlagă atunci când mult mai nimerit era să-şi păstreze armele şi forţa cu chibzuinţă în folosul capitalei decât să şi le irosească la întâmpla! Ei au trebuit să pomenească în treacăt şi de cucerirea Giscalei, I unde mulţi au presupus că, ceea ce după spusele lor poleite reprezenj o retragere, fusese o fugă în toată regula. Dar când s-au aflat şi ştiri despre cei ce fuseseră luaţi prizonieri, o tulburare fără margini cuprins poporul, care a dedus că aceste evenimente prevesteau propi

itorul şi să nu deplângă soarta oraşului, de parcă ar fi fost deja nimicit. }e-o atare învălmăşeală era cuprinsă populaţia oraşului, dar adânca lezbinare a poporului de la sate s-a răspândit mai înainte ca la erusalim să înceapă răzmeriţa. între timp, Titus se şi întorsese de la jiscala la Caesarea, iar Vespasianus mărşăluise până la Iamnia şi \zotos, pe care le-a cucerit şi, după ce le-a întărit cu garnizoane, a evenit împreună cu o mulţime de prizonieri dobândiţi printr-o hţelegere paşnică. în fiecare oraş aveau loc încăierări şi războaie :ivile; cu cât scădea presiunea romanilor asupra cetăţilor, cu atât se nteţeau şi conflictele armate dintre ele: cele ce tindeau spre război 1. La intrarea lui Ioannes în Ierusalim întregul popor s-a revărsau într-o mare dihonie cu cele ce năzuiau spre pace. Certurile au

zbucnit mai întâi în sânul familiei, între oameni care mereu se hţeleseseră de minune; apoi prietenii cei mai apropiaţi au pornit unii mpotriva altora, fiecare trecând de partea celui care îi împărtăşea >piniile politice; în cele din urmă, toţi s-au împărţit în două mari abere potrivnice. Discordia se instaurase pretutindeni, iar grupul ăzvrătiţilor şi al celor dornici să mânuiască armele, având de partea or forţa tinereţii şi îndrăzneala, s-a impus în dauna oamenilor vârstni-i şi cumpătaţi. Pentru început, fiecare s-a apucat să jefuiască de unul ingur pe cei din propria localitate: apoi s-a trecut la înjghebarea unor ^ande armate, în vederea jefuirii întregului ţinut. Acestea se purtau cu ;tâta cruzime şi samavolnicie încât cei ce le deveneau victime nu mai Iuţeau să facă o deosebire între romani şi concetăţenii lor, părându-li-p mult mai uşor de îndurat jugul ocupaţiei romane. 3. Fie din teama de a nu fi vătămate, fie din ura lor faţă de

lui capturare. Dar Ioannes nu s-a jenat de soarta însoţitorilor săi Moporul iudeu, garnizoanele din oraşe nu acordau celor păgubiţi nici

să cadă prizonieri, ci s-a dus la fiecare cetăţean în parte, ca să-1 aţ la război, trezindu-i felurite speranţe: pe romani i-a înfăţişat dn slabi şi, în schimb, a ridicat în slăvi forţele proprii. A făcut glume socoteala locuitorilor naivi care nu aveau habar de război: nici măd dacă şi-ar pune aripi, n-ar fi în stare să zboare peste ziduri Ierusalimului romanii după ce au avut atâtea de furcă cu târguşoad din Galileea, nevoiţi să-şi folosească din plin maşinile lor de asediu

m ajutor sau cel mult unul neînsemnat. în cele din urmă, ghiftuiţi de gurile lor din întreaga ţară, căpeteniile bandelor diferite, răspândite iretutindeni, s-au strâns laolaltă; astfel au înjghebat o oaste de pufăcători, strecurându-se în Ierusalim, spre pierzania lui. Oraşul era "" ' de o conducere unitară şi, după obiceiul strămoşesc, acorda azil

ui compatriot, fără nici o măsură de precauţie; pe atunci oricine **"■vea**

[1] Convingerea că Oraşul sfânt şi mai ales Templul sunt inexpugnabile se baz; {aptul că regele asirian

Sennacherib asediase fără succes Ierusalimul în 701 î. e. n. (r
310
2 Prin astfel de vorbe, el a amăgit cea mai mare parte a tinerii!.;" conv^erea că ">£ ceі ce pătrundeau de-a valma în Ierusalim
^ ieau cu bune intenţii de aliaţi; ori tocmai această împrejurare a fost chibzuiţi si vârstnici nu găseai nici unul care să nu întrezărească £.^ ^dependent de răscoala propriu-zisă, a dus mai târziu la ' '
q^uşirea oraşului. Căci proviziile care ar fi trebuit să asigure din r ?ug hrana trupelor care luptau au fost prematur irosite de turma lor rJ"aPţi pentru serviciul militar şi de trântori. în afara războiului, au dus cu ei povara dezbinării si a foametei.

311
4. De la ţară au venit în oraş şi alţi tâlhari şi, în cârdăşie cu cei se aflau în interior, încă şi mai răi decât ei, nu s-au mai dat în lături la o grozăvie. Departe de a-şi restrânge nemăsurata îndrăzneală nu la hoţie şi jaf, ei au trecut şi la crime comise însă nu noaptea, pe cuns, nici în rândurile unor oameni mărunţi, ci de faţă, în plină zi g modestă, ca să-i aibă drept complici la ticăloşiilor lor. Căci indivizii fără nici un merit ajunşi în cele mai înalte funcţii erau binenţeles lievoiţi să rămână la cheremul celor care îi înscăunaseră. Apoi prin felurite intrigi şi prin zvonuri mincinoase i-au aţâţat şi pe magistraţi [inii împotriva altora, trăgând foloase de pe urma frecuşurilor dintre începând cu personalităţile cele mai influente. Ei l-au arestat mai îrl ;ei ce puţeau să stea în calea scopurilor lor. Sătui până peste cap de
pe Antipas[2] — bărbat de neam regesc, printre cei mai puternici d|
oraş, încât i s-a încredinţat până şi tezaurul public —, zvârlindu-ll :ătre Dumnezeu, au pătruns cu picioarele lor jegoase până şi în temniţă. Aceeaşi soartă au avut-o apoi Levias, unul dintre oamenii ce
mai de seamnă şi Syphas, fiul lui Aregetes, amândoi de-asemenea d viţă regală, precum şi de alţi bărbaţi care se bucurau de o înal preţuire în întreaga ţară. Poporul a fost cuprins de o spaimă cumpli
gândea numai la propria lui siguranţă.
5. Tâlharii nu s-au mărginit să-şi ţină prizonierii în lanţuri şi ni nedreptăţile făcute oamenilor şi, îndreptându-şi sfidarea neruşinată
Templul sfânt.
7. Dar poporul se şi ridicase împotriva acestora: în fruntea lor se ifla Ananos, cel mai vârstnic dintre preoţii de neam mare, un om plin ie înţelepciune care poate că ar fi fost în stare să salveze oraşul dacă
şi, ca şi cum oraşul'fusese capturat printr-o bătălie cruntă, fiecare I « fi scăPat de necruţătoarele mâini ale ucigaşilor. Dar ei au transfor-
nat Lăcaşul lui Dumnezeu într-o fortăreaţă şi într-un loc de refugiu mpotriva atacului revoltelor populare: astfel sanctuarul a devenit un
nu li s-a părut prea sigură punerea sub pază pentru o vreme îndel* >astion al tiraniei. La aceste fapte cumplite ei au adăugat şi batjocura,
gata a unor bărbaţi atât de influenţi, căci rudele acestora, care nu eB™ 8reu de îndurat decât daunele aduse până acum; ca să se convingă puţine la număr, puteau să treacă la măsuri aspre împotriva lor;»ât de adâncă era înfricoşarea poporului şi să-şi pună la încercare pro-asemenea nu era exclus ca toi poporul să fie pus în mişcare spr»>ria lor putere, au hotărât să instituie alegerea Marilor Preoţi prin porni împotriva fărădelegilor lor. De aceea, s-au decis să-'i dea pieB™gere la sor?i> de?i> a?a cum am menţionat mai înainte, dreptul lor la pe arestaţii lor şi această misiune au încredinţat-o acelui tovarăş al 'romovarea în această înaltă demnitate era obţinut prin succesiune care se arăta mereu atras de asasinate, un anume Ioannes: în limba calnicilor i se spunea „Fiul gazelei"[3]. Aceasta şi alţi zece oameni
îreditară. Ei foloseau drept pretext al proiectului lor o datină itrăveche, susţinând că odinioară alegerea în această funcţie năvălit cu săbiile scoase întemniţa şi i-au măcelărit pe prizonii iţească se făcea prin tragere la sorţi.5 Dar, de fapt, acest lucru pre-
Pentru fapta lor mârşavă au găsit un pretext pe măsura abjecţiei 1 au pretins că victimele lor au dus tratative cu romanii, privitoare predarea Ierusalimului şi prin

executarea lor au fost înlăturaţi *n*| trădători ai libertăţii abşteşti. într-un cuvânt, asasinii s-au făIit sfruntata lor nelegiuire, înfăţişându-se singuri drept binefăcătorii] salvatorii oraşului.
6. Pe cât de joasă era treapta de descurajare şi de frică, la cj coborâse poporul, pe atât de sus urcase nebunia tâlharilor, încât, arogau până şi dreptul de a alege pe Marii Preoţi.[4] Ei au anulat pfl legiul acordat familiilor din mijlocul cărora erau aleşi din tată în Mari Preoţi şi în locul acestora au pus nişte oameni simpli şi de
upunea în realitate înlăturarea unei legi mult mai bine hotărnicită şi otodată o uneltire pentru întărirea puterii proprii prin ocuparea celor nai râvnite funcţii în stat.
8. Aşadar, convocându-se unul dintre triburile sacerdotale, cu 'urnele de Eniachim, ei au ales pe Marele Preot prin tragere la sorţi, ntâmplător sorţul a căzut asupra unui om prin care s-a adeverit întoc-[n]ai lipsa de legalitate a acestei alegeri; numele său era Phanni =Pinehas),[6] fiul lui Samuel din satul Aphtia, bărbat care nu numai că 'u îndeplinea condiţia de a fi descendentul unei ramuri de înalţi 'reiaţi ci, datorită obârşiei sale rustice, nici măcar nu ştia în ce constă

[2] Vezi *Cartea a doua,* cap. XVII, paragr. 4 şi cap. XX, paragr. 1 (n.e.).
3 în originalul elin: „dorkas". Autorul se referă probabil la un joc de cuvind limba aramaică între echivalentele asemănătoare ale termenilor „gazelă" şi „masac (n.e.).
[4] Textul se referă aici la fruntaşii celor 24 de clase de preoţi (n.t.).

Vechiul Testament nu pomeneşte nicăieri de tragerea la sorţi, practicată exclu- stabilirea ordinii în care intrau la slujbele din templu cele 24 de familii din P[emea lu]' Solomon (vezi *Cartea întâi a Cronicilor,* cap. 24, 5-19). în spatele tragerii f" °rti nu mai stă Dumnezeu, ci întâmplarea sau Tvche-Fortuna din mitologia greco-(omană (n.e.).
Paranteza redă varianta iudaică a denumirii eline (n.e.).

funcţia Marelui Preot. Deci, după ce l-au dus cu anasâna de la ţară oraş, el a fost îmbrăcat ca pe scenă, pentru un rol ce nu i se potriv cu straie sfinte, fiind învăţat între timp ce anume avea de făcut diferite împrejurări. Această îngrozitoare mascaradă era pentru ei prilej potrivit doar pentru batjocuri şi glume, în vreme ce prec ceilalţi, cu lacrimi în ochi, urmăreau profanarea serviciului divin fi să-şi stăpânească suspinele.
9. Poporul n-a mai putut tolera această obrăznicie a ticăloşilor cu toţii laolaltă, s-au ridicat ca la răsturnarea unei tiranii. Cei mai d tinşi dintre ei, precum Gorion, fiul lui Iosephus[7], şi Simeon, fiul Gămăliei, au îndemnat în adunări mulţimile şi aparte pe cei pe care întâlneau să dea în sfârşit cuvenita pedeapsă acestor uzurpatori libertăţii lor, şi să curăţe sanctuarul de nişte oameni pângăriţi sânge. Cei mai respectaţi dintre Marii Preoţi, precum Iesus, fiul Gamala[8], şi Ananos, fiul lui Ananos, au dojenit cu asprime, în înrx nirile lor, poporul, pentru delăsarea lui şi-1 aţâţau împotriva „zeloţilo! Căci aşa s-au numit ei înşişi[9], ca şi cum zelul lor ar fi urmărit ţeli nobile şi nu cele mai mârşave fapte, unde fiecare s-a luat într-adev la întrecere cu celălalt.
10. Când poporul s-a adunat într-o impunătoare întrunire şi 1 s-au arătat profund indignaţi de ocuparea sanctuarului precum şi jafurile şi crimele comise — fără ca cineva să propună vreo măsi pentru înfruntarea lor făţişă, convingerea generală fiind, pe drept c vânt, că zeloţii erau foarte greu de învins — iată că Ananos a păşit mijlocul lor şi, după ce de câteva ori şi-a îndreptat spre Templu od săi plini de lacrimi, le-a spus următoarele: „Bine ar fi fost să mor n înainte ca să văd lăcaşul lui Dumnezeu năpădit de atâtea nelegiuiri sfinte locuri, interzise prin aspre porunci tuturora, să le ştiu cutreiera de tălpile unor ucigaşi pătaţi de sânge! Dar eu, care sunt îmbrăcat veşminte de Mare Preot şi port numele Celui mai îndreptăţit primească suprema cinstire[10] — încă mai trăiesc şi mă mai agăţ

[7] Comandantul oraşului Ierusalim, menţionat şi în *Cartea a doua,* cap. XX, pa gr. 3 (n.e.).
[8] Fiul lui Gamala (= Gamliel), acest Iesus a fost mare Preot între 63-65 *t* (n.e.).
9 Se prea poate că alţii le-au dat denumirea ironică de „zeloşi". Descenden unei familii sacerdotale, cu vederi conservatoare, Iosephus dezaprobă „iniţiative zeloţilor, prezentându-i într-o lumină defavorabilă (n.e.).
1° Aluzie la numele lui Dumnezeu (Iehova), gravat pe placa de pe frunte, afj pe acoperământul creştetului Marilor Preoţi (n.t.).

viaţă[11], în loc să prefer o moarte care ar pune cununa gloriei pe bătrâneţea mea. Dacă va fi nevoie, oare n-aş putea să plec singur, ca •ntr-o pustietate şi să-mi jertfesc eu însumi sufletul lui Dumnezeu? yfai are rost să trăiesc în mijlocul unui popor care a amuţit cu totul în faţa nenorocirii abătute asupra lui, pierzându-şi vlaga ori de câte ori
re ocazia să se ridice împotriva suferinţelor care i-au pătruns până-n unghii? Sunteţi jefuiţi şi rămâneţi nepăsători, îndurați lovituri şi tăceţi din gură şi nici măcar pe cei ucişi

nu îndrăzneşte nimeni să-i bocească faţă. Ah, amarnică tiranie! Dar de ce să-i dojenesc pe tirani? N-au crescut ei numai datorită vouă şi îngăduinţei voastre? N-aţi răbdat voi, cu privirile voastre nepăsătoare, ca să se unească cei dintâi, când erau încă puţini la număr, şi prin tăcerea vinovată i-aţi lăsat să se înmulţească, iar apoi le-aţi permis să se înarmeze în linişte pentru ca armele lor să se întoarcă împotriva voastră, în loc să fi reprimat primele lor atacuri atunci când ei v-au defăimat rudele? Indolenţa voastră i-a încurajat pe tâlhari să se dedea jafurilor şi, când casele au fost prădate, nimeni n-a suflat o vorbă împotrivă! Nu-i de mirare că ei i-au deposedat pe proprietarii acestora şi, când sărmanii au fost târâţi prin mijlocul oraşului, nici unul n-a intervenit în favoarea lor. Ei au pus înjositoare cătuşe celor trădaţi de voi! Trec sub tăcere câţi şi ce fel de oameni erau; s-au văzut arestaţi fără a fi acuzaţi, nici judecaţi şi nimeni nu le-a luat apărarea. Drept urmare, era şi de aşteptat ca noi să fim martori la uciderea lor. La toate acestea, noi am asistat întocmai ca o turmă de vite fără minte, din mijlocul căreia cele mai izbutite
xemplare sunt smulse pentru a fi jertfite: nimeni n-a scos o vorbă, darămite să-şi fi ridicat o mână! Răbdaţi aşadar, răbdaţi acum, când trebuie să priviţi cum sunt călcate în picioare locurile sfinte şi după ce singuri aţi aşternut în calea acestor ticăloşi toate treptele pe care au urcat spre faptele lor neruşinate, să nu vă plângeţi că ei au ajuns în vârf! De bună seamă că aceştia s-ar afla şi mai sus dacă ar fi existat ceva mai demn de nimicit decât sanctuarul. Pe mâinile lor a încăput deja cel mai puternic loc al oraşului: deoarece Templul trebuie privit acum ca o citadelă sau o fortăreaţă. Cu această cumplită tiranie bine fortificată împotriva voastră şi văzând mereu duşmanul deasupra creştetului propriu, cu ce fel de planuri vreţi să vă încălziţi speranţele îngheţate? Contaţi cumva pe ajutorul romanilor în sprijinul sanctuarului vostru? Stăm atât de rău cu oraşul nostru, ne-a prăvălit atât de jos

[1] în completare: până reuşesc să vă înflăcărez, să porniţi curând un atac împotri-'[a] tiranilor voştri (n.t.).

nenorocirea încât până şi duşmanii să se milostivească de noi? Nu \J veţi scula iar, voi, oamenii cei mai răbdători din lume, spre a vă în drepta împotriva loviturilor — ceea ce se poate vedea până şi 1 animalele sălbatice — pedepsind astfel pe cei ce vă bat? Nu vreţi cj fiecare să-şi reamintească necazurile proprii, pentru ca, având merei în faţa ochilor suferinţele îndurate, să simţiţi îndemnul sufletului de I vă răzbuna pe oamenii aceia? S-a stins oare în voi cel mai preţios sil mai firesc sentiment: dragostea de libertate? Atât de mult iubi sclavia, atât de dragi vă sunt tiranii încât să se creadă că am moşteni vocaţia supunerii de la strămoşi? Numai că aceştia au purtat multe i mari războaie de neatârnare şi s-au împotrivit puterii egiptenilor i mezilor[12], spre a nu fi siliţi să le împlinească poruncile. Dar de ce mai evoc faptele străbunilor? Fără să discutăm acum dacă este prc fitabil şi necesar sau dimpotrivă — războiul pe care-1 ducem acum c ostile romane ce anume urmăreşte? De bună seamă, libertatea! D atâta timp cât noi nu vrem să ne înclinăm în faţa stăpânilor lumii, cui de acceptăm ca tirani pe cei ce ne sunt compatrioţi? De supunerea fa{ de regii străini poate fi tras la răspundere Destinul, care s-a doved mai necruţător ca oricând; dar să te laşi dominat de propriii ti concetăţeni, şi încă dintre cei mai răi, este o trăsătură a oamenilor ij rând, care şi-au ales de bunăvoie această soartă. Şi, cum tot i-pomenit pe romani, n-aş vrea să vă ascund gândul ce mi-a venit timpul discursului meu, şi anume: dacă noi am fi cuceriţi de aceş — fie ca vorba asta să nu se adeverească niciodată! — atunci chiar n-am avea de îndurat mai multe năpaste decât cele pricinuite nouă către tirani. Nu este vrednic de plâns faptul că într-o latură a templul vezi cum romanii îşi aduc ofrandele lor, pe când în cealaltă lat compatrioţi de-ai noştri îşi dosesc prăzile smulse de la nobilii oraş lui, pe care i-au ucis, înlăturând nişte bărbaţi care oricum ar fi fi cruţaţi de duşmani dacă victoria ar fi fost de partea lor? Nu-i vredn de plâns şi faptul că romanii n-au trecut de stavila pusă în calea p: fanilor, nici nu ne-au încălcat vreodată sfintele datini, ci s-au mărg: să privească cu o pioasă înfiorare împrejurimile Templului, în vrei ce dimpotrivă, unii oameni născuţi în această ţară, crescuţi în spirii religiei noastre şi numindu-se iudei, au cutezat să treacă prin mijloc locurilor sfinte având pe mâini sângele încă nerăcit al celor din acel

12 Iudeii n-au avut de-a face direct cu mezii, cuceriţi de vecinii lor, perşii (5501 e. n.), soarta lor fiind împărtăşită de noul Babilon, oraşul captivităţii locuitorii* Ierusalimului (539 î. e. n.) (n.e.).

neam? Cum să ne mai temem de un război care dă buzna peste noi din afară şi de nişte

vrăjmaşi mult mai omenoşi în comparaţie cu cei de pe propriile noastre meleaguri? Dacă ar fi să spunem lucrurilor pe nume, atunci trebuie să constatăm fără înconjur că mai degrabă romanii sunt păstrătorii legilor noastre, cei ce le duşmănesc aflându-se cuibăriţi chiar între zidurile noastre. De faptul că aceşti conspiratori împotriva libertăţii sunt nişte ticăloşi şi cu greu ar putea găsi cineva o pedeapsă pe măsura faptelor lor — cred că toţi aţi fost convinşi înainte de a pleca acasă, spre a veni aici, şi că, înaintea cuvântării mele, voi aţi fost mâniaţi pe ei pentru ceea ce aţi îndurat de pe urma crimelor lor. Se pare că cei mai mulţi dintre voi sunteţi speriaţi de numărul mare, de îndrăzneala lor precum şi de poziţia favorabilă pe care au ocupat-o. Dar fiindcă această stare de lucruri a fost instaurată de nepăsarea voastră, de-acum încolo ea se va înrăutăţi cu cât veţi şovăi mai mult. Căci şi mulţimea lor sporeşte zi de zi şi fiecare răufăcător trece de partea ciracilor săi, şi întrucât până acum n-au întâmpinat nici o piedică serioasă, cutezanţa lor se înflăcărează mereu. Poziţia pe care o ocupă deasupra creştetelor noastre va fi negreşit folosită de ei, avantajul acesta sporind prin pregătirile lor militare, dacă le vom acorda răgazul. Dar credeţi-mă, dacă pornim hotărât la atac, atunci conştiinţa lor vinovată îi va descuraja şi înţeleaptă chibzuinţă le va răpi avantajul oferit de poziţia lor înaltă. Poate că divinitatea batjocorită va întoarce asupra lor ceea ce le zboară din arcuri, profanatorii devenind astfel ţinta săgeţilor proprii. Va fi de-ajuns să ne arătăm şi soarta lor |este ca şi pecetluită! în pofida primejdiilor ce ne pândesc, este minunat să mori în faţa porţilor sanctuarului şi să-ţi dai sufletul, dacă nu «ntru soţia şi copiii tăi, atunci barem pentru Dumnezeu şi pentru lu! Eu însumi fi-voi în fruntea voastră cu vorba şi cu fapta şi, în e mă priveşte, nu voi precupeţi nimic pentru siguranţa voastră şi nu ă va fi dat să vedeţi cum îmi cruţ propria persoană"!

11. Prin asemenea cuvinte a stârnit mulţimea împotriva zeloţilor os, deşi ştia prea bine că ei erau greu de învins atât pentru umărul mare, tinereţea şi dârzenia lor, cât mai ales că erau pe deplin ■onştienţi de propriile nelegiuiri. Hotărâseră să nu cedeze până în ulti-[a] [c]Hpă, căci ştiau că nu le mai rămăseseră nici o speranţă de iertare faptelor comise de el. Oricum, Ananos era pregătit să înfrunte ncâte suferinţe decât să tolereze mai departe dezordinea care "Prinsese statul. Poporul îi striga să-1 conducă la luptă împotriva ad-[er]sarilor învinovăţiţi de el si fiecare căuta să iasă cel dintâi în calea

317

12. în timp ce Ananos alegea oamenii apţi pentru luptă şi se îngrijea de înrolarea lor, zeloţii — care aflaseră de lovitura pregătită împotriva lor, căci erau destui oameni dornici să-i ţină la curent cu toi ce se petrecea în popor — au ieşit din Templu plini de mânie, fie în formaţiuni compacte, fie în cete mai mici, necruţând pe nici unul dintre cei ce le ieşeau în cale. Numaidecât Ananos a strâns sub comand; lui armata recrutată din popor, care stătea mai presus doar ca num dar rămânea mai prejos decât zeloţii atât în privinţa armamentului câ şi al pregătirii militare. în ambele cazuri însă, avântul războinic su plinea aceste dezavantaje: oastea înjghebată de locuitorii oraşului er înzestrată cu mânia, mai puternică decât toate armele la un loc, *pi* când luptătorii din Templu se înarmaseră cu o cutezanţă care nu ţinea seama de superioritatea numerică. Pe de-o parte unii credeau că oraşul lor va fi de nelocuit dacă nu va fi cruţat de tâlhari, pe de altă parte zeloţii ştiau că, în cazul unei înfrângeri, nu vor fi scutiţi de nici 0 formă de pedeapsa. Astfel patimile i-au mânat în vălmăşagul unei bătălii îndârjite; mai întâi au aruncat pietre unii asupra altora fie îl oraş, fie în faţa templului, iar de la distanţă au zvârlit suliţele lor; apoi când una din tabere o lua la fugă, cei victorioşi îi urmăreau cu săbiil trase din teacă. Mare a fost numărul morţilor de ambele părţi, mulj alţii au fost răniţi. Cei ce făceau parte din oastea poporului erau adus acasă de rudele lor; zeloţii ce se aleseseră cu răni se retrăgeau în inte riorul Templului, stropindu-i podeaua sfântă cu sânge. Aşada într-adevăr se poate spune că numai oamenii aceştia au pângărit I sângele lor sanctuarul[13]. în incursiunile lor; tâlharii ieşeau îndeobşt biruitori dar oastea mulţimii era tot mai îndârjită, şi se întăreî sporindu-şi mereu rândurile; căci pe cei ce dădeau înapoi îi împroşca cu vorbe de ocară cei ce înaintau vijelios şi, tăind calea de întoarcere fugarilor, toţi îşi înturnau strânsele lor linii de luptă împotriva du! manilor. întrucât n-au mai putut să se opună iureşului, zeloţii s-a retras puţin câte puţin în Templu; o dată cu ei, au pătruns înăuntru oamenii lui Ananos. Mare a fost consternarea zeloţilor când au pi dut primul zid de apărare al Templului; atunci ei s-au refugiat incinta interioară şi au zăvorât repede porţile sanctuarului. Anano socotit că nu-şi poate îngădui cutezanţa de a lua cu asalt porţile sfin cu atât mai mult cu cât duşmanii trăgeau de sus cu arcurile. 1 s-a părj că ar comite un sacrilejiu dacă, în cazul obţinerii victoriei, ar fi

intri
" Care va să zică, sângele animalelor jertfite era mai curat decât cel al zeloţii
318
dus poporul în Templu fără o purificare prealabilă. De aceea din întreaga lui oaste, el a ales prin tragere la sorţi 6000 de oameni înarmaţi, punându-i de pază în faţa porticului. Aceştia urmau să fie înlocuiţi de alţii şi toţi, rând pe rând, erau obligaţi să stea de strajă. Mulţi dintre bărbaţii de vază au fost scutiţi, fireşte, de comandanţii lor, să îndeplinească asemenea corvezi, aceştia plătind pe cei mai săraci concetăţeni să le ţină locul.
13. De pieirea tuturor acestor oameni se făcea vinovat acel Ioannes, despre fuga căruia din Giscala am vorbit mai înainte; era un bărbat din cale-afară de şiret, păstrând în sufletul său patima despotismului, şi de multă vreme urzea în mintea lui planul de acaparare a puterii statului. Şi atunci el s-a prefăcut că este preocupat de soarta poporului; nu lipsea din preajma lui Ananos nici în timpul zilei când acesta se consfătuia cu conducătorii, nici în timpul nopţii, când el făcea rondul gărzilor; apoi transmitea zeloţilor ştirile strict secrete şi, datorită lui, fiecare plan al poporului, încă înainte de a fi definitivat, ajungea la urechile duşmanului. îşi dădea toată osteneala să nu trezească bănuieli, purtându-se cu o slugărnicie fără margini faţă de Ananos şi de cei aflaţi în fruntea poporului. Prin zelul său slugarnic a obţinut contrariul celor urmărite de el: căci tocmai necugetatele linguşeli l-au făcut să pară şi mai suspect şi eterna lui prezenţă acolo unde nu fusese poftit a creat impresia că el ar putea trăda secretele. A reieşit limpede că toate hotărârile luate de tabăra populară erau cunoscute de duşmani şi nimeni nu era mai vizat de sperjur decât Ioannes. Sigur că nu era deloc uşor să dai deoparte un om care prin intrigi iscusite exercita o puternică influenţă, fiind şi o personalitate h remarcabilă; în plus, el îşi asigurase sprijinul multor oameni care erau mari sfetnici în treburile războiului. S-a convenit că e bine ca să se asigure prin depunerea unui jurământ de devotamentul lui faţă de mulţime. Cu dragă inimă, Ioannes a jurat că va sluji cu credinţă doar poporul şi nu se va mărgini doar la faptul de a nu transmite nici o hotărâre şi nici un plan duşmanului, ci prin faptă şi sfat va contribui el fflsuşj ia nimicirea atacatorilor. încrezători în jurământul depus, oamenii lui Ananos l-au lăsat pe Ioannes să participe fără nici o bănuială '[a] toate dezbaterile lor; ba mai mult, l-au trimis şi ca mesagerul lor la zeloţi, ca să trateze cu aceştia aplanarea conflictului; căci ei îşi dădeau osteneala, atât cât le stătea la îndemână, ca să cruţe Templul de pro-[an]are intenţionată şi să evite ca vreun compatriot să cadă în luptă acolo.
319

L

14. Ca şi cum şi-ar fi depus jurământul de credinţă în slujba zeloţilor şi nu în defavoarea lor, Ioannes a intrat în sanctuar şi, stând drept în mijlocul tuturor le-a spus că el şi-a primejduit adesea viaţa pentru ei, ca să nu le rămână străin nici unul din planurile secrete fău-j rite împotriva lor de cei din tabăra lui Ananos. Acum însă peste el ca şi peste toţi zeloţii planează cea mai mare primejdie dacă nu va inter-j veni la timp un ajutor divin. Căci Ananos nu mai voia să aştepte şi şi-a înduplecat poporul să trimită o solie la Vespasianus, spre a-i cera să ocupe oraşul cât mai repede cu putinţă. Pentru ziua următoare Ananos a anunţat o jertfă de purificare[14] astfel ca oamenii săi, fie ca participanţi la ceremonia religioasă, fie cu forţa, să-şi facă intrarea ş| să înceapă lupta corp la corp; el nu ştia câtă vreme zeloţii vor mal rezista asediului sau să ducă lupta împotriva unor trupe mult mai nul meroase. A adăugat că providenţa divină 1-a trimis la ei ca să încheiJ un contract de pace; deoarece Ananos foloseşte aceste tratative drepj un pretext pentru a-i ataca în clipa când ei vor fi mai puţin prevăzăj tori; de aceea, dacă ţin să scape cu viaţă, zeloţii trebuie fie să cearj îndurarea asediatorilor lor, fie să caute ajutor din exterior. Cei care si amăgesc cu speranţa că vor fi iertaţi în cazul când vor fi înfrânţi pej semne că au dat uitării propriile isprăvi cutezătoare sau singuri se înşeală amarnic socotind că pocăinţa făptaşului trebuie să inspiri neapărat mila victimei sale. Dimpotrivă, tocmai pocăinţa nelegiuiţiloj stârneşte o ură şi mai aprigă, iar furia celor afectaţi devine şi mal cumplită de îndată ce se văd stăpâni pe situaţie. Ei erau pândiţi de prif etenii şi de rudele celor ucişi, ba chiar şi de marea mulţime poporului, indignat de faptul că au înlăturat legile şi tribunalele; *chii* dacă o parte a locuitorilor s-ar arăta mai miloasă, ea va fi copleşită d zdrobitoarea majoritate a mulţimii cerând răzbunarea.

CAPITOLUL IV

14 O vacă roşcată era înjunghiată de Marele Preot în dreptul porţilor sanctuarul» pe Muntele Măslinilor, dar

ritualul propriu-zis al purificării dura şapte zile, oferind F răgaz asediaţilor să-şi găsească aliaţi în afară. (n.e.).
320
1. Prin împestriţatele lui minciuni a răspândit o mare panică în rândurile tuturor zeloţilor; totuşi, Ioannes n-a îndrăznit să spună deschis despre ce ajutor din afară era vorba, dar el făcea o învăluită aluzie la idumeeni. Dar pentru a aţâţa cât mai mult pe căpeteniile zeloţilor, 1-a ponegrit pe Ananos, cum că ar fi un om crud şi a susţinut că ei erau cei mai ameninţaţi de pedepse. Aceşti conducători erau Eleazar, fiul lui Gion[1], care avea faima de-a fi printre ei cel mai în stare să ia măsurile necesare şi, totodată, de a le transpune în faptă, precum şi un anume Zacharias, fiul lui Amphicallei, ambii trăgându-se din familii de preoţi. Când, în afara primejdiilor care îi pândeau pe toţi, aceştia au aflat de cele care îi priveau personal şi de-asemenea că, pentru a pune mâna pe putere, cei din tabăra lui Ananos îi chemau în ajutor pe romani — o minciună sfruntată născotită de Ioannes — căpeteniile zeloţilor au şovăit multă vreme în privinţa măsurilor ce urmau să fie întreprinse de ei sub necruţătoarea presiune a timpului rămas la dispoziţia lor. Le era limpede faptul că poporul se pregătea să-i atace nu după multă vreme şi că răgazul scurt până la pornirea asaltului le reteza şansa obţinerii unui ajutor din afară; căci puteau să îndure mult şi bine toate năpastele mai înainte ca nişte aliaţi să fi aflat ceva despre ele. Totuşi, zeloţii au decis de îndată să-i cheme în ajutor Pe idumeeni. Aşadar, au conceput o scurtă scrisoare unde au arătat că Ananos amăgeşte poporul şi vrea să predea oraşul romanilor dar, de dragul libertăţii, ei s-au răzvrătit şi sunt asediaţi în Templu; foarte Puţin timp a rămas spre a mai face ceva în vederea salvării lor; dacă jdumeenii nu vor veni cât mai repede în ajutorul lor, zeloţii vor cădea [111] mâinile lui Ananos şi a duşmanilor, iar oraşul va ajunge în stăpânirea romanilor. în rest, solilor le revine misiunea de a vorbi mai

Vezi *Cartea a doua,* cap. XX, paragr. 3 (n.t.)

321
pe larg despre asta cu căpeteniile idumeene. Pentru transmiterea soliei au fost aleşi doi bărbaţi hotărâţi, înzestraţi cu darul de a vorbi şi de a pleda convingător în procesele publice grele, dar o altă calitate a lor mai importantă decât celelalte pentru situaţia de faţă, consta în aceea că erau alergători neîntrecuţi. Zeloţii aveau siguranţa că idumeenii se vor lăsa lesne convinşi, căci era vorba de o naţie năvalnică şi dezordonată, mereu atrasă de agitaţii şi dornică să aibă prilejul de a se răzvrăti. Doar cu preţul câtorva linguşeli izbuteau să-i înarmeze cei cei veneau să-i roage, căci pentru ei lupta era ca o adevărată sărbătoare. Precumpănitoare pentru îndeplinirea acestei misiuni era iuţeala. Solii care se numeau amândoi Ananias, nu şi-au precupeţit eforturile şi foarte repede au ajuns la conducătorii din Idumeea.
2. Revoltaţi de conţinutul scrisorii zeloţilor şi de ceea ce le-au relatat solii prin viu grai, aceştia s-au apucat să cutreiere poporul ca nişte apucaţi, propovăduind războiul prin crainicii lor. Mulţimea s-a luat la întrecere cu ordinele primite şi toţi şi-au înşfăcat repede armele, chipurile, pentru a elibera capitala. S-au adunat astfel 20.000 de oameni şi au mărşăluit spre Ierusalim sub conducerea a patru ge-i nerali: Ioannes şi Iacobus, fiii lui Sosas, apoi Simon, fiul lui Thakeas precum şi Pinehas, fiul lui Clusoth.
3. Plecarea solilor s-a făcut pe ascuns, fără ştirea lui Ananos şi a santinelelor sale, dar nu s-a întâmplat acelaşi lucru cu sosirea idumeeJ nilor. Aflând din timp de ea, Ananos a închis porţile oraşului în faţa lor, înşirându-şi străjile pe zidurile de apărare. Câtuşi de puţin dornid să devină vrăşmaşul idumeenilor, el a căutat să-i câştige cu vorba bune, mai înainte de a trece la folosirea armelor. în acest scop IesusJ cel mai vârstnic dintre Marii Preoţi după Ananos, s-a urcat într-ua turn situat faţă în faţă cu oastea idumană şi le-a spus următoarele cui vinte: „Dintre multele şi feluritele necazuri care au năpăstuit oraşul] cel mai mult m-a uimit faptul că Soarta a trimis ajutoare unor râufăcâj tori de unde nici nu te aşteptai. Iată-vă dar aici ca să-i sprijiniţi în dauna noastră pe cei mai abjecţi dintre oameni, cu o râvnă pe caii n-aţi fi arătat-o dacă însăşi capitala v-ar fi chemat s-o apăraţi împotrij va unor barbari năvălitori; dacă aş fi văzut că oastea voastră estl alcătuită din bărbaţi de teapa celor care au recurs la voi, atunci chiţ că nu mi s-ar fi părut fără noimă zelul vostru, căci numic nu întăreşti o prietenie împărtăşită mai mult decât asemănarea de caracter. în rea litate, dacă cineva v-ar cerceta ciracii, unul câte unul, acela ar constaţi că fiecare merită de-o mie de ori pedeapsa cu moartea. Ei sunt mul daria şi scursura ţării întregi: după ce şi-au risipit prosteşte propria Iu
322
avere şi şi-au dat pe faţă nelegiuirea în satele şi târgurile din împrejurimi, în cele din

urmă, ei s-au Infiltrat pe-ascuns şi cu duiumul în Oraşul Sfânt. Spre a-şi duce infamia până la capăt, au pângărit chiar glia sacră: acum pot fi văzuţi cum, fără pic de ruşine şi frică, se îmbată în sanctuar, umplându-şi burţile nesătule cu prada sustrasă pe nedrept de la cei asasinaţi cu mâinile lor. Dimpotrivă, oastea voastră numeroasă şi strălucitoarea podoabă a armelor oferă o privelişte demnă de a fi admirată dacă v-ar fi chemat capitala printr-o hotărâre comună drept aliaţi de nădejde împotriva unor neamuri străine. Cum poţi numi altfel decât o batjocură a Soartei faptul că vezi cum un popor întreg, scut lângă scut, luptă cot la cot cu o hoardă de ticăloşi? De mult stau şi mă întreb ce anume v-a urnit atât de repede, ca să mărşăluiţi încoace? Căci fără un motiv serios nu v-aţi fi înarmat voi din creştet până-n tălpi numai de dragul unor tâlhari şi împotriva unui popor cu care sunteţi înrudiţi. Auzit-am ceva privitor la „romani" şi la „trădare" — aceste vorbe le-au rostit printre strigăte unii dintre voi şi au adăugat că au venit pentru eliberarea capitalei — dar trebuie să re-cunoştem că nici una dintre cutezătoarele isprăvi ale acelor nelegiuiţi nu ne-a uluit mai mult decât scorneala lor mincinoasă. Căci pe nişte oameni care prin însăşi firea lor îndrăgesc neatârnarea şi tocmai de aceea mai pregătiţi decât ceilalţi să lupte cu duşmanii din afară — nimic nu putea să-i înfurie mai mult împotriva noastră decât şarlatania de a înfăţişa drept autorii pretinsei trădări a mult râvnitei libertăţi. Dar se cuvine ca voi să cercetaţi pe îndelete cine sunt aceşti calomniatori şi ce urmăresc calomniile lor, iar purul adevăr să-1 descoperiţi nu din nişte vorbe, născocite, ci din starea generală a lucrurilor. Ce motive ne-ar putea determina să ne vindem romanilor chiar în clipa de faţă, când noi am fi avut posibilitatea s-o facem fie încă de la început, încât să nici nu luăm parte la răscoală, fie, după ce fapta s-a întâmplat totuşi, să revenim degrabă la supuşenia noastră mai înainte ca ţara întreagă să fie pustiită de jur împrejur? Acum, oricât de mult am dori, [n]u ne-ar fi deloc uşor să ne împăcăm cu romanii, de vreme ce supunerea Galileei i-a umplut de trufie, iar pentru noi ar fi o înjosire mai odioasă decât moartea să-i îmtâmpinăm cu o umilă supunere când [ei] s-au apropiat de noi. în ce mă priveşte, aş prefera pacea în locul [m]orţii, dar, întrucât războiul a şi început şi s-au desfăşurat lupte [s]angeroase, aş dori mai degrabă să am o moarte glorioasă decât să Căiesc în captivitate. Se spune aşadar că noi, conducătorii poporului ^i dus tratative pe ascuns cu romanii sau poate că poporul însuşi, pe [ba]za unei hotărâri colective? Dacă noi suntem cei vizaţi, să ni se in-

dice numele prietenilor pe care i-am trimis, precum şi slujitorii ce ne-J au mijlocit trădarea! A fost înhăţat cineva la plecare? Sau a fost prinsj careva la întoarcere? Vreo scrisoare de-a noastră a încăput în mâinile lor? Cum am fi putut să ducem tratative fără ştirea concetăţenilc noştri, cu care ne întâlnim ceas de ceas, în vreme ce zeloţii, niscaiva oameni păziţi cu străşnicie şi nici măcar în stare să coboare din temi piu în oraş, au putut afla cu precizie despre tratativele ce s-au desfăşurat pe-ascuns în ţară? Doar acum, când ei ştiu că vor fi traşi *li* răspundere pentru silniciile lor, sunt la curent cu faptele. în schimb nici unul dintre noi n-a fost acuzat de trădare câtă vreme s-au simţit în siguranţă. Dacă ei aruncă vina asupra poporului, e arhicunoscut fapti că întrunirile lui sunt publice şi nici unul n-a lipsit de la adunare, ast-j fel că zvonul despre trădare ar fi ajuns la voi mai repede decâj dubiosul denunţ al zeloţilor. în afară de asta: nu urma să trimiter înapoi şi nişte delegaţi după încheierea tratativelor de pace? Cum si numesc cei aleşi pentru această misiune? Asta trebuie să ne-o spună ei! Dar totul nu este decât un pretext folosit de nişte oamen| amenințaţi de o moarte silnică, căutând numai să scape de pedeapsa care-i pândeşte. Dacă oraşul ar fi fost ursit să cadă prin vânzarej atunci numai calomniatorii noştri ar fi fost în stare de asta, căci dintr cutezătaorele nelegiuiri săvârşite de ei, una singură le mai lipsea: trăi darea! Dar datoria voastră de-acum, când v-aţi şi înfăţişat cu armele-ri mâini înaintea oraşului, ar fi să faceţi cel mai îndreptăţit lucru: să luaţi capitala sub ocrotirea voastră şi să contribuiţi la suprimarea tiranilor! care ne-au călcat în picioare legile, sentinţele lor judecătoreşti fiin<f impuse cu sabia proprie. Nu ne-au înşfăcat ei, în mijlocul pieţii, bărbaţii de vază fără cel mai mic cusur şi le-au pus împovărătoare că tuşe, omorându-i fără să-i mai lase să vorbească sau să se roage de eil Aveţi voie să intraţi în oraş — dar nu după datina războiului — şi si vedeţi cu ochii voştri mărturiile spuselor noastre: casele devastate ^ jafurile acestor tâlhari, văduvele şi copiii celor ucişi în negrele Ic straie de doliu, planşetele şi bocetele răsunând în întregul oraş. Căc nu există nici un om care să nu fi avut de-a face cu incursiunile aces| tor sceleraţi. Şi-au împins nebunia până într-acolo încât de la ţară şa din localităţile înconjurătoare, şi-au adus cu ei banditeştile năravi nu numai în oraş — chipul

şi creştetul ţării întregi — ci le-au strămuj tat chiar şi în interiorul Templului. Iată-1 devenit acum fortăreaţă sj loc de refugiu pentru ei, şi deopotrivă un arsenal pentru atacurile lol împotriva noastră; iar lăcaşul acesta venerat în toată lumea până şi di îndepărtatele popoare, care locuiesc undeva, la marginea pământului cunoscându-1 doar din auzite — a fost încălcat de nişte fiare născute pe meleagurile noastre. Cu toată situaţia lor disperată, ei încă mai au cutezanţa să aţâţe popoare împotriva altor popoare, oraşe împotriva altor oraşe, punând armele în mâinile unor concetăţeni, spre a le împlânta dintr-o parte în propriile măruntaie. în această privinţă, cel mai frumos şi mai convenabil pentru voi ar fi, după cum v-am mai spus, să vă uniţi cu noi, spre a-i stăpâni pe aceşti nelegiuiţi, pedepsindu-i pentru şiretenia de a se fi încumetat să vă cheme ca aliaţi în loc să fie înfricoşaţi de răzbunarea voastră. Totuşi, dacă vreţi să ascultaţi apelul oamenilor care v-au cerut ajutorul vi se dă voie, după depunerea armelor, să intraţi în oraş în calitatea voastră de seminţie înrudită[2] şi puteţi să adoptaţi rolul celor care păstrează linia de mijloc între aliaţi şi duşmani, fiindu-ne adică judecători de pace. Oricum, gândiţi-vă cât de avantajos pentru ei va fi să se prezinte cu delicte atât de certe şi de grele în faţa voastră, nişte arbitrii nepărtinitori, ei, care n-au îngăduit unor oameni fără nici o vină să rostească un cuvânt în apărarea lor. Dar fie-le îngăduită o asemenea favoare mulţumită sosirii voastre aici! Dar dacă voi nu încuviinţaţi nici indignarea noastră, nici rolul de judecători, atunci mai rămâne o a treia variantă, şi anume să părăsiţi singuri ambele tabere, fără să atentaţi la nenorocirea noastră şi fără să treceţi de partea celor care uneltesc împotriva capitalei. Dacă mai păstraţi nezdruncinate bănuieli că unii dintre noi au întreprins niscaiva convorbiri cu romanii, aveţi acum prilejul cel mai bun să supravegheaţi cu străşnicie intrările oraşului; iar dacă vreuna din învinuirile voastre va fi confirmată prin fapte, nimeni nu vă va împiedica să veniţi în ajutorul capitalei, trăgând la răspundere pe cei vinovaţi. Căci vrăjmaşii n-au cum să v-o ia înainte, câtă vreme v-aţi instalat tabăra atât de aproape de oraş. Dar nici măcar una dintre propunerile noastre nu vi se pare înţeleaptă şi cumpătată, atunci să nu [v]â miraţi că ţinem porţile ferecate în faţa voastră atâta vreme cât sunteţi înarmaţi!"

4. Aceasta a fost cuvântarea lui Iesus. Mulţimea idumeenilor nu [ha] acordat nici o atenţie, ci s-a arătat furioasă că nu i s-a permis să [mtr]e numaidecât în oraş; generalii lor s-au pronunţat categoric împotriva depunerilor armelor şi, cuprinşi de revoltă, socoteau că, [m]fă acest lucru la porunca unor străini, ei deveneau totuna cu de război. După ce cu multă trudă a izbutit să potolească

- Vezi *Cartea întâi,* cap. VI, paragr. 2, n.l (n.t).

zarva compatrioţilor săi, Simon, fiul lui Caatha, unul dintre conducătorii idumeenilor, s-a aşezat la distanţa la care putea fi auzit de Marele Preot şi a zis următoarele: „Nu mă mir deloc că apărătorii libertăţii sunt asediaţi în Templu câtă vreme există oameni care împiedică propriul popor să intre în oraşul aparţinând tuturora şi, între timp, se fac intense pregătiri pentru primirea romanilor, în cinstea cărora porţile vor fi împodobite cu flori; în schimb cu idumeenii discută din tur· nurile lor de apărare, cerându-le să-şi depună armele aflate în slujba libertăţii. Paza capitalei nu vor s-o încredinţeze celor de acelaşi neam cu ei, dar îi acceptă ca arbitrii în neînţelegerile lor şi, acuzându-şi unii concetăţeni că ar fi ucis nişte oameni fără să-i judece deloc, condamnă la dezonoare un întreg popor. Oraşul mereu atât de larg deschis tuturor străinilor veniţi să se închine a fost zăvorât în faţa unor rude ca noi. Fireşte că noi am pornit repede încoace doar ca să măcelărim şi să ne războim cu compatrioţii noştri, când în realitate, graba noastră n-a avut alt ţel decât să vă apere libertatea. La fel stau lucrurile şi cu na dreptatea pe care v-au făcut-o oamenii stând închişi de voi acolo SUSJ în sanctuar, şi am aceeaşi părerea despre puterea de convingere a, bănuielilor pe care voi le-aţi îngrămădit asupra lor. în timp ce ţineţi captivi între ziduri pe cei preocupaţi de bunul mers al statului şi să vă ferecaţi porţile oraşului în faţa unui numeros neam cu care sunteţi în-j rudit, căşunându-i pe deasupra şi nişte porunci trufaşe, tot voi vă, credeţi aserviţi şi daţi injurioasa poreclă de «tirani» celor ce îndura tirania voastră. Cine poate să înghită făţărnicia acestor vorbe atunci când însuşi starea lucrurilor o contrazice flagrant? Mai rămâne să spuneţi că cei care v-au zăvorât capitala sunt idumeenii, cărora — ca sa spunem adevărul — voi le-aţi închis drumul spre Templul lor strămoşesc! Celor asediaţi în Templu li se poate aduce îndreptăţitul reproş că au avut curajul să-i pedepsească pe cei

înfăţişaţi de voi] complicii lor, drept nişte bărbaţi de vază şi fără cusur, când de fapt ar fi trebuit să înceapă chiar cu voi, tăind din vreme cele mai sănătoase mădulare ale trădării! Dar dacă ei s-au arătat mai îngăduitori decât ar fî trebuit să fie, noi, idumeeni, vom proteja Casa Domnului, punându-ne în fruntea luptei pentru apărarea patriei comune, şi-i vom respinge pej duşmanii ce o atacă din afară ca şi pe trădătorii aflaţi înăuntru. Vom rămâne aşadar de strajă lângă aceste metereze, cu armele în mâinij până când romanii se vor sătura să vă asculte sau până când voi vă veţi schimba gândurile, învăţându-vă să preţuiţi libertatea!"
5. Aceste vorbe au fost întâmpinate cu aclamaţii de căt mulţimea idumeenilor, iar Iesus s-a retras dezamăgit în interior
326
oraşului, deoarece a văzut că vrăjmaşii sunt lipsiţi de orice măsură, cetatea urmând să ducă lupta pe două fronturi. Dar nici în rândurile idumeenilor nu domnea liniştea şi siguranţa de sine. Pe de o parte, ei erau indignaţi de ocara ce li s-a adus prin neadmiterea lor în oraş şi, pe de altă parte, ei au fost puşi în încurcătură de constatarea că zeloţii, pe care ei îi socoteau puternici, nu săreau în ajutorul lor; nu mai ştiau ce să facă şi multora dintre ei le părea rău că veniseră până aici. Totuşi, stânjeniţi de ruşinea de a fi nevoiţi să se retragă fără nici o realizare s-a dovedit mai puternică decât căinţa, astfel că idumeenii au rămas pe loc, poposind lângă zidurile oraşului în condiţii vitrege: în timpul nopţii s-a abătut o furtună deosebit de puternică, însoţită de vânturi năprasnice şi ploi torenţiale, cu fulgere neîntrerupte şi tunete asurzitoare, precum şi un nefiresc vaiet al pământului zgâlţâit din temelii. Cumplita răvăşire a ordinii universale părea să anunţe pieirea omenirii şi era lesne de presupus că asta prevestea o mare nenorocire. 6. Potrivit idumeenilor şi a locuitorilor oraşului, acest eveniment avea un singur tâlc: primii socoteau că Dumnezeu şi-a descătuşat mânia stârnită de expediţia lor militară şi că nu vor scăpa de pedeapsă pentru faptul că şi-au îndreptat armele împotriva capitalei; Ananos şi oamenii săi credeau, dimpotrivă, că au biruit fără să dea nici o bătălie şi că Dumnezeu luptă pentru cauza lor. Şi unii şi alţii erau nişte profeţi nepricepuţi pentru că nenorocirile pe care le prevesteau duşmanilor aveau să fie îndurate de propriii lor prieteni credincioşi. Căci idumeenii, care s-au strâns laolaltă, om lângă om, s-au încălzit unul pe altul şi, punându-şi scuturile deasupra capetelor lor, au îndurat mai uşor aversele de ploaie; în schimb zeloţii au tremurat de frică, dar nu atât pentru primejdia care îi ameninţa pe ei, ci pentru cea care plana Peste aliaţii lor; s-au adunat aşadar şi s-au sfătuit spre a găsi calea care îndepărta răul de ei. Cei mai înflăcăraţi erau dispuşi să pornească cu armele în mâini ca să-i doboare pe cei ce stăteau de gardă, pentru ca [a]Poi să dea buzna în oraş, deschizând fără teamă porţile în faţa aliaţilor lor. Căci, năuciţi de atacul lor neaşteptat, străjile vor intra în Panică, cu atât mai mult cu cât cei mai mulţi sunt prost înarmaţi şi Sră experienţă de luptă; cei mulţi la număr, care locuiau în oraş, pe care urgia furtunii îi ţinea închişi în casă, cu foarte mare greutate s-ar fi strâns laolaltă; chiar dacă se expuneau astfel primejdiilor, era datora lor de onoare să înfrunte orice risc, mai degrabă decât să privească [Cu] nepăsare cum piere nedemn o oaste atât de mare numai din pricina j°r. Zeloţii mai chibzuiţi s-au îndoit că ei vor obţine ceva cu ajutorul [Or]ţei întrucât văzuseră că nu numai gărzile puse împotriva lor spori-
327
seră efectivul, dar şi străjile de pe meterezele oraşului deveniseră şi mai prevăzătoare din pricina idumeenilor; de asemenea, ei credeau căi Ananos era pretutindeni prezent, inspectându-şi santinelele din oră-nl oră. Aşa s-au şi petrecut lucrurile în toate nopţile anterioare, în afarâi de noaptea aceea, nu dintr-o delăsare a lui Ananos, ci fiindcă soarta aj urzit pieirea lui şi a numeroaselor sale străji. Puterea ei a făcut ca îrJ noptea târzie, când furtuna se înteţise de-a binelea, gărzile de la porti-j curi să cadă într-un somn adânc, inspirându-le zeloţilor gândul de al lua fierăstraiele aflate în Templu, spre a tăia cu ele traversele carel zăvoreau porţile oraşului. I-a ajutat mugetul vântului şi neîntrecutul! bubuit al tunetelor, împiedicând ca zgomotul făcut de ei să fie auzit.
7. Neobservaţi de nimeni, zeloţii s-au strecurat afară din Templi şi-au ajuns până la zidul de apărare: acolo, cu ajutorul aceloraşi fierăstraie, au deschis poarta cea mai apropiată de idumeeni. La început aceştia s-au speriat, convinşi că sunt atacaţi de oamenii lui Ananos fiecare întinzând mâna dreaptă spre sabie, ca să se apere; dar curânc i-au recunoscut pe cei ce veneau la ei şi au pătruns în interiorul cetăţii Dacă ei s-ar fi împrăştiat în toate părţile, nimic nu i-ar fi împiedicat | măcelărească poporul, până la

ultimul om, atâta de mare le era mâni; Dar de fapt ei s-au grăbit să-i elibereze mai întâi pe zeloţi de pazni lor; căci prietenii care îi lăsaseră să intre în oraş i-au rugat să nu-i uitării pe cei pentru care veniseră cu preţul înfruntării multor risc fără să se expună ei înşişi unei primejdii şi mai mari. Căci după ce fi învins gărzile, le va veni uşor să ia în stăpânire oraşul. Dar de dată ce au pus în mişcare capitala, ei nu vor mai fi în stare să supi gărzile. Căci după ce acestea au fost aduse în stare de alarmă, ele vor aşeza imediat în ordine de bătaie, tăindu-le drumul ce duce sus[3].

CAPITOLUL V

[3] Adică spre Templu (n.t.).

328

1. Idumeenii au acceptat acest plan şi au străbătut în grabă oraşul, urcând spre Templu unde zeloţii pândeau nerăbdători sosirea lor. Când eliberatorii au pătruns înăuntru, au prins şi ei curaj şi au ieşit din interiorul sanctuarului. Zeloţii s-au contopit cu idumeenii şi s-au năpustit asupra gărzilor; pe cei puşi de strajă în faţa porticului, care adormiseră, i-au ucis în somn; apoi, la strigătele santinelelor trezite, toată garda a sărit în picioare, înşfăcându-şi repede armele, spre a se apăra. Câtă vreme au crezut că sunt atacaţi numai de zeloţi, localnicii şi-au păstrat cumpătul, încrezători fiind în superioritatea lor numerică; dar când au văzut că din Templu ieşeau cu duiumul şi trupe străine, atunci au priceput că invazia idumeenilor se şi produsese şi cei mai mulţi, împreună cu bruma lor de curaj, şi-au aruncat şi armele, scoţând vaiete puternice; totuşi, o mică ceată de tineri s-a grupat într-o poziţie defensivă şi s-a opus cu îndârjire atacurilor date de idumeeni, apărând câtăva vreme grosul trupelor lipsite de vlagă. Prin strigătele lor, acestea vesteau locuitorilor nenoricirea care se abătuse asupra oraşului. Nimeni nu mai cuteza să vină în ajutorul apărătorilor de îndată ce s-a aflat despre invazia idumeeană; în schimb, drept răspuns, toţi scoteau ţipete şi gemete nefolositoare şi cel mai adesea răsunau bocetele femeilor, fiecare având câte o rudă apropiată în rândurile gărzilor aflate în primejdie de moarte. Zeloţii îşi împreunau strigătele de luptă cu cele ale idumeenilor, iar vuietul furtunii făcea ca larma generală să devină şi mai înfricoşătoare. înclinaţi prin firea lor crudă spre vărsarea de sânge, idumeenii, îndârjiţi şi de dezlănţuirea furtunii, Şi de indignarea lor împotriva celor care le închiseseră deunăzi porţile, Şi-au dat acum frâu liber săbiilor. Toţi au fost trataţi la fel, şi cei care cerşeau îndurare, şi cei care se apărau şi mulţi au fost străpunşi de săbii tocmai când le aminteau de înrudirea lor şi îi rugau să venereze Templul la care se închinau împreună. Fără să aibă încotro să fugă,

329

fără să mai păstreze vreo speramţă de salvare, ei au fost strânşi grămadă şi străpunşi unul câte unul. Mulţi dintre ei au fost atât de încolţiţi de luptători încât nu le mai rămăsese nici un loc unde să se retragă şi, fiindcă ucigaşii lor urmăritori nu-i slăbeau deloc în strâmtorarea lor, s-au aruncat cu capul în jos spre oraş, găsindu-şi astfel o moarte aleasă de bunăvoie, după propria mea părere mai crâcenă decât cea căreia i se sustrăseseră. Toată curtea exterioară a Templului era inundată de sânge şi lumina zilei care se înfiripa a dat la iveală un număr de 8.500 de morţi.

2. Dar asta n-a fost de-ajuns ca să potolească furia idumeenilor; ei s-au îndreptat apoi împotriva oraşului, au jefuit toate casele, omorând pe oricine întâlneau în calea lor. Dar li s-a părut că a se ocupa de poporul de jos însemna să-şi irosească forţele degeaba; au plecat aşadar în căutarea Marilor Preoţi şi împotriva lor a pornit nă-j valnic grosul trupelor. Aceştia au fost găsiţi repede şi ucişi pe loc; unii s-au urcat pe cadavrele lor şi le-au batjocorit: pe Ananos, pentru părinteasca-i bunătate faţă de popor, iar pe Iesus pentru discursul său rostit de pe metereze. Au mers atât de departe în nelegiuirea lor încât au azvârlit cadavrele fără să le mai îngroape, cu toate că iudeii arată o deosebită grijă faţă de înmormântări, până şi hoiturile răufăcătorilor răstigniţi fiind coborâte de pe cruce şi înhumate înainte de asfinţitul soarelui[1]. Cred că nu mă înşel dacă spun că cucerirea oraşului a început o dată cu moartea lui Ananos şi că zidurile de apărare au fost dărâmate şi statul iudeilor s-a prăbuşit în ziua când ei au văzut cum în mijlocul oraşului zăcea ucis Marele lor Preot şi Conducătorul pe care se sprijinea propria lor salvare. Căci el fusese un bărbat demn de stimă şi de o cinste desărârşită; cu tot prestigiul datorat originii nobile, rangului şi demnităţii sale, obţinute pe merit, obişnuia să-i trateze de la egal la egal chiar şi pe oamenii din treapta de jos; iubea cu înflăcărare libertatea şi preţuia mult ocârmuirea poporului, punând mereu binele obştesc mai

presus de interesul său personal, iar ţelul către care tindea era obţinerea păcii, fiindcă ştia prea bine puterea romană nu putea fi învinsă. A făcut totuşi pregătirile de război silit d împrejurări, doar pentru ca iudeii, în cazul când nu vor ajunge la u acord cu romanii, barem să li se împotrivească onorabil. Ca rezumăm: dacă Ananos ar fi rămas în viaţă, atunci s-ar fi ajuns n greşit Ia o înţelegere. Căci el era un iscusit vorbitor care ar fi fost stare să-şi convingă poporul; el se dovedise capabil să-şi înlăture

[1] Vezi Moise, V *(Deuteronomul),* cap. 21, paragr. 23 (n.t.).

adversarii. Dacă nu i-ar fi reuşit planul, de bună seamă că, sub conducerea unui asemenea general, iudeii ar fi opus o rezistenţă foarte lungă romanilor. El era strâns legat de Iesus care, deşi rămânea mai prejos decât Ananos, îi întrecea cu mult pe ceilalţi. Dar după părerea mea, întrucât Dumnezeu osândise pieirii oraşul fiindcă fusese pângărit şi voia să-şi purifice Templul, arzându-1 din temelii, de aceea a luat la el pe cei ce înconjurau sanctuarul cu o dragoste nemărginită. Şi astfel nişte bărbaţi care de curând purtaseră veşminte sacre şi se aflau în fruntea unui serviciu religios orânduit pentru întreaga lume, întâmpinaţi cu supremă veneraţie de pelerinii sosiţi la Ierusalim din toate colţurile pământului — puteau fi văzuţi acum zăcând goi, pradă aflată la îndemâna câinilor şi animalelor sălbatice! Cred că Virtutea însăşi a căinat soarta acestora, deplângând faptul că Viciul i-a pricinuit o înfrângere atât de grea. Acesta a fost jalnicul sfârşit al Marilor Preoţi, Ananos şi Iesus.

3. După moartea acestora, zeloţii şi trupele idumeene s-au năpustit asupra mulţimii, măcelărind localnicii ca pe o turmă de animale necurate. Oamenii simplii erau ucişi chiar acolo unde erau prinşi. în schimb nobilii şi tinerii erau prinşi şi întemniţaţi, executarea lor fiind amânată în speranţa că poate vor trece în tabăra lor. Dar nici unul n-a vrut să-i asculte, toţi au preferat să moară decât să se înhăiteze cu răufăcătorii, pronunţându-se împotriva trădării patriei lor. Pentru refuzul lor au trebuit să îndure torturi groaznice: au fost biciuiţi şi schingiuiţi şi, când trupurile lor nu mai suportau uneltele de tortură, abia atunci li se dădea lovitura de graţie. Cei capturaţi în timpul zilei erau executaţi noaptea, iar cadavrele lor aruncate în stradă, ca să facă loc altor prizonieri. Poporul era atât de înfricoşat încât nimeni nu se mai încumeta să bocească pe faţă sau să-şi înmormânteze rubedeniile; doar cu uşile bine ferecate îşi mai vărsau unii tăinuitele lacrimi, iar de câte ori suspina careva, se uita în jurul lui, să nu fie auzit de un duşman. Cel îndoliat împărtăşa soarta făpturii după care purta doliu. Abia în timpul nopţii se mai strângeau şi se presărau căuşe de ţărână peste cadavrele ce zăceau în câmpul gol, ispravă pe care n-o repetau ziua decât temerarii. Astfel au pierit 12.000 de tineri de viţă nobilă.

4. Până la urmă, zeloţii s-au săturat de măcelurile lor necurmate; de aceea, ei au înscenat nişte tribunale şi procese de ochii lumii. îşi Propuseseră să-1 sugrume pe bărbatul cel mai de vază, un anume Zacharias, fiul lui Bareis. Ceea ce i-a aţâţat pe zeloţi împotriva lui era deosebita-i ură faţă de ticăloşi şi dragostea fiebinte pentru libertate; în afară de asta, el era bogătaş, astfel că va avea în vedere nu numai con-

fiscarea averii lui, ci şi înlăturarea din drum a unui om care ar fi fost în stare să-i răstoarne de la putere pe zeloţi. în acest scop, ei au chemat prin ordin să vină la Templu 70 de cetăţeni cu înalte funcţii publice, le-au dat rolul de judecători la fel ca la teatru, fără autoritatea corespunzătoare, învinuindu-1 pe Zacharias că vrea să dea statul pe mâinile romanilor şi că întreţinea legături trădătoare cu Vespasianus. Acuzaţia lor nu avea nici o confirmare juridică şi nici o probă doveditoare, dar ei susţuneau sus şi tare că sunt pe deplin convinşi de acest, lucru, socotind că asta slujea drept garanţie suficientă pentru | adevăr. Când a văzut că nu-i mai rămăsese nici o speranţă, căci el nu fusese adus în faţa unui tribunal adevărat, ci doar pentru a fi zvârlit mişeleşte într-o temniţă, Zacharias şi-a zis că, de vreme ce tot nu mai scapă cu viaţă, nimeni nu-i poate închide gura să vorbească. S-a ridicat în picioare şi a batjocorit netemeinicia faptelor pentru care era judecat, spulberând în câteva vorbe acuzaţiile invocate. în cuvântarea lui, el s-a adresat apoi direct acuzatorilor săi, a enumerat rând pe rând nedreptăţile toate pe care le comiseseră, deplângând haosul înscăunat în treburile statului. Zeloţii au protestat zgomotos dar s-au abţinut să şi tragă săbiile din teacă întrucât voiau să ducă până la capăt aceast; comică înscenare a unui fals proces; în afară de asta, ei urmăreau să-pună la încercare pe judecători, ca să vadă dacă, punându-şi în mar< primejdie propriile vieţi, rămâneau intenţionat de partea dreptăţii într-adevăr, toţi cei 70 s-au

pronunţat în favoarea achitării acuzatului, arătându-se dispuşi mai degrabă să moară decât să-şi lege numele de condamnarea unui nevinovat. Această achitare a stârnit puternice strigăte de protest din partea zeloţilor, deopotrivă de porniţi împotriva judecătorilor care nu înţeleseseră că împuternicirea lor fusese amăgitoare. Doi dintre zeloţii cei mai cutezători s-au năpustit din senin asupra lui Zacharias, l-au ucis în mijlocul Templului şi i-au spus batjocoritor, în vreme ce se prăbuşea fără suflare: „Primeşte acum şi votul nostru ca să ai parte de-o achitare deplină!" L-au scos apoi din Templu şi l-au zvârlit într-o prăpastie ce se căsca dedesubtul lui. Iar pe judecători i-au izgonit din sanctuar, lovindu-i umilitor cu latul sa biei, şi s-au ferit să-i omoare anume pentru ca aceştia, răspândiţi î întregul oraş, să vestească pretutindeni robia în care se zbăteau c toţii.
5. Idumeenii regretau deja faptul că au venit la Ierusalim, căci asemenea întâmplări aveau darul să-i nemulţumească profund. Atunc unul dintre zeloţi i-a strâns laolaltă, a venit la ei din proprie iniţiativ şi le-a arătat ce grave abateri de la lege au comis alături de cei care

chemaseră aici, înfăţişându-le pe îndelete daunele provocate capitalei. Au adus cu ei armele războiului căci erau convinşi că Marii Preoţi unelteau să dea capitala pe mâna romanilor; n-au găsit însă nici o dovadă a trădării şi, în schimb, cei care, chipurile, apărau oraşul, comiteau fără frică fapte de război şi de tiranie. S-ar fi cuvenit ca, de la bun început, idumeenii să împiedice aceste fapte. Dar după ce ei înşişi s-au lăsat târâţi de dragul alianţei în uciderea unor compatrioţi, barem acum să pună capăt samavolniciilor lor şi să nu-şi mai pună braţele puternice în slujba celor care duc de râpă legile strămoşeşti. Iar dacă unii dintre idumeeni mai sunt încă revoltaţi că porţile oraşului au fost închise în faţa lor şi nu li s-a îngăduit să intre decât după depunerea armelor, oricum, cei ce i-au lăsat pe dinafară şi-au primit între timp pedeapsa: Ananos a fost ucis şi puţin a lipsit ca, într-o singură noapte, întregul popor să fie măcelărit. El îşi dădea seama că unii dintre idumeeni privesc cu părere de rău aceste grozăvii în vreme ce, la zeloţii care i-au chemat, nu se constată decât o cruzime nesăţioasă şi nici o urmă de ruşine faţă de salvatorii lor. Chiar sub ochii aliaţilor, ei cutează să înfăptuiască cele mai josnice fapte iar crimele lor vor fi puse pe seama idumeenilor, câta vreme nici unul nu le împiedică sau nu se dezice de ele. După ce acuzaţia de trădare s-a dovedit a fi o calomnie şi nu se întrezărea deloc apropierea romanilor iar în oraş s-a instaurat un despotism foarte greu de înlăturat, ar fi bine ca idumeenii să se întoarcă la vetrele lor, fără să mai aibă de-a face cu aceşti răufăcători; doar astfel se pot ei dezvinovăţi de mârşăviile la care au participat, înşelaţi de zeloţi.

CAPITOLUL VI

1. Lăsându-se convinşi de aceste vorbe, idumeenii au eliberat din temniţele unde zăceau vreo 2.000 de cetăţeni, care au fugit numaidecât din oraş şi s-au îndreptat spre Simon, despre care vom vorbi mai târziu. Apoi, idumeenii au părăsit Ierusalimul şi s-au întors la casele lor. Plecarea acestora a luat prin surprindere ambele tabere: pentru că nu ştia nimic despre faptul că idumeenii îşi schimbaseră opinia, poporul şi-a recăpătat curajul pentru scurtă vreme, la gândul că scăpase de prezenţa unor duşmani; la rândul lor, zeloţii au devenit şi mai întreprinzători, de parcă n-ar fi fost părăsiţi de aliaţii lor, ci s-ar fi descotorosit de nişte martori care îi stânjeneau, căutând să-i abată de la încălcarea legilor. Crimele lor nu mai cunoşteau acum nici zăbavă, nici chibzuinţă îndelungată, fiecare din loviturile lor fiind întreprinse cu viteza fulgerului, iar transpunerea lor în faptă era mai rapidă chiar decât planul propriu-zis. Beţia lor de sânge se îndrepta îndeosebi împotriva bărbaţilor viteji şi nobili; pe ultimii îi ucideau din invidie, pe cei curajoşi, din frica pe care le-o inspirau. Ca ei să se simtă în siguranţă deplină, nici unul dintre bărbaţii de vază nu trebuia să scape cu viaţă. împreună cu mulţi alţii, a pierit

atunci un anume Gurion, om influent şi de origine aleasă, foarte legat de conducerea poporului şi atât de îndrăgostit de libertate că nu mai găseai un al doilea printre iudei. Dintre celelalte calităţi deosebite pe care le avea, francheţea sa în vorbire a fost cea care i-a adus moartea. Nici măcar Niger din Peraea[1], care se dovedise un bărbat viteaz în luptele împotriva romanilor, n-a scăpat cu viaţă din mâinile lor. Când a fost adus în mijlocul oraşului, el a strigat din răsputeri, arătând cicatricele sale.

1 Vezi *Cartea a doua,* cap. XIX, paragr. 2, cap. XX, paragr. 4; de asemenea *Cartea a treia,* cap. II, paragr. 1, ş.a. Niger era un erou al luptei împotriva romanilor, în vreme ce Gurion reprezintă nobilimea cu vederi democratice, antidictatoriale (n.e.)-

După ce a fost târât dincolo de porţile oraşului, şi-a pierdut orice nădejde de scăpare, cerând ca barem să i se îngăduie înmormântarea. Călăii săi l-au prevenit ameninţător că nu va avea parte de ceea ce şi-a dorit atât de mult: pământul — apoi l-au omorât. în pragul morţii, Niger i-a blestemat pe zeloţi ca peste ei să se abată răzbunarea romanilor şi, în afara războiului, să îndure foametea şi ciuma, dar mai presus de toate să se străpungă cu sabia unul pe altul. Toate acestea le-a hărăzit Dumnezeu nelegiuţilor şi şi-a dovedit dreptatea prin faptul că, în scurtă vreme, dihonia din tabăra lor avea să-i împingă spre nebunia uciderii reciproce. Moartea lui Niger i-a scutit pe zeloţi de teama prăbuşirii lor; totuşi, n-a mai rămas nici o pătură a populaţiei împotriva căreia să nu găsească vreun pretext de execuţie. Cei care într-un fel sau altul se opuseseră cândva zeloţilor fuseseră de mult măcelăriţi; dar împotriva celorlalţi, care în timp de pace nu-i înfruntaseră deloc, trebuiau găsite pretexte adaptate momentului. Cei care se fereau mereu să aibă de-a face cu ei erau socotiţi trufaşi; cei care, în legăturile cu ei, erau mai slobozi la gură, treceau drept dispreţuitori; cei ce se arătau prea supuşi, erau suspectaţi de trădare. Şi pentru abaterile grave, ca şi pentru cele mărunte, pedeapsa era una singură: moartea; nu era iertat nimeni, cu excepţia celor ce aparţineau păturilor celor mai de jos sau aveau o origine modestă, sau erau loviţi de soartă.

2. Toţi generalii romani socoteau discordia din tabăra duşmană drept un noroc nesperat şi doreau să mărşăluiască numaidecât împotriva oraşului, făcând presiuni asupra lui Vespasianus, în calitatea lui de comandant al oştirii întregi. Ei aveau convingerea că providenţa divină era de partea lor, de vreme ce i-a stârnit pe vrăjmaşi unii împotriva altora; fireşte că decizia stătea pe muchie de cuţit, deoarece iudeii s-ar fi putut lesne împăca din nou între ei, fie din pricina relelor îndurate în interior, fie din pricina căinţei lor. Drept răspuns, Vespasianus le-a zis: „Ţelul pe care îl urmăriţi nu va fi atins din capul locului dacă aveţi în vedere ca, la fel ca la teatru, să faceţi o demonstraţie a forţelor şi a armelor voastre, care în cazul de faţă n-ar fi lipsită de primejdii; mai degrabă să aveţi în faţa ochilor ceea ce este practic şi sigur. Căci în cazul când aţi mărşăluit numaidecât împotriva oraşului, n-aţi obţine altceva decât să-i împăcaţi pe duşmani; făcându-i pe aceştia să-şi îndrepte regăsita putere împotriva noastră. Dacă însă rămâneţi unde vă aflaţi, veţi avea de înfruntat mai puţini vrăjmaşi întrucât ei şi-au irosit vieţile în războiul civil. Un comandant mai iscusit decât mine este Dumnezeu, fiindcă îi predă fără osteneală pe iudei în

mâinile romanilor, dăruindu-le victoria fără riscurile artei de a conduce ostile. De aceea datoria noastră este ca, în vreme ce adversarii îşi curmă viaţa cu propriile lor mâini şi îndură răul cel mai cumplit — războiul civil —, noi să rămânem ca nişte spectatori şi să stăm deoparte de orice primejdie, neîncăierându-ne deloc cu oamenii care îşi caută singuri moartea şi tabără nebuneşte unul asupra celuilalt. Cel care crede cumva că strălucirea unei victorii dobândite fără luptă păleşte pe jumătate, acela să afle că orice succes obţinut în deplină siguranţă este preferabil unei bătălii al cărei rezultat rămâne totdeauna nesigur. Căci biruitorul care a triumfat prin vitejia braţelor nu trebuie să stea mai presus de cel care a obţinut aceeaşi izbândă prin stăpânire de sine şi prin precaută chibzuinţă. Şi pe măsură ce numărul duşmanilor scade mereu, propria mea oaste, refăcută după necurmatele sale eforturi, va reveni pe câmpul de luptă cu o forţă combativă sporită deopotrivă. Mai cu seamă că nu-i acum momentul potrivit să umblăm cu orice preţ după o victorie răsunătoare: căci în această perioadă iudeii nu sunt preocupaţi să-şi făurească arme, să-şi construiască ziduri de apărare sau să-şi procure trupe auxiliare; aşadar amânarea nu este deloc în dezavantajul celor care o îngăduie; ba, mai mult, prin războiul civil şi prin dihonia lor, iudeii se expun singuri primejdiilor şi îndură zilnic chinuri mult mai apăsătoare decât cele pe care le-am fi

provocat noi înşine prin atacurile noastre victorioase. Prin urmare, dacă ne preocupă numai siguranţa proprie, trebuie să-i lăsăm pe iudeii dezbinaţi să se distrugă singuri; iar dacă urmărim neapărat o expediţie militară încununată de glorie, nu se cade să atacăm un popor atât de măcinat în interior. Atunci s-ar putea spune, pe drept cuvânt, că victoria nu este meritul atacatorilor, ci al dezbinării asediaţilor"!
3. Acestea au fost spusele lui Vespasianus, cu care au fost de acord toţi generalii şi curând faptele aveau să adeverească clarviziunea judecăţii comandantului suprem: zilnic soseau la romani mulţi transfugi care izbutiseră să scape de zeloţi. Fuga lor nu era uşoară deoarece, la toate ieşirile, zeloţii puseseră gărzi şi oricine era prins acolo, indiferent de motivul invocat, era ucis pe loc, suspectat fiind că intenţiona să treacă în tabăra romanilor. în realitate, puteau să răzbată cei ce le dădeau bani şi numai cei ce nu aveau ce oferi treceau drept trădători, astfel încât doar cei bogaţi îşi răscumpărau fuga, pe când săracii erau ucişi. Cadavrele se adunaseră în mormane de-a lungul tuturor drumurilor încât mulţi dintre cei care intenţionaseră să fugă din Ierusalim se răzgândeau pe parcurs, preferând să-şi dea

sfârşitul în oraş: căci speranţa de-a avea parte barem de un mormânt făcea ca moartea lor acasă să pară ceva mai suportabilă. Dar zeloţii şi-au împins neomenia până într-acolo încât nu mai îngăduiau să fie înmormântaţi nici cei ucişi în interiorul zidurilor, nici cei răpuşi pe drum. Dimpotrivă: de parcă s-ar fi jurat aievea ca împreună cu legile patriei să le încalce şi pe cele ale naturii, la grozăviile îndurate de oameni adăugând şi profanarea lui Dumnezeu: ei lăsau cadavrele să putrezească la soare[2]. Cine îndrăznea să-şi înmormânteze o rudă primea una şi aceeaşi pedeapsă ca transfugii — moartea; cel ce oferea cuiva o groapă, avea nevoie de-o alta pentru el însuşi. Vorbind pe scurt: nici unul dintre sentimentele nobile n-a fost mai oropsit în acele zile nenorocite decât mila. Ceea ce era demn să trezească multă compasiune stârnea şi mai abitir furia nelegiuiţilor, ei strămutându-şi alternativ mânia de la cei vii, la asasinaţi şi de la hoituri, iarăşi la cei în viaţă. Groaza era atât de mare încât supravieţuitorii invidiau victimele care îi precedaseră, fiindcă aceştia îşi găsiseră liniştea; aşijderi, cei supuşi torturilor în temniţă, comparativ cu starea lor cumplită, regretau soarta celor ce zăceau neîngropaţi. Călcate în picioare erau toate orânduielile omeneşti, de către aceşti netrebnici, batjocorind şi respectul cuvenit lui Dumnezeu de vreme ce socoteau simple palavre de şarlatani oracolele profeţilor. Totuşi, în vremuri străvechi, aceştia au făcut multe preziceri privitoare la virtute şi la viciu; iar zeloţii care au făcut totul împotriva zicerilor lor, s-au străduit ca acele profeţii să se împlinească în dauna patriei lor. Căci dăinuie o antică revelaţie a unor oameni pătrunşi de inspiraţie divină, potrivit căruia oraşul va cădea în mâinile duşmanului, iar Templul va fi mistuit de flăcări potrivit datinilor războiului atunci când, bântuită de o răscoală, mâinile unor localnici vor profana incinta preasfântă a Domnului[3]. Zeloţii n-au refuzat să dea crezare acestei profeţii, dar s-au pus ei înşişi în slujba înfăptuirii sale.
- Zeloţii interziceau înmormântările în cimitirele situate în afara oraşului nu pentru a încălca ritualul, ci pentru a împiedica pe cei ce însoţeau alaiurile funerare să fugă, trecând în tabăra romană (n.e.).
[3] Vezi Miheia, cap. 3, paragr. 9-12; Iezechiel, cap. 24, paragr. 9-13. Poate că Iosephus are în vedere nişte profeţii nescrise, transmise prin gura poporului (n.t.). Citǎm un verset semnificativ din prorocirile lui Miheia: „Deci, din pricina voastră, Sionul va fi arat cu plugul ca o ţarină şi Ierusalimul va fi prefăcut într-un morman de ruine şi muntele templului va ajunge o înălţime acoperită de pădure!" (n.e.).

CAPITOLUL VII

1. Ioannes[1], care râvnea deja să ajungă tiran, socotea că era sub demnitatea lui să se bucure de aceeaşi cinstire ca şi tovarăşii săi; a atras aşadar în cete mici pe cei mai răi dintre ei şi s-a desprins de tagma zeloţilor. Mereu se împotrivea hotărârilor luate de ceilalţi, pe ale sale dându-le cu aer de stăpân, ca pe nişte porunci, aşa încât era limpede că tindea spre puterea absolută. Unii i se supuneau cu frică, alţii din pură simpatie, căci se pricepea de minune să-şi atragă oamenii prin înşelătorii şi vorbe dulci; apoi mulţi alţii socoteau că, pentru siguranţa lor, era mai bine ca răspunderea pentru nelegiuirile comise să revină unuia singur, fără să mai apese asupra celorlalţi. Fireşte că prin dârzenia dovedită atât în fapte cât şi în gândire, el şi-a asigurat un oarecare număr de sateliţi. A rămas totuşi deoparte o numeroasă ceată de adversari: mai puţini dintre ei s-au lăsat călăuziţi de invidie, părându-li-se greu de îndurat faptul de a se lăsa conduşi de

un om care le fusese egal; majoritatea s-a temut însă de dominaţia unui singur om. Dar aceştia au prevăzut că, odată ajuns în culmea puterii, înlăturarea lui nu va fi deloc uşoară, iar atunci începutul opoziţiei ar fi constituit un pretext pentru Ioannes de a porni împotriva lor; de aceea, fiecare a preferat să îndure orice suferinţă ca luptător decât să primească de bunăvoie jugul robiei, având parte de o moarte hărăzită unui sclav. Din acest motiv, în tabăra lor s-a ajuns la o ruptură şi Ioannes s-a ridicat împotriva rivalilor săi ca un rege duşman. în relaţiile lor reciproce, ei se mulţumeau să se ferească unii de alţii şi mai degrabă rar decât niciodată se mai ajungea la câte o încrucişare de arme; ei se luau la întrecere în asuprirea poporului şi ambele tabere se luptau doar ca să obţină o pradă mai mare. Astfel că, în vreme ce oraşul avea de îndurat trei mari cazne: războiul, tirania şi dihonia par-

Vezi cap. III, paragr. I (n.t.).

tidelor, cel mai lesne de suportat părea oamenilor de rând războiul. Aşa se face că, nevoiţi să fugă de propriii lor concetăţeni, localnicii îşi căutau refugiul la străini şi aflau la romani ceea ce nu mai sperau să obţină la compatrioţii lor.

2. Dar s-a pus în mişcare şi a patra plagă deosebită, împingând poporul spre marginea prăpastiei. Nu prea departe de Ierusalim se află o foarte puternică fortăreaţă, construită de vechii regi[2] ca să-şi ocrotească avuţiile de vicisitudinile războiului şi să-şi pună la adăpost propria persoană: ea se chema Masada. Aceasta a ajuns în stăpânirea aşa-numiţilor sicari[3] care până atunci se mărginiseră la incursiuni în regiunile învecinate, numai pentru a-şi procura cele necesare traiului, căci teama îi ţinuse departe de jafuri pe scară largă. Dar cum au prins de veste că oastea romană rămânea inactivă, în vreme ce iudeii din Ierusalim erau răvăşiţi de răzvrătiri şi tiranie, în interiorul propriilor ziduri, fiind împărţiţi în mai multe tabere, atunci s-au avântat şi ei în raite mai îndrăzneţe. Pe când iudeii sărbătoreau Pastile, în semn de pioasă recunoştinţă pentru izbăvirea lor, cu prilejul eliberării din robia egipteană, s-au reîntors în patrie — sicarii s-au furişat din fortăreaţa lor în timpul nopţii, nefiind observaţi de bruma de paznici, şi s-au năpustit asupra orăşelului numit Engaddi[4]. De-acolo i-au alungat pe bărbaţii în putere, înainte ca ei să pună mâna pe arme şi să se apere laolaltă, iar pe femeile şi odraslele care n-au fost în stare să fugă — vreo 700 la număr — le-au măcelărit. Apoi au golit casele, punând mâna pe recoltele cele mai coapte, şi s-au întors cu prada lor în Masada. Asemănătoare expediţii de jaf au făcut sicarii şi în toate satele din preajma fortăreţei şi au devastat întregul ţinut; cete deloc neînsemnate veneau zilnic să li se alăture de pretutindeni. Şi în toate celelalte regiuni ale Iudeei s-au urnit bandele de tâlhari care până atunci stătuseră cu bretele încrucişate: la fel se întâmplă cu un trup în care, o dată cu inflamarea părţilor importante, se îmbolnăvesc toate mădularele. Din pricina răzvrătirii şi tulburărilor care cuprinseseră capitala, cei mai mârşavi răufăcători au căpătat frâu liber să jefuiască după pofta lor şi fiecare bandă jefuia satele localnicilor, după care se retrăgea în pustietate.

- Marele Preot Ionathan Macabeul, potrivit *Cărţii a şaptea,* cap. VIII, paragr. 3 (n.t.).

[3] Vezi *Cartea a doua,* cap. XIII, paragr. 3 (n.t.).

[4] Localitate de pe ţărmul occidental al Mării Moarte, la 15 km. de Masada, azi Ein Gedi (n.e.).

Aici ei îşi reuneau forţele, se legau prin jurământ şi alcătuiau trupe mai mici decât ostile, dar mai mari decât obişnuitele bande de hoţi, abătându-se asupra sanctuarelor şi oraşelor. Cei atacaţi de ei îndurau pe de-o parte o soartă asemănătoare cu a celor amarnic loviţi de război, pe de altă parte, eventualitatea de a fi răscumpăraţi era exclusă din capul locului, căci adversarii lor, după bunul obicei al tâlharilor, se făceau nevăzuţi cu prada lor cu tot. Nu mai rămăseseră aşadar nici o parte a Iudeei care să nu fi fost atrasă în dezastrul capitalei sfârtecate de neorânduială.

3. Această stare de lucruri a fost aflată de Vespasianus de la transfugi. în pofida faptului că răsculaţii puseseră străji la toate ieşirile şi executau pe oricine se apropia de ele indiferent de motiv, câţiva izbuteau totuşi să se strecoare neobservaţi şi să fugă la romani, unde stăruiau de lângă comandantul suprem să vină în ajutorul capitalei, spre a salva ceea ce mai rămăsese din locuitorii ei; căci cei mai mulţi fuseseră ucişi datorită simpatiei lor faţă de romani şi supravieţuitorii erau în primejdie de moarte. Din compătimire faţă de suferinţele lor, Vespasianus a pornit la drum, chipurile, spre a asedia Ierusalimul, de fapt, pentru a-1 elibera de starea de asediu. Fireşte că mai întâi trebuia să nimicească ţinutul rămas liber, spre a nu lăsa nici un focar de primejdie în spatele său, care să-i stânjenească asediul. A mărşăluit aşadar împotriva Gadarei,

capitala ^eraeei, întărită cu străşnicie, pătrunzând în oraş în cea de a 4-a zi a lunii Dystros[5]. Căci, fără ştirea răsculaţilor de la ei, cei mai de vază locuitori, dornici de pace şi îngrijoraţi de soarta avuţiilor lor — în Gadara fiind numeroşi cetăţeni bogaţi — au trimis la Vespasianus delegaţi împuterniciţi să trateze predarea oraşului. Adversarii lor n-au ştiut nimic despre solie şi când cercetările lor le-au adus veşti despre ea, Vespasianus se şi afla prin apropiere. S-au îndoit de faptul că vor fi în stare să apere singuri oraşul, fiindcă numărul lor era mai mic decât cel al duşmanilor din interior, şi totodată au văzut că romanii nu erau prea departe de oraş; răsculaţii s-au hotărât atunci să fugă, dar li s-a părut nedemn de ei să plece fără să provoace o vărsare de sânge şi fără să se răzbune deloc pe cei vinovaţi de această situaţie. L-au înşfăcat deci pe un anume Dolesos — nu numai pe temeiul poziţiei pe care o ocupa precum şi a obârşiei sale de fruntaş al oraşului, ci şi pentru că l-au socotit drept unul dintre iniţiatorii soliei —, l-au ucis şi, în furia lor fără margini, i-au batjocorit cadavrul, după care au fugit din oraş. La sosirea trupelor romane în Gadara, locuitorii i-au făcut o sărbătorească

[5] La 21 martie 68 (n.e.).

întâmpinare lui Vespasianus, primind din partea lui garanţii de pace şi o garnizoană alcătuită din călăreţi şi pedestraşi, pentru a-i ocroti de eventualele incursiuni ale fugarilor. Mai înainte ca romanii să le fi cerut acest lucru, gadariţii au dărâmat zidul de apărare al cetăţii, oferind astfel chezăşia dragostei lor pentru pace şi a înlăturării oricărei posibilităţi ca în viitor să mai poarte război, chiar dacă ei înşişi l-ar dori.

4. Pe urmele celor ce fugiseră din Gadara, Vespasianus a trimis pe Placidus cu 500 de călăreţi şi 3000 de pedestraşi, el însuşi întor-cându-se cu restul trupelor în Caesarea. Când fugarii au văzut pe neaşteptate călăreţii porniţi în urmărirea lor, înainte de a ajunge la o încăierare cu aceştia, ei s-au strâns de-a valma într-un târg numit Bethennabris[6]; acolo au dat peste un număr deloc neînsemnat de tineri, pe care i-au înarmat în mare grabă, unii cu iar alţii împotriva propriei voinţe, dezlănţuind un atac pripit asupra trupelor lui Placidus. La primul lor iureş, acestea au dat întrucâtva înapoi, ca prin această manevră să-i atragă pe iudei departe de zidul de apărare. După ce i-au ademenit la o distanţă convenabilă, romanii au făcut o mişcare de învăluire, pentru a-i străpunge apoi cu suliţele lor; cei care căutau să fugă erau interceptaţi de călăreţi în timp ce pedestraşii loveau puternic grosul oastei lor. Astfel au alergat iudeii spre propria pierzanie, ne-făcând altceva decât să dea o dovadă a temerităţii lor. Căci ei se năpusteau asupra trupelor romane care alcătuiau o formaţiune compactă, părând nişte metereze prin zestrea lor de arme încât săgeţile nu găseau nici un locşor descoperit, iar iudeii se dovedeau mult prea slabi pentru a străbate rândurile duşmane; străpunşi de suliţele romane, ei se repezeau direct în ucigaşele vârfuri de fier, aidoma fiarelor sălbatice. Aşa au pierit atunci iudeii, fie răpuşi de săbii în lupta corp la corp, fie hăituiţi de călăreţi.

5. Placidus se arăta nespus de preocupat să taie calea retragerii spre târg a duşmanilor. în această direcţie îşi îndrepta el mereu cavaleria, îi cerea să facă la un moment dat cale-ntoarsă, culcând la pământ cu lăncile pe cei mai apropiaţi adversari, care ofereau o ţintă ideală, pe când cei din spatele lor rămâneau pe loc, încremeniţi de frică; până la urmă, cei mai viteji dintre iudei au reuşit să răzbată cu forţa până la zid. Străjerii nu ştiau ce să mai facă: ei nu se îndurau să-i lase pe dinafară pe gadariţi, din pricina propriilor compatrioţi,

340

[6] Localitate de pe malul răsăritean al Iordanului, în dreptul Ierilionului, numită actualmente Teii Nimrin (n.e.).

341

amestecaţi printre ei; pe de altă parte, dacă îi acceptau înăuntru, riscau foarte mult să piară împreună cu aceştia. Aşa s-au şi petrecut lucrurile, în timp ce iudeii se îmbulzeau în faţa zidului, foarte puţin a lipsit ca şi călăreţii romani să dea buzna în interior; fireşte că străjerii au reuşit să închidă porţile în faţa lor, dar Placidus a şi început atacul luptând vitejeşte până spre seară, a luat cu asalt zidul şi i-a biruit pe apărătorii târgului. Populaţia fără apărare a fost măcelărită pe când bărbaţii în putere s-au slujit de şansa lor de a fugi; soldaţii romani au jefuit casele şi au incendiat târgul. Cei care izbutiseră să fugă au atras în bejenia lor şi populaţia ţinutului; prin vădita exagerare a propriei nenorociri şi prin zvonul că întreaga oaste romană mărşăluia pe urmele lor i-au alungat de-acasă pe toţi cei din partea locului şi de pretutindeni, umplându-i de groază; împreună, au alcătuit o adevărată mulţime, fugind înspre Ierihon; era singurul loc în care îşi puneau nădăjdea salvării, întrucât barem prin numărul locuitorilor, acesta era un oraş puternic. încrezător în cavaleria şi în succesele pe care le obţinuse în război,

Placidus i-a urmărit pe fugari până la Iordan, omorând mereu pe cei întâlniţi de el pe drum. A mânat întreaga mulţime spre fluviul care, umflat de ploile abundente, devenise un şuvoi ce nu putea fi trecut de nimeni, pregătindu-şi oastea de luptă în faţa fugarilor. Nevoia îi silea să se bată, fiindcă orice posibilitate de fugă era exclusă. După ce s-au înşirat de-a lungul malului cât le-a îngăduit locul, iudeii au înfruntat grindina de săgeţi şi atacurile călăreţilor care au rănit pe mulţi dintre ei sau i-au împins în fluviu. Sub loviturile romanilor au căzut 15.000 de iudei, iar numărul celor care, încolţiţi de primejdie, s-au aruncat în Iordan, a fost uriaş. în mâinle romanilor au căzut 2.200 de prizonieri şi o bogată pradă alcătuită din asini, oi, cămile şi vite cornute. 6. Cu toate că n-a fost câtuşi de puţin mai mică decât cele îndurate până atunci, această înfrângere a părut iudeilor mult mai mare decât a fost în realitate, pentru că nu numai întregul ţinut străbătut de fugari era presărat de corpuri neînsufleţite şi nici Iordanul nu mai putea fi străbătut din pricina cadavrelor, dar până şi Lacul de asfalt era năpăstuit de hoiturile mânate în mare număr de fluviu într-acolo. Călăuzit de norocul său războinic, Placidus a asaltat şi orăşelele şi satele din împrejurimi, ocupând Abila, Iulias şi Besimo, precum şi toate localităţile până la Lacul de asfalt, instalând în fiecare dintre ele garnizoane alcătuite din transfugi pe care i-a găsit potriviţi pentru aşa ceva. Apoi şi-a suit soldaţii în bărci cu care a capturat pe cei ce îşi căutaseră refugiul pe lac. Astfel Peraea întreagă a trecut în stăpânirea romanilor de bunăvoie sau a fost supusă prin forţa armelor până la Machaerus.

CAPITOLUL VIII

1. între timp a parvenit ştirea despre răscoala din Gallia: Vindex[1] împreună cu fruntaşii băştinaşilor se răzvrătiseră împotriva lui Nero; aceste evenimente sunt înfăţişate pe larg altundeva, în scrieri aparte[2]. Vestea 1-a determinat pe Vespasianus să devină mai energic în ducerea războiului la bun sfârşit, căci el prevedea de pe acum războaiele civile şi primejdia ce ameninţa întregul imperiu, convingerea lui fiind că prin restabilirea prealabilă a păcii în Orient, ar putea micşora îngrijorările Italiei. Atât cât a durat iarna, a întărit satele şi orăşelele cucerite prin garnizoane, la conducerea cărora a pus în sate decurioni iar în orăşele centurioni. A reconstruit de asemenea multe localităţi ce fuseseră pustiite. Cum a sosit primăvara, păşind în fruntea celei mai mari părţi a trupelor sale, a mărşăluit din Caesarea până la Antipatris, unde în decurs de două zile a restabilit ordinea în oraş, iar în a treia zi şi-a continuat înaintarea, trecând prin foc şi sabie toate localităţile din jur. După ce a supus împrejurimile Toparhiei Thamna, el s-a îndreptat spre Lydda şi Iamnia; în ambele oraşe, care fuseseră deja cucerite, a instalat ca locuitori un însemnat număr de iudei dintre cei ce se predaseră mai înainte romanilor, apoi a plecat la Emmaus. Aici el a ocupat toate drumurile spre capitală şi a înjghebat o tabără întărită, unde a lăsat Legiunea a .V-a, îndreptându-se cu restul trupelor sale spre Toparhia Bethleptepha[3]. A pustiit prin foc această regiune împreună cu împrejurimile ei şi a orânduit puncte de sprijin în locurile cele

[1] Caius Iulius Vindex (25-68 e.n.), guvernatorul Galliei Lugudunensis, s-a revoltat împotriva lui Nero în martie 68 şi, înfrânt în bătălia de la Vesontio de L. Verginius Rufus, comandantul forţelor Germaniei Superior, fidel împăratului, se sinucide (n.e.).

2 De pildă Dio Cassius, LXIII, 22-24 (n.t.).

[3] O Toparhie cu acest nume nu este menţionată în *Cartea a UI-a,* cap. III, paragr. 5, unde au fost enumerate toate cele 11 Toparhii ale Iudeei, fiind îndeobşte necunoscută. Poate că este vorba de oraşul numit Bethlebaoth din tribul lui Simeon, după *Cartea lui Iosua,* 19, 6 (n.t.).

mai potrivite din vecinătatea Idumeei. El a ocupat chiar în mijlocul ţinutului idumeean două sate: Betabris şi Caphartoba, unde a ucis peste 10.000 de oameni, luând şi 1.000 de prizonieri; restul populaţiei a fost alungată şi, drept garnizoană, a fost lăsată o parte deloc lipsită de importanţă a trupelor romane, spre a cutreiera şi devasta întreaga regiune muntoasă. Cu ceea ce-i mai rămăsese din oaste Vespasianus a revenit la Emmaus de unde, trecând de-a lungul Samariei şi pe lângă Neapolis, denumit de localnici Mabartha[4], a coborât spre Corea; acolo şi-a instalat el tabăra în a doua zi a lunii Daisios [5]. în ziua următoare, a şi sosit la Ierihon, unde s-a întâlnit cu Traianus, unul din generalii lui, care comanda trupele venite din Peraea, ţinutul de dincolo de Iordan, fiind acum pe de-a-ntregul în stăpânirea romanilor.

2. Fără să mai aştepte venirea romanilor, marea majoritate a locuitorilor Ierihonului s-a refugiat în regiunea muntoasă situată faţă în faţă cu Ierusalimul; cei rămaşi pe loc, nici ei chiar aşa de puţin numeroşi, au fost masacraţi. Romanii au cucerit un oraş pustiu. Ierihonul este aşezat într-o câmpie, dar la poalele unui lanţ muntos pleşuv şi nefertil, de o mare lungime; spre miazănoapte, el se întinde până la Skythopolis, spre miazăzi până la ţinutul sodomiţilor şi până la extremitatea Lacului de asfalt. Este îndeobşte învălurat şi nelocuit din pricina aridităţii sale. în faţa lui, de-a lungul albiei Iordanului, se află un alt lanţ muntos care începe la miazănoapte la Iulias şi se întinde apoi paralel cu primul până la Somorrha[6], învecinându-se cu oraşul Petra din Arabia. El cuprinde aşa-numitul „Munte-de-fier"[7], care ajunge până în ţara moabiţilor. Ţinutul de mijloc dintre cele două lanţuri muntoase se cheamă „Câmpia mare"[8] şi se întinde de la satul Ginnabris[9] până la Lacul de asfalt. Lungimea ei măsoară 12.000 de stadii, iar lăţimea 120[10]; la mijloc câmpia este străbătută de Iordan şi

4 Localitate situată aproape de Sichem, în perimetrul căreia Vespasianus însuşi va întemeia în anul 72 Flavia Neapolis (n.e.).
5 La 20 iunie e.n. (n.e.).
6 Vezi observaţia la acest nume din *Indicele alfabetic* (n.t).
7 Bazaltul de la nord de Arnon din actualul el Kura Basalt (compoziţia principală din feldspat) conţine până la 20% fier (n.t.).
8 La fel se numea, în afară de câmpia Iezreel, şi câmpia Iordanului sau valea Iordanului (el Ghor) (n.t.). La ultima se referă autorul (n.e.).
9 Probabil una şi aceeaşi cu Ginnaea (n.t.).
1° Valea Iordanului are o lungime de circa 110 km, cifra dată de Iosephus reprezentând vreo 220 km (1200 de stadii), adică de două ori mai mare. Probabil că ei au inclus aici şi Lacul Tiberiada şi Marea Moartă. Lăţimea văii variază şi ea între 3 km, la sud de lacul Gennezareth, şi 20 km. la extremitatea nordică a Mării Moarte, cifrele date de istoricul evreu fiind aici mai aproape de măsurătorile moderne (n.e.).

cuprinde două lacuri de natură foarte diferită: Lacul de asfalt şi Lacul Tiberiada; apa celui dintâi este amară şi stearpă, cea a Tiberiadei, dulce şi fertilă. în timpul verii, câmpia este pârjolită de arşiţă şi uscăciunea ei face ca aerul să-i fie nesănătos. Căci în afara Iordanului, nu mai are nici un strop de apă; din această cauză, palmierii de pe malul fluviului sunt impunători şi deosebit de înfloritori, în vreme ce semenii lor mai îndepărtaţi o duc ca vai de lume.

3. în apropriere de Ierihon fireşte că se află un izvor unde apa curge din belşug şi este foarte indicată pentru irigarea ogoarelor; el ţâşneşte lângă oraşul vechi, cel dintâi din pământul canaaniţilor pe care 1-a cucerit cu suliţa în mână Iesus[11], fiul lui Nave, căpetenia evreilor. Despre acest izvor se povesteşte că odinioară era vătămător nu numai roadelor pământului şi pomilor, ci şi plodului femeilor însărcinate, având un efect bolnăvicios şi distrugător asupra tuturor vietăţilor, până când un anume profet Elisa i-a răpit nefasta lui putere, preschimbându-1 dimpotrivă într-un izvor sănătos şi dătător de viaţă. Acest discipol şi urmaş al lui Elia a fost bine primit de către oamenii din Ierihon, care s-au arătat foarte ospitalieri, iar el le-a fost recunoscător răsplătind întregul ţinut cu un dar care să dăinuie mereu. S-a apropiat de izvorul amintit şi a aruncat în undele lui curgătoare un vas de lut plin cu sare, apoi, şi-a ridicat spre cer justiţiara-i mână dreaptă, vărsând purificatoare libaţii peste glie. Pe aceasta a rugat-o să îmbunătăţească izvorul şi să-şi deschidă vinele sale de apă mai dulce, amestecând aerul mai sănătos cu apele curgătoare, pentru ca să dăruiască locuitorilor ţinutului recolte bogate precum şi binecuvântarea de a avea urmaşi astfel ca în ambele privinţe să nu ducă deloc lipsă de apa zâmislitoare câtă vreme ei vor rămâne oameni drepţi. Acestor rugi le-a alăturat tot felul de ceremonii înfăptuite cu măiestrie şi a preschimbat natura izvorului: apa care până atunci hărăzise oamenilor doar sterilitate şi foamete, a devenit o dăruitoare de copii şi de hrană îmbelşugată[12]. Aşadar această apă are acum atâta putere în irigarea ogoarelor încât până şi trecătoarea ei întrebuinţare o face mai roditoare decât oricare altă apă care stagnează destulă vreme pentru a îmbiba bine pământul. De aceea, chiar şi când este folosită din plin, cealaltă apă dă un randament mai mic, pe când acest izvor, întrebuinţat fie şi cu zgârcenie, are rezultate mai bune. Practic, el irigă

11 în realitate, Iosua, slujitorul lui Moise, care a păşit pe pământul făgăduinţei, cucerind Ierihonul după ce 1-a iscodit *(Cartea lui Iosua)* (n.e.). 1- Vezi *Cartea a patra a Regilor,* cap. II, 19-22 (n.t.).

o suprafaţă mai mare decât toate celelalte surse, căci acoperă o câmpie în lungime de 70 de stadii şi în lăţime de 20 de stadii, întreţinând în interiorul ei parcuri foarte frumoase şi înţesate cu plante. Curmalii adăpaţi de acest izvor dau fructe care se deosebesc prin gustul aparte şi prin virtuţile lor tămăduitoare. Curmalele cele mai dulcege, frământate

sub tălpi, pot oferi o mulţime de miere cu nimic mai prejos de cea dăruită de albine, mierea lor găsindu-se şi ea din belşug în ţinutul acela. Acolo creşte şi copacul care dă balsamul[13], cel mai preţios produs din partea locului, aşijderi cypros[14] şi myroba-lanul[15], încât nu greşeşte deloc cel care zice că este binecuvântat de Dumnezeu acest meleag unde cresc din abundenţă cele mai rare şi mai minunate plante. Nu-i deloc uşor să găseşti pe suprafaţa pământului un loc asemănător datorită fructelor deosebite care apar aici; atât de numeroase sunt roadele pe care le dăruieşte solul în schimbul celor sădite în el. Explicaţia constă după mine în căldura atmosferei şi în vigoarea apei: pe când cea dintâi ademeneşte la viaţă vlăstarele şi le dezvoltă mai departe, umiditatea îngăduie fiecăreia să prindă rădăcini zdravene, asigurându-le totodată forţa de a rezista: arşiţa verii este atât de puternică în acest ţinut încât de-abia se încumetă cineva să iasă din casa lui. Scoasă cu găleata la asfinţitul soarelui şi lăsată sub cerul liber, apa devine foarte rece, adoptând o temperatură opusă mediului înconjurător. Iarna, dimpotrivă, ea este călduţă şi deosebit de agreabilă pentru cei care se scaldă în ea. Chiar şi clima este atât de blândă încât localnicii poartă straie de in atunci când în restul Iudeei ninge. Distanţa până la Ierusalim este de 150 de stadii, iar până la Iordan, de 60 de stadii[16]. Regiunea care se întinde de la Ierihon până la Ierusalim este nelocuită şi stâncoasă; teritoriul până la Iordan şi Lacul de asfalt este mai neted şi situat mai jos, dar tot pustiu şi sterp. Socot însă că am relatat destule despre binecuvântatul ţinut al Ierihonului.

[13] Din crestăturile făcute în scoarţa lui se scurge balsamul, un suc mai întâi albi-cios, care ulterior se înroşeşte („opos", în elină) (n.t.).

[14] Henna sau arbustul de Alhenna (Lawsonia alba) a cărui frunză este folosită frecvent în Orient la vopsirea unghiilor (n.t.). Ea slujeşte şi astăzi la înroşirea stofelor (n.e.).

[15] Din fructul de Myrobalanus (Elaeaguus augustifolius L.) se extrage până în zilele noastre un ulei cu mari virtuţi curative, adică uleiul de Ierihon (vezi şi Plinius, *Istoria naturală,* XII, 46) (n.t.).

[16] Cele 150 de stadii antice totalizează 27 km, iar 60 de stadii = 11 km. Distanţele recente sunt de 37 km pe şosea modernă, nu lipsită de cotituri, între Ierihon şi Ierusalim, iar de la Ierusalim până la albia Iordanului: 8 km (n.e.).

4. Demne de menţionat mi se par şi proprietăţile naturale ale Lacului de asfalt; apa lui, aşa cum am spus mai înainte, este amară şi stearpă şi, datorită uşurătăţii[17] sale, readuce la suprafaţă până şi cele mai grele obiecte care au fost aruncate în lac; nu-i deloc uşor să te scufunzi în adâncul lui, oricâte eforturi ai depune în acest scop. Când a venit în faţa lacului, Vespasianus, ca să se convingă cum stau lucrurile, a pus să fie aruncaţi în apă adâncă nişte oameni care nu ştiau să înoate şi aveau mâinile legate la spate; toţi au plutit însă la suprafaţă, de parcă ar fi fost împinşi în sus de o răbufnire a vântului. Uluitoare este şi schimbarea culorii la suprafaţă; de trei ori pe zi, apa capătă o altă înfăţişare, razele de soare care pătrund înăuntru reflec-tându-se în chip cu totul aparte[18]. Cât priveşte asfaltul, lacul dă la iveală în mai multe locuri nişte grămezi negre; acestea plutesc apoi pe suprafaţa apei, având înfăţişarea şi dimensiunea unor tauri fără cap. Cei care lucrează pe lac se apropie, apucă aceste grămezi bine închegate şi le trag în barca lor; după ce le-au încărcat, ei au mult de furcă cu golirea bărcilor, fiindcă, datorită vâscozităţii încărcăturii, aceasta este atât de încleştată de luntre, încât asfaltul nu se mai dezlipeşte decât cu ajutorul sângelui pierdut de femei în fiecare lună sau cu cel al urinei, unicele substanţe la care cedează eLAsfaltul este folosit nu numai la călăfătuirea corăbiilor ci şi la tămăduirea unor beteşuguri trupeşti; de fapt el este amestecat în fel şi fel de leacuri. Lacul are o lungime de 580 de stadii[19], de vreme ce se întinde până în Zoar[20] din Arabia, lăţimea fiind de 150 de stadii. în vecinătatea lui se află ţara Sodomei, cândva un petec de pământ binecuvântat prin dărnicia fructelor şi bogăţia fiecăruia dintre oraşele sale, astăzi arse în flăcări în întregime. Zice-se că ele au fost preschimbate în cenuşă de trăsnete năprasnice din pricina nelegiuirii locuitorilor. într-adevăr,

[17] Suportă cu uşurinţă; căci, în realitate, din pricina salinităţii apa are o greutate specifică mai mare. Greutatea ei specifică faţă de apa distilată este după Marcet de 1211:1000 sau după Gay-Lussac de 1228:1000. Vezi şi Tacitus, *Istorii,* V, 6 (n.t.).

[18] Aceste fenomene de fluorescentă se explică prin evaporarea mai rapidă sau mai înceată a apei excesiv de sărate. După Gay-Lussac, în 100 de părţi din această apă a lacului conţin: 3,98 calciu clorhidric, 15,31 magneziu clorhidric, 6,95 clorură de na-triu (sare de bucătărie). Marea concentraţie a sării dă acestei ape gustul ei amar, dezgustător(n.t.).

[19] Adică 104 km, cât rezultă din cele 580 de stadii, la care se alătură 27 km (=150 de stadii) pentru lăţime. Marea Moartă măsoară însă circa 85 km în lungime şi maximum 15,7 km în lăţime. Se pare că în antichitate ea ocupa o suprafaţă mai mare (n.e.).

[20] Cetate în care se refugiază Lot după distrugerea Sodomei, vezi *Facerea,* cap. XIX, paragr. 22.

stăruie până în zilele noastre urmele focului divin şi se mai desluşesc umbritele contururi lăsate de cinci oraşe[21]; în plus, până şi acum, cenuşa mai dăinuie în poame: ele au o coajă aidoma fructelor comestibile, dar când le cojeşti cu mâna, ele se destramă în fum şi cenuşă[22]. Acestea sunt dovezile care aduc în faţa ochilor legendele despre ţara Sodomei.

[21] Aluzie la: Sodoma, Gomora, Zeboim, Adma şi Zoar. Cutremure tectonice au scufundat în perioada istorică a evoluţiei sale extremitatea sudică a Mării Moarte, care a fost acoperită de valuri, curmând existenţa unor oraşe intrate în legendele biblice (n.e.).

[22] Aceste „mere de Sodoma" sunt fructele de Asclepias gigantes, care seamănă cu nişte mere mari, turtite şi galbene; au un exterior frumos dar, când sunt apăsate, ele crapă ca nişte băşici umplute cu aer, lăsându-ţi în mână numai resturile coajei subţiri şi câteva fibre (n.t.). Chiar şi Tacitus *(Istorii,* Cartea a V-a, cap.7) vorbeşte de nişte fructe locale care „se înnegresc şi se prefac în pulbere''. Beduinii cred despre „merele de Sodoma" că sunt nişte lămâi vrăjite (n.e.).

CAPITOLUL IX

1. în strădania lui de a înconjura din toate părţile pe cei ce apărau Ierusalimul, Vespasianus şi-a instalat tabăra la Ierihon şi la Adida[1], lăsând în ambele locuri câte o garnizoană alcătuită din trupe romane şi ale aliaţilor lor. Totodată 1-a trimis la Gerasa pe Lucius Annius[2], împreună cu un escadron de cavalerie şi numeroşi pedestraşi. Acesta a cucerit oraşul din primul atac, a ucis 1000 de tineri care nu apucaseră să fugă la timp, luând familiile lor prizoniere iar avuţiile lor le-a lăsat soldaţilor săi, spre a fi jefuite. Apoi a dat foc caselor şi s-a îndreptat împotriva satelor învecinate. Cei robuşti au apucat să fugă, cei slabi au fost străpunşi de sabie, tot ce-a mai rămas căzând pradă flăcărilor. întrucât războiul bântuia prin întreaga regiune muntoasă precum şi prin câmpie, locuitorii Ierusalimului nu mai aveau nici o cale de scăpare: zeloţii îi păzeau cu străşnicie pe cei ce aveau intenţia să dezerteze, iar cei ce nu trecuseră încă de partea romanilor erau ţinuţi în frâu de armata înconjurând pretutindeni oraşul.

2. Vespasianus se întorsese la Caesarea şi tocmai se pregătea să mărşăluiască el însuşi împreună cu oastea lui întreagă când a primit vestea pieirii silnice a lui Nero[3], care fusese împărat vreme de 13 ani şi 8 zile[4]. Nu voi vorbi acum despre felul cum a abuzat el de putere, lăsând conducerea treburilor statului pe mâinile unor foarte mari ticăloşi: Nymphidius şi Tigellinus[5], cei mai nedemni dintre sclavii

[1] Localitate situată la câţiva km de Lod (azi Hadid).

[2] Probabil una şi aceeaşi persoană cu Lucius Annius Bassus, proconsulul Cyprului în anul 52 e.n. (n.e.).

[3] La 9 iunie 68 e.n. (n.t.).

[4] După socoteala lui Dio Cassius, Nero a domnit 13 ani şi *8 luni:* probabil că aceste luni au fost omise de copist, datorită repetării cifrei *8* şi la numărul de zile (n.e.).

[5] Nymphidius Sabinus şi Ofonius Tigellinus au fost numiţi prefecţi ai pretoriului în anul 65, ambii trădându-1 pe Nero în favoarea lui Galba (n.e.).

eliberaţi: cum, atunci când aceştia au conspirat împotriva lui, l-au părăsit toate gărzile de corp; cum a trebuit să fugă împreună cu patru liberţi fideli[6], curmându-şi singur viaţa într-o suburbie romană; în sfârşit, cum cei care l-au răsturnat de pe tron şi-au primit pedeapsa ceva mai târziu[7]; apoi cum s-a sfârşit războiul din Gallia şi cum Galba, proclamat împărat[8], s-a întors din Spania, cum propriii lui soldaţi l-au acuzat de avariţie[9], omorându-1 apoi mişeleşte în mijlocul Forului, după care a fost proclamat împărat Otho; cum a decurs campania acestora împotriva generalilor lui Vitellius şi prăbuşirea lui[10]; apoi cum au izbucnit tulburările sub Vitellius, urmate de luptele din Capitoliu[11]; în încheiere, cum Antonius Primus şi Mucianus, zdrobindu-1 pe Vitellius şi legiunile sale germanice, au pus capăt războiului civil^. M-am ferit să înfăţişez pe îndelete toate aceste evenimente, rând pe rând, fiindcă ele sunt îndeobşte bine cunoscute şi, în afară de asta, au fost descrise de numeroşi autori greci şi romani[13]. Doar pentru a păstra legătura dintre întâmplări şi spre a nu lăsa un gol în povestirea mea, am prezentat pe scurt fiecare lucru care s-a petrecut. Mai întâi Vespanianus şi-a amânat aşadar expediţia împotriva Ierusalimului, urmărind cu încordare să vadă cine va deţine puterea după Nero. Apoi, când a aflat că Galba a devenit autocrat, n-a vrut să mai întreprindă nimic, înainte de a primi cuvenitele sale instrucţiuni privitoare la continuarea războiului; ba chiar 1-a trimis pe fiul său Titus ca să-1 hiritisească şi să-i poruncească ce măsuri trebuie să ia împotriva iudeilor. în acelaşi scop, o dată cu Titus s-

a îmbarcat şi regele Agrippa, ca să călătorească până la Galba. în timp ce navi-
[6] Este vorba de credincioşii Phaon, Sporus, Epaphroditus şi un necunoscut (n.e.).
[7] Vrând să ajungă el însuşi împărat, Nymphidius a fost ucis de pretorieni (68 e.n.); condamnat un an mai târziu de Otho, Tigellinus s-a sinucis (69 e.n.) (n.e.).
8 Servius Sulpicius Galba, guvernatorul provinciei Hispannia Taraconensis, a fost recunoscut împărat de Senat la 9 iunie 68, sosind la Roma abia în luna octombrie; domnia lui a durat până la 15 ianuarie 69 (e.n.).
9 Auster în domeniul financiar, sever în cadrul armatei, Galba a refuzat să plătească *donativul* pretorienilor, fiind ucis de aceştia în For (n.e.).
[10] Salvius Marcus Otho, proclamat împărat la 15 ianuarie 69, a luptat cu legiunile lui Vitellius, şi s-a sinucis după înfrângerea de la Bedriacum (16 aprilie 69) (n.e.).
[11] Recunoscut de Senat ca împărat la 19 ianuarie 69, după ce fusese guvernatorul Germaniei Inferioare, Aulus Vitellius victorios asupra lui Otho, a fost ucis la 30 decembrie 69, în luptele de stradă de la Roma împotriva trupelor lui Vespanianus (n.e.).
[12] Vitellius suferise o severă înfrângere tot lângă Bedriacum la 24 octombrie 69, Vespasianus fiind recunoscut ca împărat după cucerirea Romei (n.e.).
[13] Aluzie la istoricii greci Plutarh şi Dio Cassius şi la cei romani: Tacitus şi Suetonius ş.a. (n.e.).
350
gau împreună de-a lungul ţărmului Ahaiei cu corăbii mari[14] — căci era iarnă pe atunci — Galba fusese deja asasinat după o domnie de 7 luni şi tot atâtea zile[15]. Comanda supremă a fost preluată de Otho, care îşi disputase rangul de împărat ca rival al lui Galba. Agrippa a hotărât atunci să-şi continue călătoria până la Roma, fără să fie îngrijorat de brusca răsturnare a situaţiei de acolo. în schimb Titus, cuprins parcă de o inspiraţie divină, s-a întors din Helada în Siria, ajungând repede în preajma tatălui său, la Caesarea. Adânc îngrijoraţi de ce se va întâmpla cu autoritatea statului, datorită furtunii care clătinase din temelii împărăţia romană, amândoi au acordat o atenţie mai mică războiului împotriva iudeilor; preocupaţi mai mult de soarta patriei, au socotit că un atac împotriva unui popor străin era acum nepotrivit.
3. Dar un nou război se pregătea acum împotriva Ierusalimului. Vina lui o purta un oarecare Simon, fiul lui Giora[16], tânăr originar din Gerasa, mai prejos în viclenie decât loannes, care acaparase puterea în oraş, dar mai presus ca el prin vigoarea trupului şi prin marea lui îndrăzneală; tocmai datorită temerităţii lui a şi fost izgonit de către Marele Preot Ananos din Toparhia Acrabatene, aflat la conducerea acesteia; după aceea, el s-a înhăitat cu tâlharii care ocupaseră Masada[17]. La început, ei s-au arătat bănuitori: i-au permis să locuiască împreună cu femeile pe care le-a adus cu sine în partea de jos a fortăreţei, partea de sus fiind rezervată lor. Mai târziu, pentru că avea apucături identice cu ale lor şi le-a inspirat încredere, tâlharii i-au îngăduit lui Simon să-i întovărăşească în escapadele lor prin ţară, în incursiunile de jefuire a împrejurimilor Masadei. El n-a reuşit însă să-şi convingă ciracii să întreprindă expediţii mai importante. Tâlharii se obişnuiseră cu viaţa pe care o duceau în fortăreaţă, temându-se să se depărteze prea mult de ceea ce le slujea drept bârlog. Dar Simon năzuia spre o domnie tiranică şi era pus pe fapte mari: cum a aflat de moartea lui Ananos, el s-a retras în munţi şi, făgăduind prin soli libertate sclavilor şi recompense celor liberi, a strâns astfel din toate părţile pe cei mai răi în jurul său.
4. Astfel şi-a înrolat o trupă destul de puternică încât să jefuiască satele aflate în regiunea muntoasă; când însă a primit aderenţi în
[14] Trireme, corăbii de război cu vâsle, care puteau naviga şi iarna, fără pânze (n.e.).
[15] Tacitus susţine că Titus a primit vestea morţii lui Galba la Corint, colonie ia-tină, reşedinţa guvernatorului Ahaiei (n.e.).
[16] Vezi *Cartea a doua,* cap. XIX, paragr. 2 (n.t).
[17] Vezi *Cartea a doua,* cap. XXII, paragr. 2 (n.t.).
351
număr din ce în ce mai mare, Simon a cutezat să atace şi localităţile situate ceva mai jos. Fiindcă începuse să devină o cumplită primejdie până şi pentru oraşe, puterea şi neîntreruptele sale succese au atras spre tâlhărie şi o serie de oameni distinşi: oastea lui nu mai era alcătuită din sclavi şi din tâlhari, ci şi dintr-un însemnat număr de cetăţeni care i se supuneau ca unui rege. Prin incursiunile lui Simon devasta şi Toparhia Acrabetene şi întregul ţinut până la întinsa Idumee. Lângă satul numit Nain, el şi-a clădit un bastion care îi slujea drept fortăreaţă, garantând propria lui siguranţă; într-o văgăună numită Pheretai, el a mărit numeroase peşteri şi a descoperit multe altele care erau parcă făcute de natură a fi folosite drept încăperi pentru comori sau drept ascunzători. în ele îşi depozita şi cerealele jefuite şi multe dintre detaşamentele sale locuiau chiar acolo. Era limpede că Simon îşi instruia dinainte trupele pentru un atac asupra Ierusalimului şi pregătirile sale urmăreau chiar acest scop.
5. Temându-se de atacul lui prin surprindere şi dornici să prevină creşterea puterii unui

om care devenise o primejdie pentru ei, zeloţii, dotaţi cu întregul armament, au ieşit din oraş cu grosul forţelor lor; Simon le-a venit în întâmpinare, s-a angajat în luptă deschisă şi a ucis pe mulţi dintre ei, silindu-i pe ceilalţi să se întoarcă în oraş. Fiindcă nu avea suficientă încredere în forţele proprii, el nu s-a încumetat să dezlănţuie atacul asupra zidurilor de apărare; în schimb, şi-a propus mai întâi să supună Idumeea, mărşăluind împotriva graniţelor acestei ţări cu 20.000 de oameni înzestraţi cu armament greu. Comandanţii din Idumeea au strâns repede sub arme pe cei mai capabili de luptă din rândurile populaţiei, vreo 25.000 de oameni, lăsând mulţimii locuitorilor grija de a-şi apăra averile de eventualele incursiuni ale sicarilor din Masada, şi s-au dus să-1 aştepte pe Simon la hotarele lor. Acolo a dat el bătălia, a luptat o zi întreagă, despărţindu-se apoi de adversari fără să existe învingători sau învinşi; Simon s-a îndreptat spre Nain, iar idumeenii s-au întors la vetrele lor. Ceva mai târziu, a pătruns din nou în ţară cu forţe şi mai mari şi şi-a înjghebat o tabără lângă satul ce se numea Tekoa[18]; 1-a trimis apoi pe Eleazar, unul dintre prietenii lui de nădejde, la garnizoana din Herodeion[19], aflată în imediata lor apropiere, cu misiunea de a obţine predarea fortăreţei.

[18] Localitate situată la 16 km de Ierusalim, pe o colină, cu o bună poziţie strategică, ruinele sale dăinuind până azi (n.e.).

19 Vezi *Cartea întâi,* cap. XXI, paragr. 10. Fortăreaţa denumită după întemeietorul ei ilustru, se afla la 5 km de Tekoa (n.e.).

Străjile, străine de motivul venirii lui acolo, l-au primit pe Eleazar fără întârziere; dar, de îndată ce le-a vorbit despre *predare,* ei au pornit în urmărirea lui cu săbiile trase până când, neavând încotro să mai fugă, Eleazar s-a aruncat de pe metereze în prăpastia căscată dedesubt, unde a şi murit numaidecât. înspăimântaţi de forţele lui Simon, idumeenii au hotărât ca, înainte de a se lupta cu el, să-i spioneze mai întâi oastea.

6. Pentru această misiune s-a oferit singur unul dintre comandanţii lor, Iacobus, plănuind din capul locului o trădare mişe-lească. El a pornit din Alurus, satul în care îşi strânseseră idumeenii oastea, şi s-a înfiinţat la Simon; cu el s-a învoit să-şi trădeze propriul oraş natal şi, în ceea ce-1 privea, a fost asigurat prin jurăminte că va ocupa mereu în conducere funcţii înalte, făgăduind că va contribui la subjugarea Idumeei întregi. Drept urmare, el a fost ospătat prieteneşte de Simon, care 1-a ademenit cu promisiuni şi mai îmbietoare. O dată întors la ai săi, a început prin a-i minţi că oastea lui Simon era mai numeroasă decât în realitate; apoi prin confidenţiale convorbiri cu subordonaţii săi şi, în grupe mai mici, cu întreaga lui oaste, i-a îndemnat să-1 primească cu braţele deschise pe Simon, trecând în mâinile lui toată puterea fără nici o împotrivire. încă de pe când punea acestea la cale, Iacobus a trimis o solie prin care îl poftea pe Simon să-şi facă apariţia, promiţând solemn că-i va împrăştia pe idumeeni, ceea ce a şi înfăptuit întocmai. Când oastea duşmană era deja în apropiere, Iacobus a sărit cel dintâi în şaua calului, fugind împreună cu complicii lui. întreaga mulţime a fost cuprinsă de spaimă şi, înainte de-a se ajunge la încrucişarea armelor, idumeenii au rupt rândurile de bătaie, fiecare fugind la casa lui.

7. Contrar aşteptărilor sale şi fără să verse o picătură de sânge, Simon a putut pătrunde în Idumeea; pentru început, el a atacat prin surprindere, cucerind orăşelul Hebron, unde s-a ales cu o pradă bogată şi a strâns cu japca o mare cantitate de cereale. După spusele localnicilor, Hebronul nu este doar cel mai vechi dintre celelalte oraşe ale ţinutului, ci este chiar mai vechi şi decât Memphisul din Egipt: vârsta lui este apreciată la 2300 de ani[20]. Tot ei povestesc că acolo şi-a avut locuinţa Avraam, strămoşul iudeilor, după pribegia lui din

20 Aşezare atestată arheologic încă din mileniul 4 î.e.n., acest oraş locuit de canaaneeni din mileniul 2 î.e.n., a fost înfiinţat potrivit tradiţiei biblice cu 7 ani înainte de Zoan (= Tanis din Delta Nilului). Vremelnic adăpost al patriarhului Avraam, Hebronul a devenit prima reşedinţă regală a lui David şi centru administrativ al Iudeei (n.e.).

Mesopotamia, iar urmaşii lui s-au strămutat de aici în Egipt. Mormintele lor pot fi văzute şi azi în acest orăşel: ele sunt cioplite din marmură frumoasă şi lucrate cu măiestrie. La o distanţă de 6 stadii de Hebron se află un terebint[21] uriaş şi despre acest arbore se zice că dăinuie în locul acela de la facerea lumii şi până în vremurile noastre. De aici a cutreierat Simon Idumeea întreagă, şi a distrus nu numai satele şi oraşele sale, ci a prădat până şi ogoarele; căci în afara oştenilor lui înzestraţi cu armament greu, el era însoţit de vreo 40.000 de oameni, astfel nici măcar alimentele strict necesare nu erau suficiente pentru o mulţime atât de mare. La nevoile apăsătoare se adăugau cruzimea lui

şi ura pe care o purta poporului idumeean, ceea ce sporea şi mai mult prăpădul. Precum după o invazie de lăcuste poţi vedea o întreagă pădure prădată de frunze, tot aşa în urma oştirii lui Simon rămânea un adevărat pustiu. Unele localităţi erau incendiate, altele rase din temelie; tot ce fusese însămânţat pe întinsul ţării se făcea nevăzut: fie că era călcat în picioare, fie că era folosită drept hrană. Sub tălpile lor, pământul rodnic rămânea mai bătătorit decât un teren sterp. într-un cuvânt, din oraşele devastate nu mai dăinuia nici un semn care să le amintească existenţa de odinioară.
8. Aceste evenimente i-au stârnit pe zeloţi să treacă la fapte; dar, cum nu aveau curajul să-1 combată pe Simon într-o luptă deschisă, i-au întins o cursă într-o trecătoare şi au capturat-o pe soţia lui împreună cu o sumedenie de slujitori de-ai săi. Ei s-au reîntors în oraş atât de entuziasmaţi, de parcă l-ar fi făcut prizonier pe Simon însuşi şi se aşteptau nici mai mult, nici mai puţin ca acesta să depună armele necondiţionat, cerşind cu umilinţă restituirea soţiei sale. Numai că el nu s-a lăsat cuprins de niscaiva milă, ci de furie, îndârjit de răpirea propriei femei. S-a ivit sub zidurile Ierusalimului unde, la fel ca o fiară rănită, care, nefiind în stare să se năpustească asupra vânătorului cu pricina, îşi revarsă furia asupra oricui îi iese în cale. Pe cei ce se aventurau în afara zidurilor ca să strângă legume sau vreascuri uscate, fie că erau neînarmaţi sau bătrâni, îi prindea, îi tortura şi îi ucidea fără milă, şi nu mai lipsea decât ca, în furia lui excesivă, să se înfrupte şi din cadavrele victimelor sale. La mulţi alţii le-a retezat mâinile şi i-a trimis înapoi în oraş ca să inspire groază adversarilor săi; totodată el urmărea să aţâţe şi poporul împotriva celor ce se făcuseră vinovaţi
faţă de el. Cei mutilaţi astfel aveau misiunea să spună că, în numele Domnului Atorvăzătorul, Simon s-a jurat că, în cazul când nu-şi va redobândi imediat soţia, el va străpunge zidul de apărare şi-i va schilodi la fel pe toţi locuitorii oraşului fără să ţină seama de vârsta lor şi fără să facă nici o deosebire între cei nevinovaţi şi cei vinovaţi. Această ameninţare a băgat în sperieţi nu numai poporul, dar şi pe zeloţi, care i-au trimis înapoi soţia capturată de ei; acest gest 1-a mai îmblânzit pe Simon, făcându-1 să contenească pentru câtăva vreme neîntrerupta vărsare de sânge.
9. Revolta şi războiul civil băntuiau nu numai în Iudeea, ci răbufneau chiar şi în Italia. Căci Galba fusese ucis în mijlocul Forumului roman iar Otho, proclamat împărat, era în război cu Vitellius, care râvnea să obţină el tronul: ultimul fusese ales împărat de legiunile aflate în Germania. Primul dăduse la Bedriacum, în Gallia, o bătălie împotriva generalilor lui Vitellius, Valens şi Caecina unde, în prima zi a învins Otho, iar în a doua zi a ieşit biruitoare oastea lui Vitellius. Măcelul a fost, atât de mare încât Otho, aflând vestea înfrângerii sale, şi-a curmat singur viaţa la Brixellum după ce a ţinut în mâini frânele puterii timp de 3 luni şi 2 zile[22]. Soldaţii lui au trecut de partea generalilor lui Vitellius, care a mărşăluit cu oastea lui întreagă până la Roma. Pe când se petreceau toate acestea, în cea de a 5-a zi a lunii Daisios[23], Vespasianus a pornit din Caesarea împotriva acelor ţinuturi din Iudeea care nu fuseseră supuse încă. Pătrunzând în ţinuturile muntoase, el a cucerit cele două Toparhii care se numesc Gophna şi Acrabeta, urmate de orăşelele Bethel şi Ephraim, unde a lăsat nişte garnizoane; apoi a înaintat cu cavaleria lui până la Ierusalim, omorând pe mulţi dintre cei pe care i-a întâlnit pe drum sau luând numeroşi prizonieri. Unul dintre ofiţerii săi, Cerealis[24] în fruntea trupelor sale de cavaleri şi pedestraşi, a devastat şi el ceea ce se cheamă Idumeea de Sus, cucerind din primul atac aşa-zisul „orăşel" Caphetra, pe care 1-a incendiat; apoi 1-a atacat şi pe-al doilea, denumit Capharabin, pe care 1-a supus unui asediu. Zidurile sale de apărare erau foarte puternice, ceea ce 1-a făcut să creadă că va zăbovi multă vreme acolo; dar pe neaşteptate, locuitorii i-au deschis porţile şi, cerându-i îndurare cu ramuri de măslini în mână, s-au predat. După ce

[2]1 în locul arborelui răşinos din care se extrage terebentina, atât *Biblia (Facerea,* cap. 13, paragr. 18; cap. 18 şi 35) cât şi Iosephus însuşi în *Antichităţi iudaice,* I, 186) vorbesc despre *stejarul din Mamvri* (la 3 km de Hebron), unde şi-a aşezat corturile Avraam, apoi Isaac şi Iacov (n.e.).

[22] Suetonius afirmă că Otho s-a sinucis într-un orăşel de pe malul Padului (Brixellum=Brescello) în a 95-a zi a domniei sale: 17 aprilie 69 (n.e.).
[23] La 23 iunie 68 (n.e.).
[24] Sextus Cerealis (vezi *Cartea a treia,* cap. VII, paragr. 32) (n.e.).

le-a acceptat capitularea, Cerealis a mărşăluit împotriva Hebronului, un alt oraş străvechi; aşa cum am mai spus, el este situat într-un ţinut muntos, nu prea departe de Ierusalim. De îndată ce a pătruns cu forţa în oraş, a măcelărit populaţia aflată în

interiorul lui, mai ales tinerii, dând apoi pradă focului cetăţuia. Astfel toate localităţile întărite fuseseră subjugate, cu excepţia fortăreţelor Herodeion, Masada şi Machairus, ocupate de tâlhari; romanii aveau în faţa ochilor o singură ţintă: Ierusalimul.
10. După ce şi-a scăpat soţia din mâinile zeloţilor, Simon s-a năpustit iarăşi asupra rămăşiţelor Idumeei şi, după ce i-a prigonit pretutindeni poporul, a silit marea lui mulţime să fugă spre Ierusalim. El însuşi a urmărit-o până în faţa oraşului, înconjurând pentru a doua oară zidul său de apărare, şi dădea pieirii pe oricine ieşea pe câmp să-.şi lucreze ogorul şi astfel încăpea pe mâinile sale. înaintea porţilor pândea acum Simon în care poporul vedea un duşman mai de temut decât romanii iar în interior se cuibăriseră zeloţii, şi mai înfricoşători decât primii doi, laolaltă; dintre ultimii, trupele provenite din Galilea le întreceau pe toate celelalte prin înclinarea spre ticăloşie şi obrăznicia lor. Ei fuseseră cei care îl ajutaseră pe Ioannes să devină aşa puternic şi, drept răsplată pentru faptul că îi neteziseră calea spre suveranitate, acesta le-a îngăduit să facă tot ce le dădea prin cap. Pofta lor de jaf era nesăţioasă; să scotocească bine casele bogătaşilor, să omoare bărbaţii şi să necinstească femeile erau pentru ei o joacă de copii. încă mânjiţi de sânge, îşi înfulecau prăzile şi, din pură plictiseală, adoptau fără pic de ruşine îndeletniciri de-ale muierilor; îşi pieptănau părul cu multă artă, îşi puneau veşminte femeieşti, se ungeau pe trup cu uleiuri plăcut mirositoare, îşi vopseau pleoapele pentru înfrumuseţare. Fără să se mărginească la gătelile femeilor, ei împrumutau şi pătimaşele lor deprinderi, în neruşinarea lor născocind iubiri înfierate de legi aspre: se lăfăiau în oraş ca într-un lupanar, pângărindu-1 pe de-a-ntregul cu poftele lor desfrânate.Cu toată gingaşa lor înfăţişare femeiască, braţul lor drept împărţea moartea şi, în timp ce se apropiau cu un mers lasciv, se preschimbau pe neaşteptate în războinici şi de sub manteluţele lor din stofe de culoare purpurie îşi scoteau săbiile cu care străpungeau pe primul venit. Cel ce fugea de Ioannes nimerea în mâinile şi mai sângerosului Simon; cel ce scăpa teafăr de tiranul din interiorul zidurilor, cădea pradă tiranului din faţa porţilor. Pentru cel ce căuta să dezerteze la romani orice cale era închisă.
11. în oastea lui Ioannes a izbucnit o revoltă împotriva comandantului şi toţi idumeenii din aceste trupe l-au părăsit, punându-se de-a curmezişul tiraniei lui, fiindcă îl invidiau pentru puterea ce-o deţinea şi îl urau pentru cruzimea ce-o arăta. în cursul ciocnirii lor, idumeenii au răpus o mulţime de zeloţi, iar pe cei ce scăpaseră i-au constrâns să se retragă în palatul[25] regal, construit de Grapte, o rudă a regelui Izates[26] din Adiabene. înăuntrul lui au năvălit şi idumeenii de-a valma cu cei pe care îi urmăreau, împingându-i de acolo pe zeloţi în incinta Templului după care au trecut la jefuirea avuţiilor strânse de Ioannes. Căci în palatul menţionat mai sus obişnuia să hălăduiască îndeobşte Ioannes şi el îşi strânsese prada agonisită de pe urma tiraniei sale. Intre timp cetele de zeloţi răspândite în întregul oraş s-au alăturat celor refugiaţi în Templu şi Ioannes tocmai se pregătea să pornească în fruntea lor, ca să înfrunte poporul şi pe idumeeni. Fiind luptători mai buni, aceştia se temeau nu atât de atacul, cât mai ales de nebunia zeloţilor: în timpul nopţii, ei se puteau strecura afară din Templu ca să-şi răpună adversarii şi să dea foc oraşului. De aceea, asediaţii s-au întrunit cu Marii Preoţi spre a se sfătui ce măsuri trebuie să ia pentru a se apăra de un atac asupra lor. Se pare însă că Dumnezeu le-a călăuzit hotărârile spre propria lor nenorocire, căci mijlocul de salvare născocit de zeloţi era mai rău decât grabnica lor dispariţie. în vederea doborârii lui Ioannes, ei au decis să-1 cheme în oraş pe Simon şi, rugându-1 cu ramuri de măslin în mână, să-şi aducă pe capul lor un al doilea tiran. Hotărârea a fost transpusă în faptă: aşadar a fost trimis Marele Preot cu misiunea de a-1 aduce înlăuntrul capitalei pe Simon cel temut de mulţi; cererea lui era susţinută şi de cei care fugiseră datorită zeloţilor din Ierusalim, iar acum doreau să se întoarcă la casele şi la averila lor. Plin de trufie, Simon a consimţit să fie conducătorul locuitorilor şi a pătruns în oraş cu promisiunea de a-i salva de zeloţi; poporul 1-a salutat ca pe salvatorul şi protectorul său; dar, de îndată ce s-a văzut intrat împreună cu oastea lui, unicul lui ţel a fost să-şi întărească autoritatea, iar pe cei care îl chemaseră i-a socotit nişte duşmani în aceeaşi măsură cu cei dimpotrivă cărora fusese adus să lupte.
12. Astfel a încăput Ierusalimul pe mâinile lui Simon în luna Xanthicus[27] din cel de al treilea an al războiului. în schimb Ioannes şi

[25] Vezi Spiess, *Ierusalimul lui Iosephus,* p. 44 (n.t.).
[26] Fiul unei regine din Adiabene, convertită Ia iudaism împreună cu urmaşul ei (n.e.).
[27] Aprilie-mai 69 (n.e.).

356
357
mulţimea zeloţilor s-au pomenit cu ieşirile din Templu închise în faţ; lor precum şi cu toate avuţiile pe care le aveau în oraş pierdute, acestea fiind jefuite numaidecât de către trupele lui Simon: situaţia zeloţilor părea lipsită de orice şansă de scăpare. Cu sprijinul poporului, Simon a întreprins un atac asupra Templului, dar apărătorii, ocupând poziţii deasupra porticului şi pe meterezele sanctuarului, le-au respins asalturile. Printre oamenii lui Simon s-au înregistrat numeroase victime şi mulţi alţii au fost răniţi. Căci din poziţiile lor înalte, zeloţilor le venea uşor să-şi întâmpine adversarii cu lovituri bine ţintite. Ei au ştiut să-şi sporească avantajul oferit de teren: au şi construit în plus patru turnuri puternice, pentru ca să poată trage şi mai sus: unul în colţul de miazănoapte spre răsărit, al doilea asupra Xystosului, al treilea în colţul situat în partea oraşului de jos. Ultimul a fost construit pe acoperişul Pastophoriilor[28], unde după datina străveche obişnuia să se prezinte un preot ca să anunţe cu sunete de trâmbiţă, după-amiază, ajunul sărbătorii Sabatului, iar în seara următoare, sfârşitul acesteia, vestind poporului atât încetarea lucrului, cât şi reluarea lui.
în aceste turnuri au instalat zeloţii catapulte şi baliste, aducându-şi arcaşii şi prăştiaşii. De atunci Simon a şovăit tot mai mult să-şi susţină atacurile, căci oamenii îşi pierduseră îndeobşte curajul. Totuşi, datorită superiorităţii sale numerice, el a putut să continue presiunea trupelor sale, dar proiectilele maşinilor de război care aveau bătaie lungă au ucis pe mulţi dintre soldaţii săi destoinici.

CAPITOLUL X

[28] Clădire anexă a Templului, care servea ca loc de păstrare a veşmintelor preoţeşti şi a vaselor de cult, asemănătoare cu sacristia bisericilor creştine (n.t.). <
358

1. în aceeaşi vreme, şi Roma era încercată de necazuri grele. Vitellius tocmai sosise acolo din Germania împreună cu oastea sa, târând după el un uriaş alai de însoţitori; întrucât n-a dispus de spaţiu suficient ca să-şi adăpostească soldaţii în propriile lor castre, el a transformat întreaga Romă într-o singură tabără militară şi a ocupat până la refuz fiecare casă cu luptătorii săi înzestraţi cu armament greu[1]. Când ochii acestora, deloc învăţaţi cu aşa ceva au dat de bogăţiile din casele romanilor, văzându-se înconjuraţi pretutindeni de strălucirea argintului şi a aurului, ei nu şi-au putut stăpâni decât cu multă trudă pofta lor de a se deda jafului cu preţul uciderii oricui ar fi stat în calea lor. Aceasta era atunci starea de lucruri din Italia.
2. De îndată ce a supus împrejurimile Ierusalimului, Vespasianus s-a întors la Caesarea; acolo a aflat de tulburările de la Roma şi de proclamarea lui Vitellius ca împărat. Deşi el ştia la fel de bine şi să se supună, şi să domnească, totuşi, aceste veşti i-au stârnit indignarea: i se părea nedemn de a fi suveran cel ce **şi-a** întins nebuneşte mâinile spre un tron rămas vacant şi, profund îndurerat de cele întâmplate, nu putea să îndure tortura de a trebui să-şi irosească vremea într-un război cu popoare străine atunci când propria sa ţară este împinsă spre pieire. Dar cu cât de puternică era înclinarea lui de a înlătura răul, cu atât mai mult îl stânjenea gândul că Roma era foarte departe: căci soarta putea să-i ofere destule surprize neplăcute înainte de sosirea lui în Italia câtă vreme era nevoit să călătorească pe mare în anotimpul iernii. Iată de ce deocamdată el îşi strunea nerăbdătoarea lui mânie.
3. în schimb, ofiţerii şi soldaţii săi, în întrunirile lor camaradeşti, vorbeau fără înconjur, de o răsturnare şi îşi exprimau nemulţumirea

1 Această suprapopulare a Romei cu legiunile aduse de Vitellius din Germania şi Gallia a fost înfăţişată de Suetonius şi Tacitus (n.e.).
359
cu glas tare: soldaţii din Roma,[2] care se lăfăiesc în lux şi tremură doar la auzul zvonului

despre un viitor război, aleg pe cine vor ei drept cîr-muitori, şi doar după speranţa foloaselor pe care le vor obţine proclamă singuri împăraţi. în schimb ei, care au trecut prin atâtea încercări grele şi au încărunţit pretumpuriu sub coifurile lor, de ce să lase altora dreptul de a alege un împărat, mai ales că au în mijlocul lor un bărbat demn să ocupe această înaltă funcţie? Vor mai putea la rândul lor să mai răsplătească pe bună dreptate binefacerile aduse de el dacă vor irosi acum ocazia favorabilă care s-a ivit? La fel cum Vespasianus are mai mari drepturi la conducerea împărăţiei decât Vitellius, aşa sunt şi ei mai îndreptăţiţi să-1 aleagă pe el decât cei ce s-au pronunţat pentru celălalt. Războaiele duse de ei înşişi nu sunt cu nimic mai prejos decât cele purtate de trupele venite din Germania şi nici armele lor nu dau lovituri mai slabe decât cele mânuite de soldaţii care şi-au adus de acolo un tiran în Italia. De altfel, orişice luptă va fi de prisos: căci nici Senatul, nici poporul roman nu vor accepta prea multă vreme desfrâul lui Vitellius în locul cumpătării lui Vespasianus şi nici nu vor prefera să aleagă în locul unui cârmuitor înţelept un tiran cumplit, darămite pe unul fără copii[3], în locul unui tată având mai mulţi fii. Căci cea mai bună garanţie a păcii este un moştenitor legitim la tron. Dacă pentru rangul de împărat este indispensabilă experienţa bătrâneţii, atunci ei îl aveau pe Vespasianus; cât priveşte vigoarea tinereţii, ei îl aveau pe Titus; în felul acesta, se obţin avantajele ambelor vârste. Cei aleşi de ei se bazează nu numai pe puterea celor trei legiuni ale lor, precum şi pe trupele auxiliare aduse de regi, ci vor contribui efectiv şi ostile aflate acum în întregul Orient şi în acele părţi ale Europei care sunt destul de îndepărtate de teroarea răspândită de Vitellius, ei contează de-asemeni pe aliaţii din Italia: fratele lui Vespasianus[4] şi cel de-al doilea fiu al său[5]. Ultimul va putea să atragă de partea lui o sumedenie de tineri distinşi, în vreme ce primului i s-a încredinţat şi supravegherea oraşului, ceea ce nu va fi un lucru fără însemnătate într-o dispută pentru puterea supremă. Pe scurt: dacă ei mai şovăie multă vreme, probabil că Senatul îl va alege

[2] Cea din garda imperială, pretorienii care au contribuit din plin la întronarea lui Galba si Otho, bucurându-se de multe privilegii (n.e.).
[3] Vitellius avea, de fapt, copii dar nici unul nu era apt pentru domnie. Un fiu al său era pe jumătate nebun (Vezi Suetonius, *Vitellius,* V, 17 (n.t.).
[4] Flavius Sabinus, fost guvernator al Moesiei, apoi al Romei *(Praefectus urbis)*
[5] Titus Flavius Domitianus, viitor împărat roman (81 -96) (n.e.).

împărat pe bărbatul pe care ei, credincioşi străjeri ai Imperiului, nu l-au cinstit după cum ar fi meritat.

4. Astfel de discuţii duceau soldaţii în adunările lor separate. Apoi ei s-au întrunit laolaltă cu toţii şi, încurajându-se unii pe alţii, l-au proclamat deschis pe Vespasianus drept împăratul lor şi i-au cerut stăruitor să salveze împărăţia aflată în primejdie. El fusese de multă vreme preocupat de treburile statului, dar nu-i trecuse vreodată prin cap să preia puterea; pe temeiul faptelor sale vitejeşti de până acum, chiar dacă se simţea în stare de aşa ceva, prefera totuşi siguranţa vieţii private în locul pericolelor legate de o poziţie strălucită. A respins aşadar oferta măgulitoare, dar ofiţerii au început să devină şi mai insistenţi iar soldaţii, strângându-se de-a valma în jurul lui, cu săbiile scoase din teacă, l-au ameninţat cu moartea dacă nu va duce o viaţă demnă de el. După ce le-a expus răspicat numeroasele motive care l-au determinat să nu accepte tronul imperial, nereuşind să convingă pe nimeni, Vespasianus a cedat până la urmă în faţa alegătorilor săi.

5. Numaidecât Mucianus şi ceilalţi generali l-au îndemnat să se poarte ca un stăpân absolut şi restul armatei i-a cerut prin puternice aclamaţii s-o conducă împotriva tuturor potrivnicilor fără deosebire; dar el a vrut ca mai întâi să-şi asigure stăpânirea Alexandriei, ştiind prea bine că Egiptul, în calitatea lui de grânar, constituia o parte de-osebit de importantă a împărăţiei şi, prin aducerea acestei ţări sub suveranitatea lui, el spera să-1 doboare pe Vitellius până şi în cazul prelungirii războiului, căci populaţia Romei nu va putea îndura prea mult înfometarea ei[6]. în afară de asta, Vespasianus urmărea să atragă de partea lui cele 2 legiuni staţionate în Alexandria; în sinea lui, plănuia să se slujească de această ţară ca de un bastion împotriva unei sorţi nesigure. Pe uscat, Egiptul este o ţară greu de cucerit, iar pe mare, duce lipsă de porturi. Spre Apus, ea este ocrotită de pustiul fără strop de apă al Libyei, spre miazăzi are drept graniţă de nădejde cu Etiopia Syene[7] şi cataractele nenavigabile ale Nilului; la răsărit se află Marea Roşie care se întinde până la Coptos.[8]. Spre miazănoapte, ţara are drept meterez ţinutul

care ajunge până în Siria precum şi aşa-nu-mita Mare Egipteană al cărui ţărm nu este înzestrat cu golfuri. Aşadar Egiptul este înconjurat din toate părţile ca de nişte ziduri. Lungimea

l

[6] Privitor la importanţa Egiptului pentru aprovizionarea cu cereale a Romei, vezi pasajul discursului lui Agrippa care abordează această problemă: *Cartea a doua,* cap. XVI, paragr. 4 (n.t).
[7] Oraş situat în Egiptul de Sus (= Assuan) (n.e.).
[8] Oraş la nord de Theba, pe malul drept al Nilului (n.e.).

lui de la Pelusium şi până la Syene este de 2.000 de stadii[9], iar în călătoria cu corabia de la Plinthine şi până la Pelusium ai de străbătut 3.600 de stadii[10]. Nilul este navigabil până la aşa-numitul Oraş al Elefanţilorii; dincolo de el, caracterele de care am pomenit înainte constituie un obstacol de neîntrecut. Aşijderi portul din Alexandria este greu accesibil pentru corăbii chiar şi în timp de pace; intrarea lui este îngustă şi, datorită stâncilor ascunse sub apă, locul drumului drept îl ia calea şerpuitoare. Partea stângă a portului e apărată de un dig trainic făcut de mână; la dreapta se află insula ce se cheamă Pharos, având pe ea un turn uriaş care emite până la distanţa de 300 de stadii semnale luminoase[12] spre a avertiza corăbiile dornice să intre în port că în timpul nopţii, din pricina pătrunderii dificile, e mai bine să ancoreze în larg. De jur împrejurul insulei se înalţă uriaşe ziduri făurite de mâini omeneşti şi, întrucât marea se năpusteşte asupra lor frângându-se pretutindeni de diguri ieşite în întâmpinarea ei, trecerea corăbiilor este extrem de grea şi intrarea în port primejdioasă din pricina îngustimii ei. în interior însă, limanul este foarte sigur, întinderea lui măsurând 30 de stadii; pe aici sunt aduse din exterior toate produsele de care are nevoie ţara pentru bunăstarea ei şi tot de aici surplusul propriilor bunuri îşi croieşte drumul spre largul lumii întregi.
6. Era lesne de înţeles că Vespasianus, din dorinţa lui de a-şi consolida puterea în întregul imperiu, îşi dădea osteneala să pună stăpânire pe această ţară. De aceea, i-a scris numaidecât lui Tiberius Alexander[13], guvernatorul Egiptului şi al Alexandriei, şi i-a prezentat cererea oastei sale, adăugând apoi că, după ce a fost nevoit să ia asupra lui povara cârmuirii statului, intenţiona să-i solicite colaborarea şi sprijinul deplin. După ce a dat scrisorii lui o lectură publică, Alexander a cerut legiunilor şi poporului să depună jurământ de credinţă în favoarea lui Vespasianus. Şi unii şi alţii i-au împlinit cu dragă inimă dorinţa, având prilejul să se convingă singur de destoinicia acestui om, cunoscând campaniile lui militare din imediata lor

9 Circa 370 km. Distanţa reală măsoară în realitate mult mai mult: aproape 1000 de km. (n.e.).
[10] Graniţa provinciei romane aflându-se la 500 de km de Pelusium, la Paraitonion, distanţa corectă este mai mică decât cea indicată de Iosephus: doar 2780 de stadii.
[11] Adică Elephantine (vezi *Indicele alfabetic de nume)* (n.t.).
12 Farul din Alexandria, una dintre cele 7 minuni ale lumii antice (n.e.).
[13] Cel care mai înainte fusese guvernatorul Iudeei (n.t.) Vezi *Cartea a doua,* cap. II, paragr. 6; cap. XVIII, paragr. 7 (£&.).
apropiere. întrucât i se încredinţaseră deja treburile conducerii imperiului Alexander a întreprins măsurile necesare pentru demna primire a acestuia; mai repede ca gândul s-a răspândit zvonul care purta solia noului împărat din Orient şi fiecare oraş sărbătorea vestea cea bună închinând jertfe în cinstea celui proaspăt ales. Chiar şi legiunile din Moesia şi din Pannonia, care de curând se arătaseră indignate de nepotrivita îndrăzneală a lui Vitellius, şi-au depus bucuros jurământul pentru Vespasianus, socotindu-1 comandantul lor suprem. Acesta a plecat din Caesarea spre Berytus, unde era aşteptat de numeroase solii din Siria şi multe altele din celelalte provincii, aducându-i cununi şi decrete de felicitare din partea fiecărui stat. Era de faţă şi guvernatorul acestei provincii, Mucianus[14], ca să-i spună de devotamentul populaţiei faţă de el şi de faptul că fiecare oraş îi jurase credinţă.
7. Deoarece oriunde soarta norocoasă câştiga mereu teren aşa cum îşi dorea Vespasianus, iar situaţia evolua de cele mai multe ori în favoarea lui, el a căpătat convingerea că, fără ajutorul providenţei divine, el n-ar fi putut ajunge la cârma ţării şi

că numai dreapta hotărâre a destinului a fost cea care i-a încredinţat domnia lumii întregi. Printre alte semne prevestitoare — căci pretutindeni s-au ivit multe, care i-au făgăduit împărăţia — el şi-a adus aminte de cuvintele lui Iosephus care, încă de pe când mai trăia Nero, a avut curajul să-1 numească suveran unic[15]. El era consternat de faptul că acest bărbat mai zace încătuşat în preajma lui; a chemat aşadar la el pe Mucianus, împreună cu alţi ofiţeri şi prieteni, vorbindu-le mai întâi despre firea energică a lui Iosephus şi cât de mult au avut de furcă ostile romane la asediul Iotapatei din pricina lui; le-a vorbit apoi despre prezicerile sale, care i s-au părut atunci lui însuşi simple născociri ale fricii dar s-au dovedit mai târziu revelaţii divine. El le-a mai spus: „Ar fi ruşinos ca tocmai omul care mi-a prezis domnia şi a fost solul care mi-a transmis cuvântul lui Dumnezeu să suporte tratamentul unui prizonier de război şi să aibă soarta unui întemniţat!" L-a adus pe Iosephus la el şi a dat ordin să fie eliberat din lanţuri. Ca martori ai recunoştinţei sale faţă de un străin, ofiţerii au fost îndreptăţiţi să spere, la rândul lor, recompense şi mai strălucitoare dar Titus, aflat în preajma părintelui său, a zis: „Tată, dreptatea cere ca, o dată cu lanţurile care îl împovărează, Iosephus să fie eliberat şi de oprobriul său! Deoarece, dacă nu ne

[14] C. Licinius Crassus Mucianus a guvernat Siria în anul 67 şi l-a susţinut pe Vespasianus în lupta lui pentru tron. (n.e.).

[15] Vezi *Cartea a treia,* cap. VIII, paragr. 9 (n.t.)

mărginim să-i scoatem lanţurile, ci le şi sfărâmăm, asta va să însemne că el va fi ca un om care n-a fost pus în lanţuri niciodată!"[16]. Acest procedeu era folosit pentru cei care fuseseră puşi pe nedrept în lanţuri. Vespasianus şi-a dat încuviinţarea şi a venit de îndată un soldat care a tăiat lanţurile cu o lovitură de bardă. Astfel că pentru profeţiile sale, Iosephus a fost răsplătit, intrând în deplina posesie a dreptului cetăţenesc[17] şi a putut să rostească preziceri demne de a fi crezute, privitoare la viitor.

1" Romanii nu considerau lupta lor cu iudeii *un război,* ci o răzvrătire, ceea ce constituia din punct de vedere juridic un *aci criminal,* autorul lui fiind tratat ca un răufăcător. Iosephus este disculpat de această pată nedemnă de el. El a obţinut totuşi cetăţenia romană abia după încheierea războiului, la Roma (n.e.).

[17] Dobândea calitatea de om liber („epitimos" în elină), din care decurgeau şi celelalte drepturi (n.e.).

CAPITOLUL XI

1. După ce a primit delegaţiile şi a împărţit posturile de conducere, călăuzindu-se după dreptate şi meritele fiecăruia, Vespasianus a plecat la Antiohia. Chibzuind asupra locului unde trebuia să se deplaseze mai întâi, a ajuns la concluzia că evenimentele de la Roma erau mai importante decât călătoria la Alexandria, întrucât oraşul era în deplină siguranţă, în vreme ce la Roma Vitellius provoca mari tulburări. L-a trimis aşadar spre Italia pe Mucianus în fruntea unei oşti puternice, alcătuită din călăreţi şi pedestraşi. Temându-se să străbată marea fiindcă era în preajma iernii, acesta şi-a dus oastea pe calea uscatului, de-a lungul Cappadociei şi a Frigiei.

2. între timp, Antonius Primus a pornit degrabă în fruntea Legiunii a IlI-a ca să dea lupta cu Vitellius; această legiune făcea parte din trupele staţionate în Moesia, Antonius fiind tocmai comandantul ei[1]. Vitellius a trimis în întâmpinarea lui Antonius, împreună cu o oaste puternică, pe Caecina Alienus, fiindcă avea mare încredere în acest bărbat după victoria lui asupra lui Otho. Caecina a părăsit Roma şi după un marş forţat s-a întâlnit cu Antonius la Cremona, în Gallia[2]: acest oraş se află chiar la graniţa Italiei. Acolo, cum i-a fost dat să vadă numărul mare şi ordinea perfectă a trupelor adverse, n-a mai cutezat să dea lupta şi, socotind că retragerea era primejdioasă, s-a gândit să recurgă la trădare. în acest scop a întrunit pe centurionii şi tribunii subordonaţi lui şi i-a îndemnat să treacă în tabăra lui Antonius; a prezentat cu bună ştiinţă mijloacele de care dispunea Vitellius ca fiind mai slabe, în vreme ce forţele lui Vespasianus au fost lăudate peste măsură. El le-a

spus că unul este împărat numai cu
[1] Potrivit *Istoriilor* lui Tacitus (II, 86) Primus Antonius a fost pus în fruntea Legiunii a Vil-a (Galbiana), aflată în Pannonia, pe care Iosephus o confundă cu Legiunea a IlI-a din Moesia, părtaşă şi ea la răsturnarea lui Vitellius (n.e.).
- Cremona se afla pe malul nordic al Padului, în Gallia Crisalpină (n.e.).

numele, pe când celălalt deţine puterea; de aceea, pentru ei ar fi mai bine din capul locului să decidă ca nevoia să devină virtute şi, întrucât în lupta cu armele înfrângerea lor este inevitabilă, să preîntâmpine primejdia printr-o înţeleaptă reţinere. Oricum, Vespasianus este în stare să obţină ceea ce îi mai lipseşte şi fără ajutorul lor, pe când Vitellius nu va fi capabil să păstreze chiar şi cu sprijinul lor ceea ce posedă în clipa de faţă.

3. Cu multe argumente asemănătoare, Caecina a reuşit să-i convingă pe toţi, trecând împreună cu oastea lui de partea lui Antonius. în aceeaşi noapte însă, soldaţii săi au fost cuprinşi de re-muşcări şi de teama că împăratul care i-a trimis acolo se va dovedi mai puternic; cu săbiile trase din teacă, s-au năpustit asupra lui Caecina, să-1 omoare şi poate că ei şi-ar fi transpus în faptă intenţia dacă n-ar fi intervenit tribunii lor, rugându-i în genunchi să se abţină de la crimă. Soldaţii i-au cruţat viaţa dar l-au pus în lanţuri pe trădător, pregătindu-se să-1 expedieze lui Vitellius. Când a aflat cum stau lucrurile, şi-a pus numaidecât în mişcare propriii săi oşteni şi, pe deplin înarmaţi, i-a condus împotriva răzvrătiţilor. în linie de luptă, aceştia s-au împotrivit câtăva vreme; bătând apoi în retragere, ei au luat-o la fugă spre Cremona. în fruntea călăreţilor săi, Primus le-a tăiat calea şi, înconjurându-i pe cei mai mulţi dintre adversari înaintea oraşului, i-a măcelărit pe loc. O dată cu restul fugarilor, a pătruns împreună cu soldaţii săi în oraş, a cărui jefuire a fost îngăduită. Mulţi dintre negustorii străini, ca şi mulţi cetăţeni din partea locului şi-au găsit moartea alături de întreaga oaste a lui Vitellius, numărând 30.200 de oameni[3]. Din trupele aduse cu el din Moesia, Antonius a pierdut 4.500 de soldaţi. Eliberându-1 apoi din lanţuri pe Caecina, el 1-a trimis la Vespasianus, ca vestitor al celor ce se petrecuseră acolo. La sosirea lui, Caecina a fost primit cu bunăvoinţă de împăratul însuşi, care i-a înlăturat oprobriul trădării, prin dovezi de deosebită preţuire, întrecând orice speranţe.

4. Cum a primit vestea că Antonius se afla prin apropriere, la Roma a prins curaj şi Sabinus, care şi-a strâns străjile însărcinate cu paza nocturnă a oraşului[4] şi în timpul nopţii a ocupat Capitoliul. în zorii zilei i s-au alăturat mulţi oameni de vază ai Romei, împreună cu
nepotul său Domitianus, în care îşi pusese cele mai mari speranţe de izbândă. Griji prea multe în privinţa lui Primus nu-şi făcea Vitellius care îşi îndrepta întreaga furie a mâniei sale mai degrabă împotriva complicilor la răzvrătirea lui Sabinus: înnăscuta lui cruzime era însetată după sânge nobil; a poruncit unei părţi a armatei sale, care îl însoţise în Germania, să dezlănţuie un atac asupra Capitoliului. Fapte de vitejie au săvârşit atât aceste trupe, cât şi bărbaţii care luptau în faţa templului, dar în cele din urmă, legiunile venite din Germania, mult mai numeroase, au cucerit colina. Domitianus şi destui cetăţeni de vază ai Romei au scăpat ca prin minune[5], cealaltă parte a mulţimii fiind măcelărită; Sabinus, adus în faţa lui Vitellius, a fost executat şi între timp soldaţii care, după ce au prădat ofrandele templului[6], l-au incendiat. A doua zi, Antonius a pătruns cu oastea lui în oraş; susţinătorii lui Vitellius au venit să-1 întâmpine şi, în cursul luptelor date în trei colţuri ale oraşului[7], toţi şi-au găsit moartea. Din palatul său au ieşit atunci Vitellius ameţit de băutură: simţindu-şi sfârşitul aproape, se ghiftuise încă o dată la propria-i masă într-un ospăţ din cale-afară de îmbelşugat. Târât în mijlocul mulţimii, care şi-a descătuşat asupra lui năduful prin maltratări de tot felul, el a fost ucis în plin centrul Romei. A deţinut puterea supremă vreme de 8 luni şi 5 zile; dacă i-ar fi fost dat să trăiască mai mult, atunci, după părerea mea, Imperiul nu i-ar fi ajuns pentru înclinarea lui spre desfrâu. Cu acest prilej şi-au pierdut viaţa 50.000 de oameni. Toate acestea s-au petrecut în cea de a treia zi a lunii Apellaios[8]. în ziua următoare a sosit cu oastea lui şi Mucianus, ordonând trupelor lui Antonius să pună capăt măcelului; căci acestea percheziţionau mereu casele şi omorau cu duiumul nu numai soldaţi vitellieni, ci şi destui cetăţeni în care ei vedeau nişte susţinători ai acestora; în mânia lor nu găseau răgazul suficient pentru o cercetare răbdătoare. Mucianus 1-a adus pe Domitianus şi 1-a prezentat poporului drept omul care, până la sosirea

[3] Vezi Dio Cassius, LXV, 15 (n.t.).
4 încă din vremea domniei lui Augustus, Roma dispunea de gărzi de noapte, 7 cohorte puse sub comanda Prefectului

pretorienilor, funcţie deţinută de fratele lui Vespasianus (n.e.).
-* Cel mai mic fiu al lui Vespasianus s-a ascuns în lăcaşul pazniculuide templu, apoi, îmbrăcat în veşminte de in, s-a pierdut în ceaţa preoţilor zeiţei Isis, fără să fie recunoscut, reuşind să se strecoare neobservat în casa unui client al tatălui său. Ajuns împărat, Domitianus a pus să se dărâme lăcaşul paznicului, înălţând acolo o incintă lui Jupiter Conservator şi un altar de marmură (vezi Tacitus, *Istorii,* III, 74) (n.e.).
[6] Templul lui Iupiter Capitolinus cinstruit pe Colina Capitolină, a cărui distrugere a fost înfierată de Tacitus ca cea mai ruşinoasă faptă întâmplată de la întemeiarea capitalei imperiului (n.e.).
[7] Antonius şi-a împărţit oastea în trei, pătrunzând în oraş prin trei puncte diferite; vitellenii au fost siliţi să se grupeze la rândul lor tot pe trei coloane (vezi Tacitus, *Istorii,* III, 82) (n.e.). ■■■■..
[8] La 20 decembrie 69 (n.e.). ■ ;•■; ^i -.-; >;• w : . ,«>» ■, ^ î'/>;. ..-;|:.'. ;:. >M
366
367
părintelui său, va fi cârmuitorul statului. Eliberat de spaimele sale, poporul aclama alegerea ca împărat a lui Vespasianus, sărbătorind în acelaşi timp şi urcarea lui pe tron, şi căderea lui Vitellius.
5. Curând, după sosirea lui la Alexandria, Vespasianus a şi primit veştile bune de la Roma, precum şi soliile care îi aduceau felicitări din toate colţurile lumii, devenită de-acum a lui. Deşi era al doilea ca mărime după Roma, acest oraş s-a dovedit neîncăpător pentru mulţimea care se strânsese acolo. Acum, când supunerea întregului imperiu fusese definitiv încheiată iar salvarea statului roman întrecuse toate aşteptările, Vespasianus şi-a îndreptat iarăşi atenţia asupra acelei părţi din Iudeea care nu fusese îngenuncheată. El însuşi dorea să plece cu o corabie spre Roma, o dată cu sfârşitul iernii astfel că a rezolvat repede problemele sale din Alexandria, iar pe pro-priu-i fiu Titus 1-a trimis să cucerească Ierusalimul în fruntea unor trupe de elită. Cu ele a mărşăluit acesta pe uscat până la Nicopolis, oraş situat la 20 de stadii[9] de Alexandria; îmbarcându-şi acolo oastea pe corăbii de război, a plutit pe Nil în sus de-a lungul nomei Mendes[10] până la oraşul Thmuis. Aici a debarcat, urmându-şi marşul pe uscat şi peste noapte a poposit în târguşorul Tanis.Ţinta celui de-al doilea marş a fost Heracleopolis[11], al celui de-al treilea, Pelusium. După ce a îngăduit acolo trupelor sale două zile de refacere, în a treia zi a traversat braţul de confluenţă de la Pelusium, străbătând într-un marş de o zi pustiul. Şi-a aşezat apoi tabăra în aproprierea Templului lui Zeus Casios[12] iar a doua zi la Ostrakine. Acest loc de popas duce lipsă de apă, de aceea localnicii sunt nevoiţi s-o aducă din afară. Următoarea oprire pentru refacere a fost Rhinocorura[13], de unde a ajuns la al patrulea popas, Raphia; cu acest oraş începe propriu-zis Siria. în a cincea zi şi-a aşezat tabăra la Gaza; de acolo a mărşăluit până la Ascalon, apoi până la Iamnia şi, în cele din urmă, până la Ioppe. De la Ioppe, a sosit la Caesarea, locul de întâlnire prestabilit al celorlalte trupe.
[9] Adică 3,7 km. Distanţa dată de geograful grec Strabon este de 30 de stadii (=5,4 km). Nicopolis (= Oraşul Victoriei) fusese întemeiat pe ţărmul mării, la est de Alexandria, pe locul unde Augustus obţinuse victoria lui decisivă asupra lui Marcus Antonius (n.e.).
10 Capitala unui district omonim din nord-estul Deltei Nilului, de unde se trage cea de-a 29-a Dinastie a Egiptului (n.e.).
11 Nu trebuie confundat cu Heracleopolis cel Mare, situat la 130 km de Cairo (n.e.).
12 Numit astfel după muntele Casios (azi EI Cas Casarun sau El Catieh ( ), unde, în afara templului, se mai află şi mormântul lui Pompeius, ucis aici (vezi Strabon, XVI.12, 33; Plinius, *Istoria naturală,* V, 12) (n.t.).
[13] Oraş al Feniciei, situat la graniţa cu Egiptul, pe ţărmul de sud-est al Mediteranei (azi EI Ariş). Rapha se afla la o distanţă de 45 km (n. e.).

CARTEA A CINCEA

368

CAPITOLUL I

1. După ce a străbătut pustiul între Egipt şi Siria, aşa cum am arătat deja, Titus a sosit la Caesarea, locul stabilit de la început pentru concentrarea trupelor sale, în vederea plecării în expediţia militară plănuită. încă de pe când se mai afla în Alexandria, preocupat împreună cu tatăl său de legitima preluare a ocârmuirii imperiului încredinţat lor de către Dumnezeu, conflictele izbucnite în interiorul Ierusalimului au atins punctul lor culminant, ducând la o împărţire în trei tabere opuse: într-una dintre cele două partide rivale, o parte fiind ostilă părţii echivalente — întrucât ciocnirea avea loc între răufăcători — s-ar zice că era un semn bun şi o dovadă de dreptate. Căci despre atacurile pornite de zeloţi împotriva poporului, care a însemnat pentru un oraş începutul ruinării sale, am pomenit pe îndelete mai înainte, prezentând cauzele care le-au provocat şi ce extindere au căpătat neînţelegerile. N-ar fi deloc greşit să spunem că era o răscoală ivită în sânul răscoalei, la fel ca un animal care a luat-o razna, crâncena lipsă

de hrană făcându-1 să-şi înfigă colţii în propria lui carne.
2. Eleazar, fiul lui Simon, cel ce, la început, i-a despărţit pe zeloţi de popor şi i-a condus în interiorul sanctuarului, s-a rupt de ceata acestora, chipurile, fiindcă era indignat de cutezătoarele nelegiuiri comise zilnic de Ioannes — acesta nepunând capăt niciodată crimelor sale — dar în realitatea, el nu suporta să se supună unui tiran mai tânăr decât el, căci năzuia el însuşi spre puterea supremă şi spre dominaţia personală. A atras aşadar de partea lui pe Iudas, fiul lui Chelika şi pe Simon, fiul lui Esron, doi bărbaţi influenţi cărora li s-a alăturat şi Ezechias, fiul lui Chobar, nici el lipsit de însemnătate. Fiecare dintre aceştia a fost urmat de numeroşi zeloţi. Noua grupă a ocupat curtea interioară a Templului, plasându-şi armele deasupra porţilor sfinte, pe frontonul sanctuarului. Faptul că aveau provizii din belşug îi scutea de griji, căci le stăteau la îndemână multe alimente
371
aduse drept ofrandă, fiind îmbietoare pentru nişte oameni care nu se dădeau în lături de la dovezi de impietate. Oricum, numărul lor mic îi făcea să tremure pentru viaţa lor, dar ei se mulţumeau să rămână pe loc fără să facă nimic. în schimb, loannes, având de partea lui numărul mai mare de soldaţi, era dezavantajat de o poziţie defavorabilă: întrucât duşmanul era situat deasupra creştetului său, el nu-şi putea ataca duşmanul fără să se expună primejdiilor, dar nici furia nu-i îngăduia să stea degeaba; deşi îndura pagube mai mari decât cele pe care le provoca trupelor lui Eleazar, tot nu se dădea bătut; atacurile şi ploaia de săgeţi se succedau necontenit şi pretutindeni Templul era pângărit de cadavre.
3. Cât priveşte pe Simon bar Giora, în care poporul, copleşit de greutăţi de neînvins, îşi pusese speranţa lui de salvare, trezindu-se însă cu un alt tiran pe cap, acesta deţinea Oraşul de Sus şi cea mai mare parte a Oraşului de Jos; mai îndârjite erau atacurile sale împotriva susţinătorilor lui loannes când a văzut că ei se războiau şi cu cei de deasupra lor. Ducând o luptă pe două fronturi, loannes era pus în situaţia de a suporta mai uşor pagubele îndurate de el prin pagubele pe care la rândul său le aducea celuilalt adversar; în măsura în care se afla mai prejos de superioara poziţie a oamenilor lui Eleazar, în aceeaşi măsură era loannes mai presus de locul inferior, ocupat de Simon şi ai săi[1]. De aceea, pe când asalturile venite de jos erau respinse prin lupta de-aproape, el combătea cu ajutorul maşinilor de război atacurile celor de sus care îi străpungeau oamenii cu suliţele lor. Căci loannes avea la îndemână nu puţine aruncătoare de săgeţi, catapulte şi baliste[2] cu care nu numai că se apăra de atacurile războinicilor, dar omora şi o mulţime de credincioşi aducând jertfe la altare. Chiar dacă, în turbarea lor, răzvrătiţii nu se dădeau în lături de la nici o nelegiuire, oamenii lui Eleazar lăsau să intre în templu pe cei veniţi să aducă jertfe: fireşte, localnicii erau priviţi cu suspiciune şi prudenţă, străinii fiind percheziţionaţi cu străşnicie. Chiar dacă la intrare aceştia reuşeau să înduplece prin rugăminţi cruzimea paznicilor, ei deveneau apoi nevinovatele victime ale dihoniei. Căci proiectilele azvârlite de maşinile de război erau purtate de forţa zborului lor până

1 Sub conducerea lui Eleazar s-au separat de zeloţi cei ce ţineau de tagma preoţească, ceea ce explică şi paşnica lor izolare în curtea interioară a sanctuarului; partizanii lui loannes din Giscala ocupau curtea exterioară, oraşul propriu-zis rămânând în stăpânirea lui Simon, fiul lui Giora (n.e.).
2 Maşinile de război capturate de la Cestius Gallus, menţionat în *Cartea a doua* (cap. XIV, XVI, XVIII, XIX, XX) (n.e,).
la altar şi până la sanctuar, omorând deopotrivă preoţii slujitori şi aducătorii de jertfe: astfel mulţi dintre cei ce se străduiseră să vină de la marginile lumii până la renumitul lăcaş sfânt pentru toţi oamenii căbeau împreună cu propriile jertfe şi cu sângele lor altarul venerat de întreaga suflare atât a grecilor cât şi a barbarilor. Neînsufleţitele trupuri ale localnicilor şi străinilor, ale preoţilor şi laicilor zăceau unul peste altul iar sângele celor ucişi se aduna în băltoacele din mijlocul curţilor interioare. O, preafericitule oraş, îndurata-i tu ceva asemănător din partea romanilor răzbind până aici doar pentru a purifica prin foc nelegiuirile cu care te-au pângărit vlăstarele tale? Căci tu nu mai eşti sălaşul lui Dumnezeu şi nu mai poţi dăinui ca atare după ce ai devenit mormântul propriilor tăi locuitori, transformându-te din sanctuar, într-un uriaş osuar al victimelor războiului civil! Poate că vei mai avea parte de zile şi mai bune dacă vei reuşi cândva să-1 îmbunezi pe Dumnezeu, care te-a hărăzit pierzaniei! Dar se cuvine să ne stăpânim simţămintele de durere conform normelor de care ascultă scrierea istoriei şi aici este locul potrivit nu pentru intonarea unui cântec de jale ci pentru depanarea

faptelor petrecute aievea. De aceea voi continua să înfăţişez desfăşurarea evenimentelor legate de răscoală.
4. Astfel când cei ce unelteau împotriva oraşului s-au separat în trei tabere rivale[3], oamenii lui Eleazar, având în păstrarea lor primele ofrande ale pământului, se lăsau îmbătaţi de atacurile împotriva celor din banda lui Ioannes; sub conducerea lui, aceştia îşi jefuiau cetăţenii şi duceau lupte crâncene cu trupele lui Simon; şi pentru ultimul, oraşul era o cămară care îl aproviziona ca să-i combată pe răzvrătiţi. Ori de câte ori era ameninţat şi dintr-o parte şi din alta, Ioannes îşi aşeza susţinătorii pe două fronturi: pe cei ce îl asediau dinspre oraş îi împroşca cu săgeţi trimise din porticul Templului, iar de cei ce aruncau de sus suliţe venite dinspre Templu, el se apăra cu maşinile sale de război. De câte ori se vedea scăpat de presiunea pe care o exercitau asupra lui cei ce îl atacau de sus — căci adesea beţia sau oboseala îi silea pe aceştia să se odihnească —, Ioannes făcea incursiuni împotriva taberei lui Simon cu forţe mai puternice şi cu atât mai plin de îndrăzneală. în orişice parte a oraşului ajungea în raitele pe care le dădea, mereu se îngrijea să dea foc caselor celor mai doldorea de cereale şi felurite alimente; de îndată ce se retrăgea Ioannes, se şi ivea Simon şi înfăptuia acelaşi lucru. Ei dădeau astfel impreisa că făceau

[3] Vezi Tacitus, *Istorii,* V, 12 (n.t.).

totul intenţionat, parcă spre placul romanilor, distrugând proviziile agonisite de oraş în vederea asediului, ca să taie fibra nervoasă a forţelor proprii. Drept urmare, întreaga zonă locuită din jurul Templului a fost arsă din temelii, în mijlocul oraşului apărând un loc pustiu şi o scenă adecvată războiului civil, aşa că toate grânele care s-ar fi dovedit îndestulătoare pentru câţiva ani de asediu au fost în cele din urmă mistuite de flăcări. Nu încăpea nici o îndoială că locuitorii vor muri de foame, lucru de care n-ar fi trebuit să le fie frică deloc dacă nu şi-ar fi provocat ei înşişi această năpastă.
5. Astfel oraşul, în întregimea lui, a fost târât în război de perfizii duşmani şi liota lor, iar poporul, situat la mijloc, era ca un trup uriaş, sfârtecat în mai multe bucăţi. Dezarmaţi în faţa nenorocirilor îndurate în interior, bătrânii şi femeile se rugau pentru venirea romanilor şi aşteptau nerăbdători războiul cu duşmanul din afară, spre a se vedea eliberaţi de lăuntricele nenorociri. O cumplită deprimare şi spaimă puseseră stăpânire pe adevăraţii cetăţeni: nu se întrezărea nici o perspectivă de îmbunătăţire a situaţiei, nici o speranţă într-o bună înţelegere sau în fuga din oraş, pentru cine plănuia aşa ceva. Totul era supus unei paze stricte; fără să cadă de acord în celelalte privinţe, căpeteniile răzvrătiţilor omorau pe cei atraşi de încheierea păcii cu romanii ca şi pe cei suspectaţi că Vor să dezerteze, de parcă ar fi fost duşmanii lor comuni şi unica lor punte de înţelegere era uciderea celor care meritau să scape cu viaţă. Zi şi noapte răsunau fără întrerupere strigătele luptătorilor dar şi mai sfâşietoare erau vaietele bântuite de frică ale celor îndoliaţi. Soarta nemiloasă oferea dese prilejuri pentru bocetele de înmormântare dar marea amărăciune a celor loviţi de ea îi făcea să-şi zăvorească tânguirea în piept şi, punându-şi durerea sub pecetea tăcerii, ei îndurau chinul gemetelor sugrumate. Rudele nu puneau nici un preţ pe cei rămaşi în viaţă din rândurile lor şi de înmormântarea răposaţilor nu se sinchiseau câtuşi de puţin. Ambele atitudini se explicau prin totala descumpănire de care fusese cuprins fiecare. Cei ce nu luau parte la răscoală îşi pierduseră orice chef de viaţă, de vreme ce toţi îşi aşteptau sfârşitul dintr-o clipă în alta. Răzvrătiţii se băteau între ei călcând pe stive de cadavre de parcă şi-ar fi supt turbarea din trupurile întinse sub picioarele lor, sporindu-şi furia sălbatică. Mereu găseau noi mijloace de distrugere reciprocă şi transpuneau în fapte fără şovăială tot ce închipuia mintea lor, nelăsând deoparte nici un soi de silnicie şi de cruzime. Lemnul destinat sanctuarului a fost folosit de Ioannes în chip nelegiuit, pentru făurirea maşinilor de război. Căci poporul împreună cu Marii Preoţi
hotărâseră de multă vreme să consolideze şi să înalţe cu 20 de coţi temelia Templului[4]; cu mari cheltuieli şi multă osteneală, Agrippa[5] a reuşit să procure din Liban lemnul de construcţie necesar; trunchiurile de copac meritau să fie admirate, fiind atât de drepte şi de înalte. întrucât războiul a dus la întreruperea lucrărilor de consolidare, Ioannes a poruncit ca trunchiurile să fie fierăstruite spre a se construi din ele turnuri de apărare; el a găsit că înălţimea trunchiurilor era adecvată pentru a atinge nivelul celor care atacau, stând deasupra Templului. El a adus aceste turnuri în dreptul zidului din spate al incintei, faţă în faţă cu exedra situată spre miazăzi, unicul loc unde puteau fi ele am-

plasate, celelalte părţi ale zidului neputând fi atinse din pricina lungului şir de trepte. 6. Prin maşinile sale de război pe care le-a construit păcătuind la adresa Templului, a sperat Ioannes să-şi domine duşmanii. Dumnezeu a făcut ca truda lui să rămână zadarnică, aducându-i pe romani înainte ca vreun luptător să fi pus piciorul în aceste turnuri. Căci, după ce a strâns o parte a trupelor în jurul său, restul armatei a primit ordinul să se întâlnească cu el la Ierusalim. Titus a părăsit Caesarea[6]. Celor trei legiuni împreună cu care tatăl său devastase mai înainte Iudeea[7], li s-a alăturat Legiunea a XII-a, învinsă mai demult sub comanda lui Cestius[8], dar cunoscută îndeobşte pentru vitejia ei, plecând acum cu atât mai plină de avânt la luptă, spre a şterge amintirea ruşinii îndurate cândva de ea. Dintre aceste legiuni, celei de a V-a i-a poruncit să vină la el pe drumul care trecea prin Emmaus, cea de a X-a urmând să ajungă prin Ierihon la Ierusalim. El însuşi a pornit la marş cu celelalte legiuni?, cărora li s-au adăugat trupele mult sporite, trimise de regii popoarelor aliate[10], precum şi numeroşi mercenari provenind din Syria. Golurile create în cele patru legiuni prin trupele selectate de Vespasianus şi expediate în Italia sub comanda lui Mucianus au fost completate de cei care veniseră împreună cu Titus. Căci 2000 de oameni au fost aleşi din oastea staţionată la Alexandria şi 3000 de

[4] Vechea temelie a Templului din Ierusalim se afundase de-a lungul timpului, coborând astfel construcţia lui. Consolidarea fundaţiei şi ridicarea clădirii la înălţimea ei iniţială a fost întreprinsă în timpul domniei lui Nero (n.e.).
[5] Este vorba de Agrippa II (n.e.).
[6] în primăvara anului 70 e.n. (n.t).
[7] Legiunile a V-a, a X-a şi a XV-a (n.t.).
[8] Vezi *Cartea a doua,* cap. XVIII, paragr. 9; cap. XIX, paragT. 7 ş.u. (n.t.).
[9] Legiunea a Ill-a şi Legiunea a XVIII-a din Alexandria ş.a. (n.e.).
[10] Agrippa, regele Iudeei; Soemus, regele Emesei şi Antioh al IV-lea Epiphanes Magnus, regele Commagenei şi Ciliciei (veziTacitus, ***Istorii,* V, 1 (n.e.).**

374
375

soldaţi din garnizoanele de la fluviul Eufrat. Printre prietenii din alaiul lui Titus se număra şi cel care se dovedise şi mai devotat, şi mai priceput: Tiberius Alexander. Acesta aranjase mai înainte ca evenimentele din Egipt să decurgă în favoarea lui Vespasianus şi Titus; de aceea a fost socotit demn să devină comandantul oştilor romane, el, care întâmpinase cel dintâi cu multă căldură venirea la putere a unei dinastii noi, şi cu o neasemuită fidelitate îşi legase propria soartă de încă nesigurul noroc al acesteia[11]. Prin prestigiul asigurat de vârsta şi experienţa sa, îl însoţea pe Titus ca sfetnic în treburile războinice.

---

[11] Vezi *Cartea a patra,* cap. X, paragr. 6 (n.t.).

376

CAPITOLUL II

1. Când Titus a pătruns în teritoriul inamic, trupele regale şi întreaga oaste a auxiliarilor a mers în frunte. Lor le urmau constructorii de drumuri şi soldaţii care măsurau perimetrele taberelor; apoi cei care cărau bagajele ofiţerilor; înapoia celor înzestraţi cu armament greu, care asigurau paza acestora, venea călare comandantul suprem, însoţit de suliţaşi, alături de nişte soldaţi aleşi cu grijă; le serveau drept acoperire călăreţii legionari. Aceştia erau precursorii maşinilor de război, urmate nemijlocit de tribuni şi de comandanţii cohortelor, cu soldaţii lor de elită; îndărătul lor, grupate în jurul vulturului, erau purtate stindardele, precedate de trompetiştii[1] care aparţineau de ele. Abia după aceea venea grosul trupelor într-o coloană de marş cu câte şase soldaţi în fiecare rând. Următorul eşalon era alcătuit din slujitorii fiecărei legiuni în parte, care mânau înaintea lor vitele de povară cu bagajele lor; în încheiere, mărşăluiau toţi mercenarii şi, în sfârşit, trupele folosite la apărarea ariergărzii. în această deplină ordine conformă cu tradiţia romană, şi-a condus Titus oastea şi, străbătând Samaria, a ajuns repede la Gophna, care fusese cucerită mai înainte de tatăl său şi înzestrată cu o garnizoană[2]. După ce a petrecut acolo o singură noapte sub cerul liber, la ivirea zorilor şi-a continuat drumul şi, în urma unei zile de marş, şi-a aşezat tabăra în locul ce se cheamă în limba iudeilor „Valea spinilor", şi se află lângă satul numit „Gibea Sauls", adică „Dealul lui Saul"[3], situat la vreo 30 de stadii distanţă de Ierusalim. De acolo, luând cu el 600 de călăreţi pe alese, a plecat să

[1] Din *Cartea a treia.* cap. VI, paragr. 2, unde ordinea de marş a romanilor a mai fost decrisă, rezultă că trompetiştii veneau după stindarde (n.t.)

[2] Vezi *Cartea a patra,* cap. IX, paragr. 9 (n.t.).
[3] Locul de naştere al biblicului Saul. Săpături arheologice făcute între 1922-1933 au scos la iveală ruinele fortificaţiei lui Saul cu 4 turnuri (n.e.).

cerceteze tăria fortificaţiilor Ierusalimului, ca şi starea de spirit a iudeilor, spre a se convinge dacă, cuprinşi de frică la vederea romanilor, iudeii nu se vor preda singuri, înainte de a se ajunge la încrucişarea directă a armelor. El aflase — ceea ce era şi adevărat — că, terorizată de răsculaţi şi de tâlhari, populaţia dorea totuşi pacea, dar era prea slabă pentru a se răzvrăti împotriva asupritorilor.
2. Câtă vreme Titus a călărit drept înainte, pe drumul mare care ducea până la zid, nu s-a arătat nimeni în faţa porţilor; dar cum s-a abătut de la acest drum în direcţia Turnului lui Psephinus[4] şi călărimea compactă s-a desfăşurat, ca să înainteze de-a lungul zidului, pe neaşteptate, s-au văzut atacaţi de nenumăraţi iudei în locul ce se cheamă Turnurile femeilor, năvălind dinspre poarta situată în faţa monumentului funerar al Elenei[5]. Ei au străpuns şirurile călăreţilor şi s-au pus de-a curmezişul romanilor ce veneau în galop pe drumul mare, împiedicându-i să se alăture celor ce făcuseră deja cotitura şi astfel Titus a rămas izolat cu câţiva dintre însoţitorii săi. Era cu neputinţă să meargă mai departe, căci întregul teren din preajma meterezelor era împărţit în parcele pentru grădinărit şi gropi, divizat fiind prin ziduri transversale şi garduri multe. Titus vedea că nici nu mai putea să se alăture trupelor sale datorită, pe de o parte, mulţimii duşmanilor care îi separaseră şi, pe de altă parte, deoarece călăreţii care rămăseseră pe drumul mare făcuseră deja cale-ntoarsă: cei mai mulţi nu observaseră deloc că prinţul moştenitor era într-o cumplită primejdie, ci credeau că acesta pornise înapoi, aşa că ei o luaseră la fugă. Când a văzut că pentru salvarea lui nu se putea bizui decât pe propriu-i curaj, Titus şi-a întors calul, şi-a chemat însoţitorii să-1 urmeze şi s-a avântat în mijlocul duşmanilor, străduindu-se din răsputeri să-şi croiască astfel un drum spre ai săi. Privitor la asemen cazuri se impune cu precădere gândul că Dumnezeu se preocupă i peripeţiile războiului şi de primejdiile care ameninţă regii; oricât săgeţi s-au îndreptat val-vârtej împotriva lui Titus — care nu avea *ni* coif şi nici armură, fiindcă, aşa cum am spus, el plecase înainte nu i luptător, ci ca observator — nici una nu i-a atins trupul, ci fiecare trecut zbârnâind fără rost mai departe, de parcă toate ar fi urmărit d nadins să nu-şi atingă ţinta. Cu sabia în mână a împrăştiat mereu
cei ce-1 atacau dintr-o parte sau alta, a doborât pe mulţi dintre cei ce i-au ieşit înainte, trecând cu calul peste duşmanii prăvăliţi la pământ. Prin pilda de vitejie pe care a dat-o, Caesar[6] a stârnit strigătele de furie şi chemările de îmbărbătare ale iudeilor de a porni împotriva lui, dar oriunde îşi îndrepta el calul, duşmanul o lua la fugă sau se retrăgea de-a valma. Ameninţaţi de aceleaşi primejdii, însoţitorii lui Titus şi-au strâns rândurile în jurul acestuia, chiar dacă erau împroşcaţi cu săgeţi fie din spate, fie de pe flancuri; căci unica speranţă de salvare a fiecăruia era să răzbească până la ţintă împreună cu Titus, înainte de încercuirea lor totală. Au păţit-o doi dintre ei, rămaşi în urmă: unul a fost împresurat împreună cu calul său şi străpuns cu suliţe; al doilea, care apucase să descalece, a fost ucis de iudei, calul său fiind adus în oraş, ca pradă de război; alături de ceilalţi călăreţi, Titus s-a întors teafăr în tabăra sa. Dar iudeii, care ieşiseră biruitori în primul lor atac, au fost năpădiţi de o speranţă neîntemeiată, succesul de moment dându-le o mare încredere în viitor.
3. După ce în timpul nopţii a făcut joncţiunea cu legiunea venită din Emmaus, în ziua următoare, Caesar a părăsit tabăra şi a mers până la locul denumit „Scopus", de unde se şi zărea oraşul precum şi Templul în întreaga lui măreţie. Tocmai de aceea platoul care mărgineşte la miazănoapte oraşul poartă pe drept cuvânt numele de „Scopus"[7]. Pentru ambele sale legiuni, Titus a instalat o tabără comună la o distanţă de 7 stadii de oraş, stabilind însă tabăra Legiunii a V-a la trei stadii dincolo de prima. Căci el socotea că soldaţii, istoviţi de marşul lor din timpul nopţii, meritau să fie cruţaţi, ca să-şi fortifice poziţia în deplină siguranţă. De-abia începuseră să lucreze la construirea taberei, când a sosit şi Legiunea a X-a din Ierihon, unde lăsase un detaşament de soldaţi înzestraţi cu armament greu, spre a păzi trecerea aflată în munţi, cucerită de Vespasianus. Aceste trupe au primit ordinul să-şi înjghebe tabăra la o distanţă de 6 stadii de Ierusalim, pe aşa-numitul Munte al Măslinilor, situat în partea de răsărit a oraşului, fiind despărţit la mijloc de o râpă adâncă, ce se cheamă Cedron.
4. Aprigele dispute din interiorul oraşului, prin care grupările rivale se sfâşiaseră necontenit între ele, au încetat pentru prima oară pe neaşteptate sub puternica presiune

a războiului care se apropiase din
4 Privitor la acest turn, ca şi la toate localităţile şi construcţiile Ierusalimului i acest capitol şi din cele următoare, consultă planul oraşului şi frecvent citata lucra Spiess, *Ierusalimul lui Iosephus* (n.t.).
[5] Mormântul reginei din Adiabene, al cărui palat va fi menţionat în cap. VI. paragr. 1 (n.e.).
[6] în vremea aceea, Caesar era numele deosebit de însemnat pe care în acorda împăratul întronat, în timpul vieţii sale, celui pe care îl proclamase succesorul său, adică Prinţul moştenitor (n.t.).
[7] De la verbul elin „scopein" (= a observa), aşadar „Observator". E o traducere a cuvântului ebraic „Hatsofim" (n.e.).
378
379
afară. Răzvrătiţii au văzut consternaţi cum romanii îşi înjghebau deja taberele în trei locuri diferite, încheind între ei o înţelegere de bună seamă nedemnă şi şi-au împărtăşit unii altora următoarele gânduri: „Ce mai aşteptăm oare şi ce anume s-a întâmplat cu noi că urmărim resemnaţi cum se înalţă trei ziduri prin care ni se taie răsuflarea, răb-dând ca războiul să-şi făurească nestingherit o fortăreaţă în preajma noastră? Noi înşine privim ca simpli spectatori la nişte lucrări bune şi folositoare, stând cu mâinile în sân şi cu toate armele lăsate deoparte, la adăpostul propriilor metereze! Doar în luptele dintre noi ştim să lovim vitejeşte — îşi strigau ei — în vreme ce romanii, profitând de dihonia noastră, ne cotropesc oraşul fără să verse o picătură de sânge"! Prin asemenea vorbe îşi strângeau oamenii laolaltă şi se încurajau reciproc; şi-au luat repede tot armamentul, dezlănţuind un atac prin surprindere împotriva Legiunii a X-a şi au străbătut în goană râpa, s-au năpustit cu strigăte asurzitoare asupra duşmanilor ocupaţi cu construirea fortificaţiilor. Pentru o mai bună executare a lucrărilor, aceştia erau împărţiţi în grupe mai mici, mulţi dintre ei punându-şi armele deoparte: nici nu-şi închipuiseră că iudeii vor îndrăzni să iasă la atac şi, chiar dacă ar fi avut acest curaj, convingerea romanilor era că adversarii lor îşi irosiseră forţele în disputele interne! Lăsându-şi lucrările la voia întâmplării, unii au bătut în retragere, iar cei mai mulţi au fugit să-şi ia armele dar, înainte de-a apuca să se împotrivească vrăjmaşilor, au fost loviţi şi doborâţi de aceştia. încurajaţi de succesul primului val de atac, iudeii au adus necontenit forţe noi şi, favorizaţi fiind de noroc, atât lor cât şi adversarilor lor de altfel li s-a părut că erau mult mai numeroşi decât în realitate. Mai întâi de toate, soldaţii care sunt obişnuiţi să lupte într-o anumită linie de bătaie, într-o ordine desăvârşită şi sub o comandă priceputâ, îşi pierd cumpătul de îndată ce se instalează pe neaşteptate dezordinea. Aşa se explică faptul că, luaţi prin suprindere de inamic, romanii au cedat în faţa repetatelor sale atacuri. Fireşte, când iudeii îi prindeau din urmă, se întorceau din drum, le stăvileau asaltul şi provocau răni adversarului care, în elanul său se preocupa prea puţin de propria-i apărare; dar, întrucât forţe tot mai puternice participau la atac, învălmăşeala în rândurile legionarilor a crescut şi în cele din urmă romanii au fost izolaţi de tabăra lor. Pentru moment, se părea că întreaga legiune nu avea scăpare din primejdia care o pândea, dacă Titus n-ar fi aflat de situaţia-i disperată, venind numaidecât în ajutorul ei; după ce le-a făcut aspre mustrări pentru laşitatea lor, i-a întors din drum pe fugari şi, cu trupele de elită, aduse de el, i-a atacat din flancuri pe iudei, din-
380
tre care destui au fost ucişi dar şi mai mulţi s-au ales cu răni, făcân-du-i pe toţi să intre în panică şi împingându-i în râpa din vale. Pantele abrupte le-au adus acestora grele pierderi însă, după ce au trecut dincolo, iudeii au făcut front comun împotriva urmăritorilor şi, în pofida râpei care îi despărţea, au continuat să-i înfrunte pe romani. Astfel luptele au durat până la jumătatea zilei; la scurtă vreme după orele amiezii, Titus a lăsat la faţa locului trupele ajutătoare pe care le adusese cu el precum şi cohorte auxiliare, spre a sluji drept pavăză împotriva eventualelor atacuri ale iudeilor, restul legiunii întorcându-se în vârful muntelui, ca să reia lucrările de fortificaţie.
5. Iudeii au văzut în retragerea asta o fugă şi, întrucât straja pusă de ei să vegheze pe metereze şi-a fluturat mantia ca un avertisment, o şi mai proaspătă gloată a năvălit în afara oraşului cu atâta impetuozitate încât semăna cu goana unor fiare dezlănţuite. Dar dintre cei care primiseră misiunea să-i întâmpine, gata de luptă, n-a rămas nimeni să aştepte atacul lor ci, ca şi cum ar fi fost lovit de o catapultă, toţi au părăsit linia de bătaie, făcând stânga-mprejur şi au rupt-o la fugă spre creasta muntelui. Numai Titus a stat pe loc împreună cu câţiva însoţitori pe la jumătatea pantei; prietenii care, din respect faţă de persoana comandantului suprem, rămăseseră lângă dânsul fără să se sinchisească de primejdia pe care o înfruntau, nu şi-au precupeţit vorbele, îndemnându-
1 să se retragă din calea unor iudei care-şi căutau moartea cu orice preţ, şi să nu-şi

expună viaţa în locul celor care ar fi trebuit să rămână lângă el, asigurându-i apărarea. Mai bine să se gândească la ursita lui norocoasă de până acum şi să nu îndeplinească serviciul unui soldat de rând, câtă vreme este conducătorul de oaste într-un război şi totodată stăpânul lumii întregi; de aceea să nu se mai expună nici unei situaţii primejdioase, toate lucrurile depinzând de el. Dar Titus nici n-a stat să asculte îndemnurile lor, ci a ieşit în calea iudeilor care urcau muntele spre el, i-a doborât în lupta corp la corp pe atacatori tăbărând apoi asupra mulţimii pe care a împins-o în josul pantei. înfricoşaţi de vitejia şi dârzenia cu care se apăra el, iudeii n-au fugit totuşi spre oraş ci, ocolindu-1 pe Titus prin dreapta şi prin stânga, au pornit în urmărirea celor ce goneau spre vârful muntelui. Atunci Titus i-a atacat din flanc, izbutind în felul acesta să le stăvilească iureşul. între timp şi legionarii care lucrau la întărirea taberei de pe creastă, văzând că dedesubtul lor trupele de apărare se retrăgeau precipitat, au fost din nou cuprinşi de confuzie şi panică. întreaga legiune s-a împrăştiat, ferm convinsă că atacul iudeilor era de neoprit şi că Titus însuşi bătuse în retragere; căci, atâta timp cât el şi-ar fi

păstrat poziţia, ceilalţi n-ar fi fugit cu nici un chip. Asemenea oamenilor în mijlocul cărora s-a răspândit o cumplită panică®, ei au alergat de jur împrejur, oriunde s-a nimerit, până ce unii şi-au zărit generalul prins în vălmăşagul bătăliei şi, foarte îngrijoraţi de soarta lui, prin strigăte puternice au vestit întreaga legiune că Titus era pândit de mari primejdii. Ruşinea le-a redat judecata: îşi reproşau unii altora că şi-au părăsit Caesarul, ceea ce era mult mai grav decât fuga de la datorie; s-au năpustit aşadar asupra iudeilor cu toate puterile lor şi de îndată ce au reuşit să-i facă să coboare povârnişul, nu le-a venit greu să-i împingă pe toţi în vale. Iudeii se retrăgeau pas cu pas, apărându-se, dar romanii, avantajaţi de poziţia lor mai bună, i-au prăvălit pe toţi în râpă. între timp Titus şi-a înteţit propriile sale atacuri; şi-a trimis legiunea înapoi, la lucrările ei de construire a taberei, iar el însuşi, cu trupele pe care le avea la îndemână, a preluat asigurarea ordinii, ţinând duşmanul la distanţă. Aşadar, ca să spunem adevărul curat, fără să adăugăm ceva din spirit de linguşire, dar şi fără a scădea nimic din invidie, atunci Caesar însuşi a salvat dintr-o mare primejdie întreaga legiune în două rânduri, îngăduindu-i să-şi continue nestingherită întărirea taberei de pe munte.

CAPITOLUL HI

[8] Expresia elină „Groaza lui Pan" are drept echivalent în ebraică „Groaza **lui** Iahve" care paralizează duşmanii în războiul sfânt (n.e.).

1. Pe când războiul din faţa porţilor se domolise pentru câtăva vreme, a răbufnit din nou vrajba din interiorul oraşului. Sosind sărbătoarea Paştilor în a 14-a zi a lunii Xanthicos[1], când, potrivit credinţei lor, iudeii au ieşit pentru prima oară din robia egipteană, susţinătorii lui Eleazar au deschis porţile Templului, după luarea cuvenitelor măsuri de prevedere, şi poporul venit să se închine a primit îngăduinţa să pătrundă în interior. Ioannes a profitat de această sărbătoare pentru a pune la cale o lovitură vicleană: el şi-a dotat cu arme bine ascunse pe cei mai puţin cunoscuţi dintre ciracii săi şi, în pofida faptului că cei mai mulţi nu erau purificaţi, i-a strecurat înăuntru cu grijă printre ceilalţi vizitatori, dându-le sarcina de a pune stăpânire pe sanctuar. De îndată ce s-au aflat în interiorul Templului, şi-au azvârlit veşmintele de deasupra, arătându-şi zestrea lor de armament greu. Numaidecât în preajma lăcaşului sfânt s-a instaurat o profundă consternare şi o zarvă firească: poporul care nu lua parte la răscoală credea că atacul era îndreptat fără discernământ împotriva celor de faţă, zeloţii observând, dimpotrivă, că acesta îi avea în vedere numai pe ei. ultimii nu s-au mai preocupat de paza porţilor şi au sărit de pe creneluri fără să mai aştepte începutul luptelor, căutându-şi refugiul în coridoarele subterane ale Templului. închinătorii din rândurile poporului, ghemuiţi lângă altar sau strânşi împrejurul sanctuarului, au fost striviţi sau căsăpiţi fără milă cu ajutorul ciomegelor şi al săbiilor. Mulţi cetăţeni paşnici au căzut victime duşmanilor lor, spre a le satisface urile personale sau aversiunile, sub pretextul că erau adversarii răscoalei împotriva romanilor; oricine adusese jigniri mai înainte vreunuia dintre conspiratori, pe măsură ce era recunoscut de acesta, trecea drept zelot, fiind omorât în chinuri. în vreme ce supuneau atrocităţilor nişte inocenţi, intruşii au acordat un armistiţiu tacit adevăraţilor vinovaţi şi, la ieşirea lor din coridoarele subterane, i-au lăsat

să plece nestin-
Corespunde lunii ebraice Nisan: martie-aprilie, fiind echivalentul ei în calendarul macedonean (n.e.).
382
383

gheriţi. Punând astfel stăpânire pe interiorul Templului şi pe toate resursele de care dispuneau din belşug, ei puteau să ducă lupta împotriva lui Simon cu şi mai mult curaj. Aşa se face că răscoala, înainte vreme scindată în trei, rămăsese acum divizată doar în do"uă partide.
2. Dornic să-şi strămute tabăra instalată pe Scopos ceva mai aproape de oraş, Titus strâns un număr care i-a părut lui îndestulător de călăreţi şi de pedestraşi aleşi ca să-1 apere împotriva oricăror atacuri ale iudeilor; apoi a dat poruncă restului oştirii să niveleze terenul întinzându-se până la zidurile de apărare. Toate gardurile şi împrej-muirile de piatră cu care localnicii îşi ocroteau grădinile de legume şi livezile au fost doborâte, pomii fructiferi din perimetrul lor tăiaţi, iar adânciturile şi râpele din partea locului, astupate; deoarece legionarii au înlăturat cu sculele lor de fier proeminenţele stâncoase, a fost netezit întregul teren până la Scopos şi până la monumentul funerar al lui Herodes[2], situat lângă aşa-numitul Bazin al Şerpilor.
3. în zilele acelea, iudeii au întins romanilor următoarea capcană: cei mai îndrăzneţi dintre răsculaţi au părăsit oraşul prin aşa-numitele Turnuri ale femeilor; ei se purtau de parcă ar fi fost expulzaţi de susţinătorii taberei păcii şi, de teama unui eventual atac al romanilor, s-au strâns grămadă, înghesuindu-se unii în alţii. Alţii, care se străduiau să pară reprezentanţi ai poporului paşnic, s-au postat în diferite puncte ale zidului de apărare şi strigau: „Pace!" Ei cereau încheierea unui legământ şi cu glas tare îi chemau pe romani, făgăduind chiar că le vor deschide porţile. în timp ce strigau, aruncau cu pietre spre oamenii lor de afară, ca şi cum ar fi vrut să-i alunge de lângă porţi. La rândul lor, cei de jos dădeau impresia că vor să intre cu forţa şi stăruiau pe lângă compatrioţii lor aflaţi înăuntru: alergau mereu în direcţia romanilor, apoi se trăgeau iarăşi înapoi, având aerul că sunt foarte tulburaţi. Vicleana lor manevră n-a întârziat să-şi facă efectul asupra soldaţilor lui Titus: ei credeau de-a binelea că o parte dintre iudei încăpuseră deja în mâinile lor, gata să-şi primească pedeapsa, sperând, că ceilalţi le vor deschide porţile oraşului, aşa că au înaintat, ca să treacă la fapte. Dar lui Titus i s-a părut suspectă oferta lor surprinzătoare; căci cu o zi mai înainte, prin intermediul lui Iosephus[3], încercase să ajungă la o învoială cu iudeii, fără să descopere la ei nici o dovadă de cumpătare. El a poruncit atunci soldaţilor săi să nu se
- Este cunoscut faptul că Herodes a fost înmormântat la Herodeion. Se pare aşadar că e vorba de un mormânt care, contrar destinaţiei sale iniţiale, a rămas nefolosit ca atare (n.t).
[3] Că Iosephus 1-a însoţit pe Caesar din Alexandria până la Ierusalim, aflăm chiar din *Autobiografia* lui (paragr. 75), ca şi din lucrarea intitulată *Contra lui Apion* (I, 9)
384
clintească din loc. Din păcate, fără să-i aştepte ordinul, unii soldaţi din faţă, situaţi înaintea celor ce lucrau la fortificaţii, şi-au înşfăcat armele şi au alergat spre porţi. La început cei ce făceau pe expulzaţii s-au retras din calea lor; când însă romanii au ajuns în dreptul turnurilor care străjuiau porţile, ei au tăbărât asupra lor, şi i-au împresurat, atacându-i din spate. Cei instalaţi pe metereze i-au împroşcat cu o grindină de pietre şi tot felul de proiectile, omorând o puzderie dintre ei, rănind însă pe cei mai mulţi. Pe de o parte, din pricina vrăjmaşilor care îi presau din spate, romanilor nu le venea uşor să se îndepărteze din preajma meterezelor, pe de altă parte, ruşinea provocată de eroarea lor şi teama pe care le-o inspirau comandanţii îi silea să-şi îndure nenorocirea, până la capăt. De aceea, abia după o nespus de crâncenă luptă dusă cu suliţele şi după ce s-au ales cu multe răni din partea iudeilor, provocându-le, fireşte, nu mai puţine răni la rândul lor — au reuşit în cele din urmă legionarii să spargă încercuirea. Dar iudeii i-au urmărit de-aproape în retragerea lor până la mormântul Elenei, trăgând mereu asupra lor cu ce aveau la îndemână[4].
4. După ce norocul i-a umplut de o trufie lispită de orice măsură, iudeii au luat în derâdere pe romani pentru că s-au lăsat păcăliţi de o manevră înşelătoare şi şi-au ridicat scuturile deasupra capetelor, dansând şi chiuind de bucurie[5]. în schimb soldaţii romani au fost primiţi de către ofiţerii lor cu ameninţări şi cu mânie de Caesar, care le-a spus următoarele: „Iudeii — cu unicul lor general: deznădejdea — dau dovadă de chibzuinţă şi prevedere în tot ce întreprind ei; recurg la şiretlicuri războinice şi capcanele pe care le

întind sunt încununate de şansă pentru că nu duc lipsă de ascultare, de bună înţelegere şi deplină încredere în forţele proprii. Iar soldaţii romani, care prin disciplina şi supunerea faţă de conducătorii lor au adus norocul în robia lor permanentă, acum, printr-o comportare contrară, cunosc înfrângerea deoarece nu ştiu să-şi stăpânească zelul războinic şi — ceea ce este şi mai rău—luptă în faţa lui Caesar, fără ordinul acestuia." Vorbitorul a adăugat: „Oftează din greu orânduielile ostăşeşti şi, cu atât mai mult părintele meu, la vestea acestui eşec, el .care, deşi încărunţit în slujba războiului, n-a avut parte niciodată de-o asemenea înfrângere! Dintotdeauna, regulamentele pedepsesc cu moartea chiar şi cea mai

[4] Capcanele întinse duşmanului sunt legitime forme de luptă într-un război sfânt. Cursa prin care Iosua a cuprins cetatea Ai (vezi *Cartea lui losua,* cap. 8) a fost întinsă la îndemnul lui Dumnezeu însuşi (n.e.).
[5] Jubilaţia iudeilor se justifică prin faptul că ei atribuie victoria lor lui Dumnezeu, sărbătorit ca ocrotitorul Ierusalimului, care adăposteşte sfântul lăcaş de cult (n.e.).

măruntă abatere de la ordinea militară, dar de astă dată ne-a fost dat să vedem cum o trupă întreagă şi-a părăsit formaţia de luptă. Să afle de îndată înfumuraţii aceştia că la romani până şi victoria dobândită fără primirea unui ordin de la comandant dezonorează pe cei ce au obţinut-o!" Potrivit vehementelor vorbe rostite în prezenţa ofiţerilor, părea mai mult ca sigur că Titus va aplica tuturor legea războiului. Vinovaţii se socoteau pierduţi, convinşi că în curând vor primi, pe bună dreptate, pedeapsa cu moartea ce li se cuvenea. Dar legiunile l-au înconjurat pe Titus şi au intervenit în favoarea camarazilor lor, rugându-1 stăruitor să ierte temeritatea unora, puţini la număr, de hatârul deplinei supuneri a tuturor celorlalţi: greşelile comise acum vor fi îndreptate în viitor prin noi fapte de vitejie.

5. Caesar s-a lăsat înduplecat de rugăminţile soldaţilor ca şi de propriile sale interese; căci el era de părere că pedeapsa trebuia să fie dusă până la capăt doar când era vorba de un singur om, în cazul unui număr mare de persoane preferând să se mărginească numai la cuvinte de ameninţare. El şi-a iertat aşadar soldaţii, avertizându-i însă ca în situaţii asemănătoare să fie altădată mai circumspecţi; el însuşi s-a gândit apoi cum i-ar putea pedepsi pe iudei pentru vicleşugul lor. După ce în patru zile de muncă întregul teren până la Templu a fost nivelat, Titus, care dorea să-şi aducă în deplină siguranţă, bagajele şi restul oştirii, aproape de oraş, şi-a desfăşurat cea mai destoinică parte a trupelor sale cu faţa spre ziduri orientată de la miazănoapte la apus. Linia de luptă număra în adâncime şapte rânduri: în faţă se aflau pedestraşii iar în spate călăreţii, fiecare pe câte trei rânduri; linia a şaptea, situată la mijloc, era alcătuită din arcaşi. întrucât prin compacta grupare a forţelor armate atacurile iudeilor fuseseră oprite, animalele de povară ale celor trei legiuni[6] ca şi personalul însoţitor care le aparţinea a putut să treacă în siguranţă. Titus însuşi şi-a aşezat tabăra la vreo două stadii depărtare de zidul de apărare, în colţul acestora din faţa turnului denumit Psephinus, unde meterezul orientat spre miazănoapte o cotea spre apus. Cealaltă parte a oştirii sale şi-a făcut tabăra în dreptul turnului Hippicus[7], aflat tot la o depărtare de două stadii de oraş. Cât priveşte Legiunea a X-a, ea şi-a păstrat poziţia de pe Muntele Măslinilor^.

CAPITOLUL IV

[6] Legiunea a V-a, a Xl-a şi a XV-a (n.e.).
[7] Vezi observaţia lui Spiess, op. cit., p. 26 (n.t.).
8 Exact la fel ca Titus a procedat mai târziu şi Godefroy de Bouillon. Francezii şi-au avut tabăra în faţa porţii lui Ştefan, vechea poartă a oilor, aproape de capătul nord-vestic al oraşului, de-a lungul părţii nordice şi vestice a Ierusalimului până la Turnul lui David, ocupând până şi Muntele Măslinilor, din pricina incursiunilor făcute de sarazini prin poarta estică (vezi Raumer, *Palestina,* ed. a IV-a, p. 388) (n.t.).

L Oraşul era întărit prin trei ziduri împrejmuitoare, cu excepţia locurilor unde se aflau prăpăstii de netrecut, un singur meterez dovedindu-se aici îndestulător. Prin ambele sale părţi aşezate faţă în faţă, oraşul fusese construit pe două coline despărţite la mijloc de o râpă[1], unde se terminau casele înghesuite una în alta. Dintre cele două coline, cea pe care se înălţa Oraşul de Sus[2] era mult mai înaltă, fiind mai întinsă în privinţa lungimii. Datorită fortificaţiei sale naturale, fusese denumită „Citadelă"[3] de către regele David, tatăl lui Solomon, primul făuritor al Templului; noi însă îi zicem Piaţa de Sus. Cealaltă colină, denumită Acra, pe care se afla Oraşul de Jos, era arcuită ca o semilună. în faţa ei se înălţa o a treia colină, mai scundă de la natură decât Acra şi despărţită cândva de prima tot printr-o râpă lată. Mai târziu, în timpul domniei lor, Haşmoneii au astupat râpa

din dorinţa lor de a uni Templul cu oraşul; s-au executat lucrări asupra crestei, în vederea micşorării ei, astfel ca Templul s-o depăşească. Râpa care se cheamă „Tyropoion"[4] şi, aşa cum am spus, separă colina Oraşului de Sus de cea a Oraşului de Jos, se întinde până la Siloah: astfel numim noi izvorul cu apă dulce, care curge din belşug. în exterior, cele două coline care găzduiesc oraşul sunt împrejmuite de râpe adânci şi pantele abrupte ce se cască în ambele părţi fac ca oraşul să fie inaccesibil.

[1] Valea albiei lui Tyropeon care, după ce străbătea oraşul de la nord la sud, se vărsaînCedron(n.e.).

[2] Fusese construit pe colina vestică a cărei înălţime măsura 760 m.; Oraşul de Jos ocupa colina sudică, atingând 680-700 m. (n.e.).

[3] Sion (n.t.) Cetatea lui David era situată pe Ophel, la est şi nu la vest de Tyropeon (n.e.).

[4] „Valea brânzarilor" (n.t.). în greaca veche: „tyropoios" însemna: „cel care prepară brânza". Nu se cunoaşte originea şi sensul acestei denumiri (n.e.).

386

387

2. Dintre cele trei ziduri de apărare, cel mai vechi era totodată şi mai greu de cucerit din pricina râpelor şi colinelor pe care se ridica. La avantajul poziţiei pe care o ocupa se adăuga trăinicia construcţiei sale, căci David şi Solomon, ca şi regii care au domnit după ei, au depus toată strădania la înălţarea lui. La miazănoapte, acest zid începea la Turnul Hippicus şi se întindea până la Xystos[5]; trecea apoi pe la Sala consiliului, terminându-se la porticul de apus al Templului. De partea cealaltă, către apus, zidul pornea din acelaşi punct, trecea prin locul denumit Bethso, spre Poarta esenienilor, o cotea apoi către miazăzi[6] până dincolo de bazinul Siloah; de acolo se îndrepta iarăşi către răsărit[7] spre eleşteul lui Solomon; mai apoi el străbătea locul ce se chema Ophel şi ajungea în sfârşit până la porticul răsăritean al Templului. Al doilea zid pornea de la poarta care mai aparţinea primului zid şi se numea Gennath[8]; după ce înconjura doar partea de miazănoapte a oraşului, se întindea[9] până la fortăreaţa Antonia. Al treilea zid avea drept punct de plecare tot Turnul Hippicus, de unde se întindea către miazănoapte până la Turnul Psephinus; trecea apoi prin faţa monumentului funerar al Elenei — regina din Adiabene şi mama regelui Izates —, se desfăşura de-a lungul peşterilor regale şi o cotea spre turnul de colţ situat în dreptul aşa-numitului Mormânt al piua-rilor, apoi se contopea cu vechiul zid, terminându-se în aşa-zisa Vale Cedron. Cu acest zid a înconjurat Agrippa noul oraş, până atunci cu totul lipsit de apărare; căci din cauza înmulţirii populaţiei oraşul care n-o mai cuprindea s-a extins treptat dincolo de zidurile sale. Zona situată la miazănoapte de sanctuar, în dreptul colinei Templului, a fost cuprinsă în perimetrul oraşului, ajungându-se până acolo încât casele au năpădit de jur împrejur până şi cea de a patra colină. Ea se chema Bezetha, se afla faţă-n faţă cu Antonia, fiind însă despărţită de ea printr-un şanţ adânc. Această săpătură a fost dinadins făcută pentru ca temeliile Antoniei să nu fie în legătură directă cu colina, părând astfel prea lesne accesibilă şi totodată prea scundă: adâncimea şanţului aducea o însemnată contribuţie la înălţarea turnurilor. Partea proaspăt construită a fost denumită de către localnici Bezetha, ceea ce în limba

[5] Vezi *Cartea a doua,* cap. XVI, paragr. 3, n.3 (n.e.).

[6] Cu faţada spre sud (n.t.).

[7] Cu faţada spre est (n.t.).

8 Adică Poarta grădinii (n.t.).

9 în direcţie sudică (n.t.).

388

greacă s-ar traduce prin Cainopolis[10]. Deoarece şi locuitorii de aici aveau nevoie de protecţie, tatăl actualului rege, care tot Agrippa se numea, a început construirea zidului menţionat mai sus; temându-se însă că, prin marile dimensiuni ale construcţiei, l-ar putea face pe Caesarul Claudius să-1 suspecteze de ţeluri subversive şi de răscoală, el a încetat lucrarea după ce i-a pus doar temeliile[11]. într-adevăr, oraşul ar fi devenit de necucerit dacă s-ar fi continuat înălţarea zidului, aşa cum se plănuise iniţial; căci era construit din blocuri de piatră având o lungime de 20 de coţi şi o lăţime de 10 coţi, atât de bine îmbinate încât n-ar fi putut fi lesne subminate cu unelte de fier, nici dizlocate cu ajutorul maşinilor de asediu. Zidul însuşi avea o lăţime de 10 coţi şi înălţimea lui ar fi fost desigur şi mai mare dacă râvna celor care îl începuseră n-ar fi fost stăvilită. Mai târziu, deşi înălţat de iudei în mare grabă[12], zidul a atins înălţimea de 20 de coţi; la aceasta se adăugau parapeţii de doi coţi şi crenelurile de trei coţi, înălţimea totală ajungând astfel la 25 de coţi.

3. Deasupra zidurilor se înălţau turnurile având 20 de coţi lăţime şi 20 de coţi înălţime;

ele erau pătrate şi masive la fel ca meterezul. Prin îmbinarea pietrelor şi frumuseţea lor, aceste turnuri se luau la întrecere cu Templul. Mai sus de compacta înălţime de bază, care măsura 20 de coţi, turnurile aveau locuinţe fastuoase, iar deasupra lor încăperi şi bazine pentru colectarea apei de ploaie, fiecare turn fiind prevăzut cu scări late, în spirală. Zidul al treilea avea 90 de asemenea turnuri, distanţa dintre ele măsurând 200 de coţi. Zidul din mijloc era jalonat de 14 turnuri, iar zidul cel vechi de 60 de turnuri. Circumferinţa oraşului avea în întregimea ei 33 de stadii[13]. Oricât de admirabilă era construcţia zidului al treilea, şi mai demn de admiraţie era turnul Psephinus, situat în colţul de miazănoapte spre apus, în vecinătatea căruia îşi aşezase tabăra Titus. El avea înălţimea de 70 de coţi şi, din vârful lui, la răsăritul soarelui, aveai perspectiva spre Arabia dar şi spre mare, către cele mai îndepărtate hotare ale ţării evreilor. Tumul avea o formă octogonală. în faţa lui, Herodes a pus să se construiască turnul Hippicus şi, în apropiere, alte două turnuri

[10] Oraşul Nou (n.t.).

[11] Vezi *Antichităţile iudaice,* XIX, 7, 2, (n.t.). Tacirus precizează că încă din timpul lui Claudius, iudeii şi-au putut ridica ziduri ca pentru război, deşi era pace, .,cumpărându-şi dreptul de a se întări": de la cetăţile supuse se încasau sume mari pentru fortificaţii *(Istorii,* V, 12) (n.e.).

[12] După victoria iudeilor asupra lui Cestius, guvernatorul Siriei (n.e.).

[13] Adică 6 km, (n.e.).

389

înălţate tot pe zidul cel vechi: ca mărime, frumuseţe şi trăinicie, ele nu-şi găseau asemănarea în întreaga lume. Căci în afară de înnăscuta nobleţe şi de generozitatea lui faţă de Ierusalim, prin realizarea acestor minunate construcţii, regele a vrut să-şi exprime pătimaşele sale simţăminte faţă de nişte făpturi care i-au fost foarte apropiate, perpetuând amintirea lor prin atribuirea numelui lor acestor turnuri: fratele, prietenul şi soţia[14]. Pe ultima a ucis-o din gelozie, aşa cum am menţionat anterior[15], pe primii doi i-a pierdut în război[16], după ce s-au bătut vitejeşte. Turnul Hippicus[17], care purta numele prietenului său, avea forma de patrulater, şi măsura în lăţime şi în lungime 25 de coţi, iar în înălţime 30 de coţi, nici cel mai mic spaţiu neexistând în interiorul lui. Deasupra acestei masive construcţii din blocuri de piatră perfect îmbinate, se afla un rezervor adânc de 20 de coţi pentru acumularea apei de ploaie, şi, peste acesta, o locuinţă prevăzută cu un acoperiş dublu şi măsurând 25 de coţi, ale cărei încăperi erau împodobite diferit. Şi mai sus se aflau de jur împrejur turnuleţe de doi coţi fiecare şi creneluri de trei coţi, astfel că înălţimea totală a turnului era de 80 de coţi. Al doilea turn, căruia Herodes îi dăduse numele fratelui său Phasael, avea una şi aceeaşi lăţime şi lungime, adică 40 de coţi fiecare; fundaţia masivă atingea şi ea înălţimea de 40 de coţi. Deasupra se afla un portic de 10 coţi care alcătuia un pătrat, fiind apărat de parapete şi metereze. în mijlocul porticului se înălţa un nou turn care era împărţit în locuinţe fastuoase, având şi o baie, încât nimic nu-i lipsea acestui turn să pară un adevărat palat regal. Vârful era împodobit de jur împrejur cu creneluri şi turnuleţe. înălţimea lui atingea 90 de coţi şi în exterior semăna cu Turnul din Insula Pharos, care trimite semnale luminoase corăbierilor ce se apropie noaptea de Alexandria, având însă un perimetru cu mult mai mare. Pe atunci el găzduia cârmuirea tiranică a lui Simon. Al treilea turn, Mariamme — căci aşa se chemase regina — avea o masivitate compactă şi măsura 20 de coţi în lăţime şi tot atâta în lungime. Dar locuinţele situate deasupra erau mai luxoase şi mai frumos gătite decât în cazul celorlalte două turnuri, regele găsind de cuviinţă că această construcţie care purta numele unei femei se cuvenea să fie mai împodobită decât cele

[14] Phasael, Hippicus şi Mariamme (n.e.).

[15] Vezi *Cartea a doua,* cap. XXII, paragr. 5 (n.t.).

[16] Luat prizonier de părţi, Phasael s-a sinucis (vezi *Cartea întâi,* cap. XIII, paragr. 10). Turnul lui Phasael este actualul Turn al lui David (n.e.).

[17] Acest prieten atât de iubit nu apare în relatarea despre Herodes cel Mare

390

cu nume bărbăteşti.; în schimb, ambele turnuri cu denumiri bărbăteşti trebuiau să fie mai trainice decât cel cu denumire femeiască. înălţimea totală a turnului Mariamme era de 55 de coţi.

4. Cele trei turnuri atât de impozante prin mărimea lor păreau şi mai înalte datorită poziţiei lor; deoarece vechiul zid pe care se aflau ele fusese cândva construit deasupra unei coline, pe o proeminenţă de vreo 30 de coţi, ca un fel de creastă, şi turnurile de deasupra lor câştigau mult în înălţime. Uimitoare era până şi mărimea fiecărui bloc în parte, întrucât el nu era dintr-o piatră obişnuită sau dintr-un stei de stâncă, putând îi

lesne aduse de oameni, ci era cioplit din marmura albă de .unde fusese desprins. Orice bloc de marmură avea o lungime de 20 de coţi, o lăţime de 10 coţi şi o înălţime de 5 coţi; ele erau atât de bine îmbinate încât fiecare turn părea alcătuit dintr-o singură stană de piatră ivită de la sine din pământ şi abia după aceea şlefuită de mâinile unui cioplitor spre a căpăta forma şi unghiurile cuvenite: atât de greu se distingeau în vreun loc modul de asamblare a construcţiei întregi. Turnurile situate la miazănoapte se învecinau spre interior cu palatul regal care stătea mai presus de orice descriere. Prin materialele folosite ca şi prin prelucrarea lor, el rămânea neîntrecut. Pe de-a-n-tregul, palatul era ocrotit de un zid împrejmuitor înalt de 30 de coţi, având frumos împodobite turnuri situate la egală distanţă între ele; conţinea apoi uriaşe săli de mese cu paturi pentru o sută de oaspeţi. Aceste spaţii erau înzestrate cu o nespus de mare varietate de pietre, căci cele ce constituiau pretutindeni nişte raritătţi erau strânse laolaltă în număr mare şi adevărate minunăţii erau tavanele cu grinzile lor lungi şi ornamentaţii splendide. Existau o sumedenie de încăperi de o infinită varietate de forme; toate erau foarte bine mobilate, fiecare fiind gătită cu nenumărate obiecte din argint şi din aur. De jur împrejur se aflau multe portice care comunicau între ele, coloanele tuturora deosebindu-se între ele. Curţile interioare rămase sub cerul liber erau acoperite de verdeaţă; aici zăreai felurite crânguri pe care le străbăteau drumuri de promenadă mărginite de adânci canale nesecate; acolo întâlneai iazuri artificiale având pretutindeni statuete de bronz din care ţâşnea apa, precum şi printre iscusit curgătoarele unde multe turnuleţe pentru porumbeii domestici. Pare cu neputinţă să înfăţişezi cum se cuvine acest minunat palat regal; se stârneşte astfel dureroasa amintire a devastării lui prin focul pus de nişte tâlhari. Căci nu romanii sunt cei ce i-au preschimbat în cenuşă clădirea, ci într-o mare măsură conspiratorii din interiorul oraşului, la începutul răzvrătirii, cum am spus mai înainte[18]. Incendiul a început în fortăreaţa Antonia, a cuprins apoi palatul regal şi s-a întins spre acoperiş şi cele trei turnuri.

Vezi *Cartea a dom,* cap. XVII, paragr. 7(n.t.). 391

CAPITOLUL V

1. Chiar dacă Templul[1] a fost — cum am zis deja— construit pe o puternică colină, platforma din vârful ei abia dacă s-a dovedit la început suficientă pentru clădirea sanctuarului şi pentru altar întrucât, de jur împrejur, creasta avea pante înclinate şi abrupte. Dar regele Solomon, întemeietorul propriu-zis al Templului, a întărit partea de răsărit a platformei printr-un zid; un singur portic a fost ridicat pe umplutura de pământ astfel obţinută; în celelalte părţi sanctuarul rămânea descoperit. în veacurile următoare, poporul a îngrămădit mereu tot mai mult pământ; în felul acesta, colina a căpătat aceeaşi înălţime şi şi-a lărgit întinderea. A fost străpuns şi zidul de miazănoapte şi astfel s-a câştigat o suprafaţă atâta de mare încât ulterior a cuprins incinta întregului sanctuar. Mai întâi colina a fost înconjurată la poale, în trei dintre laturile ei[2], de un zid de apărare, înfăptuindu-se o lucrare care a întrecut toate aşteptările; pentru asta, constructorii au avut nevoie de multă vreme şi au cheltuit toate tezaurele sfinte constituite din donaţiile trimise lui Dumnezeu de către întreaga lume locuită. Apoi ei au înălţat de jur împrejurul curţii superioare şi a părţii inferioare a sanctuarului un zid atotcuprinzător. în cele mai coborâte puncte ale temeliei sale, zidul împrejmuitor atingea înălţimea de 300 de coţi iar în câteva locuri, chiar şi mai mult decât atât. Cât de adânci erau în realitate temeliile nici nu ieşea la iveală căci, în majoritatea lor, adânciturile fuseseră îndeobşte umplute în vederea aducerii lor la nivelul îngustelor drumuri ducând spre oraş. La construirea zidurilor de apărare s-au folosit blocuri de piatră mari de 40 de coţi. Căci bogatele mijloace băneşti şi zelul arătat de popor

1 **Vezi** *Antichităţi iudaice,* XV, II precum şi ilustraţia copertei la voi. II al traducerii mele **din** *Antichităţi iudaice* (n.t.).

2 Regele Solomon construise deja zidul răsăritean (n.e.).

au dus la realizarea acestei întreprinderi mai presus de orice închipuire: lucrarea pe care nimeni nu mai spera s-o vadă înfăptuită, printr-o perseverenţă îndelungată, a fost dusă totuşi la capăt.

2. Demne de aceste puternice temelii s-au arătat şi construcţiile ridicate deasupra lor. Toate porticurile erau duble şi acoperişurile lor se sprijineau pe coloane înalte de 25 de coţi, fiecare fiind făcută dintr-o unică bucată de marmură de un alb strălucitor; tavanele lor erau din lemn de cedru sculptat. Materialul preţios, prelucrarea iscusită şi îmbinarea lor armonioasă le asigura un aspect impresionant, în pofida faptului că nici o lucrare de

pictură sau de sculptură nu contribuise deloc la înfrumuseţarea lor exterioară. Lăţimea porticurilor era de 30 de coţi iar perimetrul lor, punând la socoteală şi Antonia, însuma 6 stadii[3]. întregul spaţiu interior lăsat sub cerul liber strălucea în culori diferite, pavat fiind cu pietre care se deosebeau mult între ele. După ce ai străbătut spaţiul deschis, înspre cel de al doilea[4] sanctuar, îl găseşti înconjurat de nişte bariere de piatră înalte de 3 coţi şi lucrate cu multă iscusinţă. Pe aceste bariere se aflau două coloane de piatră aşezate la o distanţă egală una de alta, pe ele fiind gravate pe de o parte cu litere eline, pe de altă parte, cu litere latineşti, legea păstrării purităţii, potrivit căreia nici unui străin de neamul evreu nu-i era îngăduit să calce în lăcaşul sfânt[5], căci cea de a doua incintă era numită sacrosanctă. Acolo se ajungea urcând 14 trepte dinspre prima incintă[6]-încăperea superioară avea formă de pătrat, şi era apărată de un zid făcut anume pentru ea. înălţimea exterioară a zidului atingea 40 de coţi, fiind însă acoperită de scări; înălţimea interioară era de 25 de coţi. întrucât platforma curţii interioare fusese construită lângă un teren mai ridicat, zidul nu era vizibil în întreaga lui înălţime, partea lui inferioară fiind acoperită de colină. La capătul celor 14 trepte se afla un spaţiu ce măsura 10 coţi până la zid, având rolul de terasă perfect netedă: De aici pornea o altă scară cu cinci trepte care ducea până la porţi; aceste porţi erau în număr de opt, situate spre miazănoapte şi miazăzi, câte patru de fiecare parte. Mai erau alte două porţi aflate obligatoriu la răsărit: căci în acest punct cardinal se izolase printr-un perete despărţitor o încăpere rezervată exclusiv femeilor spre închinăciune, ceea ce a impus de la sine o altă poartă: ea a fost tăiată faţă-n

[3] Adică 1130 m. în realitate, erau 8 stadii (n.e.).
4 Autorul se referă la „interiorul" Templului (n.e.).
[5] Cel care încălca această interdicţie se condamna singur la moarte (n.e.).
[6] După ce a trecut de bariera de piatră (n.t).

faţă cu cea dintâi. Şi în celelalte puncte cardinale, adică dinspre miazăzi şi miazănoapte, exista câte o poartă care ducea la vestibulul destinat femeilor. Lor nu le era îngăduit să intre prin celelalte porţi şi nici măcar să treacă prin propria lor poartă dincolo de peretele despărţitor. De altfel, de această încăpere de rugăciune beneficiau deopotrivă atât femeile băştinaşe cât şi cele străine de neamul evreu. Partea dinspre apus nu avea nici o poartă: acolo zidul continua fără nici o întrerupere. Acoperişurile porticurilor situate între porţile din zidul interior, ducând spre tezaurul Templului, se sprijineau pe nişte coloane deosebit de frumoase şi de înalte. Aceste porticuri, chiar dacă nu erau duble, în afara mărimii, nu rămâneau cu nimic mai prejos decât cele din curtea inferioară.

3. Dintre porţile Templului, nouă erau pe de-a-ntregul acoperite cu aur şi argint, inclusiv usciorul şi lintoul; în schimb una, aflată în exteriorul sanctuarului, era din bronz corintic, întrecând cu mult valoarea celor argintate şi aurite. Fiecare poartă avea câte două canaturi cu o înălţime de 30 de coţi şi cu o lăţime de 15 coţi. După intrarea propriu-zisă, în interior se lărgea îndeobşte construcţia porţilor; ele erau înzestrate în ambele părţi cu exedre în formă de turnuri late de 30 de coţi şi înalte de 40 de coţi. Fiecare poartă era susţinută de două coloane cu o circumferinţă de 12 coţi. Toate porţile aveau de obicei aceeaşi mărime, numai cea situată dincolo de poarta corintică era mult mai mare; această poartă se deschidea spre vestibulul femeilor, către răsărit, aflându-se faţă în faţă cu poarta de intrare a sanctuarului. Ea atingea o înălţime de 50 de coţi, iar uşile înalte de 40 de coţi şi împodobite cu ornamente foarte valoroase, fiind acoperite cu plăci groase de argint şi de aur. Cu aceste podoabe a gătit Alexander, tatăl lui Tiberius[7], cele nouă porţi. De la zidul despărţitor al vestibulului femeilor spre poarta cea mare urcau 15 trepte: ele erau mai puţin cu 5 faţă de celelalte porţi.

4. La clădirea Templului propriu-zis, cea mai sfântă parte a sanctuarului în mijlocul căruia se afla, ajungeai urcând 12 trepte; faţada principală avea înălţimea egală cu lăţimea, adică 100 de coţi. în spate, clădirea era cu 40 de coţi mai îngustă; zona din faţă se întindea de fiecare parte cu 20 de coţi, asemenea unor umere. Prima poartă a Templului măsura 70 de coţi în înălţime şi 25 de coţi lăţime, fără să aibă canaturi. Căci ea întruchipa astfel faptul că, deşi ascuns, cerul era

[7] Alexander Lysimachos, Alabarhul din Alexandria, fratele celebrului filosof alexandrin Filon (vezi *Antichităţi iudaice,* XVIII, 6, 3; 8, 1; XIX, 5, 1). Fiul său Tiberius Alexander a fost mai întâi guvernatorul Iudeei, fiind frecvent menţionat (n.t.).

deschis tuturor. întregul fronton era acoperit cu aur; prin deschizătura porţii se vedea

din afară prima încăpere în toată măreţia ei; de-ase-meni aurul care acoperea cadrul interior al porţii apărea strălucitor în faţa privitorilor. Dar pe când în interior clădirea Templului era constituită din două caturi, accesibil privirilor în deplina lui înălţime neîntreruptă rămânea numai vestibulul: era înalt de 90 de coţi, lung de 50 de coţi şi lat de 20 de coţi. Poarta prin care se intra în spaţiul propriu-zis al Templului era, aşa cum am mai spus, în întregime acoperită de aur, ca şi pereţii din jurul ei. Deasupra porţii se aflau ramuri de viţă de vie făcute din aur şi din ele atârnau ciorchine de struguri de statura unui om. întrucât era alcătuită din două caturi, clădirea Templului părea mai scundă dinăuntru decât privită din afară; intrarea se făcea printr-o poartă de aur înaltă de 25 de coţi şi lată de 16 coţi. în faţa ei atârna o perdea la fel de lungă: era o pânză babiloniană, din felurite ţesături precum lâna albastră ca stânjenelul, byssus, lână stacojie şi purpurie, măiastră lucrătură. Materialele nici nu fuseseră îmbinate la întâmplare, căci ea trebuia sa fie deopotrivă o întruchipare a întregului univers. Stacojiul părea să subînţeleagă focul, byssusul — pământul, violetul — aerul şi purpura — marea; cât priveşte stacojiul şi violetul — pentru culoarea lor asemănătoare cu modelul; cât priveşte byssusul, şi purpura, pentru provenienţa lor, unul crescând din pământ, celălalt fiind extras din mare[8]. Pe această perdea era brodată întreaga boltă cerească, cu excepţia animalelor din zodiac.9

5. Cum treceai dincolo de acesta poartă, te aflai aşadar la parterul clădirii Templului. Acesta avea o înălţime de 60 de coţi, lungimea fiind aceeaşi şi lăţimea de 20 de coţi. Dar cei 60 de coţi ai lungimii erau împărţiţi în două. în prima încăpere[10], care măsura 40 de coţi, se găseau trei minunate opere de artă, a căror faimă s-a răspândit pentru toţi oamenii din lume: sfeşnicul, masa şi altarul de mirodenii. Cele şapte braţe ce se ramificau din sfeşnic întruchipau planetele[11], iar cele 12 pâini puse pe masă — cercul zodiacului şi al anului. Altarul de mirodenii prin cele 13 soiuri de aromate care erau arse pe el,

8 Byssus era de fapt o pânză fină de in, iar purpura — sucul extras din scoicile marine „Purpura" şi „Murex", cu care se vopseau stofele (n.t.).

9 Legea mozaică, printr-o cunoscută prevedere, interzicea iudeilor să reproducă imagini de oameni şi de animale (n.t.

[10] Ea se numea „Sfânta" (n.t.).

[11] Planetele cunoscute de oamenii antici erau: Soarele, Luna, Mercur, Venus, Marte, Iupiter şi Saturn (n.t.).

provenind fie din mare, fie din pustietate şi din lumea locuită, arătau limpede că toate sunt de la Dumnezeu. încăperea cea mai retrasă spre interior măsura 20 de coţi şi era separată de exterior tot printr-o catapeteasmă, înlăuntrul ei nu se afla nimic[12]: nimeni nu avea voie să intre acolo, nici s-o atingă sau să-şi arunce privirea în ea; i se spunea „Sfânta Sfintelor". Parterul Templului, pe-o latură şi pe alta, era mărginit de numeroase case cu trei caturi legate între ele, având de fiecare parte căi de acces dinspre poartă. Catul superior al clădirii Templului nu era prevăzut cu asemenea locuinţe alăturate, fiind proporţional mai îngust; el depăşea parterul cu 40 de coţi şi era mai simplu decât acesta. Cei 40 de coţi, adăugaţi la cei 60 de coţi ai parterului, dădeau înălţimea totală de 100 de coţi.

6. în privinţa aspectului exterior al Templului, n-a fost omis nimic din ceea ce umple de uimire atât sufletul, cât şi ochii. Căci îmbrăcat cum era cu masive plăci de aur, la răsăritul soarelui el revărsa o strălucire atât de puternică încât privitorul care se străduia să-1 contemple era silit să-şi întoarcă privirile la fel ca în faţa razelor astrului zilei. Aşadar străinilor veniţi la Ierusalim în pelerinaj, Templul le apărea din depărtare ca o creastă de munte acoperită cu zăpadă; căci porţiunile neaurite erau strălucitor de albe. Pe coama acoperişului se iveau ascuţite ţepi tot din aur care. împiedicau păsările să se aşeze, lăsând murdărie în urma lor. Dintre pietrele folosite pentru construcţia Templului, unele aveau o lungime de 45 de coţi, o înălţime de 5 coţi şi o lăţime de 6 coţi. în faţa clădirii propriu-zise se afla un altar înalt de 15 coţi; fiindcă şi lăţimea şi lungimea lui atingeau deopotrivă 50 de coţi, aducea cu un bloc de forma unui pătrat ale cărui unghiuri se răsuceau în sus ca nişte coarne, la el ajungându-se dinspre miazăzi printr-o rampă cu o pantă uşor ascendentă. Nici o unealtă de fier n-a fost utilizată la construirea altarului şi chiar mai târziu, fierul nu s-a atins niciodată de el. Şi Templul, şi altarul erau înconjurate de un parapet făurit din pietre frumoase, înalt de un cot, care despărţea poporul din afară de preoţi. Celor bolnavi de blenoragie şi de lepră le era interzisă până şi intrarea în oraş; interdicţia frecventării sanctuarului era prescrisă femeilor în timpul ciclului lor şi, chiar când erau curate, ele tot nu aveau voie să treacă dincolo de

parapetul menţionat anterior. Nu erau admişi în curtea interioară bărbaţii care nu erau pe deplin purificaţi, nici măcar preoţii în curs de purificare.
[12] Nimic altceva decât o piatră pe care, de ziua împăcării, Marele Preot punea un vas cu mirodenii. Arca cea sfântă a fost distrusă împreună cu primul templu (n.t.).
396
7. Cei care, deşi făceau parte dintr-o familie sacerdotală, nu aveau voie să îndeplinească serviciul divin din pricina unei infirmităţi corporale, erau admişi în interiorul parapetului alături de preoţii fără nici un cusur trupesc şi primeau tainul lor de jertfă pe temeiul obârşiei lor dar purtând, fireşte, straie obişnuite; doar preotul care slujea avea voie să îmbrace veşmântul sacru. La altarul de jertfă şi în Templu aveau acces numai preoţii fără cusur, îmbrăcaţi în byssus; din respect faţă de serviciul divin, ei se fereau să bea vin neamestecat cu apă, ca să nu comită vreo greşeală în timpul slujbei religioase. Şi Marele Preot urca împreună cu ei în Templu, dar nu întotdeauna ci numai cu prilejul Sabatului şi a Lunii pline, ori la strămoşeştile sărbători, ori la reuniunile anuale ale poporului. în timpul slujbei el îşi acoperea cu un şorţ coapsele până la părţile ruşinoase; pe dedesubt purta un strai de in, iar deasupra o haină lungă până la glezne, albastră ca stânjenelul, rotundă şi prevăzută cu franjuri, de care atârnau clopoţei de aur alternând cu rodii; aceşti clopoţei simbolizau tunetele, iar rodiile fulgerele. Cordonul care ţinea haina strâns lipită de piept era alcătuit din cinci benzi frumos împodobite având diverse culori, adică: auriul, purpuriul, stacojiul, precum şi de byssus şi albastrul ca stânjenelul; aşadar, culori care figurau în ţesătura perdelei din Templu. Din acelaşi material multicolor era făcută tunica pe care o purta peste umeri Marele Preot, doar că predomina auriul. Ea semăna cu o platoşă prinsă în partea de jos cu două fibule ce aveau forma unor scuturi mici, pe care erau montate două splendide şi mari sardonixuri, pe ele fiind gravate numele bărbaţilor pe care le-au primit după aceea triburile poporului. în partea din faţă, grupate pe patru rânduri a câte trei bucăţi, erau fixate 12 pietre preţioase, după cum urmează: sardonix, topaz, şi smarald; granat, jasp, şi safir; agat, ametist, şi rubelită; onix, berii şi crisolit; pe fiecare era săpat iarăşi numele unui întemeietor de triburi. Marele Preot purta pe creştet o tiară din byssus, cu benzi de un albastru ca stânjenelul; tiara era înconjurată la rândul ei, de o coroană de aur pe care erau imprimate patru litere sacre, tuspatru fiind nişte vocale[13]. Fireşte că aceste veşminte nu erau îmbrăcate mereu de Marele Preot, care purta îndeobşte straie obişnuite, ci numai atunci când pătrundea în partea interzisă a Templului. El intra acolo singur o dată pe an, în ziua când toţi iudeii ţin postul în cinstea lui Dumnezeu[14]. O amănunţită descriere a oraşului, a Templului, precum şi a datinilor şi
[13] Este vorba de numele lui Dumnezeu (Iehova), pe care Iosephus nu-1 menţionează pentru că iudeii nu aveau voie să-1 rostesacă (n.t.). Literele 1, A, U, H reproduceau în greceşte tetragrama YHVH din ebraică, redată îndeobşte prin Iehova *{Antichităţi iudaice,* 11, 12, 4) (n.e).
[14] Adică în Ziua împăcării (n.t.).
397
legilor privitoare la ele o voi face în altă parte[15]: căci nu puţine sunt lucrurile care au rămas de spus pe această temă.
8. Fortăreaţa Antonia era situată în unghiul format de două dintre porticurile primei curţi interioare a Templului, unul la apus, celălalt la miazănoapte; ea fusese construită pe o stâncă înaltă de 50 de coţi, înconjurată pretutindeni de prăpăstii. Antonia reprezenta o operă a regelui Herodes care exprima şi mai limpede fireasca elevaţie a spiritului său. Mai întâi, înalta stâncă a fost acoperită de la bază în sus cu netede plăci de piatră, deopotrivă pentru frumuseţe şi pentru a face să alunece pe oricine ar fi încercat să se caţere în vârf sau să coboare la poalele ei. Apoi, nemijlocit în faţa fortăreţei propriu-zise, se afla un zid de 3 coţi, îndărătul căruia se profila întreaga construcţie a Antoniei, înaltă de 40 de coţi. Interiorul avea înfăţişarea şi amenajarea unui palat regal. El era împărţit în încăperi cu tot felul de forme şi de destinaţii, având peristiluri, băi şi curţi spaţioase pentru găzduirea trupelor, aşa încât, datorită faptului că era înzestrată cu toate instalaţiile indispensabile vieţii, Antonia părea un oraş şi, datorită somptuozităţii sale, o reşedinţă regală. Dar aspectul general al construcţiei era cel al unui turn cu alte patru turnuri distribuite în fiecare colţ al său; trei dintre ele măsurau 50 de coţi pe când turnul din colţul de miazăzi spre răsărit atingea înălţimea de 70 de coţi, astfel că din vârful lui ţi se oferea priveliştea de ansamblu a sanctuarului. în locul unde fortăreaţa se mărginea cu porticurile Templului existau nişte scări şi pe ele coborau spre amândouă oamenii ce făceau parte din gardă. Căci în fortăreaţă staţiona în permanenţă o cohortă romană ai căror soldaţi, în zilele de sărbătoare, bine înarmaţi,

erau răspândiţi în porticuri spre a supraveghea poporul, ca nu cumva să se răzvrătească. Aşa cum Templul era o fortăreaţă care domina oraşul, la fel Antonia era bastionul Templului, iar trupele instalate în ea le supraveghea pe toate trei. Oraşul de Sus avea drept propria lui fortăreaţă palatul lui Herodes. Colina Bezetha, precum am spus mai înainte, era despărţită de Antonia. Dintre toate colinele, ea era cea mai înaltă, unită prin construcţiile sale cu o parte a Oraşului Nou, fiind singura care adumbrea dinspre miazănoapte Templul. Deoarece tot am de gând ca despre oraş şi zidurile sale să vorbesc pe îndelete în altă parte, va trebui ca, cel puţin deocamdată, să vă mulţumiţi cu cele relatate până acum.

15 După cum reiese din *Antichităţi iudaice,* XX, 11, 2, Iosephus intenţiona să scrie o lucrare cu un asemenea subiect; totuşi, se pare că el nu şi-a realizat acest plan pentru că posterităţii nu i-a parvenit aşa ceva (n.t.). Uitându-şi probabil promisiunea, autorul nu mai vine cu interesantele detalii suplimentare în ultimele două cărţi ale istoriei sale (n.e.).

CAPITOLUL VI

1. Forţele combatante ale răzvrătiţilor din oraş, strânse în jurul lui Simon, în afara idumeenilor, însumau 10.000 de oameni; comanda celor 10.000 era deţinută de 50 de ofiţeri, supremul lor comandant fiind Simon însuşi. Idumeenii, aflaţi în cârdăşie cu el, erau în număr de 5.000, având 10 comandanţi, printre care cei mai de vază păreau Iacobus, fiul lui Sosas şi Simon, fiul lui Cathla[1]. Pe de altă parte Ioannes, care pusese stăpânire pe Templu, deţinea 6.000 de soldaţi înzestraţi cu armament greu, în fruntea lor fiind 20 de comandanţi. Lor li s-au alăturat zeloţii, care încetaseră să mai constituie o tabără rivală[2]; ei dispuneau de un efectiv de 2.400 de oameni, care, ca şi mai înainte, ascultau de Eleazar şi de Simon, fiul lui Arinos. Cele două tabere se mai hărţuiau încă, aşa cum am spus, iar poporul trebuia să dea tributul luptei pentru amândoi prin faptul că locuitorii care nu se făceau părtaşi la nedreptăţile lor erau prădaţi şi de unii, şi de alţii. Simon ţinea sub stăpânirea lui Oraşul de Sus şi zidul cel mare până la Cedron, iar din vechiul zid, partea care se întindea de la bazinul Siloah, unde o cotea spre răsărit, până la locul unde cobora spre palatul lui Monobazus; acesta fusese rege în Adiabene, dincolo de Eufrat. El stăpânea de-asemeni şi izvorul însuşi, şi Acra, adică Oraşul de Jos, precum şi terenul până la palatul Elenei, mama lui Monobazus[3]. Ioannes la rândul lui dispunea de Templu şi de un teritoriu nu lipsit de însemnătate din juru-i, aşijderi Ophel şi râpa numită Cedron. Pentru că fusese incendiată zona locuită dintre ambii rivali, s-a creat astfel un

[1] Din acest loc ca şi din *Cartea a patra,* cap. IX, paragr. 11, tragem concluzia că idumeenii chemaţi mai înainte în ajutor de către zeloţi *(Cartea a patra,* cap. IV) fie că nu s-au întors acasă *(Cartea a patra,* cap. VI, paragr. 1), fie că au revenit parţial mai târziu în Ierusalim (n.t.).

- Vezi *Cartea a cincea,* cap. III, paragr. 1 (n.t.).

[3] Vezi *Antichităţi iudaice,* XX, 2; 4, 3 (n.t.).

teren propice pentru luptele lor fratricide[4]. Nici măcar faptul că romanii îşi făcuseră tabăra chiar lângă zidurile de apărare nu potolea dezbinarea din interiorul oraşului. Curând după dezmeticirea lor vădită cu prilejul primei incursiuni împotriva romanilor, asupra răzvrătiţilor s-a abătut şi mai abitir vechea boală: taberele învrăjbite şi-au reînceput luptele, făcându-şi sieşi tot ce le doreau şi asediatorii, într-adevăr, ei n-au avut de îndurat din partea romanilor rele mai mari decât cele pe care şi le-au pricinuit singuri unii altora şi, după ce i-a tolerat pe aceşti oameni, oraşul n-a avut parte de o suferinţă necunoscută; cele mai mari necazuri l-au lovit înainte de cotropirea lui astfel încât cuceritorii lui i-au făcut cetăţii mai degrabă un bine. Sunt înclinat să afirm că răzvrătirea din interior a adus pieirea oraşului în vreme ce romanii au învins această răzvrătire, mult mai puternică decât zidurile de apărare. Avem cele mai temeinice motive să punem în seama localnicilor pacostea şi în cea a romanilor dreptatea. Dar se cuvine totuşi, ca fiecare să-şi facă o părere proprie pe baza faptelor arătate aici.

2. în timp ce lucrurile stăteau astfel în interiorul Ierusalimului, în exterior Titus, împreună cu călăreţii lui de elită, i-a făcut înconjurul călare, spre a găsi locul potrivit de unde să pornească asaltul zidurilor. Pretutindeni el era pus în încurcătură de faptul că, pe de o parte, acolo unde predominau râpele, oraşul era inaccesibil şi, pe de altă parte, în celelalte locuri primul zid se dovedea prea rezistent pentru a fi străpuns de maşinile lui de asediu; de aceea Titus a decis să dea atacul dintr-un punct situat lângă mormântul Marelui Preot Ioannes[5]. în acest loc cel dintâi meterez era mai scund, fără să se mai îmbine cu cel de al doilea, pentru că s-a întârziat lucrarea de fortificare a Oraşului Nou,

care nu era aşa de populat; în afară de asta, pe acolo se ajungea mai lesne la cel de al treilea zid şi, trecând de el, plănuia Titus să pătrundă în Oraşul de Sus şi, prin Antonia, să cucerească Templul. în timp ce, călărea în preajma zidului, o săgeată a rănit la umărul stâng pe unul dintre prietenii săi, ce se numea Nicanor[6]; împreună cu Iosephus, acesta se apropiase prea mult ca să propună eventuale tratative de pace iudeilor aflaţi pe metereze, pentru care el nu era un personaj necunoscut. Din acest incident a dedus Caesar cumplita îndârjire a iudeilor, fiindcă ei nu se abţineau să-i atace până

[4] Vezi *Cartea a cincea,* cap. 1, paragr. 3 (n.t.).
[5] Ioannes Hyrcanos (vezi *Cartea întâi,* cap. II, paragr. 3). Mormântul său se afla probabil la nord-vest de actuala poartă Iaffa (n.e.).
[6] Vezi *Cartea a treia,* cap. VIII, paragr. 2 (n.e.).

400

şi pe solii trimişi pentru propria lor salvare, hotărând cu amărăciune să treacă la înteţirea lucrărilor de asediu. El a îngăduit numaidecât legiunilor să devasteze împrejurimile oraşului, dându-le ordinul să strângă lemnul necesar construirii unor valuri de pământ. Pentru aceste lucrări, el şi-a împărţit oastea în trei grupări: între valurile de pământ a aliniat aruncători de suliţe şi arcaşi, iar în faţa lor a instalat scorpioni[7], catapulte şi baliste pentru a preîntâmpina eventualele incursiuni ale duşmanului împotriva lucrărilor de asediu precum şi încercările celor aflaţi pe metereze să stânjenească munca celor de jos. Tăierea pomilor a dus la grabnica dezgolire deplină a suburbiilor oraşului. Dar în vreme ce întreaga oaste strângea de zor lemnele pentru ridicarea valurilor de pământ, trudind cu multă râvnă la lucrări, nici iudeii n-au stat cu mâinile în sân. între timp poporul care trăia sub ameninţarea jafurilor şi a crimelor a avut prilejul să-şi redobândească curajul; trăgea nădejdea că atâta vreme cât asupritorii săi erau absorbiţi de lupta lor împotriva vrăjmaşilor din afară, el va putea să răsufle puţin, răzbunându-se asupra celor vinovaţi după ce romanii vor fi câştigat războiul.

3. Oricât stăruiau susţinătorii săi să pornească la atac împotriva duşmanului aflat în faţa porţilor, frica lui faţă de Simon îl făcea pe Ioannes să nu se clintească din loc. în schimb Simon n-a stat degeaba de vreme ce era şi mai aproape de asediatori: el a înşirat pe metereze maşinile care lansau proiectile, luate cândva ca pradă de război de la Cestius, ca şi cele capturate după masacrarea garnizoanei din Antonia. Fireşte că, pentru majoritatea soldaţilor lui, aceste unelte erau de prisos întrucât nu se pricepeau deloc să le mânuiască; cei câţiva care fuseseră instruiţi de transfugi^ puneau în funcţiune fără îndemânare aceste maşini capturate. De pe zid, ei împroşcau cu bolovani şi săgeţi pe cei ce lucrau la fortificaţiile de pământ sau, organizaţi pe grupe, făceau incursiuni, angajându-se în lupta corp la corp. Lucrătorii romani foloseau împletiturile de nuiele întinse peste îngrădituri de pari, drept pavăză împotriva armelor aruncate de duşmani, respingând incursiunile iudeilor cu propriile lor aruncătoare de săgeţi. Toate legiunile erau echipate cu uimitoare maşini de război, dar îndeobşte se distingea Legiunea a X-a[9]: scorpionii erau mai puternici şi balistele

[7] Scorpionul era un fel de catapultă ceva mai mică (n.t.).
8 Dezertorii proveneau din rândurile trupelor siriene auxiliare (n.e.).
[9] Cantonată pe Muntele Măslinilor, Legiunea a X-a nu putea lua parte direct la asediu; pare să fie vorba mai degrabă de Legiunea a XII-a, care a fost echipată cu noi maşini de război, după ce le-a pierdut pe cele vechi, suferind o grea înfrângere sub comanda lui Cestius (n.e.).

401

mai mari, încât, cu ajutorul lor, legionarii se puteau apăra nu numai de cei ce făceau incursiuni ci şi de iudeii postaţi pe metereze. Pietrele lansate pe traiectorie cântăreau un talant[10] şi zburau până la distanţa de 2 stadii, ba chiar şi mai mult; dinaintea lor se trăgeau nu numai cei din primele rânduri ci şi cei ce se aflau mult în spatele acestora. La început iudeii au ştiut să se asigure împotriva acestei pietre călătoare, căci ea era albă: sosirea şi vestea din vreme atât prin şuierul asurzitor, cât şi prin strălucitoarea-i albeaţă. Observatorii care-şi ocupau posturile bine stabilite în turnuri de pază anunţau din vreme oamenii clipa când maşina apuca să tragă şi piatra să-şi ia zborul, strigându-le în limba lor maternă: „Vine flăcăul"[11]. Atunci toţi cei aflaţi pe traiectoria pietrei se fereau din calea ei, aruncându-se pe burtă şi, dacă aceste măsuri de precauţie erau respectate cu stricteţe, atunci piatra trecea peste ei şi cădea pe pământ fără urmări pentru nici unul. Ca să combată această manevră, romanilor le-a venit ideea să vopsească pietrele în negru; întrucât nu mai puteau fi văzute ca mai înainte, proiectilele îşi atingeau astfel ţinta, cu o singură lovitură curmând mai multe vieţi deodată. Dar chiar şi în pofida acestor pierderi, apărătorii oraşului nu i-au lăsat pe romani să-şi continue nestingheriţi munca lor la fortificaţiile de pământ, ci i-au hărţuit zi şi noapte, dând multe dovezi de

iscusinţă şi îndrăzneală.
4. După terminarea lucrărilor la fortificaţia de pământ, meşterii dulgheri au măsurat distanţa până la zidul de apărare, aruncând de pe valul de pământ o bucată de plumb legată la capătul unei sfori; altă posibilitate nici nu aveau întrucât cei de sus aruncau mereu pietre grele. Constatându-se că berbecele ajungea până la zid, spărgătorul de metereze a fost adus la faţa locului. Titus a apropiat cât mai mult maşinile de asediu, pentru ca apărătorii să nu poată vătăma de pe zidurile lor berbecele, dând ordinul ca acesta să intre în acţiune. Atunci din trei părţi deodată, un năprasnic vuiet a cuprins oraşul; în interior locuitorii au scos strigăte, până şi răzvrătiţii fiind stăpâniţi de aceeaşi spaimă. Acum, când în sfârşit şi-au dat seama că au de înfruntat o primejdie comună, taberele învrăjbite s-au gândit şi la o apărare comună. Adversarii de altădată ţipau unii la alţii, spunându-şi că tot ce făceau era în favoarea duşmanului atunci când, fie şi dacă Dumnezeu nu le dădea o înţelegere trainică, ei trebuiau în clipa de

[10] Aici unitate de măsură pentru greutăţi, variind în jurul a 26 kg şi nu monedă de aur sau argint valorând 60 de mine sau 6.000 de drahme (n.e.).

[11] Metaforă ostăşească sau posibil joc de cuvinte în limba elină, între „yios" (=fiu) şi „ios" (=săgeată, lance) (n.e.).

faţă să treacă peste neînţelegerile lor şi să lupte cot la cot împotriva romanilor. Simon a anunţat prin crainici că oricare dintre luptătorii din Templu dorea să vină la zidul ameninţat, putea s-o facă nepedepsit de nimeni; Ioannes şi-a dat asentimentul, chiar dacă nu avea deplină încredere în Simon. Ambele tabere şi-au dat uitării urile şi conflictele lor personale, devenind unul şi acelaşi trup; s-au răspândit de jur împrejurul zidurilor şi au zvârlit o sumedenie de torţe aprinse asupra maşinilor de asediu; apoi şi-au aruncat fără întrerupere suliţele înspre soldaţii care împingeau berbecele în zid. Cei mai cutezători se strângeau în cete şi tăbărau asupra uneltelor războiului, le smulgeau împletiturile de nuiele şi se năpusteau asupra servanţilor pe care izbuteau să-i biruie, mai rar prin ştiinţa armelor, mai adesea prin temeritatea lor. Mereu sosea Titus însuşi în ajutorul celor aflaţi în dificultate şi, grupându-şi soldaţii în ambele laturi ale maşinilor de asediu, izgonea pe iudeii veniţi cu torţe incendiare; totodată respingea pe cei ce aruncau arme din turnuri şi se îngrijea ca berbecele să acţioneze de zor. Totuşi, zidul nu voia să cedeze deloc la puternicele sale izbituri; numai berbecele Legiunii a XV-a izbutise să clintească puţin colţul unui turn. în schimb zidul propriu-zis rămăsese nedeteriorat, căci el nu e pus în vădită primejdie de daunele pricinuite turnului care şi aşa, fiind mult ieşit în afară, n-ar fi putut desprinde uşor, în căderea lui, o bucată din zidul de apărare.
5. Pentru scurtă vreme, asediaţii şi-au încetat incursiunile, dar îi pândeau cu străşnicie pe romanii care se răspândiseră, întorcându-se fie la lucrările lor de asediu, fie la tabăra lor, convinşi că iudeii se retrăseseră sub imboldul epuizării şi al fricii. Dar aceştia au năvălit în afară printr-o poartă mascată[12] din preajma turnului Hippicus: toţi aduceau torţe aprinse, cu care să incendieze lucrările asediatorilor, năzuind să-i împingă pe romani până la ocrotitoarele lor fortificaţii de pământ. La auzul strigătelor lor, romanii care erau prin apropiere, s-au pregătit în mare grabă de luptă, iar soldaţii aflaţi mai departe au fugit în ajutorul celorlalţi. Cutezanţa iudeilor şi-a demonstrat superioritatea faţă de disciplina romanilor şi, după ce i-au respins pe primii soldaţi ieşiţi în întâmpinare, s-au năpustit asupra trupelor care încă se mai regrupau. O aprigă luptă s-a dezlănţuit în preajma maşinilor de asediu: unii se îndârjeau să incendieze totul, alţii se căzneau cu mari eforturi să împiedice înfăptuirea planului lor. Ambele tabere scoteau strigăte

Fusese, pare-se, abandonată după construirea palatului lui Herodes (n.e.).

din care nu se mai distingea nici un ordin şi mulţi dintre cei aflaţi în primele rânduri au căzut în luptă. Temeritatea iudeilor a ieşit biruitoare şi flăcările învăluiau deja lucrările de asediu: totul ar fi căzut pradă focului, împreună cu maşinile de război dacă majoritatea trupelor de elită din Alexandria n-ar fi opus o rezistenţă crâncenă, dovedind o vitejie mai mare decât se aştepta de la ei. Căci în această bătălie, ei au întrecut însăşi trupele care se acoperiseră de faimă. în cele din urmă, Caesar a adus la faţa locului pe călăreţii săi cei mai destoinici,avântându-se în fruntea lor asupra duşmanilor. Cu braţul lui a doborât 12 luptători din primul rând[13]; soarta acestora a speriat restul cetei, care a dat înapoi, iar Titus a urmărit-o pas cu pas, silindu-i pe toţi să se refugieze în oraş şi în felul acesta a scăpat de foc instalaţiile de asediu. întâmplător, în această bătălie a fost prins teafăr unul dintre iudei; Titus a poruncit atunci ca el să fie ţintuit pe cruce înaintea

zidului, sperând că ceilalţi, îngroziţi de priveliştea torturilor sale, se vor supune. După retragerea lor, pe când stătea de vorbă în faţa meterezelor cu un soldat cunoscut, Ioannes, comandantul idumeenilor, a fost atins în piept de o săgeată trasă de un arcaş arab, murind pe loc; pieirea lui a îndoliat adânc pe idumeeni, îndurerându-i până şi pe iudeii răzvrătiţi; căci prin vitejia şi chibzuinţă sa, el fusese un bărbat deosebit[14].

CAPITOLUL VII

1. în noaptea următoare, romanii au fost cuprinşi de o spaimă mai presus de aşteptările lor. Căci Titus dăduse ordinul să se construiască trei turnuri înalte de 50 de coţi care urmau să fie insalate pe fiecare val de pământ pentru ca din vârful lor să fie alungaţi apărătorii de pe metereze; din întâmplare, unul dintre ei s-a prăbuşit de la sine[1] în toiul nopţii. Acest fapt a stârnit o zarvă cumplită care a băgat în sperieţi armata şi, fiindcă au crezut că sunt atacaţi de duşmani, toţi au alergat să-şi înşface armele. în sânul legiunilor domnea deruta şi larma; întrucât nimeni nu era în măsură să le spună ce anume se întâmplase de fapt, soldaţii alergau fără rost încolo şi încoace; de vreme ce nu se arăta nici un duşman, ei au început să se sperie unul de altul şi fiecare cerea celuilalt parola, de parcă iudeii s-ar fi furişat în tabăra lor. Ei au arătat ca nişte oameni cuprinşi de panică până când Titus, aflând ce se petrecuse în realitate, a dat ordin să se transmită ştirea tuturor; de-abia atunci s-a restabilit calmul cu chiu cu vai.
2. Iudeii înfruntau cu bărbăţie celelalte atacuri, dar turnurile le provocau daune mari; căci de pe platformele lor, maşinile de război uşoare, aruncătorii de suliţe, arcaşii şi prăştiaşii trăgeau din plin asupra lor; ei nu puteau să ajungă până la trăgătorii romani datorită faptului că erau situaţi mult prea sus; nici turnurile nu puteau fi făcute inofensive fiindcă, din pricina greutăţii, ele nu puteau fi răsturnate cu uşurinţă şi nici date pradă flăcărilor datorită faptului că aveau o îmbrăcăminte metalică. Nevoiţi să stea în afara câmpului de bătaie al [a]rmelor romane, iudeii deveneau neputincioşi în faţa agresivităţii berbecelor care, prin necontenitele lor izbituri, îşi atingeau încet dar

[13] Vezi Suetonius, *Titus,* 5 (n.t).
[14] Vezi *Cartea a patra,* cap. IV, paragr. 2 (n.t.).
[1] Instalată pe roţi, înalta construcţie nu era terminată, ceea ce explică surparea ei neaşteptată. Vegetius relatează despre o întâmplare asemănătoare în timpul asedierii Rhodosului (n.e.).

sigur ţinta. Zidul începuse să cedeze în faţa „Victoriosului"[2] — aceas-l ta era porecla dată de iudeii înşişi celui mai mare berbece roman, de 1 vreme ce biruia orice obstacol. Asediatorii îşi sleiseră deja puterile în 1 atâtea bătălii şi în gărzile de noapte pe care trebuiau să le susţină de-1 parte de oraşul propriu-zis. Din pricina nepăsării şi a obişnuinţei lori de a lua în toate privinţele numai hotărâri anapoda, cei mai mulţi au I fost îndeobşte de părere că oricum, nu mai aveau nevoie de acest zid] atâta timp cât mai erau alte două în spatele acestuia; prin urmare, au 1 fost cuprinşi de o moleşeală şi s-au retras. Iar atunci când romanii s-au suit până la spărtura pe care „Victoriosul" o şi făcuse în zid, toţi şi-au părăsit posturile de pază şi s-au refugiat în spatele celui de al doilea zid. Cei care au răzbit dincolo de primul zid au deschis porţile, lăsând să pătrundă înăuntru oastea întreagă. Astfel au pus romanii stăpânire pe primul zid al Ierusalimului după 15 zile de asediu, în cea de a 7-a zi a lunii Artemision[3], dărâmând o mare porţiune a acestuia, precum şi toată suburbia de miazănoapte a oraşului, distrusă odinioară de Cestius[4].
3. Aşadar Titus şi-a mutat tabăra în interiorul oraşului, pe locul denumit „Staniştea asirienilor", după ce a ocupat întregul său teritoriu până la Cedron, stabilindu-se atât de departe de cel de al doilea zid de apărare încât să nu intre în bătaia săgeţilor duşmane. Iudeii care îşi împărţiseră efectivele apărau zidul cu înverşunare. Susţinătorii lui Ioannes luptau de la fortăreaţa Antonia şi porticul de miazănoapte al Templului, precum şi în dreptul monumentului funerar al regelui lor Alexandru[5]; iar trupele lui Simon ocupau intrarea monumentului funerar al Marelui Preot Ioannes, apărând meterezul până în dreptul porţii prin care conducta de apă ajungea la turnul Hippicus. De nenumărate ori s-au avântat în afara porţilor înfruntându-şi vrăjmaşul în lupta de aproape, dar au fost întotdeauna împinşi înapoi şi siliţi să se bată de pe metereze; ei se dovedeau inferiori în

lupta corp la corp, deoarece nu aveau instruirea militară a romanilor, dar în înfruntarea de pe metereze, dimpotrivă, deţineau superioritatea. în vreme ce ro-

[2] în original „Nikon" (de la *Nike=Victoria,* divinitatea triumfului militar vechii greci). într-una din viziunile profetului Daniel (cap.8), puterea persană care cuceri Babilonul era întruchipată de un berbec „lovind cu coamele la apus, Mş miazănoapte şi la miazăzi", fără ca nimeni să i se poată opune (n.e.).

[3] La 25 mai 70 (n.e.).

[4] Vezi *Cartea a doua,* cap. XIX, paragr. 4 (n.t).

[5] E vorba despre Alexandru Iannaios (vezi *Cartea întâi,* cap. IV, paragr. 1, n.D

manii, pe lângă forţa lor numerică, aveau încredere în experienţa războinică, iudeii se distingeau prin temeritatea lor alimentată de frică şi de înnăscuta lor capacitate de a suporta, plini de resemnare, loviturile grele; aceştia nutreau necontenit speranţa în salvarea lor, romanii aşteptându-se în schimb la o victorie rapidă. Semne de oboseală încă nu dădeau nici unii, nici alţii: fără întrerupere se succedau de-a lungul zilei întregi atacurile, bătăliile lângă metereze şi incursiunile în cete mai mici, fără ca vreo formă de luptă să nu fie pusă la contribuţie. Noaptea de-abia dacă le oferea un scurt răgaz căci îndeobşte dis-de-dimineaţă hărţuielile reîncepeau; fără somn pentru ambele tabere, ea trecea mai greu decât ziua, căci aici, unii se întrebau bănuitori cât mai aveau de aşteptat luarea cu asalt a zidului, iar acolo, alţii socoteau cât va mai dura până când iudeii vor ataca tabăra prin surprindere; de aceea şi de-o parte şi de alta, fiecare îşi petrecea noaptea înarmat şi, o dată cu primele raze ale soarelui, era din nou gata de luptă. Iudeii îşi disputau cinstea de a înfrunta primul primejdia spre a fi pe placul comandantului lor; cel mai respectat, dar şi cel mai temut dintre toţi era Simon, faţă de care subalternii erau atât de devotaţi încât fiecare ar fi fost în stare să-şi curme singur viaţa, dacă el le-ar fi cerut aşa ceva. în schimb, romanii erau stimulaţi să fie viteji, pe de o parte, de obişnuinţa lor de a învinge mereu şi de a nu accepta înfrângerea, pe de altă parte, de serviciul militar neîntrerupt, de permanentele exerciţii cu armele, ca şi de măreţia imperiului, dar în mod deosebit de Titus, întotdeauna şi pretutindeni alături de ei. A te arăta lipsit de vlagă când luptai alături de Caesar constituia o mare ruşine; cel ce lupta curajos avea în răsplătitorul meritelor sale un martor ocular. Era un câştig însuşi faptul de a fi socotit de Caesar un bărbat viteaz. Acesta a şi fost motivul pentru care mulţi soldaţi au dovedit o râvnă mai presus de forţele lor proprii. De pildă, într-una din zilele acelea, iudeii alcătuiseră înaintea zidului de apărare o puternică ceată, pregătită de luptă, iar ambele tabere trăgeau una în alta de la distanţă; atunci unul dintre călăreţi, cu numele de Longinus, a năvălit din rândurile de luptă ale romanilor în mijlocul formaţiei iudeilor, care s-au retras în faţa iureşului său. Pe doi dintre cei mai viteji i-a omorât pe loc: pe cel dintâi, care i-a aţinut calea, 1-a izbit în faţă, iar pe cel de-al doilea, când a vrut să-1 ocolească, 1-a străpuns dintr-o parte cu aceeaşi lance smulsă din rana celui dintâi; din [m]ijlocul duşmanilor, el s-a întors apoi nevătămat la camarazii săi. Isprava lui a vădit o vitejie ieşită din comun, ca atare, mulţi au căutat [Sa] împlinească asemenea acte de bravură. Fără să se sinchisească de

pierderile suferite, iudeii se arătau preocupaţi doar să aducă vrăjmaşilor daune, iar moartea li se părea uşoară dacă, pierind, târau după: ei un inamic. în schimb, Titus nu punea siguranţa soldaţilor săi mai prejos de succesul lor militar; căci orice atac nepregătit, din vreme cu] prudenţă, era numit de el o faptă nebunească şi într-adevăr vitejească era socotită acţiunea întreprinsă cu matură chibzuinţă şi cu ocrotirea vieţii soldaţilor care iau parte la ea, îndemnîndu-şi legionarii să-şa demonstreze curajul fără să-şi expună inutil primejdiilor nici trupul şi nici viaţa.

4. Titus însuşi a dat ordinul ca berbecele să fie adus la turnul din mijloc al zidului de miazănoapte, unde un iudeu şarlatan, cu numele de Castor, împreună cu zece ciraci de-ai săi, stăteau la pândă, după ce ceilalţi se retrăseseră din faţa arcaşilor. Câtăva vreme, aceştia au adăstat tăcuţi, ghemuiţi după parapete; dar când turnul a început să se clatine, ei au sărit în picioare şi Castor, întinzându-şi mâinile ca unul care cere îndurare, 1-a strigat cu făţărnicie pe Caesar şi pe un ton jalnic 1-a implorat să-i fie milă de ei. Titus i-a acordat încredere fără nici o reţinere şi, trăgând nădejdea că iudeii se vor răzgândi acum, şi a poruncit ca berbecul să-şi înceteze loviturile, a interzis şi arcaşilor să tragă, iar lui Castor i-a cerut să spună ce dorinţe are. Când acesta i-al răspuns că vrea să coboare din turn dacă i se garantează siguranţa, Titus s-a arătat încîntat din cale-afară de înţeleaptă hotărâre luată de Castor, el fiind şi mai bucuros dacă toţi ar adopta aceeaşi

decizie; până şi oraşul ar putea primi dezlegarea lui. Cinci dintre cei zece ciraci s-au asociat la cererea şireată a lui Castor; ceilalţi cinci au strigat însă că nu vor deveni niciodată sclavii romanilor întrucât ei potl muri ca nişte oameni liberi. în răstimpul acestei tocmeli, atacul a lâncezit; Castor i-a trimis vorbă lui Simon că avea acum răgazul să;' hotărască în linişte cele mai urgente măsuri câtă vreme el îl va rnaiş duce de nas pe comandantul suprem al romanilor. Concomitent cit» trimiterea soliei, Castor se prefăcea că vrea să-i convingă pe îndărătnicii săi ciraci să se predea la rândul lor. Dar aceştia, cuprinşi de-o8 mare indignare, şi-au înălţat deasupra parapetelor săbiile trase din teacă, pe care şi le-au îndreptat spre platoşele lor, spre a se străpunge, căzând, chipurile, morţi la pământ. Titus şi însoţitorii săi au fostj adânc impresionaţi de dârzenia oamenilor acelora, arătându-şi; admiraţia pentru deosebitul curaj precum şi mila pentru soarta lor căci, de jos, ei nu puteau să vadă ce se întâmplase, în realitate, acolo sus.j între timp un arcaş a tras asupra lui Castor şi 1-a nimerit lângă nas, iar I acesta şi-a smuls săgeata din rană şi a arătat-o lui Titus, plângându-sej

408

de nedreptatea ce i se făcuse. Caesar 1-a mustrat cu asprime pe cel care a tras şi i-a cerut lui Iosephus, aflat lângă dânsul, să se ducă la Castor, ca să dea mâna cu el. Dar Iosephus a ezitat să se ducă, căci el însuşi bănuia că cei ce cerşeau îndurarea nu aveau gânduri curate, oprindu-şi chiar şi prietenii gata să plece într-acolo. Atunci un transfug cu numele de Aeneas s-a oferit să meargă el. Iar când Castor a spus să vină cineva până sus, ca să ia în primire banii pe care îi avea asupra lui, Aeneas a şi fugit degrabă spre turn, desfăşurând poala mantiei sale. Atunci Castor a apucat o bucată de stâncă şi a aruncat-o de sus asupra lui, dar nu 1-a nimerit pe el, fiindcă s-a ferit la vreme, în schimb 1-a rănit pe soldatul care îl întovărăşea. De îndată ce şi-a dat seama, în sfârşit, că fusese amăgit, Caesar a recunoscut că în război mila nu poate duce la nimic bun, căci neînduplecata asprime barem nu se lasă păcălită de un potrivnic viclean. Indignat de faptul că fusese tras pe sfoară, Titus a cerut ca berbecele să-şi înteţească loviturile în zid. Când turnul a cedat în cele din urmă, oamenii lui Castor i-au dat foc şi, năpustindu-se printre flăcări, au pătruns într-un tainic coridor subteran, atrăgându-şi pentru a doua oară, deplina preţuire a romanilor pentru bărbăţia lor, căci aceştia erau siguri că ei s-au aruncat singuri în mijlocul vâlvătăilor.

CAPITOLUL VIII

1. Din acest loc, Caesar a pus stăpânire pe cel de al doilea zid de apărare în a cincea zi de la cucerirea celui dintâi; după ce iudeii au fugit de acolo, el, împreună cu o mie de soldaţi înzestraţi cu armament greu şi cu trupele de elită care făceau parte din garda lui personală, a intrat în locul unde se aflau magherniţele negustorilor de lână, atelierele arămarilor şi Târgul de haine din Oraşul Nou, străzile ducând oblic spre zid. Dacă de la început, fie că el ar fi dărâmat cea mai mare parte a zidului, fie că, după pătrunderea lui acolo, ar fi prădat porţiunea cucerită, potrivit datinilor războiului, atunci socot că această izbândă n-ar fi fost umbrită de nici o pierdere. Dar Titus a tras nădejdea că-i va dezarma pe iudei, nevrând să le facă răul la care se aşteptau ei şi n-a lărgit spărtura din zid, încât să fie îndestulătoare pentru o eventuală retragere fără necazuri: nu putea să accepte că ei vor pune la cale o lovitură împotriva lui, care le arăta atâta bunăvoinţă. O dată intrat în oraş, el a interzis uciderea vreunui prizonier şi incendierea caselor; până şi răzvrătiţilor le-a făgăduit că au îngăduinţa lui să se retragă în siguranţă dacă — fără să aducă vreo daună poporului — vor să-şi continue lupta, iar poporului propriu-zis că-şi va păstra bunurile sale. Căci Titus ţinea nespus de mult să salveze oraşul în favoarea lui, iar Templul în favoarea oraşului. Mulţimea era de partea lui, bucuroasă mai demult să accepte ceea ce propusese el, dar susţinătorii războiului au socotit această dragoste de oameni drept un semn de slăbiciune, zicându-şi în sinea lor că Titus a făcut aceste oferte fiincă nu se simţea în stare să cucerească întregul oraş. Rebelii i-au ameninţat pe cetăţeni cu moartea, dacă vreunul ar fi cutezat fie şi numai în gând, să se predea; cei ce vorbeau de pace, chiar şi pe ocolite, erau ucişi pe loc. Ei au atacat chiar şi pe romani, când aceştia au pătruns în oraş: unii le ieşeau în întâmpinare pe

410

străduţele înguste, sau se năpusteau din casele proprii asupra lor; alţii săreau prin porţile de sus în ţinutul de dincolo de ziduri. înspăimântaţi de aceştia, santinelele

instalate pe metereze părăseau în grabă turnurile şi se retrăgeau în taberele lor. Răsunau puternicele strigăte ale celor aflaţi în interiorul zidurilor şi care se pomeniseră împresuraţi de duşmani iviţi de pretutindeni, dar şi al soldaţilor din exterior, temân-du-se de soarta camarazilor a căror retragere fusese tăiată. Iudeii deveniseră tot mai numeroşi şi, avantajaţi de faptul că-şi cunoşteau mai bine străzile, au rănit numeroşi adversari, alungându-i prin asalturile lor. Pentru că nu aveau de ales, romanii au opus rezistenţă, căci oricum nu puteau să fugă în număr mare prin îngusta spărtură din zid. Se părea că toţi cei ce trecuseră prin breşă şi-ar fi găsit sfârşitul dacă Titus n-ar fi sărit în ajutorul lor. Repede şi-a grupat arcaşii la capătul străzilor şi s-a plasat el însuşi unde îmbulzeala era mai mare, izgonind duşmanii cu săgeţile trase asupra lor. Alături de el a luptat Domitius Sabinus[1], bărbat destoinic care şi în această bătălie şi-a arătat strălucitoarea-i vitejie. Prin săgeţile trase fără întrerupere de arcaşii săi, Caesar i-a împiedicat pe iudei să se apropie, rămânând pe Ioc până când toţi soldaţii săi şi-au terminat retragerea lor.

2. Astfel romanii, după ce puseseră deja stăpânire pe cel de al doilea zid de apărare, au fost respinşi, ceea ce i-a făcut pe războinicii din întreaga cetate să fie cuprinşi de îngâmfare; pe acest succes se în-temeiau marile lor aşteptări, convingerea lor fiind că de-acum încolo romanii nu vor mai cuteza să pătrundă în oraş sau, dacă totuşi, vor veni iarăşi, ei înşişi îi vor învinge din nou. Pesemne că Dumnezeu le-a întunecat dinadins mintea din pricina nelegiuirii lor, încât să nu-şi dea seama că totalitatea armatei romane este incomparabil mai puternică decât acea fracţiune alungată de ei şi nici că foametea se strecurase neauzită în mijlocul lor. încă îşi mai puteau permite să se înfrupte din nenorocirile obşteşti şi să soarbă din sângele oraşului în vreme ce oamenii cumsecade îndurau de multă vreme o cruntă mizerie şi mulţi erau cei sleiţi de lipsa hranei. Această exterminare a poporului constituia pentru rebeli un prilej de uşurare, căci după părerea lor, nu meritau să scape teferi decât cei ce se împotriveau cu orice preţ păcii Şi care nu doreau să trăiască decât pentru a lupta împotriva romanilor. Când vedeau cum se stingea de la sine mulţimea potrivnicilor lor, ei se bucurau de parcă ar fi fost vorba de nişte barbari: aşa se purtau rebelii cu populaţia oraşului. Se fortificau însă în preajma zidului

Vezi *Cartea a treia,* cap. VII, paragr. 34 (n.t.).

împotriva romanilor, respingându-i ori de câte ori încercau **săi** pătrundă iar în oraş; cu propriile lor trupuri astupau breşa zidului **dej** apărare şi vreme de trei zile au opus o rezistenţă îndârjită; dar în aj patra zi n-au mai putut face faţă crâncenului asalt al lui Titus. Au **fostj** aşadar învinşi şi constrânşi să se retragă pe poziţiile pe care le ocu-**paseră** mai înainte. Punând a doua oară stăpânire pe zidul de apărare,. Titus a dat ordin să fie dărâmată partea lui de miazănoapte, iar pe latura lui de miazăzi a instalat garnizoane în turnuri, şi de-acum **înco-1** Io avea în vedere asaltarea celui de al treilea zid.

CAPITOLUL IX

1. Dar Titus a găsit de cuviinţă să întrerupă deocamdată asediul, ca să dea timp de gândire răzvrătiţilor, văzând dacă nu cumva dărâmarea celui de-al doilea zid de apărare şi spaima lor faţă de foamete nu-i va determina să cedeze, căci proviziile obţinute prin jaf nu puteau să le ajungă o vreme îndelungată. Titus a ştiut să dea o folositoare întrebuinţare acestui răgaz; deoarece tocmai sosise ziua îri care urma să se plătească soldaţilor solda cuvenită[1], el a dat comandanţilor ordinul să aducă oastea în formaţie de marş chiar sub privirile duşmanilor, plătind banii fiecărui soldat în parte. Trupele s-au înfăţişat ca de obicei în armura lor întreagă şi cu săbiile trase din teacă, iar călăreţii îşi duceau caii frumos îmodobiţi ţinându-i de hăţurile lor. în lung şi-n lat, împrejurimile oraşului străluceau de atâta argint şi aur şi nimic nu era mai înălţător pentru proprii camarazi, nimic mai înfiorător pentru duşmani decât acest spectacol. Vechiul zid de apărare al oraşului, pe întreaga lui lungime, ca şi partea de miazănoapte a Templului, erau înţesate până la refuz cu privitori; se distingeau şi acoperişurile caselor pline de curioşi care îşi întindeau capetele înainte, neexistând nici un loc din oraş care să nu

mişune de mulţimea oamenilor. O cumplită deprimare a cuprins pe cei mai cutezători dintre iudei când au văzut cu ochii lor întreaga oaste adunată într-un singur loc, precum şi frumuseţea armelor şi desăvârşita ordine a soldaţilor. Mie mi se pare că până şi răsculaţii ar fi trebuit să-şi schimbe părerea în urma celor văzute atunci, dar nenorocirile aduse de ei asupra oraşului le răpise orice speranţă că mai pot avea parte de [m]durarea romanilor. întrucât ştiau că depunerea armelor ar fi însem-

Soldaţii romani îşi încasau solda o dată la 4 luni, abia mai târziu, în timpul [d] "^'ei lui Domitianus plata devenind trimestrială. Solda zilnică a unui legionar era de ua ori mai mică decât cea a unui centurion si de trei ori mai mică fată de cea a unui [cala]reţ([n].t.).

nat pentru ei condamnarea sigură la moarte, cel mai potrivit lucru li s-ai părut să sfârşească în luptă. Astfel a hotărât soarta ca nevinovaţii săi piară împreună cu cei vinovaţi, oraşul dispărând o dată cu proprii săi răzvrătiţi.

2. De patru zile au avut nevoie romanii până când, una după alta, toate legiunile şi-au încasat solda; în a cincea zi însă, fiindcă n-a sosit nici o propunere de pace din partea iudeilor, Titus şi-a împărţit legiunile în două şi a început să înalţe valuri de pământ în dreptul Antoniei şi a monumentului funerar al lui Ioannes: pe aici plănuia el să cucerească Oraşul de Sus şi, prin Antonia, Templul. înainte de cap-j turarea acestuia, stăpânirea oraşului n-ar fi fost lipsite de primejdii pentru el. Şi de-o parte, şi de alta erau construite două valuri de< pământ, unul de fiecare legiune. Trupele care lucrau în preajma monumentului funerar erau stânjenite de idumeeni precum şi de oastea bine înarmată a lui Simon prin incursiunile lor surprinzătoare; împotriva soldaţilor din preajma Antoniei, procedau la fel oamenii lui Ioannes şii cetele de zeloţi. Ei erau avantajaţi nu numai de poziţia superioară din. care îşi mânuiau armele în luptă, ci şi din aportul adus de armele de asediu, a căror manevrare o deprinseseră între timp: prin exerciţiul, zilnic, iscusinţa lor crescuse simţitor. Ei deţineau 300 de scorpioni şi 40 de baliste, prin intermediul cărora îngreunau mult munca ro-: manilor la valurile de pământ. Ştiind prea bine ce importanţă avea pentru el salvarea oraşului sau distrugerea lui, în vreme ce îşi continua cu zel lucrările de asediu, Titus nu-şi neglija încercările sale de a schimba atitudinea iudeilor faţă de romani, îngemănând pregătirile militare cu tratativele de pace. Deoarece era de părere că adesea cuvintele au mai mult succes decât armele, i-a îndemnat iarăşi el însuşi pe iudei să se salveze, predându-şi oraşul aproape cucerit; 1-a însărcinat însă pe Iosephus să le vorbească în limba lor maternă, nădăjdiund' că poate se vor lăsa înduplecaţi de un compatriot de-al lor.

3. Mergând aşadar de jur împrejurul zidului care înconjura oraşul, spre a găsi un loc pe cât posibil nesituat în raza de bătaie aj armelor, dar de unde să i se audă glasul, Iosephus i-a rugat pe iudei în repetate rânduri să se cruţe şi pe ei, şi poporul, să-şi cruţe patria şi Templul, şi să nu se arate faţă de toate acestea mai nepăsători decât străinii înşişi. Romanii, care nici nu au voie să calce pragul Templului, respectă sanctuarul vrăjmaşilor lor şi până în prezent şi-ail ţinut mâinile departe de el. în schimb ei, care au crescut în ambianţi' lui sacră, singurii cărora ar trebui să le aparţină, au făcut ce le-a stat i putinţă să-1 distrugă. De fapt, cele mai puternice ziduri, cum au văzuf ei înşişi, au fost dărâmate şi din toate trei n-a mai rămas decât cel mai slab. Unanim cunoscut era faptul că puterea romană nu putea fi înfrântă, recunoaşterea supremaţiei lor nerămânându-le străină. Căci, negreşit, oricât de drept şi de frumos ar fi să lupţi pentru libertate, acest lucru trebuia făcut chiar la început; dar după ce ai fost odată înfrânt, fiind şi supus atâta vreme, să vrei să-ţi scuturi jugul nu înseamnă altceva decât să-ţi alegi singur o moarte crâncenă, nicidecum să îndrăgeşti libertatea. Eşti îndreptăţit să dispreţuieşti în fel şi chip nişte stăpâni neînsemnaţi, dar nu pe cei care au subjugat întreaga lume. Ce ţinuturi au mai scăpat de dominaţia romanilor în afară de cele pe care arşiţa sau frigul le-au făcut de nelocuit? Pretutindeni norocul a fost de partea lor, iar Dumnezeu, care lasă să treacă atotputernicia de la un popor la altul, se află acum în Italia. O lege de seamă, la fel de valabilă atât la fiarele sălbatice cât şi la oameni îţi cere să cedezi în faţa celui mai tare ca tine şi face ca puterea să aparţină posesorului armelor mai bune. De aceea şi strămoşii lor care îşi întreceau urmaşii în ce priveşte sufletul şi trupul, precum şi prin alte resurse proprii, s-au înclinat în faţa romanilor, ceea ce nu s-ar fi întâmplat dacă ei n-ar fi ştiut că Dumnezeu era de partea Romei. Şi de ce şi-ar mai fi pus ei nădejdea într-o dârză împotrivire atunci când cea mai mare parte a oraşului fusese deja cucerită şi, chiar dacă le mai rămânea un zid de apărare, în interior le

mergea mai rău decât dacă ar fi fost luaţi prizonieri? Romanilor nu le era străin faptul că foametea bântuia în oraş şi că ea secera mai întâi poporul, dar că în curând ea urma să-i răpună şi pe luptători. Chiar dacă romanii ar fi încetat asediul Şi n-ar mai fi năvălit în oraş cu săbiile scoase din teacă, pe asediaţi tot îi mai pândea nedomolitul duşman care devenea din ce în ce mai puternic; cel mult dacă ar fi putut lupta împotriva foametei cu armele în mână, fiind singurii oameni care biruie astfel chinurile ei. Dacă nu vor stărui până la capăt în aroganţa lor, nu le vor păstra nici o ranchiună Pentru cele întâmplate, romanii care, prin firea lor, se lasă călăuziţi de blândeţe când obţin victoria şi pun un preţ mai mare pe avantajul lor decât pe setea de răzbunare. Ei n-au interesul să pună stăpânire pe un oraş privat de locuitori şi pe o ţară pustiită. Tocmai de aceea Cezarul le mai cere acum să cadă la învoială şi să se predea; căci nimeni nu va scapă cu viaţă dacă el va fi nevoit să cucerească oraşul cu forţa, mai [a]les în cazul când paşnica lui propunere i-a fost respinsă în cea mai "'sperată situaţie. Cât de curând va fi luat cu asalt şi cel de al treilea [Zj]d, primele două ziduri cucerite putând fi luate ca martore. Dar şi

414

415

dacă fortificaţia lor s-ar dovedi de necucerit, foametea va lupta potriva lor, în locul romanilor.

4. în timp ce Iosephus le adresa aceste îndemnuri, mulţi îl batjocoreau de pe metereze, îl ocărau sau trăgeau asupra lui. Când a văzut că nu-i poate convinge pe iudei cu transparentele lui sfaturi, Iosephus a recurs la istoria patriei lor, spunând următoarele: „Nefericiţilor, oare aţi uitat de aliaţii voştri de nădejde şi vreţi să-i înfruntaţi pe romani cu armele şi cu pumnii! Pe cine aţi mai învins voi pe această cale? Dar când oare Dumnezeu, creatorul nostru, n-a fost totodată şi Răzbunătorul, ori de câte ori iudeii au îndurat o nedreptate? Oare nu vedeţi, privind în jurul vostru, de unde anume porniţi în faptele voastre de arme şi ce fel de aliaţi puternici aţi jignit amarnic? Nu vă mai amintiţi de minunatele fapte săvârşite de străbunii voştri şi de puternicii duşmani pe care i-a doborât cândva în faţa voastră acest Loc sfânt? Mă înfioară faptul că trebuie să pomenesc faptele lui Dumnezeu, vorbind unor urechi nedemne. Ascultaţi însă cu luare-aminte ca să vă daţi seama că nu luptaţi doar împotriva romanilor, ci şi a lui Dumnezeu! Cândva Nechao, regele Egiptului[2], numit şi Faraon, a venit cu oaste puternică şi a răpit-o pe prinţesa Sara, străbuna neamului nostru. Ce-a făcut atunci soţul ei, Avraam, străbunul nostru? L-a pedepsit cumva cu ajutorul armelor pe nelegiuit, când de poruncile lui ascultau 318 vasali,[3] fiecare având la dispoziţia lui un număr nesfârşit de trupe? N-a pus nici un preţ pe toţi aceştia câtă vreme se simţea părăsit de Dumnezeu, ci şi-a ridicat braţele sale curate spre locul pe care voij îl pângăriţi acum, ca să-şi asigure astfel sprijinul celui atotputernic, înainte de noaptea următoare, prinţesa rămasă neatinsă n-a fost **tri-**1 misă înapoi soţului ei, în timp ce egipteanul s-a prosternat în faţa J locului pe care voi îl pângăriţi cu sânge frăţesc şi înspăimântat de nocturne apariţii de coşmar, i-a trimis acasă pe aceşti evrei îndrăgiţi de Dumnezeul lor, oferindu-le drept daruri argint şi aur[4]? Să vorbesc dinadins despre strămutarea strămoşilor noştri în Egipt? N-au fost **ei]** oprimaţi vreme de 400 de ani şi supuşi unor regi străini şi, în pofida'; faptului că se puteau apăra cu armele, ei s-au sprijinit pe ajutorul lui

2 în *Vechiul Testament (Facerea,* 12, 10-20), Avraam coboară în Egipt, cerându-i Sarei să se prezinte drept sora şi nu soţia lui, Faraonul (din Tanis) şi nu Nechao, o ia la el pentru scurtă vreme, restituind-o soţului ei, după grele lovituri date] de Dumnezeu casei lui. Nechao a domnit mult mai târziu (n.e.).

3 în realitate, *oamenii de casă ai lui Avraam (Facerea,* cap. 14, paragr. 14) (n.e.J

4 Vezi *Antichităţi iudaice,* 1, 8, 1 (n.t.).

416

Dumnezeu? Cine nu ştie că Egiptul întreg a fost năpădit de felurite vieţuitoare şi bântuit de toate molimele, că pământul nu mai dădea nici un rod, că Nilul a secat, şi că s-au abătut una după alta asupra ţării cele zece plăgi[5], în urma cărora strămoşii noştri au fost conduşi dincolo de hotare de o escortă înarmată, fără vărsare de sânge şi fără înfruntarea unor primejdii, Dumnezeu păşind în fruntea viitorului popor de slujitori ai Templului său? Pentru răpirea chivotului sfânt de către sirieni, oare n-au avut de pătimit amarnic atât Palestina[6] cât şi idolul ei Dagon[7]? Au nu s-a văitat întregul neam de răpitori că părţile ascunse ale pântecelui intrau în descompunere iar măruntaiele se scurgeau o dată cu mâncarea înghiţită[8]? Cu propriile lor mâini, jefuitorii au adus înapoi chivotul şi prin sunete de ţimbale şi tâmpine ca şi prin tot felul de jertfe pentru a-şi ispăşi vina faţă de sanctuar. Sub comanda lui Dumnezeu au obţinut această izbândă strămoşii noştri, căci ei nu puneau deloc mâna pe arme, aşteptând ca Dumnezeu să aibă cuvântul

hotărâtor în treburile lor. De mâini omeneşti a fost doborât regele asirienilor, Sennaherib, în oastea căruia se înrolaseră toate popoarele Asiei, atunci când a împresurat oraşul nostru? N-au lăsat aceste mâini armele deoparte şi s-au ridicat în semn de rugăciune în vreme ce îngerul Domnului a nimicit într-o singură noapte o oaste uriaşă? Iar când s-a trezit în zorii zilei, Asirianul n-a găsit 185.000 de trupuri moarte[9] în tabăra lui şi cu restul trupelor a fugit din faţa evreilor neînarmaţi, care nici măcar nu au pornit pe urmele lor? Vă este bine cunoscută captivitatea din Babilon, unde poporul nostru a adăstat vreme de 70 de ani pe meleaguri străine, fără să se răzvrătească până când Cyrus[10] i-a redat libertatea ca o cinstire adusă

-[1] Descrierea lor ocupă cap. 7-12 din *Ieşirea (Vechiul Testament)* (n.e.).

[6] Iosephus îi numeşte palestinieni pe filisteni (n.t.).

' După ce filistenii i-au înfrânt pe israeliţi, au luat ca pradă de război chivotul legii, ducându-1 de la Eben-Ezer la Aşdod, în templul lui Dagon, idol cu trup de peşte şi cap de om. Pedepsele îndurate de filisteni şi de Dagon precum şi întoarcerea chivotului legii sunt descrise în cap. V-VI din *Cartea întâi a Regilor* (n.e.).

° Din *Antichităţi iudaice,* VI, 3, reiese că filistenii au fost seceraţi de dizenterie (n.e.).

" De astă dată, Iosephus este fidel *Bibliei (Cartea a patra a Regilor,* 19, 35), unde întâlnim aceeaşi cifră. Herodot *(Istorii,* 11, 141) atribuie brusca retragere a lui ^°nnaherib, regele Asiriei (705-681 î.e.n.), invaziei şoarecilor de câmp care au ros c°rzile arcurilor şi cingătorile săbiilor, încât soldaţii din tabăra de la Pelusium nu s-au mai pUnjt apăra. Alt motiv poate fi izbucnirea unei epidemii de ciumă, care a făcut numeroase victime (n.e.).

[10] Regele persan Cyrus II cel Mare (590/580-529 î.e.n.), cuceritorul Babilonului, j* îngăduit în 538/537 î.e.n. revenirea în Palestina a evreilor strămutaţi acolo de abucodonosor, ordonând reconstruirea Templului din Ierusalim (n.e.).

lui Dumnezeu; aşadar mulţumită Lui s-a întors acasă neamul evreu şi s-a îngrijit iarăşi de Templul lui Dumnezeu, aliatul său[11]. Ca să scurtăm vorba, n-a existat nici un caz în care strămoşii noştri au întreprins ceva cu arma în mână sau în absenţa acestora, fără să se bizuie pe sprijinul lui Dumnezeu. Aşadar rămânând fără soldaţi la postul lor, ei biruiau potrivit hotărârii luate de judecătorul lor divin; cum intrau în luptă, erau mereu învinşi. De pildă, atunci când regele Babilonului a asediat acest oraş, regele nostru Sedechia[12], contrar proorocirilor lui Ieremia, s-a războit cu acesta; a căzut el însuşi prizonier şi a trebuit să vadă cu ochii lui cum au fost dărâmate oraşul şi Templul său. Şi totuşi, cu cât mai măsurat a fost regele acela decât conducătorii voştri, precum şi poporul condus de el faţă de voi înşivă. Atunci Ieremia le-a spus sus şi tare că Dumnezeu le-a devenit potrivnic din pricina greşelilor pe care le-au comis faţă de El, şi că vor fi luaţi prizonieri dacă oraşul nu va fi predat duşmanului, nici regele şi nici poporul nu l-au ucis pe prooroc. Dar cum vă purtaţi voi? Nici nu vreau să vorbesc despre ce se petrece în interiorul zidurilor, căci n-aş fi în stare să înfăţişez cum se cuvine încălcările legii pe care le săvârşiţi; voi mă jigniţi şi trageţi asupra mea, cel ce vă dau sfaturi pentru mântuirea voastră, clocotind de furie când vă reamintesc propriile păcate şi nu toleraţi să se spună pe nume lucrurilor pe care le faceţi zilnic. Iată încă o pildă: când Antioh cel poreclit Epiphanes 1-a: sfidat pe Dumnezeu şi şi-a instalat tabăra în preajma oraşului, strămoşii noştri l-au înfruntat cu armele în mână; au fost măcelăriţi în această bătălie, oraşul fiind prădat de duşmani, iar sanctuarul a fost lăsat în paragină vreme de trei ani şi şase luni. De ce să menţionez şi alte exemple? Dar cine i-a aţâţat pe romani împotriva poporului nos-, tru? Oare nu lipsa de evlavie a localnicilor înşişi? De când am căzut noi în robie? Ea n-a început o dată cu războiul civil al strămoşilor noştri, atunci când nebunia lui Aristobol şi Hyrcanos şi rivalitatea dintre ei l-au făcut pe Pompeius să pornească împotriva oraşului nostru, Dumnezeu lăsând să ajungă sub jugul romanilor nişte oameni care nu' erau demni de libertatea lor? După un asediu de trei luni şi jumătate, ei au fost siliţi să se predea fără să fie atât de vinovaţi faţă de sanctuar

[11] Si în *Cartea a II-a a Macabeilor,* Dumnezeu este frecvent menţionat drept „ajutorur'evreilor şi „Căpetenie în luptă" (cap. 12, paragr. 36) (n.e.).

12 Dacă Iezechia a reuşit să salveze Regatul Iudeu de cotropirea asiriană cu ajutorul rugăciunii, ultimul ei suveran a fost capturat de Nabucodonosor II, care 1-a orbit, aşa că n-a mai apucat să vadă cucerirea şi distrugerea Ierusalimului survenită după asediu de doi ani şi jumătate (586 î.e.n.) (n.e.).

şi de lege ca voi, deşi dispuneau de mijloace mult mai mari în vederea ducerii războiului decât aveţi voi. Nu cunoaştem adică sfârşitul lui Antigonos, fiul lui Aristobul, sub domnia căruia Dumnezeu a pedepsit iarăşi poporul pentru păcatele sale prin cucerirea oraşului? Herodes, fiul lui Antipater, 1-a adus pe Sossius, iar Sossius la rândul lui, armata romană; ea a asediat Ierusalimul timp de şase luni până când, drept pedeapsă pentru nelegiuirile

lor, iudeii au fost subjugaţi şi oraşul lor jefuit de duşmani[13]. Aşadar, armele n-au încăput niciodată pe mâinile neamului nostru, după fiecare război a survenit îndeobşte subjugarea. Aşadar, după părerea mea, localnicii care au sub oblăduirea lor lăcaşul sfânt trebuie să se bizuie în toate privinţele pe sentinţele lui Dumnezeu şi, dacă vor să aibă parte de binevoitoarea ascultare a Judecătorului suprem, să-şi arate dispreţul faţă de mâna şi forţa omenească. Dar dintre lucrurile binecuvântate de Legislator[14], pe care anume le-aţi săvârşit? Sau mai degrabă: pe care dintre cele detestate de el le-aţi ocolit? Cu cât sunteţi voi mai nelegiuiţi decât taţii voştri, care au pierit mai repede decât voi? Desigur că nu v-aţi arătat dispreţul faţă de păcatele tăinuite precum: furtul, vicleşugul şi adulterul — dar în privinţa jafului şi a crimei, vă luaţi de-a binelea la întrecere şi prin ticăloşia voastră, trasaţi drumuri noi şi neobişnuite. Sanctuarul a devenit un fel de refugiu al tuturor acestora şi de mâinile băştinaşilor a fost profanat sfântul lăcaş, în faţa căruia s-au prosternat din depărtare romanii, trecând cu vederea multe din propriile lor obiceiuri din respect pentru datina voastră. Şi după toate acestea, mai aşteptaţi să primiţi sprijinul lui Dumnezeu faţă de care aţi păcătuit atât de mult? Dar fireşte, sunteţi negreşit nişte pioşi închinători şi-1 strigaţi pe ocrotitorul vostru întinzând spre el nişte mâini neprihănite. Cu asemenea mâini odinioară a cerut ajutor împotriva asirienilor regele nostru, atunci când, într-o singură noapte, Dumnezeu a pus la pământ uriaşa lor armată. în tratativele paşnice de-acum sunt oare romanii la fel ca asirienii de altădată, încât să vă aşteptaţi la aceeaşi răsplată? N-a Primit Asirianul bani de la regele nostru[15], făgăduind solemn că nu va Pustiii oraşul, iar el şi-a încălcat legământul şi s-a întors apoi ca să dea foc Templului? Dimpotrivă, romanii vă cer numai tradiţionalul tribut, Pe care strămoşii noştri l-au plătit mereu; odată satisfăcută această

[13] Vezi *Cartea întâi,* cap. XVIII, paragT. 1-2 (n.e.).

[14] Moise (n.e.).

Sedechia. Adversarul său Nabucodonosor n-a domnit însă în Asiria, ci în [Ke]gatul Noului Babilon, emancipat de sub autoritatea asiriană (n.e.).

418

419

cerere, ei nu vor mai devasta oraşul şi nici nu se vor atinge de sanctuar, i asigurându-vă deopotrivă şi toate celelalte lucruri care intră în discuţie: libertatea familiilor noastre, neîngrădita stăpânire a averilor personale şi respectarea legilor sfinte. E o curată nebunie **să-ţi]** închipui că Dumnezeu se va purta faţă de cei drepţi la fel ca şi faţă de [!] cei nedrepţi. Dimpotrivă, el este în măsură să se răzbune pe loc, atunci când e cazul. De pildă, pe asirienii care îşi instalaseră tabăra în preajma oraşului, i-a nimicit din prima noapte; aşadar dacă ar fi găsit de **cuviinţă** că generaţia noastră merita să dobândească libertatea, iar romanii trebuiau să-şi primească pedeapsa, judecata Lui ar fi venit numaidecât, ca în cazul asirienilor, atunci când Pompeius a atacat j neamul nostru, sau când a intervenit Sossius, sau când Vespasianus a devastat Galileea, sau în sfârşit acum, când Titus s-a apropiat de oraş. Din contră, şi Magnusi[6], şi Sossius, fără să sufere pierderi, ne-au luat oraşul cu asalt, iar Vespasianus **şi-a** obţinut rangul de împărat prin intermediul războiului dus împotriva noastră. Mai multă apă îi dau lui Titus izvoarele care pentru voi încetaseră cu desăvârşire să curgă, înaintea sosirii sale, cum ştiţi şi voi, atât Siloah, cât şi celelalte izvoare din afara oraşului secaseră, astfel că apa era vândută cu amfora; acum ele curg din belşug pentru duşmanii voştri încât apa ajunge nu numai pentru romani şi vitele lor de povară, ci şi pentru stropitul grădinilor. Acelaşi semn prevestitor arătat şi mai înainte, la o ante-] rioară cucerire a oraşului, când babilonianul pe care l-am pomenit deja a pornit într-o expediţie împotriva noastră, dând pradă flăcărilor oraşul şi Templul, deşi, după părerea mea, nici unul dintre cei ce au păcătuit atunci n-au comis nelegiuiri atât de mari ca ale voastre. Asta mă face să cred că Dumnezeu ne-a părăsit sanctuarul, trecând de partea celor cu care vă războiţi acum. Când orice om cumsecade fuge de o casă unde domneşte desfrâul, detestându-i locuitorii, voi vă închipuiţi că Dumnezeu, care vede fiecare lucru ascuns şi aude fiecare gând tăinuit, va mai zăbovi într-un lăcaş plin de vicii? Ce-a mai rămas printre voi demn de trecut sub tăcere sau ascuns? Ce lucruri mai aveţi voi care să nu fie de mult familiare duşmanilor voştri? Vă tot; împăunaţi cu încălcarea legilor, vă întreceţi zilnic în cele mai **rele]** fapte, fălindu-vă cu orice nedreptate săvârşită de parcă ar fi o dovadă j de virtute. Dar şi pentru voi a rămas deschisă o cale spre salvare, dacăj vi-o doriţi, căci Dumnezeu se împacă lesne cu cel ce-şi mărturiseşte vina si se căieşte. Voi oameni, a căror duritate se ia la întrecere cu I

Iosephus se referă la Cnaeus Pompeius (n.e.). 420
fierul, aruncaţi-vă cât colo armele! îndураţi-vă de oraşul vostru natal distrus în bună parte de pe-acum! întorceţi-vă şi priviţi câtă frumuseţe hărăziţi voi pieirii, ce mândreţe de oraş, ce minunăţie de sanctuar, ce bogăţie de daruri primite de la multe popoare! Cine vrea să dea pradă flăcărilor, cine urmăreşte să distrugă toate acestea? Ce merită mai presus de orice să dăinuie, voi, inimi neînduplecate şi mai nesimţitoare decât pietrele?! Iar dacă privirile vă sunt prea împăienjenite ca să le mai vedeţi, atunci aveţi milă barem de familiile voastre, puneţi-vă fiecare în faţa ochilor soţia şi copilul, tatăl şi mama pe care fie foametea, fie războiul îi va doborî cât de curând! Eu ştiu că în mijlocul acestor primejdii se află mama şi soţia mea, de-asemenea o familie care nu duce lipsă de faimă şi un neam care se bucură de o faimă străveche, astfel că unii ar putea să creadă că nu vă dau aceste sfaturi decât pentru mântuirea lor. Nici vorbă de aşa ceva! Uciăeţi-i pe ei, luaţi sângele meu drept preţ al salvării voastre: sunt gata să-mi dau şi viaţa, dacă prin asta vă va veni mintea la cap!"

421
CAPITOLUL X

1. în pofida cuvintelor rostite cu glas tare de Iosephus cu lacrimi în ochi, răsculaţii au persistat în încăpăţânarea lor, socotind că această schimbare de atitudine nu reprezenta în nici un caz o cale sigură pentru ei; ponorul, dimpotrivă, a fost ispitit să dezerteze. Unii îşi vindeau pe preţuri de nimic proprietăţile lor, alţii obiectele preţioase şi înghiţeau monedele de aur obţinute pentru agonisirea lor, ca nu cumva acestea să fie descoperite de către tâlhari. Apoi, fugeau la romani şi, după ce eliminau aurul pe calea nevoilor naturale, aveau cu ce să-şi asigure traiul lor zilnic. Titus i-a lăsat pe mulţi dintre ei, să plece în localităţile de la ţară, unde dorea fiecare. Acest lucru i-a făcut pe tot mai mulţi iudei să devină transfugi, fiindcă astfel scăpau de mizeriile pe care le îndurau în oraş, fără să mai ajungă sclavi ai romanilor. Dar susţinătorii lui Ioannes şi ai lui Simon pândeau ieşirile transfugilor cu ochii mai necruţători decât eventuala apropiere a romanilor şi era de-ajuns umbra unei bănuieli pentru ca oamenii să fie ucişi pe loc.
2. Chiar şi dacă rămâneau în oraş, cei bogaţi îşi riscau în aceeaşi măsură viaţa: fiecare putea să fie omorât sub pretextul dezertării, ca să i se ia averea. O dată cu foametea, creştea şi nebunia răsculaţilor, ambele plăgi devenind de la o zi la alta şi mai cumplite. întrucât cerealele nu mai puteau fi zărite nicăieri, ei năvăleau prin surprindere în casele oamenilor şi le percheziţionau; oriunde se descopereau niscaiva provizii, locuitorii erau bătuţi fără milă fiindcă tăgăduiseră existenţa lor; acolo unde nu se găsea nimic, proprietarii erau supuşi torturilor, fiindcă, pasămite, îşi ascunseseră prea bine rezervele de hrană. Dovada că alimente mai erau sau lipseau cu desăvârşire era oferită de trupeasca înfăţişare a nefericiţilor. Cei care păreau să mai aibă ceva putere în ei, aceia îşi dosiseră negreşit proviziile lor; de cei care arătau din cale-afară de vlăguiţi nu se atingea nimeni, fiindcă nu avea nici un rost să ucizi oameni care oricum urmau să fie răpuşi în
422
curând de lipsuri. Mulţi îşi dădeau pe ascuns avuţia lor întreagă pentru o măsură de grâu, dacă se întâmplau să fie mai înstăriţi, în vreme ce sărăntocii se alegeau doar cu o măsură de orz; după aceea, ei se ascundeau în cea mai tăinuită încăpere a casei lor, unii fiind atât de lihniţi încât ronţăiau grăunţele nemăcinate, alţii făcând pâine coaptă, după cum îi îndemna nevoia sau frica. Nu mai existau nicăieri mese întinse: mâncărurile pe jumătate gătite erau scoase de pe foc şi înfulecate cu lăcomie.
3. Demnă de milă era hrana lor iar aspectul ei îţi storcea lacrimi; cei puternici îşi primeau partea lor întreagă, săracii având asigurate numai vaietele. Dintre toate poftele omeneşti, cea mai puternică rămâne foamea, dar aceasta distruge în mod deosebit sentimentul bunei-cuviinţe şi al onoarei. Ceea ce în alte situaţii putea să devină stânjenitor, nu mai preocupa nici un om răzbit de foame. Astfel femeile rupeau mâncarea de la gura bărbaţilor, copiii de la cea a părinţilor şi — ceea ce era şi mai

întristător — mamele o smulgeau de pe buzele pruncilor lor; în timp ce scumpele lor odrasle li se stingeau în braţe, ele nu se sfiau să le răpească ultimii stropi dătători de viaţă. Dar până şi aceste jalnice prânzuri nu treceau neobservate, căci pretutindeni stăteau la pândă răsculaţii, gata să le fure şi puţinul pe care-1 mai aveau locatarii. Unde vedeau o casă cu uşile zăvorâte, asta era pentru ei un semn că în interior se servea câte ceva; numaidecât, . răsculaţii smulgeau uşile din ţâţâni, dădeau buzna înăuntru şi înhăţau totul, în stare să strângă oamenii de gât spre a le smulge bucatele înfulecate. Moşnegii care-şi ţineau bucata de pâine cu dinţii erau snopiţi în bătaie, femeile erau trase de păr dacă îşi ascundeau mâncarea în mâini. Nu erau cruţaţi nici cei cu pletele cărunte, nici copilaşii: smulgeau dumicatele de la pruncii care se agăţau de ele, ridicându-i şi hâţânându-i încolo şi încoace, până ce aceştia se prăvăleau la podea. Cu locuitorii caselor ce apucaseră mai înainte de descinderea lor, să înghită toate bucatele pe care urmăreau să şi le însuşească, răsculaţii se purtau şi mai rău, de parcă li s-ar fi făcut cine ştie ce nedreptate. Ei născoceau cele mai cumplite torturi pentru a da de urma resurselor de hrană: astupau cu boabe de mazăre căile de scurgere ale mădularelor ruşinoase şi împlântau beţe ascuţite în şezutul nefericitelor victime. Te apucă groaza doar la auzul faptelor de care erau ei în stare pentru descoperirea unei bucăţi de pâine ori pentru aflarea locului unde fusese ascuns un pumn de făină de orz. Şi totuşi, schingiuitorii nu duceau lipsă de nimic, căci cruzimea lor ar fi fost mai mică dacă ar fi fost într-adevăr la ananghie; astfel îşi exersau ei zilnic nebunia şi îşi

agoniseau niscaiva provizii pentru zilele negre care urmau să vină. Celor ce se furişaseră sub obrocul nopţii în afara zidurilor, până în preajma gărzilor romane, ca să adune legume sălbatice şi plante hrănitoare, le aţineau calea tocmai când ei se credeau scăpaţi de duşmani, luându-le tot ce aveau asupra lor. Oricât de mult îi rugau aceştia, invocând temutul nume al lui Dumnezeu, să le lase măcar o parte din cele culese cu primejduirea vieţii lor, tot nu se alegeau cu nimic de la ei. Aceştia se puteau socoti norocoşi că au fost numai jefuiţi, fără să-şi piardă în acelaşi timp şi viaţa.

4. Astfel de persecuţii trebuiau să suporte oamenii de rând din partea suliţaşilor, în schimb cei de vază şi bogaţii erau aduşi în faţa tiranilor; unii dintre ei erau acuzaţi pe nedrept că puneau la cale presupuse comploturi, fiind executaţi, alţii piereau sub mincinosul pretext că, chipurile, urmăreau să dea oraşul pe mâna romanilor. Procedeul cel mai frecvent folosit era aducerea unui martor mincinos care susţinea că arestaţii doreau să dezerteze. Cel ce fusese prădat de Simon era trimis apoi la Ioannes, iar cei jefuiţi de Ioannes erau luaţi în primire de Simon. Aşadar, ei sugeau rând pe rând sângele concetăţenilor lor, împărţindu-şi între ei cadavrele nefericiţilor. Amândoi îşi disputau cu ardoare hegemonia, dar în privinţa comiterii nelegiuirilor, armonia lor era deplină. Cel ce nu îngăduia ciracului său să contribuie la persecutarea străinilor, acela trecea drept un ticălos egoist, iar cel ce nu era lăsat să devină părtaş la o grozăvie, se supăra de parcă ar fi fost înlăturat de la înfăptuirea unui bine.

5. Nu-i cu putinţă să înfăţişezi pe îndelete, fiecare mârşăvie comisă de aceştia; ca să nu lungim vorba, nici un alt oraş n-a mai îndurat atâtea suferinţe, nici un alt neam n-a mai fost în stare de atâtea nelegiuiri. în cele din urmă, răsculaţii au împroşcat cu ocări neamul evreilor, pentru ca ticăloşia lor să pară mai mică în faţa străinilor, recunoscându-se drept ceea ce erau în realitate: sclavi, liotă de vagabonzi, bastarzi şi scursura poporului. Ei sunt cei ce au distrus oraşul, ei i-au făcut pe romani, contar voinţei lor, să parafeze sinistra lor izbândă, tot ei au dus până la Templu, aproape cu de-a sila, focul care şovăia să ardă. Oricum, când l-au văzut din Oraşul de Sus cum era mistuit de flăcări, ochii lor n-au fost năpădiţi nici de durere şi nici de lacrimi; în schimb asemenea emoţii au putut fi observate la romani[1]. Dar asupra acestor lucruri vom reveni mai târziu, la locul potrivit.

[1] Este evidentă tendinţa lui Iosephus de a-şi disculpa protectorii de distrugerea Templului, spre a arunca întreaga vină a prăpădului asupra zeloţilor prezentaţi mereu în cele mai sumbre culori (n.e.).

CAPITOLUL XI

1. între timp, lucrările de fortificaţie ale lui Titus înaintau cu mare repeziciune, în pofida faptului că apărătorii zidurilor provocau multe pierderi soldaţilor. Totodată, el însuşi a trimis un detaşament de călăreţi, cu ordinul de a prinde în cursă pe iudeii care părăseau oraşul, umblând după hrană în râpele din jur. Printre aceştia se aflau şi niscaiva răsculaţi înarmaţi, care nu se mai descurcau cu proviziile jefuite de la populaţie, dar cei

mai mulţi erau simplii oameni din popor pe care teama pentru soarta familiilor lor îi împiedicau să treacă de partea romanilor. Ei nu trăgeau speranţa că pot înşela vigilenţa răsculaţilor dacă îşi luau cu ei nevestele şi copiii; dar nici nu se îndurau să-i părăsească pe cei ce le erau dragi, pentru ca tâlharii să-i căsăpească în locul lor. Doar foametea le dădea curajul să plece şi chiar dacă reuşeau cumva să se strecoare neobservaţi afară din oraş, nu aveau siguranţa că nu vor fi prinşi de duşmanii lor. Atunci când erau capturaţi, ei se zbăteau să scape din impasul în care se aflau, iar după o dârză împotrivire, era prea târziu să mai ceară îndurare. Prinşii erau biciuiţi şi înainte de a fi trimişi la moarte, supuşi la tot felul de cazne, fiind în cele din urmă ţintuiţi pe cruce înaintea meterezelor. Jalnica lor soartă fireşte că n-a fost trecută cu vederea de către Titus, dar zilnic erau aduşi câte 500 de prizonieri, uneori şi mai mulţi; pe de o parte, el recunoştea că n-ar fi fost prudent să elibereze pur şi simplu pe cei capturaţi în luptă; pe de altă parte, a pune sub pază un număr atât de mare de iudei, însemna să-i facă paznicii propriilor paznici. Principalul motiv care 1-a determinat pe Titus să nu interzică crucificările a fost însă altul: el nădăjduia că, având în faţa ochilor o asemenea privelişte, poate că iudeii se vor lăsa convinşi să cedeze, ca nu cumva să aibă şi ei aceeaşi soartă dacă nu se vor preda romanilor. Plini de furie şi de ură, soldaţii îşi băteau joc de prizonieri, ţintuindu-1 pe fiecare de cruce[1] într-o altă poziţie şi în scurtă vreme n-au mai fost destule locuri pentru cruci şi nici destule cruci pentru atâtea trupuri.

[1] Potrivit izvoarelor antice, crucile aveau şi ele forme diferite (n.e.).

425

2. Dar răsculaţii n-au catadicsit câtuşi de puţin să se răzgândească, ca urmare a caznelor la care erau martori oculari ci, dimpotrivă, au înţeles să se folosească de ele pentru a înşela restul populaţiei oraşului. De aceea au târât pe metereze rudele fugarilor precum şi pe cetăţenii dornici să se încheie un acord de pace, ca să se convingă singuri de jalnica soartă a celor ce-şi căutau scăparea la romani; victimele erau prezentate drept nişte oameni veniţi să cerşească îndurare, nicidecum ca nişte prizonieri. Aşa i-au făcut să renunţe pe mulţi dintre cei ce se pregăteau să fugă la romani până când, în cele din urmă, adevărul a ieşit la iveală. Au fost şi unii care nu şovăiau deloc să dezerteze, chiar dacă erau siguri de pedeapsa ce-i aştepta, căci moartea venită din partea duşmanului li se părea o uşurare în comparaţie cu tortura foamei. Titus a dat ordin să li se taie mâinile celor mai mulţi prizonieri pentru ca ei să nu mai fie socotiţi transfugi şi prin sluţirea lor să li se dea crezare, apoi aceştiaierau trimişi înapoi la Simon şi Ioannes. Astfel Titus atrăgea atenţia amândorura ca barem acuma să pună capăt împotrivirii lor, spre a nu-1 sili pe dânsul să distrugă întregul oraş şi, prin schimbarea lor, survenită în ultima clipă, să-şi salveze vieţile, patria atât de minunată şi Templul care şi în viitor nu putea să aparţină nimănui în afara lor. Dar în acelaşi timp făcea înconjurul valurilor de pământ, zorindu-şi soldaţii ce lucrau la ele, pentru ca vorbele să fie însoţite cât mai repede şi de fapte. Drept răspuns, iudeii trimiteau de pe metereze injurii la adresa lui Caesar şi a părintelui său; îi strigau că dispreţuiau făţiş moartea, care li se părea mai atrăgătoare decât sclavia nedemnă, arătându-se dornici să aducă romanilor cele mai mari pagube de care erau în stare, atâta timp cât mai aveau suflare în pieptul lor. De oraşul lor natal nu se sinchiseau deloc căci, după spusele lor, el era oricum sortit pieirii; şi dacă Templul va pieri la rândul său, Dumnezeu îşi va găsi un altul mai bun ca el, adică universul. Dar până şi sanctuarul pământesc va fi salvat de cel ce sălăşluieşte în el; iar cu un aliat de talia lui, ei pot să dea cu tifla , tuturor ameninţărilor netranspuse în fapte: căci ultimul cuvânt îl are j Dumnezeu. Acestea erau reproşurile lor, înţesate cu vorbe de ocară.

3. între timp a sosit în faţa Ierusalimului şi Antioh Epiphanes[2], , care, în afara numeroşilor săi soldaţi înzestraţi cu armament greu,] adusese cu el şi o trupă de aşa-numiţi „macedoneni", drept garda lui personală: toţi aveau aceeaşi vârsta, de statură înaltă, abia trecuţi de

- Din Commagene (referitor la el, vezi *Antichităţi iudaice,* XIX, 9, 1 şi XX, 7, 1) (n.t.).

anii adolescenţei, echipaţi şi instruiţi după tradiţia macedoneană, de unde şi porecla lor, cu toate că puţin dintre ei se trăgeau cu adevărat din neamul macedonenilor. Dintre toţi regii aflaţi sub stăpânire romană, cel din Commagene[3] era de departe cel mai răsfăţat de noroc până când a trebuit să cunoască şi el toanele destinului: şi el a dovedit la bătrâneţe că nimeni nu poate fi socotit un om fericit înaintea morţii sale[4]. Pe vremea când se mai afla încă în apogeul domniei sale, s-a ivit în tabără fiul său care a întrebat din cale-afară de uimit de ce şovăie romanii să înceapă atacul zidului de apărare. Avea o fire războinică, era pus pe fapte mari din născare şi atât de puternic încât îndrăzneala

lui a fost aproape mereu încununată de succes. Titus i-a răspuns zâmbind: „Cauza noastră este comună", după care Antioh, urmat de „Macedonenii" lui, s-a şi năpustit asupra zidurilor. Mulţumită forţei şi iscusinţei sale militare, el însuşi a ştiut să se ferească de săgeţile iudeilor, pe când cele pornite din arcul său nu şi-au greşit ţinta, pe când foarte tinerii săi însoţitori, cu puţine excepţii, au fost de-a dreptul copleşiţi de loviturile primite: ca să-şi respecte legământul de credinţă, ei s-au ambiţionat să-şi ducă lupta până la capăt. Când în cele din urmă, au trebuit să se retragă, cei mai mulţi sângerau de pe urma numeroaselor răni primite; în momentele lor de răgaz, ei au tras învăţătura că, pentru a învinge, până şi adevăraţii macedoneni aveau nevoie de norocul lui Alexandru.

4. începute la 12 Artemisios[5], lucrările la valurile de pământ au fost terminate de către romani, cu multă osteneală şi caznă, la data de 29 a aceleiaşi luni[6], după 17 zile de muncă neîntreruptă; căci toate cele patru fortificaţii erau deosebit de înalte. Primul, situat faţă-n faţă cu fortăreaţa Antonia a fost ridicat de către Legiunea a V-a pe unde se afla mijlocul bazinului numit Srruthion[7]; al doilea val, situat la o distanţă de 20 de coţi, era înfăptuirea Legiunii a Xl-a. Mult mai de-

^ Ţinut muntos din nord-estul Siriei, a făcut parte din Regatul Asirian Nou, apoi din Regatul Seleucid, când a fost guvernată de urmaşii satrapului persan Orontes, fiind transformat în provincie romană (în anul 17 e.n.). împăratul Caligula 1-a reinstalat pe Antioh IV ca rege clientelar (38-72 e.n.). El 1-a sprijinit pe Vespasianus, iar lui Titus i-a trimis trupe conduse de fiul său Epiphanes. Sfârşitul domniei sale este înfăţişat în *Cartea a şaptea,* cap. 7, paragr. 1-2 (n.e.).

[4] Celebru dicton al lui Solon relatat de Herodot *(Istorii,* 1, 32) (n.e.).

[5] Adică 30 mai 70 (n.e.).

[6] La 16 iunie 70 (n.e.).

Poate să însemne deopotrivă bazinul Vrăbiilor sau al Săpunelului (Spiess), P«ma traducere fiind cea mai des folosită (n.t.).

426

427

parte de ele, spre miazănoapte, lângă bazinul numit Amygdalon,s dădeai de lucrarea Legiunii a X-a; alături, la o distanţă de 30 de coţi, Legiunea a XV-a îşi înălţase propriul său val de pământ, în preajma monumentului funerar al Marelui Preot[9]. Romanii îşi instalaseră deja maşinile de asediu pe poziţiile prevăzute dinainte; între timp, Ioannes a poruncit ca din interior, în intervalul dintre Antonia şi valurile de pământ, să se sape pe dedesubt un tunel, căptuşind galeria cu trunchiuri de copaci, astfel că întreaga construcţie se sprijinea pe stâlpi. A introdus apoi în subteran lemne unse cu smoală şi asfalt, cărora le-a j dat foc. După ce stâlpii au ars mocnit de jos în sus, tunelul a cedat dintr-o dată, iar valurile de pământ s-au prăvălit în adânc cu un zgomot înfiorător. Mai întâi, în acelaşi timp cu norul de praf, s-a ridicat şi un fum gros, căci povara uriaşei grămezi de pământ aproape că a înăbuşit focul; dar după ce au fost mistuite lemnele sfărâmate, au izbucnit în afară vâlvătăi strălucitoare. Această neaşteptată surpare i-a speriat aidoma unui trăsnet pe romani; când însă au descoperit vicleşugul duşmanului, ei au căzut pradă descurajării. Tocmai când se credeau atât de siguri de izbândă, întâmplarea de-acum le îngheţa speranţele pe care şi le puseseră în viitor. Li s-a părut de prisos să mai lupte împotriva focului căci, chiar dacă l-ar fi stins, valurile de pământ erau oricum pierdute.

5. Două zile mai târziu, susţinătorii lui Simon au atacat şi celelalte valuri de pământ căci de-acum romanii îşi şi instalaseră pe aceste poziţii berbecii lor de asalt, începând să clatine zidurile de apărare. Aşa-numitul Tephtheus, originar din Garis, oraş al Galileei, Mega-ssarus, slujitor de la curtea regală al Mariammei[10], precum şi un altul din Adiabene, fiul lui Nabataeus, căruia din pricina infirmităţii sale i se zicea şi Agiras, adică Şchiopul — tustrei s-au repezit spre maşinile de război cu torţe aprinse în mâini. Dintre bărbaţii care s-au distins în luptele din afara oraşului, nici unul n-a fost mai temerar şi mai înfricoşător decât aceştia. De parcă ar fi fost vorba de nişte camarazi apropiaţi, aşa au fugit ei spre mulţimea deasă a vrăjmaşilor şi, fără să şovăiască sau să-i ocolească, s-au aruncat în mijlocul adversarilor lor, şi le-au incendiat maşinile de război. Deşi întâmpinaţi de o ploaie de

^ Al Migdalelor (n.t.). Bazinul era situat la nord de palatul lui Herodes şi totodată de primul zid de apărare, aproape de actuala poartă Iaffa (n.e.).

9 Vezi cap. VI, paragr. 2, n.5 (n.e.).

[10] Nu este vorba de soţia lui Herodes, Mariamme din familia Haşmoneilor, ci o urmaşă a acesteia (vezi arborele genealogic al Haşmoneilor de la traducerea mea din *Antichităţile iudaice)* (n.t.).

428

săgeţi şi loviţi din toate părţile de săbii, nimic nu i-a putut îndepărta de locul primejdios

până ce ne-au dat foc uneltelor războiului. Doar după ce flăcările s-au ridicat deasupra, au venit în ajutor şi romanii din taberele lor apropiate; dar iudeii de pe metereze le-au barat drumul şi s-au angajat apoi într.o aprigă încăierare cu soldaţii veniţi să stingă focul, fără să evite riscul luptei corp la corp. Romanii se străduiau să smulgă din foc maşinile de război, deasupra cărora ardeau deja împletiturile de nuiele, însă iudeii înconjuraţi de flăcări li se împotriveau, nevrând să dea drumul berbecelor, în pofida faptului că fierul lor se încinsese. De la maşinile de asediu, focul s-a extins repede şi asupra digurilor de pământ, mai înainte ca trupele venite în ajutor să-1 poată stăvili. Când s-au văzut împresuraţi de vâlvătăi, romanii au pierdut orice speranţă să-şi salveze maşinile, retrăgându-se spre taberele lor. în schimb iudeii, care primeau necontenit forţe proaspete din interiorul oraşului, îi urmăreau pas cu pas; îmbărbătaţi de succesele lor, au devenit atât de îndrăzneţi încât au dezlănţuit a-tacuri furibunde, lăsând deoparte orice măsură de prevedere, până ce au ajuns la fortificaţiile taberei, unde au început lupta de-aproape cu santinelele. îndeobşte romanii au mereu în faţa taberelor lor un şir de soldaţi care stau de strajă în permanenţă, fiind schimbaţi la anumite intervale de timp[11]. Ei trebuiau să respecte severa lege romană de război care prevedea că oricine dintre ei îşi părăsea postul, indiferent de motivul invocat, primea pedeapsa cu moartea. Preferând firește o moarte eroică unei execuţii capitale, aceste străji s-au opus cu îndârjire; mulţi dintre romanii care o luaseră la fugă, când au văzut lupta disperată dusă de camarazii lor, au fost cuprinşi de ruşine şi s-au întors din nou împotriva duşmanului. După ce şi-au instalat în grabă scorpionii de-a lungul zidului taberei, soldaţii au putut să oprească în sfârşit puhoiul de oameni care ieşeau de-a valma pe porţile oraşului, neluând nici o măsură de acoperire sau de eventuală apărare a lor: iudeii se angajau în lupta corp la corp cu cel dintâi duşman ieşit în calea fiecăruia, şi fără şovăială se repezeau în vârful suliţelor îndreptate spre ei, astfel că-şi doborau la pământ potrivnicii prin greutatea propriului lor trup. Iudeii ieşeau biruitori mai puţin prin succesul faptelor cât mai ales prin totala absenţă a fricii, şi mai degrabă funesta lor temeritate decât pagubele provocate de ei i-au făcut pe romani să dea înapoi.

[1] Este vorba de aşa-numitele *„jtationes ante portas",* unităţi numeroase care juiu intrările taberelor romane şi nu de posturi izolate (n.e.).

429

6. Dar de-acum Titus se afla din nou în mijlocul lor, venind dinspre Antonia, unde fusese ca să caute locul de amplasare al altor valuri de pământ; el a adus multe mustrări soldaţilor săi pentru faptul că, după ce puseseră stăpânire pe zidurile duşmanilor, îşi primejdui-seră propriile fortificaţii, şi lăsaseră să ajungă ei înşişi în postură de asediaţi îngăduind iudeilor să năvălească asupra lor ca dintr-o temniţă. El a făcut o manevră de învăluire împreună cu trupele sale de bază şi, în fruntea lor, a căzut în flancul vrăşmaşilor. Cu toate că erau în acelaşi timp atacaţi viguros din faţă, iudeii s-au întors numaidecât împotriva lui, fără să se retragă deloc. în apriga încleştare a bătăliei care bătea pasul pe loc, din pricina prafului stârnit precum şi a sălbaticelor strigăte scoase de luptători, nu se mai vedea şi nu se mai auzea nimic, fiind cu neputinţă să mai distingi inamicul de amic. Iudeii rezistau cu succes, mai puţin prin vitejia, cât mai ales prin palida nădejde în salvarea lor; dar nici pe romani nu-i părăsea preocuparea pentru faima şi onoarea lor militară, dar mai cu seamă pentru strălucita pildă pe care le-o dădea Caesarul, înfruntând primejdiile în primele rânduri. Zelul războinic le-a crescut în aşa măsură încât, după părerea mea, în cele din urmă ei ar fi capturat mulţimea întreagă a luptătorilor iudei dacă aceştia nu s-ar fi retras repede în oraş, fără să mai aştepte momentul decisiv al luptei. Prăbuşirea valurilor de apărare a contribuit, firește, la adânca descurajare a romanilor care au văzut cum ceea ce realizaseră ei printr-o îndelungată muncă istovitoare se dusese de râpă într-un singur ceas, mulţi dintre ei îndoindu-se sincer că vor putea cuceri vreodată oraşul cu maşinile lor de război obişnuite.

CAPITOLUL XII

1. Titus a ţinut un consiliu de război cu comandanţii săi: cei ce se înfierbântau prea repede erau de părere să fie pusă în mişcare întreaga armată deodată, ca să supună zidurile unui asalt viguros; căci până acum doar unităţile ei răzleţe au dus lupta cu iudeii: aceştia nu vor putea să facă faţă nici măcar primului atac al tuturor forţelor reunite, grindina de săgeţi acoperindu-i de-a binelea. Cei care se arătau mai chibzuiţi

propuneau să se înalţe alte valuri de pământ, alţii cereau ca asediul oraşului să continue fără ele, ci doar să fie păzite cu străşnicie toate căile de legătură cu exteriorul, pentru a zădărnici orice încercare de a aduce alimente în interior. în felul acesta, oraşul era lăsat pradă foametei, fără să se ajungă la nici o luptă de-aproape cu duşmanul; căci este dificil să te războieşti cu nişte disperaţi care şi-au luat nădejdea de la viaţă, dorind cu orice preţ să fie răpuşi de sabie, căci altfel îi aşteaptă o soartă şi mai amarnică. Lui Titus i s-a părut înjositor să nu întreprindă nimic cu o oaste atât de numeroasă, pe cât era de inutil să te lupţi cu nişte oameni care şi aşa se omoară unii pe alţii. El a explicat apoi că, pe de altă parte, foarte greu poate fi dusă la capăt şi construirea unor noi valuri de pământ datorită lipsei materialului lemnos, cu mult mai grea fiind însă supravegherea tuturor ieşirilor; nu era deloc simplu nici să încercuieşti cu oastea întregul oraş din cauza întinderii Ierusalimului şi a terenului accidentat impropriu, desfăşurarea prezentând şi reale primejdii în cazul surprinzătoarelor incursiuni ale asediaţilor. Aşijderi chiar dacă ar fi puse sub pază ieşi-nle cunoscute, atunci constrânşi de nevoie şi bazaţi pe excelenta cunoaştere a terenului, iudeii vor descoperi drumuri secrete; iar dacă, Pe căi ocolite, vor fi aduse niscaiva provizii în oraş, atunci asediul se va prelungi singur. El se temea de altfel ca orice tărăgănare să nu umbrească gloria victoriei. Toate pot fi realizate cu timpul, dar izbânda

430

431

trebuie să fie înfăptuită cu o mare rapiditate. Aşadar, ca să îmbini rapiditatea cu siguranţa, nu mai rămâne altceva de făcut decât ca întregul oraş să aibă un zid împrejmuitor; numai şi numai aşa vor fi închise toate intrările, iar iudeii ar avea de ales între a-şi pierde orice speranţă, predându-se, şi între a cădea de la sine în mâinile duşmanului din pricina foametei. Fireşte că nici el nu va sta cu mâinile-n sân, ci se va îngriji de înălţarea altor valuri de pământ, pentru a folosi din plin slăbirea hărţuielilor duşmanului. Iar dacă cineva consideră că această lucrare este prea mare şi prea greu de dus la capăt, acela trebuie să se gândească la faptul că stă mai prejos de demnitatea romanilor să se ocupe de treburi mărunte şi că, fără trudă, nici măcar Dumnezeu n-ar putea realiza ceva măreţ.

2. După ce şi-a convins conducătorii prin vorbele sale, Titus a dat ordinul ca trupelor să li se repartizeze lucrările care le reveneau. De un zel nemaipomenit au fost cuprinşi soldaţii şi, după ce le-au fost distribuite cuvenitele porţiuni din împrejurimile oraşului, nu numai legiunile, ci şi cohortele s-au luat la întrecere între ele: oşteanul simplu căuta să-1 mulţumească pe decurion, decurionul pe centurion, acesta pe tribun, în vreme ce râvna tribunilor aspira la laudele generalilor, cel ce dădea verdictul asupra întrecerii fiind Caesar însuşi. Titus făcea personal de mai multe ori pe zi ronduri de inspecţie, pentru a supraveghea lucrările. începând de la "Staniştea asirienilor" unde se afla cartierul său general, zidul cobora spre Oraşul Nou, de unde, prin valea Cedronului, atingea Muntele Măslinilor; apoi o cotea spre miazăzi, şi înconjura creasta până la aşa-zisa Stâncă Peristereon[1], precum şi până la colina ce domina râpa şi izvorul Siloah; de acolo, se îndrepta către apus şi cobora spre râpa izvorului. După aceea, zidul j urca spre mormântul Marelui Preot Ananos şi înconjura muntele unde şi-a făcut tabăra Pompeius[2], îndreptându-se spre miazănoapte până la satul ce se numea Casa Năutului[3]; dincolo de el, includea monumentul funerar al lui Herodes, după care se întâlnea la răsărit cu tabăra generalului, de unde pornise de fapt. Zidul avea o lungime de 39 de stadii şi în exteriorul lui erau construite 13 turnuri de pază, fiecare

1 Hulubăriile. Se presupune că aici s-ar fi aflat mormintele profeţilor sau aşa-zisul Labirint mic, pe vârful sudic al Muntelui Măslinilor (n. t.).

2 Nu este amintit decât aici faptul că Pompeius, înainte de a pătrunde în oraş (vezi *Antichităţi iudaice,* XIV, 4, 1 ş. u.), ar fi poposit aici, adică la nivelul părţii de jos j a văii Cedronului şi a drumului care ducea spre Bethlehem. După aceea, venind dinspre lerihon, el a ocolit Ierusalimul pe la sud (n. t.).

3 în original: „Erebînthos oîkos" (n.e.)-

432

măsurând de jur împrejur 10 stadii[4]. Totul a fost construit în numai trei zile; aşadar o lucrare care avea nevoie de luni de zile de muncă a fost executată cu o repeziciune greu de crezut. După ce a închis oraşul printr-un zid împrejmuitor, instalând trupe în turnurile de pază, Titus însuşi a făcut inspecţia de la prima strajă de noapte şi s-a dus pretutindeni, ca să vadă totul cu ochii săi. Inspecţia de la cea de a doua strajă a nopţii a încredinţat-o lui Alexander[3], iar pentru cea de la a treia strajă, au tras la sorţi comandanţii legiunilor. Până şi santinelele îşi trăgeau la sorţi orele de somn şi întreaga

noapte patrulau în intervalele dintre turnurile de pază.
3. O dată cu posibilitatea ieşirii din oraş, iudeilor li s-au tăiat şi toate speranţele lor de se salva, iar foametea făcea ravagii în rândurile poporului, casă de casă şi familie de familie. Acoperişurile erau năpădite de femei şi de odrasle sleite, iar străzile pline de cadavre de moşnegi; copiii şi tinerii buhăiţi cutreierau pieţele ca nişte spectre şovăitoare, prăvălindu-se în drum acolo unde îi răpunea năpasta. Nimeni nu se mai simţea în stare să-şi înmormânteze rudele din pricina epuizării, dar până şi cei care mai aveau vlagă în ei se abţineau de la îndatoririle lor, căci numărul morţilor era prea mare şi propria lor soartă nesigură. De altfel mulţi se prăvăleau morţi peste cadavrele celor pe care urmau să-i îngroape, mulţi alţii se târau până la mormintele hărăzite lor mai înainte ca ei să-şi fi dat obştescul sfârşit. Nici un bocet nu răsuna la asemenea pogrebanii, nici un vaiet nu se auzea, căci foamea pricinuise amuţirea oricărui simţământ. Cu ochii secătuiţi de lacrimi şi cu gurile încleştate de durere, cei aflaţi în lupta cu moartea se holbau la cei ce o luaseră înaintea lor. O înspăimântătoare linişte învăluise oraşul ca o noapte a morţii; dar şi mai presus de aceste grozăvii erau tâlharii care, la fel ca nişte profanatori de morminte, dădeau năvală în casă spre a jefui morţii şi, smulgând linţoliul de pe trupurile lor reci, plecau apoi râzând batjocoritor. îşi încercau ascuţişul săbiilor pe cadavre şi câteodată îi străpungeau şi pe cei care zăceau întinşi pe jos, dar mai erau încă în viaţă, ca să-şi verifice tăişul armelor. în schimb pe alţii, care îi rugau stăruitor să le dea lovitura de graţie cu braţul şi sabia lor, îi lăsau dispreţuitori să moară de foame; iar muribundul ca la ultima-i suflare îşi mai arunca o dată ochii încremeniţi spre Templu, zărea acolo pe răsculaţii care îi supravieţuiau. Dacă la început, aceştia au dat ordinul ca morţii să fie

[4] De aici rezultă că aceste forturi aveau o circumferinţă proprie de 142 m. (n. e.).
[5] Vezi cap. 1, paragr. 6 (n. t.).

înhumaţi pe cheltuiala statului, fiindcă nu le mai suportau duhoarea, mai târziu, incapabili să mai facă faţă numărului lor mare, îi aruncau pur şi simplu peste zidurile cetăţii, în râpe.
4. Atunci când Titus, în timpul rundelor sale de inspecţie, a văzut aceste râpe pline de morţi şi mâzga deasă care se scurgea din hoiturile intrate în putrefacţie, el şi-a ridicat mâinile spre cer, luându-1 ca martor pe Dumnezeu că asta nu este opera lui. Atât de rău se prezenta situaţia din interiorul oraşului: în timp ce nici unul dintre răsculaţi nu mai cuteza să facă vreo incursiune în afară, căci şi în rândurile lor domnea foametea şi descurajarea, romanii se ghiftuiau având din belşug cereale şi celelalte alimente, pe care le primeau din Siria şi provinciile învecinate. Mulţi dintre ei se instalau în preajma zidurilor şi îşi prezentau marele lor număr de merinde spre a aţâţa şi mai mult poftele duşmanilor lihniţi de foame. întrucât răsculaţii nu se lăsau înduplecaţi de chinurile pe care le îndurau. Titus, cuprins de milă faţă de restul populaţiei şi dornic să-i salveze pe supravieţuitori de la pieire, a început să înalţe iarăşi valuri de pământ, chiar dacă lemnul de construcţiei era procurat cu mare greutate; căci în împrejurimile oraşului toţi pomii fuseseră tăiaţi cu prilejul lucrărilor anterioare, iar soldaţii trebuiau să aducă acum alt lemn de la o distanţă de 90 de stadii[6]. Doar în faţa fortăreţei Antonia au fost construite în patru locuri valuri de pământ, ele fiind mult mai mari decât cele care le-au precedat. Caesar călărea de la o legiune la alta şi le îndemna să-şi zorească lucrul, ca să arate tâlharilor că se aflau în mâinile sale. Dar aceştia erau singurii care nu se căiau deloc pentru nelegiuirile comise de ei de parcă sufletele ar fi fost despărţite de trupurile lor, ca şi cum amândouă le-ar fi fost străine. Nici o durere nu le mai îmblânzea sufletul, nici o suferinţă nu le mai atingea trupul: ca nişte câini sfârtecau ei poporul devenit cadavru, umplându-şi temniţele doar cu oameni rămaşi fără putere. .

CAPITOLUL XIII

[6] Adică 16,650 km, (n. e.).

434
1. Un lucru sigur este faptul că Simon nu 1-a scutit de o moarte în chinuri crâncejae nici măcar pe Matthias cu ajutorul căruia pusese stăpânire pe oraş[1]: el era fiul lui Boethos şi descindea dintr-o familie de Mari Preoţi, bucurându-se de o mare încredere şi de preţuirea poporului. Atunci când zeloţii asupreau mulţimea şi Ioannes trecuse deja de partea lor, el a fost cel care a convins poporul să-1 primească pe Simon în oraş ca aliat, fără să fi încheiat mai întâi o înţelegere cu acesta şi fără să se aştepte la răutăţi din partea lui. De îndată ce a pătruns în oraş şi a devenit stăpânul acestuia, tocmai pe acest Matthias, care intervenise în favoarea lui, el 1-a pus ca pe toţi ceilalţi în rândurile duşmanilor săi, după părerea lui iniţiativa acestuia fiind o dovadă de naivitate. Târât în faţa judecăţii, Matthias a fost acuzat că era prietenul romanilor şi Simon nici nu i-a dat voie să se apere, con-damnându-1 pe loc la moarte împreună cu cei trei fii ai săi; cel de al patrulea fiu a apucat însă să se refugieze la Titus. Când condamnatul 1-a rugat fierbinte pe Simon să-1 execute înaintea fiilor săi, drept răsplată pentru că-i deschisese cândva porţile Ierusalimului, Simon a dat ordinul ca el să fie lăsat la urmă. Sub ochii lui au fost răpuşi aşadar propriii săi fii, fiind ucis peste cadavrele lor el însuşi, după ce mai întâi a fost adus într-un loc unde putea fi văzut bine şi de romani. Simon 1-a însărcinat pe cel mai aprig din garda lui personală — Ananos, fiul lui Bagadates — să-1 întrebe provocator, înainte de execuţie, dacă vor veni să-1 salveze romanii la care intenţionase să dezerteze; a fost interzisă totodată îngroparea cadavrelor. Următoarele victime au fost preotul Ananias, fiul lui Masbalos, un om distins, împreună cu secretarul Consiliului, Aristeus, originar din Emmaus, precum şi alţi 15 bărbaţi foarte bine văzuţi de popor. Tatăl lui losephus a fost zvârlit în temniţă şi păzit cu străşnicie, apoi locuitorii

[1] Vezi *Cartea a patra,* cap. IX, paragr. 2 (n. e.).

435
oraşului au fost vestiţi prin crainici că nu au voie să aibă legături unii cu alţii, nici să se întrunească laolaltă, de teama trădării, cei care se adunau ca să se plângă de această situaţie erau executaţi pe loc, fără să se mai facă cercetări.
2. Văzând toate aceste întâmplări, Iudas, fiul lui Iudas, unul dintre subalternii lui Simon, care îi încredinţase paza unui turn, a fost cuprins de compasiune pentru soarta jalnică a celor ucişi fără milă, dar mai ales de adâncă îngrijorare pentru propria lui viaţă; a chemat la el pe zece dintre oamenii săi cei mai de încredere şi le-a spus următoarele: „Cât vom mai îndura noi aceste nelegiuiri? Ce speranţe mai putem să ne punem în salvarea noastră, rămânând credincioşi acestui nemernic? Nu bântuie oare foamea printre noi şi puţin mai lipseşte ca romanii să se afle de-a binelea în oraş? Simon a trădafcşi pe binefăcătorii săi; cu atât mai mult trebuie să ne temem noi înşine de pedeapsa lui, putând în schimb să ne încredem în cuvântul romanilor. Să le predăm aşadar zidul de apărare şi ne vom salva şi pe noi, şi oraşul! Nu va fi nici o nedreptate dacă, ajuns pradă disperării, Simon îşi va primi mai curând binemeritata lui pedeapsă"! După ce prin aceste vorbe i-a câştigat de partea lui pe cei zece, în zorii zilei el a trimis pe ceilalţi subordonaţi ai săi în diverse direoţii, ca să nu se afle nimic din ceea ce s-a pus la cale, chemând la a treia oră[2] pe romani la turnul său. Unii dintre ei şi-au arătat dispreţul faţă de acest apel, alţii neîncrederea, dar cei mai mulţi şovăiau să întreprindă ceva, căci oricum, oraşul urma să fie cucerit de ei în scurtă vreme. Dar tocmai când Titus se pregătea să se apropie de zid cu soldaţii săi înzestraţi cu armament greu, Simon, avertizat din timp, le-a luat-o înainte, a ocupat la vreme turnul şi, arestându-i pe cei aflaţi acolo, i-au executat sub ochii romanilor şi le-au aruncat trupurile mutilate la poalele zidului.
3. în acest răstimp Iosephus, care nu încetase în ocolurile sale să-i îndemne la supunere pe iudeii de pe metereze, a fost lovit la cap de o piatră, căzând la pământ fără să mai ştie de el. După prăbuşirea lui, iudeii au făcut o incursiune şi l-ar fi târât, desigur, în interiorul oraşului dacă Caesar nu şi-ar fi trimis numaidecât oamenii în apărarea lui. în vreme ce aceştia s-au luptat cu iudeii, Iosephus, străin de cele ce se petreceau în jurul lui, a fost dus de acolo, iar răsculaţii, convinşi că-1 uciseseră pe omul a cărui moarte o doreau din toată inima, au scos strașnice chiote de bucurie. De îndată ce vestea s-a răspândit ca fulgerul în oraş, mulţimea care mai rămăsese a fost cuprinsă de,

[2] Ora 7 dimineaţa (pentru luna iunie) (n. e.).

436
adâncă descurajare, crezându-l mort cu-adevărat tocmai pe omul care îi încurajase până

atunci să fugă la romani. Dar când mama lui Iosephus, în temniţa unde fusese aruncată, a aflat de moartea fiului ei, a spus paznicilor săi că, încă de la căderea Iotapatei, ea se aşteptase la aşa ceva şi că, atât cât a trăit el, nu i-a adus prea multe bucurii. în schimb, când rămânea singură cu slujitoarele sale, ea striga şi se văieta că, de pe urma binecuvântării de-a zămisli copii, n-a avut nici măcar parte să-şi îngroape fiul de care sperase cândva să fie înmormântată ea însăşi. Totuşi, zvonul mincinos n-a întristat-o prea multă vreme şi nici nu i-a mai bucurat mult pe tâlhari. Iosephus şi-a revenit repede de pe urma loviturii primite şi a reapărut în faţa zidurilor, spunând duşmanilor săi că nu va mai dura mult până când se vor căi pentru rana pe care i-au pricinuit-o; a îndemnat poporul să nu-şi piardă încrederea. Prezenţa lui a inspirat cetăţenilor siguranţă, iar răsculaţilor consternare.

4. Unii transfugi, împişi de nevoie, săreau de pe zid fără să mai stea la îndoială; alţii, înarmaţi cu pietroaie, se avântau chipurile, în luptă şi o ştergeau apoi la romani. Acolo îi pândea o soartă mai rea decât mizeria pe care o înduraseră în oraş; ei învăţau din proprie experienţă că saţietatea întâlnită la romani avea urmări mai funeste decât foamea îndurată în Ierusalim. Din pricina lipsurilor îndurate, ei soseau în tabără umflaţi şi asemenea bolnavilor de dropică, iar atunci când îşi umpleau pântecul gol cu o mulţime de bucate, le plesneau intestinele. N-au fost prea mulţi atât de experimentaţi încât să-şi strunească foamea de lup şi să se hrănească puţin câte puţin, căci trupurile lor se dezvăţaseră să mai suporte mâncărurile. Cei care aveau norocul să scape teferi din această primejdie, erau pândiţi de-o altă nenorocire. Un transfug ajuns la trupele siriene a fost surprins când scotea monede de aur din scârna stomacului său. Aşa cum am rciai spus, iudeii înghiţeau asemenea monede înainte de-a fugi, căci răsculaţii'îi percheziţionau cu deosebită grijă, iar în oraş era aur din ^Şug: monedele din acest metal preţios puteau fi cumpărate cu 12 drahme atice, când preţul lor obişnuit era de 25 de drahme[3]. Deşi acest şiretlic a fost descoperit într-un caz, imediat s-a răspândit în în-freaga tabără zvonul că toţi transfugii soseau îndopaţi cu aur; de aceea Mulţimile de arabi şi de sirieni despicau pur şi simplu burţile

In epoca imperială, etalonul monetar atic, alături de cel roman, a căpătat o de-sebită importanţă; de aceea, Iosephus a recurs la el, în dauna etalonului tyrian cu care *ii erau familiarizaţi. Preţul monedelor de aur este confirmat şi de Dio Cassius ˢ>°*ria romană,* 55, 12) (n. e.').

transfugilor, ca să le scotocească măruntaiele. După părerea mea, asupra iudeilor nu s-a abătut nici o altă nenorocire mai mare ca asta: într-o singură noapte au fost spintecate vreo 2000 de burţi ale fugarilor.

5. Când Titus a auzit de această faptă monstruoasă, puţin a lipsit ca el să-i împresoare cu cavaleria lui şi să-i străpungă cu lăncile pe cei vinovaţi; prea mare era mulţimea celor implicaţi în nelegiuire, iaa numărul celor ce urmau să fie pedepsiţi depăşea de câteva ori pe cel al victimelor. A chemat la el pe comandanţii trupelor auxiliare şi pe ceti ai legiunilor, căci printre acuzaţi se numărau şi niscaiva legionari, şi a explicat ambelor părţi ale armatei că este revoltat de faptul că unii soldaţi de sub comanda lui cutează să înfăptuiască asemenea infamii de dragul unui câştig îndoielnic, fără să le fie ruşine de armele lor făurite din argint şi din aur[4]. El este pornit însă împotriva arabilor şi sirienilor, în primul rând, fiindcă într-un război străin ei şi-au dat frâu liber patimilor, de parcă s-ar lupta pentru cauza lor proprie; în al, doilea rând, fiindcă prin pofta lor de omor şi prin ura faţă de iudei, ajung să terfelească numele romanilor, întrucât acum chiar şi unii din^ tre legionarii săi s-au împovărat de cele mai rele calomnii. în cel mai> aspru ton a ameninţat trupele străine cu condamnare la moarte daca vreunul dintre ei va îndrăzni să mai facă ceva asemănător;. condamnaţilor de legiuni le-a dat ordinul să facă cercetări, spre a-L trimite la el pe cei suspectaţi. Dar se pare că goana după bani nu ţine seama de nici o pedeapsă şi amarnica râvnă de câştig a omului este în-ij născută, dar nici o altă patimă nu-1 răvăşeşte mai mult decât lăcomiai Fireşte că poftele îşi au graniţele lor şi îndeobşte frica le poate stăvili, numai că de astă dată la mijloc era Dumnezeu însuşi, care con-s damnase întregul popor şi fiecare cale de salvare era deturnată sprq pierzanie. Faptele interzise de Caesar sub ameninţarea pedepsei cutezau să le comită pe ascuns unii în dauna transfugilor şi, înainte *di* a fi văzuţi de toţi ceilalţi, fugarii erau prinşi şi căsăpiţi de barbarii Apoi ei se uitau cu mare atenţie în jurul lor, ca să nu fie văzuţi de vreun roman, după care spintecau burţile nefericiţilor, smulgând din măruntaie murdarul lor câştig. Doar în prea puţine cazuri descoperea» ceva şi astfel cei mai mulţi au fost sacrificaţi degeaba, dintr-o speranţl deşartă. Oricum această pacoste i-

a făcut pe mulţi dintre cei ol plănuiau trecerea la duşman să renunţe la intenţiile lor.
[4] Aceste arme scumpe erau strict decorative, fiind purtate de soldau festivităţi şi parăzi (n. e.).
438
6. După ce bunurile răpite cu de-a sila poporului s-au ispărvit, loannes a trecut la jefuirea Templului: multe dintre ofrandele sanctuarului, dar şi numeroase obiecte ale serviciului divin, precum vase de amestecat vinul cu apa, blide şi mese de cult le-a dat la topit, fără să se abţină barem de la pocalele aduse în dar de Augustus şi soţia lui. împăraţii romani au cinstit fireşte mereu Templul, sporind podoabele sale şi tocmai un iudeu a luat darurile unui străin. loannes a spus ciracilor săi că pot să se slujească fără teamă de avuţia lui Dumnezeu câtă vreme ei se luptă pentru divinitate, fiind un lucru firesc să fie întreţinuţi de Templu aceia care îi apărau de primejdii. Din acelaşi motiv el a luat tot vinul sfânt şi uleiul pe care preoţii le păstrau în interiorul sanctuarului pentru arderea-de-tot[5] a jertfelor; pe amândouă le-a distribuit mulţimii oamenilor săi, fiecare ungându-se fără teamă pe trup cu mai mult de un *hin*[6] de ulei sau bând vin. Nu pot să mă abţin şi trebuie să-mi dezvălui gândul pe care mi-1 impune durerea. Eu cred că, dacă romanii ar fi întârziat să stârpească liota lor criminală, atunci pământul s-ar fi căscat ca să înghită oraşul sau acesta ar fi fost măturat de un potop sau ar fi fost ars de fulger la fel ca Sodoma, căci oraşul nostru a zămislit un neam cu mult mai ticălos decât oamenii peste care* s-au abătut acele calamităţi. Nebunia lor a fost cea care a târât întregul popor în prăpastie.
7. Dar ce rost are să istorisesc, una câte una, nenorocirile care s-au întâmplat atunci? Chiar în zilele acelea s-a înfăţişat la Titus, ca fugar, un anume Mannaeus, fiul lui Lazarus, şi a susţinut că printr-o singură poartă, pe care o avea sub supravegherea lui, au fost scoase 115.880 de cadavre şi anume în intervalul dintre cea de a 14-a zi a lunii Xanthicus, data instalării taberei romane în faţa zidurilor Ierusalimului, până la Luna nouă a lui Panemus[7]. Această uriaşă mulţime făcea parte numai din rândul sărmanilor; el nu se instalase acolo din proprie iniţiativă, ca să facă numărătoarea, ci în virtutea funcţiei sale, căci trebuia să plătească din tezaurul public cheltuielile de îngropăciune. Rudele aveau datoria să se îngrijească de înhumarea celorlalţi. Dar înmormântarea însemna scoaterea morţilor din oraş şi aruncarea lor într-o râpă. Mulţi cetăţeni de vază, care au fugit din oraş după Mannaeus, au apreciat că, în total, vreo 600.000 de cadavre ale [Ce]lor săraci au fost azvârlite dincolo de porţile oraşului; numărul
[5] Adică *holocaustul* (termen folosit de Iosephus) (n. e.).
[6] Cuvânt ebraic indicând o măsură de lichide (n. e.). 1 Hin= 12 Log; 1 Log= ᶜ°nţinutu(a 6 coji de ouă (n. t).
[7] De la 1 mai şi până la 20 iulie 70 (n. e.).
439
celorlalţi nici nu poate fi stabilit. Când supravieţuitorii n-au avut pu- | terea de a căra cadavrele până la poartă, potrivit spuselor lor, acestea erau îngrămădite în casele cele mai spaţioase şi închise acolo. O sin-! gură măsură[8] de grâu se vindea pe un talant; mai târziu, când nici **măcar** zarzavaturile nu mai puteau fi culese, fiindcă oraşul fusese în-conjurat cu un zid, nevoia i-a împins pe unii până acolo încât scotoceau canalele de scurgere şi vechiul bălegar al vitelor, mâncând scârboşeniile pe care le găseau; lucruri care prin simpla lor vedere stârneau cândva greaţă, slujeau acum drept hrană. La auzul acestor grozăvii, romanii erau cuprinşi de milă; în schimb răsculaţii, care aveau nenorocirea în faţa ochilor lor, nu se răzgândeau deloc, aşteptând ca mizeria să răzbească până la ei; căci erau orbiţi de Destinul care plana asupra oraşului şi a lor deopotrivă.

CARTEA A ŞASEA

[8] Această *măsură* (metron) era romana baniţă *(modius)*= 8,75 1., utilizată şi Iudeea (n. t.).
440
.

CAPITOLUL I

1. Suferinţele Ierusalimului sporeau, devenind mai groaznice de la o zi la alta, deoarece

nenorocirile îndârjeau şi mai mult pe răsculaţi iar foamea, care până atunci bântuise doar în rândurile poporului, se abătuse acum şi asupra lor. Mulţimea cadavrelor adunate grămadă în întregul oraş înspăimânta vederea, umplând atmosfera cu o duhoare cumplită şi constituia un obstacol pentru incursiunile luptătorilor; ca nişte soldaţi deprinşi cu străpungerea rândurilor duşmanului şi cu mii de victime, ei erau nevoiţi să calce în picioare cadavrele. Nu erau cuprinşi nici de groază şi nici de remuşcări când treceau peste cei morţi, fără să le treacă prin gând că jignirea adusă răposaţilor putea să fie şi pentru ei o piază-rea. Cu mâinile încă mânjite de sângele fraţilor ucişi, ei se avâtau în lupta împotriva străinilor, de parcă ar fi vrut să-i aducă mustrări lui Dumnezeu pentru faptul că întârzia să-şi reverse pedeapsa peste capetele lor. Căci nu speranţa victoriei, ci pierderea oricărei încrederi în propria lor salvare le insufla atâta curaj. între timp, în pofida dificultăţilor pe care le întâmpinau în procurarea materialului lemnos, adus cu multă trudă, romanii şi-au înălţat valurile de pământ în 21 de zile, defrişând întregul ţinut de jur împrejurul oraşului pe o distanţă de 90 de stadii, precum am arătat mai înainte[1], •falnică era priveliştea pe care o oferea ţara: meleaguri odinioară împodobite cu pomi şi grădini minunate arătau acum cu desăvârşire Pustii şi lipsite de vegetaţie; nici un străin care mai văzuse Iudeea de altădată şi splendidele suburbii ale oraşului, având în faţa ochilor [ac]est deşert, nu şi-ar fi putut stăpâni lacrimile şi gemetele pricinuite ^e schimbările neobişnuite ale întregului. Căci toate dovezile de frumuseţe ale Ierusalimului fuseseră nimicite de război; iar dacă vreunul care ştia mai dinainte ţinutul s-ar fi pomenit aici pe neaşteptate,

[1] Vezi *Cartea a cincea,* cap. XII, pragr. 4 (n. t.).

n-ar mai fi recunoscut locul unde se afla, ci ar fi căutat oraşul din faţa lui.

2. Terminarea valurilor de pământ a fost, de fapt, un prilej de în-l girjorare la fel de mare pentru romani ca şi pentru iudei; în cazul când i nu reuşeau să incendieze şi aceste lucrări, ultimii nu se puteau aştepta I decât la căderea oraşului lor; în schimb romanii puteau să-şi ia rămas bun de la cucerirea lui în cazul când valurile de pământ le-ar fi fost] din nou vătămate. Căci, pe de o parte, ei n-ar mai fi avut de unde săi facă rost de lemne, iar pe de altă parte, soldaţii erau, din punct de vedere fizic, istoviţi de pe urma eforturilor grele şi la capătul puterilor lor sufleteşti datorită eşecurilor lor succesive. Aşa se face că, în realitate, cumplitele evenimente din interiorul oraşului descurajau mai] mult pe romani decât pe asediaţii înşişi; căci ei aveau de furcă cu nişte adversari care, în pofida atâtor suferinţe îndurate, nu luptau cu mai] mică îndârjire, iar romanii vedeau cum speranţele li se năruiau mereu, j La valurile de pământ erau hărţuiţi de capcanele care li se întindeau,] la maşinile de asediu întâmpinau rezistenţa zidurilor de apărare şi în] lupta de aproape erau dezavantajaţi de avântul cu care vrăjmaşii porneau la atac. Dar cel mai neliniştitor lucru pentru ei era constatarea curajului de neclintit al iudeilor, cu ajutorul căruia biruiau răscoala, foametea, războiul şi multe alte întâmplări nefericite. Astfel romanii au ajuns la concluzia că forţa ofensivă a acestor oameni nu poate fi slăbită în nici o bătălie şi n-ai cum să le zdruncini seninătatea cu carej înfruntă ei loviturile destinului. Câte lucruri ar fi în stare să înfăptu-j iască iudeii în cazul când soarta le-ar surâde, dacă au dovedit atâta răbdare în faţa nenorocirilor! Aceste considerente i-au făcut pe roj mani să-şi întărească paza în jurul valurilor de pământ.

3. Fără să neglijeze deloc măsurile de prevedere pe care le-a luat în fortăreaţa Antonia pentru viitorul lor, în cazul când zidul de apărare j va fi dărâmat, oamenii din tabăra lui Ioannes au pornit un atac îm-j potriva lucrărilor de asediu mai înainte de aducerea berbecelor.1 Această tentativă a lor n-a mai fost încununată de succes căci, după cd au năvălit afară cu torţe aprinse în mâinile lor, au făcut cale-ntoarsăj cu speranţele risipite, nemaiapucând să se apropie de valurile dej pământ. Mai presus de orice, planurile lor nu erau bine coordonate, fi-j idcă ei atacau în grupuri mici, cu intervale între ele şi şovăielii inspirate de teamă, de parcă n-ar fi fost cu adevărat iudei. Darurile! acestui popor le lipseau cu desăvârşire: temeritatea, iureşul atacului,! elanul vădit de toţi dar mai ales, efectuarea retragerii fără nici o greşeală militară. în înaintarea lor lipsită de tradiţionala energie s-aJ

ciocnit de o linie de luptă a romanilor mai puternică decât cea obişnuită. Cu trupurile şi armele lor, împrejmuiau pretutindeni valurile de pământ încât nu mai lăsau nici un locşor pe unde să se strecoare focul, fiecare având inima înarmată cu ferma hotărâre de

a muri mai degrabă decât să-şi părăsească postul încredinţat lui. Toate speranţele lor ar fi fost retezate dacă flăcările ar fi mistuit lucrările de asediu; în afară de asta, soldaţilor li se părea extrem de ruşinos ca de fiecare dată viclenia să triumfe asupra vitejiei, temeritatea asupra armelor, gloata asupra meşteşugului precum şi iudeii asupra romanilor. în acelaşi timp, maşinile de război îşi făceau datoria, nimerind pe cei ce porneau la asalt; oricine cădea, devenea un obstacol în calea celui din spatele său şi primejdia la care se expuneau înaintaşii domoleau avântul lor războinic. Cei ce izbutiseră să treacă dincolo de bătaia maşinilor de război se întorceau din drum înainte de încăierarea propriu-zisă, unii fiind înspăimântaţi de disciplina şi desimea rândurilor inamice, alţii atinşi de suliţe. în cele din urmă iudeii s-au retras fără nici un rezultat, acuzându-se reciproc de laşitate. Atacul lor a avut loc la crai-nou al lunii Panemos[2].
După retragerea iudeilor, romanii şi-au adus berbecele lor cu toate că, din fortăreaţa Antonia, asupra lor erau aruncate frânturi de stâncă, torţe aprinse, bucăţi de fier şi feluritele proiectile pe care nevoia le punea la îndemâna iudeilor. Deşi aveau deplină încredere în rezistenţa zidurilor de apărare şi dispreţuiau maşinile de asediu, ei se străduiau să împiedice apropierea romanilor. Totuşi, s-au luat la întrecere prin eforturile lor cu aceştia, deoarece au socotit că râvna cu care apărau Antonia de izbiturile maşinilor de război se datora fragilităţii zidurilor de apărare, sperând că temeliile lor erau de-acum şubrede. însăşi porţiunile supuse loviturilor nu voiau să cedeze iar romanii, deşi supuşi unui bombardament neîntrerupt, nu s-au sinchisit deloc de primejdiile care îi pândeau de sus, acţionându-şi din plin berbecele lor. Dar fiindcă se aflau mereu în dificultate şi sufereau pretutindeni pierderi de pe urma pietrelor aruncate peste metereze, alţi soldaţi şi-au făcut un acoperământ din scuturile puse deasupra trupurilor lor, încercând să submineze temeliile cu mâinile şi pârghiile ?i [c]u stăruitoare eforturi au reuşit să desprindă patru blocuri de piatră. Truda ambelor tabere a fost curmată de noaptea în cursul căreia, clintit <fe loviturile berbecelui, zidul s-a prăbuşit pe neaşteptate tocmai în Jocul unde galeria îndreptată de Ioannes împotriva precedentelor valuri [de] Pământ s-a surpat.

[2] în 20 iulie 70 (o. e.).

.

445

4. Acest eveniment a făcut asupra luptătorilor din ambele tabere o impresie diferită, la care nu s-ar fi aşteptat nimeni: iudeii, care, după toate aparenţele, ar fi trebuit să fie descurajaţi întrucât această prăbuşire se produsese contrar aşteptărilor lor, fără ca ei să fi în-| treprins deosebite măsuri de apărare pentru această eventualitate, se arătau cât se poate de încrezători pentru că Antonia propriu-zisă rămăsese în picioare; în schimb la romani, buna dispoziţie pricinuită de nescontata surpare a meterezului s-a risipit numaidecât la vederea celui de al doilea zid pe care oamenii lui Ioannes îl înălţaseră în interior, drept înlocuitor al celuilalt. Oricum, el era mai uşor de asaltat decât precursorul său; chiar şi escaladarea lui părea înlesnită de sfărâmăturile porţiunii zidului care se dărâmase; noul zid era socotiţi de ei mult mai şubred decât Antonia şi, având în vedere faptul că erai o construcţie ocazională, făcută în mare grabă, urma să fie doborât re-j pede. Fireşte, nu cuteza nimeni să urce în vârful lui căci cei ce făceau! prima încercare erau sortiţi unei morţi sigure.

5. Socotind că avântul luptătorilor poate fi stârnit cel mai mult prin cuvinte dătătoare de speranţă şi că adesea încurajările şi promisi-j unile fac ca primejdiile să fie date uitării, ba chiar şi moartea ajunge uneori să fie dispreţuită, Titus şi-a strâns laolaltă pe cei mai viteji oşteni ai săi şi, pentru a-i pune la încercare, le-a zis următoarele:! „Tovarăşii mei de luptă! A îndemna oamenii să ia parte la niştdl acţiuni nepândite de primejdii înseamnă o jignire adusă celor cărora tfl adresezi, atrăgând asupra celui ce li se adresează dojana înclinării spflH laşitate. Cred că îmbărbătarea îşi găseşte locul cuvenit doar când avem de-a face cu misiuni periculoase. în celelalte cazuri înfăptuirea lucrurilor venind de la sine. Eu însumi ţin să vorbesc deschis: *escsm* ladarea zidului e o sarcină grea. Dar tocmai despre faptul că luptai dusă în condiţii vitrege se potriveşte de minune cu cei ce aspiră la faima vitejiei, că este frumos să ai parte de o moarte glorioasă şi că n« va rămâne fără răsplată bărbăţia celor care vor cuteza să păşească primii pe această cale — iată despre ce vă voi cuvânta pe îndelete. Fie mai întâi pentru voi un prilej de înflăcărare ceea ce pentru unii poate constitui un motiv de îngrijorare: perseverenţa iudeilor şi dârzenia cjl care întâmpină ei toate nenorocirile. Ar fi ruşinos pentru nişte romani,! care pe deasupra sunt şi soldaţii mei, învăţaţi cu luptele chiar şi în

timp de pace şi deprinşi să iasă mereu învingători în război, — sa rămână mai prejos decât iudeii în forţă şi curaj chiar acum, când vic4 toria este aproape câştigată şi noi ne bucurăm de sprijinul Iuţi Dumnezeu! Eşecurile noastre se datorează exclusiv disperării iudeiloii
446
pe când suferinţele îndurate de ei sunt sporite deopotrivă de vitejia voastră ca şi de sprijinul pe care nil dă Dumnezeu! Căci războiul ,jvil, foametea, asediul şi prăbuşirea zidului de apărare fără intervenţia maşinilor de război oare ce altceva sunt toate dacă nu dezlănţuirea mâniei lui Dumnezeu asupra lor şi implicit ajutorul adus nouă? N-ar fi demn de noi să supunem nişte adversari mai slabi şi să pierdem de bunăvoie sprijinul acordat de Dumnezeu. Nu este într-adevăr o ruşine? Căci iudeii, pentru care înfrângerea nu înseamnă un fapt umilitor, întrucât şi aşa ei s-au deprins să fie sclavi, dispreţuiesc moartea doar ca să nu mai îndure din nou aceeaşi soartă şi năvălesc adesea în mijlocul trupelor noastre fără să spere într-o izbândă, ci numai ca să-şi dovedească pur şi simplu vitejia; în schimb voi, care vă întindeţi stăpânirea aproape asupra întregului pământ şi asupra mărilor, pentru care până şi victoria constituie o pată câtă vreme nu este deplină, voi nu vă aruncaţi nici măcar o singură dată asupra duşmanului, ci aşteptaţi ca foametea şi soarta să-1 răpună, rămânând cu braţele încrucişate în pofida strălucitelor arme de care dispuneţi? Si asta când, printr-un risc minim din partea voastră, aţi putea încheia cu deplin succes acţiunea pe care o întreprindeţi? Căci de îndată ce am reuşit să ne căţărăm în fortăreaţa Antonia, oraşul este al nostru. Si chiar dacă va trebui să mai ducem niscaiva lupte în interiorul cetăţii — lucru de care mă cam îndoiesc —, contează faptul că deţinem o poziţie dominantă şi că nu vom îngădui duşmanului nostru să respire, obţinând astfel o victorie rapidă şi totală. Eu nu vreau să ridic un imn de slavă morţii în război şi nici nemuririi hărăzite celor care cad în toiul bătăliei aprige; totuşi, celor ce au altfel de concepţii le doresc să-Şi dea duhul în timp de pace, în urma unei boli, trupul lor fiind condamnat să coboarea în mormânt împreună cu sufletul. Oricine dintre oamenii bravi ştie că sufletele celor căzuţi pe câmpul de luptă, care au fost slobozite de sabie din învelişul lor de carne, sunt preluate de [ce]l mai pur dintre elemente, eterul, şi strămutate printre astre[3], reapărând după aceea în faţa urmaşilor sub forma unor spirite bune şi [er]oi binevoitori; în schimb, sufletele celor care lâncezesc în trupuri [m]acinate de boli, oricât de neîntinate de vreo pată sau faptă rea ar fi [ac]estea, tot sunt înghiţite de noaptea subpământeană şi cufundate într-[0] adâncă uitare, văzând cum o dată cu viaţa şi cu trupul li se stinge ^ă şi amintirea. Atunci când ursita i-a hărăzit omului necruţătorul

Potrivit stoicilor, luminosul eter este împărăţia sufletelor şi, potrivit [a]goreicilor, fericiţii sălăşluiesc printre stele, cultul eroilor fiind caracteristic [a']ţiilor populare ale vechilor greci (n. e.).

447
sfârşit, iar sabia se dovedeşte o slugă mai folositoare decât orice; boală, ce anume cadrează mai mult cu demnitatea şi interesul nostru decât să pui în slujba altora ceea ce oricum trebuie să dai ca obol destinului? în expunerea mea de până acum m-am sprijinit pe presupunerea că cei care vor întreprinde atacul nu vor putea să scape cu viaţă; dar printre aceşti viteji s-ar putea să existe şi oameni în stare să se descurce în cele mai grele situaţii. Căci din capul locului, nu-i] atât de greu să te urci pe nişte ruine şi, după aceea, tot ce s-a construit recent poate fi dărâmat cu uşurinţă. Dacă vă încumetaţi mai mulţi să porniţi cu dibăcie la treabă, vă veţi îndemna şi sprijini unii pe alţii: atunci, hotărârea cu care veţi acţiona va înfrânge repede trufia duş-; manului. Nu-i exclus ca fapta voastră să izbutească fără vărsare dej sânge, firește, dacă aţi început aşa cum se cuvine. Este de aşteptat cai ei să caute din răsputeri să împiedice escaladarea voastră; dar dacă viu veţi căţăra neobservaţi până sus şi veţi năvăli dintr-o dată cu de-a sila,] ei nu vă vor opune o rezistenţă îndelungată, în pofida numărului:; vostru mic. Cât priveşte cel ce va deschide drumul, ar trebui să-mi fie mie ruşine dacă prin răsplata pe care i-o voi aduce, nu-1 voi face un om de invidiat. Numai să scape cu viaţă şi-1 voi face comandant peste camarazii săi. Dar până şi cei căzuţi în luptă vor avea parte de cele mai înalte onoruri!"

6. Chiar şi după discursul rostit de Titus, mulţimea soldaţilor a rămas înspăimântată de gravitatea primejdiei la care era chemată să se expună; dar un luptător dintr-o cohortă, cu numele de Sabinus, originar din Siria, s-a dovedit un războinic de o deosebită forţă şi îndrăzneală, cu toate că, judecându-1 după înfăţişarea lui exterioară,] nici nu puteai să-1 socoteşti un soldat obişnuit: cu piele neagră, slab ş« descărnat; totuşi, un suflet de erou

sălăşluia în trupul său uscăţiv careş părea prea neîncăpător pentru forţa lui de luptă. El s-a ridicat cel din-j tâi şi a zis: „Sunt gata să mă jertfesc cu dragă inimă, pentru tine,; Caesar! Mă voi urca primul pe zid şi-mi doresc ca norocul tău să-mfl însoţească puterea şi hotărârea. Dar dacă soarta va pizmui împlinirea! cu succes a misiunii mele, atunci află că eşecul nu-mi va contrazic^ aşteptările, dar prin libera mea opţiune am ales să mor pentru tine![1]! Spunând acestea, cu mâna stângă el şi-a ţinut scutul deasupra capului] iar cu mâna dreaptă şi-a smuls sabia din teacă, apoi s-a îndreptat spra zid chiar în cea de a şasea oră a zilei[4]. L-au urmat alţi 11 soldaţi, sini

[4] Adică la amiază (n. e.).

gurii care au vrut să se întreacă în vitejie cu el. Dar Sabinus a luat-o mult înaintea celorlaţi, parcă mânat de o forţă supranaturală. Gărzile de pe ziduri i-au ales drept ţintă a suliţelor lor, i-au împroşcat de pretutindeni cu o puzderie de săgeţi, prăvălind asupra lor uriaşe blocuri de stâncă, unii dintre cei 11 fiind ucişi de acestea. Dar Sabinus s-a avântat cu mult curaj în pofida tuturor obiectelor aruncate spre el şi, chiar dacă ploaia de săgeţi aproape că-1 acoperise în întregime, nu s-a oprit din goana lui până ce n-a ajuns în vârful zidului silindu-şi adversarii să dea înapoi. înspăimântaţi de puterea şi cutezanţa lui, iudeii şi-au pierdut cumpătul şi au fugit, convinşi că numeroşi duşmani urcau pe urmele sale. Şi aici ar putea fi mustrată Soarta că pizmuieşte faptele de vitejie şi că întotdeauna ea se opune ca isprăvile extraordinare să se încheie cu bine. Aşa s-a întâmplat şi cu acest bărbat: tocmai când asaltul său fusese încununat de succes, el a alunecat, poticnindu-se de-o piatră şi s-a prăvălit peste ea cu un zgomot asurzitor. Iudeii s-au întors din drum şi, când l-au văzut singur, trântit la pământ, l-au atacat din toate părţile. Dar Sabinus s-a ridicat în genunchi şi în această poziţie, a reuşit la început să se apere, găsindu-şi protecţia sub scutul său. Astfel a rănit pe mulţi dintre cei ce s-au apropiat de el. Slăbit însă de mulţimea rănilor primite, mâna dreaptă i-a căzut fără vlagă şi, mai înainte de a-şi da duhul, a fost până la urmă ciuruit de săgeţi: pentru vitejia lui, acest bărbat ar fi meritat o soartă mai bună, dar sfârşitul său a fost pe măsura ataculuí întreprins de el. Dintre camarazii care ajunseseră până la metereze, iudeii au ucis cu pietre alţi trei, ceilalţi opt, deşi răniţi, au fost târâţi şi aduşi înapoi în tabără. Toată această întâmplare a avut loc în cea de a treia zi a lunii Panemos[5].

7. După două zile, douăzeci de soldaţi din posturile de pază ale valurilor de pământ s-au strâns laolaltă, atrăgând de partea lor pe purtătorul emblemei de vultur a Legiunii a V-a, împreună cu doi oameni din trupele de cavalerie auxiliare, precum şi un trompetist. La a noua oră a nopţii, ei s-au îndreptat în linişte pe deasupra dărâmăturilor spre Antonia, au înjunghiat primele santinele, biruite de somn, au luat [a]Poi în stăpânire zidul, punând trompetistul să-şi sune semnalul din trâmbiţă. La auzul lui, au sărit numaidecât în picioare şi celelalte santinele, rupând-o la fugă fără să mai stea să socotească deloc numărul atacatorilor. Spaima şi trompeta i-au făcut să-şi închipuie că o mare mulţime de duşmani urcase până la ei. Când semnalul a ajuns la ure-

[5] în 22 iulie 70 (n. e.).

L

chile sale, Caesar şi-a pregătit la repezeală oastea în vederea ataculuí şi a pornit el însuşi spre fortăreaţă împreună cu comandanţii săi, fiind urmat de o ceată de luptători pe alese. întrucât iudeii îşi căutaseră refugiul în sanctuar, romanii şi-au permis la rândul lor să intre prin galeria subterană pe care Ioannes o săpase în dauna valurilor de pământ înălţate de romani. Deşi împărţiţi în două tabere separate -*M* cea a lui Ioannes şi cea a lui Simon —, răsculaţii căutau să-i respingă împreună pe romani, fără să piardă nici un prilej de a se lua la întrecere în privinţa forţei şi a vitejiei lor. îşi dădeau seama că soarta oraşului era pecetluită prin cucerirea lăcaşului sfânt de către romani, aşa cum la rândul lor şi aceştia vedeau în asta începutul victoriei lor.. Astfel că în faţa porţilor, s-a încins pe loc o aprigă luptă între cei ce se străduiau din răsputeri să ocupe Templul şi iudeii care se zbăteau să-i împingă pe romani spre Antonia. Nici unii şi nici alţii nu

puteau să se folosească de săgeţi sau de suliţe, înfruntarea corp la corp ducându-seri doar cu săbiile trase din teacă şi în toiul încăierării nu mai distingeai-; din care tabără făcea parte fiecare luptător deoarece războinicii alcătu-j iau o singură grămadă încâlcită în care poziţiile se inversau din pricina locului strâmt şi doar nişte chemări confuze mai răzbeau până,; la urechi datorită vuietului puternic. Mult sânge a curs de ambelel părţi, războinicii călcând în picioare trupurile celor căzuţi şi armai mentul lor. După partea în care atârna mai greu balanţa luptei, mereu i răsunau când strigătele de îmbărbătare ale învingătorilor, când geme-!-tele de durere ale învinşilor. Nu exista spaţiu suficient nici pentrusj fugă, nici pentru urmărire şi mai limpede era sinuoasa linie de luptai care indica înaintarea sau retragerea, împărţită în mod egal. Cei ca ajungeau să lupte în primele rânduri trebuiau fie să moară, fie să omoare ei pe alţii, retragerea lor fiind cu neputinţă; din ambele părţi, cei ce se aflau mai în spate îşi împingeau viguros propriii lor oamenii mereu înainte, nelăsând nici măcar spaţiul intermediar, indispensabil desfăşurării ostilităţilor. Până la urmă, impetuozitatea iudeilor a tri-l umfat asupra experienţei romanilor, rândurile lor cedând în toata punctele după ce bătălia a durat de la cea de a noua oră a nopţii până| la cea de a şaptea oră a zilei[6]. Pe de o parte, iudeii au participat |*m* lupte cu întreaga oaste de care dispuneau şi curajul lor a fost cu atâw mai mare cu cât aveau în faţa ochilor pericolul cuceririi oraşului; p<| de altă parte, romanii au recurs doar la o parte a armatei lor, căci] legiunile în care îşi puseseră speranţa lor, luptătorii nici nu escaj
ladaseră măcar cetatea. Aşadar pentru moment, ei s-au declarat satisfăcuţi cu cucerirea fortăreţii Antonia[7].

8. Dar s-a ivit Iulianus, centurion din Bithynia, bărbat nelipsit de importanţă, unul dintre cei pe care am avut prilejul să-1 cunosc[8] drept cel mai experimentat în ştiinţa armelor şi cel mai bine înzestrat cu forţa trupească şi sufletească, stând până atunci în preajma lui Titus la Antonia; când a văzut că romanii băteau în retragere şi se apărau din ce în ce mai slab, s-a avântat în luptă împotriva iudeilor aproape victorioşi, alungându-i într-un colţ al curţii interioare a Templului. Adunată în grupuri compacte, mulţimea fugea din faţa lui, căci i se părea supraomeneşti puterea şi îndrăzneala de care dădea dovadă. Năpustindu-se de la un capăt la altul, în mijlocul adversarilor împrăştiaţi, el ucidea pe oricine îi ieşea înainte, nimic neputând să desfete mai mult vederea lui Caesar şi să-i îngrozească totodată pe ceilalţi. Dar şi pe el 1-a urmărit fatalitatea, de care nu scapă nici un muritor. Aidoma celorlalţi, purta în picioare încălţări soldăţeşti[9], având tălpile înţesate cu cuie ascuţite; alergând pe pardoseala de piatră, el a alunecat şi a căzut pe spate, iar armura lui a scos un zăngănit înfiorător, ceea ce i-a făcut pe fugari să se întoarcă din drum. Atunci în fortăreaţa Antonia a răsunat puternicul strigăt al romanilor, îngrijoraţi de soarta viteazului, în vreme ce iudeii îl şi înconjuraseră, strânşi grămadă în jurul lui, lovindu-1 din toate părţile cu suliţele şi săbiile lor. El a reuşit să abată numeroasele lor arme cu scutul, dar cu toate repetatele lui încercări de a se ridica în picioare, el a fost trântit mereu la podea de ploaia loviturilor pe care le-a primit, chiar şi doborât izbutind să rănească cu sabia pe mulţi dintre adversarii lui. N-a fost însă ucis atât de repede, căci toate punctele mai vulnerabile ale trupului său erau ocrotite de cască şi de platoşă, iar el îşi trăgea ceafa înapoi. De-abia după ce i s-au hăcuit mădularele şi nici un camarad n-a îndrăznit să-i sară în ajutor, a trebuit să-şi dea duhul. Caesar a fost cuprins de o cumplită durere pentru faptul că acest bărbat viteaz a Pierit astfel, sub privirile atâtor luptători: în pofida dorinţei lui de a-1 aJuta, locul unde se afla 1-a împiedicat să intervină în sprijinul lui, iar cei care ar fi putut s-o facă au rămas încremeniţi de spaimă. După ce

Adică de la ora 3 noaptea şi până la ora 1 după-prânz (n. t.).

Importanţa ei strategică era mai mare pentru romani decât Templul care avea o deosebită semnificaţie religioasă pentru iudei (n. e.).

Din această mărturisire, se poate deduce că şi Iosephus a făcut parte dintre ffsoţitorii lui Titus, ca martor ocular al luptelor din Antonia.

Acest gen de încălţăminte este reprezentată în cartea lui Lindenschmit, *Ţinuta ?' armamentul armatei romane în epoca imperială,* ilustraţia XII (n. t.).

s-a luptat din greu cu moartea şi puţini dintre ucigaşii lui au scăpai nevătămaţi de rănile provocate de el, aşa a fost doborât, nu fără multa trudă, Iulianus, lăsând o glorioasă amintire atât în memoria romanilor şi a lui Caesar, cât şi a propriilor săi vrăjmaşi. De îndată ce au luat cu ei cadavrul, iudeii i-au respins din nou pe romani, închizându-i în

fortăreaţa Antonia. Cei care s-au distins în mod deosebit din partea lor în această bătălie au fost următorii: Alexis şi Gyphteus, din tabăra lui Ioannes; dintre oamenii lui Simon: Malachias şi Iuda, fiul lui Merton, apoi Iacobus, fiul lui Sosa, comandantul idumeenilor, iar dintre zeloţ{ ambii fraţi Ari, fiii lui Iudes.

CAPITOLUL II

1. Titus a dat soldaţilor săi ordinul să dărâme din temelii fortăreaţa Antonia pentru ca întreaga oaste să urce mai lesne până la Templu, aducându-1 el însuşi pe Iosephus în preajma lui; el a aflat că în acea zi — cea de a XVII-a a lunii Panemus — tradiţionala ‚Jertfă necontenită"[1] adusă lui Dumnezeu[2] n-a fost celebrată datorită lipsei de bărbaţi[3], fapt care a pricinuit poporului o adâncă dezamăgire. Titus i-a cerut lui Iosephus să-i repete ceea ce i-a mai spus şi mai înainte: dacă apriga-i sete de luptă nu poate fi potolită, n-are decât să vină să se războiască el însuşi, însoţit de atâţia oameni cât doreşte să ia cu dânsul, ca să nu ducă spre pieire şi oraşul şi Templul, fără să mai pângărească sanctuarul sau să păcătuiască faţă de Dumnezeu; rămâne la libera lui alegere să celebreze nesărbătorita .Jertfă necontenită" împreună cu iudeii pe care îi doreşte singur. Iosephus s-a plasat în aşa fel încât să fie bine auzit nu numai de Ioannes, ci şi de mulţimea care trăgea cu urechea, şi le-a transmis mesajul lui Caesar în limba ebraică[4], adăugând multele-i rugăminţi stăruitoare ca ei să-şi cruţe patria, să îndepărteze de Templu focul ale cărui pălălăi îi dau deja târcoale şi să aducă lui Dumnezeu jertfe de ispăşire. Poporul a ascultat aceste vorbe într-o tăcere apăsătoare dar tiranul, după ce 1-a copleşit [c]u insulte şi ocări pe Iosephus, a spus în încheiere că el nu se teme de

[1] în ebraică *Tamid,* sărbătoare care avea loc în august (Panemus din calendarul [m]acedo-tyrian sau la 17 Tammuz, durând mai multe zile 1-a rând), (n. t).

[2] Vezi *Antichităţi iudaice,* X, 1, 2, şi *Ieşirea,* 29, 38-42 (n. t.).

Unii comentatori moderni au presupus că asediaţii nu duceau lipsa bărbaţilor *{[a]>>dron,* în elină), ci a *mieilor (=arnon)* destinaţi jertfelor. Dar autorul se referă la o nză de preoţi: unii fugiseră la romani, ca să nu fie ucişi, alţii, din pricina rănilor, nu [ma]i puteau oficia, după ce participaseră la lupte, cu sau fără voia lor (n. e.). [4] De fapt, în aramaică (n. e.).

452

453

cucerire, întrucât oraşul este al lui Dumnezeu. Drept răspuns Iosephus a rostit cu glas răspicat următoarele:

„Negreşit că oraşul l-ai păstrat curat pentru Dumnezeu! Sanctuarul lui a rămas şi acum tot neîntinat! De nici o infamie nu te ştii vinovat faţă de cel al cărui sprijin nădăjduieşti să-1 dobândeşti, primind de la tine jertfele cerute de datini! Pe cine vine să-ţi ia de la gură pâinea cea de toate zilele, tu, cel mai mare nelegiuit, îl socoteşti duşmanul tău; în schimb, îţi închipui că-ţi va fi aliat în acest război Dumnezeu de la al cărui străvechi ritual tu te-ai sustras? Propriile tale păcate vrei să le pui în cârca romanilor care până acum au avut grijă de legile noastre şi vor să te silească să reinstaurezi jertfele aduse lui Dumnezeu, de întreruperea cărora eşti pe deplin vinovat. Cine oare nu va căina şi deplânge oraşul acesta pentru nefireasca inversare de roluri, întrucât nişte străini şi, pe deasupra, şi duşmani, caută să îndrepte un sacrilegiu în vreme ce tu, un iudeu crescut în spiritul legilor noastre, te înverşunezi împotriva lor mai abitir decât cei ce le sunt din capul locului vrăşmaşi? Şi totuşi, o, Ioannes, nu e deloc ruşinos să te căieşti de păcatele tale chiar şi în ultimul ceas şi pentru frumoasa ta **intenţie** de a salva ţara, te poţi sluji de strălucita pildă a regelui iudeilor Iehonia[5]. Odinioară, când Babilonianul a pornit cu oaste împotriva lui, el a părăsit de bunăvoie oraşul, înainte de cucerirea lui, plecând într-un prizonierat voluntar împreună cu familia lui[6], ca să nu **dea** pe mâinile duşmanilor locurile sfinte şi să nu lase pradă flăcărilor Casa Domnului. De aceea îl şi proslăveşte sfânta tradiţie a tuturor iudeilor, iar amintirea lui în curgerea ei de la un veac la celălalt, se transmite, eternă şi împrospătată, generaţiilor următoare. Iată un minunat exemplu pentru tine, Ioannes, repetarea lui nefiind lipsită de riscuri: eu însumi îţi garantez că vei fi iertat de romani. Ia aminte **câ-ţa** vorbesc ca un compatriot de-al tău şi ca iudeu îţi fac această promisi-; une, căci tu trebuie să ai în vedere cine anume îţi dă sfaturi şi de unde. provine el. Negreşit, nu mi-aş dori deloc să fiu prizonierul nevoit siU trăiască în aşa fel încât să renunţe la obârşia lui şi să dea **uitării**| moştenirea strămoşească. Tu te dezlânţui iar împotriva mea şi-mii strigi vorbe de ocară şi merit pe deplin să fiu tratat şi mai rău fiindcă, în pofida destinului, eu dau sfaturi unor oameni condamnaţi dej

Dumnezeu, străduindu-mă din greu să-i salvez. Cine nu cunoaşte]
5 Urmaşul lui Ioachim şi precursorul lui Sedechia, ultimul suveran al regatului I Iudeii, Iehonia a domnit 3 luni (597 î. e. n.), predându-se lui Nabucodonosor al Il-leaj (n. e.).
[6] Vezi *Antichităţi iudaice,* X, 7, 1 şi *Cartea a patra a Regilor,* 24, 8-12 (n. t).
454
însemnările vechilor profeţi şi proorocirea lor privitoare la sfârşitul acestui nefericit oraş a cărui adeverire se prefigurează acum? Ei au prezis cucerirea Ierusalimului atunci când cineva va începe să verse sângele confraţilor săi. Oare atât oraşul cât şi întregul Templu nu sunt pline de cadavrele propriilor voastre victime? Aşadar Dumnezeu, da, Dumnezeu însuşi, prin intermediul romanilor, aduce focul care va purifica Templul şi va nimici oraşul împovărat de atâtea fapte odioase"!
2. După ce a rostit printre gemete şi lacrimi aceste vorbe, glasul lui Iosephus a fost sugrumat de suspine. Romanii înşişi erau înduioşaţi de suferinţa lui şi admirau calea aleasă de el, dar ciracii lui Ioannes se împotriveau cu o şi mai mare îndârjire romanilor, mânaţi de apriga lor dorinţă de a pune mâna pe Iosephus. Cu toate că mulţi oameni de vază au fost impresionaţi de discursul lui, unii dintre ei au rămas pe loc, temându-se de gărzile răsculaţilor, chiar dacă erau convinşi de inevitabila pieire a lor şi a oraşului; dar alţii au pândit momentul potrivit când puteau scăpa fără nici o primejdie şi s-au refugiat la romani. Printre aceştia s-au aflat Marii Preoţi Iosephus şi Iesus[7], nişte feciori de Mari Preoţi, aşijderi cei trei fii ai lui Ismael, decapitat în Cyrene, tuspatru fiii lui Matthias, precum şi feciorul celuilalt Matthias; acesta izbutise să fugă după cumplitul sfârşit al părintelui său care fusese executat de Simon, fiul lui Giora, împreună cu tustrei fiii săi, aşa cum am relatat mai înainte[8]. Alături de Marii Preoţi au trecut deopotrivă de partea romanilor şi mulţi alţi oameni de neam mare. Caesar i-a întâmpinat prieteneşte, ba chiar, ştiind că nu se vor simţi în largul lor din pricina obiceiurilor străine de ei, i-a trimis la Gophna, unde le-a cerut să rămână deocamdată: el va restitui fiecăruia averile lui de îndată ce va găsi răgazul necesar, după terminarea războiului. Ei s-au retras bucuroşi în oraşul care le-a fost repartizat, unde se simţeau în deplină siguranţă. întrucât ei n-au mai fost văzuţi de nimeni, răsculaţii au răspândit din nou zvonul că transfugii au fost masacraţi de romani — asta pentru a-i înspăimânta Pe cei care mai rămăseseră, având intenţia să fugă la rândul lor. Câtăva vreme, acest şiretlic a avut succes ca şi mai înainte[9], căci frica '-a făcut pe mulţi să-şi suspende fuga lor la romani.
3. Mai târziu însă, când Titus i-a rechemat pe oamenii trimişi de [e'] la Gophna şi le-a ordonat să facă înconjurul zidurilor de apărare,
Amândoi fuseseră numiţi şi apoi destituiţi de Herodes Agrippa II (n. e.). [°] Vezi *Cartea a cincea,* cap. XIII, paragr. 1 (n. t.). [9] Vezi *Cartea a cincea,* cap. XI, paragr. 2 (n. t).
455
împreună cu Iosephus, spre a fi văzuţi de popor, numeroşi au fost locuitorii care au fugit la romani. Strâns grupaţi şi postaţi în faţa liniilor romane, cu suspine şi lacrimi în ochi, ei i-au rugat pe răsculaţi ca mai întâi de toate să-i primească pe romani în întregul oraş şi să-şi salveze iarăşi patria sau, dacă nu sunt gata s-o facă, barem să treacă la evacuarea totală a sanctuarului, păstrând astfel intanct Templul pentru popor, căci romanii nu vor cuteza să dea foc locurilor sfinte decât numai în caz de forţă majoră. Aceste cereri n-au făcut decât să sporească şi mai mult împotrivirea răsculaţilor şi, după ce au strigat o sumedenie de ocări la adresa transfugilor, au instalat în poziţie de tragere, deasupra porţilor sanctuarului, scorpionii, catapultele şi balis-tele lor astfel încât tot înconjurul lăcaşului sfânt, acoperit cu stive de cadavre nenumărate, semăna cu un osuar, iar Templul cu o fortăreaţă, în sacrele încăperi unde intrarea era strict interzisă, răsculaţii dădeau buzna cu arma în mâinile mânjite de sângele încă nerăcit al fraţilor ucişi de ei; încălcarea legilor fusese împinsă atât de departe încât indignarea care ar fi fost firească îndeobşte la iudei, dacă romanii ar fi comis asemenea nelegiuiri împotriva lor, era resimţită acum de romani faţă de iudei, pentru lipsa de respect pe care o arătau în privinţa propriilor lor sanctuare. Căci printre soldaţi nu se afla nici măcar unul care să nu fi privit cu o înfiorată veneraţie Templul, prosternându-se şi n-ar fi năzuit în sinea lui ca tâlharii să se căiască înainte ca nenorocirea să-şi pună pecetea ei necruţătoare.
4. în adânca-i tulburare lăuntrică, Titus a adresat încă o dată liotei lui Ioannes mustrările sale, rostind cuvintele următoare: „N-aţi trasat voi, ticăloşi fără pereche, acea barieră din jurul sfântului vostru lăcaş? N-aţi înălţat deasupra ei, din loc în loc, acei pilaştrii având inscripţii de advertisment cu litere de-ale grecilor şi de-ale noastre prin care era interzisă trecerea balustradei? Nu v-aţi permis săi pedepsiţi cu moartea pe oricine o

depăşea, chiar dacă era roman? De ce atunci, ucigaşilor, călcaţi în picioare cadavrele situate dincolo de j barieră? De ce pângăriţi sanctuarul cu sângele străinilor şi al localni-
1 cilor? Drept martori să-mi slujească zeii străbunilor mei şi cel care a ocrotit cândva acest ţinut, dar sunt sigur că acum n-o mai face deloc;; drept martori să-mi slujească propria mea oaste precum şi iudeii care se află acum la mine, dar până şi vouă vă cer să adeveriţi faptul că nuj vă silesc să profanaţi sanctuarul acesta! Iar dacă voi doriţi să vă alegi alt câmp de luptă, atunci nici un roman nu va încălca şi nici nu va pângări sfântul vostru lăcaş! Templul vil voi păstra neatins, chiar şi în pofida voinţei voastre"!
456
5. După ce Iosephus, la ordinul lui Caesar, a transmis mesajul său, tâlharii l-au tratat cu batjocură şi dispreţ, socotind că îndemnurile sale nu erau o dovadă de bunăvoinţă, ci un semn de slăbiciune. Când a văzut că aceşti oameni nu arată nici o milă faţă de soarta lor şi nici o preocupare pentru slavarea Templului, Titus a trecut, din nou, nu fără strângere de inimă, la aplicarea măsurilor războinice. Să pornească cu întreaga lui armată împotriva lor era cu neputinţă căci spaţiul era mult prea mic pentru desfăşurarea ei; de aceea, a şi ales din fiecare centurie câte 30 dintre cei mai viteji soldaţi, repartizând unui tribun câte 100 de luptători, iar în fruntea lor a pus drept comandant pe Cerealius[10], cu misiunea de a porni atacul împotriva gărzilor iudaice la a 9-a oră a nopţii. Titus se înarmase şi se pregătea să coboare împreună cu soldaţii, dar l-au reţinut propriii săi prieteni, arătându-i că se expunea la o mare primejdie, precum şi obiecţiile comandanţilor lui. Căci, potrivit spuselor acestora, era mult mai indicat ca el să rămână pe loc, în fortăreaţa Antonia şi în decursul luptelor să-şi asume rolul de judecător al soldaţilor săi, decât să coboare jos, spre a înfrunta făţiş pericolele. Asta deoarece, sub privirile lui Caesar, toţi vor căuta să se arate nişte vajnici luptători. Caesar s-a lăsat convins de aceste argumente şi a explicat sodaţilor săi că el va rămâne deoparte numai pentru ca să cântărească faptele lor războinice, spre a nu lăsa nici un viteaz lipsit de răsplata cuvenită şi nici un laş nepedepsit după cum merită. Va fi aşadar privitor şi martor direct al tuturor faptelor, el, suveranul împărţitor al pedepselor şi al recompenselor. Oamenii aleşi pentru îndeplinirea misiunii au primit ordinul să plece la ora menţionată mai sus, iar el s-a dus la un bun punct de observaţie din Antonia, unde a aşteptat, cu încordare, desfăşurarea evenimentelor.
6. Luptătorii plecaţi la atac n-au găsit, fireşte, santinelele adormite, aşa cum speraseră ei, ci dimpotrivă, ele au sărit în picioare, strigând şi numaidecât romanii s-au şi angajat în lupta corp la corp. La strigătul lor de luptă, şi celelalte gărzi de noapte au ieşit în grupuri compacte din interior. Romanii au fost asaltaţi de primele lor rânduri, fiindcă următorii s-au ciocnit de propriile lor trupe şi mulţi şi-au tratat camarazii ca pe nişte duşmani. Căci unul nu-1 mai recunoştea pe celălalt, nici cu ajutorul chemărilor, de vreme ce strigătele se înălţau de-a valma din ambele părţi, chiar şi mai puţin cu ajutorul văzului, de [v]reme ce era noapte adâncă. Pe unii furia, pe alţii frica îi făcea să or-
Sextus Cerealius, care avea sub comanda lui legiunea a V-a: vezi *Cartea a [Cln]cea,* cap. VII, paragr. 32 (n. e.).
457
bească de-a binelea, luptătorii lovind la întâmplare pe oricine se nimerea în calea lor. Faptul că ei nu se recunoşteau reciproc a provo-! cat mult mai puţine daune romanilor, care îşi ţineau scuturile strâns lipite unul de altul, înaintând grupaţi în ordine de luptă; în plus, fiecare soldat ţinea minte parola. Dar iudeii, mereu dispuşi să se împrăştie, atacau şi se retrăgeau la voia întâmplării, ajungând să pară duşmani unii altora. Căci oricine se întorcea la propriii săi camarazi devenea din pricina întunericului un presupus roman care se apropia. Ca atare, numeroşi iudei au fost răniţi mai degrabă de semenii lor decât de către duşmani până când, o dată cu mijirea zorilor, ochii au văzut din nou şi situaţia bătăliei s-a limpezit cât de cât; de-abia atunci oamenii s-au grupat în ordine de luptă şi au putut să-şi slobozească săgeţile, luându-şi ostăşeştile măsuri de apărare. Dar nici una dintre tabere nu ceda şi nu dădea semne de oboseală. Mai ales romanii, ştiindu-se urmăriţi de privirile Caesarului lor, se luau la întrecere între ei, om cu om, unitate cu unitate şi fiecare era convins în sinea lui că această zi îi va aduce avansarea în grad, dacă se va lupta vitejeşte. în schimb, ceea ce stimula temeritatea iudeilor era, pe de o parte, grija faţă de propria lor viaţă şi faţă de sanctuar, pe de altă parte, prezenţa tiranului, care îi îmbărbăta pe unii, iar pe alţii îi mâna din urmă cu lovituri de bici sau ameninţări. Aşa se face că bătălia se desfăşura îndeobşte în unul şi acelaşi loc, lentele avansări ale liniei de luptă interveneau într-o mică măsură, fiind urmată repede de deplasări în sens invers. Nici una, nici alta dintre tabere nu avea spaţiu suficient pentru

fugă sau urmărire. La fiecare schimbare a situaţiei, dinspre Antonia porneau puternicele strigăte ale propriilor oameni, care îşi aclamau camarazii atunci când erau în avantaj sau îi încurajau să reziste atunci când băteau în retragere. Era ca o bătălie reprezentată pe scena unui teatru: nimic din ceea ce se petrecea în cursul încleştării nu trecea neobservat atât de Titus cât şi de însoţitorii săi. După ce au început să se bată de la cea de a 9-a oră a nopţii, părţile adverse şi-au încetat ostilităţile la cea de a 5-a oră a zilei[11], chiar din locul unde se dezlănţuise atacul, fără ca vreuna din tabere să-şi fi silit rivala să se retargă, ambele lăsând ca victoria să rămână nedecisă. De la romani, mulţi au fost cei ce s-au distins în luptă; de la iudei, s-au remarcat din grupul lui Simon: Iudes, fiul lui Mareotos şi Simon, fiul lui Osaia; dintre idumeeni: Iacobus si Simon — ultimul fiind fiul lui Acatela —- j
precum şi Iacobus, fiul lui Sosa; dintre luptătorii lui Ioannes: Gephteos şi Alexas, iar dintre zeloţi: Simon, fiul lui Ari.
7. între timp, restul armatei romane a ras din temelii în decurs de şapte zile fortăreaţa Antonia, croind un drum larg până la Templu. De îndată ce au ajuns în preajma primului zid împrejmuitor, legiunile au si început să înalţe noi valuri de pământ: cel dintâi, faţă în faţă cu colţul curţii interioare a Templului, situat în partea de miazănoapte spre apus; cel de al doilea, în faţa exedrei de miazănoapte, aflată între cele două porţi; mai erau apoi alte doua: unul în dreptul porticului de apus din curtea exterioară a Templului şi altul mai departe, în dreptul porticului de miazănoapte. Totuşi, aceste lucrări au atras asupra romanilor multe eforturi şi mari greutăţi, deoarece materialul lemnos trebuia să fie adus de la o distanţă de 100 de stadii. Li s-a întâmplat uneori ca în timpul ciocnirilor să aibă de suportat pagube, deoarece din pricina superiorităţii lor zdrobitoare, romanii n-au fost prea prevăzători, în iudeii care îşi pierduseră orice speranţă că vor scăpa dând peste nişte duşmani tot mai cutezători. De pildă, anumiţi călăreţi, trimişi să strângă lemne sau să procure furaje, în răstimpul cât erau ocupaţi cu aceste corvezi, îşi lăsau caii să pască liber, cu hamurile scoase; inamicii atunci năvăleau în cete mari, răpindu-le cabalinele. întrucât faptul acesta s-a repetat de mai multe roi, Caesar a căpătat convingerea — cum era de altfel şi cazul — că asemenea jafuri se datorau mai mult neglijenţei propriilor săi luptători decât deosebitei vitejii a iudeilor şi a decis ca prin drastice măsuri să-i determine pe ceilalţi să-şi păzească mai bine caii lor. El a dat ordinul ca unuia dintre soldaţii care rămăsese fără cal să i se aplice pedeapsa cu moartea, prin groaza pe care a inspirat-o făcându-i pe ceilalţi să-şi păzească cu străşnicie caii: acum nu-i mai lăsau să pască la întâmplare, ci îi luau cu ei de parcă ar fi crescut împreună, de câte ori se simţea lipsa materiilor prime. Aşa cum am spus, romanii asediau Templul şi înălţau noi valuri de pământ.
8. A doua zi după urcarea legiunilor în sanctuar[12], numeroşi răsculaţi, cărora li se terminaseră proviziile luate cu japca şi acum erau chinuiţi de foame, şi-au strâns rândurile şi au întreprins în cea de [a] 11-a oră a zilei un atac împotriva santinelelor roamne de pe Muntele Măslinilor: ei credeau că vor străpunge lesne rândurile lor pentru că [m]ai întâi gărzile nu bănuiau nimic şi mai apoi, pentru că sosise vre-

[a] La ora 11 a. m. (n. e.).

[12] După ce fortăreaţa Antonia a fost distrusă în întregime, netezindu-se drumul annatei romane spre Templul asediat (n. e.).

mea când ele se ocupau de curăţenia lor corporală[13]. Romanii au observat din timp apropierea lor şi de la fortificaţiile învecinate au venit *U}* fugă ca să-i împiedice pe iudei să treacă de zidul împrejmuitor, reuşind să răzbească cu forţa. S-a încins o luptă crâncenă, în ambele tabere desfăşurându-se multe fapte de vitejie; romanii şi-au pus în valoare nu numai puterea, ci şi îndemânarea lor militară, în schimb iudeii şi-au demonstrat impetuozitatea necruţătoare şi nestăvilita lor furie războinică. Unii luptau sub imboldul onoarei, alţii sub cel al nevoii. A oferi iudeilor prilejul să scape acum, când erau prinşi ca! într-o plasă, constituia pentru romani un fapt foarte ruşinos, unica şansă de salvare a primilor, doar în cazul când reuşeau, fiind străpungerea cu forţa a zidului împrejmuitor. Când iudeii erau cuprinşi de panică şi împinşi de-a valma înspre o râpă, atunci s-a întâmplat ca un călăreţ dintr-o cohortă, pe nume Pedanius, să dea frâu liber calului său, ca să galopeze vijelios în flancul duşmanilor fugari, trăgând spre el un tânăr zdravăn la trup şi bine înarmat, pe care îl înşfăcase de călcâie. Atât de mult s-a aplecat de pe calul său în plin galop şi atâta vigoare a avut în braţ ca şi întregul său corp,

dovedind de asemeni în cel mai înalt grad măiestria lui de călăreţ! Ţinându-şi prizonierul în mâini ca pe un obiect de mare preţ, răpit de el. Pedanius 1-a adus înaintea lui Caesar. Faţă de cel ce realizase această captură, Titus şi-a j arătat admiraţia pentru puterea lui deosebită; cât priveşte însă pri-j zonierul, el a dat ordin să fie executat pentru participarea la atacul împotriva zidului împrejmuitor. Apoi s-a consacrat luptei decisive pentru cucerirea Templului, grăbind construirea valurilor de pământ.
9. între timp, mâhniţi de daunele suferite în ciocnirile lor cu duşmanii şi de faptul că, încetul cu încetul, războiul atingea punctul culminant şi în desfăşurarea lor luptele se apropiau necontenit dej Templu, iudeii au extirpat mădularele deja bolnave, la fel ca în cazul unui corp atins de cangrenă, spre a împiedica proliferarea răului: ei au dat pradă flăcărilor porticul situat la miazănoapte spre apus, puntea de legătură dintre sanctuar şi fortăreaţa Antonia, distrugându-1 apoi pe încă o distanţă de 20 de coţi. Aşadar, cu propriile lor mâini, ei au început incendierea lăcaşului sfânt. Două zile după aceea, la data de 24 a lunii de care am mai vorbii[4], romanii au dat foc porticului învecinat. Când vâlvătaia a avansat preţ de 15 coţi, iudeii au dărâmat din nou acoperişul, fără să arate nici un respect faţă de construcţia propriu-zisă

[13] Nu era vorba exclusiv de baia de seară a soldaţilor romani, ci şi de cină şi i pregătirea pentru repaosul de noapte (n. e.). l[4]în 12 august 70 (n. e.).

nimicind legătura acesteia cu Antonia. De aceea ei au asistat în linişte la asaltul flăcărilor, deşi ar fi putut să stăvilească incendiul, îngăduind focului să progreseze doar cât era în interesul lor. în acest interval, luptele din jurul Templului n-au cunoscut nici o întrerupere, ci aveau loc mereu hărţuieli între grupele care se năpusteau unele asupra altora.
10. în acele zile, unul dintre iudei — care era mic de statură, deloc arătos şi fără să se distingă nici prin originea şi nici prin calităţile sale şi se numea Ionathan — a înaintat în faţa mormântului Marelui Preot Ioannes[15] şi, adresând romanilor multe cuvinte pline de trufie, 1-a provocat pe cel mai viteaz dintre ei la un duel. Dar cei mai mulţi dintre soldaţii înşiraţi în linie de luptă chiar în locul acela l-au tratat cu dispreţ, deşi mai mult ca sigur, unii se temeau de el; alţii, îşi făceau socoteala — şi chibzuinţă lor nu era deloc fără temei — că nu este indicat să te masori cu unul care îşi caută moartea cu orice preţ; căci asemenea oameni care nu mai au nici o speranţă că vor scăpa demonstrează în atacurile lor o totală lipsă de prevedere şi Dumnezeu se lasă lesne influenţat de ei; chiar şi o victorie obţinută asupra lor nu este o mare ispravă, iar a suferi o înfrângere din partea lor constituie o faptă nu numai ruşinoasă, ci şi primejdioasă întrucât nu-i o dovadă de curaj, ci de temeritate să te expui. Multă vreme nimeni n-a ieşit în faţa rândurilor şi iudeul i-a împroşcat pe toţi cu batjocoritoare învinuiri de laşitate, căci era un palavragiu grosolan şi neruşinat; până la urmă, unul dintre romani, care făcea parte din escadronul de cavalerie şi se numea Pudens, indignat de flecărerile şi aroganţa lui, a ieşit să lupte cu Ionathan; ce-i drept, n-a fost deloc prevăzător, lăsându-se amăgit de statura scundă a adversarului său. Chiar dacă, la înfruntarea lor, şi-a dovedit superioritatea în toate privinţele, soarta lui 1-a trădat; el s-a prăvălit la pământ şi Ionathan a tăbărât asupra lui, înjunghiindu-1. S-a urcat apoi cu picioarele pe cadavru, şi-a ridicat în mâna dreaptă sabia de pe care şiroia sânge şi în mâna stângă şi-a agitat scutul, proclamân-du-şi întruna izbânda în faţa oastei romane în vreme ce se fălea cu cel căzut şi-i batjocorea pe romanii ce-1 priveau până când centurionul Priscus şi-a încordat arcul şi 1-a străpuns cu o săgeată în timpul smintitului său dans victorios. Şi în tabăra iudeilor, ca şi în cea a romanilor, s-a înălţat în acelaşi timp un strigăt având un sens diametral opus. încovoiat de durere, Ionathan s-a prăvălit peste cadavrul Potrivnicului său, dovedind prin acest exemplu cât de repede ştie Războiul să pedepsească cum se cuvine pe cei încununaţi de soartă cu un noroc nemeritat.

[15] Vezi *Canea a cincea,* cap. VI, paragr. 2, n. 5 (n. e.).

CAPITOLUL III

1. între timp, răsculaţii din preajma Templului n-au renunţat la lupta lor deschisă, desfăşurată zi de zi, împotriva soldaţilor duşmani înşiraţi pe valurile de pământ şi în cea de a 27-a zi a lunii de care am vorbit mai înainte[1], au urzit vicleşugul următor: spaţiul cuprins între grinzile de la acoperişul porticului de apus şi tavanul de dedesubtul lor l-au umplut cu lemne uscate, precum şi bitum, şi smoală, după] care s-au retras, prefăcându-se că sunt doborâţi de oboseală. Mulţi soldaţi nechibzuiţi, excesiv de zeloşi, s-au

încumetat să-i urmărească pe iudeii fugari, proptind nişte scări de pereţi, ca să ajungă până la| portic. Dar cei prevăzători n-au avut încredere în curioasa retragere a iudeilor şi au rămas pe loc. De îndată ce acoperişul galeriei s-a umplut cu cei ce se căţăraseră până sus, numaidecât iudeii au dat foc de jos I clădirii întregi. Când flăcările s-au înălţat pe neaşteptate din toate] părţile, romanii aflaţi în afara zonei dezastrului au fost cuprinşi de-o mare panică, iar cei aflaţi în interiorul ei au constatat deplina lorf neputinţă. Atunci când s-au trezit înconjuraţi de vâlvătăi, unii s-au prăbuşit de pe peretele posterior al porticului în oraşul de dedesubt, alţii, chiar în preajma duşmanilor, mulţi au sărit în mijlocul camarazilor lor, în speranţa că vor scăpa teferi, dar şi-au frânt oasele ; mădularelor; focul a devansat elanul celor mai mulţi, unii dintre ei preîntâmpinând pârjolul cu propriile lor săbii. Flăcările ce ajungeau departe răzbeau repede până la cei ce-şi găsiseră un alt soi de moarte. Deşi era supărat în sinea lui pe soldaţii care-şi pierdeau viaţa, fiindcă j se urcaseră pe acoperişul porticului fără să fi primit nici un ordin în j acest sens, Caesar simţea o mare milă pentru ei. întrucât nimeni nu | putea să le vină în ajutor, aceşti nefericiţi, ajunşi în pragul morţii, aveau barem mângâierea următoare: vedeau cât de îndurerat era cel.j

[1] ii 15 august 70 (n. e.).

pentru care îşi sacrificau viaţa. Ei puteau să constate limpede cum le adresa strigăte puternice, cum alerga el din loc în loc, cerând oamenilor din jurul lui să dea cât mai repede tot ajutorul de care erau în stare. Căci chemările şi sufletească participare a comandantului erau socotite de fiecare drept o glorioasă ceremonie de înmormântare, făcându-i să moară cu inima împăcată. Câţiva, găsindu-şi refugiul pe zidul porticului, care era gros, s-au salvat de foc, dar au fost împresuraţi de iudei; multă vreme, ei au opus o dârză rezistenţă însă până la urmă au fost ucişi cu toţii.

2. Ultimul a pierit un tânăr cu numele de Longus: el a revărsat un dram de strălucire asupra groaznicei scene şi — dintre toţi bărbaţii care şi-au găsit acolo moartea, meritând fiecare în parte să i se păstreze o vie amintire — el a fost cel mai viteaz. Plini de admiraţie faţă de puterea lui de luptă şi prea slabi pentru a fi capabili să-1 doboare, iudeii i-au cerut lui Longus să coboare de pe zid, făgăduind că-i vor cruţa viaţa; de cealaltă parte, fratele său Cornelius 1-a rugat stăruitor să nu-şi păteze propria onoare şi cea a armatei romane. El 1-a ascultat şi, smulgându-şi sabia din teacă, cât mai în văzul ambelor tabere, şi-a grăbit singur sfârşitul. Dintre cei împresuraţi de flăcări, un oarecare Artorius şi-a salvat viaţa printr-un vicleşug; 1-a chemat pe camaradul său Lucius, împreună cu care împărţea acelaşi cort, zicân-du-i cât a putut de tare: „Te numesc moştenitorul averii mele dacă te apropii de mine, ca să mă prinzi în braţe"! Lucius s-a apropiat bucuros: Artorius a căzut peste el, scăpând teafăr, dar celălalt, care 1-a apucat a fost strivit de pietrele pavajului, datorită greutăţii camaradului şi a murit pe loc. Această cumplită întâmplare i-a descumpănit pe soldaţi pentru moment, dar ea le-a slujit pentru ceea ce a urmat şi i-a făcut să nu se mai lase aşa uşor ademeniţi de provocări, romanii devenind mult mai prevăzători faţă de şiretlicurile iudeilor, de pe urma cărora au avut de tras ponoase datorită necunoaşterii locurilor şi a firii acestor oameni. Porticul a ars în întregime până la turnul lui Ioannes[2], construit de acesta 1-a înălţat în timpul luptelor sale cu Simon deasupra porţilor care se deschideau spre Xystos. Iudeii au dărâmat ceea ce mai rămăsese din portic, după ce romanii urcaţi deasupra lui îşi găsiseră moartea. în ziua următoare, romanii, la rândul lor, au mistuit în flăcări întregul portic de miazănoapte, până tocmai la porticul de apus. Acolo se întâlneau ambele porticuri şi, împreună, alcătuiau un

Al doilea din cele patru turnuri construite de Ioannes în timpul ostilităţilor cu Simon (n. e.).

unghi ce se profila deasupra aşa-numiţei râpe Cedron, unde terenul se] prăvălea într-o prăpastie ameţitoare. Aceasta era situaţia din preajma Templului.

3. în oraş, bântuia foametea ucigătoare, o mulţime uriaşă îi cădea victimă, mizeriile provocate de ea fiind de nedescris. în fiecare casă, în care se întrezărea undeva o umbră de mâncare, se desfăşura pro-priu-zis o bătălie, cei mai buni prieteni tăbărau cu pumnii unii asupra altora, smulgându-i jalnicele firimituri, spre a-şi mai prelungi viaţa amară. Nici măcar muribunzilor nu li se dădea crezare că n-ar mai avea nici o îmbucătură; tâlharii îi scotoceau mai ales pe cei aflaţi în agonie, dacă nu cumva se prefăceau că mor, ascunzând în faldurile hainei, la sân, vreun rest de mâncare. Cu gurile căscate de foame, păreau nişte câini turbaţi; aşa cutreierau, hoinăreau la voia întâmplării, luau cu asalt

uşile, aidoma beţivilor, şi în năuceala lor intrau de două-trei ori pe oră în una şi aceeaşi casă. Nevoia îi silea să ducă totul la gură, nesfiindu-se să adune şi să mănânce până şi obiecte cu care nu s-ar fi împăcat nici măcar cele mai murdare şi mai proaste dobitoace. Până la urmă, nu s-au abţinut să-şi mestece însăşi cordoanele şi încălţările şi, smulgând pieile de pe propriile scuturi, le ronţăiau şi pe acelea. Unii se hrăneau cu frânturi de fân vechi, alţii strângeau firele de paie şi cantitatea cea mai mică era vândută cu preţul de 4 drahme atice. Dar ce rost are să descriu amănunţit neruşinarea omenească pe care foamea a abătut-o asupra obiectelor neînsufleţite? Prefer să dau la iveală o performanţă a foametei cum nu mi-a mai fost dat să aud printre cele depănate atât la greci cât şi la barbari; simpla povestire este înfiorătoare, iar ascultarea şi mai greu de crezut! în ce mă priveşte, bucuros aş fi trecut sub tăcere acest caz aparte, ca să nu apar în faţa generaţiilor următoare drept un scornitor de fapte incredibile, dacă n-aş fi avut nenumăraţi martori printre contemporanii mei. Pe de altă parte, ar însemna să arăt o recunoştinţă rece faţă de patria mea dacă n-aş reda cu fidelitate ceea ce a trebuit să îndure ea în realitate.

4. Este vorba de o femeie din rândurile locuitorilor de dincolo de Iordan, care se chema Măria, tatăl ei numindu-se Eleazar; ea se trăgea din satul Bethezuba (ceea ce înseamnă Casa Isopului), se bucura de o **mare** vază datorită obârşiei şi bogăţiei sale şi împreună cu mulţimea s-a refugiat la Ierusalim, unde i-a fost dat să trăiască peripeţiile asedi- j ului. O parte din averea pe care a izbutit s-o aducă cu ea din Peraea i oraş i-a fost de mult răpită de tirani, restul de bijuterii, precum puţina hrană rămasă fiindu-i furate de suliţaşii tâlharilor în timpul:

464

nicelor incursiuni. Femeia fusese cuprinsă de-o cumplită indignare; îşi ocăra şi blestema adesea jefuitorii, căutând să-i aţâţe astfel împotriva lor. Dar nimeni nu s-a îndurat s-o ucidă nici de silă, nici de milă. Se săturase ea însăşi să tot strângă bruma de mâncare numai şi numai pentru alţii şi, de fapt, nicăieri nu se mai găsea nimic. Foamea îi răzbise până în măruntaie şi în măduva oaselor dar, şi mai tare decât foamea, se aprinsese mânia ei; pentru propriu-i necaz şi-a luat drept sfetnic mânia şi a recurs la un gest împotriva naturii; înşfăcându-şi copilul, căci avea un prunc încă neînţărcat, i-a grăit astfel: „Băieţaş nefericit, ce rost mai are să te cresc acum când bântuie cu furie războiul, foametea şi răscoala? Soarta pe care ne-o rezervă romanii este robia, dacă vom mai avea zile până să ajungem în stăpânirea lor. înaintea robiei ne şi paşte foametea şi răsculaţii sunt un rău mai mare decât amândouă la un loc. Aşadar, hrană să devii pentru mine, pentru răsculaţi, temutul geniu al răzbunării[3], iar pentru cei ce trăiesc o întâmplare de pomină, singura care mai lipsea pentru ca să atingă culmea toate nenorocirile îndurate de iudei"! După ce a rostit aceste cuvinte, şi-a ucis fiul, 1-a fript şi a mâncat jumătate din el, acoperind cealaltă parte, pentru păstrarea ei. Cât ai bate din palme, s-au şi înfăţişat răsculaţii care adulmecaseră blestematul abur al fripturii şi au ameninţat femeia că, dacă nu le va arăta mâncarea pe care tocmai a pregătit-o, ei o vor ucide pe loc. Dânsa i-a asigurat că le-a pus de-o parte o ciozvârtă bună şi a descoperit resturile pruncului ei: un fior de groază a străbătut bandiţii pe care ceea ce vedeau cu ochii lor îi schimbase în stane de piatră. Atunci ea le-a zis: „Este copilul meu legitim, fapta îmi aparţine. Ospătaţi-vă, căci şi eu am mâncat cu poftă din el! Nu fiţi voi mai slabi decât o femeie şi nici mai simţitori decât o mamă! Dacă sunteţi atât de pioşi, iar jertfa mea vă înspăimântă, socotiţi că am mâncat şi partea voastră, restul rămânându-mi tot mie"! Răsculaţii au părăsit casa tremurând; de astă dată se dovediseră nişte fricoşi, lăsând mamei această cumplită hrană, chiar dacă n-o făceau cu plăcere. Ca fulgerul s-a răspândit în întregul oraş vestea despre această grozăvie şi fiecare tremura de spaimă, aducându-şi în faţa ochilor înfricoşătoarea nelegiuire, de parcă el ar fi comis-o, înfometaţii se zoreau acum să moară şi-i socoteau norocoşi pe oamenii care apucaseră să se stingă mai înainte de a le fi dat să audă despre sau să vadă asemenea fioroase întâmplări.

[3] în original Erinys= personificarea răzbunării nelegiuirilor la elini (Furii la romani) (n. e.).

465

5. Vestea despre oribila faptă s-a răspândit repede şi printre! mani. Unora le-a inspirat neîncrederea, altora, milă, dar celor F mulţi le-a aţâţat ura faţă de acest popor. Caesar s-a dezvinovăţit! această privinţă faţă de Dumnezeu, susţinând că, în ceea ce-1 pri personal, le promisese iudeilor pacea şi independenţa şi suprima pedepselor pentru nelegiuirile pe care le-au comis. „Totuşi, în Io armoniei, au ales învrăjbirea, în locul

păcii, războiul, în locul destulării şi prosperităţii, foametea, ei, cu mâinile lor, dând 1 Templului lor pe care noi doream să-1 păstrăm în favoarea lor: aq au parte de un asemenea ospăţ pe care l-au şi meritat!" Infamia! vorării unui prunc, el o va acoperi cu ruinele patriei lor, spre a nu J oferi soarelui prilejul de a vedea pe faţa pământului un oraş mamele se hrănesc în acest fel! Mai degrabă decât mamele, de: crâncenă hrană sunt taţii care mai ţin armele în mână după o în plare atât de cutremurătoare. După ce şi-a spus acestea, Caesar convins de disperarea fără margini a iudeilor: nu-şi vor mai redobâi judecata limpede nişte oameni care au îndurat mai înainte ti nenorocirile de care ar fi putut scăpa dacă ar fi acceptat cumva schimbe propria atitudine.

CAPITOLUL IV

1. Când însă două dintre legiuni îşi terminaseră deja valurile de pământ, în a 8-a zi a lunii Loos[1], Titus a dat ordin ca berbecele să fie aduse aproape de exedra de apus din curtea interioară a Templului, încă mai înainte de sosirea acestora, cel mai puternic dintre berbecii de care dispuneau romanii a izbit şase zile în şir zidul fără nici un folos: nici el, nici ceilalţi aidoma lui nu izbutiseră să dovedească mărimea şi perfecta îmbinare a blocurilor de construcţie. între timp, alţii săpaseră la temelia porţii de miazănoapte şi, după multe eforturi istovitoare, reuşiseră să dizloce piatra din faţă. Totuşi, temelia a fost susţinută de celelalte pietre situate mai în interiorul zidului şi poarta a rămas în picioare. Atunci romanii au renunţat să se mai ostenească cu maşinile de război şi cu pârghiile lor de fier şi au proptit de portice scările de asalt. Iudeii nu se grăbeau deloc să-i stânjenească în vreun fel; de-abia după ce romanii au ajuns sus, iudeii porneau la atac împotriva lor: pe unii îi împingeau înapoi, prăvălindu-i în gol cu capul în jos, pe alţii, care li se împotriveau, îi ucideau. Pe mulţi dintre ei îi străpungeau cu săbiile în clipa când coborau de pe scările de asalt, a-tacându-i înainte de-a apuca să se apere cu scutul propriu; alteori, I iudeii reuşeau să încline de sus unele scări pline cu soldaţi romani ^ţi cu armament greu, şi să-i arunce la pământ. Chiar şi din pro-Priile lor rânduri, numărul celor ce au pierit n-a fost neînsemnat. Acei soldaţi romani care au adus cu ei stindardele s-au luptat să le apere, capturarea lor de către duşmani trecea drept o mare nenorocire, atrăgea după ea şi pierderea onoarei celor în cauză. Până la urmă, ii au izbutit să pună mâna pe stindarde şi să ucidă pe cei ce se garaseră până sus, pe ziduri. Toţi ceilalţi au bătut în retragere, ^spăimântati de soarta camarazilor lor doborâţi. Din rândurile ro-

U

[1] In 27 august 70 (n. e.).

manilor, nimeni n-a murit fără să dea o dovadă de vitejie; dinţi răsculaţi s-au evidenţiat şi de data asta prin bravura lor în luptă tot cej care se purtaseră exemplar şi în bătăliile anterioare, în afara acestora distingându-se şi Eleazar, nepotul tiranului Simon. Când a văzut ci menajarea sanctuarelor străine aducea soldaţilor săi numai pierderi J prăpăd, Titus a dat ordin să se dea foc porţilor.

2. între timp, au dezertat la el Ananos din Emmaus[2], cel mai sângeros dintre suliţaşii care îl ocroteau pe Simon şi Archelaos, fiu[lui Magaddates, sperând că vor fi iertaţi de Titus pentru că se despărţiseră de iudei într-un moment când aceştia erau victorioşi. Titus era convins din capul locului de şiretenia acestor bărbaţi, iar când a aflat şi despre cruzimea cu care s-au purtat faţă de propriii lor. compatrioţi, a fost înclinat să-i execute pe amândoi: au venit la dânsul — şi-a zis el — nicidecum la libera lor alegere, ci siliţi de nevoie ■ nu merită să scape cu viaţă nişte oameni care fug din oraşul lor natal cuprins de vâlvătaia aprinsă chiar din vina lor. Totuşi, respectarea promisiunii solemne a stat iarăşi mai presus de mânia Caesarului şi el i-a eliberat pe aceşti oameni, fireşte, fără să le acorde aceeaşi preţuire-ca şi celorlalţi. între timp, soldaţii dăduseră foc porţilor sanctuarului şi, topindu-se, argintul a deschis repede drumul flăcărilor spre lenw nărie; de-acolo, ele s-au răspândit val-vârtej şi au cuprins porticurile[3]. Când au văzut că focul

bântuia de jur împrejur, iudeii şi-au pierdut dintr-o dată vigoarea lor trupească şi curajul şi, pradă consternării! generale, nici unul nu s-a grăbit să stăvilească focul sau să-1 stingă: încremeniţi, stăteau în picioare şi priveau. Dar nici această distrugere^ şi nici descumpănirea pricinuită de ea nu i-a influenţat câtuşi de puţin ca să se preocupe şi mai mult barem de partea intactă a Templului, ia| furia lor împotriva romanilor creştea dinadins de parcă încă de-atuncn întregul lor lăcaş sfânt era deja cuprins de flăcări. Atât ziua aceea cffl şi noaptea care i-a urmat, focul a deţinut supremaţia. Căci romanii nil puteau să incendieze porticurile decât unul după altul şi nu din toatl părţile deodată.
3. A doua zi, Titus a dat ordin unei părţi a oştirii să se ocupe de stingerea incendiului şi să netezească un drum, spre a uşura urcarea legiunilor sale până la porţile Templului; apoi a chemat la el pe generi alii săi. S-au adunat şase dintre căpeteniile cele mai de searnăj

[2] Vezi *Cartea a cincea,* cap. XIII, paragr. 1 (n. t.).

[3] Poarta sanctuarului era învelită în aur şi mai ales argint, metal care se topeşte 1* o temperatură mai mică (n. e.).

Alexander, care deţinea comanda tuturor trupelor, Sextus Ce comandantul Legiunii a V-a, Larcius Lepidus, comandantul Legiunii [a] X-a, Titus Phrygius, comandantul Legiunii a XV-a; în afara lor au mai fost Fronto Heterius, care avea în subordinea lui am-ţjgje legiuni venite din Alexandria, precum şi Marcus Antonius lulianus, guvernatorul Iudeei; lor li s-au alăturat alţi guvernatori şi ofiţeri de rang înalt. Titus le-a cerut acestora să supună dezbaterii soarta Templului. Unii erau de părere că se cuvine să se aplice legea războiului. Căci iudeii nu vor înceta să se răzvrătească atâta vreme cât $_{e}$l va dăinui ca loc unde ei se întrunesc din toate colţurile lumii. Alţii s-au pronunţat pentru păstrarea Templului cu condiţia ca iudeii să-1 evacueze şi nimeni să nu aibă cumva, în interiorul lui, arme la îndemână; dar dacă ei se vor urca deasupra lui, ca să poarte război, atunci sanctuarul să fie ars. El va deveni astfel o fortăreaţă, nicidecum un lăcaş sfânt. în acest caz, nu romanii vor fi traşi la răspundere pen-tru nelegiuirile comise, ci cei care au impus înfăptuirea lor. Dimpotrivă, Titus a susţinut că, chiar dacă iudeii se vor urca deasupra Templului, ca să ducă războiul de acolo, răzbunarea nu trebuie să se reverse asupra lucrurilor neînsufleţite, ci asupra oamenilor, dându-se pradă flăcărilor o construcţie fără de pereche. Paguba va fi îndurată, la urma urmei, de romani căci, dacă va fi păstrat, sanctuarul ar constitui o adevărată podoabă a împărăţiei. Fronto, Alexander şi Cerealius s-au alăturat bucuros părerii lui. Titus a dizolvat apoi adunarea şi a ordonat comandanţilor săi să acorde timp de refacere ansamblului trupelor penlru ca ele să-şi împrospăteze forţele în vederea luptelor ce le aşteaptă; doar anumitor soldaţi, aleşi din cohorte pentru acest scop, '^{e}-a încredinţat sarcina să cutreiere printre dărâmături si să stingă focul.

$_{w}$ 4. Răzbiţi de oboseală şi dezamăgire, iudeii n-au mai fost în stare ^{sa} Pornească la atac în ziua aceea. A doua zi, ei şi-au recăpătat forţa şi furajul şi l$_{a}$ cea de a 2-a oră[4] au ieşit la atac prin poarta de miazăzi, ""•Potriva gărzilor din curtea exterioară a templului. Acestea s-au îm-Qivit vitejeşte asaltului iudeilor; în timp ce se acopereau cu ^Priile scuturi, ele îşi strângeau rândurile de parcă ar fi fost un zid $_{v}$ ^{cetate}- °ar romanii şi-au dat seama că nu vor rezista prea multă ^{me}, având în vedere mulţimea şi elanul atacatorilor. Caesar n-a $_{e}$' ^{a}Şteptat ca bătălia să ia o întorsătură nefavorabilă: el a văzut totul ■ din Antonia, şi a trimis în ajutorul gărzilor călăreţii lui aleşi pe

Mcă la ora 7 (n. e.).

sprânceană. Iudeii n-au putut să facă faţă impetuosului lor asalt, $_{a}$, făcut, stânga-mprejur şi, după ce au căzut cei din faţă. toţi ceilalţi ^ fugit de-a valma. Dar în vreme ce romanii se retrăgeau la rânduS iudeii au făcut cale-ntoarsă încă o dată; atunci romanii s-au rr%, iarăşi spre ei, punându-i din nou pe fugă până când, la a 5-a « zilei[5], ei au fost împinşi din răsputeri spre interiorul inel Templului, zăvorându-se înăuntru.
5. Apoi Titus s-a retras iarăşi în fortăreaţa Antonia, ferm hotjfe ca în zorii zilei următoare să se năpustească cu oastea lui întreagi asupra duşmanului şi să încercuiască Templul. Acesta fusese demul: hărăzit de Dumnezeu să cadă pradă flăcărilor şi în scurgerea limpuli; îi venise data sorocită — cea de a 10-a zi a lunii Loos[6] —, zi în careş sanctuarul de dinaintea lui fusese preschimbat în cenuşă de reget Babilonului. Cei care au pricinuit şi au purtat vina incendieri Templului au fost însă de data asta, fireşte, iudeii înşişi. Căci

atunc când Titus s-a retras la Antonia şi răsculaţii au avut un scurt răgaz 41 odihnă, ei au pornit un nou atac împotriva romanilor şi s-a ajuns lai încăierare între gărzile Templului şi soldaţii care se îndeletniceau c stingerea incendiului în curtea interioară a lăcaşului sfânt. Roman; i-au alungat pe iudei, urmărindu-i pas cu pas până în faţa clădii sanctuarului. Acolo, unul dintre soldaţi, fără să mai aştepte w ordin şi fără să se sperie de gravitatea faptei sale, dintr-un îndem supranatural, a smuls din lemnărie o bucată cuprinsă de flăcări *şiM* cat în braţe de propriul său camarad, a aruncat-o printr-o portiţă r aur, pe unde se ajungea din latura de miazănoapte la locuinţele *i* jurul Templului. De îndată ce flăcările s-au ridicat în sus, iudeii scos un strigăt demn de nenorocirea abătută asupra lor; fără să stfl chisească de vieţile lor şi fără să-şi cruţe puterile, ei au alergat c« ca să stingă focul şi să nu dispară acum tocmai ceea ce fuseseră puşi să străjuiască.
6. Sosind în fugă, un soldat i-a adus vestea lui Titus. Acesta *t* în cortul său, să se odihnească de pe urma luptelor; aşa cum se afli şi sărit în picioare alergând spre Templu, ca să oprească răspândi incendiului: îl însoţeau toţi generalii săi şi în urma lor păşeau *W* nile profund îngrijorate. Strigătele şi vacarmul predominau, cuffl[e] şi firesc să se întâmple când o mare mulţime de trupe se deplasează, dezordine. Fie prin viu grai, fie prin semne făcute cu mâna, Cj

[5] La ora 11 (n. e.).
[6] în 30 august 70 (n. e.).

căuta să dea de înţeles soldaţilor care luptau, să stingă incendiul, dar aceştia nu-i auzeau chemările, fiindcă ţipetele mai puternice le împuiau urechile, nici nu ţineau seama de gesturile mâinilor sale, fiind piea absorbiţi de bătălie unii, iar alţii prea îndârjiţi de mânia care îi cuprinsese. Impetuozitatea cu care porneau la atac legiunile năvălitoare nu putea fi frânată nici prin îndemnuri, nici prin ameninţări, unicul lor comandant suprem al tuturor rămânând furia. Atât de cumplită era îmbulzeala din faţa intrărilor încât mulţi romani au fost călcaţi în picioare de către propriii lor camarazi, mulţi s-au prăvălit peste ruinele încă fierbinţi şi fumegânde ale porticurilor, îndurând şi ei soarta duşmanilor doborâţi.
Ajunşi în imediata apropiere a Templului, soldaţii se prefăceau că nici nu aud ordinele date de Caesar, strigând celor din faţa lor să arunce focul în interiorul clădirii. Răsculaţii pierduseră orice nădejde să mai stingă incendiul: pretutindeni erau ucişi şi puşi pe fugă. Dar îndeobşte cetăţeni slabi şi neînarmaţi, făcând parte din rândurile populaţiei, încăpeau pe mâinile duşmanilor şi erau măcelăriţi pe loc. Cadavrele se adunau în grămezi uriaşe în preajma altarului; sângele curgea în pâraie pe treptele sanctuarului, urmate de trupurile înjunghiaţilor, care se prăvăleau de sus. **""
7. Când însă a văzut că nu mai poate stăvili năvalnicul atac al soldaţilor ce-şi descătuşaseră furia, şi că incendiul cotropise totul, Caesar, însoţit de comandanţii săi, a pătruns în interiorul sanctuarului Şi a contemplat sfântul lăcaş şi ceea ce se afla în el: toate se situau mai Presus de faima lui printre străini, dar nu rămâneau mai prejos faţă de renumele şi strălucirea de care vorbeau mereu localnicii. Deoarece flăcările nu răzbiseră înlăuntru în nici un loc, ci pustiiseră deocamdată [d]°ar încăperile laterale, Titus a crezut — şi lucrurile aşa stăteau — că °Pera mai putea fi cruţată de foc. El a ieşit repede afară şi a căutat să-i [c]°nvjngg personal pe soldaţi să stingă incendiul; a ordonat apoi şi I Wurionului Liberalius, unul dintre suliţaşii care alcătuiau garda lui I [COr]P. ca prin lovituri de toiag să-i silească să se supună pe cei ce I ascultau de poruncile lui Caesar. Dar mai puternice decât respectul L ■ [e] Caesar şi teama inspirată de centurionul[7] care le stătea în drum .[o]st îndârjirea, ura împotriva iudeilor şi nestăvilitul lor avat l[e]. °[m]'[c]- Cei mai mulţi erau atraşi de perspectiva jafului: întrucât [Ost] dat să vadă în exterior atâtea obiecte făurite din aur, soldaţii

' al ra [entUr'onu' avea] întotdeauna la el un vrej de viţă de vief*vitis),* ca semn distinctului său (vezi Lindenschmit, *op. cit.,* tab. I, fig. I, 6, 7) (n.L).

aveau ferma convingere că interiorul Templului era ticsit cu eoni Dar tocmai când Caesar se grăbise să iasă afară, ca să-i reţinijB soldaţi, unul dintre romanii care pătrunsese deja în interior, zori« întunericul din jur, a dat foc balamalelor porţii masive. Când flacăB ţâşnit luminoasă din lăuntrul Templului, atunci generalii, împreunB Caesar, au fost siliţi să se retragă; n-a mai rămas nimeni care să-şM osteneala să-i împiedice pe soldaţii din afară să pună alte focare da cendiu. în acest fel, contrar voinţei lui Titus, sanctuarul a fost cupB de flăcări. ~~ ->—.—

8. Se cuvine negreşit să deplângem mult acest edificiu: dia toate construcţiile pe care am avut prilejul să le cunoaştem, fii calea vederii, fie pe cea a auzului, Templul rămâne cel mai denm admiraţia noastră, nu numai prin splendoarea arhitectonică şi marin ci, dimpotrivă, pentru bogăţia fiecărui detaliu în parte şi pent sfinţenia locului pe care-1 ocupă. Ceea ce ne aduce o mare consola; este gândul că nici monumentele, nici locurile unde trăiesc oarnl nu pot să-şi ocolească propria soartă[8], la fel ca şi vieţuitosB Uimitoare rămâne însă precizia cu care evenimentele se succed *îm* cerea timpului: s-au potrivit, aşa cum am mai spus, atât luna ca ziua când sanctuarul a fost incendiat de babilonieni[9]. De la prima» meiere de către Solomon până la distrugerea lui de acum în cel ■ doilea an al domniei lui Vespasianus s-au scurs 1130 de ani, 7 lu$ 15 zile, iar de la cea de a doua întemeiere înfăptuită de Haggai înc de al doilea an al domniei lui Cyrus şi până la cucerirea oraşulB către Vespasianus, au trecut 639 de ani şi 45 de zile.

8 Că prin Soartă *(eimarmene)* losephus înţelege voinţa lui Dumnezeu, i care călăuzeşte unanima providenţă divină, reiese din lucrarea lui Lewinski ilfl *Contribuţii la cunoaşterea concepţiilor religioase şi filosofice ale lui Flavius loM*
p. 28 ş. u. (n. t.).
9 Aceasta s-a întâmplat în anul 586 î. e. n. (n. t.).

CAPITOLUL V

●

1. în timp ce sanctuarul ardea fără întrerupere, soldaţii jefuiau tot ce le cădea în mână şi măcelăreau cu miile iudeii care le ieşeau în cale, fără nici o milă faţă de vârstă şi fără nici un respect faţă de locurile sfinte: bătrâni şi copii, mireni sau preoţi au fost căsăpiţi de-a valma. Furia războiului nu făcea nici o deosebire între categorii, chiar dacă oamenii cerşeau îndurare sau se mai apărau cu armele lor. Pârâitul flăcărilor care se întindeau departe şi pretutindeni se îmbinau cu gemetele celor căzuţi. Datorită înălţimii colinei sanctuarului şi a uriaşului edificiu incendiat, aveai impresia că întregul oraş luase foc, dar nici nu puteai să-ţi închipui ceva mai copleşitor şi mai fioros decât zarva pornită de acolo. Căci legiunile romane îşi înălţau chemarea la luptă când porneau la atac, iar răsculaţii, simţind în jurul lor şi focul, Şi sabia, scoteau vaietul lor de groază; aflat în partea de sus şi pomenindu-se acum izolat, poporul cuprins de spaimă alerga singur în calea duşmanilor şi-şi acoperea durerea cu gemete de jale. Urletele oamenilor strânşi pe colina sanctuarului se contopeau cu strigătele celor rămaşi în oraş. Mulţi dintre cei care erau atât de sleiţi de foame wcât nu mai puteau rosti un cuvânt, la vederea templului în flăcări, au [ma]i găsit în ei puterea să mai scoată gemete şi planşete. Ecoul stârnit [°e] Peraea[1] şi de munţii din jur făcea ca vacarmul să fie şi mai greu de wdurat. Dar spectacolul suferinţelor îndurate era mult mai cumplit ^t acest vuiet înspăimântător. Colina Templului, chiar de la Poalele ei, putea să pară privitorului un clocotitor furnicar, de jur îm-F^jur năpădit de pârjol, de parcă pâraiele de sânge ar fi fost mai nt decât flăcările, iar cei ucişi mult mai numeroşi decât uci-

L>d ^e înţelege că nu poate fi vorba de îndepărtaţii munţi din Peraea. losephus se f j [e]Ş[f]e mai degrabă la regiunea deluroasă din partea de est şi de nord a Cedronului (n.

gaşii lor. Sub puzderia de cadavre nu se mai zărea deloc pardoseala; soldaţii trebuiau să calce pe movile de trupuri neînsufleţite, ca să-i u,. mărească pe fugari. Exercitând o puternică presiune asupra coloanej romanilor, ceata de tâlhari şi-a croit cu mare greutate un drum până în curtea exterioară a Templului, iar de acolo a fugit în oraş; mulţimea rămasă pe loc şi-a găsit refugiul în porticul exterior. Mai întâi, câţiva preoţi au smuls suliţele de pe acoperişul sanctuarului[2], împreună cu plumbul cu care erau fixate, aruncându-le asupra romanilor; mai apoi când au văzut că n-au obţinut nici un rezultat şi focul a ajuns până la' ei, s-au retras cu toţii pe un perete cu lăţimea de 8 coţi, unde au rămas neclintiţi. Doi dintre ei, oameni de vază, care s-au văzut puşi în alternativa de a scăpa cu viaţă, trecând de partea romanilor, sau să împartă o soartă tristă împreună cu

ceilalţi, s-au aruncat singuri în mijlocul flăcărilor, arzând împreună cu Templul: cei doi erau Meirus, fiul lui Belgas şi Iosephus, fiul lui Dalaeus.
2. Deoarece romanii au socotit că acum, după ce Templul fusese ars din temelii, nu mai avea nici un rost să cruţe clădirile aflate în preajma lui, ei au dat toate celelalte porticuri pradă flăcărilor, cu excepţia a două porţi: cea de răsărit şi cea de miazăzi; dar şi acestea au fost distruse mai târziu. Ei au ars de-asemenea şi tezaurul sanctuarului, unde se păstrau uriaşe sume de bani, nenumărate veşminte scumpe şi alte obiecte* de preţ, într-un cuvânt toată avuţia pe care iudeii şi-o adunaseră acolo, golindu-şi locuinţele. Apoi romanii s-au îndreptat împotriva porticului care rămăsese neatins în curtea exterioară a Templului; acolo se refugiaseră femei, copii şi o mulţime pestriţă de oameni din popor, cam 6.000 la număr. Neaşteptând nici decizia lui Caesar privitoare la soarta acestora şi nici ordinele comandanţilor lor, soldaţii mânaţi de furie au dat foc porticului de jos; unii au pierit când au fugit de flăcări, alţii chiar în mijlocul lor: din marea lor mulţime, nu s-a salvat nici unul. Vinovat de moartea lor ert un fals profet care deunăzi, tocmai răspândise printre locuitorii oraşului vestea că Dumnezeu le porunceşte să urce până la Templu, aşteptând semnele mântuirii lor. în vremea aceea mulţi profeţi se lăsau ademeniţi de tirani ca să amăgească poporul, vestindu-1 că poate fi sigur de sprijinul lui Dumnezeu, pentru ca oameni cât mai puţini S? treacă de partea romanilor, iar cei care scăpaseră de teamă şi & temniţă să-şi recapete speranţa. Ce lesne se lasă oamenii târâţi & vorbe în prăpastie! Când un şarlatan flutură nimbul salvării în faţ[3]

Vezi *Cartea a cincea,* cap. V, paragr. 6 (n. t). 474

hi celui pândit de mari nenoroci ri, sărmanul care suferă se agaţă @ră reţinere de speranţă.
3. Nefericitul popor s-a lăsat atunci ademenit de nişte amăgitori
■ înşelători, dându-se în chip cu totul mincinos drept trimişii Domnului, în schimb minunilor care prevesteau apropiata distrugere
u le-a dat nici atenţie şi nici crezare; ca şi cum ar fi fost încremenit de un trăsnet, fără să mai fie înzestrat cu vedere şi simţuri, el n-a luat în seamă avertismentele divine. De pildă atunci când deasupra oraşului s-a ivit o stea în formă de sabie şi o cometă a dăinuit pe cer timp de un an întreg[3]; sau cu puţin înainte de izbucnirea revoltei şi a agitaţiei care a dus la război, când poporul s-a întrunit pentru sărbătorirea Paştilor — era în a 8-a zi a lunii Xanthicus[4] —, pe la ora 9 seara, o puternică lumină s-a revărsat asupra altarului şi a Templului, de parcă ar fi fost în plină zi, totul durând o jumătate de ceas: profanii au văzut în asta o prevestire bună dar numaidecât cunoscătorii scrierilor sfinte au dat întâmplării interpretarea adeverită de evenimentele ulterioare. La aceeaşi sărbătoare, o vacă dusă la locul de înjunghiere a jertfelor a fătat în mijlocul sanctuarului un miel. Poarta răsăriteană a curţii interioare, făurită din bronz şi atât de masivă încât seara putea fi trasă la loc cu multă trudă de 20 de oameni voinici, care pe deasupra era şi închisă cu traverse de lemn, căptuşite cu fier, având şi zăvoare verticale, adânc înfipte într-un prag cioplit dintr-o singură bucată de stâncă — ei bine, această poartă a fost găsită deschisă în cea de a 6-a oră a nopţii. Paznicii sanctuarului s-au grăbit să aducă vestea comandantului lor; când acesta a venit la faţa locului, a reuşit cu chiu cu vai să închidă iarăşi poarta. Iarăşi au socotit profanii şi asta o foarte bună prevestire, chipurile, că Dumnezeu le-a deschis poarta spre bine; cărturarii au socotit, în schimb, că siguranţa Templului va ceda de la sine ?• poarta se va deschide ca un dar oferit duşmanului, tâlcuind între ei această întâmplare drept un semn al devastării. La puţine zile după j^bătoarea aceea — a 21-a din luna Artemision[5] — a survenit o înfricoşătoare apariţie, aproape de necrezut: ceea ce vreau să vă ^îaţişez poate să pară, după socoteala mea, o scorneală, dacă n-ar fi
v ut mărturia unor martori oculari, suferinţele îndurate ulterior meri-^" să fie alăturate acestor semne. Aşadar înainte de asfinţitul
°arelui ţ văzduhul din întreaga ţară a fost bântuit de spectre: oşti şi

J^ezi Tacitus, *Istorii,* V, 13 (n. t.).

5 ta 25 aprilie 66 (n. e.). La data de

iunie a aceluiaşi an (n. e.). 475

cete bine înarmate care se vânturau printre nori şi înconjurau oras# De-asemeni, la aşa numita sărbătoare a Rusaliilor, când au noaptea în curtea interioară, ca să-şi pregătească din vreme slujba, cum aveau obiceiul, preoţii, potrivit spuselor lor, au auzit mai întâie mişcare şi un vacarm, mai apoi strigătul unei mulţimi: „Lăsaţi-ne $j ieşim de aici"! Dar şi mai neliniştitor decât aceste prevestiri a fost u. mătorul fapt: cu patru ani

înainte de izbucnirea războiului, când orasm se bucura de pace şi prosperitate deplină, un anume Iesus, fiul iuj Ananias, om neinstruit, care trăia la ţară, a venit să ia parte la sărbătoarea unde se obişnuia ca toţi iudeii să înalţe câte un tabernacol Iuj Dumnezeu, şi în mijlocul Templului a început deodată să spună % gura mare: „Un glas din răsărit, un glas din apus, un glas din cele patru vânturi, un glas peste[7] Ierusalim şi Templu, un glas peste logodnic şi logodnică, un glas peste întregul popor"! Apoi a cutreierat zis noapte toate străzile Ierusalimului, strigând aceleaşi vorbe. Exasperaţi de cobelile lui, nişte cetăţeni de vază l-au prins pe acest om şi i-au dai o bătaie zdravănă. Dar el n-a scos o vorbă, nici pentru propria lui apărare, nici împotriva celor ce-1 cotonogiseră, ci a stăruit să strige mai departe cuvintele sale. Socotind, ceea ce era de altfel adevărat cum că bărbatul ăsta era mânat de o forţă supranaturală, magistraţii l-au târât în faţa guvernatorului care fusese numit atunci de romani Deşi loviturile de bici îl răzbiseră până la oase, el n-a îngânat acolt nici o rugăminte, n-a vărsat nici o lacrimă ci, cu cea mai jalnic intonaţie a glasului său, a răspuns la fiecare plesnitură cu: „Vai ţ« Ierusalime"! Dar când Albinus — căci el era pe atunci guvernator-1-a întrebat cine este, de unde vine şi de ce rosteşte aceste cuvinte schingiuitul nu i-a dat nici o lămurire, ci a continuat să bocească soar ta oraşului şi n-a încetat până ce Albinus, socotind că nu era în 1 minţile, 1-a eliberat. în întregul răstimp până la izbucnirea războiului el n-a avut de-a face cu nici unul dintre concetăţenii săi, ci zi de zi," pe o rugăciune învăţată pe de rost, şi-a rostit jalnicul său refren: ţie, Ierusalime"! Nu blestema pe nici unul dintre cei care-1 bătea» deşi asta se întâmpla zilnic, nici nu-i binecuvânta pe cei care-i ofere» de mâncare — dând tuturor drept unic răspuns cobitoarea invocaţie. Dar el îşi trimitea strigătele mai ales cu prilejul sărbătorile[1]

[6] Cu alte cuvinte, un miraj (Fata morgana). Astfel de povestiri sunt cât se p^* de credibile, setea de adevăr a istoricului fiind mai presus de orice îndoială. Tocmai indcă nu cunoaşte deloc explicaţia acestui fenomen natural, Iosephus îi face o de» exactă, ceea ce adevereşte cele relatate de el (n. t.).

[7] „Un glas peste" este totuna cu: „Vai-vai!" (n. t.). >'◼◼ ' *-•■■ •

gsta a făcut timp de 7 ani şi 5 luni necontenit — fără ca vocea lui să făguşească sau să dea semne de oboseală, până când a amuţit cu totul jp vremea asediului, căci a văzut cum prezicerea lui se adeverise, pgnd aşadar ocol zidurilor de apărare, a mai trimis în jos stridentul său strigăt: „Vai ţie, oraşule, şi ţie, poporule, şi ţie, Templule"!, apoi a adăugat la sfârşit: „Vai şi mie"!, căci a şi fost izbit de o piatră aruncată de o catapultă, care 1-a ucis pe loc şi astfel şi-a dat sufletul cu jalnicul său vaiet pe buze.

4. Dacă stăm să judecăm toate acestea, ne dăm seama că Dumnezeu are grijă de făpturile omeneşti în fel şi chip El arată dinainte ce căi contribuie la salvarea neamului lor ce-şi datorează pieirea nechibzuinţei precum şi nenorocirii pe care singur şi-o provoacă. Aşa şi iudeii, prin distrugerea fortăreţei Antonia, au făcut ca sanctuarul lor să fie pătrat, deşi prin oracolele divine căpătaseră avertismentul că oraşul şi lăcaşul lor sfânt vor fi cucerite când Templul va avea o formă pătrată». Dar ceea ce i-a îndemnat mai ales să-şi dezlănţuie războiul a fost o profeţie echivocă, păstrată tot în scripturile lor sacre, cum că în acest răstimp cineva din ţara lor va deveni stăpânul Iumii9. Iudeii au crezut că acela va fi neamul lor şi mulţi dintre înţelepţii lor au dat o interpretare greşită prezicerii. Oracolul divin avea în vedere întronarea lui Vespasianus, care a fost proclamat împărat tocmai în Iudeea. Dar omul nu este în stare să scape de soarta lui, chiar şi când el a prevăzut-o. Iudeii au tâlcuit unele prevestiri

n™ai ?upă bunul lor Plac' iar Pe altele mci nu le-au luat în seamă Până când cucerirea oraşului natal şi propria lor pieire au dovedit convingător nepriceperea lor.

Zachari ,mâne discutat>il dacă textul se referă la Daniel, 8, 22 şi la Daniel 9; 27 **sau** la 9 y '.'8- Cel mai probabil este ultimul (n. t.). ' ,'■ .r «;■ .■•

[e]ZiTacitus, *Istorii,* V, 13 şi Suetonius, *Vespasianus,* 4 (n. t.). **' '

CAPITOLUL VI

1. în timp ce răsculaţii îşi găsiseră refugiul în oraş iar TempH împreună cu toate clădirile din preajma lui erau mistuite de flăcări, romanii şi-au adus stindardele în incinta sanctuarului şi le-au implânta în faţa porţii răsăritene, aducând tot acolo şi jertfe[1], unde cu entua aste urări de sănătate, l-au proclamat pe Titus *imperator*[2]*.* Soldaţi erau atât de împovăraţi de comorile răpite încât în Siria aurul a ajuna să fie vândut la jumătatea preţului pe care îl avusese anterior. Printa preoţii care rămăseseră ascunşi pe zidul Templului[3] se afla şi *M* băieţaş; chinuit de sete, el a stăruit pe lângă străjile romane să-1 crM şi le-a arătat cât de însetat era. Milostivindu-se de tinereţea, dar şn suferinţa lui, aceştia i-au făgăduit că nu-i vor face nici un rău, aşaj poate să coboare până la ei. După ce şi-a potolit setea, băieţaşul şi-j umplut cu apă vasul pe care îl adusese cu el şi, îndepărtându-sM fugă, s-a întors sus, pe zid, la ai săi. Pentru că nici unul dintre ei ■ putut să-1 prindă, străjile l-au batjocorit pentru lipsa lui de credinţă. El a susţinut însă că nu a încălcat deloc învoiala pe care o făcuseră înj preună: nu a primit asigurarea că va fi cruţat pentru ca să rămână lafl ci doar pentru ca să coboare şi să se aprovizioneze cu apă; devreme *<x* le-a făcut pe amândouă, şi-a respectat pe deplin cuvântul. Atâta şiretenie dovedită de un copil la o vârstă încă fragedă a uluit pe soldai păcăliţi de el. Chinuiţi de foame, în a cincea oră a zilei, preoţii coborât de pe zidul sanctuarului; conduşi de străji în faţa lui Titus, l-au rugat să le cruţe viaţa. Acesta le-a explicat că răgazul iertării

unui 5

1 Vezi *Cartea a treia,* cap. VI, paragr. 2, n. 1 (n. t.).

2 Acest titlu era acordat comandantului de oşti atunci când cel puţin 6000 de mani ucişi acopereau după victorie câmpul de luptă şi soldaţii înşişi îl aclamau a Dar Caesarii purtau acest titlu ca semn al demnităţii lor, echivalând-o pe cea a

de stat (n. t.).

3 Vezi cap. V, finalul paragr. 1 (n. e.).

eClit pentru ei întrucât ceea ce l-ar fi îndreptăţit să-i păstreze în viaţă mai exista şi prin rangul lor de preoţi aveau menirea să dispară îm-nreună cu propriul lor sanctuar; apoi Titus a ordonat executarea preoţilor.

2. Când au văzut că luptele îi hărţuiau de pretutindeni şi zidul jjjjprejmuitor înălţat de romani le tăiase orice posibilitate de fugă, cetele din jurul tiranilor l-au poftit pe Titus să vină la o consfătuire. Deoarece firea lui avea o prietenoasă înclinare faţă de oameni, el ţinea nespus să salveze barem oraşul, iar amicii săi îl şi sfătuiseră de asemeni să primească invitaţia, presupunând că acum tâlharii deveniseră mai chibzuiţi; ca atare, s-a instalat în partea apuseană a curţii exterioare a Templului, căci acolo erau porţile situate mai sus de Xystos, precum şi podul[4] care făcea legătura dintre Oraşul de Sus şi Templu; această punte se afla acum la mijloc între tirani şi Caesar. Mulţimea era îngrămădită de ambele părţi: în jurul lui Simon şi Ioannes, iudeii fremătând de speranţa graţierii şi în jurul lui Caesar, romanii nerăbdători să asculte ce anume li se cerea. Titus a poruncit soldaţilor să-şi potolească mânia şi să nu-şi mai trimită săgeţile înspre duşmani; a chemat lângă el un tălmaci şi — ca un semn doveditor că el era biruitorul — a luat cuvântul cel dintâi: „Sunteţi în sfârşit sătui de suferinţele oraşului natal, voi, cetăţenii lui? Fără să fi apreciat câtuşi de puţin puterea noastră şi slăbiciunea voastră, doar dintr-o oarbă temeritate şi curată nebunie, v-aţi dus spre pieire poporul, oraşul şi Templul, iar acum v-a venit şi vouă rândul, pe bună dreptate! De mult, încă de pe când v-a subjugat Pompeius, voi n-aţi încetat să Puneţi la cale răscoale, pentru ca apoi să porniţi războiul declarat împotriva romanilor. Oare numărul vostru mare să vă fi inspirat atâta încredere? Practic, doar o mică parte a oştirii romane a fost în stare să •a doboare. Aveţi cumva încredere în aliaţii voştri? Dar care popor .m ^ara împărăţiei noastre ar prefera să treacă mai degrabă de partea m eilor decât a romanilor? Vă bazaţi atunci pe forţa fizică? Totuşi, '' Jţ[1] Prea bine că până şi germanii sunt sclavii noştri. Contaţi oare pe va wicia zidurilor de apărare? Dar ce obstacol poate fi mai greu de în-s decât meterezul Oceanului? Britanicii sunt înconjuraţi de el şi I Usi> se înclină până la pământ în faţa armelor romane. Contaţi pe nq tărie morală şi pe şiretenia comandanţilor voştri? Dar, cum

ce[a] ^ac^ urme]e acestui pod trebuiesc căutate în aşa-numitul arc al lui Wilson sau ve?; ь ' Robinson din zilele noastre, este problematic. Referitor la această întrebare °P- cit., p. 63, ş. u. (n. t.).

prea bine ştiţi, şi cartaginezii au fost înfrânţi de noi. Prin urmare, potriva romanilor nu v-a îndreptat nimic altceva decât omenj romană. Mai întâi, noi v-am încredinţat ţara, ca s-o stăpâniţi şi am tronat regi din neamul vostru; mai apoi, am respectat legile pe caret le-au transmis strămoşii şi v-am lăsat să trăiţi după placul vostru numai între cei de acelaşi neam cu voi, ci şi între cei ce vă erau strai ni. Dar suprema favoare a fost că v-am îngăduit să încasaţi biruri % numele lui Dumnezeu[5] şi să strângeţi ofrandele, fără să aducem mus trări şi fără să punem piedici celor ce le ofereau — numai pentru c voi să vă îmbogăţiţi pe cheltuiala noastră şi să vă înarmaţi cu bani noştri împotriva noastră. Şi tocmai voi, care aţi trăit din beneficiu acestor favoruri, aţi dăruit în schimb celor care vi le-au oferit ghiftu iala voastră semeaţă şi, după pilda şerpilor neîmblânziţi, aţi împroşca cu venin pe cei veniţi să vă mângâie prieteneşte. Se cuvine sa recunoaşteţi că aţi dispreţuit firea uşuratică a lui Nero; în perioada d început aţi păstrat o răutăcioasă cuminţenie la fel ca rupturile ş sfărâmăturile dintr-un corp care iese la iveală de-abia când se agravează boala[6]: profitând de ocazie, aţi dat adevărul la iveală ş nemăsuratele dorinţe au căpătat aspiraţii neruşinate. Tatăl meu n-venitîn ţara voastră ca să vă pedepsească pentru ciocnirile voastre c« Cestius, ci doar ca să vă amintească ce datorie aveţi. In orice caz, dac el ar fi urmărit să stârpească neamul vostru, atunci, atacându-vă de 1 rădăcini, el ar fi trebuit să vă distrugă neîntârziat oraşul; dar în timpu acesta, a pustiit Galileea şi împrejurimile sale, dându-vă astfel a mult răgaz, ca să vă răzgândiţi. Dar dragostea lui de oameni a fost so cotită de voi drept un semn de slăbiciune şi blândeţea noastră alimentat impertinenţa voastră. După moartea lui Nero, voi v-aţi p« tat aidoma celor mai mari ticăloşi: v-au dat curaj tulburările interi» ale împărăţiei noastre şi atunci când eu însumi, împreună cu părinte[1]' meu, am plecat în Egipt, voi v-aţi folosit de acest prilej ca să fi pregătirile de război, nesfiindu-vă să-1 stânjeniţi pe cel care a obţin demnitatea imperială, după ce voi l-aţi cunoscut mai înainte drept" inimos comandant de oşti. De îndată ce Imperiul şi-a găsit refug[1] sub ocârmuirea noastră şi şi-a redobândit liniştea în toate privinţe popoarele străine trimiţându-ne soliile care ne împărtăşeau buc»[11]

[5] Vezi *Evanghelia după Matei,* cap. 17, paragr. 24 precum şi *Cartea a Ş"P* cap. VI, paragr. 6 din prezenta lucrare (n. t.).

[6] Aluzie la aşa-zisul an „al celor patru împăraţi" (vezi şi *Cartea a patra, &$"* paragr. 2) (n. e.).

iori din nou iudeii au fost cei ce ne-au declarat război. Trimişii voştri aU ajuns până la oamenii de dincolo de Eufrat, ca să le propovăduiască răscoala; v-aţi construit de îndată noi ziduri de apărare, au' izbucnit revolte şi certuri între tirani, ţara a fost bântuită de războaie civile — năpaste care survin numai la nişte oameni răi ca voi! Am venit în faţa oraşului ca să împlinesc sumbrele porunci pe care mi le-a dat tatăl meu, fără nici o plăcere. M-am bucurat când am aflat că poporul are intenţii paşnice. încă înainte de izbucnirea războiului, am căutat să vă conving să renunţaţi la el din capul locului; când voi aţi pomit ostilităţile împotriva mea, multă vreme m-am străduit să vă cruţ; i-am graţiat pe transfugi, faţă de cei ce şi-au căutat scăparea la mine mi-am ţinut cuvântul dat; am fost milos cu mulţi prizonieri, iar pe cei ce i-au supus torturilor i-am pedepsit după un aspru interogatoriu; mi-am apropiat de zidurile voastre maşinile mele de război cu de-a sila: mereu a trebuit să-mi domolesc soldaţii mei prea ahtiaţi să vă ucidă; iar după fiecare victorie v-am făcut propuneri de pace, ca şi cum eu aş fi fost cel învins. Ajuns în preajma Templului, iarăşi n-am mai ţinut seama de legile războiului, chiar din iniţiativa mea, rugân-du-vă să evitaţi distrugerea lăcaşului sfânt şi să vă salvaţi sanctuarul în propriul vostru interes; v-am aprobat liberă trecere, cu asigurarea că vietăţile vă vor fi garantate şi, în cazul în care ţineaţi cu orice preţ, v-am oferit prilejul de-a strămuta lupta în alt loc. Toate propunerile mele au fost ignorate de voi, care aţi dat foc Templului cu mâinile voastre. Pângăriţi de atâtea mârşăvii, veniţi la mine şi-mi pretindeţi să duc tratative cu voi? A mai rămas ceva de salvat, care să poată fi pus alături de ceea ce a căzut deja pradă distrugerii? Ce rost mai are propria voastră existenţă după ce Templul a fost definitiv distrus? încă mai rămâneţi înarmaţi şi acum, nefericiţilor, şi nici măcar în extrema Primejdie în care vă aflaţi nu vă schimbaţi atitudinea, cerşindu-vă îndurarea? Pe ce vă mai bazaţi? Neamul vostru n-a murit, Templul v°stru nu-i distrus, oraşul vostru nu-i al meu, viaţa voastră nu-mi stă ■' ea la îndemână? Socotiţi o faptă eroică să vă căutaţi moartea cu ^e preţ? Cu orbirea voastră nu ţin să rivalizez: celui ce-şi aruncă j^ele şi se pregjă, aceluia îi voi dărui viaţa; eu fac

ceea ce face orice r[1] stăpân în casa lui — pedepsind ceea ce nu poate fi îndreptat şi Pastrând restul pentru mine însumi!"
del ^a toate acestea' răsculaţii au răspuns că nu-i pot accepta
cj-[00] J[e]gământul; căci ei s-au jurat să n-o facă niciodată, cu nici un
P- In schimb îi cer liberă trecere prin zidul împrejmuitor pentru ei,
481
împreună cu soţiile şi copiii lor; atunci vor pleca în pustiu[7], lă oraşul în stăpânirea lui. Indignat de faptul că nişte oameni ajunşi % situaţia de prizonieri cutezau să-i impună condiţii de parcă ei ar fi f$_{Os)}$ învingători, Titus le-a transmis printr-un crainic ordinul că de-acuu, înainte nimeni să nu mai dezerteze şi nici să nu mai conteze pe u, legământ cu dânsul: căci nu va mai cruţa pe nimeni. E de datoria lo$_{r}$ ca toţi să lupte cu întreaga putere de care dispun, spre a se salva şi ^ fiecare măsură se va ţine seama numai de legile războiului. A lăsat oraşul în seama soldaţilor săi, ca să-1 incendieze şi să-1 jefuiască. Aceştia s-au abţinut în ziua aceea, dar în ziua următoare, ei au prefăcut în scurm Arhiva, Acra, Sfatul şi aşa-numita colină Ophel. Focul s-a întins până la palatul Elenei, aflat în mijlocul Acrei. Au ars si străzile, şi casele care erau pline de cadavrele celor morţi de foame.
4. în aceeaşi zi, fiii şi fraţii regelui Izates, împreună cu numeroşi cetăţeni de vază, care se adunaseră acolo, i-au cerut lui Caesar îndurare. Oricât de supărat era pe restul iudeilor, nu s-a abătut de la bunătatea cu care era înzestrat, ci a acceptat supunerea lor. Pentru moment, i-a pus pe toţi sub pază strictă; mai târziu i-a trimis la Roma, în lanţuri, pe fiii şi pe celelalte rude ale regelui, ca să slujească drept os-tateci.

.

[7] Zeloţii au în vedere regiunea situată între muntele Iuda, malul Iordanului! Marea Roşie şi care a jucat un rol important în istoria Israelului, mai ales în ^B Macabeilor, ca loc de refugiu (n. e.).
482
CAPITOLUL VII

.
1. Răsculaţii s-au năpustit atunci asupra palatului regal[1] în care mulţi iudei îşi adunaseră avuţiile lor, datorită faptului că era fortificat; i-au izgonit pe romanii de acolo, măcelărind toată populaţia strânsă înăuntru — vreo 8400 de oameni şi au prădat toate bogăţiile găsite. Au fost capturaţi şi doi romani: un călăreţ şi un pedestraş. Pe pedestraş ei l-au ucis pe loc şi l-au târât prin oraş, de parcă ar fi vrut să se răzbune printr-un cadavru asupra tuturor romanilor; dar călăreţul care a susţinut ca poate să le facă dezvăluiri folositoare pentru salvarea lor, a fost adus în faţa lui Simon. întrucât n-a avut nimic deosebit să-i spună, el a fost dat pe mâna unuia dintre comandanţi, pe nume Ardalas, în vederea executării lui. Acesta i-a legat mâinile la spate, 1-a legat la ochi şi 1-a dus într-un loc situat în raza vederii romanilor, ca să-1 decapiteze. Prizonierul i-a luat-o înainte şi a reuşit să fugă la romani în timp ce iudeul îşi trăgea sabia din teacă. Pe un om care izbutise să scape din mâinile duşmanului, Titus nu s-a îndurat să-1 execute, dar, socotindu-1 nedemn de a fi soldat roman, pentru că fusese capturat viu, 1-a dezarmat şi 1-a exclus din legiune[2], ceea ce pentru un soldat însemna o pedeapsă mai rea decât moartea.
2. A doua zi, romanii au alungat pe tâlharii din Oraşul de Jos şi au incendiat întreaga zonă până la bazinul Siloah[3]; ei au avut satisfacţia de a vedea oraşul mistuit de flăcări, dar prada le-a scăpat
mâini, căci răsculaţii goliseră totul mai înainte de retragerea lor în de Sus. Nici vorbă ca aceştia să se căiască pentru nelegiuirile
P. IV
Fusese construit de Herodes cel Mare în Oraşul de Sus (vezi *Cartea a cincea,* paragr. 4) (n. e.).
, Aşa-zisa *missio ignominiosa* făcea parte dintre asprele pedepse disciplinare *F?[e ''e]* ***militum),*** care presupunea alungarea din Roma şi din preajma împăratului a [r cu] rang înalt (n.e.).
Adică latura sud-estică, cea nordică fiind arsă cu o zi mai înainte (n. e.).

pe care le comiseseră, ci, dimpotrivă, se şi lăudau cu ele, de parcă ar fi fost vorba de nişte isprăvi vitejeşti; ei priveau cu feţe vesele la cetatea în flăcări şi îşi spuneau că sunt gata să-şi primească sfârşitul acim, când poporul a fost măcelărit, Templul distrus de foc, oraşul incendj' at, duşmanilor nerămânându-le nimic de luat. Până şi în aceasta situaţie extremă, Iosephus nu obosea totuşi să-i roage, încercând să scape de la pieire măcar ceea ce mai rămăsese din oraş; dar cu toate că le-a adus multe mustrări pentru cruzimea şi lipsa lor de credinţă, dând şi multe sfaturi salvatoare, nu s-a ales decât cu mârşave vorbe de ocară din partea răsculaţilor. Deoarece pe de o parte, nu se puteau preda romanilor, fiind împiedicaţi de jurământul lor, pe de altă parte nici nu erau în stare să-i înfrunte pe romani de la egal la egal, ei se simţeau împresuraţi ca într-o temniţă, dar, întrucât deprinderea de a ucide le punea braţele în mişcare, răsculaţii s-au răspândit în terenurile din faţa oraşului, vânând printre ruine pe cei ce intenţionau să fugă la romani. Mulţi au căzut în mâinile lor şi zeloţii îi masacrau fără excepţie, mai ales că cei slăbiţi de nemâncare nici nu erau în stare să fugă: cadavrele lor erau aruncate la câini. Orice alt fel de moarte decât cea pricinuită de foame părea mai uşoară acestor nefericiţi care, în pofida faptului că îşi pierduseră orice speranţă că vor avea parte de îndurare, ei fugeau totuşi la romani, lăsându-se să cadă de bunăvoie în mâinile răsculaţilor asasini. în oraş nu mai rămăsese nici un loc liber: pretutindeni zăcea un înfometat sau unul căzut în lupta dintre taberele rivale. Fiecare loc era năpădit de victimele răscoalei şi ale foametei.
3. Ultima speranţă a tiranilor şi a liotei lor de tâlhari erau hrubele subterane, în care intenţionau să se refugieze şi unde, după părerea lor, nu puteau fi găsiţi. După cucerirea oraşului, în întregimea lui, Ş după retragerea romanilor, ei îşi propuseseră să iasă din ascunzătoarea lor şi să fugă. Dar planul lor n-a fost decât un vis frumos, căci nu fc era hărăzit să scape nedescoperiţi de Dumnezeu şi de romani. Mânaţi de speranţele pe care şi le puseseră în hrubele subterane, tocmai fc vremea aceea, ei dădeau foc oraşului mai mult decât romanii înşişi! fără pic de ruşine, răsculaţii îi ucideau şi prădau pe cei ce din ruinele în flăcări îşi căutau scăparea în acele adăposturi subpământene; *i%* dacă găseau la una dintre victime un lucru ce putea fi mâncat, îl smul' geau şi-1 înghiţeau pe de-a-ntregul, chiar dacă era cumva stropit <* sânge. Chiar şi între ei se purta o luptă aprigă de dragul prăzii. Sufli ferm convins că, din pricina cruzimii lor excesive, ei s-ar fi înfrupt şi din cadavre, dacă oraşul n-ar fi fost cucerit din vreme.

CAPITOLUL VIU

1. Deoarece, datorită faptului că era înconjurat numai de prăpăstii, oraşul nu putea fi cucerit decât cu ajutorul digurilor de pământ, la data de 20 a lunii Loos[1], Caesar şi-a repartizat lucrul forţelor sale armate. Deosebit de dificilă era procurarea materialului lemnos după ce, cum am mai spus, toată regiunea din jurul oraşului, pe o distanţă de 100 de stadii, fusese deja defrişată, cu prilejul construirii anterioarelor valuri de pământ. Lucrările celor patru legiuni au început să se înalţe în povârnişul de miazăzi al oraşului, în dreptul palatului regal. Trupele auxiliare şi surplusul mulţimii îşi înălţau valurile de pământ aproape de Xystos, de pod şi de turnul lui Simon, construit de acesta ca un bastion împotriva lui Ioannes.
2. în zilele acelea, conducătorii idumeenilor s-au întrunit în mare taină şi au luat hotărârea să se predea romanilor; în acest scop, au trimis cinci soli, ca să obţină de la Titus legământul lui. Sperând că şi tiranii se vor preda după abandonarea lor de către idumeeni, a căror participare cântărea mult în desfăşurarea războiului, acesta le-a acordat clemenţa lui, nu fără oarecare şovăială, şi a trimis solii înapoi. Tocmai când idumeenii făceau pregătirile de plecare, Simon a aflat de planul lor; i-a executat numaidecât pe cei cinci bărbaţi care fuseseră la Titus, iar pe conducătorii lor, dintre care cel mai de vază era Iacobus, fiul lui Sosa, i-a arestat şi întemniţat. Nici mulţimea soldaţilor Klumeeni, descumpănită de pierderea căpeteniilor lor, n-a fost lăsată

nesupravegheată de Simon, punând pe metereze străji întărite, care să-i supravegheze cu stricteţe. Totuşi, străjile nu erau în stare să stăvilească puhoiul dezertărilor şi, oricât de însemnat era numărul celor ucişi de ei, mult mai numeroşi se dovedeau cei care fugeau. Romanii îi primeau acum pe toţi fugarii, căci Titus, datorită bunătăţii
[1] în 25 septembrie 70 (n. e.).

485

lui, nu mai ţinea seama de poruncile sale anterioare, iar soldaţilor lj făcuse lehamite de omoruri şi-şi puneau speranţa în câştiguri. Ej • lăsau să treacă numai pe cetăţenii Ierusalimului, cei din mulţime, v preună cu nevestele şi copiii, fiind vânduţi ca sclavi, fiecare pe ^ preţ de nimic, datorită ofertei prea mari de robi şi a numărului nre, mic de cumpărători[2]. Deşi Titus anunţase prin crainici ca nimeni să n» fugă de unul singur, au fost lăsaţi să treacă şi dezertori solitari care se prezentaseră fără familie. El a dispus să fie triaţi oamenii, spre a { separaţi de cei ce meritau să fie pedepsiţi. Numărul persoanelor care au fost vândute ca sclavi a fost nemărginit. în schimb cetăţenii care s-au putut salva au trecut de 40000, fiecare fiind lăsat de Caesar si plece oriunde dorea.

3. în cursul aceloraşi zile, s-a înfăţişat un preot cu numele de Iesus, fiul lui Thebuti, pe care Caesar 1-a asigurat prin jurământ că-1 va cruţa, cu condiţia ca el să-i predea o parte din comorile sfinte. El a scos şi i-a dat din zidul Templului două sfeşnice asemănătoare celor aflate în interiorul sanctuarului, precum şi mese de cult, cratere[3] şi cupe, toate fiind făurite din aur masiv. I-a mai adus perdele, veşminte ale Marilor Preoţi, care erau împodobite cu pietre preţioase şi multe alte obiecte indispensabile slujbei preoţeşti. A fost capturat şi trezorierul Templului, cu numele de Phineas; acesta le-a arătat straie şi cordoane ale preoţilor, precum şi multă purpură şi vopsea stacojie, păstrate pentru ameliorarea perdelelor Templului. El a mai dat şi multă scorţişoară, casia[4] şi numeroase alte substanţe aromatice, care, bine amestecate, erau arse zilnic pe altar, în cinstea lui Dumnezeu. Totodată, el a predat romanilor şi multe alte bijuterii ale Templului, precum şi un mare număr de podoabe sfinte, datorită cărora s-a bucurat de acelaşi tratament ca şi transfugii, cu toate că, la arestarea lui, trezorierul opusese o dârză împotrivire.

4. După ce în 18 zile de muncă, au terminat construirea valurile de pământ — la data de 7 a lunii Gorpiaios[5] —, romanii şi-au apropiat de ziduri maşinile de asediu. Pierzându-şi de pe-acum orice speranţă în salvarea oraşului lor, unii dintre răsculaţi s-au retras de P[6] metereze în Acra, alţii s-au ascuns în canalele subpământefl& Numeroşi au fost cei ce şi-au împărţit între ei poziţiile căutând sa-'

[2] în antichitate, ostile cuceritorilor erau însoţite de negustori de sclavi, aido vulturilor negri ai caravanelor (n. t.).
3 Vas mare, care slujea la amestecarea vinului cu apa (n. e.).
[4] Arbust care producea scorţişoară, la fel ca şi cinnamomul (n. e.). -[1] în 25 septembrie 70 (n. e.).

486

oiedice pe soldaţii care aduceau berbecii de asalt. Dar romanii îi în-cea u pe răsculaţi atât ca număr, cât şi ca putere şi, ceea ce era mai portant, aveau un moral mult mai ridicat faţă de nişte oameni descurajaţi şi fără vlagă. După ce zidul a fost străpuns într-un loc şi uniurile au început să se clatine sub loviturile berbecelor, apărătorii si fugit numaidecât, tiranii fiind cuprinşi de o spaimă care nu avea nici o legătură cu situaţia de fapt. Căci mai înainte ca romanii să fi apucat să treacă dincolo de spărtura zidului, zeloţii rămăseseră încremeniţi, fără să mai ştie dacă trebuiau să fugă sau să rămână pe loc. Acum ai fi putut să vezi cum nişte oameni odinioară atât de aroganţi şi de mândri de nelegiuirea lor, deveniseră acum umili şi înfricoşaţi încât schimbarea lor profundă îţi inspira milă, chiar dacă era vorba de nişte ticăloşi fără pereche. Intenţia lor era să întreprindă un atac asupra zidului împrejmuitor şi să respingă gărzile şi, stre-curându-se printre rânduri, să-şi găsească scăparea. Când însă ei n-au mai văzut în jurul lor oamenii întotdeauna credincioşi — căci aceştia fugiseră acolo unde fuseseră chemaţi de nevoie —, când unii s-au grăbit să-i anunţe că toată partea de apus a zidului fusese distrusă, iar alţii pretindeau că romanii pătrunseseră deja înăuntru, alţii cum că se şi aflau prin apropiere, porniţi în căutarea lor, în timp ce alţii le spuneau că-şi văzuseră duşmanii în turnuri, făcându-i să aibă vedenii de groză —, atunci tiranii au căzut cu faţa la pământ,

şi-au deplâns propria orbire, incapabili să se mai mişte din loc, de parcă li s-ar fi tăiat picioarele. Aici s-a vădit cel mai bine puterea lui Dumnezeu asupra nelegiuiţilor, precum şi norocul romanilor; căci tiranii au renunţat singuri la siguranţa lor şi au coborât nesiliţi de nimeni din turnurile unde nimeni nu iar fi putut supune cu forţa ci numai prin foame. Romanii, după ce avuseseră atâta de furcă cu ziduri mult mai slabe, ajutaţi de soartă au ocupat nişte construcţii pe care n-ar fi putut pune mâna niciodată cu ajutorul uneltelor lor de război, cele trei turnuri[6] descrise mai sus[7] fiind fiecare în parte mai puternice decât orice [îl]aşină de asediu.

5. După ce au părăsit turnurile sau, mai degrabă, după ce umnezeu i-a izgonit din ele, răsculaţii şi-au găsit adăpost în râpa de [Su]° Siloah; aici şi-au revenit puţin din prima frică pe care o ^simţiseră şi au atacat împrejmuitorul val de pământ al romanilor. [otu]Şi, curajul le-a fost mai prejos decât situaţia lor critică, căci frica

' Hippicus, Phasael şi Mariamme (n. t). "ezi *Cartea a cincea,* cap. IV, paragr. 3 (n. e.).

487

şi nenorocul au contribuit din plin la dispariţia puterii; răsculaţii [ail] fost respinşi de către gărzile romane şi despărţiţi unii de alţii, apoi s-a afundat în canalele subterane. După ce au cucerit meterezele, romanij şi-au înfipt stindardele în vârful turnurilor şi, cu multă larmă şi *tyy,* curie şi-au intonat cântecul lor de biruinţă, deoarece sfârşitul războiului li s-a părut mai uşor decât începutul său. După ce le-a fost dat să treacă de ultimul zid de apărare fără să verse o picătură de sânge, romanilor nu le-a venit să creadă şi, când au văzut că nu întâlnesc nici un adversar, contrar obiceiului lor, au fost puşi în încurcătură. Cu săbiile smulse din teacă, ei au năvălit în străzile înguste şi au omorât fără deosebire pe oricine le-a ieşit în cale; casele în care îşi mai căutau refugiul iudeii, ei le dădeau foc împreună cu oamenii aflaţi în interiorul lor. Cu prilejul jefuirii multor case, romanilor li s-a întâmplat adesea ca atunci când pătrundeau înăuntru, pentru pradă, să dea peste cadavrele întregii familii sau peste case ticsite de victime ale foametei; când dădeau cu ochii de asemenea scene, ieşeau îngroziţi afară din casă, cu mâinile goale. Chiar dacă arătaseră milă pentru cei care avuseseră un sfârşit atât de jalnic, romanii nu împărtăşeau acelaşi simţământ faţă de cei vii, ci îi străpungeau pe fiecare dintre cei întâlniţi întâmplător, astupând cu hoituri uliţele, astfel că multe dintre ele care fuseseră deja incendiate, erau stinse de pâraiele de sânge care inundaseră tot oraşul. La căderea serii omorurile au încetat, dar în timpul nopţii, focul a luat proporţii, iar cea de a 8-a zi » lunii GorpiaiosS, soarele a răsărit peste ruinele încă fumegânde ale Ierusalimului; oraşul acesta a îndurat atâtea nenorociri în timpul asediului, încât dacă el ar fi avut parte la fondarea lui de tot atât de mult noroc, atunci ar fi ajuns demn de invidiat, el care nu merita, totuşi, nici una din năpastele, dacă n-ar fi dat naştere unei generaţii care 1-a dus la pieire.

CAPITOLUL IX

[1] în 26 septembrie 70 (n. e.).

488

1. După ce a pătruns înăuntru, Titus n-a admirat numai trăinicia oraşului, ci mai ales turnurile pe care tiranii, în nebunia lor, le-au părăsit. în timp ce contempla înălţimea masivelor construcţii, mărimea fiecărui bloc de piatră şi perfecta lor îmbinare, observând cât de late şi de semeţe erau turnurile, el a exclamat cu glas tare: „De fapt, noi am luptat cu ajutorul lui Dumnezeu, căci Dumnezeu a fost cel ce i-a alungat pe iudei din aceste bastioane, fiindcă ce-ar fi putut face mâinile omeneşti şi maşinile de asediu împotriva unor astfel de turnuri?". Şi multe alte lucruri asemănătoare a discutat el atunci cu prietenii săi; apoi a eliberat pe prizonierii pe care i-a găsit în beciurile turnurilor[1], redându-le libertatea. Mai târziu, când a distrus din temelii restul oraşului şi a pus să se dărâme zidurile de apărare, el a lăsat neatinse cele trei turnuri, ca o mărturie a norocului său, cu sprijinul căruia a putut să cucerească chiar şi ceea ce părea

inexpugnabil.
2. Deoarece soldaţii obosiseră între timp să tot răpună oameni şi o mare mulţime de supravieţuitori din rândurile iudeilor încă mai ieşeau la iveală, Caesar a dat ordinul ca să fie ucişi numai cei înarmaţi sau care opuneau rezistenţă, ceilalţi urmând să scape cu viaţă, spre a fi luaţi prizonieri. Pe lângă categoriile destinate pieirii prin ordinul lui Titus, soldaţii mai ucideau bătrânii şi nevolnicii; dar cei aflaţi în floarea vârstei şi apţi de-muncă au fost mânaţi spre templu şi închişi [111] interiorul zidurilor din curtea femeilor. Caesar a încredinţat paza 'or unui dezrobit, iar prietenului său Fronto, sarcina de a decide soarta fiecăruia. Acesta a executat pe toţi răsculaţii şi tâlharii care se denunţau de fapt unii pe alţii; din rândul tinerilor, el a triat însă pe cei ^ai dezvoltaţi şi mai frumoşi, spre a-i păstra pentru marşul triumfal.
Zeloţii au întemniţat de la început elementele incomode sau nesigure din popor, P[re]cum şi pe unii comandanţi idumeeni (n. e.).
489
Dintre ceilalţi, Titus i-a trimis pe prizonierii peste 17 ani, ca ₛs muncească în minele din Egipt[2]: pe cei mai mulţi i-a dăruit provincj. ilor, unde trebuiau să piară în teatre[3], răpuşi de sabie sau de fiarele sălbatice. Cei care nu împliniseră 17 ani au fost vânduţi ca sclavi. Jj zilele în care Fronto îşi făcea trierea lui, au mai murit de foame încă 11.000 de prizonieri, unii fiindcă paznicii lor nu le-au dat hrană, da. torită urii pe care le-o purtau, alţii fiindcă au refuzat să mănânce ceea ce li se oferea. De altfel, pentru o mulţime atât de mare nici cerealele nu erau suficiente.
3. Numărul total al celor care au fost luaţi prizonieri în cursul întregului război a fost de 97.000, iar numărul celor care au murit în timpul asediului se ridică la 1.100.000 de oameni. Cei mai mulţi dintre aceştia au fost iudei prin naştere, nu însă originari din Ierusalim[4]. Căci adunat din întreaga ţară, cu ocazia sărbătoririi Paştilor, poporul a fost încercuit acolo pe neaşteptate de desfăşurarea războiului, astfel că mai întâi, datorită aglomerării excesive, el a fost bântuit de ciumă, iar mai târziu de foametea care i-a cuprins şi mai repede în vârtejul ei. Faptul că oraşul putea să adăpostească atâta mulţime de oameni reiese din recensământul făcut în timpul lui Cestius; pentru a-1 convinge pe Nero, care era înclinat să subestimeze poporul iudeu, că Ierusalimul avea o situaţie înfloritoare, el i-a însărcinat pe Marii Preoţi să facă numărătoarea populaţiei cum vor găsi ei de cuviinţă[5]. Când a sosit aşa-numita sărbătoare a Paştilor, în care între ora a 9-a şi ora a 11-a se aduceau jertfe, unde de fiecare dată nu luau parte mai puţin de zece oameni, ca într-o fratrie[6] de unul singur neavând voie să se ospăteze nimeni — iar câteodată se adunau şi 20 de bărbaţi —, s-a ajuns la numărul total de 255.600 de animale de jertfă. Dacă socotim numai câte zece inşi de fiecare jertfă, rezultă un număr de 2.700.000 de participanţi[7], absolut toate persoane curate şi purificate: cei bolnavi de
[2] Vezi Diodor, *Biblioteca istorică,* III, 12. Din aceste mine se extrăgea aur (n. t).
[3] Se subînţelege: *amfiteatre* (n. e.).
4 Privitor la soarta creştinilor, aflăm de la Eusebius *(Istoria bisericii,* III, 5) că înainte de asediul Ierusalimului, ei s-au refugiat la Pella (n. t).
[5] La iudei numărarea poporului era interzisă pentru că mai întâi, potrivit profetului Osea (2,1): „va fi ca nisipul mării, care nu se socoteşte, nici nu se numără'', şi mâi apoi pentru că recensământul făcut de regele David a avut urmări nefaste *(Cartea o doua a Regilor,* cap. 24). Cifra locuitorilor urma să fie aflată, cerându-se fiecăruia câ£Ş o monedă sau numărându-se mieii jertfiţi de Paşti. Ultimul procedeu, potrivit lui Midraş Echa Rabbati, a fost respectat şi de regele Agrippa (n. t.).
[6] *Frăţie* — reuniune de cetăţeni care participau la o jertfă, urmată de totodată o subdiviziune a tribului la grecii vechi (n. e.).
[7] Cifră rotunjită în plus (n. t.).
490
ᵣj si sculament, femeile în perioada lor de ciclu, precum şi cei cu 1*1 feluri de impurităţi, nu aveau voie să ia parte la jertfe, aşijderi cei
alt neam decât iudeii, care participau totuşi la servicul religios.
4 Majoritatea celor strânşi laolaltă de sărbătoare erau sosiţi din afara capitalei. Astfel soarta a făcut atunci ca întregul popor să fie în-hjs ca într-o temniţă, iar războiul a încercuit un oraş ticsit de oameni. AₛSa că mulţimea celor care a pierit întrece cu mult distrugerile provocate fie de oameni, fie de către cer. Dintre cei care au ieşit la iveală, unii au fost ucişi pe de o parte, iar alţii, luaţi prizonieri, pe de altă parte. Romanii i-au căutat şi pe cei din canalele subpământene, au scormonit chiar şi pământul, omorând pe toţi cei descoperiţi de ei. Astfel, s-au găsit acolo peste 2000 de morţi, dintre care unii îşi luaseră viata cu mâna lor, iar alţii se răpuseseră între ei; cei mai mulţi muriseră însă de foame. Soldaţii intraţi în subteranele acelea au fost întâmpinaţi de groaznica duhoare a

hoiturilor, aşa că mulţi s-au retras imediat; dar alţii, mânaţi de lăcomia lor, au trecut peste mormanele de cadavre; multe obiecte preţioase au fost găsite în canale sub pământ, căci o îndreptăţită răsplată încununa fiecare drum. Au fost scoşi de acolo şi mulţi prizonieri ai tiranilor; până şi în această situaţie extremă, aceştia mai persistau în cruzimea lor. Dar Dumnezeu i-a pedepsit pe amândoi, după cum merita fiecare: Ioannes, împreună cu fraţii săi, a răbdat de foame în canalele subterane, cerând romanilor îndurarea pe care o dispreţuise de atâtea ori; după o aprigă luptă cu nevoile, Simon s-a predat şi el, aşa cum vom arăta mai departe[8]. Ambii au fost luaţi prizonieri: Simon a fost păstrat spre a sluji drept jertfă la marşul triumfal, iar Ioannes, condamnat la închisoare pe viaţă. Romanii au incendiat până şi cele mai îndepărtate părţi ale oraşului, zidurile de apărare fiind una cu pământul.

vezi *Cartea a şaptea,* cap. II, paragr. 2 (n. t.).

CAPITOLUL X

1. Aşa a căzut Ierusalimul în al doilea an al domniei lui Vespasianus, în cea de a 8-a zi a lunii Gorpiaius[1]; oraşul fusese mai înainte cucerit de cinci ori, fiind distrus cu acest prilej pentru a doua oară. Asochaeus[2], regele Egiptului, după el Antioh[3], Pompeius, urmat de Sossius împreună cu Herodes, au cucerit oraşul, păstrându-1 însă întreg. înaintea acestora, regele Babilonului[4] 1-a cucerit şi distrus după 1468 de ani şi 6 luni de la fondarea lui. Primul său ctitor a fost un domnitor cananeean, al cărui nume însemna în limba ţării: „rege drept"[5]; în realitate, aşa a şi fost. Acesta 1-a slujit pe Dumnezeu ca primul său preot, tot el a fost cel dintâi constructor al sanctuarului dând şi numele de „Hierosolyma"[6] oraşului care mai înainte se chemase „Solyma". Apoi David, regele iudeilor, a gonit de acolo pe locuitorii cananeeni şi a populat oraşul cu oameni din neamul lui: după 477 de ani şi 6 luni, el a fost ras din temelii de babilonieni. De la regele David, primul iudeu care a domnit asupra oraşului, şi până la distrugerea lui de către Titus, s-au scurs 1179 de ani. De la prima întemeiere şi până la ultima cucerire, au trecut 2177 de ani[7]. Aşadar nici marea vechime, nici nesecata bogăţie, nici larga răspândire a poporului său peste întregul pământ şi nici măcar deosebita faimă a serviciului divin, întreţinut de el, — n-au putut feri oraşul de propria distrugere. Astfel a luat sfârşit asediul Ierusalimului.

[1] în 28 septembrie 70 (n. t.).

[2] în *Antichităţi iudaice,* VIII, 2 ş. u., el numeşte Susac, la Herodot *(Istorii,* U. Cil) Sesostris, în *Vechiul Testament (Cartea a treia a Regilor,* 14, 25) Şişac (n. t.).

[3] E vorba de Antioh IV Epiphanes, suveran al Regatului Seleucid (n. e.).

[4] Nabucodonosor II din Regatul Noului Babilon (598 î. e. n.) (n. e.).

[5] Melhisedec, regele Saiemului *(Facerea,* 14, 18; Apostolul Pa vel, *Epistola C&& evrei,* cap. 7); cuvântul înseamnă: „Sedec (Dreptatea) este rege" (n. e.).

[6] Adică: „Sfânta Solyma" (în greaca veche *hieros= sacru).* Etimologia prop"* de losephus este eronată pentru că scrisorile expediate de egipteni din El Amarna (se-colul XIV î. e. n.) oraşul era numit „Urusalim", adică „Ctitoria din Salem" (n. e.).

[7] Nu se poate conta pe precizia acestor cifre deoarece vechile texte n-au fost *ţ deauna transcrise corect. De aceea, fiecare codex dă cifre diferite (n. t.).

CARTEA A ŞAPTEA

CAPITOLUL I

Pentru

1. Când însă armata n-a mai avut ce să măcelărească şi să jefuiască, întrucât soldaţii nu mai aveau la îndemână nimic asupra căruia să-şi reverse mânia lor, căci ei nu se îndurau să cruţe nici oameni şi nici obiecte care să scape de furia lor distructivă — Caesar a dat ordin ca întregul oraş împreună cu Templul să fie rase în întregime. Urmau să rămână în

picioare numai turnurile Phasael, Hippicus şi Mariamme, care stăteau mai presus de celelalte, ca şi zidul de apărare, atâta cât împrejmuia partea de apus a oraşului. Zidul trebuia să slujească drept loc de instalare a taberei pentru garnizoană hărăzită să se stabilească acolo, iar turnurile, ca să fie păstrate anume, pentru a dovedi urmaşilor cât de măreţ şi de bine apărat a fost oraşul pe care vitejia romanilor a izbutit să-1 învingă. Soldaţii cu forţa lor demolatoare au făcut una cu pământul restul zidului împrejmuitor astfel încât eventualii vizitatori ai regiunii să nu aibă nici un motiv să-şi mchipuie că aici au locuit vreodată fiinţe omeneşti. Acesta a fost sfârşitul pe care 1-a avut acest minunat Ierusalim, oraş vestit în lumea ■ntreagă, datorită orbirii propriilor lui răzvrătiţi.

2. Caesar a hotărât să lase acolo, ca trupe de pază, Legiunea a X-a, Precum şi câteva escadroane de cavalerie şi unele cohorte de Pedestraşi. Acum, când toate misiunile războiului erau deja încheiate,

[a] dorit să felicite oastea, în întregimea ei, pentru perfomanţele [0] ţinute, şi să dea cuvenitele răsplăţi celor ce se evidenţiaseră mai [ui[]- După ce i s-a înălţat în mijlocul fostei sale tabere o tribună ^e, s-a instalat acolo împreună cu comandanţii săi şi a vorbit astfel, . [s]ă fie auzit de întreaga oştire: El le mulţumeşte pentru exemplarul d[ev] [;v]otament, pe care l-au păstrat până la capăt. Le aduce laude supunerea pe care i-au arătat-o în tot cursul războiului, oferind

^., [v]arate pilde de vitejie personală în numeroase şi cumplite primej-' [ei] au sporit prestigiul puterii romane în folosul patriei şi au arătat

495

limpede tuturor oamenilor că nici mulţimea duşmanilor, nici trainici fortăreţelor, nici mărimea oraşelor, nici temeritatea nestrunită a vrii" maşilor sau sălbăticia de fiară dezlănţuită nu pot împiedica virt[ute] romană să triumfe, chiar dacă adesea adversarii descoperă în noroc m aliat de încredere. Le-a mai spus că au încununat în chip glorios un război de lungă durată; că nici nu-şi putea dori un sfârşit mai bm decât cel pe care l-au sperat de la început. Dar ceea ce le sporeşte si faima, şi onoarea, este faptul că cel pe care ei l-au ales ca să fie conducătorul şi stăpânitorul imperiului şi pe care l-au trimis în patrie, s-a bucurat de buna primire a tuturora, că măsurile luate de el au pane de-o aprobare unanimă, recunoştinţa revărsându-se acum chiar asupra alegătorilor săi. De aceea — le-a mai spus — îi admiră si îndrăgeşte pe toţi, căci ştie prea bine că fiecare a făcut ce i-a stat în putinţă, cu un zel străin de şovăială. Totuşi, unii s-au evidenţiat în luptă printr-o mai mare forţă corporală şi şi-au împodobit întreaga lor viaţă prin nobila strălucire a faptelor războinice, reuşitele acţiuni întreprinse de ei asigurând armatei sale o şi mai mare faimă. Acelora vrea el să le distribuie numaidecât meritatele distincţii şi cinstiri, pentru ca să nu rămână fără răsplată nici unul dintre cei ce s-au străduit să facă mai mult decât ceilalţi camarazi. Căci cea mai arăzătoare năzuinţă a lui este ca mai degrabă să recompenseze bravura tovarăşilor de arme decât să-i pedepsească pentru abaterile lor de la disciplină.

3. Titus a poruncit de îndată celor care aveau funcţia cuvenită sa citească numele realizatorilor de fapte vitejeşti deosebite în cursul războiului. în timp ce aceştia se prezentau, el îi desemna făţiş, strigân-du-i pe nume, îi lăuda şi se bucura din cale-afară, de parcă ar fi fost propriile sale isprăvi; le punea pe creştet cununi de aur, le dăruia lănţişoare de aur, mici suliţe tot din aur, insigne din argint şi-i înălţa în grad pe fiecare. Din ce-şi însuşise victoria le mai împărţea cu dărnicie argint, aur şi veşminte scumpe, precum şi multe obiecte din restul prăzilor. După ce au fost răsplătiţi cu toţii aşa cum a găsit de cuviinţa* el s-a rugat ca binecuvântarea zeilor să se reverse asupra oştirii întreg' şi a coborât de pe tribună în mijlocul aclamaţiilor entuziaste ale mulţimii, îndreptându-se spre locul de celebrare a jertfelor închin^ izbânzii. în faţa altarelor se strânseseră deja nespus de mulţi tauri: top au fost înjunghiaţi, iar carnea lor distribuită oştirii pentru banchet. »J însuşi a sărbătorit împreună cu ofiţerii săi, trei zile la rând, ospăţ"[1] victoriei; apoi a îngăduit trupelor străine să se îndrepte unde dorea[1] ele. A încredinţat paza Ierusalimului Legiunii a X-a, în loc s-o ^

496

■jjjjtă pe malul Eufratului, unde staţionase ea mai înainte[1]. întrucât Titus nu putea să dea uitării faptul că, sub comanda lui Cestius, legiunea a XII-a se retrăsese din faţa iudeilor, el a îndepărtat-o cu [to]tul de Siria — căci mai înainte statornica-i tabără se afla la Raphanaea[2] — şi a expediat-o tocmai la Melitene, regiune situată pe fluviul Eufrat, la hotarul dintre Armenia şi Cappadocia. Două legiuni __ cea de a V-a şi cea de a XV-a — au primit deosebita cinste de a-1 însoţi până la sosirea lui în Egipt. S-a îndreptat apoi cu

oastea lui în jos, spre Caesarea de lângă mare, unde a lăsat uriaşa lui pradă de război, spre a fi păstrată, precum şi prizonierii de război, spre a fi păziţi; căci anotimpul nefavorabil al iernii îi zădărnicise călătoria pe mare spre Italia.

[1] Legiunea a X-a Fretensis a participat la luptele împotriva Armeniei (vezi [Tac]itus, *Anale,* XV, 6) (n. e,).
[2] Adică la 150 km distanţă de Antiohia pe râul Orontes, capitala provinciei ro-[mat]»e Siria (n.e.).

L

497
CAPITOLUL II

1. în răstimpul când Caesarul Titus asedia de zor Ierusalimul, Vespasianus s-a îmbarcat pe o corabie negustorească, străbătând marea din Alexandria până în insula Rhodos. De aici, şi-a continuat călătoria pe o triremă şi a vizitat toate oraşele întâlnite în drumul său; pretutindeni, el a fost primit cu mare cinste. Apoi a plecat din Ionia spre Grecia[1] şi mai departe din Corcyra[2] până la Promontoriul Iapygiei[3], de unde şi-a urmat drumeţia pe uscat. între timp, Titus a plecat din Caesarea de lângă mare şi s-a dus la Caesarea numită Philippi; acolo a rămas un timp mai îndelungat spre a organiza tot felul de spectacole, unde mulţi prizonieri şi-au găsit moartea, fie aruncaţi în ghearele fiarelor sălbatice, fie siliţi să se lupte între ei, grupaţi în cete adverse. Aici a primit Titus vestea capturării lui Simon, fiul lui Giora, care s-a produs în felul următor:
2. Câtă vreme Ierusalimul a fost supus asediului, Simon s-a aflat în Oraşul de Sus; când însă armata romană a pătruns în interiorul zidurilor şi devastau întregul oraş, Simon şi-a luat cu el pe cei mai apropiaţi prieteni ai săi, împreună cu nişte pietrari, înzestraţi cu uneltele lor de fier pentru tăierea pietrelor, aprovizionându-se cu hrană care să le ajungă pentru mai multe zile; cu toţii s-au afundat laolaltă într-un coridor subpământean întunecat. Ei au înaintat atât cât Ie-a îngăduit vechea galerie; când au dat peste un pământ întărit, au săpat mai departe, în speranţa că vor putea să înainteze şi va răzbi deasupra într-un loc mai ferit, unde se vor simţi în siguranţă. Dar desfăşurare^ lucrărilor le-a dovedit că nădejdea pe care şi-o puneau în ele era amăgitoare; căci muncitorii avansaseră foarte puţin şi cu multă trudă

[1] în anul 69 (n. t.).
- Insulă de pe coasta Epirului (azi Corfu) (n. e.).
[3] Iapigia reprezenta partea sud-estică a Apuliei şi Calabria până la Salentinum. Este vorba de Capul Santa Măria di Leuca (Otranto) (n. e.).

498
pe când alimentele, deşi drămuite cu zgârcenie, ameninţau să se isprăvească curând. Ca să-i păcălească pe romani prin înspăimântarea lor, Simon s-a îmbrăcat atunci cu o tunică albă, peste care a prins cu agrafe o mantie purpurie şi a ieşit de sub pământ în locul unde mai înainte fusese Templul. Mai întâi, soldaţii care l-au văzut s-au speriat ş,j au rămas pe loc, încremeniţi, mai apoi s-au apropiat de el şi l-au întrebat cine este. Simon nu s-a lăsat recunoscut şi le-a cerut să-1 aducă pe ofiţerul lor. Ei s-au dus repede la Terentius Rufus, care a şi venit imediat, fiindcă acesta era comandantul trupelor lăsate la faţa locului. După ce a aflat tot adevărul de la Simon, el 1-a încătuşat, punându-1 sub pază şi i-a comunicat lui Caesar felul cum 1-a capturat. Aşa 1-a lăsat Dumnezeu să cadă în mâinile celor mai aprigi duşmani ai săi pe Simon, spre a-1 pedepsi pentru cruzimea lui

faţă de propriii concetăţenii, pe care i-a asuprit ca un tiran nemilos. El n-a încăput pe manile romanilor cu de-a sila, ci s-a predat de bunăvoie, spre a-şi primi pedeapsa: ca s-o merite din plin, singur a trimis cândva la moarte pe mulţi alţii, sub mincinoasa învinuire că plănuiau să dezerteze la romani. Faţă de răutate, mânia divină nu-i nici iertătoare, nici nepunticioasă. Dreptatea acţionează mai târziu asupra celor care au încălcat legea şi abate o pedeapsă şi mai rea pe creştetul nelegiuitului tocmai când acesta se şi credea scăpat de ea; căci nici unul nu este pedepsit pe loc. Acest lucru 1-a aflat şi Simon când i-a fost dat să cadă în răzbunătoarele mâini ale romanilor. Revenirea lui de sub pământ a permis ca în zilele acelea o mare mulţime de alţi răsculaţi să fie dibuiţi în canalele subterane. Când s-a întors din Caesarea de lângă mare, în faţa lui Titus a fost adus, în lanţuri, Simon; potrivit poruncii sale, acesta a fost păstrat pentru marşul triumfal care urma să se desfăşoare sărbătoreşte la Roma.

.

CAPITOLUL III

1. în timpul cât a stat la Caesarea, Titus a sărbătorit cu mare fast ziua de naştere a fratelui său[1] şi în cinstea lui a lăsat ca o mare parte dintre condamnările la moarte să-i aibă în vedere pe iudei. Numărul celor care au pierit în lupta cu fiarele sălbatice, au ajuns pradă flăcărilor sau au căzut în luptele dintre ei este mai mare de 2500. Indiferent de feluritele căi în care şi-au găsit moartea, romanilor li s-a părut că pedepsele primite de răsculaţi erau, totuşi, prea uşoare. După aceea, Caesar a plecat la Berytus, o colonie romană din Fenicia. Acolo a poposit o vreme şi mai îndelungată pentru ca să celebreze şi ziua de naştere a tatălui său cu o şi mai mare pompă[2], dovedită atât prin măreţia organizării spectacolelor, cât şi prin costisitoarele cheltuieli făcute, oglindind bogăţia resurselor. Şi cu acest prilej, o mulţime de prizonieri au trebuit să-şi piardă viaţa în împrejurările arătate mai sus.
2. în acest timp s-a întâmplat ca iudeii care mai rămăseseră în Antiohia să devină ţinta unor grave acuzaţii[3] şi să ajungă în primejdie de moarte; antiohienii erau foarte porniţi împotriva lor nu numai ca urmare a recentelor învinuiri care li se aduceau, ci şi datorită unor întâmplări petrecute cu mult timp în urmă; tocmai de aceste incidente trebuie să vorbesc pe scurt pentru a urmări mai uşor desfăşurarea faptelor ulterioare.
3. Poporul iudeu cunoaşte o largă răspândire printre locuitorii de baştină din lumea întreagă, dar mai cu seamă în Siria, datorită în~ vecinării ei cu Palestina şi mai presus de orice în Antiohia datorita

1 Firește, Domitianus, născut la 24 octombrie 51 e. n. (vezi Suetoniu[s'] *Domitianus,* I), când tatăl său era *consul designatus* (n. e.).
2 Vespasianus a văzut lumina zilei la 17 noiembrie anul 9 e. n., locul lui de baŞ' tină fiind Reate, în ţara sabinilor (n. e.).
3 Vezi *Cartea a doua,* cap. XVIII, paragr. 5 (n. t.).

derii oraşului; îndeosebi urmaşii lui Antioh[4] le-au permis să trăiască colo în deplină siguranţă. Chiar dacă Antioh, supranumit Epiphanes, devastat Ierusalimul şi a prădat Templul, cei care i-au urmat la domnie restituit toate ofrandele din bronz iudeilor din Antiohia, îngăduind expunerea lor în sinagogi; în plus ei au acceptat să li se acorde aceleaşi drepturi ca şi grecilor. întrucât şi regii de mai târziu i-au tratat la fel de bine pe iudei, numărul lor a sporit simţitor; ei şi-au gătit sanctu-jrul cu ofrande lucrate cu măiestrie şi nespus de frumoase şi au permis mereu ca la ceremoniile lor religioase să asiste o mare mulţime de greci, încât aceştia erau socotiţi ca făcând parte dintre ai lor. Dar atunci când a izbucnit războiul şi Vespasianus de-abia debarcase în Siria cu trupele

sale, iar ura împotriva iudeilor atinsese apogeul, unul dintre ei — care se numea Antioh şi se bucura de mult respect datorită părintelui său, însăşi căpetenia comunităţii iudaice[5] din Antiohia — a pătruns în teatrul unde se adunaseră cetăţenii antiohieni şi şi-a arătat cu degetul propriul tată şi pe alţi iudei, acuzându-i că împreună au pus la cale să dea foc într-o noapte întregului oraş. Numaidecât le-a predat şi câţiva iudei străini, care trebuiau să ia parte la complot. De îndată ce a aflat ştirea, mulţimea n-a mai putut să-şi stăpânească furia şi a înjghebat repede un rug pentru toţi acuzaţii care urmau să fie arşi chiar în teatru. Apoi ea s-a năpustit asupra iudeilor, aflaţi în mare număr, convinşi că-şi pot salva mai sigur oraşul natal, cu cât mai repede îşi vor înfăptui răzbunarea asupra lor. Antioh a înteţit şi mai mult mânia localnicilor; deoarece credea că e neapărat nevoie să aducă o dovadă a convenirii precum şi a urii lui faţă de datinile iudaice, a adus o jertfă după tradiţia grecească. Apoi a cerut grecilor să-i constrângă şi pe ceilalţi iudei să facă acelaşi lucru; deci va fi cât se poate de limpede [e]a recunoaşterea conspiratorilor se va face după refuzul lor. Când an-ţiohienii au făcut într-adevăr această încercare, puţini iudei s-au lăsat [m]duplecaţi; îndărătnicii au fost executaţi pe loc. Antioh a primit de la §Uvernatorul roman soldaţi cu ajutorul cărora şi-a persecutat şi mai [u] concetăţenii: nu le-a îngăduit să se odihnească în a 7-a zi, silindu-i [a] 'ucreze la fel ca şi în celelalte zile. El i-a supus pe iudei la o cruntă -5[r]£ejpentru ca răgazul din ziua a 7-a să fie suprimat[6] nu numai în

[s] Antioh I Soter, suveran al Regatului Seleucid (281-261 î. e. n.) (n. e.). 3[e]£U' din Alexandria şi din Antiohia au admis ca iudeii să aibă un asemenea [atOr] (aici arhonte îndeobşte denumit Alabarh) drept propriul lor magistrat ^ Şi până şi sub autoritatea romanilor s-a menţinut această ormanizare (n. t.). (Q,,., . [n]gărirea zilelor de odihnă şi a sărbătorilor a fost cerută de Antioh Epiphanes

[ea] ""ăi [a] *Macabeilor,* I, 48) (n. e.).

501

Antiohia ci — o dată cu începutul făcut acolo — şi în alte oraşe oricum însă, pentru scurt timp.

4. Asemenea nenorociri au avut de îndurat iudeii din Antiohia în vremea aceea când s-a abătut peste capul lor o a doua pacoste, pentru înţelegerea căreia am şi povestit-o pe cea care a precedat-o. întâmplarea a făcut ca un incendiu să cuprindă piaţa pătrată, sediul magistraţilor, arhiva şi basilicele[7] şi cu mare trudă a fost împiedicată extinderea flăcărilor asupra întregului oraş; Antioh a susţinut că iudeii purtau vina pârjolului. Chiar dacă n-ar fi fost mai dinainte porniţi împotriva iudeilor, antiohienii tot s-ar fi lăsat lesne ademeniţi de aceasta calomnie, răvăşiţi de nenorocirea care-i lovise; cu atât mai uşor puteau ei să dea crezare vorbelor cu cât precedentele învinuiri erau proaspete, de parcă şi vedeau cu ochii lor cum focul fusese pus de către iudei. Ca şi orbiţi de furie, în nebunia de care erau cuprinşi, toţi s-au năpustit asupra celor calomniaţi. Cu mare greutate a reuşit să calmeze tulburarea lor locţiitorul guvernatorului, Gnaeus Collega, care le-a cerut să aibă răbdare până ce va raporta Caesarului cele întâmplate. Vespasianus tocmai îl trimisese pe Caesennius Paetus, să ocupe postul de guvernator al Siriei[8], dar acesta nu sosise încă la destinaţie. După cercetări minuţioase, Collega a aflat adevărul: dintre iudeii acuzaţi de Antioh, nimeni n-avea nici un amestec în această treabă. Toată isprava fusese pusă la cale de nişte ticăloşi care erau împovăraţi de datorii şi crezuseră că prin incendierea pieţii şi distrugerea documentelor publice ei vor scăpa de angarale. Atâta vreme cât acuzaţiile planau deasupra creştetului lor, iudeii îşi priveau viitorul cu neîncredere, pândiţi de-o mare teamă.

CAPITOLUL IV

7 Vaste clădiri publice învăţământului ş. a. m. d. (n. e.).

8 în anul 72 **(n.** e.).

puse deopotrivă în slujba justiţiei,

502

1. Când Caesarul Titus a primit veşi privitoare la tatăl său: că în toate oraşele Italiei s-a bucurat de o călduroasă primire şi mai cu seamă Roma 1-a întâmpinat cu mare entuziasm, inima i s-a umplut de o nespusă bucurie şi satisfacţie, simţindu-se eliberat în chip atât de fericit de grija pe care i-o stârnise propriu-i părinte. încă de când Vespasianus se afla departe de ei, îl omagiau deja locuitorii Italiei, de parcă ar fi sosit de-a binelea; dorinţa lor fierbinte de a-1 vedea le punea la încercare aşteptarea sosirii sale, ataşamentul lor fiind scutit de orice constrângere. Având amintirea încă vie a rapidelor schimbări a succesorilor la tron pentru Senat, nu putea fi nimc mai preţios decât un împărat cu prestigiul vârstei înaintate, şi cu aureola' strălucitelor fapte

războinice, de la care te puteai aştepta să-şi folosească înalta-i poziţie numai spre binele supuşilor săi. Poporul, pus la grea încercare de tulburările interne, aştepta cu atât mai nerăbdător sosirea lui, cu cât se credea definitiv scăpat de nenorocul său, ferm convins că-şi va redobândi siguranţa şi prosperitatea. Mai cu seamă armata avea ochii aţintiţi asupra lui: căci soldaţii pricepeau cel mai bine importanţa pe care o aveau războaiele câştigate de Vespasianus şi, de vreme ce cunoscuseră nemijlocit incapacitatea şi laşitatea celorlalţi împăraţi, ei °reau să-şi înlăture marea înjosire, socotindu-1 singurul în stare să le
Ucă salvarea şi gloria. în fervoarea care cuprinsese toate păturile ar *'*e'' ce' care 0CUPau ranguri înalte n-au mai putut să aştepte
ta, îndreptându-se către un loc cât mai în afara Romei, ca să fie
niii care îl vor întâmpina. Dar nici alţi cetăţeni n-au mai îndurat ^ anarea întâlnirii cu împăratul: şi-au strâns rândurile, ieşind cu hurta ara oraşului, căci li se părea tuturor mai comod şi mai plăcut să tor' u'ască decât să zăbovească astfel încât, pentru prima oară în is-d ei> cetatea a avut bucurosul prilej să simtă că interiorul i s-a
°Pulat. Căci numărul celor rămaşi era mult mai mic decât al celor
503
plecaţi. Când însă s-a anunţat sosirea lui, iar cei ce se grăbiseră $â-i iasă înainte au lăsat să se afle cordialitatea cu care saluta fiecare gm$_p$ atunci şi restul populaţiei, femei şi copii de pe traseul său, a dorjţ neapărat să-1 întâmpine pe marginea drumului. Plăcerea de a-i pri$_V$j chipul blând şi farmecul făpturii sale îi făcea pe cei prin faţa cărora trecea să-1 aclame în chip şi fel: „Binefăcătorul", „Salvatorul" şj „Unicul împărat demn de Roma"; întregul oraş era la fel ca un templu năpădit de ghirlande şi fum de tămâie[1]. Cu mare greutate a reuşit Vespasianus să-şi croiască drum prin mulţimea strânsă în jurul lui, ajungând până la palatul unde a închinat zeilor protectori ai vetrei[2] jertfe de mulţumire pentru norocoasa-i sosire acasă. între timp poporul s-a îndreptat spre sărbătorescul ospăţ: împărţiţi aşadar după triburi, neamuri şi vecinătate, romanii s-au aşezat la mesele banchetului, unde prin libaţiuni cereau zeilor să-1 păstreze cât mai multă vreme pe Vespasianus în fruntea împărăţiei, iar domnia fiilor şi urmaşilor săi să rămână mereu la adăpost de orice dispută. într-adevăr, după entuziasta primire pe care i-a oferit-o Roma lui Vespasianus, prosperitatea oraşului a cunoscut un mare avânt.

2. Ceva mai devreme, pe când Vespasianus se afla încă la Alexandria, iar Titus era absorbit de asediul Ierusalimului, o mare parte a germanilor[3] a recurs la răscoală[4] şi galii[5], învecinaţi cu ei, au îmbrăţişat aceeaşi cauză, punându-şi mari speranţe în scuturarea jugului impus de romani. Ceea ce i-a determinat pe germani să se pronunţe pentru răscoală şi să înceapă războiul ţinea mai întâi de firea lor care-i face să nu asculte de sfatul raţiunii, împingându-'i orbeşte în cea mai mare primejdie la cea mai slabă licărire de speranţă. Mai apoi venea ura faţă de asupritorii lor, căci ei ştiau că romanii au fost singurii care le-au pus poporul sub jugul robiei. Mai ales starea generala a lucrurilor le inspira curaj; cum vedeau că imperiul roman era pf fund măcinat în interior de necontenita schimbare a conducătorilo[1] săi, aflând că fiecare parte a lumii romane era nesigură şi şubreda, 0

1 Şi Cassius Dio *(Istoria romană,* LXV, 10, 1) susţine că Vespasianus n-a>°' primit la Roma ca un *autocrat,* ci ca un simplu particular (n. e.).

2 Adică Penaţii, ocrotitorii căminelor la romani (n. e.).

3 E vorba de batavii conduşi de Iulius Civilis (n. e.).

4 Această revoltă, ca şi cea a sarmaţilor, menţionată mai departe, a fost intro*[1]^ de Iosephus în istoria sa doar în scopul glorificării protectorilor săi, Domiti^" ' Vespasianus. Oricum, meritele lui Domitianus sunt fără îndoială exagerate mult (Suetonius, *Domitianus,* 7) (n. t.).

5 Trevirii (vezi Tacitus, *Istorii,* cărţile II şi V) (n. e.)-

oCoteau că prin nenorocirile romanilor şi dezbinarea lor, li se oferea *ti clipa aceea cel mai favorabil prilej. Doi oameni transpuneau în faptă acest plan şi-i îmbrobodeau cu oarbe speranţe pe germani: un oarecare Classicus împreună cu Vitillus[6], care erau comandanţii lor. pe multă vreme pregăteau ei pe faţă această răzvrătire; ocazia ivită acum le-a inspirat o mare încredere, aşa că şi-au dat în vileag planul; ambii căutau să-şi încerce norocul cu mulţimile credincioase lor. Germanii, în cea mai mare parte a lor, se şi pronunţaseră pentru revoltă, iar ceilalţi nu aveau nici ei alte intenţii când, printr-un semn al providenţei, Vespasianus a trimis fostului guvernator al Germaniei Ventidius Cerealius, o scrisoare care îi conferea demnitatea de consul, dându-i ordinul să preia administraţia Britaniei. Pornit la drum spre destinaţia lui, el a aflat despre răscoala germanilor şi, întrucât aceştia îşi strânseseră forţele laolaltă, a dezlănţuit atacul asupra

lor, şi în cursul bătăliei a măcelărit un mare număr dintre ei, silindu-i să renunţe la planurile lor nebuneşti şi să le vină minţile la loc. Chiar dacă Cerealius n-ar fi venit atât de promt la faţa locului, răsculaţii tot şi-ar fi primit pedeapsa ceva mai târziu. Dar de îndată ce prima ştire despre răscoala lor a ajuns la Roma şi Caesar Domitianus a aflat de ea, n-a şovăit ca oricare altul la vârsta lui — căci era încă foarte tânăr[7] — să-şi asume o sarcină atât de grea; graţie vitejiei pe care o moştenise de la părintele său, precum şi a experienţei militare situându-se mai presus de vârsta lui, el a pornit de îndată împotriva barbarilor. Din clipa când le-a parvenit ştirea că înainta în marş spre ei, răsculaţii s-au şi decis să i se supună[8]; datorită cumplitei lor frici, ei au socotit un mare câştig faptul că, fără să mai sufere iarăşi alte pierderi, vor putea reveni la vechiul jug. După ce a pus în ordine treburile din Galia, astfel ca asemenea tulburări să nu se mai petreacă în ţara aceea, el s-a întors la Roma, încununat de faimă şi unanim admirat pentru fapte măreţe, [c]are nu erau de aşteptat la vârsta lui, dar demne de fiul unui asemenea ktă ca al sau.
3. în acelaşi timp cu deja menţionata ruptură a germanilor, a [a]Juns şi vestea cutezătoarei revolte a sciţilor împoriva romanilor. Căci ^a-numiţii sarmaţi, acea ramură a sciţilor, cu o populaţie numeroasă, [au tr]ecut fără să fie observaţi Istrul, ajungând cu bine pe celălalt mal;

, El trebuia să se numească Claudius Civilis, potrivit lui Tacitus *(Istorii,* IV, 54-[8]' (n. t.).

[1] Avea doar 19 ani (n. e.).

^ Când Cerealius i-a zdrobit pe romani, Domitianus ajunsese doar la Lyon=

SUdu (T

p (Tacitus, *Istorii,* IV, 85) (n. e.).

505

504

L

printr-un atac foarte puternic şi cu atât mai primejdios, cu cât fu$_{Sese}$ dezlănţuit prin surprindere, ei au răpus numeroşi romani puşi ! străjuiască acolo; l-au ucis şi pe legatul consular Fonteius Agri$_{Ppa}$ care li se împotrivise cu îndârjire; apoi au străbătut întreaga ţară care se deschidea larg înaintea lor, pustiind şi prădând tot ce au întâlnit în calea lor. Când a aflat despre aceste evenimente şi despre devastarea Moesiei, Vespasianus le-a trimis neîntârziat pe Gubrius Gallus, ca să-j pedepsească pe sarmaţi. Mulţi dintre ei au căzut sub loviturile acestuia în cursul bătăliei, iar cei care au scăpat cu viaţă, de frică, s-au refugiat în ţara lor. Astfel a pus capăt războiului generalul care s-a îngrijit şi de siguranţa viitoare a ţinutului; a plasat în regiune garnizoane mai numeroase şi mai puternice pentru ca trecerea fluviului de către barbari să devină cu neputinţă. Acesta a fost rapidul sfârşit al războiului din Moesia.

506

CAPITOLUL V

1. Caesarul Titus a poposit câtăva vreme la Berytus, aşa cum am mai spus; de acolo a pornit iar la drum şi în toate oraşele Siriei, pe unde a trecut, a organizat fastuoase spectacole, unde prizonierii de război iudei au trebuit să apară ca să moară, luptând între ei. în calea lui a întâlnit un râu care merită să fie pomenit datorită naturii lui aparte. El curge între Arkea[1] din regatul Agrippa şi Raphanaea şi are o particularitate ieşită din comun. Atâta timp cât curge, are un bogat debit de apă şi un curent puternic; apoi, dintr-o dată, izvoarele lui seacă în întregime timp de şase zile şi el îşi dezvăluie în faţa ochilor albia lui uscată. De parcă n-ar fi survenit nici o schimbare, în a şaptea zi izvorăşte ca mai înainte; această succesiune este păstrată cu stricteţe. De aceea, el a şi fost numit „Râul Sabatului", după cea de a 7-a zi, care la iudei este sfântă[2].
2. Când locuitorii Antiohiei au aflat că Titus se afla în apropierea oraşului, bucuria nu le-a mai permis să rămână în spatele zidurilor şi [e]i s-au grăbit să iasă în întâmpinarea lui. Nu numai bărbaţii au fost cei [c]e au înaintat vreo 30 de stadii, ci chiar şi cete de femei şi copii au •eşit în afara oraşului. De îndată ce l-au văzut pe Titus apropiindu-se, s[1] s-au înşirat pe ambele laturi ale drumului, şi-au întins mâinile spre el [m] semn de salut şi l-au

condus în oraş cu tot felul de urări de bun-[Ve]nit. Dar toate felicitările erau necontenit însoţite de cererile lor Asistente, privitoare la alungarea iudeilor din oraş. Titus nici nu a luat ^ seamă rugăminţile lor, ci doar le-a ascultat în tăcere vorbele, dar
ata vreme n-aveau cum să ştie nici ce gândeşte şi nici ce planuri avea [111] Privinţa lor, iudeii au plutit multă vreme într-o atmosferă de mare

[1] Port la 50 km de Byblos (azi Aica) (n. e.).

[ş] j . Plinius *(Istoria naturală,* 31, 11) prezintă lucrurile invers: râul curgea 6 zile în [ı'ı'lar] în a 7-a zi stagna (n. t.).

panică. De fapt, Titus nici n-a zăbovit în Antiohia, ci şi-a conţin^, marşul până la Zeugma[3] pe Eufrat, unde îl aştepta o solie a regei[U]j părţilor Vologese[4], care îi adusese în dar o cunună de aur pentru vj[c]. toria de curând obţinută asupra iudeilor. Titus a primit cadoul, a oferit un ospăţ în cinstea solilor regali, după care s-a reîntors în Antiohia La stăruinţele consiliului orăşenesc şi al cetăţenilor de a veni la Teatrul lor, unde mulţimea adunată îl aştepta, el a acceptat invitaţia cu bunăvoinţă. Când localnicii l-au asaltat şi mai insistent şi fără întreru-pere i-au expus rugămintea să-i alunge pe iudei din oraş, Titus le-a dat acest răspuns promt: „Da, dar oraşul lor de baştină, unde s-ar fi cuvenit să fie strămutaţi ca iudei ce sunt zace distrus, iar alt loc care să-i primească nu mai există"[5]! Dar întrucât fuseseră nevoiţi să renunţe la prima lor cerere, antiohienii au venit numaidecât cu cea de a doua: anume că, după părerea lor, s-ar cuveni ca să fie distruse barem tăbliţele de bronz pe care au fost gravate drepturile iudeilor. Nici măcar această doleanţă nu le-a fost acceptată de Titus care, lăsându-i pe iudeii din Antiohia să-şi păstreze orânduirea de până atunci, s-a îndreptat mai apoi spre Egipt. în drumul său s-a abătut şi prin Ierusalim. Când a comparat înfiorătorul pustiu din faţa ochilor săi, cu fosta strălucire a oraşului, reamintindu-şi grandoarea construcţiilor devenite ruine şi întreaga lor splendoare de odinioară, s-a lăsat copleşit de milă faţă de părăginita capitală; altfel decât oricare altul aflat în situaţia lui. nu s-a făIit câtuşi de puţin cu faptul că a cucerit prin forţa armelor o cetate atât de întinsă, ci i-a blestemat iarăşi şi iarăşi pe urzitorii răs-coalei, care l-au silit să aducă cumplita pedepsire a oraşului. Titus a arătat limpede că n-a fost deloc în intenţia lui să-şi lege celebritatea de jalnica soartă a unor vinovaţi pedepsiţi. O însemnată parte a bogăţiile oraşului mai erau descoperite şi acum sub dărâmături. Majoritatea Io' erau scormonite de romani dar cele mai multe descoperiri se datorai indicaţiilor date de prizonierii de război: aur, argint şi alte obiect preţioase pe care foştii lor proprietari le îngropaseră în pământ, fiii"[1]' că nu ştiau ce surprize le mai rezervă schimbările războiului.

3. Apoi Titus şi-a reluat marşul său spre Egipt, aşa cum prevăzut, străbătând pustiul în cea mai mare grabă, şi a sosit

[3] Oraş situat pe Eufratul superior, la nord-est de Antiohia (n. e.).

[4] Vologese I care a domnit în Parţia între anii 51-78 e. n. în tradiţia eleni»* cununa de aur era o distincţie acordată generalilor victorioşi (n. e.).

[5] Expulzarea iudeilor dincolo de hotarele oraşului şi statului lor, preconiza antiohieni, este respinsă de Titus din raţiuni de stat, dar şi din considerente uman[1] pe care Iosephus le sugerează în scopurile sale encomiastice (n. e.).

Alexandria; în urma hotărârii lui de a se îmbarca spre Italia, el a trimis ambele legiuni pe care le-a avut până atunci sub comanda lui, fiecare în tabăra permanentă de unde fuseseră aduse: Legiunea a V-a înspre jvloesia, iar Legiunea a XV-a, înspre Panonia. Din rândurile prizonierilor de război, în afara conducătorilor Simon şi Ioannes, a mai ales un număr de 700 de bărbaţi care se distingeau prin statura înaltă şi frumuseţea lor corporală, dând ordinul ca ei să fie transportaţi numaidecât în Italia, unde urmau să ia parte la marşul lui triumfal. După ce călătoria pe mare a decurs aşa cum şi-o dorise singur, oraşul Roma i-a ieşit înainte, fiind primit cu aceleaşi onoruri, ca şi tatăl său, odinioară. Cu atât mai solemnă a fost pentru Titus intrarea în oraş, cu cât propriul său părinte 1-a întâmpinat personal şi i-a urat bun-venit. Mulţimilor de cetăţeni romani li s-a oferit prilejul de a privi cu un ceresc entuziasm pe cei trei principi reuniţi laolaltă. După câteva zile, tustrei au hotărât ca printr-un triumf comun să-şi sărbătorească glorioasele lor fapte, în pofida faptului că Senatul decretase pentru fiecare câte unul aparte. în ziua dinainte anunţată, când urma să se desfăşoare festivităţile marşului triumfal, n-a mai rămas acasă în întregul oraş nici un om din uriaşa mulţime de locuitori; toţi s-au revărsat pe străzi şi au ocupat fiecare locşor unde puteau să stea în picioare, astfel încât să rămână liber doar spaţiul strict necesar pentru trecerea celor pe care erau atât de dornici să-i vadă.

4. încă din timpul nopţii întreaga oştire — pe centurii şi cohorte, sub comanda ofiţerilor ei — şi-a ocupat poziţia în faţa porţilor, dar nu cele ale Palatului de Sus[6], ci în preajma Templului lui Isis[7], unde im-peratorii şi-au aflat noptateca lor odihnă. în zorii zilei, şi-au făcut apariţia Vespasianus şi Titus; aveau deja cununi de lauri pe frunte, dar Purtau încă tradiţionalele veşminte de purpură şi s-au dus spre galeria Octaviei8. Acolo Senatul, magistraţii de frunte şi cei mai de vază dinte cavaleri aşteptau sosirea lor. în faţa porticului fusese înjghebată o ™ună, pe care se aflau scaune de fildeş, pregătite pentru sărbătoriţi.

• au păşit pe tribună şi s-au aşezat pe scaune, şi numaidecât s-au jnalţat aclamaţiile trupelor, proslăvind printr-un cor pe mai multe voci [a]Ptele lor de vitejie. Soldaţii nu aveau arme asupra lor, ci purtau

[e]Şminte de mătase şi erau încununaţi cu lauri. Aşadar, după ce le-a Mrnit cu bunăvoinţă omagiile, iar ei nu se mai îndurau să-şi înceteze

ţ ?e Palatin (n. e.). i In Câmpul lui Marte (n. e.). Lângă Teatrul lui Marcellus (n. e.).

L

509

ovaţiile, Vespasianus le-a făcut un semn să tacă. Pretutindeni s-a aşternut o adâncă tăcere şi atunci Vespasianus s-a ridicat în picioare şi cu o pulpană a veşmântului său şi-a acoperit aproape întreguj creştet, rostind rugăciunile prescrise de datină; la fel s-a rugat şi Titus După rugăciuni, Vespasianus a adresat adunării întregi un scurt discurs, apoi şi-a trimis soldaţii să ia micul dejun pe care îl oferă îndeobşte împăraţii cu acest prilej. El însuşi a păşit pe sub poarta pe unde încă din vremuri vechi obişnuiesc să treacă triumfalele cortegii, fapt care i-a dat şi numele[9]. Aici au luat şi principii o gustare, apoi ei şi-au îmbrăcat veşmintele triumfale, închinând jertfe zeilor ale căror statui se înălţau lângă porţi, după care au dat ordinul să pornească în sfârşit marşul triumfal; au lăsat anume cortegiul să treacă prin teatru, pentru ca mulţimea să-1 poată vedea mai bine.

5. Este cu neputinţă să zugrăveşti cum se cuvine multitudinea lucrurilor demne de a fi văzute şi splendoarea tuturor formelor cu greu îmbrăţişate de închipuire, fie că erau opere de artă, obiecte de lux sau curiozităţi ale naturii. Căci tot ce putea fi mai uimitor şi mai costisitor, şi fusese achiziţionat treptat şi bucată cu bucată de către oamenii avuţi, fiind şi ceea ce era mai aparte la fiecare popor — iată ce s-a strâns laolaltă şi din belşug în acele zile, spre a ilustra pe viu măreţia împărăţiei romanilor. Nenumăratele scule din argint, aur şi fildeş, lucrate sub cele mai diverse aspecte, nu erau numai singulare obiecte de fast dintr-un cortegiu sărbătoresc, ci alcătuiau cum s-ar spune un fluviu curgând fără întrerupere: ţesături din cea mai rară purpură, alte pânzeturi care, potrivit meşteşugului babilonian, aveau brodate pe ele iscusit lucrate tablouri; transparente pietre preţioase, fie montate pe coroane de aur, fie prelucrate prin alte procedee, erau aduse într-un număr atât de mare, încât oricine putea să socotească drept o eroare presupunerea că avea de-a face cu nişte giuvaiere rare. Erau purtate pe sus şi statui ale zeilor cinstiţi de ei, de-a uimitoare mărime, lucrate cu desăvârşită măiestrie, fără nici o excepţie, din materiale scumpe. D6 asemeni, animale din toate speciile erau mânate din urmă cu alai. fiecare, gătit cu podoabele care i se potriveau; chiar şi purtătoni obiectelor de mare preţ erau îmbrăcaţi în veşminte purpurii şi brodate cu fire de aur. Cei aleşi să formeze cortegiul triumfal propriu-zis puf' tau însă cele mai alese şi neasemuite găteli. Nici măcar la ceata prizonierilor de război, ochiul nu era tulburat de absenţa podoabelor-

9 Poarta triumfală, situată între Capitoliu şi Tibru (n. e.).

510

jCj varietatea şi frumuseţea hainelor trebuia să cruţe privirea spectatorilor de neplăcuta impresie lăsată de infirmităţile corporale. Cea mai gjare admiraţie o stârneau construcţiile decorurilor mobile: înălţimea lor ţinea trează grija pentru siguranţa încărcăturii, care se putea răsturna oricând; multe dintre aceste înjghebări aveau câte 3-

4 etaje, splendoarea şi înzestrarea lor provocând privitorilor bucurie şi spaimă, deopotrivă. Multe erau nişte schele drapate cu stofe întreţesute cu fire de aur, de jur împrejur fiind fixate pretutindeni opere de artă din aur şi fildeş. Războiul însuşi era înfăţişat prin nenumărate tablouri care dădeau o plastică imagine despre fazele sale într-o neîntreruptă desfăşurare: aici se vedea cum o binecuvântată regiune era pustiită, cum întregi formaţiuni de luptă ale duşmanilor piereau într-o bătălie; aici nişte vrăjmaşi care fugeau, acolo alţii, luaţi prizonieri; aici, prăbuşirea unor ziduri înalte sub loviturile maşinilor de război; acolo, zdrobirea rezistenţei unei fortăreţe sau cucerirea de sus a meterezelor unui oraş înţesat de oameni. Mai departe se vedea cum oastea dădea năvală într-un oraş, cum măcelul bântuia întregul ţinut sau cum bărbaţi lipsiţi de apărare îşi întindeau mâinile, ca să cerşească îndurare; cum sanctuarele erau pe cale de a fi incendiate, iar casele se prăbuşeau peste stăpânii lor. în sfârşit, după scenele de distrugere şi prăpăd, erau reprezentate nişte fluvii; dar ele nu brăzdau terenuri cultivate şi nici nu adăpau oamenii sau animalele, ci curgeau printr-o ţară încă mistuită pretutindeni de flăcări — toate aceste suferinţe pricinuindu-şi-le singuri iudeii prin războiul în care s-au lăsat târâţi. Măiestria executării tablourilor şi impresionantele construcţii ale decorurilor mobile reproduceau atât de autentic în faţa ochilor evenimentele încât cei ce nici nu le văzuseră parcă ar fi luat ei înşişi parte la ele. Pe fiecare dintre decorurile mobile, comandantul de odinioară al câte unui oraş cucerit era înfăţişat aşa cum fusese capturat, precum şi locul °cupat de el; apoi urma un mare număr de corăbii[10]. Cât priveşte Prazile de război, luate laolaltă, acestea au fost aduse cu grămada; dintre toate, se distingeau cele smulse din Templul Ierusalimului: o [ma]sâ de aur în greutate de câţiva talanţi şi un sfeşnic, de asemenea din [aur]> de o formă cu totul diferită de cele obişnuite. Din mijlocul soclu-[i] înălţa un stâlp din care se desprindeau, întocmai ca la trident, ramuri apropiate; fiecare dintre aceste ramuri avea la capătul ei o lui

io

Comemorarea bătăliei navale, desfăşurată pe lacul Tiberiada (vezi *Canea a* [ia1c]ap.X,paragr.9)(n.e.).

lampă de bronz. Ramurile erau în total şapte, spre a dovedi mare preţuire de care se bucură printre iudei cifra 7[11]. Ca ultima piesă a prăzii de război, a fost adusă legea de căpetenie a iudeilor[12]. Ea a W urmată de mulţi oameni care purtau statui ale Victoriei, făurite din aur şi fildeş. La sfârşit a trecut mai întâi Vespasianus în carul său, urmat de Titus, în vreme ce Domitianus — el însuşi în strălucitoare veşminte — călărea pe un armăsar demn de toată admiraţia.

6. Ţelul cortegiului sărbătoresc era piaţa din faţa Templului lui Iupiter Capitolinus; ajuns în acest loc, el făcea un proces. Era un vechi obicei, moştenit din străbuni potrivit căruia se aştepta acolo până când un sol aducea vestea morţii comandantului duşman. în cazul de faţă, era vorba de Simon, fiul lui Giora, care participase la marşul triumfal ca prizonier de război; acum, cu funia legată de gât, biciuit fără întrerupere de către călăii săi, el era târât într-un loc situat aproape de Forum[13], unde, potrivit legilor romane, erau executaţi criminalii condamnaţi la moarte. De îndată ce a sosit vestea morţii sale, toţi au scos chiote de bucurie, triumfătorii şi-au început jertfele de mulţumire; după împlinirea lor, sub auspicii favorabile, prin rostirea rugăciunilor prevăzute, ei s-au retras în palat. Din partea lor, unii au fost invitaţi să ia parte la banchet, pentru tot restul mulţimii, bucatele pentru ospeţe aşteptând gata pregătite acasă. în această zi, oraşul Roma îşi sărbătorea izbânda în campania împotriva duşmanilor, ca şi încetarea conflictelor interne şi începutul speranţelor puse într-un viitor mai bun.

7. După ce triumful a fost celebrat astfel, iar situaţia imperiului s-a stabilizat pe deplin, Vespasianus a hotărât să înalţe un templu închinat zeiţei Păcii; acesta a fost construit foarte repede[14] şi realizarea lui a întrecut toate aşteptările omeneşti. El a cheltuit sume

[11] Probabil sulurile Torei, după cum s-ar putea deduce din finalul prezentului capitol si nu o tablă de aur cu cele 10 porunci (n. t.).

1* Cifra se întâlnea în numărul zilelor săptămânii şi al planetelor (n. e.).

[13] Aşa-zisul Tullianum, subsolul închisorii publice, construit de Servius Tulii"*-Uciderea căpeteniilor duşmane, capturate în război, intra în tradiţia celebrării triumfurilor romane. Pentru executarea condamnaţilor se folosea însă securea, nu ştreangul, & în cazul lui Simon. Moartea acestei căpetenii a iudeilor a fost menţionată şi de W° Cassius *(Istoria romană,* LXVI, 7, 1) (n. e.).

[14] Situat în partea de est a Forumului roman, aproape de Forumul * Vespasianus, Templul Păcii a fost inaugurat abia în anul 75 e. n., fiind distrus de un t» cendiu în timpul domniei lui Commodus (161-169 e.n.). Din mâinile lui Gensefw vasele sanctuarului jefuit de romani au trecut în cele ale bizantinilor, care le-au rea**

în Ierusalim (n. e.).
512
^iase din bogăţia lui, împodobind în afară de asta sanctuarul cu opere de pictură şi de sculptură, înfăptuite în vremurile vechi. în noul templu au fost adunate şi păstrate cu grijă lucruri pentru contemplarea cărora altădată oamenii trebuiau să cutreiere lumea în lung şi-n lat, dacă ţineau cu orice preţ să vadă obiecte împrăştiate într-o ţară sau alta. Vespasianus a poruncit să fie expuse aici şi sfintele vase de aur luate din templul iudeilor, de care era din cale-afară de mândru. Dar sulurile legilor lor precum şi catapetesmele de purpură ale sanctuarului, el le-a adus în palatul său, spre a fi păstrate acolo cu grijă.

513
CAPITOLUL VI

1. între timp, Lucius Bassus a fost trimis ca *Legat*[1] în Iudeea şi a preluat comanda armatei de la Cerealius Vetilianus, supunând fortăreaţa Herodeion şi garnizoana ei. După aceea, a reunit toate forţele militare, risipite în felurite grupuri mai mici, şi le-a alăturat Legiunii a X-a[2], spre a porni împreună ca să atace Machaerus[3]. Trebuia cu orice preţ ca această fortăreaţă să fie distrusă, căci însăşi rezistenţa ei putea să îndemne pe mulţi evrei la răzvrătire, fiindcă, prin avantajele poziţiei sale, ea inspira apărătorilor îndreptăţite speranţe în salvarea lor, iar atacatorilor, dimpotrivă, numai ezitare şi teamă. Porţiunea împrejmuită cu ziduri era propriu-zis o colină stân-coasă având o deosebită înălţime care, în temeiul acestui fapt, făcea ca ansamblul să fie foarte greu de cucerit; în plus, natura avusese grijă ca ea să devină inaccesibilă. Din toate părţile, colina era flancată de râpe atât de adânci, încât nu li se zărea fundul, şi de aceea nu era uşor să treci peste ele şi de-a dreptul cu neputinţă să le astupi cu pământ. Valea care o mărginea la apus se întindea tocmai până la Lacul de asfalt, pe o lungime de 60 de stadii; de asemeni, Machaerus însăşi era dominată de cel mai înalt pisc. Râpele dinspre miazănoapte şi dinspre miazăzi nu erau tot atât de adânci ca şi cele menţionate anterior, dar şi ele făceau cu neputinţă orice fel de atac. Adâncimea râpei dinspre răsărit nu era mai mică de 100 de coţi. Râpa se termina lângă un munte situat faţă-n faţă cu Machaerus.

1 Trimis special al împăratului într-o provincie romană (n. e.).

2 Fusese lăsată în Iudeea spre a constitui trupele de ocupaţie locale (vezi *Carte a şaptea,* cap. I, paragr. 2) (n. t.).

3 Fortăreaţa este cunoscută mai ales prin faptul că Ioan Botezătorul a fost executat în acest loc (vezi *Antichităţile iudaice,* XVIII, 5, 2) (n. t.).

514
2. Recunoscând poziţia strategică a acestui loc, regele iudeu alexandru[4] a fost cel dintâi care i-a încununat creştetul cu un zid, ca pe un punct de sprijin, care a fost distrus curând după aceea de către Gabinius în cursul războiului său cu Aristobul. Cum a ajuns rege, Herodes a socotit că acest teren era mai prielnic decât oricare altul pentru construirea unei fortăreţe deosebit de puternice, mai ales pentru vecinătatea ei cu arabii; căci locul oferea o excelentă perspectivă spre ţara acestora. De aceea, a şi înconjurat cu ziduri şi turnuri o suprafaţă mai mare, unde a întemeiat un oraş din care pornea un drum ducând spre vârful propriu-zis. Totodată, el a întărit vârful în partea de sus cu un zid împrejmuitor, prevăzut la colţurile sale cu turnuri înalte de 60 de coţi. în centrul spaţiului astfel fortificat, Herodes a înălţat apoi un palat de un fast neasemuit prin spaţioasele şi minunatele lui încăperi. în cele mai potrivite locuri, a construit multe bazine de colectare a apei, ca să-şi asigure mereu rezerve îmbelşugate. Aflat parcă într-o întrecere cu natura, el i-a consolidat inexpugnabili-tatea cu care fusese înzestrată aşezarea prin iscusit lucrate fortificaţii. Apoi a înarmat localitatea, întărită cu o mulţime de săgeţi şi maşini de război, şi în toate privinţele s-a îngrijit să permită locuitorilor să reziste chiar şi unui asediu mai lung.
3. în interiorul palatului regal creştea un virnanţ de o mărime impresionantă căci nici prin înălţimea şi nici prin circumferinţa lui, nu rămânea mai prejos decât un smochin[5]. Zice-se că el data din vremea lui Herodes şi ar mai fi dăinuit mult şi bine dacă n-ar fi fost tăiat de iudei atunci când au ocupat fortăreaţa. De asemeni, în valea situată în partea de miazănoapte a oraşului, se află un loc numit Baaras; acolo creşte o plantă cu acelaşi nume[6]. Ea este roşie ca focul şi spre seară, revarsă o lumină strălucitoare. Nu-i deloc

uşor să te apropii de ea şi s-o [a]Puci, ca s-o culegi, căci se sustrage mereu şi nu rămâne nemişcată Până ce n-o stropeşti cu urină sau cu sângele vărsat lunar de femei. Chiar şi atunci, ea înseamnă o moarte sigură pentru oricine atinge Planta în afară de cazul când rădăcina smulsă nu-i atârnă mai jos de [m]ână. Ea poate fi obţinută şi pe-o altă cale, ferită de primejdii, în felul următor: se dizlocă de jur-împrejur pământul astfel încât doar o mică Porţiune a rădăcinii mai rămâne ascunsă în sol. Apoi se leagă de ea un

[4] Alexandru Iannaios (vezi *Cartea întâi,* cap. I, paragr. 4, n. 1) (n. e.).

Ruta (în lat.) are îndeobşte 1,25 m., în timp ce smochinul atinge o înălţime de ■fi- Relatarea de mai sus întrece măsura (n. t).

Poate că este vorba de mătrăgună (Mandragora officinalis). Cele ce urmează nu ^[m] decât poveşti (n. t.).

câine care, strâduindu-se numaidecât să-1 urmeze pe cel ce 1-a legat smulge lesne rădăcina cu totul; câinele moare pe loc, drept victimj care se substituie celui care a vrut să smulgă planta, căci după aceea aceasta poate fi luată în mână fără nici o teamă. Ea are însă o însuşire aparte pentru care, în pofida primejdiilor menţionate mai sus, este atât de râvnită. E de ajuns ca rădăcina să fie adusă în preajma celor bolnavi pentru ca să fie alungaţi aşa-numiţii demoni, adică duhurile oamenilor răi, care se strecoară în trupurile celor vii, spre a-i ucide dacă aceştia nu sunt ajutaţi la vreme. în acel loc ţâşnesc şi izvoare de apă caldă, al căror gust diferă mult: unele dintre ele sunt amare, iar altele cu o savoare deosebită. Se întâlnesc însă şi o sumedenie de izvoare reci, care nu ţâşnesc unele lângă altele, numai din locuri adânci, ci şi din cele înalte şi astfel ajungem la un fapt şi mai deosebit: în imediata apropiere se află o grotă nu prea adâncă, ocrotită de nişte stânci ieşind mult în afară. Deasupra stâncilor, foarte aproape una de alta, se află două ridicături asemenea unor sâni de femeie. Tocmai de sus, dintr-unul curge o apă foarte rece, din celălalt o apă foarte caldă; amestecate, ambele oferă împreună o baie plăcută, în stare să vindece numerose boli, mai ales cele de natură nervoasă. Locul mai are şi zăcăminte de sulf şi alaun.

4. După ce a examinat obiectivul din toate punctele de vedere, Bassus a decis să-şi croiască drumul înspre o fortăreaţă prin astuparea râpei răsăritene; s-a aşternut numaidecât pe treabă, făcând tot ce i-a stat în putinţă să înalţe cât mai repede terasamentul, spre a înlesni în felul acesta asediul. Iudeii încercuiţi în interior s-au separat de străini, pe care oricum îi socoteau o adunătură, silindu-i să rămână în oraşul de jos, spre a fi expuşi cei dintâi primejdiilor. Ei au ocupat citadela situată mai sus, nu numai pentru că prezenta o mult mai mare siguranţă, ci şi pentru a se îngiji de propria lor salvare şi pe altă cale: ei plănuiau să obţină graţierea dacă vor preda cetătuia romanilor, fără luptă. Iudeii doreau ca mai întâi să-şi valorifice speranţa de a scăpa în întregime de asediu. De aceea, ei întreprindeau în fiecare zi viguroase incursiuni, intrând în lupta corp la corp cu adversarii şi pierdeau astfel o mulţime dintre oamenii lor, dar ucideau totodată şi numeroşi romani. Dar ceea ce făcea ca victoria să-şi încline balanţa de-o parte sau de alta era îndeobşte numai alegerea momentului potrivit: în cazul iudeilor atunci când îi luau pe romani prin surprindere; în cazul romanilor, atunci când de pe terasamente, observau la timp ieşirea la atac şi îl preîntâmpinau strângându-şi rândurile. Totuşi, nu aceste hărţuieli aveau să aducă până la urmă sfârşitul asediului; mai degrabă

‚j-tâmplarea a contribuit mult la faptul că iudeii au fost constrânşi pe neaşteptate să-şi predea fortăreaţa. Printre cei asediaţi se afla şi un

-jjjâr cu numele de Eleazar; viteaz şi temerar, el a întreprins multe acţiuni cutezătoare. în incursiunile făcute, s-a evidenţiat cel mai mult; [e]l îmbărbăta mulţimea să pornească la atac împotriva duşmanilor, spre a împiedica lucrările lor la fortificaţiile de pământ. Singur i-a atras pe romani în multe şi totodată primejdioase lupte, iar celor gata [s]ă pornească într-o incursiune împreună cu el, le-a înlesnit lupta; în timpul retragerii camarazilor, le-a acoperit spatele, părăsind cel din mmă locul bătăliei. într-una din zile, când ostilităţile se încheiaseră şi ambele tabere se retrăgeau, Eleazar a rămas singur în faţa porţilor fortăreţei; el urmărea să-şi arate astfel dispreţul său faţă de duşmani şi era convins că nici unul dintre ei nu intenţiona deloc să reia lupta. Eleazar pălăvrăgea cu iudeii aflaţi pe ziduri, atenţia lui fiind îndreptată spre aceştia. De acest prilej favorabil s-a slujit un egiptean din armata romană, cu numele de Rufus; dintr-o dată, când nimeni nu se aştepta, a alergat spre tânăr, 1-a luat pe sus cu arme cu tot şi, în vreme ce privitorii de pe metereze rămăseseră încremeniţi de uimire, 1-a dus în tabăra romană.

Generalul a dat ordin ca tânărul să fie dezbrăcat în pielea goală şi dus într-un loc unde să poată fi văzut cât mai bine de cei ce priveau dinspre oraş, ca să-1 biciuiască acolo. Iudeii au fost adânc înduioşaţi de soarta tânărului. întregul oraş a început să se tân-guie, jalea fiind mult mai mare decât s-ar fi cuvenit când era vorba de nenorocirea unui singur om. Când Bassus a constatat dispoziţia sufletească a vrăjmaţilor, s-a folosit de un şiretlic războinic; a hotărât să le înteţească până într-atât durerea încât, de dragul salvării acestui bărbat, asediaţii să fie constrânşi în cele din urmă să predea fortăreaţa; Şi Bassus nu s-a înşelat deloc în speranţele sale. El a dispus să se ridice o cruce, ca şi cum intenţia lui imediată era ca Eleazar să fie ţintuit pe ea. Jalea privitorilor din fortăreaţă a devenit şi mai amar-nicică. Scoţând puternice gemete, ei au strigat că suferinţa lor este ^suportabilă. Atunci până şi Eleazar şi-a rugat concetăţenii să nu Privească nepăsători cum el va pieri de cea mai nemiloasă moarte şi Sa"Şi asigure propria salvare, înclinându-se în faţa puterii şi norocului r°nianilor, care au deja aproape totul în mâinile lor. Cuvintele sale au "fipresionat profund pe iudei. Când însă mulţi alţii din interiorul '°năreţei au intervenit în favoarea lui — căci el descindea dintr-o ^niilie renumită şi numeroasă — s-au lăsat copleşiţi de milă, contrar
lrii lor şi prin soli trimişi de ei au dus tratative cu romanii pentru Predarea fortăreţei: au cerut pentru ei îngăduinţa de a pleca
517
nestingheriţi, împreună cu Eleazar. Romanii şi generalul lor le-au ac ceptat condiţiile propuse. Când însă cei din oraşul de jos au aflat de acordul separat care prevedea condiţii favorabile doar pentru iudei, ei au decis să fugă în timpul nopţii pe ascuns. De îndată ce locuitorii aii deschis porţile oraşului lor, Bassus a primit o înştiinţare de la cei care îi mijlociseră intrarea, fie din invidie, căci pizmuiau salvarea lor, fle de teama că vor fi traşi la răspundere pentru fuga altora. Dintre locuitorii ce căutau să iasă din oraş, cei mai viteji au avut norocul să răzbească şi să fugă. Dar dintre oamenii care au rămas în interiorul fortăreţei, vreo 1.700 au fost ucişi, în schimb femeile şi copiii lor au fost vânduţi ca sclavi. întrucât a crezut că trebuie să respecte învoiala făcută cu cei ce i-au predat citadela, Bassus i-a lăsat să plece pe iudei[7], eliberându-1 şi pe Eleazar.

5. După ce şi-a îndeplinit astfel misiunea, Bassus şi-a dus oastea în marş forţat până la pădurea Iardes[8]. El fusese informat că acolo se adunaseră mai demult numeroşi iudei care scăpaseră din asediul Ierusalimului şi din cel de la Machaerus. Sosind la faţa locului şi constatând că informaţia primită nu era mincinoasă, mai întâi a încercuit întregul ţinut cu ajutorul cavaleriei sale; astfel urmărea el să înlăture, cu ajutorul călăreţilor, orice posibilitate de fugă, în cazul când iudeii ar fi cutezat să străpungă rândurile romanilor. Bassus a dat ordin pedestraşilor săi să culce la pământ trunchiurile pădurii unde se adăpostiseră fugarii. Puşi în această situaţie, iudeii s-au văzut constrânşi să întreprindă o acţiune temerară. Ei au hotărât să dea o luptă dârză crezând că poate îşi găsesc scăparea pe această cale; s-au năpustit aşadar de-a valma cu strigăte sălbatice asupra romanilor care îi încer-cuiau. Aceştia i-au întâmpinat fără să dea înapoi un pas; întrucât pe de o parte unii erau mânaţi de curajul disperării, iar alţii de ambiţie soldăţească, lupta s-a prelungit câtăva vreme. Dar deznodământul ei s-a dovedit foarte inegal pentru ambele tabere. Dintre romani n-au căzut în luptă decât 12 oameni şi destul de puţini s-au ales cu răni uşoare; în schimb dintre iudei, nici unul n-a scăpat teafăr din luptă, ci toţi şi-au pierdut viaţa, numărul total nefiind mai mic de 3.000 de morţi, împreună cu generalul lor, Iudas, fiul lui Ari. Despre el s-a mai

[7] Prezentându-1 pe Bassus ca un militar integru, Iosephus lasă să se înţeleagă <* romanii nu-şi încălcau cuvântul dat chiar şi când erau tentaţi s-o facă. Se pare că iude" din Machaerus nu făceau parte din tagma zeloţilor şi a sicarilor răzvrătiţi, constituind tabără aparte (n. e.).

[8] Localitate neidentificată (n. e.).

518
pUS că în asediul Ierusalimului^ a condus o ceată de iudei, reuşind să ,g salveze printr-un canal subteran.

6. în vremea aceea, Caesar a transmis printr-o scrisoare lui Bassus şi Laberius Maximus, pe atunci vistiernicul provinciei, ordinul de a arenda întregul pământ al Iudeei. Fiindcă nu luase hotărârea să întemeieze acolo un oraş al său, împăratul a păstrat ţara, ca proprietate personală. Doar unui număr de 800 de soldaţi lăsaţi la vatră, le-a cedat o colonie care s-a numit Emmaus, fiind situată la 30 de stadii de Ierusalim. Iudeilor, indiferent unde îşi aveau reşedinţa, le-a impus un tribut anual de 2 drahme pe cap de locuitor, pe care trebuiau să-i dea Capitoliului, aşa cum îl plătiseră cândva Templului lor.

Aceasta era situaţia de atunci a iudeilor.

[9] vezi *Cartea a şasea,* cap. I, paragr. 8 (n. e.).

CAPITOLUL VII

1. La 4 ani de când Vespasianus devenise cârmuitorul imperiului[1], o mare nenorocire s-a abătut din senin asupra lui Antioh, regele din Commagene şi a familiei sale[2], lucrurile întârnplându-seîn felul următor: Caesennius Paetus, care era pe atunci guvernatorul provinciei Siria, a trimis împăratului o solie scrisă; dacă a fost numai din dragoste faţă de adevăr sau de ura lui faţă de Antioh, nu se ştie cu siguranţă. Oricum, mesajul susţinea că Antioh şi fiul său Epiphanes au convenit să-i trădeze pe romani şi au încheiat un pact cu regele părţilor; de aceea trebuie să se ia măsuri de preîntâmpinare a tratativelor, ca să nu se precipite lucrurile şi toată stăpânirea romană să fie târâtă în vălmăşagul războiului. Primirea unui asemenea avertisment nu putea fi trecută cu vederea de împărat; vecinătatea celor doi regi impunea de la sine urmărirea împrejurărilor cu o maximă atenţie. Căci Samosata, capitala Commagenei, este situată chiar pe Eufrat astfel încât, dacă părţii ar fi pus ceva la cale în această privinţă, ei ar fi găsit aici un bun punct de trecere şi un sprijin de nădejde. Paetus a câştigat încrederea împăratului şi a primit depline puteri să întreprindă ceea ce găsea el de cuviinţă; fără să şovăie, luând prin surprindere pe Antioh şi curtea lui, el a năvălit fulgerător în Commagene în fruntea Legim"[1] a Vi-a, a unor trupe de pedestraşi şi escadroane de cavalerie. în afa# acestora, l-au însoţit, ca aliaţi, Aristobul, regele ţinutului num[1]' Chalkidica[3], precum şi Soaemus, regele a ceea ce se cheamă

[1] în anul 72 (n. t.).

[2] Iosephus menţionează acest eveniment întrucât casa regală din Commagen[e]' cu excepţia lui Epiphanes (vezi Antichităţi iudaice, X, 7, 1), a îmbrăţişat credinţa I daică (n. t.).

[3] Probabil Chalkis din munţii Liban, dăruit de Claudius lui Herodes, nepotul Herodes cel Mare, de al cărui fiu ar putea fi vorba aici (n. e.).

jnvazia lor n-a întâmpinat nici o rezistenţă căci locuitorii nu ntentionau să-şi ridice mâna împotriva lor. Când neprevăzuta veste a ajuns la Antioh, acesta nici nu s-a gândit să poarte război cu romanii, gl a decis pe loc să-şi părăsească toată ţara în situaţia în care se găsea si sa fugă pe ascuns împreună cu soţia şi copiii săi; credea că în felul acesta va putea dovedi că, în faţa romanilor, el se va disculpa de vina [car]e i se imputa. îndepărtându-se de oraş, la o distanţă de 120 de stadii[4], într-o vale, şi-a instalat acolo tabăra.

2. Paetus şi-a trimis o parte dintre soldaţii săi, să cucerească oraşul şi prin ei, a intrat în stăpânirea lui, iar cu restul trupelor a pornit el însuşi atacul împotriva lui Antioh. Dar nici măcar în această situaţie de forţă majoră, n-a avut de gând să întreprindă războince măsuri împotriva romanilor, ci şi-a deplâns singur soarta[5], lăsându-se cu totul în voia desfăşurării evenimentelor. Dar fiilor săi, nişte tineri versaţi în arta militară şi înzestraţi cu o impunătoare forţă fizică, nu le-a fost uşor să îndure această grea cumpănă fără să se lupte deloc. Epiphanes şi Callinicos au recurs la violenţă. Timp de-o zi întreagă, s-a desfăşurat o aprigă luptă, amândoi dovedind o extraordinară vitejie, încât spre seară ei s-au despărţit de adversari, fără ca trupele acestora să fi obţinut cel mai mic avantaj. Dar nici după bătălia care se terminase în acest fel, Antioh tot n-a fost de părere să mai rămână pe loc. Luându-şi cu el soţia şi fiicele, a fugit în Cilicia[6]; dar gestul acesta a descurajat războinicul elan al soldaţilor săi care, având impresia că el însuşi îşi socotea tronul definitiv pierdut, au dezertat şi au trecut de partea romanilor; deznădejdea era vădită pe chipurile lor. înainte de a se despărţi pentru totdeauna de camarazii lor de luptă, pentru Epiphanes Şi cei care îl însoţeau s-a pus arzătoarea problemă de a se debarasa de duşmani; ca soţi de drum, doar zece călăreţi credincioşi au mai rămas ^ să treacă împreună cu ei Eufratul. Simţindu-se de atunci încolo în siguranţă, ei s-au dus la regele părţilor, Vologese; departe de-a fi Priviţi cu dispreţ, ca nişte fugari, au fost primiţi cu toată cinstea, de Parcă apusul lor noroc încă mai era de partea lor.

[4] Circa 20 km.

, Se socoteşte el însuşi un suveran căzut în dizgraţia împăratului de la Roma,

^n> convins că orice împotrivire era zadarnică. Iosephus s-a referit la destinul lui „ l°h IV si la nefericitul sfârşit al domniei sale fericite în *Cartea a cincea,* cap. II, Para gr.3(n.'e).
Regiune de pe coasta Asiei Mici, la poalele muntelui Taurus, unde Antioh avea bab »l ° proprietate a lui (n. e.).
521
3. De îndată ce Antioh a ajuns la Tars în Cilicia, Paetus a trimis i a el un centurion şi 1-a expediat înlănţuit la Roma. Dar Vespasianus n-a admis ca regele să fie adus astfel în faţa lui, găsind că era mai nimerit să respecte vechea lor prietenie decât să-şi reverse asupra lui o necruţătoare mânie pentru un pretins război. De aceea, el a dat ordin încă de când mai era pe drum, să i se scoată lanţurile, scutindu-1 chiar şi de călătoria până la Roma şi i-a îngăduit să se stabilească la Lacedemona[7]. S-a îngrijit să-i parvină bogate venituri băneşti, ca să poată duce un trai nu numai lipsit de griji, ci de-a dreptul demn de curtea unui rege. Când Epiphanes şi fratele lui au aflat cum se prezentau lucrurile, s-au simţit uşuraţi de grija lor apăsătoare, căci mare fusese frica cu care se gândiseră până atunci la părintele lor; chiar şi în privinţa lor, şi-au pus mari speranţe în împăcarea cu Caesar, mai ales că Vologes intervenise pe lângă el printr-o scrisoare care le era favorabilă: chiar dacă le mergea bine, nu suportau să trăiască în afara graniţelor stăpânirii romane. în bunătatea lui, Caesar le-a acordat graţierea, aşa că ei au venit la Roma. După ce şi tatăl s-a grăbit să ajungă din Lacedemona până la ei, au rămas împreună acolo, înconjuraţi de toate onorurile.
4. Dar poporul alanilor — nişte sciţi care locuiesc în ţinutul dintre fluviul Tanais[8] şi lacul Maeotic9, aşa cum am mai arătat altundeva[10] — au plănuit în vremea aceea să întreprindă o expediţie de jaf înspre Media şi mult mai departe, în acest scop, intrând în tratative cu domnitorul Hyrcaniei[11]. El era pe atunci stăpânul trecătorilor pe care regele Alexandru le închisese cu porţi de fier[12]. După ce regele le-a permis libera trecere, ei au năvălit în hoarde mari asupra mezilor luaţi prin surprindere; au prădat ţara dens populată şi bogată în turme de vite de tot felul, fără ca vreunul să îndrăznească să li se

[7] La întemeierea provinciei Ahaia, Augustus a dat Spartei străvechi statutul de oraş liber („civitas externa") care putea să primească exilaţi (n. e.).
[8] Donul de azi (n. e.).
9 Aşa numeau oamenii antici marea de Azov, socotită de ei un lac (vezi *Cartea a doua,* cap. XVI, paragr. 4, n. 19) (n. e.).
' 0 Probabil că losephus are în vedere cap. XVI, din cartea a doua, paragr. 4, unde este vorba despre populaţiile din Pont şi Marea Maeotică fără nici o menţionare aparte a alanilor. Ce legătură poate să fie între prădalnica incursiune a acestor neamuri scitic* în Media şi istoria războiului iudeilor împotriva romanilor rămâne greu de înţeles (n.L)-
[11] Hyrcania era în partea sud-estică a Mării Caspice şi Media în cea sud-vestică-Pentru a evita Caucazul, alanii au ocolit Caspica pe la nord, străbătând Hyrcania (n. *e-)-*
[12] Adică aşa-zisele „Porţi caspiene" (vezi Arrianus, *Istoria expediţiei* /<" *Alexandru cel Mare,* 1, 15) (n. t.).
522
^potrivească. Chiar şi regele ţării, Pacorus[13], cuprins de groază, s-a refugiat în pustietăţi aproape de nestrăbătut, renunţând la toate pose-■yjjile sale; cu mare greutate, şi-a răscumpărat din ghearele .usrn anilor soţia şi concubinele sale, care fuseseră luate prizoniere, plătind pentru ele suma de 100 de talanţi. Cu o surprinzătoare uşurinţă si fără nici o luptă, alanii au devastat totul în calea lor, ajungând toceai până în Armenia. Regele de atunci al ţării, Tiridate[14], le-a ieşit în întâmpinare şi s-a încins o bătălie în care puţin a lipsit să nu fie prins de viu. Un duşman a aruncat asupra lui, de la distanţă, un laţ şi poate că l-ar fi târât după el, dacă n-ar fi reuşit să taie repede frânghia cu sabia lui, scăpând apoi cu fuga. Alanii, pe care lupta i-a făcut să devină şi mai sălbatici, au jefuit întreaga ţară. Cu o uriaşă mulţime de prizonieri şi cu o pradă foarte bogată, luată din ambele regate jefuite, ei s-au întors în propria lor ţară.

, Fratele lui Vologese I, regele părţilor, care 1-a întronat în Media din anul 54
j Tiridate I, alt frate al lui Vologese I, care 1-a impus pe tronul Armeniei şi a
"^it între anii 52-60 şi 62-88 (n. e.).
523

CAPITOLUL VIII

1. între timp, Bassus îşi găsise moartea în Iudeea şi cel care i-a preluat funcţia de guvernator a fost Flavius Silva[1]; când a văzut că, în urma războiului, întreaga ţară fusese subjugată şi doar o singură fortăreaţă mai rămăsese răzvrătită, a strâns laolaltă trupele împrăştiate în diverse locuri, pornind împotriva ei. Numele fortăreţei era Masada[2]. Ea fusese ocupată de sicari, în fruntea cărora se afla un om influent, Eleazar[3], urmaşul acelui ludas care, aşa cum am arătat mai înainte[4], atunci când Quirinius fusese trimis să stabilească tributul în Iudeea, convinsese un număr deloc neînsemnat de iudei să se

împotrivească taxării acesteia. Pe atunci sicarii au făcut o conjuraţie îndreptată împotriva celor dispuşi să se supună romanilor, pe care ei îi tratau ca pe nişte duşmani, le răpeau avuţiile, ducându-le cu ei, apoi le incendiau casele. Ei socoteau că aceşti concetăţeni nu se deosebeau cu nimic de străini, fiindcă sacrificau mişeleşte libertatea dobândită cu preţul atâtor lupte de către iudei, preferând după propria lor mărturisire să-şi plece grumazul sub jugul romanilor. Acestea nu erau decât vorbe de clacă cu care-şi acopereau cruzimea şi lăcomia: ei le-au dovedit cu prisosinţă prin faptele lor. Căci tocmai compatrioţii care s-au alăturat răscoalei lor şi i-au sprijinit nemijlocit în războiul împotriva romanilor au avut de îndurat din partea sicarilor cele mai man mârşăvii. Şi de asemenea, când li se dovedea faptul că pretextele lor erau mincinoase, ei îşi tratau şi mai mişeleşte concetăţenii care le

[1] La sfârşitul anului 72 (n. e.).

- Iosephus a menţionat-o de două ori în *Cartea a patra:* când a ajuns w stăpânirea sicarilor (cap. VII, paragr. 2) şi când în Masada s-a refugiat Simon, fiul'"' Giora, care urma să devină celebru (cap. IX, paragr. 3) (n. e.).

3 Vezi *Cartea a doua,* cap. XVII, paragr. 9 şi *Cartea a patra,* cap. VII, (n. t.).

4 Vezi *Cartea a doua,* cap. VIII, paragr. 1 (n. t.).

duceau mustrări perfect îndreptăţite pentru răutatea lor. Această perioadă a istoriei iudeilor a fost îndeobşte fertilă în crime de tot felul â nici o ticăloşie n~a rămas neînfăptuită; nimeni, chiar dacă s-ar fi

jjic

căznit să scornească acest lucru, n-ar mai fi descoperit o nouă formă de nelegiuire. Boala molipsise totul, atât treburile particulare, cât şi pe cele publice. Se luau la întrecere între ei pentru a-şi depăşi reciproc nelegiuirea faţă de Dumnezeu şi nedreptatea faţă de aproapele lor. Cei puternici asupreau poporul, iar mulţimea se străduia, la rândul ei, să-i stârpească pe cei puternici; unii se canoneau nespus de mult ca să pună mâna pe putere, pe când alţii foloseau din plin violenţa, ca să ia cu japca averile bogaţilor. Mai întâi, sicarii au început să dea dovadă de nelegiuire şi cruzime faţă de consângenii lor; n-a rămas nerostit nici un cuvânt care să aducă jignire, n-a rămas neîmplinită nici o faptă care să atragă după sine pieirea celor hăituiţi de ei. Dar şi pe aceştia, Ioannes i-a făcut să pară ponderaţi în comparaţie cu el; căci nu i-a fost de-ajuns să-i asasineze pe toţi cei care l-au sfătuit mereu să aleagă o cale dreaptă şi folositoare, tratându-i ca pe cei mai aprigi duşmani ai săi dintre toţi concetăţenii, ci prin felul cum şi-a exercitat puterea, a căşunat patriei sale o sumedenie de suferinţe aşa cum n-ar fi fost în stare s-o facă decât un om gata oricând să-1 înfrunte până şi pe Dumnezeu. Căci el a servit la masă alimente interzise, iar în traiul zilnic n-a respectat niciodată strămoşeasca datină a purificării. Aşadar nu-i de mirare că un individ care a sfidat de-a dreptul nebuneşte respectul cuvenit lui Dumnezeu să calce în picioare şi faţă de oameni regula cumpătării şi a bunei înţelegeri. în sfârşit, Simon, fiul lui Giora, a lăsat vreo crimă necomisă? De la ce silnicie s-a abţinut el faţă de trupurile unor oameni liberi, cărora le datora rangul său de despot? A existat vreo prietenie sau legătură de sânge care să nu-1 împingă pe el şi pe oamenii lui să comită zi de zi asasinate şi mai brutale? Căci toţi aceştia socoteau drept o netrebnicie măruntă a pricinui vreun rău unui străin; în schimb, aveau ferma convingere că răfuiala cu semeni apropiaţi era o strălucită ispravă. Dar smintita trufie a acestor oameni a fost cu mult întrecută de furia turbată a idumeilor. După ce i-au înjunghiat pe Marii noştri Preoţi, ca să nu mai rămână nici o urmă de frică faţă de Dumnezeu, aceşti odioşi netrebnici au înlăturat şi tot ce mai dăinuia din ordinea publică, instaurând pretutindeni totalul dispreţ faţă de legi, în temeiul cărora cetele din tagma aşa-numiţilor zeloţi au obţinut puteri depline. Căci zeloţii erau nişte oameni care căutau să-şi adeverească porecla prin isprăvile care grăiau de la sine. Ei imitau cu străşnicie, fără excepţie, fiecare faptă rea; iar dacă istoria